

SİLSİLE-İ ALİYYE BÜYÜKLERİ – 2

İÇİNDEKİLER

İMÂM-I RABBÂNÎ	1
MUHAMMED MA'SÛM FÂRÛKÎ	70
SEYFEDDÎN-İ FÂRÛKÎ	86
SEYYÎD NÛR MUHAMMED BEDEVÂNÎ	92
MAZHAR-I CÂN-I CÂNÂN	94
ABDULLAH-I DEHLEVÎ	111
MEVLÂNÂ HÂLÎD-İ BAĞDÂDÎ	128
SEYYÎD ABDULLAH (Abdullah-ı Şemdînî)	173
TÂHÂ-İ HAKKARÎ	174
SEYYÎD SÂLÎH	183
SİBGATULLAH ARVÂSÎ	185
FEHÎM-İ ARVÂSÎ	188
SEYYÎD ABDÛLHAKÎM-İ ARVASÎ HAZRETLERİ	204
HÜSEYİN HÎLMÎ İŞİK EFENDİ	213

İMÂM-I RABBÂNÎ

Hindistan'da yetişen meşhûr İslâm âlimi ve büyük velî. Âriflerin ışığı, velîlerin önderi, İslâmın bekçisi, müslümanların baştacı, müceddid, müctehid ve İslâm âlimlerinin gözbebeğidir, insanların i'tikâd, ibâdet ve ahlâk husûsunda doğruyu öğrenmelerini, öğrendikleri bu bilgiler ile amel etmelerini sağlayan, insanları Allahü teâlânın rızâsına kavuşturmak için rehberlik eden ve kendilerine "Silsile-i âliyye" denilen İslâm âlimlerinin yirmiüçüncüsüdür. İsmi, Ahmed bin Abdülehad bin Zeynelâbidîn'dir. Lakabı Bedreddîn, künyesi Ebû'l-Berekât'dır. 971 (m. 1563) senesinde Hindistan'ın Serhend (Sihrend) şehrinde doğdu. 1035 (m. 1624)'de Serhend'de 63 yaşında iken vefât etti. Türbesi oradadır. İmâm-ı Rabbânî ismiyle tanınmıştır, İmâm-ı Rabbânî, Rabbânî âlim demektir. Rabbânî âlim de; kendisine ilim ve hikmet verilmiş, ilmi ile amel eden, ilim ve amel bakımından kâmil olan âlim demektir. Hicri ikinci bin yılının Müceddidi olmasından dolayı "Müceddîd-i elf-i sâni", ahkâmı İslâmiye ile tasavvufu vasletmesinden, birleştirmesinden dolayı da, "Sıla" ismi verilmiştir. Hazreti Ömer'in soyundan olduğu için, "Fârûkî" nesebiyle anılmış, Serhend şehrinde olduğu için de oraya nisbetle, "Serhendî" nisbeti verilmiştir. Bütün bu vasıflarıyla birlikte ismi, İmâm-ı Rabbânî, Müceddîd-i elf-i sâni, Şeyh Ahmed-i Fârûkî Serhendî'dir (kuddise sirruh).

İmâm-ı Rabbânî hazretleri, Peygamberimizin (aleyhisselâm) hadîs-i şerîfde; "Benden sonra peygamber gelseydi, Ömer bin Hattâb peygamber olurdu." buyurarak methettiği ve Hazreti Ebû Bekr'den sonra insanların en üstünü olan Hazreti Ömer'in soyundan olup, yirmidokuzuncu torunudur. Yine hadîs-i şerîfde; "Ümmetimin âlimleri, İsrâiloğullarının peygamberleri gibidir." buyurularak bildirilen, ilmini nübüvvet kaynağından alan ve "Ulemâ-i râsihin" denilen âlimlerin en meşhûrlarındandır.

Babası ve dedelerinin hepsi, zamanlarının büyük âlimleri, sâlih ve faziletli kimseleri idiler. Babası Abdülehad zâhirî ve bâtinî ilimlerde yetişmiş, tasavvuf hâllerinde kemâl derecede büyük bir âlim ve mürşid-i kâmil idi. Gençliğinde ilmi yaymak, insanlara hizmet etmek, doğru yolu göstermek için seyahat ettiği sıralarda, Hindistan'ın meşhûr kasabalarından Skendere'ye gitmişti. O memleketin asîl bir ailesine mensûb sâliha bir hanım, firâsetiyle Abdülehad'ın mübârek bir zât olduğunu anlayıp, ona; "Kendi kucağımda terbiye edip büyüttüğüm, iffet ve ismet cevheri bir kız kardeşim vardır. Böyle sâliha bir kızın sizinle nikahlanmasını arzu ediyorum. Ümid ederim ki bu ricamı kabûl edersiniz" diye haber göndermişti. Abdülehad bir müddet düşündükten sonra teklifi kabûl edip, o kızla nikahlandı. Bu evliliklerinden İmâm-ı Rabbânî hazretleri doğdu.

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin memleketi olan Hindistan'ı ilk fetheden, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin onbeşinci dedesi olan Ferruh Şâh'dır Ferruh Şah, Kabil sultanlarının büyük vezirlerinden ve kumandanlarından olup, Gazne ve Kabil taraflarından gelip Hindistan'a yerleşmiş idi. Serhend (Sihrend) şehrini de ilk kuran Sultan Firûz Şâh'dır. Sihrend, siyah arslan demektir. Çünkü, bu şehrin yeri önce arslanlar ormanı idi. Yakınında şehir yoktu. Daha sonraları burası îmar edilip, güzel bir şehir kuruldu, İmâm-ı Rabbânî hazretleri doğduğunda, Serhend şehri, Hindistan'ın meşhûr bir şehri ve bulunduğu havâlinin merkezi hâline gelmiş idi. Babası Abdülehad, o beldenin tanınmış âlimlerinden ve meşhûr evliyâsından idi.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri çocukluğunda şiddetli bir hastalığa tutulmuştu. Evlerinde büyük bir üzüntü hâsıl olup, vefât edeceğini zannetmişlerdi. O zamanın meşhûr evliyâsından Şah Kemâl Kihîtelî Kâdirî'ye götürüp duâsını istediler. Şah Kemâl Kadirî, İmâm-ı Rabbânî'yi görünce büyük bir hayranlıkla bakarak babasına; "Hiç üzülmeiniz. Bu çocuk çok yaşayacak, ilmiyle âmil, büyük bir âlim ve eşsiz bir ârif olacak" demiş ve çocuğun elinden tutup, ağzından öpmüştür.

Muhabbetle sarılmalarından dolayı, Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin feyzi ve nûru, mübârek vücûdunu kaplamıştır.

Şah Kemâl Kadirî, İmâm-ı Rabbânî hazretleri hakkında çok güzel ve büyük müjdeler vermiştir. İmâm-ı Rabbânî yedi-sekiz yaşlarında iken Şah Kemâl-Kâdirî vefât etmiştir. İmâm-ı Rabbânî daha sonra bu zâtı ve kendisini götürdükleri evini de hatırlamıştır.

Yine bir defasında İmâm-ı Rabbânî (kuddise sirruh) gençliği sırasında, çok zayıf düşüp hastalanmıştı. Zafiyetinin çokluğunu ve hastalığının şiddetini gören hanımı çok üzüldü. Abdest alıp iki rek'at hacet namazı kıldı. Ağlayarak ihtiyâç içinde yüzünü yerlere sürdü. Bu ağlama esnasında uyudu. Rû'yâda birisinin; "Hiç üzülme, bu zât daha çok yaşayacaktır, bizim onunla çok büyük işlerimiz vardır. Öyle ki, o işlerin binde biri daha zuhur etmemiştir" dediğini duydu. İmâm-ı Rabbânî o hastalıktan hemen kurtuldu. Sonra hocası Muhammed Bâkî-billah'ın sohbetine kavuştu.

Tahsili: İmâm-ı Rabbânî hazretleri ilk tahsiline, babasından ders alarak başladı. Babasından okuyup Arapçayı öğrendi. Küçük yaşta Kur'ân-ı kerîmi ezberledi. Sesi güzel olduğundan, Kur'ân-ı kerîmi bülbül gibi okurdu, ilminin çoğunu babasından, bir kısmını da zamanının meşhûr âlimlerinden öğrendi. Babasından ders aldığı sırada, çeşitli ilimlere âit küçük kitapları ezberledi. Babasından aldığı dersleri tamamlayınca, Siyalkut şehrine gidip orada, zâhirî ve bâtinî ilimlerde, o zamanın en meşhûr âlimi Mevlânâ Kemâleddîn Keşmîrî'den aklî ilimlerin bir kısmını gayet iyi bir şekilde öğrendi. Mevlânâ Kemâleddîn (radiyallahü anh), meşhûr âlim Abdülhakîm-i Siyalkûtî'nin de hocası olup, zamanının en yüksek âlimi idi. Ba'zı hadîs kitaplarını da Şeyh Ya'kûb-ı Keşmîrî'den okudu. Âlim-i Rabbânî Kâdî Behlûl-i Bedahşânî'den hadîs, tefsîr ve ba'zı usûl ilimlerinde icâzet (diploma) aldı. Onyedî yaşında iken tahsilini tamamlayıp, aklî ve nakli, fûrû' ve usûl ilimlerinin hepsinden icâzet aldı. Tahsili sırasında, Kadirî ve Çeştî büyüklerinin kalblerindeki feyz ve lezzeti babasından aldı. Babası hayatta iken, zâhirî ve bâtinî ilimleri talebelere öğretmeye başladı. Bu sırada; "Risâlet-üt-tehlîliyye", "Redd-i revâfid", "İsbât-ün-nübüvve" adlı eserlerini yazdı. Edebiyata çok meraklı olup, fesahati ve belagatı, sūr'at-i intikâli, zekâsının şiddeti herkesi hayrette bırakıyordu. Daha sonra da, Vâhidî'nin; Besît, Vesît, Esbâb-ı nüzûl gibi eserlerini, Kâdî Beydâvî'nin; Envâr-üt-tenzîl, Menhâc-ül-vüsûl, Gâyet-ül-kusvâ ve diğer eserlerini, İmâm-ı Buhârî'nin; Câmi'us-Sahîh, Sülâsiyyât, Edeb-ül-müfred, Efâl-i ibâd, Târih ve diğer eserlerini, Tebrîzî'nin Mişkât-ül-mesâbih'ini, Tirmizî'nin Şemâil'ini, İmâm-ı Süyûtî'nin Câmi'us-sagîr'ini ve müselsel hadîs rivâyeti icâzetini Kâdî Behlûl-i Bedehşânî'den aldı.

Bu kadar ilmi ve herkesin üstünde kemâli ile birlikte kalbi, Ahrâriyye (Nakşibendiyye) büyüklerinin aşkı ile yanıyor, bu yolda yazılmış kitapları okuyordu. Babasının vefâtından, bir sene sonra, hacca gitmek üzere Serhend'den yola çıktı. Bu yolculuğunda Delhi'ye varınca, orada tanıdıklarından ve Muhammed Bâkî-billah'ın (kuddise sirruh) talebelerinden olan Mevlânâ Hasen Keşmîrî ile görüştü. Mevlânâ Hasen Keşmîrî, onu hocasının huzûruna götürüp, tanıştırmak istedi ve şöyle dedi: "Bugün Ahrâriyye yolunda bu ülkede başka böyle büyük bir zât yoktur. Talibler onun bir nazarıyla öyle şeylere kavuşuyorlar ki, günlerce çekilen çileler ve çeşitli riyâzetlerle buna kavuşamazlar."

İmâm-ı Rabbânî hazretleri, daha önce babası Abdülehad'dan da, Ahrâriyye yolunun ve bu yolda bulunanların şânını ve kıymetini duymuştu. Bu yolun büyüklerinin kitaplarını okuyup onların güzel hâllerini bildiği için; "Bu Hicaz yolunda, böyle büyük bir âlimden, bu büyükler yolunun zikr ve murâkibesini almaktan daha iyi ne olur?" diyerek Muhammed Bâkî-billah'ın huzûruna gitti. Huzûruna girince kalbinde bir nûr parladı. Mıknatıs iğneyi çeker gibi çekildi.

Şimdiye kadar duymadığı, bilmediği şeyler kalbine doldu. Hacdan sonra uğrayıp istifâde etmeği niyet etti ise de, kalbindeki sevgi ve arzu, kendisini bırakmayıp, ertesi gün huzûruna gelip Ahrâriyye feyzine kavuşmak şevkini bildirdi. Hizmetinde kaldı. Edeble, can kulağı ile sözlerine ve hâllerine bağlandı. Ya'nî Kâ'beye gitmekten vazgeçip, Kâ'be sahibini talep etti. Yüksek kabiliyeti ve bütün varlığı ile çalışıp, bütün kemâlât kendisinde hâsıl oldu. Üstadının da lütfu ve himmeti ile iki ay içinde kimsede görülmeyen hâllere kavuştu. Muhammed Bâkî-billah, İmâm-ı Rabbânî'nin daha birkaç gün geçmeden yükselmeye başladığını ve üzerindeki irşâd eserlerini görünce, husûsî odasında, ona birkaç sene önce şâhid olduğu hâdiseleri şöyle anlattı: "Yüksek üstadım Hâcegî Muhammed İmkenegî (kuddise sirruh) bana şöyle emretti: "Hindistan'a git, orada senin sayende, bu yüksek yola büyük rağbet olacak ve bu yol revaç bulacak." Ben kendimi bu işe lâıyk görmeyip, özür diledim, istihâre etmemi emretti. Rû'yâda gördüm ki bir papağan, bir dal üzerinde oturuyordu. Ben de kalbimden şöyle niyet ettim: "Eğer şu papağan o daldan iner, elime konarsa, bu seferde bize çok şeyler nasîb olacaktır." Böyle düşünürken, o papağanın uçup, elime konduğunu gördüm. Ben ağzımın suyunu onun gagasına akıttım. O papağan da ağızma şeker verdi. O sabah, gördüğüm rû'yâyı Hâcegî Muhammed İmkenegî'ye arzettim. Buyurdu ki: "Papağan. Hindistan kuşlarındandır. Hemen Hindistan'a gidiniz. Orada sizin bereketli irşâdınızla bir azîz yetişecek, bütün dünyâ onun nûruyla dolacak. Hattâ siz de ondan nasîbinizi alacaksınız."

Muhammed Bâkî-billah (kuddise sirruh) diğer bir hâdiseyi de şöyle anlatmıştır: "Hocam İmkenegî'den (kuddise sirruh) icâzet alıp Hindistan'a dönüyordum. Sizin bulunduğunuz Serhend şehrine gelmişim. Rû'yâda bana; "Sen bir kutbun civarındasın" dediler ve kutb olan zâtın şemailini gösterdiler. İşte siz, o zâtsınız." "Yine Serhend'den geçerken, gördüm ki, göklere kadar yükselen bir meş'ale yanmış, şarkdan, garba kadar bütün dünyâ, bu meş'alenin ışığından aydınlanıyordu. Bu meş'alenin ziyasının gittikçe arttığını, birçok insanların bundan kendi mumlarını yaktıklarını müşâhede ettim. Bu rû'yâyı, sizin dünyâyâ geleceğinize bir müjdecî, bir işâret biliyorum."

Sohbetinde kaldığı bu iki-üç ay içinde, Allahü teâlânın yardımıyla Hâce Bâkî-billah'ın İmâm-ı Rabbânî hakkında bereketli nazar ve terbiyeleri öyle bir semere verdi ki, kalem dil olsa, dil kalem olsa, bunu yazmaktan ve söylemekten âciz kalırlar.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri, daha sonra hocasının mahdûmlarına gönderdiği bir mektûpta şöyle buyurmuştur: "Yüksek üstadımın, beni dünyâ ve âhiret ni'metlerine kavuşturan kıymetli hocamın sevgili yavruları! Biliniz ki, herşeye muhtaç olan bu zavallı kardeşiniz, tepeden tırnağa kadar, o yüksek babanızın sadakaları ve ihsânları içinde yüzüyorum, insanlığın elifbasını ondan öğrendim. Yükseklikleri haber veren kelimeleri ondan okudum. Herkesin senelerce çalışarak kazanabildiği dereceler, onun huzûrunda, terbiyesi altında, az zamanda elime geçti, insanlara meziyet, üstünlük veren bütün kıymetler, ona hizmetimin ikramiyesi olarak üzerime serpildi. Hiçbir işe yaramıyan ve insanlıktan haberi olmıyan bu zavallı, onun nurlu bakışları altında, ikibuçuk ay içinde olgunlaşarak, büyüklerin yoluna katıldı. Onların Allahü teâlâyâ olan yakînlıklarına kavuştu. Böyle az bir zamanda, tasavvufu tatmış olanların, tecelliler, zuhurlar, nûrlar, hâller ve keyfiyetler diye anlatmak istedikleri gizli kazançlar, babanızın parlak kalbindeki deryanın damlaları olarak önüme saçıldı. Bunlardan hangi birini anlatayım. Onun, lütf ederek, acıyarak mübârek gönlünü bu fakire çevirmesi ile, tasavvufcuların tevhîd (bir bilmek), kurb (yakınlık), ma'ıyyet (beraberlik), ihata (her tarafı kaplamak), sereyân (her zerrede bulunmak) gibi sözlerle, anlatmak istedikleri ma'rifetlerden, ince bilgilerden ele geçmiyen, hemen hemen birisi kalmadı. Bunların içlerinden, özlerinden bildirilmedik bırakılmadı..."

Hâce Muhammed Bâkî-billah, zamanının âlimlerinin büyüklerinden ba'zı ahabına yazdığı mektûplardan birisinde, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinden bahsederek buyurdu ki: "Serhend

şehrinden bir genç geldi, ilmi pekçok. Her hareke'ti ilmîne uygun. Birkaç gün bu fakirin yanında bulundu. Onda çok şeyler gördüm. Dünyâyı, nurla dolduracak bir güneş olacağını anlıyorum. Akrabası ve kardeşlerinin hepsi de pırlanta gibi, kıymetli ve âlim yiğitler! Onların da, az zamanda, ne cevherler olduklarını anladım. Hele Ahmed'in oğulları da var ki, her biri, Allahü teâlânın birer hazinesidir."

İmâm-ı Rabbânî hazretleri, Muhammed Bâkî-billah'ı tanıdıktan sonra, edeple ve can kulağı ile bu hocasının sözlerine ve hâllerine bağlandı. Yüksek kabiliyeti ve bütün varlığı ile çalışıp, hocasının da lütfu ve himmeti ile, iki ay içinde kimsede görülmeyen hâllere kemâlâta ve üstünlüklere kavuştu. Birkaç ay sonra, hocası Muhammed Bâkî-billah ona icâzet verdi. Böylece tasavvuf ilminde ve hâllerinde de yüksek dereceye kavuştuktan sonra, memleketi olan Serhend'e dönmesi emrolundu. Hocası, talebesinden çoğunun yetiştirilmesini de ona bırakıp, onları da arkasından Serhend'e gönderdi. Hocası onun için şöyle buyurdu: "Kalblere deva, rûhlara şifâ olan bu tohumu, Semerkand ve Buhârâ'dan getirip Hindistan'ın bereketli toprağına ekdim. Taliblerin yetişip kemâle gelmesi için uğraştım. O (İmâm-ı Rabbânî), her dereceyi aşmış, üstünlüklerin sonuna varınca, kendimi aradan çekip, talebeyi ona bıraktım." Hocasından başka o zamanın büyük âlimlerinin bir çoğu onu medhetmişlerdir. Hepsî, onun ma'rifet ışığı etrâfında, pervane gibi toplanmışlardır.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri, memleketine gelince zâhirî ve bâtınî ilim ve nûrlarını dünyâyaya yaymağa, talibleri yetiştirmeğe ve yükseltmeğe başladı. Şöhreti her yere yayılıp, her taraftan âşıkları, onun ilmînden ve feyzinden faydalanmaya geliyordu. Talebelerine Beydâvî tefsîri, Sahîh-i Buhârî, Mişkât-i Mesâbîh, Avârif-ül-Me'ârif, Usûl-i Pezdevî, Hidâye ve Şerhi Mevâkîf gibi bazı din kitaplarını ders olarak mükemmel bir şekilde okuturdu, ömrünün son zamanlarında dahî talebelerine ilim tahsilini sıkı sıkı emreder, buna çok önem verirdi. Herkesin kalbini ilim ve nûr ile dolduruyor, Muhammed aleyhisselâmın (aleyhisselâm) dînini canlandırıyor ve kuvvetlendiriyordu. Zamanının pâdişâhlarını, vâli, kumandan, âlim ve hâkimlerini, çok te'sîrli mektûpları ile, dîne, sünnet-i seniyyeye teşvik ediyor, çok âlim ve evliyâ yetiştiriyordu. Allahü teâlâ ona o kadar ilm-i bâtın ihsân etmişti ki, kendine mahsûs olan ilimleri de cihâna yaydı. Hocası Bâkî-billah da bu yeni ilimlere kavuşmak için huzûruna gelir, hürmetle otururdu. Hattâ birgün geldiği zaman, İmâm-ı Rabbânî'yi kalbi ile meşgûl görüp, odaya girmedî, hizmetçiye de haber verip; "Rahatsız etme!" dedi ve sessizce kapıda bekledi. Bir müddet sonra İmâm-ı Rabbânî hazretleri kalkıp; "Kapıda kim var?" deyince üstadı; "Fakir Muhammed Bakî" dedi. Bu ismi duyunca kapıya koşup, edep ve tevâzu ile karşıladı.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri bir müddet Serhend'de talebe yetiştirmekle meşgûl olup, insanlara doğru yolu anlattıktan sonra, hocası Muhammed Bâkî-billah'ı ziyâret için Delhi'ye gitti. Bir müddet hizmetinde kaldı ve hocası ile çok hoş sohbetleri oldu. Hâllerini bulunduklarından daha yukarıya götürdüler. Bütün bu lütufları ile çok yüksek hâllere, faziletlere kavuşmasına rağmen, hocası Muhammed Bâkî-billah'a öyle edeble davranıyordu ki, daha fazlası mümkün değildi. Muhammed Hâşim-i Keşmî şöyle anlatmıştır: "Hâce Hüsâmeddîn Ahmed'den işittim. Hocam İmâm-ı Rabbânî'yi (kuddise sirruh) medhedip övdükten sonra şöyle buyurdu: "Mertebesi yüksek, fazileti çok olmakla beraber, edebe riâyette, hocamız Muhammed Bâkî-billah'ın talebelerinden hiçbirî, İmâm-ı Rabânî hazretleri gibi değildi. Bunun için bereketler herkesten önce ona nasîb oldu."

Muhammed Bâkî-billah'ın (kuddise sirruh) sevdiklerinden biri, Muhammed Hâşim Keşmî'ye şöyle anlatmıştır: "Hocamız Bâkî-billah bu yüksek talebesine ya'nî senin üstadına (İmâm-ı Rabbânî'ye), nihâyetsiz lütufları ve ona hürmet etmeyi hasseten bildirdikleri zamanlar, bana onu huzûruna çağırmamı emretti. Hemen huzûruna gidip, İmâm-ı Rabbânî'ye (kuddise sirruh); "Hocamız sizi istiyor" dedim. Bu haberi duyar duymaz, korkan insanların rengi değiştiği gibi,

yüzünün rengi değişti. Zavallı bir kimsenin çok korktuğu zaman, titremesi gibi bir hâle düştü. Ben kendi kendime; “Sübhânallah! “Yakın olanlarda, hayret de çok olur” mısra’ını duymuştum, şimdi gözlerimle de görüyorum” dedim.”

İmâm-ı Rabbânî hazretleri “Mebde” ve Me’âd” risalesinde şöyle buyurmuştur: “Biz dört kişi, hocamız Muhammed Bâkî-billah’a hizmette diğerlerinden ilerdeydik. Hepimizin ayrı bir bağlılığı, ayrı bir düşüncesi vardı. Bu fakir yakînen biliyorum ki, böyle bir sohbet ve cem’iyyet, terbiye ve irşâd kaynağı, Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) zamanından sonra dünyâda çok az görülmüştür. Gerçi insanların en hayırlısı olan Resûlullah (aleyhisselâm) zamanında bulunamadık, sohbetine kavuşamadık ama, Muhammed Bâkî-billah hazretlerinin saâdetli sohbetinden de mahrûm kalmadık. Bunun için bu büyük ni’metin şükrünü yerine getirmek lâzımdır. Onun huzûrunda herkes kendi bağlılığına, muhabbetine göre bir şeylere kavuştu.”

İmâm-ı Rabbânî hazretleri, hocası Muhammed Bâkî-billah hazretlerinin ikinci defa huzûruna gidip bir müddet kaldıktan sonra, tekrar memleketine döndü. Bir müddet daha taliblere feyz vermekle meşgûl oldu. Bu sırada pek yüksek derecelere kavuştu. Bu hâllerini hocasına mektûplar yazarak bildirdi. Bundan sonra üçüncü defa hocasını ziyârete gitti. Bu ziyâretinden sonra Delhi’den Serhend’e dönüp birkaç gün kaldı ve Lahor şehrine gitti. Lahor şehrinde herkes, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin teşrîfini büyük bir ganîmet bildi. Talebelerinin en meşhûrlarından olan; Mevlânâ Muhammed Tâhir, Hâce Muhammed, Mevlânâ Esgar Ahmed ve Mevlânâ Ravh Hüseyin gibi zâtlar bu sırada talebesi olup, sohbetinde pişip yüksek derecelere kavuştular. İmâm-ı Rabbânî hazretleri Lâhor’da bulunduğu sırada, oranın meşhûr âlimleri kendisine çok hürmet ve edep gösterdiler. Nice muamma ve zor mes’eleleri ondan sorup doyurucu cevaplar aldılar.

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin Lâhor’daki sohbetleri devam ederken, hocası Muhammed Bâkî-billah’ın vefât haberi geldi. Kalblerdeki huzûr ve ferahlığın yerini, elem ve keder aldı. Bu haberi duyunca, hemen Delhi’ye gidip mübârek mezarlarını ziyâret etti. Oğullarına ve talebelerinin büyüklerine ta’ziye de bulundu. Muhammed Bâkî-billah hazretlerinin talebeleri, üzüntülerini ve kalblerindeki elemi, onun terbiyelerinin ve sohbetlerinin bereketleriyle gidermek için, huzûrlarına gelip, Muhammed Bâkî-billah’a gösterdikleri gibi, İmâm-ı Rabbânî hazretlerine de; muhabbet, hürmet ve teslimiyet gösterdiler. Küçük büyük hepsi onu kabûl edip bağlandılar.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri de yüksek hocasının emrine, vasiyyetlerine ve buradaki kalbi yaralıların ricâlarına uyarak, bir müddet Delhi’de kaldı. İrşâdlarının te’sîri, feyzlerinin bereketi ile, talebelerin sohbele devam ve gayretleri, hocaları Hâce Muhammed Bâkî-billah’ın hayatta olduğu zamanki gibi yeniden tazelendi. Teveccüh eserleri ve cezbe nûrları, bu talebelerin hâllerinde görünmeğe başladı. Bu gayretli yetiştirme ve feyz verme sırasında, ba’zı çekemeyenler oldu ise de, İmâm-ı Rabbânî hazretleri onlara nasihat etti. Bunu da dinlemeyenler sonunda yaptıklarına pişman olup af dilediler, İmâm-ı Rabbânî hazretleri de ihsân ederek onları affetti. Böylece pekçok kimse sohbetlerinden ve feyzlerinden istifâde etti.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri, hocası Muhammed Bâkî-billah’ın her sene, vefât ettiği ay olan Cemâzil-âhır ayında Serhend’den hocasının nurlu kabrini ziyârete gider ve tekrar Serhend’e dönerdi, iki üç defa da Akra’ya teşrîf etti. Bundan başka Serhend’den ayrılıp başka bir yere gitmedi. Ancak, hayâtının sonuna doğru, zamanın sultânının ısrârı üzerine, iki-üç sene kadar ba’zı beldelerde askerlerin arasında bulundu. Bunda da birçok hikmetler vardı. O yerlerin halkı bu vesile ile onun sohbetlerinde bulundular. Bereketli nazar ve teveccühlerine kavuşup, nasîblerini aldılar.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri, Ahrâriyye (Nakşibendiyye) yolundan başka; Kâdiriyye, Sühreverdiyye, Çeştiyye ve Kübreviyye yollarından da icâzet almıştır. Çeştiyye ve Kâdiriyye yollarının icâzetini babasından aldı. Babası Abdülehad onu büyük bir muhabbetle severdi. Hattâ İmâm-ı Rabbânî Akra'da bulunduğu sırada, meşgûliyeti sebebiyle babasının yanına gidemeyince, babası onu görmek için Akra'ya gitmiştir. Daha sonra Akra'dan dönüp babasının hizmetinde bulundu. Babası Abdülehad evliyânın büyüklerinden idi. Babasının sohbetinde çok feyze kavuştu. İmâm-ı Rabbânî hazretleri, babasından olan istifâdesini "Mebde" ve Me'ad" risalesinde şöyle ifâde etmiştir:

"Bu fakire ferdiyyet nisbeti yüksek babam tarafından verildi. Babam bu nisbeti, kuvvetli cezbe sahibi hârikaları meşhûr bir azîzden, Şah Kemâl Kâdirî'den almıştı. Bunun gibi nafilâ ibâdetlerde, bilhassa nafilâ namazların edasında babamın yardımları çoktur. Babam bu se'âdeti, "Çeştiyye" yolunda olan üstadlarından almıştı."

İmâm-ı Rabbânî hazretleri, Muhammed Bâkî-billah hazretlerinin sohbetinde bulunup kısa zamanda tam bir nisbet ile icâzet alıp, Serhend'e döndükten sonra, Kadirî tarikatının büyüklerinden olan Şah Kemâl Kadirî'nin rûhâniyetinden de icâzet almakla şereflendi. Bu icâzeti ve nisbeti alması şöyle vukû' bulmuştur Bir sabah İmâm-ı Rabbânî hazretleri talebeleri ile murâkabe hâlinde iken, Şah Kemâl'in torunu ve onun bütün kemâlâtının vekili olan Şah İskender, Kehtel'den gelip, Şah Kemâl'in bereketli hırkasını İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin mübârek omuzuna koydu, İmâm-ı Rabbânî gözlerini açınca, Şah İskender'i gördü. Tam bir tevâzu ile boyunlarına sarıldı. Şah şöyle dedi: "Birkaç zamandır, hâl ve rû'yâmda dedem Şah Kemâl'i görüyorum. Bana, hırkasını size vermeme emrediyordu. Fakat bana, onların bu bereketli hırkasını evden çıkarıp, bir başkasına vermek çok ağır geliyordu. Ama tekrar tekrar emredince, emirlerine uymak lâzım oldu." İmâm-ı Rabbânî, o hırkayı giyip husûsi odasına gitti. Bir müddet sonra odasından çıkınca, en yakın sırdaşlarına, mahremlerine şöyle söyledi: "Hazret-i Şah Kemâl'in hırkasını giydikten sonra, şaşılacak çok garip hâl zâhir oldu. Şöyle ki, hırkayı giydiğim zaman, insanların ve cinlerin seyyidi. Abdülkâdir-i Geylânî'yi (radiyallahü anh), Hazret-i Şah Kemâl'e kadar devam eden bütün halîfeleriyle yanımda gördüm. Hazret-i Gavs-i Rabbânî Abdülkâdir-i Geylânî kalbimi kendi tasarruflarına aldı ve husûsî nisbetlerinin ve yollarının nûrları ve esrârı beni kapladı. Ben de o hâllerin ve nûrların denizine gömüldüm. O denizin dalgıcı oldum. Bir müddet bu hâlde kaldım, o hâllerin beni kapladığı zamanda kalbime; "Beni Ahrâriyye büyükleri terbiye ettiler ve işimin esâsı bu büyüklerin yolunda olmaktır, şimdi başka oluyor" diye geldi. Böyle düşünürken, Ahrâriyye yolunun büyüklerinin, hâce-i cihan Hâce Abdülhâlîk-ı Goncdüvânî'den hocam Hâce Bâkî-billah'a (kuddise sirruh) kadar olan bütün halîfelerinin geldiğini gördüm. Benim işim ve icrââtım hakkında konuşmaya başladılar. Ahrâriyye büyükleri (kuddise sirruh) şöyle dediler "Bunu biz terbiye ettik. Bizim terbiyemizle zevke, hâl ve kemâle erişti. Siz ona ne hakla karışabilirsiniz?" Kadirî büyükleri (Rahimehümüllah) dediler ki: "Daha çocukluğunda bizim ona teveccühümüz vardır. Bizim ni'met soframızdan tad almıştır. Şimdi de bizim hırkamızı giymektedir."

Onlar böyle konuşurken Kübreviyye, Çeştiyye yollarından da birer cemâat geldi. Böylece anlaşılmaya vardılar, bundan sonra bu iki şerefli nisbetten de kalbimde, büyük pay, tam bir şevk buldum." İmâm-ı Rabbânî hazretleri tasavvufda, bu yolların hepsinden de talebe yetiştirip feyz vermiştir.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri, asırlarda benzeri az yetişen, müstesna bir İslâm âlimi ve büyük bir mürşid-i kâmilidir. Peygamberimizin (aleyhisselâm) vefâtından bin sene sonra da İslâm düşmanları dîne, İmâna insafsızca saldırmışlardı. Allahü teâlâ kullarına acıyarak, İmâm-ı Rabbânî (kuddise sirruh) gibi bir müceddîd yarattı. Ona derin ilimler ihsân eyledi. Onun vasıtasıyla din düşmanlarının korkunç saldırısını durdurdu. Hakkı bâtıldan ayırıp, bâtılı, çok

kalblerden kaldırdı. Bu yüce İmâm'ın mektûpları ve kitapları, insanları gafletten uyandırdı. Dünyâya ışık saldı. Ya'nî Allahü teâlâ onu, Peygamber efendimizden (aleyhisselâm) bin sene sonra, dîn-i İslâmı yenilemek ve kuvvetlendirmek için göndermişti. Yenilemek, değişiklik yapmadan kolayca olur mu? Günahların, bid'at ve hurafelerin çoğaldığı, dalâletin yayıldığı, bilhassa vahdet-i vücûd taklidcilerinin din âlimi tanındığı bir zamanda, İslâm dînini kuvvetlendirmek, bunları temizlemek kolay mıdır?

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin dîne yıllarca yaptığı bu büyük hizmetleri, sağlam, ikna edici delillerle sapık fikirlerinin çürütüldüklerini, Ehl-i sünnet itikâdının ve doğru din bilgilerinin yayıldığını, bid'atlerin kalktığını gören ba'zı sapık kimseler, ona cephe aldılar hased ve iftira etmeye başladılar.

İşte, bunun için ba'zı kimselerin cefâsına, oklarına ve iftirâlarına uğradı. Nice âlimlerin, fâdılların, kâmillerin kendi yollarından ayrılıp, rehberlerini bırakıp, etrâfına ve hizmetine koşuşmaları da, hasedcileri arttırdı. İmâm'ı tehlikeye düşürmek için, hilelere başladılar. Meselâ, Cüneyd-i Bağdadî, Bâyezîd-i Bistâmî gibi büyük meşâyihî aşağı görüyor diyerek, câhil tabakayı aldattılar. Yüksek meşâyihin bildirdiği vahdet-i vücûdu inkâr ediyor, diyerek, görüşleri kısa olanları, İmâm'dan soğutmaya başladılar. Onu sevenlere de; "Meşâyih-i izamî inkâr ediyor, Allahü teâlânın ma'rifetine vasıtasız olarak kavuştum diyor" dediler. Bir müslümanın söyleyemeyeceği iftiraları söylediler.

Meşâyih-i Kirâmî aşağı görüyor sözü tamamen iftira idi. "Mektûbât'da onlara nasıl hürmet ve ta'zim ettiğini ve her asırda, düşmanların ele aldıkları sözlerine ne güzel ma'nâlar verdiğini, iyi ma'nâyâ çevirmediğine de, başlangıçta hatâ ile söylenmiş olup, sonra yüksek derecelere yetişerek bunları düzeltmişlerdir, dediğini okuyanlar, hemen anlar. Keşfdeki hatâların, ictihâd hatâları gibi af olunduğunu, belki sevâb verildiğini bildirmektedir. Vahdet-i vücûdu da inkâr değil, ne güzel izah ettiğini, bu mes'eledede hem İslâm dininin namusunu koruduğunu ve hem de büyüklerin hürmetlerini gözettiğini, Mektûbât'ı okuyanlar bilir.

O zamanın sultânı Selîm Cihangir Hân'ın devlet adamları, hattâ büyük veziri, baş müftîsi ve etrâfındakiler Ehl-i sünnet düşmanı idiler. Hâlbuki İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin birçok mektûpları ve bilhassa ayrıca yazdığı "Redd-i revâfid" risalesi, Eshâb-ı Kirâm düşmanlarını red etmekte, câhil, ahmak ve alçak olduklarını anlatmaktadır. İmâm-ı Rabbânî bu risalesini Buhârâ'da bulunan en büyük Özbek hânı Abdullah-ı Cengizî Hân'a yollamıştı. "Bunu İran'da, Şah Abbâs-ı Safevî'ye gösterin! Kabûl ederse ne iyi, etmezse onunla harb caiz olur" demişti. Kabûl etmedi. Harb oldu. Abdullah Hân, Hirât'ı ve Horasan'daki şehirleri aldı. Buralarını yüz sene evvel Safevîler almıştı. İşte bundan sonra, Hindistan'daki bozuk fırkalar, Eshâb-ı Kirâm düşmanları elele verdiler. Sultâna gidip İmâm-ı Rabbânî hazretleri hakkında çeşitli iftiralarda bulunarak şikâyet ettiler. Sultan, oğlu Şah Cihân'ı gönderip, İmâm-ı Rabbânî hazretlerini, evlâdlarını ve yetiştirdiği talebelerini çağırıp, hepsini öldürmeğe karar verdi. Bunun üzerine Şah Cihan, bir müftî ile yanına gitti. Sultâna secde caiz olduğunu gösteren bir fetvâyı da götürdü. İmâm-ı Rabbânî'nin (kuddise sirruh) üstünlüğünü biliyordu. "Babama secde edersen seni kurtarabilirim" deyince, İmâm-ı Rabbânî hazretleri bu fetvânın zarûret zamanında izin olduğunu, azîmet ve din bütünlüğünün secde etmemek olduğunu, ecel gelince, ölümden hiçbir şeyin kurtaramayacağını söyledi ve secde etmeği kabûl etmedi. Çocuklarını ve talebelerini bırakıp sultâna yalnız gitti. Kendisine yapılan iftiralara karşı sultâna o kadar" güzel ve doyurucu cevap verdi ki, sultan yüksek hakikatleri anlıyabilecek birisi olmadığı hâlde, neş'elendi ve serbest bırakıp özür diledi. Hattâ, sultâna kendisine yapılan iftiraların asılsız olduğunu açık delillerle anlatırken, orada bulunan ateşe tapıcı Hindûların büyük bir kumandanı, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin dinde olan kuvvetini, sözlerini, lezzet ve kıymetini görerek müslüman oldu. Sultânın ikna olduğunu, kendi uğraşmalarının boş olduğunu gören iftiracı sapıklar;

“Bunun adamları çoktur. Sözleri bütün memlekette yürürlüktedir. Bunu serbest bırakırsak bir karışıklık çıkabilir” diyerek, uzun konuşmalardan sonra sultânı aldattılar. Sultan, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin, memleketin on sağlam ve korkunç kalesi olan Güwalyar Kalesi’ne hapsedilmesini emretti ve hapsedildi.

Bu hâdiseye çok üzülen talebeleri sultâna isyan etmek istediler. Bunu yapabilecek güçte idiler. Fakat İmâm-ı Rabbânî hazretleri onları rü’yâlarında ve uyanık iken bu işten men etti. Sultâna hayır duâ etmelerini emredip; “Sultânı incitmek bütün insanlara zarar verir” buyurdu. Kendisi de sultâna hep hayır duâ ediyordu. Sultânın veziri, koyu bir muhalif olduğundan, zindanda, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin başına kardeşini ta’yin etmiş ve çok şiddetli davranmasını emretmişti. Bu görevli ise ondan çeşitli kerâmetler, üzülmek yerine heybet, sabır ve hattâ neş’e görerek tövbe etti. Bozuk i’tikâdını terkedip Ehl-i sünneti seçti ve onun hâlis talebelerinden oldu. Kalede hapis bulunan binlerce kâfir, onun bereketi ve sohbetleri ile müslüman olmakla şereflendiler. Birçok günahkâr tövbe etti. Hattâ ba’zıları yüksek âlim oldu. İmâm-ı Rabbânî hazretleri hapiste üç sene kaldıktan sonra, sultan yaptığına pişman oldu. Hapisten çıkarıp ikram ve ihsân eyledi. Hattâ hâlis talebesinden ve sâdık dostlarından oldu. Bir müddet, asker arasında kalmasını istedi. Sonra serbest bırakıp, hürmetle vatanına gönderdi. Hapisteki bu sıkıntılardan ve uğradığı dertlerden sonra, evvelce bulundukları hâllerin ve makâmların binlerce üstünde derecelere yükselmiş olarak memleketine döndü. İmâm-ı Rabbânî hazretleri daha önceleri; “Yetiştığım derecelerin üstünde, daha Çok makamlar vardır. Onlara yükselmek celâl sıfatı ile, sert terbiye edilmekle olabilir. Şimdiye kadar cemal sıfatı ile okşanarak terbiye edildim” buyurmuştu. Talebesinden bir kısmına; “Elli ile altmış arasında üzerime dertler, belâlar yağacak” buyurmuştu. Buyurduğu gibi oldu. O makamlara da yükselmek nasîb oldu.

İmâm-ı Rabbânî hazretlerini hapsedtiren Selîm Cihangir Hân’ın oğlu Şah Cihan, pâdişâh olmak için babasına karşı geldi. Askeri çok ve babası tarafındaki kumandanların çoğu kalbden kendisine bağlı olduğu hâlde zafer kazanamadı. O zamanın evliyâsından birine hâlini anlatıp duâ istedi. O velî dedi ki: “Senin zafer kazanman için vaktin dört kutbunun sana duâ etmesi lâzımdır. Bunlardan üçü seninle beraber ise de, en büyükleri olan dördüncüsü bu işe râzı değildir. O da İmâm-ı Rabbânî Müceddîd-i elf-i sâni hazretleridir. Şah Cihan, İmâm’ın huzûruna gelip duâ etmesi için yalvardı. Fakat, İmâm-ı Rabbânî (kuddise sirruh) onun babasına karşı gelmesine mâni olup nasihat etti. “Babana git, elini öp, gönlünü al, yakında vefât edecek, saltanat sana kalacaktır” diye müjde verdi. Şah Cihan emirlerini dinleyip arzusundan vazgeçti. Az zaman sonra 1037 (m. 1627)’de babası vefât edince saltanata kavuştu.

Müslümanların zayıf düştüğü, küfrün, sapıklığın, zulmetin, felsefecilerin ve sapık kimselerin her tarafı kapladığı bir zamanda, binlerce kâfir İmâm-ı Rabbânî’nin elinde müslüman oldu. Çok sayıda fâsık ve fâcir onun güzel hâllerini görüp, sohbetini işitip tövbe ederek sâlih müslüman oldu. Uzaktan yakından çok kimseler, rü’yâda ve uyanık iken onu görerek yanına koşmuş, huzûruna geldiklerinde gördüklerini aynen bulmuşlardır. Âlim, sâlih, genç, ihtiyâr binlerce kimse onu görüp, sohbetinde bulununca, feyz alarak kalbleri zikreder olmuştur. Huzûrunda pekçok sayıda talebeyi hâllere, yüksek derecelere kavuşturmuştur. Her an kerâmetleri görülür feyz ve bereket yayardı. Kerâmetlerinin altıbinden fazla olduğu bildirilmiştir.

İmâm-ı Rabbânî, İslâm dininde her sözü sened olan, Ehl-i sünnetin temel direklerinden çok büyük bir âlim ve velidir. Kelâm ilminde de müctehiddir. İmâm-ı Rabbânî hazretleri daha ilim deryasına yeni daldığı sıralarda Peygamberimizi (aleyhisselâm) rü’yâda görmüştü. Peygamber efendimiz kendisine buyurmuştu ki: “Sen kelâm ilminde müctehid olacaksın.” Bu rü’yâsını hocasına anlatmıştı. O günden beri, ilm-i kelâmın her mes’elesinde ayrı ictihâd ve görüşleri vardır. Fakat, mes’elelerin çoğunda (Mâtürîdiyye) imamımız ile beraberdir. Eski Yunan filozoflarının İslâmiyete uymayan sözlerini reddedip, yanlışlıklarını isbât etti. Tasavvuf

büyüklerini tanıyamayarak, sözlerini anlamayarak, yoldan çıkan, sapıtan ve kendilerini din adamı sanıp, herkesi de yoldan çıkartan, câhil ve ahmakların yüz karalarını meydana çıkardı, önceki birkaç asırda İslâmiyete çok sinsi bir şekilde, din düşmanları tarafından sokulmak istenen felsefî düşünceleri tamamen bertaraf etti. Yazdığı mektûplar ve kitaplarla, kıyâmete kadar bu yoldaki bütün suâllere cevap teşkil edecek izahlar ve açıklamalar yaptı. Daha 18 yaşında iken yazdığı İsbât-ün-nübüvve (Peygamberliğin İsbâtı) kitabı ile peygamberleri filozoflardan kesinlikle ayırarak, peygamberlerin Allahın dînini bildiren ve Allahü teâlânın seçtiği kimseler, filozofların ise, yalnız aklını rehber edinmiş sıradan insanlar olduğunu açıkça ve kesin delillerle isbât etmiştir. Böylece peygamberliğe inanmayanların, peygamberleri filozof zannedenlerin veya onlarla bir tutmaya kalkışanların, ne kadar yanlış düşündüklerini göstererek, İslâm dînine insan düşüncesi ve fikri karıştırmak ve böylece dîni, zamanla değişir hâle getirmek isteyenlerin yolunu kapatmıştır. Büyük Ehl-i sünnet âlimleri ve evliyânın da ancak Muhammed aleyhisselâmın tam yolunda yürüyen yüksek insanlar olduğunu belirterek, bunlara da filozof diyenlerin bu sözlerinin ne kadar yanlış olduğunu göstermiştir. Bundan sonradır ki, müslümanlar arasındaki sapık kimselerin te'siriyle ortaya çıkmış fikir ayrılıkları, düşünce farklılıkları sona ermiş, şüpheye ve tereddüde düşürülmüş olanlar itminana ve emniyete kavuşmuşlardır. Daha sonraki asırlarda ve zamânımızdaki filozofların her türlü sözlerine, onun eserlerinde cevaplar bol bol bulunmaktadır.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri, tasavvufun bütün inceliklerine ve en yüksek kemâllerine kavuşarak, Muhyiddîn-i Arabî, Seyyid Abdülkâdir-i Geylânî, Bâyezîd-i Bistâmî ve Cüneyd-i Bağdadî başta olmak üzere, kendisinden önce yaşamış velîlerin sekr hâlinde ya'nî tasavvufda kendinden geçme hâlinde iken söyledikleri ve iyi anlayamayanları şaşırtan yüksek sözlerini, vahdet-i vücûd bilgilerini, gayet net bir şekilde açıklamış, bu büyüklerin yanlış anlaşılmasına ve onlara düşmanlık yapılmasına ve îmânlarının ve i'tikâdlarının tehlikeye düşmesine mâni olmuştur.

Böylece o büyük velîleri kötülemek veya medhetmek şeklinde de olsa, iftiralar atılmasına son vermiştir. Tasavvuf deryasından bol bol saçtığı yüksek ma'rifetler, belîğ ifâdeler ve fasih sözleri ile, çok kimsenin anlamak ve anlatmaktan âciz kaldığı yüksek hakikatleri, candan arzulayanlara sunarak, bu sonsuz deryadan susuzlarının hararetini teskin etmiştir. Yolunu şaşırmışlara doğru yolu göstermiş, aşağı derecelerde takılıp kalanları çok yükseklerle çıkarmıştır. Sorulan bütün suâllere cevaplar vererek, tasavvufta iyi anlaşılmayan bir yer bırakmamıştır. Mürşidlik, müridlik, tarikat, kutb, gavs, evliyâ, zikir, ma'rifet, kerâmet gibi kelimeleri çok mükemmel bir şekilde açıklamış, bu konulardaki karışık ifâde ve bilgilerin arkasına saklanarak, müslümanları kandıran ve şaşırtan câhillerle, dünyâyâ düşkün bozuk tarikatçıların maskelerini indirmiştir. Bu husûsta esasları düstûrları açıklamış, bütün bu isim ve sıfatların, asıllarını ve hakikatlerini gözler önüne sermiştir. Böylece bu yoldan, tasavvuf kelimesi perde edilerek, İslâm dînine bozuk inanç ve ibâdetlerin, uydurma merasim ve toplantıların, her türlü sapıklık ve hurafelerin girip yerleşmesini önlemiştir. Vilâyetin ve veliliğin muhakkak kerâmet göstermek demek olmadığını, asıl vilâyetin Allahü teâlâyı unutmamak ve Allahü teâlânın isimlerine, sıfatlarına ve fiillerine olan ma'rifet, yakınlık olduğunu, tasavvufun, İslâm dîni dışında ayrı bir yol değil, bizzat dînimizin içinde, emir ve yasakların kolaylıkla yapılmasına yardımcı olan ve Allahü teâlâyâ muhabbet yolu olduğunu çok veciz şekilde îzâh etmiştir. Böylece din bilgisi az olanların ve hakiki tasavvuf ehli olmayanların, şaklabanlıklar ve istidrâclar ile insanları kandırmalarına ve böylelerinin ma'rifet ve kerâmet sahibi hakiki velîlerle karıştırılmasına mâni olmuştur. Kısacası onun tasavvuf deryasında çözmediği bilmece, haber vermediği esrâr kalmamıştır.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri, kitaplarında, mektûplarında, sohbetlerinde ve günlük hayâtında, bütün bid'atlerle şiddetle mücâdele etmiş, bunları bir bir ayıklayarak, unutulmuş olan nice sünnetleri, hattâ farzları yeniden meydana çıkarmıştır. Bid'atlerin en çirkinin i'tikâdda ortaya çıkanlar olduğunu bildirerek, bunlara ve ibâdetlere sokulmak istenen bid'atlerle, ilim, amel ve

ma'rifet ile mücâdele etmiş, her sözü ve işinin sünnete uygun olmasına pek çok titizlik göstermiştir.

Ayrıca zamanındaki bütün fen ilimlerini en üstün şekilde biliyordu. Fen bilgileri üstüne yapığı açıklamalar, bu ilimlerin mütehasşısılarını hayrette bırakmıştır. Meselâ, atomların içinin ve böylece maddelerin dolu sanıldığını, hâlbuki elektronların çok hızlı dönüşlerinden dolayı boş olduğunu ilk olarak bundan dörtüüz sene önce açıklamıştır. Bu husûs, fen adamları tarafından ancak yirminci yüzyılda ve uzun tecrübeler sonucu anlaşılabılmıştır.

Onun tasarruflarının bereketi ile İslâm dîni, bilhassa Hindistan'da çok kuvvetlendi. Ekber Şah zamanında yıkılan, ihmâl edilen İslâm eserleri yenilendi, inançsızlardan pek çok kimse onun elinde müslüman oldu. Binlerce fâsık tövbe etti. Muhlislerinden ve talebesinden olan Hân-ı Hânân ismi ile meşhûr Abdürrahîm Hân, Nüvâb Ferid Mürtedâ Hân, Muhammed a'zam Hân gibi birçok kuvvetli, kudretli vâli ve kumandanları, te'sîrli mektûpları ile İslâmiyeti kuvvetlendirmeğe, yaymağa, Ehl-i sünnet ve cemâat i'tikâdını beyân etmeğe teşvik ve muvaffak eyledi. Bunlar da emr-i şerîflerine uyarak, bu yolda çok gayret sarfedip, dînin kuvvetlenmesine hizmet ettiler. Öyle oldu ki, bid'at ve küfr zulmeti kalkıp, îmân ve sünnet nûru yayıldı.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri, tasavvufda kendi yolunu bildiren, yüksek ma'rifetlerle dolu bir mektûbun sonunda şöyle yazmıştır: "Allahü teâlânın bu fakire gösterdiği yol budur. Başlangıçtan sonuna kadar beni mümtaz eylediğı yolun aslı, nihâyetin başlangıcına yerleştirilmesi olan Ahrâriyye yoludur. Bu asıl ve temel üzerine birçok binalar kurdurdular, köşkler yapturdılar. Eğer bu asıl ve temel olmasaydı bu hâle gelmezdi. Buhârâ ve Semerkand'dan tohum getirip, aslı Medine ve Mekke toprağından olan Hindistan'a ektiler. Fazilet suyu ile terbiye eylediler. Bu faziletler ve ihsânlar kemâle gelince, bu ilim ve ma'rifet meyvelerini verdi. Allahü teâlâyâ bu ni'metlerinden dolayı hamd-ü-senâlar olsun."

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin tasavvufda gösterdiği yola "Müceddidiyye" denilmiştir. Tasavvuf; bir müslümanın İslâm ahlâkı ile ahlâklanması için lâzım olan bilgileri ve yolları öğreten ilimdir.

Tıb ilmi, beden sağlığına âit bilgileri öğrettiğı gibi, tasavvuf ilmi de, kalbin, rûhun kötü huylardan kurtulmasını öğretir. Kalb hastalığının âlâmetleri olan kötü işlerden uzaklaştırıp, Allah rızası için güzel iş ve ibâdet yapmayı sağlar. Zâten dînimiz, önce ilim öğrenmeyi, sonra öğrendiklerine uygun iş ve ibâdet yapılmasını ve bütün bunların da Allah rızası için olmasını emrediyor. Kısaca din; ilim, amel ve ihlâsdan ibârettir, insanın ma'nen yükselmesi, dünyâ ve âhîret saadetine kavuşması, bir uçağın uçmasına benzetilirse, îmân ile ibâdet, bunun gövdesi ve motorları gibidir. Tasavvuf yolunda ilerlemek de, bunun enerji maddesi ya'nî benzinidir. Maksada ulaşmak için, uçak elde edilir. Ya'nî îmân ve ibâdet kazanılır Harekete geçmek için de, kuvvet, ya'nî tasavvuf (ahlâk) ilminin yolunda ilerlemek gerekir. Tasavvufun iki gayesi vardır. Birincisi; îmânın vicdânileşmesi, ya'nî kalbe yerleşmesi ve şüphe getiren te'sîrlerle sarsılmaması içindir. Akıl ile, delîl ve isbât ile kuvvetlendirilen îmân böyle sağlam olmaz. Allahü teâlâ, Kur'ân-ı kerîmde Ra'd sûresi 28. âyet-i kerîmesinde meâlen buyurdu ki: "Kalblere îmânın sinmesi, yerleşmesi, ancak ve yalnız zikir ile olur." Zikir; her işte ve her harekette Allahü teâlâyı hatırlamak, O'nun rızasına uygun iş yapmak demektir. Tasavvufun ikinci gayesi; fıkıh ilmi ile bildirilen ibâdetlerin seve seve kolaylıkla yapılmasını ve nefsi emmâreden doğan tembelliklerin, sıkıntıların giderilmesidir, ibâdetlerin kolaylıkla seve seve yapılması ve günah olan işlerden de nefret ederek uzaklaşılması, ancak tasavvuf ilmini öğrenip, bu yolda ilerlemek ile mümkündür. Tasavvufa sarılmak, herkesin bilmediklerini görmek, gaybden haber vermek, nûrlar, rûhlar ve kıymetli rû'yâlar görmek için değıldir. Tasavvuf ile elegeçen ma'rifetlere,

bilgilere ve hâllere kavuşmak için, önce îmânı düzeltmek, İslâmiyetin emir ve yasaklarını öğrenip, bunlara uygun iş ve ibâdet yapmak lâzımdır. Zâten bu üçünü yapmadıkça, kalbin tasfiyesi kötü huylardan temizlenmesi, nefsin tezkiyesi, terbiye edilmesi mümkün değildir. Tasavvuf bilgileri mürşid-i kâmiller tarafından öğretilir. Mürşid-i kâmil; yol gösteren, rehberlik eden yetişmiş ve yetiştirebilen âlimdir. Böyle olan âlimlerin belli usûllerle gösterdikleri, insanları saadete kavuşturmak için tasavvufta ta'kib ettiği bu yollara, tarikat denilmiştir.

Tarikatların çeşitli isimler alması, başka başka olmalarından değildir. Aynı hocanın talebeleri, birbirlerini tanımak ve hocaları ile tanınmak, öğrenmek için, bulundukları yola mürşidlerinin ismini vermişlerdir. Tarikatlar, başlıca iki kısma ayrılırlar.

1- Sessiz zikir (Zikr-i hafi) yapan tarikatlar Bu yol Hazreti Ebû Bekr'den gelmiş olup, mürşidlerinin adına göre, (Tayfûriyye), (Yeseviyye), (Medâriyye), hakîki olan; (Bektâşîyye), (Nakşibendiyye), (Ahrârîyye), (Ahmediyye-i Müceddidiyye) ve (Hâliyye) gibi isimler almışlardır.

2- Yüksek sesle zikir (Zikr-i cehri) yapan tarikatlar: Bu yolda, Hazreti Ali'den oniki İmâm vasıtasıyla gelmiştir. Oniki İmâmın sekizincisi olan İmâm-ı Ali Rızâ'dan Ma'rûf-i Kerhî almış ve Cüneyd-i Bağdâdî'nin çeşitli talebelerinin yolunda bulunan meşhûr mürşidlerin adı verilerek, kollara ayrılmışlardır. Böylece Ebû Bekr-i Şiblî yolundan, (Kadirî), (Şâzilî), (Sa dî) ve (Rıfâî), Ebû Ali Rodbârî yolundan; Ahmed Gazâlî ve Ziyâüddîn Ebû Necîb-i Sühreverdî vâsıtaları ile (Kübrevî) meydana gelmiştir. İmâm-ı Ali'den Hasen-i Basrî vâsıtası ile (Edhemî) ve bundan (Çeştî) hâsıl olmuştur. (Bedeviyye), Rıfâiyyeden hâsıl olmuştur.

Tarikat, zikir ile Allahü teâlâyâ kavuşma yoludur. Zikir, Allahü teâlâyı hatırlamak demektir. Her sözünde ve her işinde O'nun emirlerine ve yasaklarına sarılmaktır. Yaklaşık olarak, son yüz seneden beri tarikat diyerek birçok şeyler uyduruldu. Hakîki İslâm âlimlerinin, Eshâb-ı Kirâmın, Peygamberimizden (aleyhisselâm) alıp bildirdikleri doğru yol unutuldu. Dinde câhil olanlar, hattâ İslâmiyetin emirlerine açıkça uymayanlar, şeyh ve tarikatçı ünvanı alarak, zikir ve ibâdet adı altında, dînimizin yasak ettiği birçok günahları ve bid'atleri işlediler. Bugün sahte, yalancı mürşidlere, müslümanları sömüren tarikatçılara, dîni siyâsete âlet edenlere çok rastlanmaktadır. Şeyh-ül-İslâm Ahmed İbni Kemâl Efendi'nin Risâle-i Münîre adlı eserinde yer alan bir hadîs-i şerîfte, Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) buyuruyor ki: "Bir kimsenin havada uçtuğunu ve deniz üzerinde yürüdüğünü, yahut ağzına ateş koyup yuttuğunu görseniz, fakat İslâmiyete uymayan bir iş yapsa, kerâmet sahibiyim derse de, onu büyücü, yalancı, sapık ve insanları doğru yoldan saptırıcı biliniz!"

İmâm-ı Rabbânî hazretleri, "Mektûbât" adlı eserinin üçüncü cild 123. mektûbunda, bu husûsla ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

"İnsanı Allahü teâlâyâ kavuşturan yollar ikidir. Birincisi, peygamberlerin yakınlığı gibi olan (Nübüvvet yolu) olup, insanı aslın aslına ulaştırır. Peygamberler "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" ve bunların sahâbîleri bu yoldan kavuşmuşlardır. Ümmetlerinden sahâbî olmıyanlar arasından dilediklerini de bu yoldan kavuşmakla şereflendirirler. Fakat bunlar pek azdır. Bu yolda vâsita, aracı yoktur. Ya'nî vâsıl olduktan sonra, doğrudan doğruya asıldan feyz alırlar. Hiçbiri ötekine vâsita olmaz, perde olmaz. İkinci yol, (Vilâyet yolu)'dur. Kutblar, evtâd, bûdelâ ve nücebâ ve bütün evliyâ hep bu yoldan kavuşmuşlardır. Bu yol (Sülûk) yoludur. Evliyânın cezbeleri de, bu yolun cezbeleridir. Bu yoldan kavuşanlar birbirlerine vâsita ve perde olurlar. Bu yoldan vâsıl olanların önderi ve en üstünleri ve ötekilere vâsita olanı, hazret-i Ali

Mürtedâ (kerremallahü teâlâ vechehü'l-kerîm)dir. Bu yoldan gelen feyzlerin kaynağı odur. Resûlullahtan (aleyhisselâm) gelen feyzler, ma'rifetler hep onun vâsıtası ile gelir. Fâtımat-üz-Zehrâ, hazret-i Hasen ve hazret-i Hüseyin (r.anhüm), bu makamda, hazret-i Ali ile ortaklıklar, öyle sanıyorum ki, hazret-i Ali, dünyâyâ gelmeden önce de, bu makamda idi. Vefât ettikten sonra da, bu yolda her velîye gelen feyzler, hidâyetler, yine onun vâsıtası ile gelmektedir. Çünkü kendisi, bu yolun en yüksek noktasında bulunuyor. Bu makamın sahibi odur. Hazret-i Ali vefât edince, ondan yayılan feyzler, hazret-i Hasen ve sonra hazret-i Hüseyin vâsıtası ile geldi. Daha sonra oniki İmâmdan, sağ olanları da vâsita oldular. Bunlardan sonra gelen evliyâyâ feyzler, bu oniki İmâm vâsıtası ile geldi. Kutblara, nücebâyâ da, hep bunlardan geldi.

Abdülkâdir-i Geylânî (kuddise sirruh), dünyâyâ gelip, velî oluncaya kadar hep böyle idi. Sonra, bu da bu vazîfeye kavuştu. Ondan sonraki kutblara, nücebâyâ ve bütün evliyâyâ oniki İmâmdan gelen feyzler ve bereketler bunun vâsıtası ile geldi. Başka hiçbir velî bu makama kavuşamadı. Bunun içindir ki; "Önceki velîlerin güneşleri battı. Bizim güneşimiz ufuk üzerinde sonsuz kalacak, hiç batmayacaktır" buyurmuştur. Hidâyet, irşâd feyzinin akmasını, güneş ışıklarının yayılmasına benzetmiştir. Feyzin kesilmesine, güneşin batması demiştir. Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerine oniki İmâmın vazîfeleri verilmiştir. Rüşd ve hidâyete vâsita olmuştur. Kıyâmete kadar, her velîye feyzler onun vâsıtası ile gelecektir. (Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin bu vasfından dolayı, ona "Gavs-ül-a'zam" denilmiştir.)

Her asırda gelen müceddidler, onun vekîlleridir. (Hazret-i İlsâ (aleyhisselâm), hazret-i Mehdî ve İmâm-ı Rabbânî (kuddise sirruh) "Nübüvvet yolu" ile vâsıl olduğundan, vâsıtaya ihtiyaçları yoktur. Ebû Bekr-i Sıddîk (radiyallahü anh) nübüvvet yolunda, Resûlullahın (aleyhisselâm) vekîlidir:

Resûlullahın vârisi, müceddîd-i elf-i sâni,
İlm-i zâhirde müctehid, tasavvufda Veysel Karânî.

Dîni yaydı yeryüzüne, nûrlar saçdı her mü'mine,
Uyandırdı gâfilleri, yüce İmâm-ı Rabbânî.

İyi bildi ilm-i hâli, dîne uygundu her hâli,
Küfr sarmışken cihanı, oldu Ebû Bekr misâli.

Sohbetinden feyz aldılar, hem kumandan hem de vâli,
Ömer Fârûk soyundandır, buna şâhid oldu adlî.

Üstünlüğü ve medhi: Zamanının âlimleri, İmâm-ı Rabbânî hazretlerine "Sıla" ismi ile hitâb ettiler. Sıla, birleştirici demektir. Çünkü, o, tasavvufun İslâmiyetten ayrı bir şey olmadığını İslâmiyete uygun bir şey olduğunu isbat ederek, ahkâm-ı İslâmiye ile tasavvufu vasl etmiş, birleştirmiştir. Bir hadîs-i şerîfte; "Ümmetimden Sıla isminde biri gelir. Onun şefaati ile çok kimseler Cennete girer" buyurularak onun geleceği haber verilmiştir. Bu hadîs-i şerîf, İmâm-ı Süyûtî'nin "Cem'ül-Cevâmi" kitabında vardır. İmâm-ı Rabbânî hazretleri bir mektûbunda; "Beni iki derya arasında "Sıla" yapan Allahü teâlâyâ hamd olsun" diye duâ etmiştir. Eshâbı, talebeleri ve sevenleri arasında "Sıla" ismiyle meşhûr olmuştur. Hadîs-i şerîfte müjdelenen "Sıla" ismini ondan evvel kimse almamıştır.

Mevlânâ Abdürrahmân Câmî (kuddise sirruh) Nefehât kitabında diyor ki: Şeyhülslâm Ahmed Nâmîk-i Câmî buyurdu ki: “Evliyânın çektiği riyâzetlerin, sıkıntıların hepsini yalnız başıma çektim ve daha çok da çektim. Allahü teâlâ, evliyâyâ verdiği hâllerin, ihsânların hepsini bana verdi. Her dört yüz senede, Ahmed isminde bir kuluna böyle büyük ihsânlar yapar ve bunu herkes görür.” Ahmed Câmî’den, İmâm-ı Rabbânî (kuddise sirruh) zamanına kadar dört yüz otuz beş sene olup, bu zaman içinde evliyâ arasında bu büyüklükte, Ahmed isminde biri bulunmadı. Ahmed Câmî’nin haberi, büyük bir zan ile İmâm-ı Rabbânî’ye (kuddise sirruh) âid olmaktadır. Şeyhülslâm Ahmed Câmî’nin; “Benden sonra benim ismimde on yedi kişi gelir. Bunların sonuncusu bin târihinden sonra olup, en büyüğü ve en yükseği odur” sözü de, bu husûsu kuvvetlendirmektedir.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri, müceddîd-i elf-i sâni’dur. Ya’nî hicrî ikinci binin müceddididir. Eski Ümmetler zamanında, her bin senede yeni din getiren bir Resûl gönderilirdi. Yeni din önceki dîni değiştirir, ba’zı hükümleri kaldırır. Her yüz senede de bir Nebî gelir, din sahibi peygamberin dînini değiştirmez, kuvvetlendirir. Hadîs-i şerîfde; bu ümmete ise, her yüz yıl başında İslâm dînini kuvvetlendiren bir âlim geleceği haber verilmektedir. Peygamber efendimizden (aleyhisselâm) sonra peygamber gelmeyeceğine göre, kendisinden bin sene sonra, İslâm dînini her bakımdan ihyâ edecek, dîne sokulan bid’atleri temizleyip, asr-ı se’âdetteki temiz hâline getirecek, zâhirî ve bâtinî ilimlerde tam vâris, âlim ve ârif bir zâtın olması lâzımdır. Hadîs-i şerîfler bunu bildirmektedir. Bu mühim hizmeti İmâm-ı Rabbânî hazretleri yapmıştır.

Bütün İslâm âlimleri, bu zâtın İmâm-ı Rabbânî hazretleri olduğunda ittifâk etmişlerdir. Peygamberimizden (aleyhisselâm) tam bin sene sonra ilim ve irşâd kürsüsüne mutlak olarak oturup, cihanı Resûlullahın (aleyhisselâm) nûrları ile aydınlattı. Bid’atleri-temizleyip İslâm dînini ihyâ etti. Onun zamanında Hindistan’da ve hattâ bütün İslâm âleminde baş gösteren sapık fikirler, bozuk inanışlar yayılmaya başlayıp, büyük fitneler çıkmıştı. Ayrıca tasavvufda vahdet-i vücûdu anlatan sözler, müslümanlar arasında çeşit çeşit şekillere sokuldu. Bu yüksek ve kıymetli bilgi anlaşılmadı. Birçok câhiller, büyüklerin sözlerinin ma’nâlarını anlamayarak zamanla dinden çıktı. İslâmiyete karşı olanlar da bunu fırsat bilip, müslümanları doğru yoldan ayırmak için çalıştılar. Böylece tasavvuf bilgileri ile İslâmiyetin hükümleri arasında ayrılık ve çatışma varmış gibi, ikisi birbirinden ayırmış gibi gösterilerek, müslümanlar çeşitli isimler altında birbirlerinden ayrılmaya ve birbirlerine düşman edilmeye çalışıldı. İmâm-ı Rabbânî hazretleri başta vahdet-i vücûd bilgileri olmak üzere, yanlış anlaşılan daha birçok mes’eleyi gayet açık bir şekilde îzâh ederek, insanların zihinlerini ve kalblerini, yanlış ve bozuk inanışlardan, bid’atlerden temizledi. Hakkı bâtıldan ayırıp, Peygamberimizin (aleyhisselâm) hak ve doğru yol olduğunu haber verdiği Ehl-i sünnet itikâdını her yere yaydı. Genç-ihtiyâr herkes ve birçok âlim onun etrafında toplandı. Kendisine ilk defa (Müceddîd-i elf-i sâni) ismini veren, zamanının en büyük âlimlerinden Abdülhakîm-i Siyalkûtî’dir. O zamanın diğer büyük âlimleri de onu medhetmiş, övmüştür.

Talebelerinin meşhûrlarından Muhammed Hâşim-i Keşmî “Zübdet-ül-makâmât” adlı eserinde şöyle yazmıştır: “Kalbimden geçti ki: “Eğer Allahü teâlâ, bu zamanın âlimlerinin en büyüklerinden birine, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin Müceddîd-i elf-i sâni olduğunu (ikinci binin kuvvetlendiricisi olduğunu) bildirse, bu ma’nâ tamamen kuvvetlenirdi.” Birgün bu düşünce ile İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin huzûruna gittim. Bu fakire hitâb edip buyurdular ki: “Birçok kıymetli kitaplar yazan aklî ve naklî ilimlerde Hindistan’da bir benzeri bulunmayan Abdülhakîm Siyalkûtî’den mektûp aldım.” Bunu söyleyip tebessüm etti. Sonra da; “Mektûbunun bir yerinde bu fakiri medhedip; “Müceddîd-i elf-i sâni” yazıyor” dedi.

Abdülhakîm Siyalkûtî; bir gece rü'yâda İmâm-ı Rabbânî hazretlerini gördü, İmâm-ı Rabbânî hazretleri ona şu âyet-i kerîmeyi okudu: "Allah de ve onları kendi oyunlarına bırak." (En'âm-91) bu rü'yâyı gördükten hemen sonra İmâm-ı Rabbânî'nin huzûruna gelip, hakiki muhlislerinden oldu. Huzûruna gelmeden evvel: "Ben İmâm-ı Rabbânî'nin üveysiyim" (Ya'nî onun rûhâniyeti beni terbiye ediyor) dedi.

Halîl-ül-Bedahşî (kuddise sirruh) buyuruyor ki: "Silsilet-üz-zeheb büyüklerinden Hindistan'da bir kâmil gelir ki, asrında onun gibisi bulunmaz." Hindistan'da bu silsileden İmâm-ı Rabbânî'den (kuddise sirruh) başkası meydana çıkmamış olduğundan, bu haberin İmâm-ı Rabbânî'ye âit olması zarurî lâzımdır.

Hâce Muhammed Bâkî-billah'ın talebesinin en büyüklerinden ve en yüksek âlimlerden olan Seyyid Mîr Muhammed Nu'mân diyor ki: "İmâm-ı Rabbânî'ye tâbi olmağı hocam bana söyleyince, buna lüzum olmadığını anlatmak için; "Kalbimin aynası ancak sizin parlak kalbinizin nûruna karşı duruyor" dedim. Hocam sert bir sesle; "Sen, Ahmed'i ne sanıyorsun? Onun, güneş olan nûru, bizler gibi binlerce yıldızı örtmektedir" buyurdu. Muhammed Bâkî-billah (kuddise sirruh) bir kerre de buyurdu ki: "Bu üç-dört sene içinde, herkese doğru yolu, kurtuluş yolunu göstereceğim diye uğraşdım. Elhamdülillah ki, bu gayretim boşa gitmedi. Çünkü, İmâm-ı Rabbânî gibi biri yetişti."

Hâce Muhammed Bâkî-billah bir kerre de buyurdu ki: "Kalblere deva, rûhlara şifâ olan bu tohumu Semerkand ve Buhârâ'dan getirip Hindistan'ın bereketli toprağına ekdim. Taliblerin yetişip kemâle gelmesi için uğraştım. O, (Ya'nî İmâm-ı Rabbânî (kuddise sirruh) her dereceyi aşip üstünlüklerin sonuna varınca, kendimi aradan çekip, talebeyi ona bıraktım."

Hâce Muhammed Bâkî-billah, İmâm-ı Rabbânî'ye yazdığı bir mektûpta buyuruyor ki: "Allahü teâlâ size, en yüksek dereceye yetişmek ve herkesi de yetiştirmek nasîb etsin!" Mısra':

"Kerîmlerin sofrasından toprağı da nasîb vardır!"

Mübalağa değil, işin doğrusu şöyledir ki, Şeyhülislâm Abdullah-i Ensârî (radiyallahü anh) buyurdu ki: "Beni, Ebü'l-Hasen-i Harkânî yetiştirdi. Fakat Harkânî şimdi sağ olsaydı, hocam olduğunu düşünmez, gelip önüme diz çökerdi.

Bizim durmamız, ihtiyâcımız olmadığından veya ehemmiyet vermediğimizden değil, belki kabûl işâretini gözetmekteyim, işin doğrusu budur. Allahü teâlâ, bizlere hidâyet ihsân eylesin! Kendini beğenmekten ve aldanmaktan korusun! Bu mektûbumu size getiren Nişâpûrlu Seyyid Sâlih, kalbinin derdine çâre için bana geldi. Vaktim, hâlim buna elverişli olmadığından, vakitlerini yanımda ziyan etmemesi için size gönderiyorum. İnşâallah lütf ve yüksek teveccühünüze kavuşarak istidâdı kadar bir şeyler alır.

Allahü teâlâ, ilim ve irfan fukarasını, birşeyden nasîbi olmıyanları, sevip seçtiği evliyâsı hürmetine maksatlarına kavuştursun! Evliyâ kaynağı olan makamınıza ihlâs ve saygılarımı arz edemedim. Evet, hâlleri doğru olan bir huzûra ancak bu kelimeyi yazmak mümkündür. Size talebem demek, hayâsızlığın en aşağısı ve görünüşün söylenmesi olup, hakîkati örtmek olur. Bize lâzım olan, haddimizi bilmek, yersiz konuşmamaktır. Duâlarınızı istihâm ederim efendim."

Üstadından başka, o zamanın büyük âlimlerinden, kâmillerinden birçoğu; ona lâayık olan medh-ü-senâlarda bulunmuşlar, ona karşı edebsizce söyliyene cevap vererek, hepsi onun ma'rifet ışığı etrafına pervane gibi toplanmışlardır. Bunlardan parmakla gösterilen en büyükleri; Fadlullah-i Burhân-pûrî, Mevlânâ Hasen-ül-Gavsî, Mevlânâ Abdülhakîm-i Siyâlkûtî, Mevlânâ Cemâleddîn-i Tâluvî, Mevlânâ Ya'kûb Sırfî, Mevlânâ Hasen-ül-Kubâdânî, Mevlânâ Mîrekşâh, Mevlânâ Mîr Mü'min, Mevlânâ Can Muhammed Lâhorî ve Mevlânâ Abdüsselâm'dır.

Fadl Burhân-pûrî, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin güzel evsâfını, doğru hâllerini dinlemekten hoşlanır, kıymetli ma'rifetlerini işitmekle zevklenirdi. Onun, kutb-ül-aktâb olduğunu, hakikat sırlarından verdiği haberlerin hep doğru olduğunu; sözlerinin doğruluğuna ve hâllerinin yüksekliğine alâmet ise, İslâm dîninin bütün inceliklerine tâbi olması ve herkesin onu sevmesi olduğunu söylerdi. İmâm-ı Rabbânî hazretleri Guwalyar Kalesi'nde habs olduğu zaman, kurtulması için beş vakit namazda çok duâ ederdi. Kendisine Serhend taraflarından talebe gelince: "Siz İmâm-ı Rabbânî'ye yakın olup da, ilmi, ma'rifeti başka yerlerde arıyorsunuz. Güneşi bırakıp, yıldızların ışığına koşuyorsunuz. Sizlere şaşıyorum" derdi.

Mevlânâ Abdülhakîm-i Siyâlkûtî, İmâm-ı Rabbânî'ye (radiyallahü anh) çok ta'zîm ve hürmet ederdi. İnkâr edenlerle mücadele ederdi. İnkâr edenlere karşı; "Büyüklerin sözlerine, maksatlarını anlamadan itirâz etmek cahilliktir. Böylelerin sonu felâkettir, ilim ve feyz kaynağı, irfan menba'ı üstad Ahmed'in sözlerini red etmek, bilmemeçlik ve anlamamazlıktandır" diye yazmıştır.

Belh şehrinde bulunan Mîr Muhammed Mü'min Kübrevî, talebesinden birini, inâbet, tövbe ve sülûk için, İmâm-ı Rabbânî'nin (kuddise sirruh) huzûruna gönderdi. İmâm-ı Rabbânî'nin huzûruna varınca; üstadından, Seyyid Mîrekşâh'dan, Hasen-i Kubâdânî ve Kâdî'l-kudât Tulek'den selâm getirdi ve; "Üstadım Mîr Muhammed Mü'min buyurdu ki: "İhtiyârlığım mâni olmasaydı ve yerim yakın olsaydı, gidip dersinden istifâde eder, ölünceye kadar ona hizmetçilik ederdim. Kimseye nasîb olmıyan nûrları ile kalbimi aydınlatmağa çalışırdım. Bedenim uzakta, gönlüm ise, onunla oradadır. Bu fakiri, huzûrunda bulunan temiz talebesi gibi kabûl buyurmasını ve mukaddes nûrlarından rûhuma ışık salmasını yalvarırım ve benim için de mübârek elini öp!" dedi" deyip İmâm'ın (kuddise sirruh) bir daha elini öptü. Veda edip ayrılırken de dedi ki: "Belh şehrindeki azîzler, kendilerine, yüksek hakikatleri bildiren mektûplarınızdan göndermenizi istirhâm ettiler." Bunun üzerine İmâm-ı Rabbânî bir mektûp yazıp, diğer birkaç mektûpla beraber verdi. Bir müddet sonra, Belh'den Hindistan'a gelen ba'zı sâdıklar dedi ki: "İmâm'ın (kuddise sirruh) bu mektûbu, Mîr Muhammed Mü'min'e ulaşınca, okurken zevkinden yerinde duramıyordu. "Sultân-ül-ârifin Bâyezîd, Seyyid-üt-tâife Cüneyd ve bunlar gibi büyükler şimdi sağ olsalardı, İmâm-ı Rabbânî'nin (kuddise sirruh) önünde diz çökerler, hizmetinden ayrılmazlardı" dedi.

O zamanın âriflerinden biri diyor ki: "Âlimlerin, İmâm-ı Rabbânî'nin (kuddise sirruh) yazılarından nasîbleri, câhillerin, hikmet sahiplerinden duyduklarını anlamaları gibidir."

O zamanın, ilmi ile amel eden dindar âlimlerden biri buyuruyor ki: "Kalb ve rûh ilimlerinin mütehasısları, ya kitap tasnif ederler veya te'lîf ederler. Tasnif demek; bir ârifin kendine bildirilen ilimleri, esrârı, dereceleri yazmasıdır. Te'lîf ise, başkalarının sözlerini kendine mahsûs bir sıra ile toplayıp yazmasıdır. Tasnif çok zamandan beri dünyâdan kalktı. Yalnız te'lîf kaldı. Fakat, İmâm-ı Rabbânî'nin (kuddise sirruh) yazıları, doğrusu, tasniftir. Te'lîf değildir. Ben, onun talebesi değilim. Fakat insaf ile söylemek lâzım gelirse, onun yazılarına çok dikkat ediyorum.

Başkalarının sözlerini bulamıyorum. Hepsi kendi keşfleri, kalbine gelen ilimlerdir. Hepsi de, yüksek, makbûl, güzel ve İslâm dînine uygundur.”

O zamanın en büyük kadısına, İmâm-ı Rabbânî'nin (kuddise sirruh) hâlleri soruldukta, dedi ki: “Kalb ve rûh âlimlerinin sözlerine ve hâllerine bizim aklımız ermiyor ve almıyor. Fakat İmâm-ı Rabbânî'nin (kuddise sirruh) hâllerini görünce, geçmiş evliyânın hâllerini ve sözlerini anladım ve bildim. Bundan evvel, geçmiş evliyânın acayip hâllerini, garîb ibâdetlerini okuyunca, talebenin bunları, büyülterek yazmış olmaları hatırıma gelirdi. Onun hâllerini, vaziyetlerini görünce, bu düşünce ve tereddütlerim kalmadı.”

Hadîs âlimi Abdülhak-ı Dehlevî, ilk zamanlar İmâm-ı Rabbânî (kuddise sirruh) hazretlerinin yazılarını beğenmez, i'tirâzlar yazardı. Fakat, son zamanlarda, Allahü teâlânın inâyetine kavuşarak, yaptıklarına pişman oldu. Tövbe etti. Hâce Muhammed Bâkî'nin icâzetli talebelerinden Mevlânâ Hüsâmeddîn Ahmed'e, bu tövbesini şöyle yazdı: “Allahü teâlâ, Ahmed-i Fârûkî'ye selâmetler ihsân etsin! Bu fakirin kalbi, şimdi ona karşı çok hâlis oldu. Beşeriyet perdeleri kalktı. Nefsin lekeleri temizlendi. Yol birliğini bir tarafa bırakalım, böyle bir din büyüğüne karşı durmamak, akıl icâbı idi. Ne insafsızlık, ne cahillik etmişim. Şimdi kalbimde, vicdanımda duyduğum mahcubiyeti, ona karşı küçüklüğümü anlatamam. Kalbleri çevirmek, hâlleri değiştirmek, Allahü teâlâyâ mahsûstur.” Abdülhak Dehlevî kendi çocuklarına da mektûp yazarak; “Ahmed-i Fârûkî'nin sözlerine karşı i'tirâzlarımın müsveddelerini yırtınız! Kalbimde ona karşı hiçbir bulanıklık kalmamıştır. Kalbim ona karşı hâlis olmuştur” dedi.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri vefâtından sonra da sevilmiş, asırlar boyu medhedilmiş, eserleri okunup istifâde edilmiştir. Büyük velî Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri, ince rûhunun terennümleri ile dolu olan fârisî dîvânının doksandördüncü sahifesindeki beytlerinde buyuruyor ki:

“Yâ Rabbî! O nihâyetsiz yolun yolcusu, ilim sahiplerinin reîsi, bu göz ile görülmeyen, akıl ile varılmayan gizli sırların menba'ı, insanların anlayamadığı, ancak senin bildiğin büyüklüğün sahibi, köpüren ve dalgalanan ma'nâlar deryası, maddesizlik ve mekânsızlık âleminin reîsi, nûrları ile Hindistan'ı aydınlatan, Sihirind şehrini, Mûsâ aleyhisselâma Allahü teâlânın kelâmı geldiği şerefli va'di yapan, Muhammed aleyhisselâmın dîninin büyüklüğünün vesîkası, keskin görüşlüler meclisinin ışığı, dîni bütün olanlar ordusunun kumandanı, düşünülemediyen yüksekliklere erişen, izinde gidenleri de oraya çeken Ahmed-i Fârûkî'nin (kuddise sirruh) gözlerinin nûru hürmetine beni affet! Senin af ve merhamet denizinin sonsuzluğunu düşünerek, rahat ediyorum. Allahım! Yalnız senin ihsânına güveniyorum. Çünkü, “Ben af ediciyim” buyuruyorsun!”

Evliyânın büyüklerinden ve meşhûrlarından olan Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî'ye, hocası Şah Abdullah-ı Dehlevî hazretleri yazdığı bir mektûpta şöyle buyuruyor:

“İmâm-ı Rabbânî'yi sevenler, mü'min ve takvâ sahipleridir. Sevmeyenler ise şâkî ve münâfıklardır. Bütün âlem-i İslama, İmâm-ı Rabbânî'nin şükrünü eda etmek vâcibtir.” Yine bu mektûpda; “İnsanlarda bulunabilecek her kemâli her üstünlüğü, Allahü teâlâ, İmâm-ı Rabbânî hazretlerine vermiştir...” buyurarak onun için farsça şu şiiri yazmıştır:

“Her letâfet ki, nihân bûd pes perde-i gayb
Heme der sûret-i hûb-ı tû iyyân sâhte end.

Herçi ber safha-i endîşe keşed kilik-i hiyâl
Şekl-i matbû'î tu zîbâter ezân sâhte end."

Ma'nâsı:

Gayb perdesi ardında bulunan güzellikler,
Senin eşsiz simanda hepsi zuhur ettiler.

Hayal kalemi gönül sayfasına ne çizse,
Senin düzgün şeklini, ondan güzel ettiler.

Onu medh edenlerden birisi de, Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin (kuddise sirruh) yetiştirdiği ulemâ ve evliyânın en üstünü, âlim, fâdıl, velîyyi kâmil, sayısız kerâmetler sahibi, Seyyid Tâhâ-i Hakkârî (kuddise sirruh) hazretleridir.

İmâm-ı Rabbânî'yi (kuddise sirruh) medheden büyüklerden birisi de, ulemânın zîneti, evliyânın ekmeli, Seyyid Abdülhakîm Arvâsî Efendî'dir. "rahmetullahi aleyh". Sâlihlerden birine yazdığı bir mektûpta buyuruyor ki: "Zikr ve zikrin te'sîri, derin bir denizdir. Onun derinliklerine kimse varamamıştır. Bir dalgalı deryadır ki, bütün dünyâ onun bir dalgasını bilmiyor. Dünyâyı kuşatan öyle bir bahr-i muhittir ki, (okyanustur) onu kavramağa bütün âlemin gücü yetmez. Zikr; zikr edenlerin kalblerinde hâsıl olan bir hâldir. Söylemesi, yazması, bildirmesi imkânsızdır.

Hak teâlâyı, bilen kimsenin dili söylemez olur. Kelime bulamaz ki, anlatabilsin. Şaşar kalır. Dünyâdan ve insanlardan haberi olmaz. Zikr olunan, Allahü teâlâ olduğu gibi, zikr eden de ancak O'dur. Kendisini yine ancak kendisi zikr edebilir. Mahlûkların, O'nu zikr etmek haddine mi düşmüştür? Ancak Sıfat-ı ilâhiyesi ile sıfatlanması için, yaratmış olduğu insana kendisini zikr etmesini emr etmiştir. Herkes, yaradılışındaki kabiliyeti kadar, o nihâyetsiz ve dalgalı denizden birşey ile teselli bulur. Veysel Karânî o deryanın bir damlası ile teselli bulmuştur. Cüneyd-i Bağdadî, o denizden bir avuç miktarı ile doymuş, kanmıştır. Abdülkâdir-i Geylânî, ancak o denizin kenarına varmıştır. Muhyiddîn-i Arabî ise, bunun dibinden çıkarılmış bir cevher ile övmektedir, İmâm-ı Rabbânî, ondan büyük pay almıştır."

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin hocası Muhammed Bâkî-billah'ın (kuddise sirruh) büyük oğlu Hâce Ubeydullah, İmâm-ı Rabbânî'ye (kuddise sirruh) yazdığı bir mektûpta onu şöyle medh etmiştir:

"Kölelerinizin en aşağısı, hakîr Ubeydullah'ın, ihlâs ve ihtisasın menba'ı olan yüksek makamınıza arzıdır. Bu yolun bütün sarhoşluklarından kurtulup, ayıklıkta ve uyanıklıkta en ileri gitmiş olanların başı, taliblere yol gösterenlerin önderi, şeyhülislâm, karanlıkları aydınlatan, bütün insanların rehberi, uykuda olanların uyandırıcısı, ameli kuvvetli, vera'ı çok, kemâli üstün, nûr yüzü, nûr kaynağı olan azîz efendim!

İslâm dîninin kuvvetlendiricisi, nûrlandırıcısı, bid'at ve alçak şeylerden dînin temizleyicisi, doğruyu ve hakkı söyleyen, dînini kayıran, dînin sağlam hükümlerini koruyan, hakkı arayanlara feyz verme makamlarının sahibi, aşağı mertebelerden saadet ufkuna yükselen muhterem efendim!..”

Hicri ikinci bin yılının müceddidi olan ve ahkâmı İslâmiye ile tasavvufu birleştirerek “Sıla” ismini alan İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin husûsiyetlerinden ve üstünlüklerinden bir kısmı şunlardır:

1- Kutbluk istidâdı: Kutb olacağı daha hocası Muhammed Bâkî-billah’a talebe olmadan birkaç sene önce bu hocasına bildirilmiştir.

2- Tasavvufda yüksek hâllere kavuşmadan önce, hocası Muhammed Bâkî-billah onun cihanı aydınlatacak nûrlarını büyük, bir kandil gibi görüp, hakkında; “Onun, âlemi, nurla dolduracak bir güneş olacağını anlıyorum” buyurdu.

3- Hocası, İmâm-ı Rabbânî hazretlerine, tasavvufda yetişmek isteyen birini göndererek şöyle demiştir: “Bizi seven ve size gelen bu dostumuzu altı yedi günde nihâyete kavuşturmanızı rica ediyorum.” Böylece İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin yüksek derecesine işâret etmiştir.

4- İmâm-ı Rabbânî hazretlerine murâdlık ve mahbûluk (çekilip götürölmek) mertebeleri verilip, çok yüksek hâllerle müjdelendi.

5- Hocası Muhammed Bâkî-billah’ın huzûrunda, iki-üç ay kadar kısa bir zaman içinde, tasavvufda yetişip tam bir olgunluğa ulaştı.

6- Çok yüksek derecelerde bulunan hocası Muhammed Bâkî-billah, daha hayatta iken, irşâd ve feyz verme makamına İmâm-ı Rabbânî hazretlerini geçirdi.

7- Yüksek hocası Muhammed Bâkî-billah bir “mektûbunda kendisinden feyz almak için, huzûruna gitmek üzere işâret beklediğini yazmıştır.

8- Hocası ondan istifâde etmek ve feyz almak için yanına gitmiş ve onun hakkında; “O bizim gibi binlerce yıldızı örten bir güneştir” buyurmuştur.

9- Yine hocası Muhammed Bâkî-billah birgün; “O, murâdların ve mahbûbların (çekilip götürölen) büyüklerindendir”, bir başka vakit; “Gök kubbe altında bugün, bu yüksek yolun velîlerinden onun gibisi yoktur”, bir başka vakit; “Eshâb-ı kirâm’dan, Tabîînin büyüklerinden ve müctehidlerden sonra seçilmişlerin seçilmişlerinden İmâm-ı Rabbânî gibi birkaç kimse görüyorum” buyurdu.

10-Bereketler ve faziletler sahibi Hâce Muhammed Bâkî-billah’ın vefâtından sonra, çok gizli ve husûsî sırları açıklayan yazıları ele geçti. Burada dört dâire çizmişti. Birinci dâirede velâyet, ikinci dâirede vilâyet, üçüncü dâirede bâtın kemâlâtı, dördüncü dâirede mutlak kemâl kelimelerini yazıp, bu dört dâirede, Sahabe ve Tabîînden sonra gelen (radiyallahü anhüm)

seçilmişlerin seçilmişlerini, bu dâirelerin etrâfına, mertebelerine uygun olarak, şüphesiz bir keşf yoluyla, gayb âleminde kendilerine bildirdiği şekilde yazdı. Bütün bunların arasında en büyüklerinden on-oniki büyüğü, her dâirede en olgun bir şekilde, dâhil edilmiş gördüler. İmâm-ı Rabbânî hazretlerini de bu on-oniki kişi arasında her dâireye girmiş buldular. Muhammed Bâkî-billah defalarca onun kutb olduğuna işâret etmiştir.

11-Muhammed Bâkî-billah kendi yüksek nisbetlerini İmâm-ı Rabbânî hazretlerine verdikten sonra, diğer yollardaki büyükler de kendi nisbetleri ve terbiye usûllerini kırmızı bir gül gibi ona sunup, daha yüksek makamlara götürdüler. Evliyâullahdan ba'zılarına verilen vilâyet nisbetini ve nübüvvet kemâlâtını tamamen İmâm-ı Rabbânî hazretlerine verdiler. Hepsinin ma'rifeti ile şereflendirdiler. Kendisi birçok defalar bunu söyleyip şöyle buyurdu: "Allahü teâlânın, bu kullarının en aşağısına en büyük yardımı şudur Bu yolda hiçbir sokak, hiçbir makam kalmadı ki, bu fakiri oradan geçirmemiş olsunlar. Sereyânın, ma'îyyetin, ihatanın, vahdetin, tesbihin, tenzihin yüksek nisbetlerini, dünyânın ve âhiretin, varlığı lâzım olanın ve mahlûkâtın esrârını kerem ve ihsân ederek ayrı ayrı bildirdiler."

12-Hızır ve İlyas aleyhisselâmın rûhâniyeti ile görüşüp, konuştu. Ona hayatları ve ölümleri hakkında bilgi verdiler. İmâm-ı Rabbânî hazretleri bu husûsu "Mektûbât'ın birinci cild, 282. mektûbunda bildirmiştir.

13-İmâm-ı Rabbânî hazretleri tasavvufda ilerlemeye başladığı ilk sıralarda, Hızır aleyhisselâm ona ilm-i ledünnîyi öğretti.

14-Birgün İmâm-ı Rabbânî hazretleri murâkabe halkasında bir kırıklık ve amellerindeki kusurları görme hâlinde iken; "Seni ve kıyâmete kadar vasıtalı veya vasıtasız seni tevessül, vesile edenleri, senin yolunda gidenleri ve sana muhabbet edenleri mağfiret eyledim" nidasını duydu. Ve; "Bunu herkese söyle" diye kendilerine emrettiler. Nitekim Mebde' ve Me'âd risalelerinde bunu bildirmiştir.

15-İmâm-ı Rabbânî hazretlerine; "Elbette o, müttekîlerdendir" ilhamı geldi. Bunun sebebi şu idi: Birgün vefât eden oğullarından birinin rûhuna sadaka olarak bir yemek verdi. Bu arada inkisârlarının (kırıklıklarının) kendisini istilâ etmesinden dolayı buyurdu ki: "Bu sadakamızı nasıl kabûl ederler. Allahü teâlâ sadakayı kabûl hakkında; "Allah ancak müttekîlerinkini kabûl eder" buyuruyor. Bunu derken, şöyle bir nidâ geldi: "Elbette o müttekîlerdendir.

16-İmâm-ı Rabbânî hazretlerine: "Cenâze namazında bulunduğun herkes mağfiret olunmuştur" müjdesi ilham olundu.

17-Mağfiret olunması için hangi mezarın başına gitse, kendisine o mezarda bulunanlardan azâbın kaldırıldığı ilham edilirdi.

18-İmâm-ı Rabbânî hazretlerine ilham olundu ve müjde verildi ki: "Senin söylediğin ve yazdığın ilimlerin hepsi bizdendir." Kendisine mahsûs olup, tereddüt ve şüphe ettiği ilimlerin doğrularını ve hakikatlerini de kendisine bildirdiler.

19-İmâm-ı Rabbânî hazretleri buyurdu ki: “İslâmiyeti gördüm. Kervanın, kervansaraya indiği gibi, bizim mahallemize, etrâfımıza indi.”

20-İmâm-ı Rabbânî hazretleri buyurdu ki: “Ramazân-ı şerîfin son on gününde idi. Teravîh namazını kıldıktan sonra, kendimde bir gevşeklik hissedip yatağıma yatmak istedim. Yatarken, bu gevşekliğin çokluğundan evvelâ sağ tarafa döneceğimi unuttum. Hâlbuki bu sünnet idi. Sol tarafa dönüp yattım. Bir müddet sonra sünneti terk ettiğim hatırıma geldi. Bunu ilk defa terk ettiğimi düşündüm. O anda unutarak ve sehven olduğu bildirildi. Fakat, sünneti terketmek korkusu benden gitmedi. Hemen kalktım; sağ tarafa dönüp yattım. Bunu yaptıktan sonra Allahü teâlânın nihâyetsiz nûr ve feyzleri zâhir oldu ve şöyle bildirildi: “Sen bu kadar sünnete riâyet edince, âhirette hiçbir şekilde sana azâb etmem!”

21-Yine Ramazân-ı şerîfin son on gününde buyurdu ki: “Bu gün son derece güzel bir hâl zâhir oldu. Yatağımda uzanmış yatıyordum. Gözlerimi kapamıştım. Yatağımın üzerine bir başkasının gelip oturduğunu hissettim. Bir de ne göreyim, evvelkilerin ve sonrakilerin seyyidi, efendisi Peygamberimizdir (aleyhisselâm). Buyurdu ki: “Senin için icâzet yazmağa geldim. Hiç kimseye böyle bir icâzet yazmadım.” Gördüm ki, o icâzetnamenin metninde bu dünyâyâ âit büyük lütuflar yazılı idi. Arkasında da öbür dünyâyâ âit, çok inâyetler yazmışlardı.” İmâm-ı Rabbânî hazretleri bu husûsu, “Mektûbât”ının üçüncü cild, 106’ncı mektûbunda uzun bildirmektedir.

22-Resûlullah (aleyhisselâm) İmâm-ı Rabbânî hazretlerine, yârin kıyâmet günü binlerce insanı senin şefaatin ile affederler müjdesini verdi. Muhammed Hâşim-i Keşmî şöyle anlatmıştır: “İmâm-ı Rabbânî hazretleri Peygamber efendimizden (aleyhisselâm) bu müjdeyi alınca, bu ni’metin şükrünü eda etmek için, bir ziyâfet verdi. O ziyâfette kendilerinin; “Beni iki derya arasında “Sıla” yapan Rabbime hamd ederim” sözlerine temasla şöyle arzettim: “Azîzlerden birisiyle bu husûsda münâkaşa ettik. Dedi ki, Allah aşkına! Peygamber efendimizden (aleyhisselâm) Mehdî hakkında olduğu gibi, bunun hakkında da böyle bir müjde zâhir olmuş mudur? Ben dedim ki: “Hadîs-i şerîflerde ona âid bir işâret olmadığını nereden bileyim ki, biz bütün hadîsleri bilmiyoruz.” O azîz dedi ki: “İmâm-ı Süyûtî’nin “Cem’ul-Cevâmî”, kitabı bende var. Onda bulunmayan çok az hadîs-i şerîf vardır. Gel, bu ümmetin faziletleri kısmında arayalım.” Bu arama esnasında bir hadîs-i şerîfe rastladık ki, aradığımıza tam uygun idi. Ve o hadîs-i şerîf şu idi: “Ümmetimden “Sıla” isminde biri gelir. Onun şefaatiyle, çok çok kimseler Cennete girerler.” Ben o azîze dedim ki, ne için bu hadîs-i şerîf İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin hâline bir işâret olmasın. “Olabilir” dedi ve sustu. Onların kalemi ile açık olarak yazılan “Sıla” kelimesini duydum ve gözümü hadîs-i şerîfin sonu olan şefaet kelimesine diktim. Elhamdülillah ki, o müjdeye de kavuştum. Hazret-i İmâm tebessüm ettiler ve bu fakîr hakkında iltifâtlar buyurdular.

23-Hazret-i İmâm Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) yedi derecesine mutâbe’at, ya’nî uymak nûrları ve bereketleri ile şereflendi.

24-Vesveseler veren Hannâsı (Şeytanı) İmâm-ı Rabbânî’nin sinesinden dışarı çıkardılar. Kendisi bunu şöyle anlatmıştır: “Duhâ (kuşluk) namazında idim. Aniden sinemden büyük bir belânın dışarı çıktığını gördüm. Ondandır, onun yuvasının da sinemden çıkarıldığını gösterdiler. Etrâfında bulunan büyük zulmetten de bir eser kalmadı. Kalbimde büyük bir inşirah (ferahlık) buldum. Göğsümden çıkanın, Resûlullahın (aleyhisselâm) ondan Allahü teâlâyâ sığınmakla emir olunduğu Hannâs olduğunu bildirdiler. Ve yine bildirdiler ki, usûl-i dinde zâhir olan düşünce ve tehlikelerin menşei bu Hannâs’dır ki, göğüste yuvası vardır. Kalbi her zaman oradan iğneler.

25-Allahü teâlâ mutlak inâyet ederek, gizli şirki İmâm-ı Rabbânî'nin ibâdetlerinden kaldırdı. Buyurdular ki: "Birkaç gün amellerdeki kusurlarımı görme hâli, beni o kadar kapladı ki, namazda Fâtiha sûresini okurken; "Elbette sana ibâdet ederiz" kelâmına gelince, hayret edip; "Eğer bunu okursam, onun ma'nâsıyla hâllenmiş değilim" dedim. Ve; "Ey îmân edenler! Niçin yapmıyacağınız şeyi söylersiniz?" (Saff-2) âyet-i kerîmesi ile amel etmiş olurum; aklıma geldi. Okumazsam, onsuz namaz tamam olmaz diye düşündüm. Bu hâlde iken, Allahü teâlâ, benim ibâdetlerimden şirki kaldırdığını bildirdi. "İyi bil ki, Allah için olan din, şirk ve riyadan uzak olarak ibâdet etmektir." (Zümer-3) âyet-i kerîmesinin ma'nâsı zâhir oldu. Bunun için Allahü teâlâyâ hamd ederim.

26-İmâm-ı Rabbânî hazretleri, Peygamber efendimize (aleyhisselâm) bağlılığının çokluğundan, İmâm-ı a'zamın ve İmâm-ı Şafiî'nin (radiyallahü anh) ve bütün talebelerinin ictihâdlarına ittibâlarının fazlalığından, hepsinde fenâ ve bekâya kavuştular. Bunu kendisi şöyle anlatmıştır: "Bir sabah zikir halkasında idim. Aniden bir fenâ hâli zâhir oldu. Kendimden geçtim. Bu hâl o günün ikindi namazından sonrasına kadar devam etti. Gördüm ki; ümmetin ışığı, İmâmların İmâmı, Ebû Hanîfe Kufi (radiyallahü anh) bütün talebeleri ile ve kendi mezheplerindeki bütün müctehidlerle etrâfında toplandılar ve beni sardılar. Hocalarından İbrâhim Nehaî gibileri de orada gördüm. Sonra gördüm ki, İmâm-ı a'zamın ve bu imamlardan hepsinin nûru bana geldi. Ben onların bu nûrlarından kendime geldim ve bekâya kavuştum. Tamamen o nûrlara gömüldüm. Her birinin nûrunu ayrı ayrı kendimin bir parçası gördüm, İki-üç gün sonra aynı huzûr ve bekâ, İmâm-ı Şafiî ve talebesi ve mezhebindeki müctehidleri ile zuhura geldi. Hanefî âlimlerinin benden ayrılıp çıktıklarını, İmâm-ı Şafiî'nin talebesinin ve müctehidlerinin bana geldiklerini, kalbime girdiklerini gördüm. Evvelkiler gibi, bunların da nûrları benim parçalarım oldu. Birkaç saat sonra, Hanefî mezhebinin nûrları, eskisi gibi tekrar bana geldiler. Şimdi kendimi bu iki mezhebin nûrlarına kavuşmuş buluyorum..."

27-İmâm-ı Rabbânî hazretleri buyurdu ki: "Erkeklerden ve kadınlardan vasıtalı ve vasitasız olarak bizim yolumuza girmiş olanları ve girecekleri bana gösterdiler. İsimlerini, soylarını, doğum zamanlarını ve memleketlerini bize bildirdiler. İstersem hepsini tek tek sayabilirim. Hepsini bana bağışladılar."

28-Yine buyurdu ki: "Hindistan'da peygamberler geldiğini bildirdiler (aleyhimüsselâm). Ba'zılarına üç, ba'zılarına iki, ba'zılarına bir kişi îmân etti." Bu memlekette bulunan, bu peygamberlerin ba'zılarının mübârek mezarlarını da İmâm-ı Rabbânî hazretlerine gösterdiler ve onların nûrlarını müşâhede eylediler.

29-İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin en büyük husûsiyetlerinden biri de şudur Vefâtına yakın buyurdu ki: "Bir insana verilmesi mümkün olan bütün kemâlleri, olgunlukları bana ihsân eylediler. Peygamber efendimize (aleyhisselâm) mutabeat, tâbi olmak ve verasetle bu makama kavuşturdular."

30-Buyurdu ki: "Birgün amellerimdeki kusuru görme hâli beni kapladı. Büyük bir pişmanlık ve kırıklık içinde iken "Allahü teâlâ için tevâzu göstereni, Allahü teâlâ yükseltir" hadîs-i şerîfi gereğince, şöyle bir nidâ geldi: "Seni ve kıyâmete kadar seninle vasıtalı ve vasitasız olarak tevessül, vesile edenleri mağfiret eyledim."

İbâdetleri ve âdetleri: İmâm-ı Rabbânî hazretleri yüksek hâller ve binlerce kerâmet sahibidir: Bu husûsta şöyle buyurmuştur: "Gerçi amel ve işlerden bize ne ihsân olunduysa bunları husûsi

ihşân ve mücerret ikram ile bilirim. Bunun sebebi ise Peygamber efendimize (aleyhisselâm) mutabeat, uymak sebebiyledir, işimin esâsını bunda bilirim. Bana verilenlerin hepsini, az olsun çok olsun Peygamberimize (aleyhisselâm) uymak, tâbi olmak sebebiyle verdiler. Vermediklerini de, insanlık icâbı olarak, bu tâbi olmaksızın noksanlıktan dolayı vermediler.”

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin talebelerinin meşhûrlarından olan Muhammed Hâşim-i Keşmî şöyle anlatmıştır: “Birgün Hazret-i İmâm’ın huzûrunda oturuyordum. Onlar ma’rifetleri yazıyordu. Aniden bevl sıkıştırması sebebiyle kalkıp helaya gitti. Fakat hemen sûr’atle dışarı çıktı. Böyle sûr’atle helaya girip, hemen aceleyle dışarı çıkmalarına hayret ettim. “Acaba bunun sebebi nedir?” dedim. Heladan çıkar çıkmaz su ibriğini istedi ve sol elinin baş parmağının tırnağını yıkadı ve oğaladı. Sonra tekrar helaya girdi. Bir müddet sonra çıkınca buyurdu ki: “Bevl sıkıştırdı, acele ile helaya girdim ve oturdum. Gözüm tırnağımın üzerine gitti. Üzerinde siyah bir nokta vardı. Kalem yazıyor mu diye kontrol etmek için bunu yapmıştım. Hâlbuki, o nokta Kur’ân-ı kerîmin harflerini yazarken kullanılırdı. Orada oturmağı doğru görmedim ve edebe riâyete uygun bulmadım. Bevl sıkıştırmamasından dolayı sıkıntı çektimse de, bu sıkıntı, bir edebi terketmenin vereceği sıkıntının yanında çok az göründü. Dışarı çıktım. O siyah noktayı yıkadım ve tekrar içeri girdim.”

“Bir başka zaman yine huzûrlarında idim. Mevlânâ Sâlih-i Haşlânî’ye emir buyurup; “Bahçeden birkaç karanfil alıp getir” dedi. O da altı tane karanfil alıp getirdi. Karanfilleri çift sayıda getirdiği için onu azarladı ve; “Bizim en aşağı bir talebemiz, hiç olmazsa şu kadarını duymuştur ki: “Allahü teâlâ tektir ve teki sever.” Tek’e riâyet ve dikkat müstehâbdır. İnsanlar müstehâbı ne zannediyorlar. Müstehâb, Allahü teâlânın sevdiği şeydir. Eğer dünyâyı ve âhireti Allahü teâlânın sevdiği birşey için verseler, hiçbir şey vermemiş olurlar” buyurdu. Sonra buyurdu ki: “Biz müstehâba o kadar riâyet ederiz ki, yüzümüzü yıkarken önce suyu sağ tarafımıza getiririz. Çünkü sağdan başlamak müstehâbdır.”

Birgün sedir üzerinde yaslanmış oturuyordu. Aniden fırlayıp yere indi ve şöyle buyurdu: “Yatağın altında bir kâğıt gördüm. Bu kâğıt üzerinde birşey yazılı olup olmadığını, varsa ne yazılı olduğunu anlayamadım. Bir kimseye o kâğıdı alıp kaldırmasını söyleyecektim. Fakat bu kadar zaman bile oturmayı edebe aykırı gördüm.”

Bir başka vakit, hafızlardan biri kendi minderlerinden aşağı bir minder koyup üzerine oturarak, Kur’ân-ı kerîm okumağa başladı, İmâm-ı Rabbânî hazretleri bu durumun farkına varıp, hemen üzerinde oturduğu yüksek minder bir kenara çekip yere oturdu. Hiçbir zaman Kur’ân-ı kerîm okumakta olan hafızdan yüksekte oturmazdı.”

Zamanının meşhûr âlimlerini ve İmâm-ı Rabbânî hazretlerini de görmüş olan bir zât şöyle anlatmıştır: “İmâm-ı Rabbânî hazretlerini görüp sohbetinde bulunduktan sonra, Burhânpûr şehrinde bulunan onu sevenlerden meşhûr Şeyh Muhammed bin Fadlullah’ın huzûruna gitmiştim. Bu zât benden İmâm-ı Rabbânî hazretlerini sordu ve; “O büyüğün huzûrunda bulunmuşsun, hadi gördüklerini anlat da dinleyelim” dedi. Ben cevâbımda; “Benim gibi bir maksatsızın, onun kalb hâllerinden ne haberi olur? Ama zâhirde sünnet ve sünnetin inceliklerine riâyet ve dikkat husûsunda, İmâm-ı Rabbânî hazretlerini şöyle buldum ki, eğer bu zamanın bütün velîleri toplansa, onun yaptıklarının yüzde birini yapamazlar” dedim. Bunun üzerine Şeyh Muhammed bin Fadlullah çok sevindi ve şöyle buyurdu: “Madem ki böyledir, onun gibi bir din büyüğü, sırlardan ve hakikatlerden ne söylerse ne yazarsa, hepsi sahih ve doğrudur. Bunların doğru olduğuna ve bunlara kavuştuğuna işâret, sözlerinin doğruluğu ve hâllerinin tamamen sünnete uygun olması yetişir.”

Zamanın devlet adamlarından biri İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin hâlleri hakkında tereddütteydi. Birgün Hazret-i İmâm'ın komşusu ve kadıların reîsi olan zâtla, yalnız bir yerdeyken; "Siz âlim bir zâtsınız, doğru konuşursunuz ve çok dindarsınız, komşunuz olan azîzin hâlini bana anlatınız" dedi. Bunun üzerine o zât şöyle dedi: "Kalb ve rûh âlimlerinin sözlerine ve hâllerine bizim aklımız ermiyor ve almıyor. Fakat şu kadar söyleyeyim ki; "İmâm-ı Rabbânî'nin (kuddise sirruh) hâllerini görünce, geçmiş evliyânın hâllerini ve sözlerini anladım ve bildim. Çünkü bundan evvel, geçmiş büyük evliyânın acâib hâllerini, riyâzetlerini, garip ibâdetlerini kitaplarda okuyunca, onları sevenlerin bunları abartarak yazmış oldukları hatırıma gelirdi. İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin hâllerini görünce, bu düşünce ve tereddütlerim kalmadı. Hattâ bu hâlleri yazanlara, az yazdıklarından dolayı kırılıyorum."

Talebelerine zikre çok devam etmelerini, huzûr ve murâkabeyi çok istemelerini gösterir ve buyururdu ki: "Bu dünyâ; amel, çalışma, huzûr ve hâl elde etme yeridir. Bu kalb hâllerini, dîne uyarak yapılan zâhirî amellerin neticesi olduğunu biliniz."

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin fıkıh mes'elelerinde ilmi çoktu ve her mes'eleye ânında cevap verebilecek bir derecedeydi. Usûl-i fıkıhta da tam bir maharet sahibiydi. Fakat ihtiyâtının çokluğundan, çoğu zaman kıymetli fıkıh kitaplarına başvururdu. Seferde ve hazarda ba'zı kıymetli fıkıh kitaplarını yanında bulundururdu. Onların bütün gayreti, müftâbih, fıkıh âlimlerinin üzerinde ittifâk ettikleri fetvâlara, dâima uymaktı. Ba'zı fıkıh âlimlerinin caiz dediği, ba'zılarının mekrûh dediği bir işte, o kerahet tarafını tercih eder ve o işi yapmazdı. Buyururdu ki: "Bir mes'elenin yapılmasında ve yapılmamasında, helâl ve haram olmasında ihtilâf olursa, yapılmaması ve haram tarafını tercih etmeği mümkün olduğu kadar elden kaçırmamalıdır."

Yaz olsun, kış olsun, seferde ve hazarda; ekseriya gecenin yarısından sonra, ba'zan da gecenin üçte ikisi geçtikten sonra kalkar, o vakitte okunması sünnet olan duâları okur, mükemmel bir abdest alırdı. Abdest alırken bir başkasının su dökmesini istemezdi. Abdest suyunda o kadar ihtiyâtlı davranırdı ki, bundan fazlası tasavvur olunamaz. Abdest alırken kibleye dönmeye çok dikkat ederdi. Fakat ayaklarını yıkarken, kuzeye ve güneye dönerlerdi. Ya'nî, ayaklarını kibleye karşı yıkamaz, kibleye ayak uzatmazdı. Her abdestte misvak kullanmağa ve her namazda abdest almağa çok dikkat ederlerdi. Her uzvu üç defa yıkar, her defasında, elleriyle uzuvdan suyu silerdi, tâ ki yıkanan uzuvdan ve ellerinden damlama ihtimâli kalmasın. Bunun sebebi; abdestte kullanılmış suyun temiz ve necis olması hakkında ihtilâf vardır. Her ne kadar fetvâ, temiz olduğuna dâir ise de, ihtiyâtlı davranırdı. Her uzvu yıkarken, Kelime-i şehâdet ve "Tekmile-i Mişkât" gibi hadîs kitaplarında, ba'zı fıkıh kitaplarında ve "Avârif-ül-Meârif'de. bildirilen abdest duâlarını okurdu. Abdesti bitirdikten sonra, o vakitte okunması bildirilen duâyı okurlar ve teheccüd namazına başlardı. Tam bir itminan, huzûr ve cem'iyyetle, uzun sûreler okuyarak teheccüd namazı kıları. Öyle ki, insan gücü buna zor takat getirirdi. İlk zamanlarında, teheccüd, kuşluk ve feyz-i zeval namazlarında, Yâsîn sûresini tekrar tekrar okurdu. Hattâ bu sûreyi, bir namazda seksen defa okuduğu olurdu. Ba'zan daha az, ba'zan daha çok okurdu. Son zamanlarda, daha çok, namazda Kur'ân-ı kerîmi hatm ile meşgûl oldu. Teheccüd namazını bitirdikten sonra tam bir huşû' ve istiğrak ile sessizce murâkabeye otururdu. Sabahtan iki-üç saat önce, sünnete uyarak bir müddet yatardı, tâ ki teheccüd namazı, iki uyku arasında olsun. Sonra ortalık ağarmadan tekrar uyanır, sabah namazını kıları. Sabah namazının sünnetini evde kılar, sünnetle farz arasında sessiz olarak; "Sübhânallahi ve bi-hamdihi sübhânallahil azîm" duâsını devamlı okurdu. Sabah namazının farzını kıldıktan sonra işrâk vaktine kadar, mescidde talebeleri, eshâbı ile murâkabe halkasında oturur, sonra iki selâmla dört rek'at işrâk namazı kıları. O vakitte okunması icâb eden tesbihler ve duâlar ile meşgûl olurdu.

Sonra evine gider hanımının ve çocuklarının hâllerini sorar eve lâzım olan ve yapılması icâb eden işleri söylerdi. Sonra husûsî odasına çekilir, Kur'ân-ı kerîm okurdu. Bundan sonra da talebelerini çağırıp hâllerini sorardı. Yâhud da talebelerinin en yükseklerini çağırır, kendisine mahsûs sıklardan bahseder, bu sırları dinleyen talebeleri kendinden geçerdi. Çünkü bu marifetleri dinlerlerken kendi nisbetlerini ve kendisine verilen ni'metleri onların kalblerine akıttırdı. Ba'zan talebelerinden herbirine, hâline ve istidâdına göre bir vazîfe verirdi. Talebelerinde hâsıl olan bir hâli ve değişmeyi anlardı. Hepsine yüksek maksatlı olmayı, sünnete uymayı, dâima zikr, murâkabe, huzûr ve hâllerini gizlemek üzere olmalarını, tekrar tekrar söylerdi. Buyururdu ki: "Eğer bu dünyâyı ve içerisindekileri Allahü teâlânın beğendiği, râzı olduğu bir işe vermekle, onun rızâsına uygun bir iş yapılacağı bildirilse, bunu büyük bir ganîmet biliniz. Bu, bir kimsenin kırık saksı parçaları ile, dünyânın en kıymetli mücevheratını satın almasına benzer." "La ilahe illallah, Muhammedün Resûlullah" mukaddes kelâmını tekrar tekrar söylemek husûsunda şöyle buyurdu: "Görüşün ve gidişin âciz kaldığı, arzu ve himmet kanatlarının düştüğü, her bilgi ve buluşun dışına çıkıldığı zaman, insanı; (La ilahe illallah Muhammedün Resûlullah) tevhîd kelimesinden başka, birşey ilerletemez. Bu kelimenin âgûşuna sığınmadan, oralarda yükselmek olamaz. Sâlik, bu güzel kelimeyi bir kere söylemekle, o makama yükseliyor. Bu yüksek kelimenin işaret ettiği hakikat sayesinde, o makamdan yukarıya ilerliyor. Kendinden uzaklaşıp, Allahü teâlâyâ yaklaşıyor. O yolun en az bir parçası, bütün bu gökler küresinden katkat çoktur. Bu kelimenin üstünlüğünü buradan anlamalıdır. Bütün mahlûkların, bu kelime yanında varlığı hiç kalır. Duyulmaz bile. Büyük bir deniz yanında, bir damla kadar da değildir. Bu güzel kelimenin derecesi ne kadar yüksek ise, bu mukaddes kelimenin büyüklüğü, o kadar çok meydana çıkar. Arabî şiir tercümesi:

Güzelliği o kadar çok görünür,
Ona bakış, ne kadar çok olursa,

Dünyâda bundan daha kıymetli, daha üstün bir arzu olmaz ki, insan, her bulunduğu yerde, (her işinde, her vazifesinde) bu güzel kelimeyi tekrar tekrar söylemekle lezzet alsın ve haz duysun. Ama ne yapılabilir ki, bütün arzular ele geçmiyor, insanlarla konuşmak ve gaflete düşmek çaresiz oluyor."

Kendi talebelerine fıkıh kitaplarını mütâlâa etmelerini söylerdi ve şöyle buyururdu: "Din âlimlerinin kitaplarından, dînin sağlam hükümlerini araştırınız, çıkarınız. Hangileri müftâbihdir, hangileri ile amel edilmiştir ve hangileri bid'at ve merdûtturlar öğreniniz! Çünkü Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) zamanından çok uzak kaldık. Çok şeyler bozuldu. Bid'at ve günahların zulmeti her tarafı kapladı. Bu zulmette sünnet-i seniyye nûrundan, ışığından başka kurtuluş yolu yoktur." Yine buyururdu ki: "Keşf gözüyle görüyorum ki: Bid'atlar karanlık bir girdap gibi, bütün dünyâyı sardılar. Sünnetin nûru her tarafta ateş böcekleri gibi görünüyor."

Sohbetlerinin çoğu sükût ile geçerdi. Sohbetlerinde bir müslüman gıybet edilmez, kimsenin aybı zikr olunmazdı. Talebeleri onun olduğu yerde, gayet edeb ve huşû ile oturlardı. Temkin (dikkat) ve istikrarı (kararlılığı) o derece idi ki, bu kadar yüksek hâllere sâhib olduğu hâlde, onlarda bir değişme eseri görülmezdi. Coşma, bağırma, hattâ yüksek sesle "Ah!" bile söylediği görülmezdi. Muhammed Hâşim-i Keşmî şöyle demiştir, "İki sene huzûrlarında bulunduğum hâlde, üç-dört defa gözyaşlarının temiz yüzlerine indiğini gördüm. Yine üç-dört defa yüksek ma'rifetleri beyân ederken gözlerinde ve yüzlerinde kırmızılık, iki mübârek yanaklarında hararet terleri ve kırmızılığı müşâhede eyledim. Birgün bir ma'rifeti beyân ederken, bir müddet sustular. Bu susma zamânındaki duraklamada, büyük hâller, yüksek muâmeleler zâhir oldu. O zaman gözlerinde kendinden geçme eserleri ve bir parça kırmızılık göründü."

Dahve-i Kübrâ vaktinde, kuşluk namazını sekiz rek'at olarak, odalarında yalnız olarak kılar, sonra talebeleri ile yemek yerlerdi. Yemeğe önce kendisi başlardı. Bütün oğullarına ve talebelere pişen yemeklerden verirdi. Oğullarından, talebelerinden veya hizmetçilerinden biri orada bulunmasaydı, onun yemeğinin ayrılmasını emrederdi. Yemekten sonra bildirilen duâları okurdu. Son zamanlarında uzleti, yalnızlığı seçmişti. Çoğu zaman oruç tutardı. Ve aynı odada yemek yerdı, insanlar arasında meşhûr olan, yemeklerden sonra Fâtîha okumak, onlardan çok az görülmüştür. Çünkü, sahih hadîslerle gelmemiştir. Her gün öğleden önce, bir defa, bir şeyler yerlerdi ve bu yedikleri de çok az olurdu. Bununla beraber, şöyle buyururdu: "Ne yapayım ki, âhır zaman geldiği için yemeklerde de bereket kalmadı. Açlıkta, dünyânın ve dînin Serverine (aleyhisselâm) tamamen uymak ele geçmiyor." Yine şöyle buyururdu: "Ârifi, meleklikten insanlığa yaklaştıran, yemekten başka bir şey değildir. Yemeği huşû' ve huzûr ile yerdı Yemek yerken, sol dizi yatırır, sağ dizi dikerek otururdu. Ba'zan da, bağdaş kurarak yemek yerdı. Öğleden önce sünnet olduğu için bir müddet kaylûleye yatar uyurdu. Müezzini, öğlenin evvel vaktinde ezan okurdu. Ezanı duyar duymaz hemen abdest alır, öğlenin sünnetini kılardı ve buyururdu ki: "Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) bi'setten vefât edinceye kadar, öğlenin sünnetini terketmedi." Bu namazda ba'zan uzun, ba'zan kısa okurdu. Sonra dört rek'at farzı, sonra iki rek'at sünneti sonra da dört rek'at daha nafîle kılardı, öğle namazı bittikten sonra, hafızdan bir cüz veya daha az, yâhud daha çok Kur'ân-ı kerîm dinlerdi. Eğer verilecek ders varsa, verirdi. Eğer hafız orada olmazsa kendi odasına gidip, Kur'ân-ı kerîm okurdu, ikinci namazını, her şeyin gölgesinin, iki mislini geçtikten sonra, evvel vaktinde kılardı, İkinci namazından evvelki dört rek'at sünneti terkettiği görülmemiştir, ikindiden sonra akşama kadar, talebeleriyle beraber, sessizce murâkabe de otururlardı. Bu, sabah ve ikinci halkalarında, kalben talebelerin hâllerine teveccüh ederdi.

Akşam namazını, hava bulutlu değilse, vaktin evvelinde kılar, farzdan sonra kalkmadan on kere kalbden; "La ilahe illallahü vahdehü lâ şerîke-leh, Lehü'l-mülkü ve Lehü'l-hamdü yuhyî ve yümît biyedihil-hayr ve hüve alâ külli şey'in kadir" kelimesini okurdu. Farzdan ve sünnetlerden sonra; "Allahümme entesselâm ve minkesselâm tebârekte yâ zelcelâli vel-ikrâm" duâsından fazla bir şey okumazdı, iki rek'at sünneti kıldıktan sonra, evvâbîn namazını kılar, sonra o vakitte bildirilen duâları okurdu. Evvâbîn namazını altı rek'at kılardı. Ba'zan da dört rek'at kıldıkları da olurdu. Bu husûsta buyurdu ki: "Ba'zı hadîs şerhedicileri, hadîste bildirilen altı rek'ata, akşam namazının iki rek'at sünnetinin de dâhil olması muhtemeldir dediler." Bu namazda ekseriya Vâkıa sûresini okurdu. Yatsı namazını İmâm-ı a'zamın bildirdiği vakte göre, ufuktaki beyazlık kaybolunca kılardı. Yatsının farzından evvel dört rek'at sünneti kılardı, İki rek'at yatsının sünnetinden sonra, dört rek'at nafîle kılardı. Son dört rek'at sünnette, Elif lam mim, Secde, Tebâreke ve Kulyâ eyyühelkâfirûn ve Kulhüvallahü ehad sûrelerini okurdu. Ba'zan o dört rek'atta dört kul (ya'nî kulyâ eyyühel kâfirûn, kulhüvallahü ehad ve kul e'üzüleri) ayrı ayrı okurdu. Eğer bu dört rek'atta, Elif lam mim, Secde sûresini ve Mülk sûresini okumazsa, vitir namazından sonra, bu iki sûreyi ve Duhân sûresini okur, bunların bu vakitlerde okunmasını talebelerine söylerdi. Vitir namazının birinci rek' atında ekseriya "Âlâ" sûresini, ikinci rek'atta "Kâfirûn" sûresini, üçüncü rek'atta "İhlâs" sûresini okurdu. Hanefî'nin kunût duâsına Şafî'nin kunût duâsını ilâve ederdi. Vitir namazını kıldıktan sonra oturarak iki rek'at nafîle namaz kılardı. Birinci rek'atta "Zilzal", ikinci rek'atta "Kâfirûn" sûrelerini okurdu. Son zamanlarında, bu iki rek'ati nâdir olarak eda eyledi ve buyurdu ki: "Fıkıh âlimlerinin bu husûsta çeşit çeşit sözleri vardır." Vitir namazından sonra âdet hâline gelen iki secdeyi yapmazdı. Buyururdu ki "Âlimler bunun kerâhiyyetine fetvâ verdiler. Vitir namazını ba'zan yatsıdan, ba'zan da teheccüd namazını kıldıktan sonra kılardı. Ba'zılarının yaptığı gibi, gecenin evvelinde kılınan vitir namazını, gece kalkınca bir daha kılmazdı. Buyururdu ki: "Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) buyurdu ki: "Bir gecede iki vitir olmaz." Yine buyurdu ki: "Bir gece bana gösterdiler ki: Vitir namazını kılmayıp yatan ve gecenin sonunda kılacağım diye niyet edene, sevâb meleği, vitir namazını kılincaya kadar sevâb yazar. O hâlde, vitir ne kadar geç kılınırsa, o kadar iyi olur. Bununla beraber buyurdu ve hattâ yazdı ki: "Vitri acele kılmakta veya te'hîr eylemekte Peygamber efendimize (aleyhisselâm) uymaktan başka hiçbir şey göremiyorum. Ve, hiçbir fazileti mutâbeat (tâbi olmak) ayarında bulamıyorum. Resûlullah (aleyhisselâm),

vitri ba'zan gecenin evvelinde, ba'zan da gecenin sonunda kıları. Şekilde ve sûrette de olsa, kendi se'âdetimi her işte, O servere (aleyhisselâm) benzemekte bilirim. Binlerce gecenin ihyasını, bir mutâbeatın, Resûlullah'a bir işte uyanın, yarısına değışmem. Ramazân-ı şerîfin son on gününde i'tikâfta idim. Talebeleri toplayıp dedim ki: "Resûlullah'a (aleyhisselâm) tâbi olmaktan başka hiçbir şeye niyet etmeyiniz ki, bizim insanlardan ayrılmamızdan ve uzletimizden ne çıkar. Yüzlerce tutulmayı bir mutâbeati (uymayı) elde etmek için kabûl ederim. Ama tevessûlsüz (vesilesiz), binlerce uzleti kabûl etmem. Beyt:

"Gözü sarayda olan, hiçbir şeyi göremez,
Bahçesindeki bostanı, lâleyi, gülü bilemez."

Allahü teâlâ, Peygamberine (aleyhisselâm) tam uymağı nasîb eylesin."

Yatsı namazını ve vitir namazını kıldıktan sonra, hemen yatmaya giderdi. Yatmadan evvel okunması bildirilen âyetleri ve duâları okurdu. Yatsıdan sonra hemen yatmak hakkında buyururdu ki: "Yatsı namazından sonraki uyanıklık, gecenin sonundaki uyanmayı geciktirir." Eğer bir kimse bu vakitte yanlarında otursa, gayet resmî konuşurdu.

Son zamanlarda, Cum'a geceleri talebelerini toplarlar, bin adet salevât-ı şerîfe okuyup Resûlullah'a (aleyhisselâm) gönderirlerdi. Bunu bitirdikten sonra, bir müddet murâkabe oturur, tam bir inkisar (kırıklık) ile duâ ederdi. Tavırlarından bununla emr olunduğu anlaşılırdı. Ya kendisinin tertîb ettiği bir cüzden daha fazla olan salevât-ı şerîfe risalesini, veya Abdülkâdir-i Geylânî'nin (radiyallahü anh) tertîb eylediği, salevât-ı şerîfe risalesini okurdu.

Cum'a namazında câmiye ve bayram namazlarında bayram namazının kılındığı yere giderdi. Cum'a namazından sonra, ihtiyâten zuhru âhır namazını da kıları. Cum'a namazını kıldıktan sonra, Fâtiha, İhlâs ve mu'avvizeteyn'in herbirini yedi kerre okurdu. Kurban Bayramı günü tekbirleri, yoldan giderken yüksek sesle söylerdi. Ba'zan da "Müdmerat" kitabındaki fetvâya uyarak alçak sesle söylerdi. Zilhiccenin ilk dokuz gününde, gündüzleri oruç tutardı, geceleri, sabahlara kadar ibâdet eder, uzlete çekilip ibâdet ile meşgûl olurdu. Hacca gidenlere müstehâb olduğu için, onlara benzemek niyetiyle o günlerde saç ve tırnak kesmezlerdi. Ama, arefe günü, Arafattakilere benzemek için, hacıların yaptıklarını yapmazdı. Bu on günde gece ve gündüz, "Velfecr" sûresini okurdu. Bunun gibi, bu ayın onundan sonra Kûsûf namazı kıları. Teravîh namazlarını seferde ve hazarda tam bir cem'iyyet ve huzûr ile kılar, Kur'ân-ı kerîmi tekrar tekrar hatm ederdi. Bu günlerde iki veya üç defa hatm ederdi. Teravîh namazı aralarında ba'zan salevât-ı şerîfe, ba'zan da bu zamanda okunması icâbeden duâları okur, üç kerre "Sübâne zil-mülki ve'l-melekût..." duâsını okurdu. Ramazânın hâricinde de dâima hatm okurdu. Buyururdu ki: "İnsanlar arasında meşhûr ve şevk ile mukarrer olan "Hatmi Ahzâb" bu yolun sohbetlerinde sünnet olarak söylenmiştir." Buyurdu ki: "Azîzlerden biri, Mevlânâ Ya'kûb-i Çerhî'nin (kuddise sirruh) yazdığı şu şiiri görmüş ve "Hatmi Ahzâb"ı şöyle bildirmiş: Beyt:

"Fâtiha, En'âm, Yûnus, Tâhâ'yı eyle tamam,
Ankebût'la, Zümer'le, Vâkıa'yla vesselâm."

Kur'ân-ı kerîm okurken, dinliyenler, okumasından ve simasından, Kur'ân-ı kerîmin esrârının ve bereketlerinin ona akıp geldiğini anlardı. Muhammed Hâşim-i Keşmî şöyle anlatmıştır: "Birgün tilâvet (Kur'ân-ı kerîm okuma) esnasında, bu fakire dönüp; "Sübânallahi ve bi-

hamdihi”, Kur’ân-ı kerîmde, Allahü teâlâ ile Habîbi arasında çok sırlar vardır ki, onları ancak Râsih ilimli âlimler anlar” buyurdu.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri namaza dururken, tekbir almak üzere iki elini kulaklarına kaldırır, avuç içlerini kibleye çevirir, parmaklarının arasını hafif açık tutar, baş parmaklarını kulak yumuşaklarına değdirir ve; “Allahü ekber” diyerek tekbir alırdı. Sağ elini sol eli üzerine koyup, sağ elinin baş ve serçe parmağını halka yaparak sol elinin bileğini kavrardı. Namazda iki ayağı arasındaki mesafe, dört parmak genişliğinde idi. Namazda ayakta dururken, kıyâmda iken, her iki ayağı üzerine tam basardı. Tek ayağı üzerine meyl etmezdi. Kıyâmda iken, secde edeceği yere bakardı. Kırâati, okumayı, tecvid kaidelerine uygun ve tertil üzere tek tek okur, âyet-i kerîmelerin ma’nâlarını anlar, esrârına ererdi. Kıyâm ve kırâattan sonra tekbir alıp rûkû’a eğilirdi. Rûkû’da başını sırtıyla aynı hizada tutup, belini de düz tutardı. Rûkû’da el parmakları ile diz kapaklarını kuvvetlice kavrar, ayaklarına bakardı. Rûkû’dan doğrulunca kavme yapar, sübhanallah diyecek kadar, ya’nî bir tesbih miktarı ayakta dik dururdu, İmâm olunca, rûkû’dan kalkarken; “Semiallahü limen hamideh” der sonra içinden; “Rabbena lekel hamd” söyler. Cemâat ile kılarken ise İmâm: “Semiallahü limen hamideh” dedikten sonra o: “Rabbena lekel hamd” derdi, iki secde arasında bir tesbih söyleyecek kadar durur “celse” yapardı. Secdede kucağına bakardı. Secdede karnını dizlerine ve uyluklarına bitiştirmez, açık tutardı. Secdede a’zâlarını yere tam koyardı. Rûkû’da ve secdede öyle bir hâl ve yakınlık hâsıl olurdu ki, onu ancak kendisi bilirdi. Rûkû’ ve secdede, el ve ayak parmaklarını kibleye karşı uzatırdı. Talebeleri ve kendisine bağlı olan eshâbı namazı onun gibi kılmaya çalışırlardı.

Talebelerinin meşhûrlarından Bedreddîn Serhendî şöyle anlatmıştır: “Ben, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin talebesi olmadan önce, ba’zan Cum’a namazı kılmak için onun mescidine giderdim. Mescidde onun namaz kıldığını görenler “Sanki o, Resûlullahın (aleyhisselâm) nasıl namaz kıldığını görerek namaz kılıyor” derlerdi. Ben âlimlerden ve şeyhlerden çok kimsenin namaz kılışını gördüm, fakat, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin namaz kılışı gibi hiç kimsede görmedim. Namazın âdabına ve erkânına öylesine uyardı ki, onun namaz kılması büyük bir hârika idi. Öylesine bir ta’zim, temkin, huşû’, vekâr ve inkisar gösterirdi ki, böyle namaz kılmak, ancak Resûlullah’a ittibâ tam tâbi olmak ve râsih âlim olmakla ve bâtını kuvvetin nihâyetine ulaşmakla mümkün idi. Benim ve pekçok kimsenin İmâm-ı Rabbânî hazretlerine talebe olması, onun namaz kılışına hayranlık sebebiyledir.”

Namazda ve namaz dışında Kur’ân-ı kerîm okurken, korku âyetlerini öyle bir şekilde okurdu ki, korku ifâdesi yüzünden belli olurdu. Recâ, (ümit) âyetlerini tebessüm ederek, suâl şeklinde olan âyetleri suâl şeklinde okurdu. Kur’ân-ı kerîm okurken asla tegannî yapmazdı. Yolculuk esnasında, hayvan üzerinde mahfilde oturur, bir yastık alıp üzerinde Kur’ân-ı kerîm okurdu. O vaziyette, ba’zan altı cüz, ba’zan da daha az okurdu. Secde âyeti gelince secde ederdi. Üzerinde Kur’ân-ı kerîm olan minderi gözlerine çok yakın tutar ve böylece gözlerinin uygun olmayan birşeyi görmemesini te’min ederdi. Yalnız namaz kıldığı zaman, rûkû’daki ve secdedeki tesbihleri beş, yedi, dokuz veya onbir defa hâl ve vakte göre okurdu. Buyururdu ki: “Yalnız namaz kılan bir kimsenin kuvveti, kudreti olduğu hâlde, tesbihleri en az olarak söylemesi ne kadar ayıb olur.” Yine buyururdu ki: “Namazda, sünnetlere, müstehablara ve edeblere riâyet etmek, kalbin huzûrda olmasına sebep olur. Çünkü bütün bu riâyetler zikirdir ve Allahü teâlâyı hatırlamak ve O’na teveccühtür.” Yine buyururdu ki “İnsanlar, riyâzet ve mücâhedelere heves ederler, hâlbuki namazın edeblerine riâyet ve dikkat etmek, riyâzet ve mücâhedelerden çok daha üstündür. Bilhassa, farz, vâcib ve sünnet namazlarında, buyurulduğu gibi namaz kılmak çok zor ele geçer. Bunun için Allahü teâlâ buyuruyor ki: “Namaz (nefsinize) ağır gelen bir yükür. Ancak kalbinde huşû’ olanlara ağır gelmez.” (Bekâra-45)

Buyururdu ki: “Birçok vera’ ve riyâzet sahibi insan görüyorum ki, riâyet ve ihtiyâta gayret ediyorlar, ama namazın edeblerinde gevşeklik gösteriyorlar.” Abdest aldıktan sonraki, iki rek’at namazı ve câmiye girince, hürmeten kılınan iki rek’at tehiyyat-ül-mescid namazını terk etmezdi. Revâtib sünnetleri gibi, zevâid sünnetleri de hizada ve seferde dâima kılardı.

İyi amellerde ve işlerde bir ilâve ve noksanlık yapmamak için çok ihtiyâtlı davranırdı. Teravih namazı hâriç, hiçbir nafil namazı cemâatle kılmazdı. Hattâ, nafil namazları cemâatle kılmak mekrûhtur buyururdu. Aşure günü, Berât ve Kadr geceleri, cemâatle nafil namaz kılanları men ederdi. Hattâ bu husûsta, fıkıhın en kuvvetli rivâyetlerini bildiren bir mektûp yazmıştır, istihâre ederek iş yapardı. Ba’zan da kalbinin kanâati ile ve sünnet olan duâları okuyarak iş yapardı. Ba’zan birçok mühim mes’eleye bir istihâre yapar, istihâre yaptığı işleri ayrı ayrı sayardı. Eğer istihârenin evvelinde mühim olan bir şeyi unutsa, istihârenin arasında veyâhud sonunda onu da yerine getirirdi. Teşehhüdde “Ettehiyyâtü okurken” sağ elinin parmağını (işâret parmağını) kaldırmazdı. Buyururdu ki: “Her ne kadar ba’zı hadîslerin zâhiri, görünüşteki ma’nâları, parmak kaldırmağı gösteriyorsa da, hattâ Hanefî âlimlerinden bunun caiz olduğuna dâir rivâyetler gelmişse de, iyi araştırılır, incelenirse, ihtiyâtlı olmak lâzım geldiği ve hakîki fetvâların bunu terketmeyi îcâb ettirdiği anlaşılır.”

Hastaları ziyârete gider, Peygamberimizden (aleyhisselâm) naklen gelmiş olan duâlar okurdu. Hattâ ba’zı hastaların şifâ bulması için, kalb ile de teveccüh ederdi. Birçok hasta, bu feyzler menba’ının teveccüh ve duâları ile iyileşirdi. Kabirleri ziyârete gider, ölümler için mağfiret ister ve duâ ederdi. Da’vetlere giderdi. Fakat, günah işlenen, oyun oynanan, semâ ve raks edilen yerlere ve da’vetlere gitmezdi. Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdiklerine kıl ucu kadar uygunsuzluğu bulunan hâli kabûl etmezdi.

Ahrâriyye yolunun büyüklerini, diğer yollarinkilerden daha üstün bilirdi. Bu yola; “Eshâb-ı Kirâm yolunun aynısıdır” derdi. Çünkü buyururdu ki; “Sonda olanlar, başlangıca yerleştirilmiştir.” Yine şöyle buyururdu: “Bu yolumuzun büyükleri; “Bizim nisbetimiz, yolumuz, bütün nisbetlerden, yollardan üstündür” buyurdular. Bunun sebebi, onların bu yolunun sünnete uymakta ve azîmete riâyet ve dikkat etmekte, diğer yollardan daha ilerde olmasıdır. Böyle olunca, nisbetleri de diğerlerinin nisbetinden üstün olur. Bu yolda sonra gelenlerin, Hâce Behâeddîn Buhârî (Şâh-ı Nakşibend), Alâeddîn-i Attâr, Hâce Muhammed Pârisâ ve Hâce Ubeydullah-i Ahrâr gibi büyüklerin yollarına uymayan ruhsat cinsinden hareketlerini beğenmezdi.

Beydâvî tefsîri, Sahîh-i Buhârî, Mişkât-i Mesâbih, Avârif-ül-Meârif, Pezdevî, Hidâye ve Şerhi Mevâkaf gibi ba’zı din kitaplarını, ders olarak mükemmel bir şekilde okuturdu, ömrünün son günlerinde dahi talebelerine ilim tahsilini sıkı sıkı emreder, ilim tahsilini önde tutardı.

Bir yere gitse, sünnet olan günlerde yola çıkar. Buyururdu ki: “Günlerin uğursuzluğu Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) dünyâya teşrîflerinden sonra kalkmıştır. Buna; “Günler, Allahın günleri, kullar da Allahın kullarıdır” hadîs-i şerîfi delîldir derdi. Yolculuğa çıkacağı zaman, istihâre eder ve yolculuğa çıkarken okunması îcâbeden duâları okurdu. Bunun gibi, konaklama ve duraklama yerlerinde sünnet olan duâları terketmezdi. Elbiselerini giyerken, su içerken yemek yerken ve aynaya bakarken, bu zamanlarda okunması bildirilen duâları okurdu.

Çok hamd ve istiğfar ederdi. Az bir ni’mete çok şükrederdi. Hattâ evlâ olan bir işi terketse çok fazla istiğfar ederdi. Eğer bir belâyâ mâruz kalsa; “Kötü amellerimiz ve hâllerimiz sebebiyledir” derdi. Fakat o belâyı, birçok kirleri temizleyen bir sabun gibi görürdü. Buna, yükselmenin

sebebi derdi. Vaktin sultânının İmâm-ı Rabbânî hazretlerini bir kalede hepsettiği günlerde talebelerinden biri, ona bir mektûp yazıp, hâlinin kabzından (tutulmasından), daralmasından ve insanların eziyetlerinden şikâyet etmişti. İmâm-ı Rabbânî hazretleri bu talebesine cevap olarak şu mektûbu yazdı:

“Allahü teâlâyâ hamd olsun, sevdiği seçtiği kullarına selâmlar olsun. Gönderdiğiniz mektûp geldi. İnsanlardan eziyet ve cefâ gördüğünüzü yazıyorsunuz. Bu cefâ, bu yoldakilerin güzelliğinin kendisidir ve onların paslarını temizlemek ve cilalamaktır. Niçin kabz ve hâllerin daralmasına ve bulunmasına sebeb olsun! Bu fakîr, bu kaleye ilk geldiğim zamanlar, insanların eziyet ve cefâlarını, birbiri arkasından gelen nûr dalgaları, ışık bulutları gibi buldum ve hissettim. Bunların verdiği sıkıntılara katlanmak sebebiyle hâlim alçaklardan, yükseklerle çıkarıldı. Birçok seneler, cemâl sıfatlarının terbiyesi ile, çok konaklar makamlar aşdırdılar. Şimdi celâl ile terbiye ediyorlar ve yüksek makamlara kavuşturuyorlar. Bu belâ ve cefâlara sabrediniz, hattâ râzı olunuz, cemâl ile celâli aynı biliniz. Yazıyorsunuz ki: “Bu fitnenin zuhurundan, ya’nî sizi kaleye hapsetmeleri sebebi ile, ne zevk kaldı ne de hâl.” “Hâlbuki zevk ve hâllerin artması lâzımdır. Çünkü Mahbubun (Sevgilinin, ya’nî Allahü teâlânın) cefâsı, vefasından daha çok lezzet verir. Niçin belâ olarak düşünülün.”

Avvâm gibi konuşuyorsunuz ve kendinizi ni’metlerden uzak görüyorsunuz. Çünkü cemâlde ve ni’metlerde, mahbûbun arzusu vardır. Celâlde kendi arzusu yoktur. Buradaki vaktim ve hâlim, eski hâllerimden, çok daha gayrıdır, çok daha yüksektir. Aralarında büyük farklar vardır.”

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin onyedî sene sohbetinde ve hizmetinde bulunan ve talebelerinin meşhûrlarından olan Bedreddîn Serhendî, Hadarât-ül-Kuds kitabında, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin şeklini, sûretini, mübârek yüzünü şöyle ta’rîf etmiştir “Onun mübârek hilyesini şöyle beyân edelim ki, sevenleri ve yolunda bulunanlar, onun mübârek yüzünü ve sohbetlerini düşünerek feyz alsınlar. Beyaza yakın buğday tenli ve açık alınlı idi. Alnında ve mübârek yüzünde öyle bir nûr parlardı ki, ona bakacak takat kalmazdı. (Bir talebesi de; “Ne zaman mübârek yüzüne baksam, alnında ve yanaklarında “Allah” yazılı görürdüm” demiştir.) Kaşlarının arası açık idi. Kaşları yay gibi olup, uzun, siyah ve ince idi. Gözleri irice olup, siyahı tam siyah, beyazı tam beyaz idi. Mübârek burnunun ortası yüksekçe olup, ince idi. Dudakları kırmızı ve ince idi. Dişleri sık, birbirine bitişik olup, inci gibi parlar idi. Sakalları sık, heybetli ve yuvarlak olup, yanaklarına taşmazdı. Uzun boylu ve ince yapılı idi. Ya’nî şişman değil idi. Sıcakta da olsa teri hep misk gibi kokardı. Yüzünün güzelliği Yûsuf aleyhisselâmın güzelliğini andırırdı. Vecâheti (heybeti), vakarı Halîlürrahmân İbrâhim aleyhisselâmın heybetini andırırdı. Onu gören gayr-i ihtiyârî, Yûsuf aleyhisselâmın güzelliğini bildiren; “Böyle insan olmaz, bu ancak üstün bir melektir” (Yûsuf-31) meâlindeki âyet-i kerîmeyi hatırlardı ve “Sübhânallah bu Allahü teâlânın velî kuludur” derdi ve; “Görüldüklerinde Allahü teâlâ hatırlanır” hadîs-i şerîfini hatırlardı. Ondan her an ve her saat hârikalar zuhur ederdi.

“Ey yükseklerden feyiz saçan rahmet bulutu,
Senden yağıyor bereketli nisan yağmuru.

Bekliyoruz senin feyzinle, kurtuluşu,
Zîrâ hâlimiz harab rûhumuz kan ağlıyor.”

Menkıbeleri ve kerâmetleri:

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin hayatını, menkıbe ve kerâmetlerini anlatmak üzere yetmişden ziyâde kitap yazılmıştır. Bunların en meşhûrlarından olan “Hadarât-ül-Kuds” kitabında meşhûr talebesi Bedreddîn Serhendî şöyle demiştir: “Onyedî sene İmâm-ı Rabbânî hazretlerine hizmette bulundum. Eğer huzûruna kavuştuğum ilk günden itibâren, vâki olan keşf ve kerâmetlerini, yüksek hâllerini, makam ve derecelerini yazsaydım, sâdece benim gördüklerim hesaba gelmezdi. Çünkü, her saat, her an o hazretten kerâmetler zuhur ediyordu. Kaldı ki, hergün sâdece bir kerâmetini kaydetseydim, huzûrunda bulunduğum müddet içinde altı bin kerâmetini yazıp, kayda geçebilirdim.”

İmâm-ı Rabbânî hazretleri buyurdu ki: “Bize amel ve işlerden ihsân olunan şeylerin hepsi, Muhammed aleyhisselâma tâbi olmak, uymak sebebiyle ihsân olundu, işimin esâsını Muhammed aleyhisselâma tâbi olmakta bilirim.” Yine buyurdu ki: “Allahü teâlâ, nihâyetsiz ihsân ve kereminden bana öyle büyük ihsânlarda bulundu ki, bir kuru dala teveccüh ve himmet etsem bütün dünyâ ondan aydınlanır. Fakat, Allahü teâlânın rızâsı bu gibi işlerin zuhurunda değildir. Ben de böyle şeyleri yapmak istemem.”

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin yüzlerce kerâmeti Zübdet-ül-makâmât, Menâkıb ve Makâmât-ı Ahmedîyye-i Saîdiyye ve Hadarât-ül-Kuds gibi onun hakkında yazılan kıymetli kitaplarda kaydedilmiş olup, bir kısmı şöyledir:

Mevlânâ Muhammed Yûsuf, zamanının âlimlerinden bir zât idi. Muhammed Bâkî-billah onu tasavvufda yetişmesi, kemâle ermesi için İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin sohbetine göndermişti. Mevlânâ Yûsuf henüz kemâle ermeden hastalanmış ve ölümü yaklaşmıştı. İmâm-ı Rabbânî, onu ziyârete gitti. Mevlânâ Yûsuf teveccüh ve himmet istedi. İmâm-ı Rabbânî (kuddise sirruh), murâkabe ile meşgûl olup, onu Fenâ ve Bekâ makamlarına kavuşturdu. O, bu hasta hâlinde, kalbindeki bu ilerlemeleri görüp, haber verdi. Yolu tamam eyledi ve aynı anda vefât etti. Allaha kavuştu.

Çok uzak memlekette bulunan bir azîz, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin medhini duyup, Serhend şehrine geldi. Geceleyin bir kimsenin evinde misâfir kaldı, İmâm-ı Rabbânî’den istifâde etmek için geldiğini, ona talebe olmak şerefine kavuşmak istediğini ve bunun için çok neş’eli olduğunu söyleyince, ev sahibi İmâm-ı Rabbânî’yi kötölemeye başladı. O azîz çok üzüldü. Mahcûb oldu. İmâm-ı Rabbânî’ye sığınıp kalbinden; “Ben yalnız Allah rızâsı için, size hizmet niyeti ile gelmiştim. Şu şahıs, beni bu saadetten mahrum etmek istiyor” dedi. Bu sırada İmâm-ı Rabbânî birdenbire yalın kılıç gözüküverdi. Hâllerini inkâr eden, o şahsı parça parça eyledi ve evden çıktı. O azîz sabahleyin mübârek huzûruna kavuşunca, geceki hâdiseyi arz etmek istedi. Fakat İmâm-ı Rabbânî hazretleri; “Gece olanı, gündüz anlatma” buyurup, kerâmetini gizledi.

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin eski talebelerinden seyyid bir zât şöyle anlatmıştır: “İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin birâderi Sürûnç beldesinde idi. Ona bir mektûp yazıp huzûruna gelmesini istemişti. Bu mektûbu götürmek için beni vazîfelendirdi. Yola çıkarken selâmetle gitmem için duâ edip Fâtîha okudu ve bana buyurdu ki: “Yolda “Kureyş sûresini” çok oku ki, tehlikelerden korunasın. Şayet yolda müşkil bir iş ile karşılaşırsan bizi hatırla!” Gitmek üzere yola çıktım. Yanımda iki kişi daha vardı. Sürûnç’a iki menzil yolumuz kalmıştı. Fakat önümüzde dehşetli bir çöl vardı. Bu çölde iken bir ara, yanımdakilerden ayrılıp biraz uzağa gittim. Abdest tazeledim ve abdest aldıktan sonra iki rek’at namaz kılmak üzere namaza duracaktım. Bu sırada karşıma birden bire korkunç bir arslan çıkıverdi. Bana doğru yaklaşıyordu. Hemen hocam İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin; “Bir müşkil ile karşılaşırsan bizi hatırla” emri hatırıma geldi. Kendi kendime; “Ey hocam! Allahü teâlânın izniyle imdâdına yetiş, beni bu yırtıcı arslanın pençesinden kurtar!” dedim. Daha ben sözümü bitirmeden İmâm-ı Rabbânî hazretleri

gözüküverdi. Bana saldırmak üzere olan arslana benden uzaklaşması için eliyle işâret etti. Arslan kaçarak uzaklaşıp gitti. Bu hâdiseyi yanımda bulunan arkadaşlarım da gördü. Bana; “Böyle bir anda imdâdına yetişen bu büyük zât kimdir?” dediler. Ben de; “İmâm-ı Rabbânî hazretleridir” dedim. Onlar da bu hâdisi üzerine, İmâm-ı Rabbânî hazretlerini çok sevenlerden oldular.”

“Hadarât-ül-Kuds” kitabının müellifi, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin kerâmetlerini yazarken, amcası Şeyh Muhammed’den naklen şöyle anlatmıştır: “İsfahan’dan dönmekte olduğumuz bir yolculukta atımdan heybem düşmüştü. Farkına varınca, atımı kâfiledekilere bırakıp heybeyi aramak için kâfileden ayrıldım. Şuraya da bakayım, buraya da bakayım diyerek ararken aradan çok zaman geçti. Kâfile gözden kayboldu. Kâfileden uzak kaldım. Çöl ve dağdan başka hiçbir şey göremiyordum. Yolumu kaybettim. Şaşkın, perişan bir hâlde, çaresizlik içinde ağlayarak her tarafa koşuyordum. Fakat kâfileden bir eser göremiyordum. Buralarda ölüp gideceğim, yolumu şaşırdım diye düşünüyordum. Sonra bir suyun başına oturup abdest aldım. Tam bir yalvarışla duâ edip, hocam İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin imdâdına yetişmesini istedim. Ben böyle duâ ederken, İmâm-ı Rabbânî hazretleri bir at üzerinde karşıma çıkıverdi. Yanıma yaklaşıp durdu ve; “Elini ver” buyurarak elimden tutup beni atın terkisine bindirdi. Sonra atı sür’atle sürüp aradığım kâfileye yaklaştı. Ben kâfileyi uzaktan görünce beni attan indirip! “Hadi git” buyurdu. Kâfileye ulaştım, İmâm-ı Rabbânî hazretleri gözden kayboldu, bir daha göremedim.”

Serhend kadılarının birinin oğlu, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin sohbetinde bulunanlardan ve sevenlerinden idi. Bu genç bir defasında çok ağır bir hastalığa yakalandı. Tabibler hastalığına bir ilâç bulamadılar. Bunun üzerine İmâm-ı Rabbânî hazretlerine bir mektûp yazıp, yalvararak, içinde bulunduğu şiddetli hastalıktan kurtulması için duâ istedi. İmâm-ı Rabbânî hazretleri mektûbuna cevap yazıp; “Biz seni himâyemize aldık, bu hastalıktan kurtulacaksın. Hatırını hoş tut” buyurdu. O genç İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin teveccühü ve duâsı bereketiyle, hastalıktan kurtulup sıhhate kavuştu. Sonra tekrar sohbetine devam etmeye başladı. Bu hastalıktan kurtulduktan sonra hâlini zevk ve şevkle anlatıp, bağlılığını dile getirirdi. İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin eski talebelerinden biri şöyle anlatmıştır: “Küçüklüğümde Kur’ân-ı kerîmi ezberleyip hafız olmuştum. Daha sonra Serhend’den İlâhâbâd’a gittim. Zamanla işe dalıp ezberimi unuttum. Bende hafızlık kalmadı. Böylece aradan birkaç yıl geçti. Sonra memleketim olan Serhend’e döndüm. Bu sırada Ramazân-ı şerîf ayı idi. Serhend’e geldiğimde İmâm-ı Rabbânî hazretleriyle görüşünce bana; “Hâfız! Teravih, namazını, hatim ile kıldır!” buyurdu. Kur’ân-ı kerîmin ezberimde kalmadığını, hafızlığımı kaybettiğimi söyledim. Fakat; “Okuyacaksın!” buyurdu. Üç defa hâlimi arz edip; “Bende hafızlık kalmadı” dedimse de kabûl etmediler. Çaresiz emre uydum. Teravih namazını kıldırarak üzere İmâm oldum, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin himmeti ve emirlerinin bereketi ile, unutmuş olduğum hâlde ilk gün yirmibir cüz’ü ezberden okumak sûretiyle teravih kıldırımdı. İmâm-ı Rabbânî hazretleri kıyâmda dinledi. Diğer cemâat uzun müddet kıyâmda durmaya güç yetiremedi. İkinci gün terâvihde hatmi tamamladım. Bende hafızlık kalmadığı hâlde böyle okuyabilmem, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin bereketi ile idi.”

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin talebelerinden Muhammed Tûrâb şöyle anlatmıştır: “Kardeşim ağır bir hastalığa yakalanmıştı. Hastalığı o derece şiddetli idi ki, artık kurtulma ümidi kalmamış gibiydi. Hattâ kefeni bile hazırlanmıştı. Bu hâlde iken birgün İmâm-ı Rabbânî hazretlerine bir siğir ve bir miktar da para hediye etmeye nezr etmişti. Ertesi gün birdenbire ayağa kalkıp; “Ben iyileştim” dedi. Bu hâlini görenler, bu delirdi mi? nasıl olur dediler. Sonra ona çorba içirdiler. Gerçekten ağır hastalıktan kurtulmuş sıhhate kavuşmuştu. Sonra bize o gece seher vaktinde İmâm-ı Rabbânî hazretlerini rû’yâda gördüğünü ve elinden tutup; “Sen sıhhate kavuşacaksın üzülme!” buyurduğunu ve böylece sıhhate kavuştuğunu söyledi.

Birgün İmâm-ı Rabbânî hazretleri talebelerinden Şeyh Müzzemmil hakkında şöyle buyurdu: “Görünüyor ki, şeyh Müzzemmil şu anda korkunç hâlde! Bir kuyuya düşmüş durumdadır! Öyle bir hâlde ki çıkmak için elini ayağını oynatamıyor!” Şeyh Müzzemmil. İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin eski ve meşhûr talebelerinden idi. Dağda dolaştığı bir sırada aniden ayağı kayıp derin bir kuyuya düşmüştü. Kuyunun derinliğinde elini ayağını oynatamadığı için çıkamıyordu. Çaresiz kuyunun içinde kalakalmıştı. O bu hâlde iken bir köylü hâlini farkedip hemen koşup on kişilik bir gruba haber verdi. Bunun üzerine hemen gelip Şeyh Müzzemmil’i düştüğü kuyudan çıkardılar.

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin yakın talebelerinden, Şehzâde Veliahd’ın hocası olan Mîrek Şeyh şöyle anlatmıştır: “Ben önceleri İmâm-ı Rabbânî hazretlerini sevenlerden değildim. Çünkü, onun hakkında; “Kendini Hazreti Ebû Bekr’den üstün görüyor” diye bir iftira yayılmıştı. Bu sıralarda Hindistan’a gitmiştim. Serhend şehrine varınca eski dostlarımdan biriyle karşılaştım. Bu arkadaşım önceden çok kötü bir insandı. Fakat bu defa karşılaştığımda onu çok iyi ve üstün bir hâlde, takvâ sahibi gördüm. Yüzünde bir nûr vardı. “Sen böyle değildin bu hâl nedir?” dedim. Dedi ki; “Ben İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin hizmetine ve sohbetine girdim, devamlı huzûrundayım. Onun sohbetinin bereketi ile bu ni’mete kayuştum.” Bunun üzerine ben ona; “Senin bahsettiğin zât kendinin Hazreti Ebû Bekr’den üstün olduğunu yazmış. Onun sohbetinin te’sîr ve fâidesi nasıl olur?” dedim. O” arkadaşım ben böyle deyince; “Asla! Binlerce asla! Bilmeden, anlamadan inkâr etme! O yeryüzünün kutbudur. Eğer sen onu görmüş ve sohbetine kavuşmuş olsaydın onun hakkında söylenilen bu iftiranın asılsız olduğunu anlardın” dedi. Fakat bendeki şüphenin çokluğu sebebiyle; “Görmek istemiyorum” dedim. Arkadaşım bana İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin huzûruna gidip onu görmem için çok ısrar etti. Mutlaka görmemi ve bu yanlış düşünceden kurtulmamı istiyordu. Bu ısrar üzerine İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin huzûruna gitmeye karar verip kendi kendime; “Eğer şu üç şeyden bahsedip beni ikna ederse ben de onu sevenlerden olurum” dedim. Kendi kendime cevâbını almak hakkında kendini Hazreti Ebû Bekr’den üstün görüyor diye söylenilen iftiraya cevap vermesi, hemen bu mevzûyu açıp bu husûsta benim şüphelerimi giderip tam ikna etmesi idi. İkincisi; benim babam ve dedelerimden bahsetmesi, üçüncüsü de Hâce Hâvend Mahmûd’dan bahsetmesi idi. Bu karardan sonra beni götürmek isteyen ve bu husûsda çok ısrar eden arkadaşım ile beraber, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin huzûruna gittik, İmâm-ı Rabbânî hazretlerini daha uzaktan görür görmez bütün a’zâlarım heybet ve dehşete kapıldı. Kalbim ona tutuluverdi. Korkarak ve titreyerek huzûruna yaklaştım. Oturmamıza izin verdi. Oturduktan sonra yastığının altından bir mektûp çıkarıp benim elime verdi. Sonra verdiği bu mektûbu okuyup öyle bir izah yaptı ki, hakkında yapılan ve kendini Hazreti Ebû Bekr’den üstün görüyor diyenlerin iftiralara cevap verip açıkladı. Benim bu husûsta artık hiç şüphem kalmadı. Bundan sonra zihnimde tuttuğum ikinci mes’eleye geçip; “Mevlânâ Mîrek! Senin baban şöyle şöyle bir zât, deden de şöyle şöyle bir zât ve senin ecdadının şerefi şöyledir” diyerek medhetti. Sonra ayrılmak üzere kalktığımızda veda ederken hatırıma, üçüncü suâlîm olan mes’eleden, Hâce Hâvend Muhmûd’dan bahsetmedi diye geçti. Tam bu sırada yüzünü bana dönüp; “Hâce Hâvend bizim Pîr-zâdemizdir ve cezbe sahibidir” buyurdu. Bir sohbetinde bu üç kerâmetini gördüm.”

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin talebelerinden biri şöyle anlatmıştır: “İmâm-ı Rabbânî hazretleri; herkese, önce kendisi selâm verirdi. Birgün hatırımdan; “Bu gün huzûruna gidip önce ben selâm vereyim” diye geçti. Bu niyetle gittim. Evlerine varınca kalabalık bir cemâat arasında yaklaştım, öyle oldu ki, birkaç adım daha atsam hocamla karşı karşıya gelecektim. Fakat henüz o beni, ben de onu görememişim. Tam bu sırada cemâatin arasından ismimi söyleyerek; “Selâmün aleyküm yâ filân!” dedi. Çâresiz hemen huzûruna çıkıp “Ve aleykümüsselâm” dedim. Sonra; “Niyetim önce selâm vermek idi” diye arzettim. Tebessüm etti.”

Birgün talebesinden on kişi, aynı akşam, İmân-ı Rabbanî’yi iftara da’vet ettiler. Kabûl buyurdu. Aynı akşam, aynı anda, hepsinin evinde hazır bulunup, iftar etti.

Birgün buyurdu ki: “Kâ’be-i muazzamayı tavaf arzum o kadar ziyâdeleştî ki, yerimde duramaz oldum. Allahü teâlânın lütfu ile, bu şevk ve iştîyâk cazibesinde, Kâ’be-i şerîfeyi yanımda gördüm ve tavaf ile şereflendim.”

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin talebelerinden seyyid bir zât şöyle nakletmiştir: “Acîn’de idim, bir grup tüccâr da yanımda idi. Bu tüccârlar arasında Can Muhammed adında Celender’den bir zât da bulunuyordu. Onunla aramızda bir dostluk kurmuştuk. Birgün birisi bana, sultânın, İmâm-ı Rabbânî hazretlerini hapsedtiğini söylediğinden çok üzüntülü idim. Can Muhammed beni böyle kederli görünce, üzüntümün sebebini sordu. Ben de, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin hapsedildiğini duyduğum için, çok üzüntülü olduğumu söyledim. Can Muhammed bana; “Ben de onun talebesiyim. Bugün işin aslını ondan öğreneceğim” dedi. Sonra gidip kaylûle yaptı ya’nî öğle vaktine yakın biraz uyudu. Sonra bu uykusunda, rû’yâsında İmâm-ı Rabbânî hazretlerini gördüğünü ve kendisine; “İşittiğiniz haber doğrudur. Fakat ba’zı makamları geçmek, Allahü teâlânın celâl sıfatı ile terbiye edilmeye bağlıdır. Eğer böyle olmasaydı o makamları geçmek mümkün olmazdı. Dostlarımıza söyle, gönüllerini hoş tutsunlar, işin sırrı budur” buyurduğunu söyledi.

Yine Can Muhammed Celenderî şöyle anlatmıştır: “Ben İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin çok hizmetinde bulundum. Her ne zaman mübârek yüzünü görsem alnında ve iki yanağında Allahü teâlânın ismini, “Allah” yazılı olduğunu açıkça görürdüm.”

Yine Can Muhammed Celenderî, Acîn’de görüştüğü o seyyid zâta şöyle anlatmıştır: “İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin yanında talebe iken, birgün akşama doğru İmâm-ı Rabbânî hazretleri bana; “Sana bir iş söylesem yapar mısın?” buyurdu. “Canım feda olsun yapmaz olur muyum!” dedim. Bunun üzerine benim elime yazılı bir kâğıt verdi ve buyurdu ki: “Hâfız Rahne’nin bahçesine git, orada bir grup derviş oturmaktadır. Onların yanına var. Aralarından güzel yüzlü bir dervişin onlardan geride bulunduğunu göreceksin. Bu dervişin yanına git, ona bizim duâ ettiğimizi söyle. Bu kâğıdı ona ver ve buraya gelmesini söyle.” Emri üzerine derhâl söylediği yere gittim. Söylediği gibi dervişlerden bir cemâat ve bu cemâatten biraz geride oturan güzel yüzlü bir derviş gördüm. O da beni gördü ve görür görmez bana; “Seni İmâm-ı Rabbânî hazretleri mi gönderdi?” dedi. Evet deyip elimdeki kâğıdı ona verdim, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin duâ ettiğini ve çağırdığım söyledim. Ben böyle deyince kalkıp, benimle yola koyuldu.

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin huzûruna girdiğimizde bir köşede oturuyordu. Çağırıp geldiğim zât da başka yere oturdu. Bu sırada İmâm-ı Rabbânî hazretleri kahve getirmemi söyledi. Hemen koşarak dergâhtaki kahve pişirilen yere gittim. Kahveyi alıp getirdim, önce İmâm-ı Rabbânî hazretlerine taktim ettim. “Ona götür” buyurarak gelen misâfire götürmemi istedi. Ona götürmek üzere yüzümü o tarafa döndüm. Onu da İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin sûretinde gördüm. Bu sefer o, önce İmâm-ı Rabbânî hazretlerine götürmemi söyledi. Dönüp baktım, İmâm-ı Rabbânî hazretleri yerinde oturuyordu! Huzûruna çağırıp geldiğim o derviş, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinden beni sordu. O da; “Bu Celender’denir. İsmi, Can Muhammed’dir” dedi. Bunun üzerine o derviş; “Babası bizim tanıdıklarımızdandır. Bunu hangi tarikatta yetiştiriyorsunuz?” deyince; “Kâdiriyye silsilesinden” buyurdu. Bunun üzerine o zât; “Allahü teâlâyâ hamd olsun. Onu Seyyid Abdülkâdir-i Geylânî’ye kavuştururuz” dedi. Bu sırada İmâm-ı Rabbânî hazretleri dışarı çıkmak üzere kalktı ve benden bir ibrik su istedi. Hemen hazırladım. Dışarı çıktığında bana kutup yıldızını göstererek; “Can Muhammed! Kutup yıldızını biliyor musun? Bu mudur değil midir? Dikkatli bak!” buyurdu. Dikkatli baktım kutup yıldızından, üzerinde siyah hırka bulunan bir zât çıktı ve ok gibi bir anda yanımıza geldi. İmâm-ı Rabbânî hazretleri bana buyurdu ki: “Huzûruna yaklaş! O, Abdülkâdir-i Geylânî’dir! Ona intisâb et,

bağlan.” Bu emre uyarak hemen huzûruna yaklaştım, benim kendisine intisabımı (talebeliğimi) kabûl etti. Sonra tekrar kutup yıldızına doğru gidip, yıldızında kayboldu. Bu sırada İmâm-ı Rabbânî hazretleri, abdest aldıktan sonra mescide girdi. İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin beni göndererek çağırdığı derviş de yanımda idi. Bana; “Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerini gördün mü?” dedi. Ben de “Evet” dedim.”

Bu hâdiseyi Can Muhammed Celenderî’den naklen anlatan seyyid zât şöyle anlatır. “Ben bunları Can Muhammed Celenderî’den dinledikten sonra ona dedim ki: “Bu kadar kıymetli şeylere kavuştuktan sonra neden ticârete dalıp da dergâhdan uzak kaldın?” O da bana; “Acâib bir hikâyedir. Ben, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin huzûrunda talebe iken akrabâlarım gelip, beni götürmek istediler. “Buna müsâade et, biz bunu kethûda (ticâret reîsi) yapacağız” diye ısrar ettiler. İmâm-ı Rabbânî hazretleri bana; “Git kethûda ol” buyurdu. Ben ayrılıp gidemedim. Yakınlarım tekrar gelip, ısrarla beni istediler. “Git” buyurdu. Ben yine gidemedim. Akrabâlarım kalabalık bir hâlde tekrar geldiler, beni götürmek için ısrar ettiler. İmâm-ı Rabbânî hazretleri bu hâlden rahatsız oldu. Birgün birşey yiyordu. Kendi ağzından yediği şeyin bir parçasını koparıp benim ağzıma verdi. Onu ağzıma alır almaz hâlim değişti. Dünyâ işlerini düşünür hâle dönmüştüm. Çâresiz beni götürmek için gelip ısrar eden akrabalarım bu sefer gittim. Ticârete başlayıp, kethûda oldum. Bundan sonra ticâretle uğraştım. Fakat hocam İmâm-ı Rabbânî hazretlerini unutmadım. Ona bağlılığımı kesmedim. Her ne zaman buraya gelsem, ziyâret edip görüşürüm, sohbetinde bulunurum” dedi.”

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin yüksek talebelerinden biri şöyle anlatmıştır: “İmâm-ı Rabbânî hazretleri namazlarda devamlı İmâm olur, namazı kıldırırdı. Ben bir defasında huzûrunda iken acaba devamlı İmâm olmalarının hikmeti nedir diye düşünüp merak ettim. Ben böyle düşündüğüm sırada, İmâm-ı Rabbânî hazretleri birdenbire bana buyurdu ki: “Şafîî ve Mâlikî mezheplerinde Fâtıhasız namaz caiz değildir. Bunun için bu mezheplerde İmâma uyan cemâat Fâtıha okur. Bu husûsu gösteren sahih hadîs-i şerîfler de vardır. İmâm-ı a’zama göre ise, cemâatte İmâmın Fâtıhayı okuması cemâat için de kâfidir, İmâma uyan cemâatin Fâtıha okumasını caiz görmemiştir. Hanefî mezhebi fukahâsının cumhuru, çoğu böyle buyurmuştur. Ancak Hanefî mezhebinde okumanın caiz olduğuna dâir ba’zı rivâyetler de vardır. Bunun için de namazlarda İmâm olmak sûretiyle, mezheplerin hepsinin hükmüne uymaktayım.”

Serhend şehrinin Cîtbûr kasabası kumandanlarından biri isyan edenlerin üzerine yürümeği, onlarla savaşmağı düşündü. O civarda bulunan âlimlerden bir zâta bu husûsta istihâre etmesini söyledi. O zât da; “Galip geleceksiniz, muhakkak gidiniz” dedi. Bu kumandan o zâtın işâreti gereğince savaşmak üzere yola çıktı. Fakat zafer kazanacaksınız diyen zât, keşfinde tereddüt edip, ihtiyât olsun diye durumu bir de İmâm-ı Rabbânî hazretlerine sormak için bir mektûp yazdı. Mektûbunda dedi ki: “Ben bu husûsda kendisine gâlib geleceksin diye müjde verdim. Acaba hazretiniz ne buyururlar?” İmâm-ı Rabbânî hazretleri cevâbında, “Keşfde hatânız oldu. Bize göre tamamen aksi olacak. Birşey güneş gibi meydanda açıkça görünmeyince, keşfedilmeyince hüküm vermemek lâzım” buyurdu. Fakat o kumandan çok uzağa gittiğinden, ona yeni bir haber ulaştırılamadı. İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin; “Keşfde hatânız oldu” buyurmasından sonra, üç dört gün geçmeden, o kumandanın, baş kaldıranlar karşısında hezimete uğrayıp perişan olduğu ve geri döndüğü haberi geldi.

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin talebelerinden biri şöyle anlatmıştır: “Bir defasında şiddetli bir sıtma hastalığına tutulmuştum. Uzun müddet bu hastalıktan kurtulamadım. İyice bitkin ve zayıf düştüm. Artık hastalığım o dereceye gelmişti ki, yakınlarım hayâtımdan ümidi kesip, ölürken yanında bulunalım diye geceleri başımda duruyorlardı. Ben bu hâlde iken hocam İmâm-ı Rabbânî hazretlerini hatırlayıp, onun bereketi ile hastalıktan kurtulmam için duâ ettim. Hastalığımın şiddetlendiği bir sırada geceleyin, üzerinde boydan boya bembeyaz elbise olan

ve yüzü kapalı bir zât karşıma çıkıverdi. Yanıma yaklaşıp; “Bu ridâyı (örtüyü), Peygamberimiz server-i kâinat aleyhisselâtü vesselâm, İmâm-ı Rabbânî Şeyh Ahmed Fârûkî Nakşibendî hazretlerine gönderdi, İmâm-ı Rabbânî hazretleri de sana gönderdi. Ben bunu sana giydirmek için geldim! Bunun bereketiyle sen hastalıktan kurtulup sıhhate kavuşacaksın!” dedi. Sonra o ridâyı başımdan ayağıma kadar örttü. Bu sırada ayaklarımdan bir soğuma başladı. Bu soğukluk başıma kadar ulaştı. Hastalıktan kurtuldum. Yanımda bulunan kız kardeşim, ayaklarımdan soğuduğunu farkedince artık benim ölmek üzere olduğumu zannederek ağlayıp feryâd etmeye başladı. Ben onun feryadından rahatsız olup; “Üzülme, ben iyileştim” dedim. Sonra çorba isteyip içtim. Tam bir sıhhate kavuştum. Hattâ o gün kalkıp, sabah namazını ayakta kıldım.” Yine bu talebesi şöyle anlatmıştır: “Birgün bir arkadaşımın evinde, arkadaşım ile birlikte, içinde afyon bulunan bir yiyecek hazırlamıştık. Bundan ikimizden başka bir kimsenin haberi yoktu. Yiyeceği hazırladıktan sonra, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin namaz kıldıracağı mescide gidip cemâatle namaz kıldık. Namazdan sonra dönüp, hazırladığımız içinde afyon bulunan o yiyeceği yiyecektik. Namaz bittikten sonra, İmâm-ı Rabbânî hazretleri, içeri girmek üzere iken kapının önünde durup her ikimizi de yanına çağırdı. Huzûruna varınca bize; Cennetten, hûrîlerden, Cennetteki köşklere bahsedip, dünyânın lezzetlerinin geçici olduğunu, âhiret saadetini ve lezzetlerini kazanmak için uğraşmak lâzım olduğunu anlattı. Sözü bitirirken de; “O hazırladığınız afyonlu yiyeceği yemeyiniz!” buyurdu. Bu sözü üzerine kerâmeti karşısında hayran, şaşkın kaldık. Eve gidip hazırladığımız afyonlu yiyeceği yemeyip bir havuza attık. İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin bu kerâmeti karşısında ona bağlılığımız kat kat arttı.”

Yine bu talebesi anlatmıştır: “Annem hasta idi. Sevâbını Behâeddîn-i Buhârî hazretlerinin rûhuna hediye etmek niyetiyle bir miktar para nezrettim, adadım. Bu parayı alıp hocam İmâm-ı Rabbânî hazretlerine götürdüm. Dağıtması için takdim ettim. Fakat; “O senin yanında kalsın” buyurup, gayet nâzik ve güzel bir tavırla parayı kabûl etmediler. O gece rû'yâmda İmâm-ı Rabbânî hazretlerini gördüm. Bana; “Ey falan! Uyan ve git annen can çekişmektedir. Vefât ederken başında bulun!” dedi. Uykudan uyandım, gece vakti hocam İmâm-ı Rabbânî hazretlerine gittim. Teheccüd namazını kılmıştı. Selâm verdim ve gördüğüm rû'yâyı anlattım. Bir müddet başını eğip murâkabeye daldı, uzaktan teveccüh etti. Sonra bana buyurdu ki: “Çabuk git’ Annen vefât etmek üzeredir!” Ağlayarak annemin yanına koştum. Yanına varınca nabzını yokladım. Durmak üzere idi. Biraz sonra da vefât edip Hakkın rahmetine kavuştu.”

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin talebelerinden biri şöyle anlatmıştır: “Din düşmanlarının ve hasetçilerinin iftirası üzerine Sultan Cihangir, İmâm-ı Rabbânî hazretlerini Guwalyar kalesine hapsedmişti. Bu günlerde büyücülerden biri bana dedi ki: “Ben Hintçe ba’zı isimler biliyorum. Eğer bunları bir namaz vaktinden diğer namaz vaktine kadar okursan o gün düşman helak olur! Bu çok tecrübe edilmiştir.” Sonra o isimleri bir kâğıda yazdı ve bana verip; “Evinin tavanındaki bir ağacın altına koy” dedi. Alıp evimin tavanındaki bir ağacın altına koydum ve; “Yarın Salı günüdür. Yarın okurum” dedim. O gece rû'yâmda hocam İmâm-ı Rabbânî aniden karşıma çıktı. Hayret içinde parmağını ısırarak; “Bizim dostlarımızın böyle bir şey yapması çok hayret edilecek bir iştir. Sakın ha o işi yapma, sihirdir!” dedi. Bu rû'yâdan sonra büyücünün yazdığı o yazıları okumaktan vazgeçtim. Sonra, Sultan, İmâm-ı Rabbânî hazretlerini hapsedtiğine pişman olup, serbest bıraktı. Hapisten çıktıktan sonra huzûruna gittim. Ben evde gizlediğim o sihir yazılı kâğıdı saklıyordum. Bir defa da olsa düşmanın ciğerine bir ok saplamak istiyordum, işimi açmayıp, gizleyeyim diye düşündüm. Hocam İmâm-ı Rabbânî hazretleri hapisten çıkınca üç gün Serhend’de kaldı. Her üç gün bu niyetle huzûruna gittim. Düşmana birşey yapayım diye düşünüyordum. Üçüncü gün gittiğimde beni kalabalık cemâat arasından çağırttı ve bana buyurdu ki:

“O Hintçe isimleri okuma, çünkü onlar sihirlidir!” öyle birşey olmadığını söyleyip, saklamak istedim. Bunun üzerine; “Bana niye böyle söylüyorsun? O isimleri falan sihirbazdan öğrendin!”

diyerek o sihirbazın ismini söyledi. Sonra; “O öğrendiğin şeylerin yazılı olduğu kâğıt, evinin tavanındaki bir ağaç arasındadır. Her ne kadar sihir te’sîr ederse de sihir yapmak haramdır! Şimdi git o sihir yazılı kâğıdı yırt!” buyurdu. Ben başımı önüme eğdim. Sonra bana; “O işi yapmayacağına ve sihir yazılı kâğıdı yırtacağına dâîr söz ver” buyurdu. Elimi tutup eliyle vurdu. Ben bu kerâmeti karşısında hayret ettim. Çünkü, yapacağım o işi hiç kimse bilmiyordu. Hemen eve gidip üzerinde sihir yazılı kâğıdı, tavandaki ağacın altından çıkardım ve yırtarak parça parça edip attım.”

İmâm-ı Rabbânî hazretlerini seven bir vâli vardı. Birgün o vâliye bir haber gönderip, bulunduğu yerden uzaklaşmasını yoksa başına büyük bir belâ geleceğini bildirdi. Fakat o vâli bu tavsiyeye uymadı. Neticede pâdişâhın kızgınlığına uğrayıp cezalandırıldı. Başına başka belâlar da geldi.

İmâm-ı Rabbânî hazretlerine bağlı bir tüccâr, birgün huzûruna gelip; “Gençliğim geçti, ihtiyârladım, ömrüm geçmek üzere, beni arkamdan anacak, bana duâ edecek bir evlâdım olmadı!” diyerek bu husûsta ısrarla teveccüh isteyip, bir evlâdı olması için duâ etmesini istedi. İmâm-ı Rabbânî hazretleri, bir müddet murâkabe yaptıktan sonra; “Senin bu hanımından çocuğun olmayacak, başka bir hanım daha nikahlarsan ondan seni yâd edecek bir çocuğun olur” buyurdu. Bundan sonra o tüccârın ilk hanımı vefât etti. Tüccâr da başka bir hanımla daha evlendi. Bu hanımından bir oğlu, birde kızı oldu.

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin akrabâlarından biri şöyle anlatmıştır: “Ben, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin talebelerinden olmayı arzu ediyordum. Fakat çeşitli mâniler sebebiyle, bir türlü hizmetine girmek nasîb olmamıştı. Bir gece karar verip, “Yarın gidip hâlimi arz edip, beni de talebeleri arasına kabûl etmesini isteyeyim” diye düşündüm. O gece rû’yâmda kendimi derin bir deniz kenarında gördüm. İmâm-ı Rabbânî hazretleri ise karşı sahilde idi. Huzûruna kavuşmak istiyordum. Bana; “Çabuk gel! Çabuk gel! Geç kaldın” buyurdu. Bu sözlerini işitince kalbim hemen zikretmeye başladı. Sonra uykudan uyandım, kalbim artık zikrediyordu. “İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin yolu böyledir. Daha ben sohbette bulunmadan kalbim zikre başladı. Ya bir de sohbetinde bulunsam nasıl olur?” dedim. Sabahleyin İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin huzûruna gidip, gördüğüm rû’yâyı bana olan teveccüh ve tasarruflarını anlatarak hâlimi arz ettim. Kalbimin zikretmeye başladığını söyledim. Bana; “Yolumuz tam budur. Buna devam et” buyurdu.

İmâm-ı Rabbânî hazretlerine bağlı olanlardan Mevlânâ Murtaza Nâib şöyle anlatmıştır: “Askere gittiğimde ihtiyâçlarımı karşılama husûsunda sıkıntıya düştüm. O günlerde mühim ihtiyâçlar zor te’mîn ediliyordu. Oğullarım da askerde olduğundan sıkıntım artıyordu. Bu sebeble çok üzülüyordum. Bir gece İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin yardımına yetişmesini isteyerek, Allahü teâlâyâ duâ ettim. O gece İmâm-ı Rabbânî hazretlerini gördüm. Elime üzerinde birşeyler yazılı olan bir kâğıt verdi. Sabahleyin bu kâğıdı dîvâna götürüp, ihtiyâçlarımdan dolayı bana yardım etmeleri için verdim, İki-üç gün içinde işim görüldü. Arzu ettiğim şeye kavuşup rahatladım. Bu işimin hemen halledildiğini görenler hayret edip; “Biz senelerdir askeriz, bizim mühim işlerimiz daha hâllemedi, bu nasıl olur?” dediler. Bunun üzerine, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin tasarrufu ve bereketiyle olduğunu anlattım. Ona karşı sevgileri ve bağlılıkları iyice arttı.”

Yine bu zât şöyle anlatmıştır: “Babam bana vasiyyet etti ve dedi ki: “Vefât edince, cenâzemi İmâm-ı Rabbânî hazretlerine götürüp, beni de talebeleri arasına almasını iste. O öyle bir yolda ki, insanlar öldükten sonra da onun teveccühüne kavuşur” dedi. Babam vefât edince vasiyyeti üzerine cenâze namazının kılınması ve hâlini arz etmek için cenâzesini götürdüm. Durumu arz ettim. Bunun üzerine; “Yarın meclisimizde hazır bulun” buyurdu. Ertesi gün gidip huzûruna oturdum. Bu sırada beni bir hâl kapladı. Kendimden geçip gaybet (kendimi kaybetme) hâline

girdim. Bu hâlde iken bir de gördüm ki, babam da huzûrunda oturuyor. İmâm-ı Rabbânî hazretleri ile arasında bir kişi vardı. Babam da zikrediyordu. Babamın bu hâlini görünce Rabbime şükrettim.”

Bu talebesi yine şöyle anlatmıştır: “İmâm-ı Rabbânî hazretleri Guwalyar kalesinde hapis iken, birgün vefât ettiği haberi yayıldı. Çok üzüлüp ağladım ve Fâtiha okudum. Üzüntüyle ağlayıp gözyaşı dökmekte olduğum gece rü’yâmda İmâm-ı Rabbânî hazretlerini gördüm. Yanında birkaç dervişle içeri girdi. Bana hitâb ederek; “Vefât ettiğime dâir yayılan haber yalandır!” buyurdu. Bunun üzerine hemen uyanıp kalktım, yayılan haberin yanlış olduğunu, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin sıhhat ve afiyette olduğunu bildirdim.”

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin talebelerinden Mevlânâ Muhammed Emîn, birgün ona şöyle arzetti: “Nevâbşîr Hâce, asil ve şerefli bir aileye mensûp olup, babası ve dedeleri evliyâdan idi. Fakat Nevâbşîr Hâce çok içki içiyor ve haram olan işlerle meşgûl oluyor, bunun ıslâhı için bir teveccüh buyurunuz. Bu bir komutandır. Eğer tövbe etmek nasîb olursa onun sebebiyle askerlerden pekçok kimse de kurtulur, sâlih kimselerden olurlar.” Bunu arzedince İmâm-ı Rabbânî hazretleri sükût etti. Yine bir defa aynı şey arzedilince İmâm-ı Rabbânî hazretleri buyurdu ki: “Ey Mevlânâ Muhammed! Nevâbşîr Hâce’nin hâline teveccüh ettim. Onu haramlar ve günahlar içinde gördüm. Onu bu kötü hâlden kurtarmak için çok teveccüh ettim, uğraştım. Elim ona ulaşmadı. Fakat sonunda onu kendimize çekeceğiz” buyurdu. Aradan uzun zaman geçti. Hakkında böyle buyurduğu o kimse, içki içmeyi ve işlediği diğer haramları terkedip tövbe etti. Bundan sonra ibâdet ve tâatla meşgûl oldu. Bu zât bir defasında Serhend şehrinde başka bir şehre gitmişti. Serhend’e dönüşünde hastalanıp vefât etti. Oğulları onu İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin türbesi yanında bir yere defnettiler. Böylece İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin; “Sonunda biz onu yanımıza çekeceğiz” buyurmasının hikmeti anlaşıldı.”

Birgün İmâm-ı Rabbânî hazretleri odasında yalnız otururken, talebelerinden Abdülmü’min hizmetinde bulunuyordu. Abdülmü’min’e; “Ne istiyorsan iste?” buyurdu. Abdülmü’min yeni müslüman olmuş ve İmâm-ı Rabbânî hazretlerini tanıyıp hizmetinde bulunmakla şereflenmişti. Dedi ki: “Her ne kadar uğraşdımsa da annemle, birâderimin müslüman olmalarını sağlayamadım! Onların müslüman olmaları için teveccüh buyurmanızı arzu ediyorum.” Bunun üzerine İmâm-ı Rabbânî hazretleri; “Çok muhabbet, çabuk müslüman olmaya sebep olacak” buyurdu. Aradan üç gün geçti ki o talebesinin annesi ve kardeşi Serhend’e gelip müslüman olmakla şereflelendiler.

Muhammed Hâşim-i Keşmî şöyle anlatmıştır: “İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin talebelerinden biri bana şöyle anlattı: “Birgün İmâm-ı Rabbânî hazretleri hastalanmıştı. Bu hastalığı sırasında yemek için onbir tane üzüm istedi. Hizmetçi üzümleri getirince, İmâm-ı Rabbânî hazretleri murâkabeye daldı. Bir müddet sonra başını kaldırıp; “Çok garîb bir hâl gördüm.

Bu üzümleri önüme koydukları zaman, hepsinin Allahü telâlâya münâcaat ettiklerini, yalvardıklarını işittim. Allahü teâlâ üzümlerin münâcaatını kabûl etti ve hastalıktan kurtulmağı bunları yemeğe bağılı kıldı” buyurdu. Bu üzümlerden birkaç tane yeyince hastalığı tamamen geçti. Geri kalan üzümleri de sakladı. Bir müddet sonra küçük oğlu hastalandı. Bu hastalığa dayanamayacak bir hâl alınca o üzümleri yedirdiler ve onun da hastalığı iyileşti.”

Muhammed Hâşim-i Keşmî şöyle nakleder: “Hâller sahibi Seyyid Rahmetullah’dan işittim. Şöyle anlattı: “Dekken melikin emri üzerine, iki üç arkadaşla bir sahraya gittik. Orada bir puthâne gördüm. Birgün senin üstadından, “Bir müslümanın elinden bunu yıkma işi gelirse,

bunu muhakkak yıksın, veya zarar versin. Bu işi yapmaktan kaçınmasın. Çünkü bunu yapan Allah yolunda, din için cihâd eden gaziler sevâbına kavuşur” diye duymuştum. Onların bu sözlerine güvenerek arkadaşlarıma bu sahrada, bu puthâneyi koruyan kimse görünmüyor, burayı yıkalım dedim. Duvarlardan biraz yıkmıştık ki, bu civarda tarlalarında çalışan Hindulardan biri, bizim puthâneyi yıkmakta olduğumuzu görmüş. Koşup, o puthânede tapınan köylülere haber vermiş. Aniden ne görelim! Bin kişiye yakın bir kalabalık, taşlarla, sopalarla, mızraklarla tam bir kızgınlıkla üzerimize doğru geliyorlar. Ben ve arkadaşlarım hayret ve korkudan ne yapacağımızı şaşırıp, olduğumuz yerde kaldık. Kaçmağa bile cesâret edemedik. Kalbimden Kelime-i şehâdet getirmeğe başladım. Bu hâlde iken, senin üstadının kalbine müteveccih oldum ve; “Ey din büyüğü! Sizin nasihatınıza güvenip bu işi yapmağa koyulduk. Allahü teâlânın izniyle bizi bu alçak kâfirlerin elinden kurtar” dedim. Bu yalvarma ve iltica esnasında İmâm-ı Rabbânî’nin (radiyallahü anh) sesi kulağıma geldi. Ve dedi ki: “Hiç korkma! Şimdi senin için İslâm askeri gönderiyorum.” Ben arkadaşlarıma; “Bana bir hâl oldu. Hazret-i İmâm’ın sesini duydum, İmâm’ın söz verdiği askerler ne zaman gelecek, bunlar yaklaştı” dedim. Hindular çok yaklaşmışlardı ki, aniden otuz kırk kadar süvari görüldü. Tam bir sür’atle geldiler, bir kısmını kamçılıdılar ve bizi korudular. Hepsini sürüp götürdüler. Bu iş senin büyük üstadının tasarrufu ve kerâmeti ile oldu.

Kıymetli talebelerinden Seyyid Cemâl, sahrada arslanla karşılaştı. Kaçacak yer yoktu, İmâma sığınıp, imdâd diledi, İmâm, elinde baston ile görüldü ve o kükremiş arslana şiddetle vurdu. Arslan kaçtı. Talebe kurtuldu.

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin makbûl talebelerinden biri, cüzzam hastalığına yakalandı. Dostları, onunla oturmaktan, bir arada durmaktan, onunla sofraya oturup yemek yemekten kaçınıyorlardı. Hattâ birgün, bir toplantıda, çok sevdiği arkadaşlarından biri onunla aynı kabdan yemek yemekten açıkça çekindi. Bu zât, bundan çok kırıldı ve üzüldü. Hazret-i İmâm’ın dergâhına sığınıp, Allahü teâlânın izniyle teveccüh ve yardım etmesi için yalvardı. Hazret-i İmâm, şefkat ve merhametlerinin çokluğundan, kederlendi ve o hastalığın kalkması için duâ etti. O hastalığı kendine çekti. Şöyle ki, bu hastalık o kimsenin bedeninden onun mübârek ayaklarına intikâl eyledi. Dostları bu kimsenin vücûdunda hastalıktan eser kalmadığını gördüler. Gerçi muhlislerin ihlâsı ve akidesi daha çok kuvvetlendi. Ama, bu hastalığın hazret-i İmâm’a geçmesinden, hepsi rahatsız, huzûrsuz olup, eleme gark oldular. Bu hastalık sebebi ile, oğullarının ve talebesinin sabırsızlığını, feryâdlarını, ağlamalarını ve korkularını görünce, kendilerinden de kaldırılması için bir daha duâ edip, yalvardı. Allahü teâlânın yardımı ile, kendilerinden de kalktı. Oğullarına ve dostlarına bunun müjdesini ulaştırdılar. O hastalığın bulunduğu a’zâlarını gösterip eser kalmadığını bildirdiler. Hepsi şükrettiler.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri talebeleri ile birlikte bir köye gitmek üzere yola çıkmıştı. Bir sahraya geldikleri sırada, hava çok sıcak ve tozlu idi. Talebeleri bunaltıcı havada susamışlar ve sıcaktan rahatsız olmuşlardı. İmâm-ı Rabbânî hazretleri gözlerini semâya dikerek duâ edince, birkaç adım yürümeden bir parça bulut görüldü ve hepsini gölgeledi. Toz kalkmayacak ve çamur olmayacak kadar yağmur yağdı. Yağmurun ardından havanın hararetini düşüren hafif bir rüzgâr esti.

Talebelerinden biri şöyle anlatır: “İmâm-ı Rabbânî hazretleri taleberiyle beraber bir yolculuğa çıkmıştı. Bir kervansarayda konakladıkları sırada, talebelerine aniden şöyle buyurdu: “Bu gün buraya bir belâ geleceğini ve herkese sirayet edeceğini görüyorum. Arkadaşlarımız birbirlerine söylesinler herkes; (Bismillâhillezî lâ yedurru me’asmihi şey’ün fil-ardı velâ fissemâi ve hüvessemî’ul-alîm) ve Eûzü bi-kelimâtillâhittâmâtî min şerri mâ halak) duâlarını tekrar tekrar okusunlar. Çünkü, bu duâyı kim okursa, Allahü teâlânın inâyeti ile kendisi ve malı korunur.” Bunu söyledikten sonra iki saat geçmeden kervansarayın ba’zı kısımlarında yangın çıktı. Bir

türlü söndüremediler ve birçok mal yanıp telef oldu. Bu arada İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin talebelerinden Mevlânâ Abdülmü'min Lâhorî'nin de malları yandı. Ona; "Sana hiç kimse okunması icâbeden duâları söylemedi mi?" buyurdu. Arkadaşları ona bu duâların okunması gerektiğini söylemeyi unutmışlardı."

Muhammed Hâşim-i Keşmî şöyle anlatmıştır: "Seyyidlerden bir genç, medresede talebe idi. Onunla arkadaşlık ederdik. Birgün ağlayarak yanıma geldi ve başından geçen bir hâdiseyi anlattı. İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin büyük bir kerâmetini görmüştü. Dedi ki: "Hazreti Ali'ye karşı savaşanları, hele Hazreti Muâviye'yi sevmezdim. Bir gece senin üstadın İmâm-ı Rabbânî'nin "Mektûbât"ını okuyordum. Okuduğum yerde; "İmâm-ı Enes bin Mâlik buyurdu ki: "Hazret-i Muâviye'yi, sevmemek onu kötülemek, hazret-i Ebû Bekr'i ve hazret-i Ömer'i sevmemek bunları kötülemek gibidir. Ona söğene, bunlara söğene verilen cezayı vermek lâzımdır" yazılı idi. Bunu okuyunca, canım sıkıldı ve yerinde olmayan bir yazıyı buraya yazmış dedim. "Mektûbât'ı yere attım. Yatağıma uzandım. Uyudum. Rü'yâmda gördüm ki; senin o büyük üstadın öfkeli ve kızgın bir hâlde yanıma geldi. İki mübârek elleri ile kulaklarımı çekti ve; "Ey câhil çocuk! Sen bizim yazdığımızı beğenmiyorsun ve kitabımızı fırlatıp, yere atıyorsun. Benim yazımı okuyunca şaşaladın ve inanmadın. Ama gel, seni bir zâta götürüyüm de gör! Resûlullahın (aleyhisselâm) eshâbını sevmediğin için, aldandığını ondan işit" buyurdu. Beni çekerek, bir bahçeye götürdü. Beni bahçenin kapısında bırakıp kendisi yalnızca ilerledi. Uzakta görünen büyük bir odaya doğru yürüdü. Orada nûr yüzlü, büyük bir zâtın oturmakta olduğunu gördüm. Çekinerek ve saygı ile o zâta selâm verdi. Önünde diz çöküp oturdu. Ona birşeyler söylüyor, beni gösteriyordu. Uzaktan bana bakışlarından benden bahsettiği anlaşılıyordu. Biraz sonra senin o yüksek üstadın İmâm-ı Rabbânî, kalktı. Beni çağırdı. "Bu oturan zât, hazret-i Ali (radiyallahü anh) dir. İyi dinle! Bak ne buyuruyor" dedi. Yanlarına gidip, selâm verdim. "Sakin, sakın! Resûlullahın (aleyhisselâm) eshâbına karşı, kalbinde bir dargınlık bulundurma! O büyüklerden hiçbirini, hiç kötüleme. Aramızda muharebe şeklinde görünen işlerimizin, hangi iyi niyetlerle yapıldığını, biz ve o kardeşlerimiz biliriz!" dedi. Senin yüksek hocanın adını söyleyerek; "Bu zâtın yazılarına da sakın karşı gelme!" buyurdu. Bu nasihat dinledikten sonra, kalbimi yokladım. Bu husûsdaki tereddüdün ve soğukluğun, kalbimden çıkmadığını gördüm. Bu hâlimi hemen anladı. Öfkeleni. Senin yüksek hocana bakarak; "Bunun gönlü daha temizlenmedi. Suratına bir tokat indir!" dedi. Şeyh hazretleri, yüzüme kuvvetli bir tokat indirdi. Tokadı yiyince, kendi kendime dedim ki: "Bunu sevdiğim için onlara düşmanlık etmişim. Hâlbuki kendisi onlara düşmanlığımdan bu kadar çok incinmektedir. Bu hâlden vazgeçmeliyim!" Kalbimi yokladım. Düşmanlık, kırgınlık kalmamış, tertemiz buldum. O anda uyandım. Şimdi de kalbim o kinden temizlenmiştir. O rü'yânın, o sözlerin tadı, beni başka hâle soktu. Kalbimde Allahtan başka hiçbir şeyin sevgisi kalmadı. Senin yüksek hocan İmâm-ı Rabbânî'ye ve onun yazdıklarındaki ma'rifete inancım iyice arttı." İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin talebelerinden mevki sahibi yüksek rütbeli bir subay, hazret-i İmâm'ın bir vezirin yanına gittiğini duyunca, üzüldü ve; "Dünyalık isteyenlerin huzûruna gitmek, onlara yakışmazdı" dedi. Bunu söylerken orada, hazret-i İmâm'ın muhlislerinden biri vardı. O subaya; "Elbette bir müslümanın işini görmek yahut hayırlı bir iş için gitmişlerdir, sizin bu i'tirâzınız hiç de iyi değildir" dedi. Öbürü susup, birşey söylemedi. O genç subay aynı gece rü'yâda gördü ki, gaybden bir grup insanlar geldi. Tamamen kızgın idiler. Büyük bir suç işlemiş gibi kendisini azarladılar. Birgün evvelki i'tirâzı ile işlemiş olduğu kabahati kendisine hatırlattılar. Sıkıca tutup dilini kesmek istediler. Çok yalvardı, özür diledi, sayısız tövbe ve istiğfar eyledi. Diğerleri de kabûl edip vaz geçtiler. Bundan sonra görünüşte ağır gelse de, hazret-i İmâm'ın hiçbir işine ve sözüne i'tirâz etmedi.

Muhammed Hâşim-i Keşmî nakleder "Vera' ve faziletler sahibi, cenâb-ı Hakkın velî kulu, Hâce Abdülhak bu fakire şöyle anlattı: "Zamanımız âlimlerinden birinin meclisinde idim. Söz senin yüksek hocandan açılmıştı. O âlim, hazret-i İmâm'ı kötülemeğe başladı. Ben o âlime dedim ki: "Bu fakîr, bu azîzin sohbetinde bulundum. Aynı zamanda çok evliyâ da gördüm. Onlarda gördüğüm yüksek hâlleri, eşsiz ma'rifetleri ve dînimize bu derece bağlılığı, diğerlerinde

göremedim. Biliyorum ki, bu büyükler Allah adamlarıdır.” O âlim, bir takım mes’eleler ortaya attı. Uzun müddet konuştuktan sonra, kendisine dedim ki “İşte Kur’ân-ı kerîm! Hadi, ikimiz de abdest tazeleyip, ikişer rek’at namaz kılalım. Tam bir niyet ve ihtiyâç ile Kur’ân-ı kerîmi açalım. Açtığımız sahifenin ilk kelâmını bu zâtın hâline işâret turalım ve münâkaşaya böylece son verelim.” Sözümlü kabûl etti. İkimiz de ikişer rek’at namaz kıldık. Kur’ân-ı kerîmi o âlim eline aldı. Tam bir arzu ve iştiyâkla sahifeyi açtı. Kur’ân-ı kerîmden açtığı sahifenin başında meâlen; “Öyle insanlar vardır ki, ticâret ve alış-veriş onlara Allahın zikrini (Allahı hatırlamağı) unutturmaz” (Nûr-37) buyurulan âyet-i kerîme çıktı. O âlim hayret etti ve söylediklerine pişman oldu. Ben de şükrettim. Onların bu kerâmetlerini gördüğüm için, onlara bağlılığım daha çok arttı.”

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin güvenilir bir talebesi ve oğulları şöyle anlatmışlardır Bir tüccâr İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin komşularından birinin malını çaldı. Mal sahibi ise, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin akrabasından bir genci hırsızlıkla itham etti. O genç, hakaret ve dayak korkusundan kaçıp gitti. Serhend nöbetçisi bunu duyunca hazret-i İmâm’ı çağırdı, işinde gevşeklik gösterenin yanına gitmek icâbetmediğini bildikleri hâlde, İmâm-ı Rabbânî hazretleri talebelerinden birisi ile, yaya olarak oraya gitti. O edepsiz nöbetçi onların şânına yakışmayan çok alçak sözler söyledi Hazret-i İmâm ise gayet yumuşak cevaplar verdi. Bu esnada Mevlânâ Tâhir Bedahşî geldi. O kızgın nöbetçiye; “Kimi ayağına çağırdığım biliyor musun? Allahü teâlânın dostlarına kötü davrananlar elbette kısa zamanda cezasını görür” dedi. Nöbetçi onları bıraktı. Aradan birgün geçmeden bu edepsiz nöbetçi, semtinde bulunan büyük bir kalabalıkla münâkaşa etti. İş kavgaya döküldü. O nöbetçi, oğullarından ve akrabasından yirmi kadar insanla kalabalığa karşı koymak istedi ve evin damına çıktı. O evde de harb için saklanan patlayıcı maddeler vardı. Oraya aniden bir ateş düştü ve büyük bir patlama oldu. O nöbetçi, bütün oğlu ve akrabası ile havaya uçtu. Cesedleri bile görülmedi. Böylece Allah dostlarına kötü söz söylemenin cezasını canıyla ödedi. Beyt:

Yalnız kendine değil, edepsizin zarârı,

Onun ateşi sarar, hattâ bütün âfâkı.

Zamanın sultânı, haksızlık yapan kumandanlardan birinin oğlunu, tam bir kızgınlıkla Lâhor’a çağırdı. Sultânın kızgınlığının çokluğunu görenler, gelir gelmez, onu fillerin ayakları altına atırıp ezdirecek diye düşündüler. Kumandanın oğlu da böyle düşünmüştü ve çok korkmuştu. Serhend şehrine gelince, İmâm-ı Rabbânî hazretlerini o zamana kadar görmediği hâlde, ona inanması ve ma’nevî bağlılığı sebebi ile, huzûrlarına gelip kendisini koruması için yalvardı. Bunun üzerine İmâm-ı Rabbânî hazretleri ona; “Hiç korkma! Allahın izni ile sana hiçbir kötülük ve eziyet yapılmayacak, hattâ sultan sana lütfedip muhabbet ve hürmet gösterecek” buyurdu. Eleminin ve ızdırâbının çokluğundan onlara; “Size bağlı olan bu muhlisiniz hakkında buyurduklarınızı, kalem ile bir kâğıda yazsanız ve o yazıyı bu garîbe verseniz, hiç sıkıntı kalmazdı efendim” diye arzetti. Bu husûstaki ısrârının fazlalığı üzerine İmâm-ı Rabbânî hazretleri tebessüm edip şöyle yazdı: “Filân kimse, sultânın gadabından, kızgınlığından kurtulmak için bu fakire sığındı. Bu fakîr onu himâye kanatlarımın altına aldım. Helak olmaktan kurtuldu.” Bu kâğıdı alıp huzûrundan ayrıldı. Epey bir zaman sonra, birisi haber getirip; bu şahsa sultânın eziyet ettiğini zindana attığını söyledi. Bu haber İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin kulağına gidince, tebessüm etti ve: “Sabah güneşi kadar açık olarak görüyorum ki, o şahıs sultandan şefkat ve inâyet görmektir. Söylenenler doğru değildir” buyurdu. İki üç gün sonra haber geldi ki, bu şahıs sultânın huzûrunda çıkınca, sultan kendisini gülerek karşıladı ve birkaç nasihat edip, sonra iltifât göstererek ona hil’at verdi.

Sultan-zâdelerin birini, zamanın pâdişâhı zindana attırdı. Pâdişâh onun öldürülmesini istiyordu. O zavallı her tarafa baş vurdu. Evliyâdan da yardım istedi. O sırada İmâm-ı Rabbânî hazretleri Akra'ya gelmişlerdi. Zindanda üzgün bir hâlde bulunan bu zât, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin eski talebelerinden biri vâsıtası ile kendisinin kurtulması için, husûsî teveccüh ve duâ etmesini rica etti. Bu talebe gelip tam bir yalvarma ve ısrar ile, o zâtın isteğini arzetti. Hazret-i İmâm o gece teveccüh eyledi. Sabahleyin buyurdu ki: "Ona müjde ulaştır ki, ölümden kurtuldu. En kısa zamanda hapisten de çıkacak." O talebe sevinçle bu haberi ona götürdü. Fakat Sultan-zâde, ızdırâbının ve eleminin çokluğundan bu habere tamamen inanmadı. Allahü teâlânın velî kullarından olan başka bir zâtdan da kurtulması için teveccüh etmesini, bir haberci ile rica etti. O velî de; "Üzülmesin! Gördüm ki; Nakşibendî büyüklerinden birinin çengeli geldi. Onun balığını, helak girdabından çıkardı" dedi. Sultan-zâde o günlerde hapisten çıktı. İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin talebelerinden oldu. Bu işe vâsıta olan o zât anlatır: "Hazret-i İmâm onun kurtulacağını buyurduğu zaman; "Gününü söylemeyince, gönlü rahat etmiyor" dedim. Buyurdular ki: "Yarın çıkacak." Söyledikleri gibi oldu, ertesi gün hapishânedan kurtuldu."

Muhammed Hâşim-i Keşmî şöyle anlatmıştır: "Annesi tarafından Sultan-zâdelerden olan, bu yüksek yolumuzun üstâdlarından birinin oğlu, kulunç hastalığına yakalandı. Günlerce devam etti. Doktorlara baş vurdu. Bir fâide göremedi. Çok eziyetler çekti. Çok üzüldü. Ne yapacağını, kime baş vuracağını bilemiyor, gece gündüz gözüne uyku girmiyordu. Bu hakîrin tanıdıklarından olan yakınlarından birini, bu fakire gönderip; "Yolumuzun azîzlerinin büyüklerinden yüksek üstadınıza, iyi bir zamanda, bu belânın kaldırılması için teveccüh etmelerini arziderseniz, biz ve büyüklerimizin rûhları sizden memnun olur" diye söyledi.

Bu haberi getiren fakir ikindiden sonra geldi. O gece yatsı namazından sonra, İmâm-ı Rabbânî hazretlerini odalarında yalnız bulup, hastanın durumunu anlatıp kendilerinden teveccüh istediğini arzettim. "İnşâallah elimizden geleni yaparız" buyurdu. Sabah namazının farzını kıldıktan sonra, bizzat kendisi bu fakiri çağırdı. Kulağıma yaklaşp; "Teheccüd namazından sonra, akşam sizin söylediğiniz hastalığın kalkması için duâ ettim. Allahü teâlânın yardımı ile o belâ kalktı. Hemen git. Duâmızı o ümitsize ulaştır" buyurdu. Bu fakir emirlerine uyarak, o şahsın yanına gittim. Beni görür görmez, yerinden fırladı, boynuma sarıldı ve gözlerinden yaşlar akmağa başladı. Hâlbuki, ben daha bir kelime konuşmamış idim. Dedi ki: "Seni ne için gönderdiklerini anladım. Biraz önce, burada olanlara; "Gecenin bitmesine birkaç saat kalmıştı ki; bu hastalık benden tamamen kalktı. Sanki hiç hasta olmamış gibi bir hâle geldim" demiştim. Yakînen anladım ki, ricamı onlara arzetmişsiniz. Onlar da bu anda teheccüd namazına kalkmışlar, bu hastalığın kalkmasına duâ ve teveccüh eylemişlerdir. Duâları kabûl edildi. Şimdi müjdesini bana gönderirler diye düşünüyordum." Ben de; "İşin doğrusu tamamen anladığınız, düşündüğünüz gibidir. İmâm-ı Rabbânî hazretleri beni bu müjdeyi size ulaştırmak için gönderdiler. Elhamdülillah ki, yüksek yaratılışınız ve bağlılığınız sebebi ile yazıya ve habere lüzum göstermediniz" dedim. Bu hâdiseyi gördükten sonra şeyh-zâde, sultan evlâdından olduğu hâlde, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin huzûruna gelip, tövbe ve inâbetle, talebe olma saadetine kavuştu. Muhlislerinden ve sevdiklerinden oldu. Öyle ki, hocasına gelirken dâima yaya olarak huzûruna gelir, bu memlekette, bu zamanda, böyle büyük bir zâtın bulunduğu dâima şükrederdi."

Hâce Divâne Sûreti'nin talebesi olan Mevlânâ Muhammed Emîn ağır bir hastalığa tutulmuştu. Bu hastalığı epey bir zaman devam etti. Doktorların tedâvisinden bir fâide görmedi. Hazret-i İmâm'ın büyüklüğünü duyunca, tam bir yalvarma ile mektûp yazıp, şifâ ve deva olan duâlarını istihâm edip, teberrûken bir elbise göndermelerini de yalvararak istedi. İmâm-ı Rabbânî hazretleri onun arzusu üzerine merhamet edip, bir mektûbu ve teberrûken bir gömleklerini gönderdi.

Mektûp şöyledir:

“Kıymetli oğlum! Kendi üzerinize şefkatli bir anne gibi titremeniz ne zamana kadar sürecektir? Kendiniz için üzülmeyiniz, dertlenmeyiniz, ne kadar devam edecek! Kendini ve herkesi ölü olarak düşünmek, hissiz ve hareketsiz şeyler gibi bilmek lâzımdır. “Elbette sen öleceksin, o kâfirler de ölecekler...” (Zümer-30) âyet-i kerîmedir. Bu birkaç günlük dünyâ hayâtında, çok zikir ederek, kalb hastalığından kurtulmak en mühim iştir. Bu kısa zamanda ma’nevî hastalıkların ilâcı, Allahü teâlâyı hatırlamaktır. Maksudların en büyüğü olan kalb, Allahtan başkasına tutulursa, ondan ne hayır gelir. Âhirette kalb selâmeti isterler. Rûhun, Allahtan başka şeylerden kurtulmasını ararlar. Bizim gibi dar düşünceliler, dâima kalb ve rûhumuzu başka şeylere bağlamak için sebepler aramağı düşünürüz. Heyhat! Heyhat! Ne yapalım. Âyet-i kerîmede meâlen; “Allah onlara zulm etmez, onlar kendilerine zulm ederler” (Âl-i İmrân-117) buyuruldu. Zâhiren olan hastalığınızdan merak etmeyiniz, inşaallah sıhhate kavuşup tamâmiyle iyi olacaksınız. Bu fakirden elbise istemiştiniz. Bir gömlek gönderdim. Giyiniz ve çok bereketli olan netice ve semerelerini bekleyiniz. Allah yolunda gidenlere selâmlar olsun. Beyt:

“Efsâne gibi okuyanlara efsânedir

Kıymetini bilene, behâsız hazînedir.”

Mevlânâ Muhammed Emîn, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin gönderdiği gömleği giydi. Onun duâsı bereketiyle senelerce devam eden o hastalıktan kurtuldu. Gelip talebelerinden oldu.

Talebelerinden fazilet sahibi bir zât şöyle anlatmıştır: “Benim İmâm-ı Rabbânî hazretlerine talebe olmamın sebebi şudur: Çok sevdiğim bir akrabam vardı. Ağır hastalığa tutuldu. Çok doktorlara gitti, ilâç kullandı. Fakat bir fâide görmedi. Bir kimseden, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin ismini ve büyüklüğünü duydum. Huzûruna gidip, teveccühlerini istirhâm ettim. Fâtîha okudu ve husûsî odasına gitti. Biraz sonra çıkıp; “Hastası için bizden şifâ isteyen ilim talebesi nerededir” deyip, beni çağırdı. Hemen huzûruna gittim. “Gelin, af ve mağfiret olunması için Fâtîha okuyalım!” dedi. Sonra ben şaşkın ve üzgün olarak, Serhend’den birkaç kilometre uzakta bulunan köyüme döndüm. Yolda, kendi kendime dedim ki: “İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin Fâtîha okuyalım buyurarak, Fâtîha okumasından bu akrabamın vefât ettiği anlaşılıyor. Eğer böyle ise, bu çok büyük bir hârikadır. Muhakkak gelip, talebesi olmalıyım.” Eve geldiğim zaman gördüm ki, akrabam vefât etmiş, yıkamış ve gömmüşlerdi. Hesâb ettim. Tam İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin beni çağırıp; “Af ve mağfireti için Fâtîha okuyalım” buyurduğu sırada vefât etmişti. Ben bu sebeple, o büyük İmâm’ın talebelerinden oldum.”

Muhammed Hâşim-i Keşmî şöyle anlatmıştır: “İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin makbûl talebelerinden olan, yüksek yaradılışlı bir azîzden işittim, şöyle buyurdu. “Mühim bir iş için Lahor şehrinden, Burhânpûr şehrine gitmiştim. Serhend’e gelip, hazret-i İmâm’ın ellerini öpmekle şereflendiğim zaman hastalandım. Gideyim mi, kalayım mı diye tereddüt ediyorum, İmâm-ı Rabbânî hazretleri; “Çok mühim bir işin var, muhakkak gitmelisin, inşaallah hayırlısı olur” buyurdu. Emirlerine uyarak yola çıktım. Henüz iki üç konak gitmiştim ki, hastalığım arttı. Bir gece böyle devam etti. Bu hastalığın şiddetli zamanında kendi kendime; “Onlar bana; “Gidin bunda hayır vardır” buyurdu dedim.” Hâlbuki hastalığım çok arttı. Bu düşünceden sonra bu hastalığın ateşi ve sıkıntısı esnasında, İmâm-ı Rabbânî hazretlerini rû’yâda gördüm. “Hiç üzülmeyin, şifâ bulacaksınız yola devam et” buyurdu. Sabah olunca, o hastalıktan hiçbir eser kalmadığını gördüm. Delhi’ye gelince, orada bir dostum bana Hâre (bir şehir) helvası ikram etti. Bunu yiyince, o hastalık daha şiddetli olarak tekrar bana geldi. Yatağa düştüm ve İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin kerem ve teveccühüne kavuşmak için yalvarmağa başladım, İki gün geçmeden, hazret-i İmâm’ın huzûrunda bulunan, eski ve samîmi dostlarımdan biri, aniden

kapıdan içeri girdi. “Hayırdır, inşâallah” dedim. Dedi ki: “Beni İmâm-ı Rabbânî hazretleri gönderdi. “Git, filân dostunun yanında bulun, şimdi ağır hastadır, senin gibi işten, hâlden anlayana çok ihtiyâcı olup, beraber bulunursunuz” buyurdu. “Senin yanına gelmek üzere yola çıkacağım sırada bir torba şifalı ot isteyip sana getirmem için bana verdi. İşte getirdim.” Ben dedim ki: “Bu otları İmâm-ı Rabbânî hazretleri benim hastalığımın iyileşmesi için ilâç olarak göndermiştir. Bu otları ezip, suyunu içmeliyim.” Doktorlar; “Sıtmanın şiddetli zamanında, tatlı ve soğuk yenmez, içilmez” deyip, beni bu işten men etmek istediler. Ben onlara; İmâm-ı Rabbânî hazretleri bunları benim için gönderdi içeceğim” dedim, ister istemez o otları ezip şerbet yaptılar, içer içmez, hastalığımın yarısının geçtiğini anladım. Ertesi gün kalan otların da suyunu çıkarıp içtim. O hastalık ve sıtma tamamen geçti. Orada bulunanlar, bu hâdise üzerine hayretler içerisinde kaldılar ve İmâm-ı Rabbânî hazretlerine bağlılıkları kuvvetlendi.” Dekken memleketinde bulunan bir zât vardı. İmâm-ı Rabbânî hazretlerini henüz görmemişti. Fakat uzaktan tanımış ve sohbetine kavuşmayı çok arzu ediyordu. Arzusunun çokluğundan; “Uzakta kalan ve o ni’metlerden mahrûm olan bu garîbe imdâd ediniz” şeklinde bir mektûp yazdı. İmâm-ı Rabbânî hazretleri, bu mektûbu okuyup ona cevap olarak yazdığı mektûpda şöyle buyurdu:

“Mektûbunuzu okurken, o diyardaki nûrâniyetinizin fazlalığını gördüm ve ümidim arttı. Bunun için Allahü teâlâyâ hamd ve şükürler olsun.” O zât bu müjdelerle dolu mektûbun gelişinden bir sene sonra, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin sohbeti ile şereflendi. Bir müddet o kapıda hizmet etti ve çok iyi muâmele gördü. Sonra tekrar, Dekken’e gitti. Dekken’e döndükten sonra İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin müjdesi zâhir oldu. Binlerce tâlib onun yardımı ile Ahrâriyye yoluna girdi. Bir çokları, hâl ve zevklere kavuştu. Birçok fâsık tövbe edip, doğru yola girdi. Onun bu hâlini, İmâm-ı Rabbânî hazretleri daha önceden görmüş ve haber vermişti. Mısra’:

“Kalbler, uzağı gören gözüne, esîr olsun.”

Dekken’de emrinde binlerce insan olan, bir vâli vardı. Bu vâli sâlihleri, âlimleri, ârifleri severdi. İmâm-ı Rabbânî hazretlerine de çok bağlılığı ve muhabbeti vardı. Aniden eyâlet başkanlığından azledildi. Zamanın sultânı, onun ve çocuklarının hakkında gayet kötü düşünüyor, hattâ öldürmek bile istiyordu. O vâlinin tanıdıklarından olan, Mir Muhammed Nu’mân onun hâlini İmâm-ı Rabbânî hazretlerine bir mektûp yazarak arzetti. Husûsî yardımlarını istihâm edip, tekrar aynı makama gelmesini ve sultan tarafından gelecek belâlardan muhafaza edilmesi için duâ istedi. İmâm-ı Rabbânî hazretleri mektûbuna şöyle cevap yazdı: “Mektûbunuzu okurken o hân (vâli) gözümde, pek yüksek göründü. Onun hakkında hiç merak etmeyiniz.” Bu mektûp, Mir Muhammed Nu’mân’a ulaştınca, mektûbu vâliye gönderdi. O da buna çok sevindi şükretti ve dedi ki: “Sultânın, yoktan yere beni bu kadar fenâ tanınması ve beni bu hâle düşürmesi bana çok ağır geliyor. Hasedçiler, sultâna benim hakkımda çok yalanlar söylemişler ve yazmışlar. Bununla beraber büyük velîlerin, eşsiz âriflerin teveccühlerine tamamen inanıyorum ve güveniyorum.” Bu mektûbun yazılmasından on-oniki gün sonra, sultan yaptığına pişman oldu. Tekrar merhamet ve şefkat edip, o eyâlet ve memleketi vâlinin emrine verdi. Eskisinden daha çok ihsân ve iltifât eyledi.

İnsanları doğru yola getirmek için çok çalışan bir âlim, muhabbet ve tam bir aşk ile, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin dergâhına koştu. Huzûruna gelince, İmâm-ı Rabbânî hazretleri yeni gelenlere, bilhassa şeyhlere ve âlimlere karşı gösterdiği neş’eyi, tevâzu ve muhabbeti bu kişiye göstermedi. Ba’zı üstün talebeleri İmâm-ı Rabbânî hazretlerine; “Bu zât, meşhûr âlimlerdendir” diye arzedip; “Tam bir ihlâs ile, çok uzaktan huzûrunuza geldi. Ona, merhamet buyurun” dediler. Buyurdu ki: “Evet, öyle düşünüyorduk. Fakat, alnında açık bir yazı ile “münkir” kelimesinin yazılı olduğunu görüyorum. Ne yapalım!” Talebeleri bundan dolayı şaşırdılar. Bir müddet onların yanında kaldı. Zamanla İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin keşf ve firâsetlerinin

tamamen doğru olduğu anlaşıldı. Çünkü Peygamber efendimiz (aleyhisselâm); “Mü’minin firâsetinden korkunuz, çünkü o Allahın nûru ile bakar” buyurmaktadır.

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin talebelerinden azîz bir zât şöyle anlatmıştır: “Daha hocamın huzûru ile şereflenmemiştim. Bir mektûp gönderip; “Peygamberimizin (aleyhisselâm) eshâbının bir sohbetle, eshâbdan olmayan, en büyük evliyâdan daha üstün olmalarının sebebi nedir? Yoksa bir sohbette evliyâda hâsıl olan bütün hâllerden daha üstün bir hâl mi elde ediyorlardı” diye sordum, İmâm-ı Rabbânî hazretleri bunun cevâbında; “Bu suâlinizin cevâbı sohbete, hizmete ya’nî beraber bulunmaya ve görüşmeye bağlıdır” diye yazdılar. Bundan sonra İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin huzûrları, hizmetleri ve sohbetleri ile şerefledim. Daha ilk sohbette öyle hâllere kavuştum ki, açıklamaya ve beyâna sığmaz. Aynı gün İmâm-ı Rabbânî hazretleri beni çağırıp: “Bu gün senin mektûbuna cevap verdim, senin hâllerin başka şekil aldı. Anladın mı? Yoksa anlamadın mı?” buyurdu. Ayaklarına kapandım. O esrâr ve firâset nûrlarının bahçesindeki servinin ayaklarının toprağına, kalb gözlerimden gizli nehirler akıttım.”

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin talebeleri şöyle anlatmıştır: “Gönül sahibi bir seyyid, birgün İmâm-ı Rabbânî’nin huzûrlarına geldi. Seyyidi, öyle bir hâl kaplamıştı ki, yanında oturan onun kalbinin; “Allah! Allah!” dediğini duyardı. Hele uyuduğu zaman kalbinin bu zikri iki kat fazla duyulurdu. Zamanın meşâyihından, kemâle ve olgunluğa gelmeden icâzet almıştı. Bu icâzetin hakkıyla verilmemiş olduğu anlaşıldı, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinden de izin ve icâzet almak istiyordu. Onun kalbinin zikretmesi ve isteği üzerine, İmâm-ı Rabbânî hazretleri buyurdu ki: “Mübârek bir zât olduğu anlaşılıyor. Ama bu hadde varan kalb zikrinin istilâsından ve hakkıyla verilmemiş olan o icâzetlerden dolayı olan düşünceleri, onun ilerleme yolunu kesiyor. Ona yapılacak ilâç, bu hâllerini yok etmektir.” iki gün geçmeden, o kalbe âid zikr kendisinden öyle alındı ki, her ne kadar kendini zorlasa bile zikr edemedi. Şaşı kaldı. Ağlamağa, inlemeğe, feryâd etmeğe başlayıp, çok göz yaşları döktü. İmâm-ı Rabbânî hazretleri birkaç gün içinde, teveccühü ile onu eritti ve onun gurûrunu kökünden kazıdı. Sonra onu çağırıp, tasavvufda gizli hâller ile süsledi, hâllendirdi ve buyurdu ki: “Kalb hâlleri, kalbe âid ve kökleşmiş olmalıdır.” İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin makbûl ve keşf sahibi küçük kardeşleri ve kıymetli talebesi Şeyh Muhammed Mes’ûd, geçim için ihtiyâcını gidermek maksadıyla, Kandehâr şehrine ticârete gitmişti. O günlerde İmâm-ı Rabbânî hazretleri, bir sabah huzûrlarında bulunan hizmetçilerine şöyle buyurdu: “Ne garîb iştir. Kardeşim Muhammed Mes’ûd’un nerede olduğunu öğrenmek için teveccüh eyledim. Keşf gözü ile her ne kadar aradıysam, hiçbir yerde bulamadım. Bundan sonra daha dikkatli teveccüh eyledim, ölmüş ve henüz gömülmüş olan yeni mezarını gördüm.” Dinleyenler hayretler içerisinde kaldılar. İmâm-ı Rabbânî hazretleri bunu söylemesinden bir müddet sonra, kardeşinin beraber gittiği arkadaşları geldiler ve onun Kandehâr’da vefât ettiğini söylediler.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri bir defasında Ecmîr şehrine gitmişti. Bu sırada mübârek Ramazan ayı gelmişti. Âdeti üzere teravih namazlarında, Kur’ân-ı kerîmi hatm etmeğe başladı. Birinci gece yağmur yağdığı için küçük bir mescidde namazı kıldılar. Çok sıkışık oldu. Ba’zı kimselerden onlara sıkıntı ve eziyet geldi. Namazı bitirdikten sonra, buyurdu ki: “İnşâallah hatmлерimizi bitiririz. Eğer Allahü teâlânın ihsânı ile geceleri yağmur yağmayıp, mescidin avlusunda teravih namazı kılsak ne büyük bir ni’met olur.” Muhammed Hâşim-i Keşmî bundan sonrasını şöyle anlatmıştır: “Bu fakir, bir arkadaşıma; “Ne söylediklerini duydun mu? Ramazanın sonuna kadar bir daha yağmur görmeyeceğiz, inşâallah dedim. Dördüncü hatmi bitirdikleri Ramazân-ı şerîfin yirmiyedinci gecesine kadar, gece yağmur yağmadı. Bu da onların büyük bir kerâmeti idi.”

Yine Muhammed Hâşim-i Keşmî şöyle anlatmıştır: “Teravih namazı kıldığımız o mescidin, bir duvarı sağlam yapılmamıştı ve bir tarafa doğru eğilmişti. O kadar ki, mescide gelenlerin çoğu

ve etrâfında bulunanlar oradan geçerken, bugün yarın bu duvar yıkılacak derlerdi. İmâm-ı Rabbânî hazretleri birgün bu düşüncelerine temasla buyurdu ki: “Bu duvar, bu fakirler burada kaldığı müddetçe, bize riâyet edip her hâlde yıkılmayacak. Nitekim büyükler; “Bizim şakamız ciddîdir” buyurmuşlardır. Buyurdıkları gibi duvar, İmâm-ı Rabbânî hazretleri oradan ayrılincaya kadar yıkılmadı. Oradan ayrıldığımız gün, ben, herkes gittikten sonra bir bahâne ile bir saat kadar o mescidin yanında kaldım. Duvarın yıkılmasını ta’kib ediyordum, İmâm-ı Rabbânî hazretleri mescid görünmez oluncaya kadar uzaklaşıncaya duvar birdenbire yıkılıverdi.”

Muhammed Hâşim-i Keşmî şöyle anlatmıştır: “İmâm-ı Rabbânî hazretleri Lahor şehrine gittikleri zaman bir gece, yatsı namazını kıldıktan sonra eski bir binanın yanında durup; “Sakin kimse bu binanın yanında bulunmasın!” dedi. O gece yağmur yağacak ve fırtına esecek bir durum gözüküyordu. Tecrübeli bir şahıs bana; “Diğer eski binalar bundan kurtulacak da, bu binanın kabahati nedir ki, yıkılacak” dedi. Gecenin üçte ikisi geçtikten sonra, o bina aniden yıkıldı. Bu binada bir kadın yatıyordu. Ev onun başına çöktü. Yakın olan birisinin ayağına da bir tuğla düştü. Kadını görenler ezildi ve öldü zannederlerdi. Hazret-i İmâm; “Biz bu gece burada kimse kalmasın demedik mi?” buyurdular. O kadını oradan çıkardıkları zaman, üzerinde bir yara ve incinme görülmedi, bir zarar görmemişti.”

O zamanın sultânının üçüncü oğlu, diğer kardeşlerinden çok daha olgun ve aralarında seçkin bir durumda idi. Babasına isyan etmişti. Bir taraftan babası, bir taraftan da bu oğlu, kuvvetli ordularla birbirlerine hücum ettiler. Şiddetli bir harb başladı. Babasının tarafında bulunup, en mühim işleri deruhte eden büyük bir kumandan, bu harb sırasında sultânın oğlunun tarafına geçti. Diğer kumandanlar da bu düşüncede idiler. Bu şehzâde, velîlerin ve âlimlerin sevgisini kazanmıştı. İslâmiyetin yayılmasına gayret ve müslümanları himâye ediyordu. Zamanın evliyâsının büyüklerinden bir kısmı, İmâm-ı Rabbânî hazretlerine mektûp yazıp; “Delhi’de bulunan velîler ve büyükler keşf ve vâkı’alarla galibiyetin ve nusretin şehzâde tarafında olduğunu görüyorlar. Hazretiniz bu husûsda ne buyururlar” dediler: İmâm-ı Rabbânî hazretleri cevâbında; “Harb meydanındaki vaziyetin bunun aksi olduğunu anlıyorum, fakat sonunda şehzâdenin kazanacağını tamamen görüyorum” buyurdu. Buyurdıkları gibi oldu. Bir müddet kadar diğerleri devleti idâre edip, sonra Allahü teâlâ kardeşler arasında sultanlığı ona (Şah Cihan bin Cihângir’e) nasîb etti. Babasının vekîli olarak onun makamına geçti. Allahü teâlâ, bu sultâna Hindistan’ı adâlet ve ihsânla dolduran bir padişahlık nasîb eyledi. Bu pâdişâh sayesinde memleket başka nizâma girdi. Ârifler ve âlimler bambaşka hürmet gördüler. Dîne üstün hizmetler yapıldı.

Vefâtı:

İmâm-ı Rabbânî hazretleri 1024 (m. 1615) senesinde, elliüç yaşlarında iken, talebelerinden çok sevdiklerine; “Benim ömrüm ve hayâtım hakkındaki kazâ-yı mübremin altmışüç sene olduğunu ilham ile bana bildirdiler” buyurdu. Ve buna çok sevindi. Çünkü Peygamber efendimize (aleyhisselâm) tâbi olmasının çokluğu, yaş bakımından da uymakla belli oluyordu. Aynı zamanda bu husûsta Hazreti Ebû Bekr’e, Hazreti Ömer’e ve Hazreti Ali’ye de uymuş oluyordu.

1032 (m. 1623) senesinde Ecmîr’de iken; “Vefât etmemin yakın olduğuna dâir işâretler, alâmetler görölmeğe başladı” buyurdu. Serhend’de bulunan kıymetli oğullarına mektûp yazıp; “Ömrümüzün sona ermesi yakındır” buyurdu. Babalarının hasreti ve ayrılığı ile yanan, evliyânın gözlerinin nûru kıymetli oğulları, bu mektûbu alınca, babalarının bulunduğu yere hareket ettiler. Huzûruna kavuşunca, birgün, bu yüksek oğullarını husûsî odaya çağırırdı. Buyurdu ki: “Kıymetli oğullarım, bu dünyâyâ hiçbir şekilde nazarım ve bağlılığım kalmadı, öbür dünyâyâ gitmek icâb

ediyor, gitme ve yolculuk alâmetleri görünmeğe başladı.” Muhammed Hâşim-i Keşmî demiştir ki: “Oğulları odadan çıkınca, kalblerindeki sıkıntıyı ve ölçülemeyen üzüntüyü, bu fakîr gördüm. Her birinin ağlamaktan boğazı tıkanıyordu. Böyle olduklarını görünce, kendilerine ne için bu kadar ağladıklarını sordum. Babaları İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin, vefâtının yakın olduğunu açıklaması üzerine ağladıklarını öğrendim. Fakat İmâm-ı Rabbânî hazretleri, bu haberden oğullarının çok üzgün olduğunu, kalblerindeki sıkıntı ve darlığı görünce, aynı zamanda kendisine daha bir yıldan çok yaşayacakları bildirilince, tekrar oğullarını çağırdılar ve: “Bir takım işleri tamamlamak için daha bir müddet yaşayacağımızı bildirdiler” buyurdu. Bu müjdeden, bu iki mes’ud kardeş çok sevindiler, mesrûr oldular. Bundan sonra bu hâdiseyi bana anlattılar. Bununla beraber, bu fakirin gözyaşlarının aktığı rahneleri (çukurları) açmış oldular. Fakat, bu müjdelerinden, kıymetli oğulları ve bu kalbi yaralı âşık, uzun yıllar yaşayacaklarını ümid ettik.”

Gaybî habercilerden biri de şudur “İmâm-ı Rabbânî hazretleri o günlerde, Hâce Mu’înüddîn Ceştî hazretlerinin mezârını ziyârete gitti. Bir müddet o evliyânın kalblerine murâkabe ederek oturdu. Kalkınca, buyurdu ki: “Hazret-i Hâce çok iltifât edip, çok şefkat gösterdiler. Kendi husûsî bereketlerinden ziyâfetler verdiler. Konuştuk ve çok sırlar açıklandı. Konuşulanlardan biri şudur: Buyurdu ki: “Bu asker arasında bulunmaktan kurtulmağa çalışmayınız. Kendinizi Allahü teâlânın rızâsına bırakınız.” Bu arada o mezarda hizmet gören türbedârlar gelip, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin elini öpmekle şereflendiler.

Mu’înüddîn Ceştî hazretlerinin kabrinin örtüsünü her sene değiştirip eskisini evliyânın büyüklerinden birine gönderirlerdi. Yâhud da zamanın pâdişâhına verirler, o da kıymetli inci ve mücevherat gibi, bir sandıkta, teberrûken saklardı. O gün, o mezârın örtüsünü değiştirdiler ve eskisini İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin huzûruna getirip, buna en çok lâıyk olan sizsiniz diyerek takdim ettiler. İmâm-ı Rabbânî hazretleri tam bir edeble kabûl etti. Örtüyü hizmetçilerine verip, kalbden soğuk bir ah çekti ve; “Hazret-i Hâce’ye bundan daha yakın bir libâs, bir örtü yoktur. Bunu, bana kefen etmek için saklayın” buyurdu.

Muhammed Hâşim-i Keşmî şöyle anlatmıştır: “O günlerde bir gece, teheccüd vaktinde bu fakir, husûsî odalarının yanına geldim. Kapılarının eşiğinin dibinde başımı dizlerimin üzerine koyarak, tefekkür etmeğe başladım. Aniden o odadan ağlamakla karışık acıklı, hüznü bir ses işittim. Kulağımı kapıya dayadım ve İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin içli olarak bir beyt okuduklarını ve Hakkı gören gözlerinden ihtiyâç ve muhabbet gözyaşları döktüklerini anladım. O beyt şu idi:

“İki günlük hayatla Câmî gamına doymadı,
Âh ne güzel olurdu, şu ömrüm uzun olsaydı.”

İmâm-ı Rabbânî hazretleri Ecmîr seferinden Serhend’e dönünce, artık evinde inzivâyâ çekildi. Bir müddet, beş vakit namaz ve Cum’a namazı hâriç, evden dışarı çıkmadı. Nûr ve esrâr menba’ı olan husûsî odasına; Muhammed Hâşim-i Keşmî’den, yüksek oğullarından, talebelerinden ve hizmetçilerinden iki üç kişi hâriç, başkalarının girmesi çok nâdir oluyordu. Bu halveti seçtiği günlerden birgün, soğuk bir nefes çekip; “Şeyhülislâm’ın (Ebû Ali Dekkâk’ın) meşrebi çok yükselince, meclisinde insan kalmadı” sözünü söyledi. Burada olduğu gibi, ömrünün sonuna doğru, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin meşrebi de o kadar yüksek oldu ki, talebelerinin en yüksekleri bile onun yanında mektebe yeni başlayan küçük çocuklar gibi kalıyorlardı.

O günlerde dostlarına yazdığı mektûplarda ekseriya istiğfar ve Kelime-i tevhîd'in çok okunmasını yazardı. Hattâ ba'zı mektûplarında; "Ömrümüzün sonu yaklaştı, bakalım ne olur?" diye açıkça yazdı. Muhammed Hâşim-i Keşmî şöyle anlatmıştır: "Bu esnada, Dekken idâresinde karışıklıklar ve hercû merçler sebebiyle hatırıma, gidip çocuklarımı alıp, yüksek huzûrlarına getirip, Serhende, yerleşeyim diye geldi. Bu arzumu İmâm-ı Rabbânî hazretlerine arzettim. Nihâyet yüzlerce hasret ve gamla izin verdi. Gitmek için izin verdiği zaman, kendilerine; "Duâ buyurunuz da, bir an evvel dönüp Hakka kulluk edenlerin sığınağı olan kapınızla şerefleneyim" diye arzettim. Bir âh çekip; "Duâ edelim de, âhirette, hep beraber bir yerde olalım" buyurdu. Bu canları yakan son sözleri aklımı başımdan aldı. Fakat, bu talihsizin nasîbi mahrûmluk olunca, kazaya karşı gelemeyip, ister istemez, gözlerimden kanlı yaşlar akıta akıta, hasret ve gurbet şiirleri dize dize hazırlığa başladım ve ayrıldım."

İmâm-ı Rabbânî hazretleri vefât etmeden altı ay önce, Şa'bân ayının onbeşinci gecesini, kendi husûsî odasında ihyâ eyledi. O gece yarısı, kıymetli hanımının bulunduğu odaya geldi. Hanımı dedi ki: "Bu gece ecellerin ve amellerin takdîr edildiği gecedir. Kimbilir Allahü teâlâ kimin defterine ölecek ve kimin defterine yaşayacak! diye kaydetti." İmâm-ı Rabbânî hazretleri bu sözü duyunca; "Niçin tereddüt ve şüphe ile söylüyorsun? Ya isminin, dünyâda yaşayacaklar sahifesinden silindiğini görenin hâli nice olur?" buyurdu. Bunu söyleyince, esrâr yatağı olan kalbinden bir âh çekti. Böylece İmâm-ı Rabbânî hazretleri, o sene vefât edeceğine kerâmetiyle işâret buyurmuşlardı.

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin talebelerinden biri şöyle anlatmıştır: "İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin ömrünün son günlerinde, hasta olduğu sırada huzûruna çıkıp, birkaç günlüğüne memleketime gidip gelmek için izin istedim. "Birkaç gün dur!" buyurdu. Sonra tekrar arzedip; "Hemen gidip, döneceğim" dedim. "Birkaç gün sabret!" buyurdu. Fakat; "Gidip en kısa zamanda huzûrunuza döneceğim" deyince, izin verdi ve: "Sen nerede, biz nerede, ilkbahar nerede?" mısra'ını okudu. Bu sözünden birkaç gün sonra vefât etti.

Bunun gibi, husûsî mahremeleri ve onlara çok yakın olanlar; bu günlerde İmâm-ı Rabbânî hazretlerine inzivâ ve insanlardan uzak kalmalarına temasla; "Çoluk-çocuğunuzdan ve bütün insanlardan ayrılmanızın, uzlete çekilmenizın sebebi nedir?" diye sorunca, cevâbında: "Bu dünyâdan göçmemi çok yakın görüyorum, İş böyle olunca, tamamen inzivâ ve ayrılığı tercih edip, dâima istiğfar ediyorum, af diliyorum. Bunları zarurî görüyorum. Bütün vakitlerimi ve nefeslerimi, zâhirî ve bâtinî ibâdetlerle geçirmeyi elzem buluyorum. Bu da ancak, insanlardan ayrılmak ve yalnız kalmakla ele geçer. Bunun için beni bırakınız, benden ayrılınız ve beni Allahü teâlâyâ ısmarlayınız" buyurdu.

Yine bugünlerde, birgün kendi evinin aralığında (holünde) istirahat ederken, aniden; "İki üç ay sonra biz bu evde olmayız" buyurdu. Orada bulunanlar; "Husûsî odanızda mı bulunacaksınız?" diye arzetteler. Buyurdu ki: "Orada da olmayacağım." Ya nerede olacaksınız?" diye sordular. "Bu yerlerden hiçbirinde olacağım görülüyor. Bakalım ne olur?" buyurup, yollarının îcâbı açık söylemedi.

Bu arada çok sadaka verdi ve büyük hayırlar yaptı. Esrâr mahremelerinden, yakınlarından biri, bu sadaka ve hayratlarının çokluğunu görünce; "Bütün bu hayratlar, belâların giderilmesi için midir?" diye sordu. Buyurdu ki: "Hayır, belki de kavuşmak şevki ile bunları yapıyorum. Ve şu beyti okuyup gözlerimden sevinç gözyaşları döküldü:

"Vuslat günüdür sırdaşım âleme kucak açayım,

Bu devletin, bu ni'metin sevinçlerini saçayım."

Muharrem-ül-harâm ayının onikinci günü buyurdu ki: "Bana bu dünyâdan öbür dünyâya gitmeme kırk veya elli gün kaldığını bildirdiler. Mezârımı da gösterdiler." Bu sözleri dinleyenler üzüldüler ve şaşa kaldılar. Ciğerlerindeki yara yeniden tazelendi. O günlerde, oğlu Muhammed Sa'îd birgün, İmâm-ı Rabbânî hazretlerini ağlarken gördü. Sebebini sordu. Cevâbında; "Allahü teâlâyâ kavuşmanın sevinci ile ağlıyorum" buyurdu. Yine oğlu; "Allahü teâlâ, bu işi, bu dünyâda çok sevdiklerinin isteğine bırakır. Madem ki, siz bu kadar çok istiyorsunuz, elbette gidersiniz" diye arz etti. Bu sözü söyleyen oğullarında bir değişme gördü ve buyurdu ki: "Muhammed Sa'îd! Allahü teâlânın gayretine dokunuyorsun." Oğlu; "Kendi hâlime üzüldüyorum" dedi ve gayet samimî bir beyânla, derd ve elem dolu kalbini dışarı vururcasına; "Ey gönlümün sürûru babacığım! Bize yaptığınız bu şefkatsizlik ve acımasızlık nedendir?" diye arz etti. Bunun üzerine; "Allahü teâlâ sizden sevgilidir. Ayrıca bizim size şefkat ve yardımlarımız, vefât ettikten sonra, bu dünyâdakinden daha çok olacaktır. Çünkü bu dünyâda iken, insanlık îcâbı ba'zan ister istemez yardım ve teveccüh tam olmuyor. Hâlbuki öldükten sonra, beşerî sıfatlardan tamamen ayrılma vardır" buyurdu. Bunu söylediği günden itibaren, o günleri saymağa başladılar. Şöyle ki, Safer ayının yirmiikinci gecesı kalbleri hasta eshâbına; "Bugün söylediğim günlerin kırkinci günü geçmiş oluyor. Bakalım bu yedi-sekiz günde ne zuhur eder" buyurdu. Yine oğullarına buyurdu ki: "Şu arada hâsıl olan birkaç günlük sıhhatte, Allahü teâlâ, Habîbine (aleyhisselâm) tâbî olan bir insanda bulunabilecek bütün kemâlâtı bana ihsân eyledi. Oğullarının bu sözlerden kalbleri parçalandı. Çünkü, bu sözlerde Hazreti Ebû Bekr (radiyallahü anh) Sıddîk-i Ekber'in; "Bu gün dîninizi tamam eyledim." âyet-i kerîmesi gelince kalblerine gelen, ya'nî Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) vefât edecektir, ilhamından bir işâret bulunduğunu anladılar. Mısra':

"Senin misk zülfünden, ayrılık gecesinin kokusu geliyor."

Safer ayının yirmiüçü Perşembe günü, dervişlere, kendi mübârek elleriyle elbiselerini taksim etti. Kendi üzerinde pamuklu, sıcak tutan bir elbise bulunmadığı için, havanın soğukluğu te'sîr edip, tekrar sıtma hastalığına tutuldu ve tekrar yatağa düştü. Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) hastalıktan kurtulup, az bir zaman sonra tekrar hasta olmuşlar ve vefât eylemişlerdi. İmâm-ı Rabbânî hazretleri, bu husûsta da ittibâ'ı (uymayı) kaçırmadı. Bu hastalıktan evvel hizmetçilerinden birine; "Mangal için şu kadar liralık kömür al!" buyurdu. Biraz sonra tekrar yanına çağırarak; "Söylediğimin yarısı tutarında kömür al, çünkü bir ses kalbime, o kömürleri yakacak kadar zaman kalmadı diyor" buyurdu. Kömürün bir kısmını kendisi için ayırıp, diğerini çocuklarına gönderdi. Kendisine ayrılmış olan miktar, vefât ettiği gün tamamen bitmişti. Bu hastalık zamanında, yüksek ilimleri, çok fazla olarak kendi yüksek oğullarına anlattı. Birgün ince hakikatleri beyânda o kadar uğraşüyor ve bunun için o kadar konuşuyordu ki, kıymetli oğulları Hâce Muhammed Sa'îd; "Hazretinizin hastalığı bu kadar konuşmanıza elverişli değildir, bu ma'rifetlerin beyânını bir başka zamana bıraksanız nasıl olur babacığım?" diye arzetti. Bunun üzerine buyurdu ki: "Ey oğlum! Daha zaman ve fırsat var mı? Biliyorum ki, bir başka vakit, bu kadarını söylemeye de kuvvet ve kudret bulamayacağım."

Bu günlerde hastalığı şiddetli olmasına rağmen cemâatle namaz kılmağı terketmedi. Ancak son dört-beş gün, yalnız başına namaz kıldı. Duâları, tesbihleri, salevâtları, zikri ve murâkabeyi, hiçbir eksiklik olmadan yapıyordu. Dînimizin ve hocalarının yollarının inceliklerinden hiçbirini terketmiyordu. Bir gece, gecenin üçüncü yarısında kalkıp abdest aldı. Teheccüd namazını ayakta kıldı ve; "Bu bizim son teheccüdümüzdür" buyurdu.

Vefâtından biraz önce, kendinden geçme hâli görüldü. Büyük oğlu, bu kendinden geçme hâlinin çokluğu, hastalığın şiddetinden mi, yoksa istiğrak (nurlara gömülme) sebebi ile midir, diye arzetti. Cevâbında; “İstiğrak sebebi iledir. Çünkü, ba’zı çok yüksek hâller görünüyor. Bunun için onlara teveccüh ediyorum, tâ ki hepsini oldukları gibi görebileyim ve bunlarla herşeyim tamam ve kâmil olsun” buyurdu. Bu derin sırlardan kısaca yüksek oğullarının kulaklarına fısıldadı. Bu kendinden geçme hâlinen kurtulunca, ciğeri yaralı, kalbi yanık talebelerine elveda sözünü hatırlatan, vasiyyetlerini söylemeye başladı. Bu vasiyyetlerin çoğu; mutâbeata, Peygamberimize (aleyhisselâm) tâbi olmaya teşvik, sünnete yapışma, bid’atten kaçınma, zikr ve murâkabeye devam etme hakkında idi.

Buyurdu ki: “Sünnete çok sıkı sarılmak lâzımdır.” Bu sözleriyle de Peygamber efendimize (aleyhisselâm) uymak istemişlerdi. Çünkü, Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) vefât edecekleri zaman böyle nasihat eylemişlerdi. Abbâd bin Sâriye’den (radiyallahü anh). Tirmizî ve Ebû Dâvûd şöyle rivâyet eder “Resûlullah (aleyhisselâm) bize va’z ediyordu. Bu va’zdan kalbler ürperiyor. Gözler yaşıyordu. Dedik ki: “Yâ Resûlallah! Bu sözleriniz veda va’zına benziyor, bize vasiyyet ediniz.” Resûlullah aleyhisselâm buyurdular ki: “Size vasiyyetim olsun: Allahtan korkunuz, bir köle bile emr-i ilâhîyi bildirirse dinleyiniz ve yapınız. Yaşayanlarınız çok şeyler görecek. O zaman benim ve Hulefâ-i râşidînün sünnetine gayet sıkı sarılınız, onu elden kaçırmayınız. Dinde bid’atten çok sakınınız. Çünkü bütün bid’atler dalâlettir, sapıklıktır.”

İmâm-ı Rabbânî hazretleri vasiyyetine devamla şöyle buyurdu: “Dinimizin sahibi, Resûlullah (aleyhisselâm) nasihatlerin en incelerini bile; “Din nasihatir” hadîs-i şerîfi gereğince ihmâl etmediler. Dinimizin kıymetli kitaplarından, tam tâbi olmak yolunu öğreniniz ve bununla amel ediniz. Benim techiz ve tekfin işlerimde sünnete uyunuz.” Bundan evvel daha önce mübârek hanımına buyurmuştu ki: “Eğer ben senden evvel, bu sıkıntılarla dolu dünyâdan âhirete gidersem, benim kefenimi, senin mehr parandan aldırırsın.”

Nasihatlerinden biri de; “Mezarımı belli olmayan bir yere yapınız” idi. Yüksek oğulları arzettiler ki: “Bundan evvel, hazretinizin işâreti ile ağabeyimizin gömüldüğü, şerefli ve bereketli yer hakkında; “Benim mezarım orada olacaktır. Aynı yerde gömüleceğim” buyurmuştunuz. Bu gün de böyle buyuruyorsunuz.” “Evet öyle idi. Fakat şimdi ben böyle istiyorum” dedi.

Oğullarının, bunu kabûl etme hakkında durakladıklarını görünce; “Eğer böyle yapmazsanız, şehrin dışında yüksek babamın yanına defnediniz. Bu da olmazsa, şehrin hâricinde bir bahçede benim mezarımı yapınız. Süslemeyiniz. Olduğu gibi bırakınız ki, en kısa zamanda nişanı kalmasın” buyurdu.

Hazret-i İmâm kendi kabirleri için buyurdukları iki üç yer hakkında, oğullarında bir duraklama, bir dikkat, hattâ bir şaşkınlık görünce, tebessüm edip; “Serbestsiniz. Nereyi münâsip görürseniz, oraya defnediniz” buyurdu. Vefât ettiği Safer ayının yirmidokuzunda Salı günü, gece kendine hizmet eden hizmetçilerine; “Çok zahmet çektiniz, bu sizin son zahmetinizdir” buyurdu. Gecenin sonunda: “Bu gece de bitti, sabah oldu” buyurdu. O günün işrâk zamanında; “Bevl edeceğim, bir leğen getirin” buyurdu. Getirdiler, fakat içinde kum yoktu, “İçinde kum olmazsa sıçrama ihtimâli olabilir” buyurdu. O en nâzik zamanda da, en ince husûslara dikkat edip, bevl etmedi ve; “Bu leğeni kaldırın, beni de yatağıma yatırın” buyurdu. Dediği gibi yaptılar. Kendilerine biraz sonra, vefât edeceksin, abdest almağa vakit bulamayacaksın ilhamı gelince, abdestini bozmak istemedi ve abdestli olarak rûhunu teslim etmek istedi. Sedirin üzerine yatınca, sünnet üzere sağ elini sağ yanağının altına koyup, zikrle meşgûl oldu. Büyük oğlu Muhammed Sa’îd, babasının sık sık nefes aldığını görünce; “Hâl-i şerîfiniz nasıldır babacığım?” diye arzetti. “İyiym ve kıldığım o iki rek’at namaz kâfidir” buyurdu. Bundan sonra

bir daha konuşmadı. Yalnız Allahü teâlânın ismini söyledi ve biraz sonra da vefât etti. Peygamberlerin büyüklerinin çoğunun son sözleri namaz olmuştur. Bu husûsta da Peygamberlerin serverine (aleyhisselâm) tâbi oldu. Vefâtı binotuzdört senesi, Safer ayının yirmisekizi, güneş hesabı ile yirmidokuzu, Salı günü kuşluk vakti vâkî oldu.

O ay yirmidokuz gün idi. Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) vefât ayı olan Rebî'ul-evvel ayının ilk gecesi, Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) huzûruna kavuştu. Hastalık ve humma çektiği günler, yaşının sene adedi kadar olup, altmışüç gün idi. Hadîs-i şerîfde; "Bir günlük humma, bir senenin keffâretidir" buyuruldu. Çektikleri hastalık, bu hadîs-i şerîfin ma'nâsına uygun oldu.

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin nurlu bedeni yıkama tahtasının üzerine koyulup, elbiseleri soyulunca, orada olanların hepsi de gördüler ki, hazret-i İmâm, namazda olduğu gibi ellerini bağladı. Sağ elinin baş parmağı ve küçük parmağını, sol elin bileğinde halka yaptı. Hâlbuki, oğulları vefâtından sonra, kollarını düzeltip uzatmışlardı. Yıkama tahtasına yatırırken, tebessüm etti ve bir müddet böyle mütebessim olarak kaldı. Hattâ orada olanlar feryâd ettiler.

Yıkayıcı, mübârek ellerini açıp düzeltti. Sol tarafa yatırdı, sağ tarafını yıkadı. Sağ tarafa yatırıp sol tarafını yıkayacağı zaman, orada bulunanlar, velilik kuvvetinin bir alâmeti olarak, zaîf bir hareketle ellerinin hareket ettiğini, biraraya geldiğini ve eskisi gibi tekrar sağ elinin baş ve küçük parmaklarının, sol elinin bileğinde halka yaptığını gördüler. Hâlbuki sağ tarafa yatınca, sağ elin sol el üzerine gelmemesi îcâbederdi. Latif elleri mum ve taze gül yaprağı kadar taze idiler. Bununla beraber öyle bir kuvvetle sol elini tutmuştu ki, ayırmak ve çözmek mümkün değildi. Kefene sardıkları zaman, yine ellerinin bağlandığı görüldü. Böylece iki-üç defa vâki oldu. Nihâyet oradakiler, bunda derin bir ma'nâ ve gizli bir sır olduğunu anlayıp, bir daha ellerini açmaya uğraşmadılar ve oğulları Hâce Muhammed Sa'îd; "Madem ki, muhterem babam böyle istiyor, böyle bırakalım" buyurdu. Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) hadîs-i şerîfde; "Yaşadıkları gibi ölürler" buyurdu. Bu, Allahü teâlânın büyük bir ihsânıdır. Dilediğine ihsân eyler. O'nun ihsânı boldur.

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin cenâze namazını, oğlu Hâce Muhammed Sa'îd kıldırdı. Vefâtında 63 yaşında idi. Serhend'de evinin yanında defnedildi. Daha sonra Afganistan pâdişâhı Şâh-i Zaman, kabri üzerine büyük ve çok san'atlı bir türbe yaptırdı. Vefât haberi, talebelerini ve sevenlerini çok üzüp ağlattı. Duyulduğu her yerde gözyaşları döküldü. Vefâtı üzerine çok şiirler yazılmış ve pekçok târih düşürülmüştür. Onun vefâtına dayanamayan talebelerinden Muhammed Hâşim-i Keşmî şöyle anlatır: "Vefât ettiği günün akşamı şehrin kenarında, virâne bir mescidde, o pahasız hazînenin hayaliyle içim yanıyor, kalbim parçalanıyordu. Kalbimden soğuk ahlak çekiyor, gözümde yakıcı gözyaşları döküyordum. Ben bu hâlde iken birden hocamın rûhâniyeti gözüküp; "Sabretmek lâzım" buyurdu Binlerce kırıklık ve perişanlık içinde; "Ey efendim, ateşe kim dayanabilir?" dedim, "İbrâhim aleyhisselâma uymayı yerine getirmek lâzımdır" buyurdu. Böylece, bu kendinden geçmiş âşığın divaneliği arttı, ızdırâbımı ve ona olan muhabbetimi dile getiren şiirler söylemeğe başladım."

Büyük oğlu Muhammed Sa'îd buyurdu ki: "Yüksek babamı, vefâtından sonra rü'yâda gördüm. Allahü teâlânın kendisine verdiği büyük ni'metlerden tam neşe ve sevinçle anlatıyordu ve bununla iftihar ediyordu. Kendisine; "Canım babacığım, şükür makamından hiç kimseye bir nasîb verdiler mi?" diye arzettim. "Evet, beni de şükredenlerden eylediler" buyurdu. Arzettim ki, Kur'ân-ı kerîmde meâlen; "Şükreden kullar azdır" (Sebe'-13) buyuruluyor. Bu âyet-i kerîmeden anlaşılan, bu cemâatin, peygamberler olduğudur. Yâhud da Peygamberlerin en

büyük eshâblarıdır. Ebû Bekr-i Sıddîk (radiyallahü anh) gibi deyince; “Evet, öyledir. Fakat beni husûsî bir ihsân ve inâyetle, o cemâate dâhil eylediler” buyurdu.

Hâce Muhammed Ma'sûm hazretleri buyurdu ki: “Babamı vefâtından sonra rü'yâda gördüm. Münker ve Nekîr'in suâli nasıl geçti? diye sordum.” Buyurdu ki: “Allahü teâlâ merhamet ederek, bereket cihetiyle ilham edip; “Eğer sen izin verirsen bu iki melek kabrine gelecek” buyurdu. Arzettim ki: “Ey Allahım! Bu iki melek de, senin huzûrunda kalsınlar dedim. Nihâyetsiz rahmet ve merhametinden bana acıdı ve onları benim yanıma göndermedi.” Tekrar; “Kabir sıkması nasıl geçti?” diye sordum. “Oldu, fakat çok az oldu” buyurdu.

Çocukları:

1- Hâce Muhammed Sâdık: Büyük oğlu olup, daha küçük yaşta tasavvufda yüksek hâllere kavuştu. Onsekiz yaşında iken zâhirî ilimleri bitirip, ders vermeye başladı. Tasavvufda en yüksek dereceye ulaştı. Yirmidört yaşında iken 1025 (m. 1616) senesinde tâ'ûn, veba hastalığından vefât etti.

2- Hâce Muhammed Sa'îd: Babasının huzûrunda ilim öğrenip, onyediy yaşında aklî ve naklî ilimleri öğrendi. Tatlı sözlü ve alçak gönüllü olup, dünyâyâ hiç kıymet vermezdi. Hadîs ve fıkıh ilimlerinde, yüksek derecede âlim idi. İmâm-ı Rabbânî hazretleri bu oğluna icâzet ve hilâfet verip; “Muhammed Sa'îd, Ulemâ-i râsihîndendir (ilmini nübüvvet kaynağından alan âlimlerden)” buyurdu. Bu oğlu 1070 (m. 1660) senesinde vefât etti.

3- Muhammed Ma'sûm: Hindistan'da yetişen kelim âlimlerinin en meşhûrlarından olup, zâhirî ve bâtinî ilimlerde pek yüksek derecede idi. O doğunca, İmâm-ı Rabbânî hazretleri; “Muhammed Ma'sûm'un dünyâyâ gelişi bizim için pek bereketli ve pek mübârek oldu” buyurmuştur. Babası onu aklî ve naklî ilimlerde yüksek derecede yetiştirmiştir. Ona; “İlim tahsilini çabuk bitir ki, seninle işimiz vardır” buyurmuştur. Muhammed Ma'sûm (r.aleyh) daha ondört yaşında iken babasına; “Ben kendimde öyle bir nûr görüyorum ki, bütün âlem güneş gibi ondan aydınlanmaktadır. Eğer o nûr sönerse dünyâ karanlık, zulmetli olur!” diyerek hâlini babasına arzetmiştir. Bunun üzerine babası İmâm-ı Rabbânî ona; “Sen zamanının kutbu olursun” buyurarak müjde vermiştir. Muhammed Ma'sûm, daha sonra bu husûsu şöyle belirtmiştir “Allahü teâlâyâ hamdû senalar olsun. Va'dedilen ele geçti. Müjdelere kavuştum!” Muhammed Ma'sûm (radiyallahü anh) 1079 (m. 1667) senesinin Rebî'ul-evvel ayının yedinci günü vefât etti.

4- Muhammed Ferrûh: Daha çok küçük iken feyz ve nûrlara kavuşmuş, küçük yaşta, tâ'ûn hastalığından 1024 (m. 1615) senesinde vefât etmiştir.

5- Muhammed Îsâ: ismi, Îsâ aleyhisselâmın ismine izafeten Îsâ konmuştur. Birgün İmâm-ı Rabbânî hazretleri “Tâhâ” sûresini dinliyordu. Buyurdu ki: “Îsâ aleyhisselâmı gördüm. Meclisimizde idi. Bana; “Senin bir çocuğun dünyâyâ gelecek. İsmi benim ismimden koyunuz” dedi. Doğunca ismini Muhammed Îsâ koydular. Dört yaşına gelince hârikaları, kerâmetleri görülmeye başladı. Bu oğlu da Muhammed Ferrûh ile aynı gün tâ'ûn hastalığından vefât etti.

Veba (tâ'ûn) hastalığının yaygın olduğu günlerde, iki oğlu Muhammed Ferrûh ve Muhammed Îsâ hastalandılar. İmâm-ı Rabbânî hazretleri bu iki kardeşi birbirinden ayrı yerlerde yatırın dedi.

Muhammed Ferrûh'u cemâathâne odasında, Muhammed Îsâ'yı ise, içrideki odada yatırdılar. Muhammed Îsâ vefât etti. "Muhammed Ferrûh'da ağırdır. Kardeşinin vefâtını ona haber vermeyelim" dediler. Bu sırada Muhammed Ferrûh; "Ey kardeşim, vefasızlık ettin, benden evvel gittin" dedi. Mevlânâ Abdülhay orada idi. "Baba, kime söylüyorsun?" dedi. "Muhammed Îsâ'ya söylüyorum. Ahirete gitmede benden evvel davrandı" cevâbını verdi. Mevlânâ Abdülhay, "Muhammed Îsâ içrideki odadadır. Onun vefât ettiğini nereden bildin?" deyince, Muhammed Ferrûh; "Meleklerin onu gasl ettiklerini görüyorum" dedi. Aynı gün akşam Muhammed Ferrûh da vefât etti.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri, Mevlânâ Sâlih'e gönderdiği bir mektûpda (Birinci cild, 306. mektûp), tâ'ûn hastalığından küçük yaşta vefât eden oğulları için kısaca şöyle yazıyor:

"Kardeşim Molla Sâlih! Serhend'de bulunanların başına gelenleri dinle! Büyük oğlum Muhammed Sâdik (radiyallahü anh), iki küçük kardeşi Muhammed Ferrûh ve Muhammed Îsâ birlikte âhirete gittiler. "İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râci'ûn." Allahü teâlâyâ sonsuz hamd olsun ki, önce geride kalanlara sabr etmek gücünü ihsân eyledi. Bundan sonra bu belâdan râzı olmayı nasîb eyledi. Beyt:

"Beni incitsen de, yüz dönmem yine,
Sabretmek tatlı olur sevgili elemine."

Sekiz yaşında vefât eden ve bu yaşta çok kerâmet ve hârikaları görünen Muhammed Îsâ'dan ne bildireyim! Her üçü de, nefis birer cevher idiler. Bize emânet verilmişlerdi. Allahü teâlâyâ hamd olsun ki, bu emânetleri râzı olarak sahibine teslim eyledik. Yâ Rabbî! Peygamberlerin efendisi hürmetine, bizi onların sevâbından mahrûm bırakma! Onlardan sonra bizleri fitneye düşürme!"

6- Ümmü Gülsüm: İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin kerîmesi, kızı olup, iffet hazînesi idi. İmâm-ı Rabbânî hazretleri birgün çocukları ile evde oturuyorlardı. Kerîmeleri Ümmü Gülsüm o zaman yedi yaşında idi. Odaya girdi ve annesine; "Vah vah! Siz Allahdan gâfil hâlde oturuyorsunuz" dedi. İmâm-ı Rabbânî hazretleri ona; "Bîbî! Sen Allahü teâlâyı unutmamak hâlini nereden aldın?" buyurdu. "Siz perde arkasından, filân hanıma zikir telkin ediyordunuz. Ben de perde arkasında olan o hanımefendinin yanında idim. O günden beri benim kalbim zikir ediyor. Dâima, Allah Allah diyor. Allahü teâlâyı bir an unutmuyorum. Aynı zamanda kalblerde olanları da biliyorum. Kimi görsem, kalbindekini bilirim" dedi. Kardeşlerinden birgün sonra, ya'nî Rebî'ul-evvelin sekizinci günü o da vefât etti. İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin bu kızından başka iki kızı daha vardı. Bunlardan biri, babasının sağlığında vefât etti. Diğeri de Kâdı Abdülkâdir'le evlendi.

7- Muhammed Eşref: İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin oğullarından olup, babasının sağlığında, sût emmekte iken vefât etti.

8- Şah Muhammed Yahyâ: İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin en küçük oğludur. Bu oğullarına Şah lakabını vermesinin sebebi; Şah İskender-i Kâdirî'nin bu çocuğa, daha çok küçük yaşta teveccüh edip, inâyet nazarları ile hâlini süsleyip, kendi dedelerinin âdeti üzere, bu gözbebeğine Şah ismini vermiş olmasıdır. Yahyâ ismini vermelerine gelince; bu oğlu dünyâyâ gelmeden önce, İmâm-ı Rabbânî hazretlerine şöyle ilham olundu: "Evinde bir çocuk dünyâyâ gelecek, senin ismini ihyâ edecek, yaşatacaktır." Dünyâyâ gelince, o müjde sebebi ile ismini; ihyâ eden ma'nâsına Yahyâ koydu.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri, dâima bu vilâyetin gözbebeğinin yaradılışının ve kabiliyetinin yüksekliğinden bahsederlerdi. Hattâ bu göz nûru, hazret-i İmâm'ın bereketli terbiyeleri ile sekiz dokuz yaşlarında iken Kur'ân-ı kerîmi ezberledi. Daha çok küçük yaşta, kendisinde ilim tahsiline karşı öyle bir rağbet ve muhabbet görülüyordu ki, üstadına yaptığı rabitalar ve bu esnadaki müşâhedeler, hiç bir çocukta görülmuş ve duyulmuş değildir. İmâm-ı Rabbânî, Ecmîr seferinden dönerken, hizmetçilerinden birkaçı, Şah Muhammed Yahyâ'yı, hazret-i İmâm'ı karşılamak için iki üç konak ileriye götürdüler. Hazret-i İmâm'ın huzûruna geldi. İmâm-ı Rabbânî hazretleri, dört gün sonra Serhend'e geleceklerini söyledi. Oğlu Serhend'e dönmek için babasından izin istedi. İmâm-ı Rabbânî hazretleri; "Dönmek için niçin bu kadar acele ediyorsun. Yoksa bizi özlemedin mi?" buyurdu. "Burada kalırsam derslerim kalır ve filân arkadaşım beni geçer. Bunu istemem. Hocamı da özledim" dedi. İmâm-ı Rabbânî hazretleri çok memnun oldu ve; "Evet, ne için böyle olmasın ki, âlimler tabakasındandır, sâlihler ve hafızlar hânedânındandır" buyurdu ve izin verdi.

Şah Muhammed Yahyâ babasının vefâtından sonra, yüksek ağabeylerinin bereketli terbiyeleri ile, aklî ve naklî ilimleri tamamen öğrendi. Tam bir kuvvet ve kudretle ilim kürsüsüne oturup, en zor kitaplardan ders okutmaya başladı. Allahdan başka herşeyden vaz geçip, lüzumsuz hiçbir şey yapmayıp, vakitlerinin kıymetini bilip, sünnet-i seniyyeye uyup, bu büyükler yoluna tam riâyet edip, bu yolda devam etti. Öyle ki, temizliğin ve ma'nevî nisbetin varisliği, temiz alından belli olurdu. Boyu, gözleri, kaşları, yürüyüşü, yüksek babasına çok benzerdi. Makbûl ve sevgili olmasının alâmetlerinden biri de, Hâce Bâkî-billah'ın büyük oğlu Hâce Muhammed Abdullah'ın kızının, bu vilâyet sedefinin nikâhı altına girmesidir. 1037 (m. 1627) senesinde onbeş yaşında idi ve "Mutavvel" okuyordu.

Zâhirî ilimlerden sonra, yüksek ağabeylerinin yanında tasavvuf yolunda ilerledi. Kemâl ve ikmâl derecelerine kavuşup, mürşid-i kâmil-i mükemmil oldu. Yüksek keşf ve ma'rifetler sahibi oldu. Bir kısmını kalem dili ile, hazret-i Urvet-ül-Vüskâ İmâm Ma'sûm'a arzetti, doğruluklarını sordu. Mektûbât-ı Ma'sûmî'de bunlar vardır.

Yüksek ağabeyleri, Haremeyni şerîfeyni ziyârete gidince, bu da onlarla beraberdi. O mübârek yerlerin feyz ve nûrlarından çok nasîb aldı. 1098 (m. 1687)'de vefât etti. Tegannînin haram olduğuna dâir bir risalesi vardır. (Tegannî; Kur'ân-ı kerîmi ve ezanı, hareke veya harf katacak veya harfleri değiştirecek şekilde, müzik perdelerine uyarak okumaktır.)

Şah Muhammed Yahyâ'nın iki oğlu kaldı. Biri Şeyh Ziyâeddîn, diğeri Şeyh Fakîrullah idi. Bunların ikisi de zâhir ve bâtın kemâllerine kavuşmuşlardı. Mektûplarından birkaçı Gülşen-i Vahdet'de vardır.

Talebeleri: İmâm-ı Rabbânî hazretleri irşâd makamına geçip, insanları irşâda, doğru yolu anlatmaya başlayınca, insanlar dünyâ kazançlarını bırakıp, yakın-uzak her yerden karınca ve çekirge sürûleri gibi huzûruna üşüştiler. Onun bereketiyle, dünyâda bir benzeri daha bulunmayan ve büyük bir ni'met olan ders halkaları ve sohbet meclisleri kuruldu. İslâmiyetin zayıf, kâfirlerin galip olduğu bir zamanda, binlerce gayr-i müslim İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin huzûrunda müslüman oldu. Nice fâsık ve fâcir, haramlara dalmış felâket içinde olan günahkâr kimseler, onun sohbeti ile hidâyete kavuşmuş, hâllerini düzeltip, takvâ sahibi ve ibâdet eden kimseler olmuşlardır.

Dünyânın her yerinden, uzaktan-yakından pekçok insan, İmâm-ı Rabbânî hazretlerini rü'yâda ve uyanırken görüp, aşk ve muhabbetle huzûruna koşmuşlardır. Âlimlerden, sâlihlerden, zengin ve fakirlerden pekçok kimse böylece huzûruna gelip, sohbetiyle şereflenmişler, ondan feyz almışlardır.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri, huzûruna gelip, sohbetinde toplanan herkese teveccüh eder, feyz verir ve tasavvufta üstün hâllere kavuştururdu. Elinde tövbe edip, ona talebe olanların sayısı yüzbinlerin üstündedir. Seçkin talebelerini insanlara doğru yolu anlatmak üzere çeşitli memleketlere göndermiş ve talebeleri vasıtasıyla oralara da feyz vermiştir.

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin talebelerinin meşhûrlarından bir kısmı şu zâtlardır:

Muhammed Sâdık: Yirmidört yaşında iken çok az insanın kavuşabileceği yüksek derecelere kavuşan büyük oğludur. Babasının sağlığında 1025 (m. 1616) senesinde vefât etmiştir. Muhammed Sa'îd: Yüksek hâller, güzel ahlâk ve temiz ameller sahibi ikinci oğludur. Aklî ve naklî ilimlerde âlim, tasavvuf bilgilerinde mütehassıs idi. Babasının husûsî sırlarına büyük derecelere, eşsiz kemâlât ve hâllerine kavuşup, onun nûrunu bütün âleme yayan üçüncü oğlu Muhammed Ma'sûm-i Fârûkî olup, dokuzyüzbin talebesi vardı. Bunlardan yüzkırkbini evliyâ, yedibini de mürşid-i kâmil idi. İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin talebeleri arasında, en meşhûrlarından ve halîfelerinden olanları da şu zâtlardır 1- Mîr Muhammed Nu'mân, 2- Şeyh Tâhir-i Lâhori, 3- Bedî'uddîn Sehâren-pûri, 4- nûr Muhammed Pütnî, 5-Hamîd-i Bingâlî, 6- Şeyh Müzzemmil, 7-Şeyh Tâhir Bedahşî, 8- Mevlânâ Ahmed Berkî, 9- Mevlânâ Kâsım Ali, 10- Mevlânâ Yûsuf Semerkandî, 11-Mevlânâ Muhammed Sâlih Gülâbî, 12-Mevlânâ Muhammed Sıddîk Keşmî, 13- Şeyh Abdülhayy, 14- Mevlânâ Yâr Muhammed Telkânî, 15- Mevlânâ Hasen-i Berkî, 16- Şeyh Abdülhâdî, 17-Şeyh Hacı Hıdır Efgân, 18- Şeyh Yûsuf-i Berkî, 19- Şeyh Mühibbullah, 20- Mevlânâ Ahmed Deybenî, 21- Kerîmüddîn Baba Hasen Ebdâlî, 22- Şeyh İshâk Sindî, 23- Mevlânâ Abdülvâhid Lâhori, 24- Mevlânâ Emânullah Lâhori, 25- Muhammed Sâdık Bedahşânî, 26- Yâr Muhammed Kadîm, 27-Mevlânâ Kâsım Ali, 28- Âdem Bennûrî 29- İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin hayâtını ve menkıbelerini anlatan "Zübdet-ül-makâmât" kitabını yazan ve Mektûbât'ın üçüncü cildini toplayan meşhûr talebesi, Muhammed Hâşim-i Keşmî, 30- Yine hayâtını ve menkıbelerini anlatan "Hadarât-ül-Kuds" kitabını yazan, meşhûr talebesi, Bedreddîn Serhendî en meşhûr talebelerindendir.

Yüksek talebelerini, insanlara zâhirî ilimleri ve bâtînî ma'rifetleri öğretmeleri için her tarafa gönderdi. Meselâ; Mevlânâ Hamîd-i Bingâlî, Mevlânâ Muhammed Sıddîk-i Bedahşî, Şeyh Müzzemmil, Mevlânâ Tâhir-i Bedahşî, Mevlânâ Ahmed-i Deybenî, Kerîmüddîn-i Baba Hasen-i Ebdâlî, Hasen-i Berkî, Mevlânâ Abdülhayy-i Belhî, Mevlânâ Hâşim-i Keşmî, Mevlânâ Bedreddîn-i Serhendî, Yûsûf-i Berkî, Hacı Hıdır Efgân, Hâce Muhammed Sâdık-i Kâbilî, Mevlânâ Yâr Muhammed Kadîm-i Talkânî ve diğerleri..

Bu zâtlar İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin seçkin talebelerindendir. Bunların sohbetinden milyonlarca insan feyz alarak, Vilâyet makamına kavuşmuşlardır. Bu yüksek talebelerine çok yüksek müjdeler vermiş ve insanların bu seçkin zâtların sohbetlerine kavuşmalarını teşvik eylemiştir. Talebesinden ba'zılarını vilâyet ve kutbluk makamı ile müjdelemiştir.

Nûr Muhammed Pütnî (kuddise sirruh): talebesinin büyüklerindendir. Bunun hakkında; "O, ricâl-ül-gaybdendir. Ya Nûkabâdan, yâhud Nücebâdandır" buyurdu.

Bedî'üddîn-i Sehârenpûri (kuddise sirruh): Rû'yâda Peygamber efendimizden (aleyhisselâm) çok inâyet ve iltifâtlara kavuştu. Kendisine; "Sen Hindistan'ın sirâcısın kandilisin" buyuruldu. Zamanın kutbu olmak saadetine de kavuştu.

Mevlânâ Ahmed-i Berkî (kuddise sirruh): Bir hafta içinde bütün sülûk konaklarını geçmiştir. Bu da memleketinin kutbu olma şerefine nail olmuştur.

Mevlânâ Muhammed Tâhir-i Lâhori (r.aleyh): Kendi memleketinin kutbu olmakla şereflendi. Allahü teâlâ kendisine; "Senin teveccüh ettiklerinin hepsini Cehennem ateşinden halâs ettim ve sana talebe olanı bağışladım" diye ilham eyledi.

Seyyid Âdem-i Bennûrî (r.aleyh): Daha ilk teveccühde ve hattâ telkin ânında, talebeyi tasavvufda Fenâ-i kalbî makamına ve nisbet-i hâssaya ulaştırırdı. Allahü teâlâ tarafından kendisine husûsî bir tarz ve yol ihsân edildi. Bu yola "Ahseniyye" denmiştir, işte bu yol ile insanları Allahü teâlâyâ yaklaştırıyordu. Bu beşareti, müjdeyi, İmâm-ı Rabbânî hazretleri, şu sözleri ile kendisine verdiler "Size bizden istifâde ettiğinizden daha çoğu gaybî olarak verilecektir. Sizin yolunuza tevessül (vesile) eden, mağfiret olunmuştur. Kıyâmette size yeşil bir sancak verilir. Size tevessül edenler, sizin yolunuzda gidenler, kıyâmet gününde o sancağın altında rahat ve gölgede olurlar." Dörtüzbinden ziyâde kimse huzûrunda tövbe etti. Bin tane kâmil talebesi vardı. Seyyid Ahmed, Medîne-i münevvereye gidince, Resûlullah (aleyhisselâm) selâmını almış ve pek az kimseye bile nasîb olmiyan müsâfeha etmek şerefine kavuşmuştu. O sırada; "Ey oğlum! Sen benim yanımda kal!" diyerek bir ses duyuldu ve hakîkaten, Medîne-i münevverede vefât etti.

Seyyid Muhammed Nu'mân-ı Bedahşî (kuddise sirruh): İmâm-ı Rabbânî hazretleri, bir mektûbunda, Seyyid Muhammed" Nu'mân-ı Bedahşî'ye: "Sizin kemâl hilâliniz, güneşin karşısında ondördüncü ay gibi oldu. Güneşe verilenlerin hepsi, ona aksetti" yazdı. Kutb olduğu kendisine müjdelendi, İrşâdları çok fazla oldu. Yüzbinlerce insanı Allahü teâlâyâ yaklaştırdı. Zamanın pâdişâhı, talebesinin çokluğundan korktu. Onu Dekken'den çağırıp yanında muhafaza eyledi. Buyurdu ki: "Peygamber efendimizi (aleyhisselâm) rû'yâda gördüm. Ebû Bekr-i Sıddîk (radiyallahü anh), O serverin yanında idi. Buyurdu ki: "Yâ Ebâ Bekr! Oğlum Muhammed Nu'mân'a söyle, Ahmed'in makbûlü, benim makbûlümdür ve Allahü teâlânın makbûlüdür. Ahmed'in merdûdünü, kabûl etmediğini ben ve Allahü teâlâ sevmeyiz." İmâm-ı Ahmed Rabbânî'nin (kuddise sirruh) makbûllerinden olduğum için, bu müjdeyi duyunca, büyük bir sürura kapıldım. Bu huzûr içerisinde iken, tekrar şöyle buyurdular: "Oğlum Muhammed Nu'mân'a de ki: Senin makbûlün, Ahmed'in (İmâm-ı Rabbânî'nin) makbûlüdür. Onun makbûlü, benim ve Allahü teâlânın makbûlümüzdür. Senin merdûdün, kabûl etmediğin Ahmed'in, benim ve Allahü teâlânın merdûdüdür."

Eserleri: 1- Mektûbât: İslâm âleminde İmâm-ı Rabbânî'nin mektûbâtı kadar kıymetli bir kitap daha yazılmamıştır. Mektûbât, üç cild olup, beşyüzyırmialtı mektûbunun toplanmasından meydana gelmiştir. Kelâm ve fıkıh bilgilerini, tasavvufun ma'rifetlerini açıklayan uçsuz bir derya gibi eşsiz bir eserdir.

Mektûbât'ın birinci cildi 1025 (m. 1616) senesinde talebelerinin meşhûrarından Yâr Muhammed Cedîd-i Bedahşî Talkânî tarafından toplanmıştır. Birinci cildde üçyüzonüç (313) mektûp vardır. Bu cildin son mektûbu, Muhammed Hâşim-i Keşmî'ye yazılmıştır. İmâm-ı Rabbânî hazretleri birinci cildin son mektûbunu yazınca; "Muhammed Hâşim'e gönderilen bu

mektûpla resûllerin, din sahibi peygamberlerin ve Eshâb-ı Bedr'in sayısına uygun olduğundan, üçyüzonuç mektûpla birinci cildi burada bitirelim" buyurmuştur.

İkinci cildi ise 1028 (m. 1619) senesinde yine talebelerinden, Abdülhay Pütnî tarafından toplanmıştır. Bu cildde Esmâ-i hüsnâ ya'nî Allahü teâlânın Kur'ân-ı kerîmde geçen doksandokuz ismi sayısınca doksandokuz (99) mektûp vardır.

Üçüncü cild de İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin vefâtından sonra 1040 (m. 1630) senesinde talebelerinden Muhammed Hâşim-i Keşmî tarafından toplanmış olup, bu cildde de Kur'ân-ı kerîmdeki sûrelerin sayısınca yüzondört (114) mektûp vardır. Her üç cildde toplam beşyüzyirmialtı (526) mektûp vardı. İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin vefâtından sonra on mektûbu daha üçüncü cilde ilâve edilmiştir. Böylece toplam mektûp adedi. (536) olmuştur.

Mektûbât'daki mektûpların birkaçı Arabî, geri kalanların hepsi Fârisîdir. 1392 (m. 1972) senesinde, Pakistan'da Karaşî'de (Edeb Menzil, Sa'îd Kompani) de Gulâm Mustafa Hân tarafından, üç cildi iki kitap hâlinde ve haşiyesinde açıklamalar olarak, gayet okunaklı ve nefis basılmıştır. Bu Fârisî baskının, 1397 (m. 1977) senesinde İstanbul'da, ofset baskısı yapılmıştır. Muhammed Murâd-i Kazanî Mekkî tarafından 1302 (m. 1884) yılında Arabîye tercüme edilerek, "Dürrer-ül-meknûnât" adı verilmiş, 1316 (m. 1898)'da Mekke-i mükerrremde Miriyye matbaasında basılmıştır. 1382 (m. 1963)'de, İstanbul'da da ofset yolu ile birinci hamur kâğıda gayet nefis basılmıştır. İmâm-ı Rabbânî'nin (kuddise sirruh) ve oğlu Muhammed Ma'sûm'un (kuddise sirruh) (Mektûbât) kitapları, Müstekîm-zâde Süleymân Efendi tarafından Farsçadan Türkçeye, Osmanlıcaya tercüme edilip, 1277 (m. 1860) senesinde taşbasması yapılmıştır. Daha sonra birinci cildi Türkçeye tercüme edilerek, "Müjdeci Mektûblar" adı ile İstanbul'da Hakikat Kitabevi tarafından yayınlanmıştır. Mektûbât'ın ikinci ve üçüncü cildindeki mektûplardan da bir kısmı Türkçeye tercüme edilerek, "Tam İlmihâl Se'âdet-i Ebediyye" kitabı içinde 108 madde hâlinde yayınlanmıştır.

İmâm-ı Rabbânî'nin mübârek oğlu Muhammed Ma'sûm-i Serhendî'nin yetiştirdiği, yüzlerce evliyanın meşhûrlarından olan Muhammed Bâkır Lâhorî, 1080 (m. 1668)'de "Mektûbât"ı Fârisî olarak hülâsa edip, özetleyerek "Kenz-ül-hidâyât" ismini vermiştir. Bu eser yüzyirmi sahife olup, içinde yirmi başlık vardır. 1376 (m. 1957) senesinde Lâhor'da basılmıştır.

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin büyük talebelerinden Muhammed Hâşim-i Keşmî şöyle anlatır: "Hocamın zamanında yaşayan ve derin âlim olan bir zât bana: "Senin hocanın risaleleri ve mektûpları olduğunu duydum, fakat görmedim" dedi. Ben de İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin bir mektûbunu, o dindar âlime okudum. Dinlerken zevkinden coşup, ellerini kaldırdı. Bir müddet duâ etti ve; "Yâ Rabbî! Bu muazzam şeyhe dâima selâmet ver!" dedi, sonra bana; "Bid'atlarla dolu olan bu bozuk zamanda kalb kararıyor, paslanıyor. Senin yüksek hocanın sözleri o pasları sildi, kalbimi cilâlandırı" dedi.

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin talebelerinden biri şöyle nakleder: "İmâm-ı Rabbânî hazretleri buyurdu ki: "Bütün yazılarımızı, âhir zamanda gelecek olan Hazret-i Mehdî'nin okuyacağı ve hepsini makbûl bulacağı bize bildirildi."

Son asrın zâhir ve bâtın ilimlerinde kâmil, dört mezhebin fıkıh bilgilerinde mahir, büyük İslâm âlimi ve rûh bilgilerinin mütehasısı, Seyyid Abdülhakîm-i Arvâsî hazretleri defalarca şöyle buyurmuştur: "Ba'de kitâbillah ve ba'de kütüb-i sitte efdal-i kütüb, Mektûbâtest." Ya'nî, Allahü

teâlânın kitabı olan Kur’ân-ı kerîm’den sonra ve Resûlullahın (aleyhisselâm) hadîs-i şerîflerinin toplanması ile meydana gelmiş olan Kütüb-i sitteden sonra, dîn-i İslâmda yazılmış kitapların en üstünü Mektûbât’tır. Yine Mektûbât’tan bahsederken; “Din ve dünyâyâ en ziyâde yarıyan ve dîn-i İslâmda misli yazılmamış Mektûbât kitabı...” buyurmuştur.

Evliyâ-yı Kirâmın vilâyetlerinin kemâlâtının ma’rifetlerini bildiren kitapların en kıymetlisi, Celâleddîn-i Rûmî’nin “Mesnevî”si olduğu gibi, hem vilâyet kemâlâtının ma’rifetlerini, hem de nübüvvet kemâlâtının ma’rifetlerini ve inceliklerini bildiren kitapların en kıymetlisi ve en üstünü, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin “Mektûbât” kitabıdır.

Diğer eserleri de şunlardır: 2- Redd-i revâfîd: Fârisî olup, Râfîzîleri reddeden bu kitabın Türkçesi, (Hak sözün Vesîkaları) kitabında, bir bölüm olarak, Hakîkat Kitabevi tarafından yayınlanmıştır. Arapçaya da tercüme edilmiştir. 3- İsbâtün-nübüvve: “Peygamberlik nedir?” adı ile Türkçeye tercüme edilmiştir. Hak Sözün Vesîkaları kitabı içinde bir bölüm olarak yayınlanmıştır. Ayrıca Arapcası, İngilizceye ve Fransızcaya da tercüme edilmiştir. 4- Mebde’ ve Me’âd, 5-Âdâb-ül-mürîdîn, 6- Ta’lîkât-ül-Avârif, 7-Risâle-i tehlîliyye, 8- Şerh-i Rubâ’iyyât-ı Abd-il-Bâkî, 9- Meârif-i ledünniye, 10- Mükâşefât-ı gaybiyye, 11- Cezbe ve sülûk risalesi.

Eserlerinden seçmeler:

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin eşsiz eseri “Mektûbât”, hem yazıldığı asırda, hem de sonraki asırlarda, hakîki saadeti arayanlar tarafından aşk ve şevkle okunmuş, istifâde edilmiş ve pekçok insanın se’âdete kavuşmasına vesile olmuştur. Allahü teâlânın rızâsına kavuşmak isteyenlere fâideli olmak için yazdığı bu eserinden seçmeler:

İmâm-ı Rabbânî hazretleri, büyük oğlu Muhammed Sâdık’a yazdığı birinci cilddeki 260. mektûbun son kısmında şöyle buyurdu:

“Ey oğlum! Kutb-i irşâdın feyz vermesi ve ondan feyz almakla ilgili ma’rifetler, “Mebde’ ve Me’âd” risalesinde, “İfâde ve istifâde” babında yazılmıştı. Sırası gelmiş iken, fâideli olan bu ma’rifeti de, buraya yazıyorum. Orada yazılı olan ile karşılaştırınız! Kutb-i irşâd, kemâlât-i ferdiyyeye de mâlikdir. Çok az bulunur. Asırlardan, çok uzun zaman sonra, böyle bir cevher dünyâyâ gelir. Kararmış olan âlem onun gelmesi ile aydınlanır. Onun irşâdının ve hidâyetinin nûrları, bütün dünyâyâ yayılır. Yer küresinin ortasından tâ arşa kadar herkese; rüşd, hidâyet, îmân ve ma’rifet onun yolu ile gelir. Herkes, ondan feyz alır. Arada o olmadan, kimse bu ni’mete kavuşamaz. Onun hidâyetinin nûrları, bir okyanus gibi, (çok kuvvetli radyo dalgaları gibi) bütün dünyâyı sarmıştır. O derya, sanki buz tutmuştur. Hiç dalgalanmaz (ya’nî şöhretten uzak olur, onu kimse tanımaz.) O büyük zâtı tanıyan ve seven bir kimse, onu düşünürse, yâhud, o, bir kimseyi sever, onun yükselmesini isterse, o kimsenin kalbinde, sanki bir pencere açılır. Bu yoldan, sevgisi ve ihlâsına göre, o deryadan kalbi feyz alır. Bunun gibi bir kimse, Allahü teâlâyı zikr ederse ve bu zâtı hiç düşünmezse, meselâ onu tanımazsa, yine ondan feyz alır. Fakat, birinci feyz daha fazla olur. Bir kimse, o büyük zâtı inkâr eder, beğenmezse, yâhud o büyük zât, bu kimseye incinmiş ise, Allahü teâlâyı zikr etse bile, rüşd ve hidâyete kavuşamaz. Ona inanmaması veya onu incitmiş olması, feyz yolunu kapatır. O zât, bunun istifâdesini istememiş olmasa bile, onun zararını istemese bile, hidâyete kavuşamaz. Rüşd ve hidâyet, var görünür ise de yoktur. O zâta inanan ve sevenler, onu düşünmeseler de ve Allahü teâlâyı zikr etmeseler de, yalnız sevdikleri için, rüşd ve hidâyet nûruna kavuşurlar. Fârisî beyt tercümesi:

Susdum artık, zekîlere bu yeter,
Çok bağırdım, dinleyen varsa eğer.

Âlemlerin rabbi olan Allahü teâlâyâ hamdolsun. O, rahmândır ve rahimdir. O'nun resûlü Muhammed aleyhisselâma ve Âline ve Eshâbına sonsuz salât ve selâm olsun.”

Birinci cild, 23. mektûpda şöyle buyurdu:

“Bir din âlimi, gençlere din öğreteceği zaman, bunlara önce, İslâm düşmanları ve câhil kimseler tarafından şırına edilen, yanlış bilgileri ve iftiraları anlayıp, onların temiz ve körpe kafalarını bu zehirlerden temizler. Zehirlenen rûhlarını tedâvi eder. Sonra, yaşlarına ve anlayışlarına göre, İslâmiyeti ve meziyetlerini, faydalarını, emirlerindeki ve yasaklarındaki hikmetlerini, inceliklerini ve insanlığı saadete ulaştırdığını, onların kalbine yerleştirir. Böylece gençlerin rûh bahçelerinde, dertlere deva, rûhlara gıda olan nefis çiçekler yetişir. Böyle bir din âlimini ele geçirmek, en büyük kazançtır. Onun bakışları, rûhlara işler. Sözleri, kalblere te'sîr eder. Dîn-i İslâmı hazır lokum gibi yutmak, susuz kalmış iken soğuk şerbet içip ciğerlerine kadar serinliyeabilmek, ancak böyle bir Allah adamının sunması ile mümkündür...”

Birinci cild, 193. mektûp:

Allahü teâlâ yardımcımız olsun! işlerinizi kolaşlaşdırın! Ayıb ve çirkin olan şeylerden korusun!

Âkil ve baliğ olan erkeğin ve kadının birinci vazîfesi; Ehl-i sünnet âlimlerinin yazdıkları akâid bilgilerini öğrenmek ve bunlara uygun olarak inanmaktır. Allahü teâlâ, o büyük âlimlerin çalışmalarına bol bol sevâb versin! Âmin. Kıyâmette Cehennem azâbından kurtulmak, onların bildirdiklerine inanmağa bağlıdır. Cehennemden kurtulacak olanlar, yalnız bunların yolunda gidenlerdir. (Onların yolunda gidenlere “Sünnî” denir.) Resûlullahın (aleyhisselâm) ve Eshâbının “rıdvânullahi aleyhim ecmaîn” yolunda gidenler yalnız bunlardır. Kitâbdan ve sünnetten (ya'nî Kur'ân-ı kerîmden ve hadîs-i şerîflerden) çıkarılan bilgiler içinde kıymetli, doğru olan, yalnız bu büyük âlimlerin, kitâbdan ve sünnetden anlayıp bildirdikleri bilgilerdir. Çünkü, her bid'at sahibi, ya'nî her reformcu ve her sapık kimse, bozuk düşüncelerini, kısa aklı ile, kitâbdan ve sünnetden çıkardığını söylüyor. Ehl-i sünnet âlimlerini gölgelemeğe, küçültmeğe kalkışıyor. Demek ki, kitâbdan ve sünnetten çıkarıldığı bildirilen her sözü, her yazıyı doğru sanmamalı, yaldızlı propagandalarına aldanmamalıdır...

İ'tikâdı düzelttikten sonra, helâl, haram, farz, vâcib, sünnet, mendûb ve mekrûh olan şeyleri de fıkıh kitaplarından öğrenmek ve her işi bunlara göre yapmak da lâzımdır. Talebeden birkaçına emir buyurunuz da, Fârisî dilinde yazılmış fıkıh kitaplarından birini, topladığınız zaman okusunlar. “Mecmû'a-i Hânî” ve “Umdet-ül-İslâm” adındaki kitapları okumak çok uygun olur.

Allah korusun, i'tikâd edilecek şeylerde bir sarsıntı olursa, kıyâmetde. Cehennemden hiç kurtulmak olmaz. İ'tikâd doğru olup da, işlerde gevşeklik olursa, tövbe ile ve belki tövbesiz de af olunabilir. Eğer af olunmazsa, Cehenneme girse bile, sonunda yine kurtulur. Görülüyor ki, işin aslı ve temeli, i'tikâdı düzeltmektir. Hâce Ubeydullah-i Ahrâr buyurdu ki: “Bütün iyi hâlleri ve buluşları bize verseler, fakat Ehl-i sünnet ve cemâat i'tikâdını kalbimize yerleştirmeseler, hâlimi harab; istikbâlimi karanlık bilirim. Eğer, bütün harablıkları, çirkinlikleri verseler ve

kalbimizi Ehl-i sünnet i'tikâdı ile süsleseler, hiç üzülmem.” Allahü teâlâ, bizi ve sizi, Ehl-i sünnet i'tikâdından ayırmasın! İnsanların efendisi hürmetine (aleyhisselâm) duâmızı kabûl buyursun! Âmin.

Lâhor'dan gelen bir talebe, Şeyh Ciyûn'un eski Nahhâs Câmii'nde Cum'a namazı kıldığını söyledi. Meyan Refi'uddîn onun iltifâtına kavuşduktan sonra, Kâdı Şeyh Ciyûn'un kendi bahçesinde bir câmi yaptırdığını söyledi. Böyle haberleri işittiğimiz için, Allahü teâlâyâ hamd olsun! Allahü teâlâ böyle iyi işleri arttırsın! Böyle haberleri işitince, çok, hem de pekçok sevinmekteyiz.

Muhterem Seyyid hazretleri! Bugün, müslümanlar kimsesiz kaldı, İslâmiyete yardım için, bugün az birşey vermek, binlerce altın vermiş gibi kıymetli olur. Hangi talihli kimseye bu büyük ni'meti ihsân ederlerse, ona müjdeler olsun! Dînin yayılmasına, İslâmiyetin kuvvetlendirilmesine çalışmak, her zaman iyidir ve kim olursa olsun böyle çalışan, cihâd sevâbına kavuşur. Fakat, İslâm düşmanlarının her yandan saldırdığı bu zamanda, Ehl-i beyt-i nebeviden olan siz kahramanların yardım etmesi, elbette daha iyi, daha güzel olur. Çünkü Allahü teâlâ, İslâmiyet gibi en büyük ni'metini, kullarına, sizin yüksek ceddiniz ile gönderdi. Sizin yardımınız, kendi yaptığı şeye yardım etmek olur. Başkalarının yardımı ise böyle olmaz, Resûlullah (aleyhisselâm) tam vâris olabilmek, bu büyük işi yapmakla olur. Resûlullah (aleyhisselâm) Eshâbına karşı buyurdu ki: “Siz, öyle bir zamanda geldiniz ki, Allahü teâlânın emirlerinin ve yasaklarının onda birini yapmaz iseniz, helak olur, Cehenneme gidersiniz. Sizden sonra öyle müslümanlar gelecek ki, Allahü teâlânın emirlerinin ve yasaklarının onda birini yapabilseler Cehennemden kurtulurlar.” işte bizim zamanımız, o zamandır ve müjdelenenler de, şimdiki müslümanlardır. Fârisî beyt tercümesi:

Se'âdet topu, ortaya kondu.

Topu kapan yok, erlere noldu?

Bu yakınlarda, mel'ûn Guvendval kâfirinin öldürülmesi çok güzel oldu. Onun ölümü, Hindûların burunlarının kırılmasına sebep oldu. Ne niyetle olursa olsun, niçin öldürüldü ise öldürülsün. İslama saldıranların alçalması, müslümanlar için bir kazançtır. O kâfir öldürülmeden önce rû'yâda, devlet reîsimizin, kâfirlerin liderlerinin başını kesdiğini görmüştüm. Doğrusu, o kâfir, düşmanların önderi ve kâfirlerin şefleri idi. Allahü teâlâ, o alçakları yardımsız bıraksın!

İslâmiyetin ve müslümanların yükselmesi, kâfirlerin ve kâfirliğin kıymetden düşmesine, aşağı olmasına bağlıdır. Allahü teâlâ, zımmîlerden cizye almağı emreyledi. Onlardan bu vergiyi almak, onları aşağı kılmak içindir. Kâfirler ne kadar yükselirse, müslümanlar da o kadar alçalır. Bu inceliği iyi anlamalıdır. Çok kimse, bu bağlılığı anlayamıyor. Bu yüzden dinlerini yıkıyorlar. Allahü teâlâ, Tövbe sûresinin, 73. âyetinde meâlen; “Ey sevgili Peygamberim (aleyhisselâm)! Kâfirlerle ve münâfıklarla cihâd et, döğüş! Onlara sert davran!” buyurdu. Kâfirlerle döğüşmek, onlara sert davranmak, dinde zarurî lâzımdır. Ya'nî îmânın şartıdır. (Fakat, cihâdı hükümet yapar. Devletin ordusu yapar. Müslümanların cihâdı, asker olarak hükümetin verdiği vazîfeyi yapmaktır.)

İslâmiyetin emirlerini bildirmek için, hârika işler yapmak, kerâmet sahibi olmak şart değildir. Bilenlerin, bilmeyenlere öğretmeleri lâzımdır. Elimde gücüm, kuvvetim yokdu da, İslâmiyetin yasak ettiği şeylerin kötülüklerini söyleyemedim diyerek, özür ve bahâne ileri sürmek,

kıyâmetde insanı azâbdan kurtaramayacaktır. İnsanların en iyileri olan peygamberler (aleyhimüsselâm), İslâmiyetin emirlerini, yasaklarını bildirirlerdi. Ümmetleri mu'cize isteyince; "Mu'cizeleri Allahü teâlâ yaratır. Bizim vazîfemiz O'nun emirlerini bildirmektir" buyururlardı. Allahü teâlâ, dilerse ümmetlere merhamet ederek, inanmaları, saadete kavuşmaları için, o anda mu'cize yaratırdı. Her ne olursa olsun, İslâmiyeti bildirmek, gençlere öğretmek, fâidelerini açıklamak, düşmanların yalanlarını, iftirâlarını cevaplandırmak elbette lâzımdır. Bilenler, bildirmezlerse, cezadan, azâbdan kurtulamayacaklardır. Bu vazîfeyi yaparken, fitne çıkarmamağa dikkat etmelidir. Dikkatle çalışırken, kendine bir sıkıntı gelirse, bunu ni'met bilmelidir. Peygamberler (aleyhisselâm), Allahü teâlânın emirlerini bildirirken, görmedikleri sıkıntılar, çekmedikleri işkenceler kalmadı. Onların en üstünü Resûlullah efendimiz buyurdu ki: "Hiçbir peygambere, benim çektiğim eziyet çektilmedi." Fârisî beyt tercümesi:

Ömür geçdi, derdimi anlatmak bitmedi,
Bitireyim artık, gece devam etmedi.

Vesselâm.

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin Mektûbât'ının birinci cildinden özet olarak seçmeler:

"Edebi gözetmek, zikrden üstündür. Edebi gözetmeyen, hakka kavuşamaz."

"Ehlin gönlü için (ailenin gönlünü almak için) günah işlemek ahmaklıktır."

"Eshâb-ı Kirâm sohbet ile yükseldi. Eshâb-ı Kirâm, dîni bildirenlerdir."

"Eshâb-ı Kirâma dil uzatan dîni yıkar. Eshâb-ı Kirâmın îmanda ayrılıkları yoktur."

"Eshâb-ı Kirâmın hepsi, evliyânın hepsinden üstündür."

"Farzı bırakıp, nafile ibâdetleri yapmak boşuna vakit geçirmektir."

"Felâsifenin (filozoflar) kısa görüşleri, yalnız madde âlemini görmektedir."

"Gına sahiblerinin ya'nî zenginlerin, alçak gönüllü olması güzeldir. Fakirlerin ise onurlu olması lâzımdır."

"Haram sebeple elde edilen herşey de haramdır."

"Havf (korku), gençlikte; recâ (ümîd), ihtiyârlıkta olmalıdır."

"Hayr, Allahü teâlâdan gelendedir."

“Her sabah ve akşam yüz kerre; “Sübhânellahi ve bi-hamdihi” demelidir.”

“Her ne ki kalbin huzûruna yardım ede, mübârekdir.”

“Her hatıra geleni yapmağa kalkışmamalıdır.”

“Herşeye kalbi bağlamaktan kurtulmadıkça, Hak teâlâyâ bağlanılamaz.”

“İbâdet-i gayrdan (başkasına tapınmaktan) kurtulmak için, Allahü teâlâdan başka birşey istememelidir.”

“İbâdetin hâlis olması için mâsivâyâ köle olmaktan kurtulmalıdır.”

“İhlâs ile yapılan bir iş, senelerce yapılan ibâdetlerin kazancını hâsıl eder.”

“İctihâd ve kıyas; âyetlerin ve hadîslerin ma'nâlarını açığa çıkarmaktır.”

“İnsana lâzım olan önce Ehl-i sünnete uygun inanmak, sonra Allahü teâlânın emir ve yasaklarına uymak, daha sonra tasavvuf yolunda ilerlemektir.”

“İslâmın temeli; Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdiklerine inanmak ve yapmaktır.”

“Kalbe gelen lekeleri temizlemek için; tövbe, istiğfar, pişmanlık ve iltica (sığınma, yalvarma) etmelidir.”

“Kalbin tasviyesi (temizlenmesi); İslâmiyete uymakla, sünnetlere yapışmakla, bid'atlerden kaçmakla ve nefse tatlı gelen şeylerden sakınmakla olur. Zikir ve rehberi (doğru yolu gösteren âlimi) sevmek bunu kolaylaştırır.”

“Kalbin birçok şeyleri sevmesinin sebebi, hep o birşey içindir. O da nefsdür.”

“Kâfirlere Kıymet vermek müslümanlığı aşağılamak olur.”

“Kelâm-ı ilâhî'nin tefsîri; nakil ile, işitmekle olur.”

“Kelime-i tevhîd; putlara ibâdeti bırakıp, Hak teâlâyâ ibâdet etmek demektir.”

“Küfür, nefs-i emmârenin isteklerinden hâsıl olur.”

“Malı zarardan korumanın ilâcı, zekât vermektir.”

“Maraz-ı kalbi (kalbin hasta olması), Allahü teâlânın emirlerine ve yasaklarına kalbin inanmaması demektir.” “Maraz-ı kalbi, kalbin mâsivâyâ (Allahü teâlâdan başka şeylere) bağlanmasıdır.”

“Maraz-ı kalbiye tutulmuş olanların hiçbir ibâdeti ve tâati fâideli olmaz.”

“Mâsivâ, mahlûklar demektir.

Akla hayâle gelen, düşünülen, görülen herşey mâsivâdır.”

“Mekrûhtan sakınmak ve bir edebi gözetmek; zikrden, fikirden ve murâkabeden daha fâidelidir.”

“Meyyite (ölüye); duâ, Fâtiha, sadaka ve istiğfar ile yardım etmelidir.”

“Minnet ve sıkıntıya katlanmak, muhabbet sahiblerine lâzımdır.”

“Mübah olan şeyleri lâzım olunca kullanmalıdır. Mübahları, kulluk vazîfesini yapmak için niyet ederek kullanmalıdır.”

“Mübahları gelişi güzel kullanan, şüpheli şeyleri yapmağa başlar. Şüphelileri yapmak da harama yol açar.”

“Büyükleri sevmek saadetin sermâyesidir. Muhabbete müdâhâne (gevşeklik) sığmaz.”

“Nefs bir merkez bir santraldir. Duygu organları onun âletleridir.”

“Nefs bir kötülük deposudur. Kendini iyi sanarak Cehl-i mürekkebe olmuştur.”

“Nefse, günahlardan kaçmak, ibâdet yapmaktan daha güç gelir. Onun için gûnahtan kaçmak daha sevâbtır.”

“Nefs-i emmâre, hiç kimsenin emri altına girmeyip, herkese emretmek ister.”

“Nefs-i emmâreyi yıpratmak, azgınlığını önlemek için dîne uymaktan başka çâre yoktur.”

“Namazda hâsıl olan lezzetlerde, nefsin nasîbi yoktur.”

“Namazın mi’râc olması bu ümmete mahsûstur.”

“Uyku zamanında yüz kere tesbih (sübhânellâh demek), tahmîd (elhamdülillâh demek) ve tekbîr (Allahü ekber demek) okumak, kendini hesaba çekmek sayılır.”

“Razzâk olan Hak teâlâ, rızıklara kefil olmuş, kullarını bu sıkıntıdan kurtarmıştır.”

“Se’âdet, ömrü uzun ve ibâdeti çok olanındır.”

“Saâdet-i ebediyyeye kavuşmak, peygamberlere uymağa bağlıdır.”

“Sohbeti ganîmet bilmelidir. Sohbetin üstünlüğü, bütün üstünlüklerin ve kemâllerin üstüdür.”

“Sünnet ile bid’at arasında şüpheli olan bir işi terk etmelidir.”

“Sünnet ile bid’at birbirinin zıddıdır. Birini yapınca öteki yok olur.”

“İslâmiyete uymadan, azâbdan kurtulmak olmaz.”

“İslâmiyete uymak, nefsin isteklerini bırakmak demektir.”

“İslâmiyete uymayan kimse, Allahü teâlâyâ kavuşamaz.”

“İslâmiyete uygun olmayan sözler ve işler, insanı felâkete sürükler.”

“Şeytan, (Allahü teâlâ rahimdir af eder) diyerek insanı günah işlemeğe sürükler. Hâlbuki kıyâmet günü düşmanlara merhamet olunmayacaktır.” “Şeytan, kötülükleri iyilik şeklinde gösterip insanları aldatır.” “Şöhret, âfettir.”

“İstemek, kavuşmanın müjdecisidir. Yanıp yakılmak da kavuşmanın başlangıcıdır.”

“Taleb (istemek), büyük ni’mettir. Ni’meti elden kaçırmamak için, onun şükrünü yerine getirmek lâzımdır.”

“Tâlib olmayan kimse, tâlib olmayı istemelidir. Bu istek de büyük ni’mettir.”

“Talibin nefse uymaması lâzımdır. Bu da vera’ ve takvâ ile olur ki, haramlardan sakınmalıdır.”

“Talibin yalvarması ve çok sevmesi lâzımdır.”

“Tasdik demek, kalbin şüphesiz inanmasıdır. Bilmek, anlamak demek değildir.”

“Tekmîl-i sînâ’at telâhuk-i efkâr iledir. Ya’nî san’atların, fenlerin gelişmesi, buluşların birbirine eklenmesi iledir.”

“Zâhid, dünyâyâ gönül bağlamadığı için, insanların en akıllısıdır.”

“Zekât niyeti ile bir kuruş vermek, dağlar kadar altını sadaka olarak vermekten kat kat daha sevâbdır.”

“Sâlih ameller İslâmın beş şartıdır. Sâlih amelleri yapmadan kalb selâmette olmaz.”

“Cennet ile Cehennemden başka ebedî bir yer yoktur. Cennete girmek için îmân ve dînin emirlerine uymak lâzımdır.”

“Dünyâyı maksad edinmemeli. Dünyâ, nefsin arzularına yardımcıdır. Dünyâ ve âhiret bir arada olmaz. Dünyâyâ düşkün olmak, günahların başıdır. Dünyâyâ düşkün olanlar âhirette zarar görür. Dünyâyâ düşkün olmamanın ilâcı, İslâmiyete uymaktır.”

“Bu zamanda dünyâyı terk etmek çok zordur. Dünyâyı terk lâzımdır. Hakîkten terk edemeyen, hükmen terk etmelidir ki, âhirette kurtulabilsin. Hükmen terk etmek de büyük ni’mettir. Bu da, yemekte, içmekte, giyinmekte, meskende, dînin hududundan dışarıya taşmamakla olur.”

“Dünyâyı terk etmek iki türlüdür; birincisi, mübahların, zarûret miktarından fazlasını terktir. Bu çok iyidir, ikincisi, haramları ve şüphelileri terkedip yalnız mübahları kullanmaktır. Bu zamanda bu da iyidir.”

“Tesbih okumak (sübhânellâh demek), tövbenin anahtarı ve hattâ özüdür.”

“Tövbe yapabilmek, Hak teâlânın büyük ni’metidir.”

“Ulemâ-i din (iyi din adamları, hakîki din âlimleri), dünyâ ni’metlerinden vazgeçmişlerdir. Dîni yaymaktan ve dîni kuvvetlendirmekten başka şey düşünmezler.”

“Ulemâ-i dünyâ (dünyâyâ düşkün olan kötü din adamları), dünyâ ve dünyâ ni’metleri arkasında koşarlar. Bunlarla arkadaşlık etmek zararlıdır. Kötülükleri herkese bulaşır.”

“Ulemâ-i sû’ (kötü din adamları) insanların doğru yoldan sapmalarına sebep olurlar.”

“Rü’yâlar güvenilecek şey değildir. Uyanık iken ele geçen kıymetlidir.”

“Vakit çok kıymetlidir. Kıymetli şeyler için kullanmak lâzımdır, işlerin en kıymetlisi sahibine hizmet etmektir. (Ya’nî Allahü teâlâyâ ibâdet ve tâat etmektir.”

“Gençlik zamanında dînin emirlerine uymak, dünyâ ve âhiret ni’metlerinin en üstünüdür.

“Annenin yavrusuna fâidesi olmadığı (annenin yavrusundan kaçacağı) kıyâmet günü için, hazırlık yapmayana yazıklar olsun!”

“Âyet-i kerîmede; “Vallâhu basîrun= Allah onların ne yaptıklarını görmektedir” buyuruldu. Allahü teâlâ herşeyi gördüğü hâlde (insanlar) çirkin işleri yaparlar. Aşağı bir kimsenin bile bu işleri gördüğünü bilseler, vaz geçerler yapmazlar. Bunlar ya Hak teâlânın görmesine inanmıyorlar, Yâhud onun görmesine kıymet vermiyorlar, îmânı olana her ikisi de yakışmaz.”

“Velîlerin hiçbirisi, peygamber mertebesine varamaz.”

“Velîlerin hiçbirisi, Sahâbî mertebesine çıkamaz.”

İmâm-ı Rabbânî hazretleri buyurdu ki:

“Allahü teâlânın hayırlı işlerde kullandığı kimselere müjdeler olsun!”

“Her işi, dînini seven ve kayıran, doğru âlimlerin kitaplarından öğrenmelidir.”

“İyi kimselerle arkadaşlık kurmalı, kötü kimselerle arkadaşlıktan kaçınmalıdır.”

“Mâlâyâ’nî (boş şeyler) ile vakit geçirmek, Allahü teâlâdan uzaklaşmaya işârettir.”

“İhlâs ile yapılan küçük bir iş, senelerce yapılan ibâdetler gibi kazanç (sevâb) hâsıl eder.”

“Her ibâdeti seve seve yapmalı. Kul hakkına dokunmamağa, hakkı olanlara hakkını ödemeğe titizlikle çalışmalıdır.”

“Dünyânın vefasızlıkta eşi yoktur, dünyâyı isteyenler de alçaklıkta ve bahillikte (cimrilikte) meşhûrdur. Azîz ömrünü, bu vefasızın ve değersizinin peşinde harcayanlara yazıklar ve korkular olsun.”

“Gençlik çağının kıymetini biliniz! Bu kıymetli günlerinizde, İslâmiyet bilgilerini öğreniniz ve bu bilgilere uygun olarak yaşayınız! Kıymetli ömrünüzü faydasız, boş şeyler arkasında, oyunla ve eğlence ile geçirmemek için uyanık olunuz.”

“İnsanlar riyâzet deyince, açlık çekmeği ve oruç tutmağı anladılar. Hâlbuki, dînimizin emr ettiği kadar yimek için dikkat etmek, binlerce sene nafîle oruç tutmaktan daha fâidelidir.”

“Bir kimsenin önüne lezzetli, tatlı yemekler konsa, iştihâsı olduğu hâlde ve hepsini yemek istediği hâlde, dînimizin emr ettiği kadar yiyip, fazlasını bırakması, şiddetli bir riyâzettir ve diğer riyâzetlerden çok üstündür.”

“Bir farzı vaktinde yapmak, bin sene nafîle ibâdet yapmaktan daha çok fâidelidir.” Fârisî beyt tercümesi:

“Allahtan başka her neye tapınsan, hepsi hiçtir.
Yazıklar olsun ol kimseye ki, bir hiç iledir.”

“Ölüm gelmeden önce, yapacak işi bilmeli, yüzü ak olarak, Allahü teâlâyı özliyerek can vermelidir.”

“Sebeplere yapışmak Allahü teâlâyâ güvenmeğe mâni değildir. Sebepleri ve onlardaki te’sîrleri de o yaratıyor.” Fârisî beyt tercümesi:

“Ne varsa güzel, Allah sevgisinden başka.
Hepsi cana zehirdir, şeker dahî olsa.”

“Herşey, Allahü teâlânın varlığını ve sıfatlarını gösteren, birer işârettir.”

“Hayrı ve şerri yaratan Allahü teâlâdır. İyilik isteyenlerden râzıdır. Kötülük isteyenlerden râzı değildir.”

“Birkaç günlük zamanı büyük ni’met bilerek, Hak teâlânın beğendiği şeyleri yapmağa çalışmalıdır.”

“Allahü teâlânın kıymet verdiği ilmi, onun sevmediği yolda kullanmak, çok çirkin bir iş’tir.”

“Büyük ihsân ve iyilik, kerîmlere güç gelmez.”

“İnsan tedbir alır, sebeplere yapışır, takdîri bilmez. Allahü teâlânın takdîri, kulun tedbîri ile değişmez.” Beyt:

“Yüzlerce dile mâlik olsa da vücûdum.
Lütfunun şükrünü, nasıl yapabilirim.”

“Gökler, yıldızlar, elementler, canlılar yok idi. Hepsi Allahü teâlânın yaratması ile var oldu.”

“Şefaatçi aramak tövbenin bir parçasıdır.” Beyt:

“Kendinden haberi olmayan kimse
Nerede kaldı başka şeyleri bile.”

“Ölmek, felâket değildir, öldükten sonra, başına gelecekleri bilmemek felâkettir.”

“Sonsuz kurtuluşa kavuşmak için, üç şey muhakkak lâzımdır ilim, amel, ihlâs.”

“Ölülere duâ ve istiğfar etmekle ve onlar için sadaka vermekle, imdatlarına yetişmek lâzımdır.”

“Dünyâyı ele geçirmek için âhireti vermek ve insanlara yaranmak için Allahü teâlâyı bırakmak anmaklıktır.

“Nefse kolay ve tatlı gelen şeyi seâdet zan etmemeli, nefse güç ve acı gelenleri de şekavet ve felâket sanmamalıdır.”

“Birkaç günlük zamanı büyük ni'met bilerek, Allahü teâlânın beğendiği şeyleri yapmağa çalışmalıdır.”

“İbâdetlerin hepsini kendinde toplayan ve insanı Allahü teâlâyâ en çok yaklaştıran şey namazdır.”

“Câhillerin, büyüklere dil uzatmalarına sebep olmayınız! Her işinizin İslâmiyete uygun olması için, Allahü teâlâyâ yalvarınız.” Beyt:

“Haramdan sakın, farzı yapmaya bak
Farzı yapmazsan, olur hâlin harâb.”

“Geçici lezzetlere, çabuk biten, tükenen dünyalıklara aldanmamalıdır.”

“İhsan sahibinin kapısı çalınınca açılır..”

“Gönül dalgınlığının ilâcı: gönlünü Allahü teâlâyâ vermiş olanların sohbetidir.”

“Dünyâ hayatı pek kısadır. Bunu en lüzumlu şeyde kullanmak gerekir. Bu en lüzumlu şey de, kalbini toparlamış olanların yanında bulunmaktır. Hiçbirşey sohbet gibi fâideli değildir.”

- 1) Mektûbat-ı İmâm-ı Rabbânî
- 2) Tam İlmihâl Se'âdet-i Ebediyye sh. 1023
- 3) Mebde' ve Me'âd risalesi sh. 19
- 4) Zübdet-ül-makâmât sh. 126 vd.
- 5) Hadarât-ül-kuds sh. 30 vd.
- 6) Ümdet-ül-makâmât sh. 98 vd.
- 7) Visali Ahmedî (Bedreddîn Serhendî)
- 8) Makâmât-ı Ahmediyye (Ahmed Sa'îd Fârûkî)
- 9) Meslek-i İmâm-ı Rabbânî (Muhammed Sa'îd Nakşibendî)
- 10) Essebe-ül-esrâr fî medâric-ül-ahyâr (Muhammed Ma'sûm Ömeri)
- 11) Tezkire-i İmâm-ı Rabbânî (Muhammed Manzûr Nu'mânî)
- 12) Hazret-i Müceddid (Ebû'l-Hasen Zeyd Farûkî)
- 13) İmâm-ı Rabbânî (Muhammed Abdüşşükür)
- 14) Hazret-i Şeyh Ahmed Serhendî (Muhammed Eslem)
- 15) Hak Sözü'nün Vesîkaları sh. 306
- 16) Eshâb-ı Kirâm sh. 147
- 17) Kıyâmet ve Âhîret sh. 168, 186
- 18) Câmi'u kerâmât-il-evliyâ cild-1, sh. 334
- 19) Reşehât zeyli sh. 19
- 20) Derer-ül-meknûnât (kenarı) sh. 52
- 21) Ahbâr-ül-ahyâr sh. 330
- 22) Meslek-i Müceddid (Cemil Ahmed Şarkpûrî)
- 23) Makâmât-ı ahyar sh. 26
- 24) İrgâm-ül-merîd sh. 70
- 25) Hadâik-ül-verdiyye sh. 178
- 26) Hadîkat-ül-evliyâ sh. 97, 150
- 27) Esmâ-ül-müellifîn cild-1, sh. 156
- 28) Mu'cem-ül-müellifîn cild-1, sh. 259
- 29) El-A'lâm cild-1, sh. 142
- 30) Rehber Ansiklopedisi cild-8, sh. 138

MUHAMMED MA'SÛM FÂRÛKÎ

Evliyânın meşhûrlarından, büyük İslâm âlimi. Hicri ikinci bin yılının müceddidi. İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin üçüncü oğludur. İnsanları Hakka da'vet eden, doğru yolu göstererek saâdete kavuşturan ve kendilerine; "Silsile-i aliyye" denilen büyük âlim ve velîlerin yirmidördüncüsüdür. Lakabı Mecdüddîn olup, "Urvet-ül-vüskâ" ismiyle meşhûrdur. Urvet-ül-vüskâ; sağlam ip, kendisine uyulan büyük âlim demektir. 1007 (m. 1599) senesinde Hindistan'ın Serhend şehrine iki mil uzakta bulunan Mülk-i Haydar mevkiinde doğdu. 1079 (m. 1668) senesinde Serhend'de vefât etti. Türbesi, mübârek babası İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin türbesinin birkaç yüz metre kuzeyindedir.

Muhammed Ma'sûm hazretleri, bu ümmette gelmiş olan en yüksek evliyâdandır. O doğduğu zaman babası; "Muhammed Ma'sûm'un dünyâyâ gelişi, bizim için çok bereketli ve pek mübârek oldu. Onun doğmasından bir kaç ay sonra yüksek hocamın (Muhammed Bâkî-billah'ın) huzûruna kavuştum (Ona talebe oldum). Gördüklerimi orada gördüm" buyurmuştur. Daha üç yaşında iken, tevhîd kelimesini söylerdi. Kur'ân-ı kerîmi üç ayda ezberledi, İlim tahsil ettiği sırada, onbir yaşında iken, zikir ve murâkabe yolunu babasından aldı. İmâm-ı Rabbânî hazretleri onun hakkında; "Muhammed Ma'sûm'un günbegün, anbean bizim nisbetimizi elde etme hâli; dedesinin yazdığı Vikâye kitabını, o yazdıkça arkasından ezberleyen "Şerhi Mevâkîf" kitabının sahibinin hâline benzer" buyurdu. Tasavvufda yetişmesi ve makamları aşması pek sür'atli oldu. Hâllere, yüksek makamlara, eşsiz varidata ve kemâllere kavuşunca, mübârek babası kendisine mutlak icâzet verdi. Babasını, zâhir ve bâtın ilimlerinde adım adım ta'kib etti. Keşfleri çok doğru ve çok kuvvetli olup, uzak memleketlerdeki talebesinin vilâyetin, evliyâlığın hangi mertebesinde olduğunu ve meşreblerinin nasıl olduğunu haber verirdi. Babası İmâm-ı Rabbânî hazretleri yine ona buyurdu ki: "Bu oğlum sâbikûndan (bu ümmetin büyüklerinden)dir."

O daha küçük iken, babası onda tam bir olgunluk ve irşâd eserleri gördü, istidâdının yüksekliğini anlayınca teveccüh ve nazarları ile ona yönelip, istidâdının altında gizli olan kemâlâtın açığa çıkmasını bekledi. Buyurdu ki: "Hâl, ilimden sonra olduğu için, ilim okumaktan başka çâre yoktur." Bu sebeple oğluna aklî ve naklî ilimleri okutmağa başladı. En zor ve en derin kitapları satır satır, yaprak yaprak okumasını emretti. Böylece Muhammed Ma'sûm hazretleri, ilim tahsiline başladı, İmâm-ı Rabbânî hazretleri ona buyururdu ki: "İlim tahsilini çabuk bitir ki, seninle büyük işlerimiz vardır." Daha ondört yaşında iken babasına; "Ben kendimde öyle bir nûr görüyorum ki, bütün âlem güneş gibi ondan aydınlanmaktadır. Eğer o nûr sönerse dünyâ karanlık, zulmetli olur" diye arz edince, babası ona; "Sen zamanının kutbu olursun" buyurarak müjde vermiştir. Nitekim daha sonra bunu kendisi şöyle belirtmiştir: "Allahü teâlâyâ hamdû senalar olsun. Va'd edilen ele geçti. Babamın müjdelediklerine kavuştum."

Muhammed Ma'sûm (raleyh), ilminin çoğunu babasının huzûrunda öğrendi. Bu tahsili sırasında İmâm-ı Rabbânî hazretleri bir mektûbunda onun hakkında şöyle yazmıştır: "Bu günlerde oğlum Muhammed Ma'sûm, "Şerh-i Mevâkîf"ı bitirdi. Bu arada Yunan felsefecilerinin kusur ve hatâlarını iyi anladı. Çok fâidelere kavuştu. Allahü teâlâyâ bu ihsânından dolayı hamd ve senalar olsun." ilminin bir kısmını da büyük ağabeyi Muhammed Sâdık'tan ve babasının halîfelerinden olan büyük âlim Muhammed Tâhir-i Lâhorî'den öğrendi. Ayrıca başka âlimlerden de ilim öğrendi. Hadîs ilminde babasından icâzet (diploma) aldı.

Onaltı yaşında iken, bütün ilimlerin tahsilini bitirdi. Bundan sonra tamamen tasavvufa yönelip, babasının feyzlerine, üstün makamlara, büyük derecelere ve yüksek kemâlâta kavuştu. Kendinden önce yaşayan büyük velîlerin bir ömür harcayarak elde ettiklerini, o daha çocukluğunda elde etti. Bu durumu kendisi şöyle ifâde etmiştir "Bu fakîr, (ya'nî Muhammed Ma'sûm) o esrâr denizlerinin dalgıcı oldum. O yüksek efendim (İmâm-ı Rabbânî), dâima bu fakirin hâlini kontrol ve teftiş ederdi. İlerlememi yakından incelerdi. Çok teveccüh buyururdu. Gizli hakîkatleri beyân eyledikleri zaman bu fakirden başkası, şerefli huzûrlarında yok idi. Kavuştuğum şeyleri sorduktan sonra çok iltifât eylediler. Yüksek hâllere kavuştuğumun müjdesini verdiler. Allahü teâlâyâ bunun ve verdiği ni'metler için hamdû senalar olsun."

Muhammed Ma'sûm (r.aleyh), mübârek babasının feyzleri ve teveccühleriyle çok çabuk kemâl derecelerine ulaştı. Kavuşma yolu pek kısa oldu. Bir ömür boyunca elde edilenler, günler ve aylara sığdırıldı, öyle yetişti ve yükseldi ki, onun bereketi ve feyzleri bütün âleme yayıldı.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri ömrünün son günlerinde onu husûsî odasına çağırıp buyurdu ki: "Benim bu dünyâya bağlılığım yalnız bu kayyûmluk vazîfesi ve muâmelesi sebebiyle idi. Devamlı teveccühlerden sonra o sana verildi Bütün mahlûkât tam bir şevk ile yüzünü sana dönüyor. Şimdi bu fânî dünyâda kalmak için sebep bulamıyorum. Bu denî (kötülüklerle dolu) dünyâdan göç etmem yaklaştı." Muhammed Ma'sûm-i Fârûkî (r.aleyh) buyurdu ki: "Bu fakîr, bu gizli müjdeyi duyduğum hâlde kalbim parçalandı. Gözlerim yaşla doldu. Büyük bir elem ve üzüntü ile kendimden geçtim. Ne dilimde konuşacak kuvvet, ne kulağımda dinleyecek kudret kaldı. Bende bu değişmeyi görünce, şefkat ve merhametinin çokluğundan bir müddet daha yaşayacağını işâret edip, şöyle buyurdu: "Allahü teâlânın âdeti şöyledir ki; birini kendine çağırır, diğerini onun yerine oturtur."

Muhammed Ma'sûm (kuddise sirruh), babası İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin vefâtından sonra, va'z ve irşâd makamına geçip talebe yetiştirmeye başladı. O da ilim ve feyz saçarak insanları doğru yola da'vet etti. İslâm târihinde rûşd ve hidâyeti onunki kadar yaygın olan bir âlim ve mürşid görülmemiştir. Dokuzyüzbin kişi ona talebe olup elinde tövbe etmiş, talebelerinden yüz kırkbinini evliyâlık mertebelerine kavuşmuş, yedibini de mürşid-i kâmil (tam ve olgun bir âlim) olarak yetiştirip, irşâd ile emrolunmuştur. Talebeleri onun huzûrunda ba'zan bir ayda, ba'zan bir haftada evliyâlık kemâlâtına ererlerdi. Ba'zılarını bir teveccühde, makamların hepsine ulaştırırdı.

Talebeleri:

Başta kendi altı oğlu olmak üzere, yetiştirdiği büyük âlim ve velîlerden bir kısmı şunlardır: Muhammed Sıbgatullah, Muhammed Nakşibend (Hazret-i Hucetullah ismi ile meşhûrdur.) Muhammed Ubeydullah (İslâmiyeti kuvvetlendiren ma'nâsında; "Mürevvicüşşeriat" lakabı ile meşhûrdur), Muhammed Eşref, Muhammed Seyfeddîn, Muhammed Sıddık.

Altı oğlu, kemâl mertebelerinin en yüksek derecelerine çıkmışlardır. Yüksek babalarına mahsûs nisbetten büyük pay almışlardır. Altısı da kutbi zaman idiler. Oğulları en yüksek halîfelerinden ve sır mahremlerinden idi. En başta gelen talebelerinden biri de torunu Şeyh Ebü'l-Kâsım olup, bu zâtı oğullarından saymıştır. Kardeşi Muhammed Sa'îd'in oğlu "Hazreti Vahdet" ismiyle bilinen Abdülehad da meşhûr talebelerinden olup, çok sırlara ve yüksek derecelere mazhar olmuştur. Hâce Muhammed Hanîf Kâbilî de (r.aleyh), Muhammed Ma'sûm hazretlerinin oğullarından sonra gelen en meşhûr talebelerinden olup, icâzet verilmiş olan halîfelerindendir. Bundan sonra, Hâce Muhammed Sıddık Peşâveri (r.aleyh) seçilmiş talebelerindendir. Bu on halîfesi, diğerleri arasında en seçkin olanlardandır. Diğer halîfelerinden ba'zısı şu zâtlardır:

Mîr Emânullah Bürhânî, Şeyh Ebü'l-Muzaffer Burhânî, Şeyh Âlim Celâl Âbâdî, Mevlânâ Hasen Ali Peşâveri, Mevlânâ Şeyh Bâkır Lâhorî, Seyyid Ahund Mûsâ Pehî Kûtehi, Mevlânâ Bedreddîn Sultanî, Şeyh Bâvend Sehârenî, Şeyh Bed'üddîn'in oğlu Hacı Habîbullah Hisârî, Şeyh Murâd Keşmîrî, Şeyh Adem'in oğlu Şeyh İbrâhim Bekrî, Şeyh Yûsuf Kerdizî, Mîr Şerefeddîn Hüseyin Lâhorî, Şeyh Enverullah Lâhorî, Şeyh Hüseyin Mensûr Canperi, Âhund Sücâdil Serhendî, Mîr Rıf'at Bey, Şah Hüseyin Uşşak, Hâce Abdüssamed Kabilî, Şeyh Abdülkerîm Kâbilî, Şeyh Ebü'l-Kâsım Kâbilî, Mevlânâ Muhammed Emîn Hâfız Abâdî, Şeyh Atâ'ullah Süretî, Şeyh nûr Muhammed Süreti, Hâfız Muhsin Siyalkûtî, Muhammed Şerîf Lâhorî, Hacı Emânullah Lâhorî, Şeyh Muhammed Fârûk Lâhorî, Şeyh Muhammed Ârif Lâhorî, Şeyh Muhammed Hakîm, Şeyh Mevlânâ Hakîm, Mevlânâ Muhammed Emîn Buhârî, Şeyh Hacı Selîm Belhî, Şeyh Hacı Aşûr Buhârî, Şeyh Hâfız Sâdık Kâbilî, Seyyid İsrâîl Dehlevî, Mevlânâ Hasen Dehlevî, Hâce Mâh Dehlevî, Mîr Gazânfer Dârâşikûhî Dehlevî, Mîr Abdülfettâh, Şeyh Muhammed Can, Mîr Ârif, Mîr İmâd Hirevî Hüseyinî, Mîr Şerefüddîn Hüseyin, Mîr Mefahir, Mîr Muhammed Zaman, Molla Muhammed Şerîf, Sofi Payende Tılâ Kâbilî, Sofi Abdürreâûf Kâbilî (Sofi Payende Kerbâs), Sofi Abdürrahmân, Mîr Mârib, Sofi Sa'dullah Kâbilî, Meyan Şeyh

Muhammed Abdülhâlik Bingâlî, Şeyh Rahîmdâd Efgan, Şeyh Gulâm Muhammed Efgan, Şeyh Hâcî Hân Efgan, Şeyh Ahmed Hân, Şeyh Şah Hâce Tirmizî, Şeyh Esedullah (Abdullah) Efgan, Hâce Muhammed Fârûk, Mevlânâ Cemâleddîn, Mevlânâ Muhammed Efdâl Fethâbâdî, Şeyh Hâcî Hüseyin Fethâbâdî, Sofî nûr Bey Fethâbâdî, Mevlânâ Kâim Fethâbâdî, Molla Feyz Muhammed Fethâbâdî, Meyan Dinar (Hâce Saray Şah Cihan), Şeyh Muhammed Yâr (Hudâperest Hân), Mevlânâ Ahmed Türk (Haremeyn'in irşâdı ile vazîfeli idi.), Mevlânâ Muhammed Yûsuf Serhendî, Mîr Muhammed Ma'sûm Serhendî, Hâce Muhammed Mü'mîn Cezbî, Şeyh Hâcî Muhammed Hân Talkânî, Mevlânâ Mü'mîn Bey Burhânpûrî, Mîr Mûgil Kâbilî, Şeyh Mü'mîn Bey Kâbilî, Molla Hâce Mûsâfir, Ahmed-i Yekdest, Şeyh Abdülhamîd Burhânpûrî, Mevlânâ Muhammed Kâşif...

Muhammed Ma'sûm hazretlerinin yetiştirdiği bu mürşid-i kâmillerden herbiri, bulunduğu yerlerde insanlara feyz vererek, onları irşâd ettiler. Hak olan doğru yolu anlattılar. Böylece onun feyz ve ma'rifeti her tarafa yayıldı. Yapılan bu mükemmel hizmetler, izah edilemeyecek kadar umûmîleşti, yaygınlaştı ve asırlar sonrasına aksetti. Talebelerinin meşhûrlarından olan Murâd-ı Münzevî hazretlerinin kabri İstanbul'dadır, İstanbul'da medfûn bulunan en büyük üç evliyâdan biridir.

Menkıbeleri ve kerâmetleri:

Muhammed Ma'sûm hazretleri 1068 (m. 1657) senesinde hacca gitti. Bu sefere çıkıp mukaddes beldelelere varınca buyurdu ki: "Bu yerlerin her tarafını Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) nûrları ile dolmuş buluyorum". Mekke ve Medine'de bulundukları müddetçe, beyâna sığmaz hâller müşâhade eyleyip, bir kısmını yakınlarına anlatmıştı. Buyurdu ki: "Mekke-i mükerreremeye geldiğim zaman tavâf-ı, kudüm yaptım. Gördüm ki, melekler ve hûrîler Kâ'be'yi öyle tavaf ediyorlardı ki, insanlarda böyle şevk ve kavuşma hasreti olamaz. Her defasında Kâ'be'yi üç defa medhederlerdi. Kâ'be'nin etrâfından göğe kadar heryeri kaplamışlardı."

Yine şöyle buyurdu: "Mekke'den Arafat'a gitmek için yola çıktım. Mina'ya varınca, namaz kılmak için Mescid-i Hîfe girdim. Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) o mescidin yakınında çadır kurmuş, konaklamışlardı. Aynı zamanda orada Mûsâ ve Hârûn aleyhisselâmın makamları vardı. Bu mescidde oturdum. Allahın Peygamberi (aleyhisselâm) tam bir heybet ve celâl ile geldi. O'nun o mübârek latîf vücûdunun nûruyla, yer ve gök nûr ile doldu. Her şey o nûrun içine gömüldü."

Mekke-i muazzamada bulunduğu sıralarda, büyük kardeşi Hâce Muhammed Sa'îd (kuddise sirruh) hastalanmıştı. Hastalığı da ağırdı. Kurtulması için duâ etti. Teveccüh buyurdu. Ağlayarak Allahü teâlâyâ sığındı. Ellerini kaldırarak, içli duâ eyledi. Sonra buyurdu ki: "Duâ esnasında müşâhade eyledim ki; huşû ile ellerimi kaldırıp, Allahü teâlâyâ duâ ettiğim sırada, mahlûkatdan milyonlarcası, bana uyararak ellerini kaldırdılar. Muradımın hâsıl olması için, duâma iştirâk ettiler. Böylece duâm kabûl oldu. Ağabeyimin rahatsızlığı geçip tam sıhate kavuştu."

Yine buyurdu ki: "Kâ'be'de idim. Hazret-i İbrâhim'i (aleyhisselâm) makâm-ı İbrâhim'de gördüm. Onun yakınında inanılmıyacak zuhurlar ve garîb hâller buldum."

"Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) dünyâyı şerefliendirdikleri Rebî'ul-evvel ayının onikinci gecesi, Ka'be'de Mültezem'in yanında iken, irşâd ile meşgûl olayım mı, yoksa bu işi bırakıp uzletde, kendi başıma mı ibâdetle meşgûl olayım diye Resûlullah'a (aleyhisselâm) tazarrû (yalvarma) ve ilticada bulundum. Çok kıymetli olan irşâd ile meşgûl olmam için emrolundum. Allahü teâlâ rızâsının tamamen bu işde olduğunu ve bu işe gayret etmemi bildirdi.

Hattâ bunu terketmemin hiçbir şekilde rızâsına uygun olmadığı anlaşıldı.

Hazret-i Urvet-ül-vüskâ Muhammed Ma'sûm hazretleri Mekke-i mükerrermeden ayrılıp, Cidde'ye geldiği zaman buyurdu ki: "Nûrlar ve esrâr, Harem-i şerîfin dışında, içindekilerden

daha çok görünmeğe başladı. Zira, huzûrda iken, nûrların zıyasının çokluğu, onlara bakmamıza mâni oluyordu. Bu yüzden hiçbir tarafa bakamıyordum ve herşeyi iyice anlayamıyordum. Nûrların azalması, bakmayı kolaylaştırdığı için, anlamak da mümkün oluyor.” Sonra Medine’ye gitmek üzere yola çıktı.

Medîne-i münevvere yoluna büyük bir sevgi ile koyuldu. Mescid-i nebinin nûrlarının eserlerinin, dalgalarının görünmesi, duyulmağa başlaması, bir an evvel bu kıymetli yerlere kavuşmağı hızlandırıyordu. Bunun gibi Sahâbe-i Kirâmın (r.anhüm) mübârek mezarlarına ulaşmak için tam gayret ediyordu. Bedir vadisine gelince, Sugra’da yatan Bedir muharebesi şehîdlerinden Abdülhâris’in (radiyallahü anh) mezarını ziyârete gitti. Yanındakilerle beraber, bir müddet mezârın başında murâkabe eyledi. Sonra buyurdu ki: “Onun (radiyallahü anh) mezarının başında teveccüh ettim. Kendisini bulamadım. Bir müddet sonra görünüp, bize doğru geldi. Büyük bir neş’e ile beni karşıladı.” Sonra Medine’ye girdiler. Medine’de Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) kabrini ziyâret ederek, uzun müddet murâkabe ile meşgûl oldu ve buyurdu ki: “Peygamberlerin sonuncusu, kereminin çokluğundan ve merhametlerinin fazlalığından gözükp yanıma geldi. Lütf ve inâyet buyurup beni kucakladı. O kadar ni’mete kavuştum ki, bunun gibisine bu zamana kadar kavuşmamıştım.” Orada bulunduğu müddetçe Peygamber efendimizi (aleyhisselâm) bu şekilde defalarca görmüştür.

“Cemâzil-evvel ayının onüçüncü günü, Cum’a namazından sonra, Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) kabirlerinin huzûruna geldi. Sonra buyurdu ki: “Selâm verip, salevât-ı şerîfeleri bitirince, bana bir hil’at verildi. Bildirildi ki, bu hil’at hazret-i Sıddîk-ı ekberin (radiyallahü anh) ihsânıdır. Aynı huzûrda bir başka hil’atın üzerime konduğunu gördüm. Bunun da hazret-i Fârûk-ı a’zam’ın (radiyallahü anh) lûtfu olduğunu anladım.

Bu iki hil’atın renkleri de birbirinden ayrı idi. Birincisi kırmızı, ikincisi sarı idi. Yeşil renkli bir hil’atın üzerime indirildiğini hissettim. Bunun da Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) tarafından olduğu bildirildi.”

Buyurdu ki: Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) mihrabının yanında öğle namazını kılıyordum. Bu mübârek yerlerden ayrılık düşüncesinin verdiği hüzn ve elemi te’sîriyle ağlamağa başladım. Bu üzüntü ve gam içerisinde iken, kabir-i se’âdetten, o temiz ve en güzel kokulu mezardan etrâfa nûr saçılmağa başladığını gördüm. Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) tam bir heybetle o nûrlar arasından göründü. Mübârek kabrinden çıktı. Yanımıza geldi. Kerem ve ihsânının çokluğundan, benzerini hiçbir zaman göremediğim, sultanların tacı ve hil’atı gibi, bir taç ve hil’atı bana giydirdi. Bu taç çok süslü ve pek kıymetli idi. O anda bana bildirdi ki: “Mübârek vücûdlarına değen ve şimdi çıkarıp sana verdikleri bu hil’at, diğer hil’atlara benzemez.” Görüyorum ki, Ravda-i mutahharadan, gece gündüz devam üzere, bütün mahlûkâta ni’metler ve bereketler nehir gibi akıyor. Nitekim, onun hakkında Kur’ân-ı kerîmde Allahü teâlâ meâlen; “Biz seni ancak, âlemlere rahmet olarak gönderdik” buyuruyor.

Muhammed Ma’sûm hazretleri Medîne-i münevverede bulunan Eshâb-ı Kirâmdan birçok zâtın ve diğer büyük zâtların medfûn bulunduğu Bakî kabristanım da ziyârete gitti. Bu ziyâreti sırasında da, Eshâb-ı Kirâmın büyüklerinin rûhâniyeti ile görüştü. Bakî kabristanında veda ziyâreti yaparken, Hazreti Osman’ın (radiyallahü anh) nûr saçan mezârı başında oturdu. Diğer mezarları da ziyâret için oradan ayrılırken, Hazreti Osman’ın rûhâniyeti gözükp onu uğurladı ve üç defa öptü. Ayrıca Hazreti Abbâs’ın, Hazreti Aişe’nin, Hazreti Fâtıma’nın, Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) küçük yaşta vefât eden mübârek evlâdı İbrâhim’in (radiyallahü anh) ve diğer büyüklerin rûhâniyetini görmüştür. Onların da feyz ve bereketlerine kavuştuğunu, herbirinden ayrı ayrı hâller gördüğünü bildirmiştir.

Muhammed Ma’sûm-i Fârûkî hazretlerinin yüksek talebelerinden olan Muhammed Hanîf-i Kâbilî, gençlik yıllarında Kabil şehrinde bulunurken, rû’yâsında iki büyük zâtı görür. Kim olduklarını merak edince biri gelip; “Her ikisi de Müceddid-i elf-i sâni İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin oğludur. Biri rahmetler hazînesi Muhammed Sa’îd, diğeri Urvet-ül-vüskâ Muhammed Ma’sûm’dur” dedi. O da beni Muhammed Ma’sûm’un huzûruna götür deyince, o şahıs da; “Ben senin yanına onun işâreti ile seni götürmek için geldim” dedi. Onu alıp Muhammed Ma’sûm hazretlerinin huzûruna götürdü. Muhammed Hanîf, büyük müjdelerle dolu

olan bu rü'yâsından uyanınca, gördüğü rü'yâyı yakınlarına anlattı. Büyük bir şevk ve cezbeyle kapılmıştı. Bunun üzerine Kabil'den Serhend'e gitti. Serhend'e varınca Muhammed Ma'sûm hazretlerinin huzûruna girip, aynen rü'yâsındaki gibi gördü. Ona talebe olup bir müddet derslerine ve sohbetlerine devam etti. Hocasının büyüklüğü, ihsânı ve himmeti ile aklından, hayâlinden geçmeyen derecelere, kulakların duymadığı, gözlerin görmediği ma'rifetlere, diğer talebeler gibi kavuştu. Hocasından icâzet ve hilâfet alarak memleketi olan Kabil'e döndü. İnsanları irşâd etmeğe başladı. Orada bulunan bir takım kimseler, hocasının ve onun üstünlüğünü anlayamayıp karşı çıktılar. Nihâyet bir grup insan aralarında anlaşip, Hâce Muhammed Hanîfe geldiler: "Biz bir kerâmet, bir hârika görmeyince, sizin büyüklüğünüze inanmayız" dediler. Ve şöyle ilâve ettiler "Biz bir ziyâfet hazırlıyacağız. Üstadınızı da'vet ediyoruz. Bugün yemek vaktinde onun Serhend'den Kabil'e gelmesini bekliyoruz. Eğer da'vetimize gelirse, hepimiz senin taleben oluruz." Hâlbuki, arada yüzlerce kilometre mesafe vardı. Hocası ile arasındaki mesafe değil bir günlük, bir aylıktan daha uzak yol idi. Hâce Muhammed Hanîf hazretleri, hocasına olan bağlılığının çokluğundan ve Allahü teâlânın kullarına şefkatinden, bunu kabûl eyledi ve dedi ki: "Hocam Muhammed Ma'sûm hazretleri yemeği ekseriyetle yatsı namazından sonra yer. Siz yemekleri hazırlayın, ümid ediyorum ki, gelecekler."

Oradakiler gülüp oynamaya, alaya alarak yemekleri ve misâfir odasını hazırlamaya başladılar. İnanmıyorlardı ama, yine de hazırlıyorlardı. Muhammed Ma'sûm hazretlerinin Serhend'den bir günde Kabil'e gelebileceğini akılları almıyordu. Kabil şehrinin ileri gelenleri, vâliler, kumandanlar ve daha birçok kimse yemeğe da'vet edilmişti. Da'vet edilenler geldiler. Yerlerine oturdular. Yatsı namazından sonrasını bekliyorlardı.

Da'vete gelenler Hâce Muhammed Hanîfe; "Yatsı vakti oldu. Artık yemek yiyelim" dediler. Hâce Muhammed Hanîf hazretleri de buyurdu ki: "Yemeği getirin, üstadımın yemek yeme zamanı bu zamandır. Oradakilerin bir kısmı yemeğin getirilmesi ile meşgûl oldular. Bir de ne görsünler! Muhammed Ma'sûm hazretleri altı oğlu ile birlikte evin kapısından girip kendileri için ayrılmış olan minder üzerine oturdu. Yüksek oğulları da babalarının etrâfında halka şeklinde oturdular. Oradakiler bu hâli görünce, hayretler içinde kaldılar. Ne yapacaklarını şaşırıldılar, özür ve af dilediler.

Muhammed Ma'sûm hazretleri buyurdu ki: "Yalnız Muhammed Hanîfin hatırı için geldim. Onu çok sevdiğim ve o da bana bağlı olduğu için onu kırmadım. Yoksa maksadım, niyetim kerâmet göstermek değil. Sakın bundan sonra evliyâdan erâmet istemeyiniz. Büyük zarar ve ziyanlara düşersiniz." Hep beraber yemeğe başladılar. Hem yediler, hem de konuştular. Konuşulanlar, yenenlerden tatlı idi. Orada bulunanlar, Muhammed Ma'sûm hazretlerinin sohbetini dinleyerek kalblerindeki zulmetten kurtuldular. Onu sevenler arasına girip, saadete erdiler. Her ne kadar Muhammed Ma'sûm hazretlerinin orada biraz kalmasını istediler ve bu bizim için en büyük saadettir dediler ise de, Muhammed Ma'sûm hazretleri; "Hiç kimseye haber veremedim, bundan kimsenin haberi yok, belki bize bağlı olanlarda bir merak ve üzüntü hâsıl olur" buyurup, oradan ayrıldılar.

Muhammed Ma'sûm (kuddise sirruh), birgün abdest alırken abdest aldığı ibriği kuvvetle, duvara fırlattı. Hizmetinde bulunan talebesi gitti ve başka bir ibrik getirdi. Talebesi, önce verdiği ibriğin böyle atılıp kırılmasına üzüldü. "Acaba ne kusur ettim" deyip, Muhammed Ma'sûm hazretlerinin yakınlarından birine gidip durumu anlattı. O da, talebesinin bu üzüntülü ve korkulu hâlini Muhammed Ma'sûm-i Fârûkî hazretlerine bildirdi. Muhammed Ma'sûm hazretleri buyurdu ki: "Ona söyleyiniz korkmasın. O ibriği attığım sırada, bizi sevenlerden birisi sahrada, kana susamış bir arslana rastladı. Arslan o anda onu orada öldürecek, parça parça edecekti. O talebem ise tam bir acizlik içinde bizden yardım istedi.

Benim o anda elimde ve yanımda o ibrikten başka bir şey yok idi. Bunun için ibriği o arslana fırlattım, o zavallıyı kurtardım.

Bu hâdiseyi yaşayan talebesi başından geçenleri sonra şöyle anlattı: "Sahrada aniden bir arslan gördüm. O anda Hocam, İmâm-ı Muhammed Ma'sûm hazretlerini hatırladım. Hemen baş gözüm ile gördüm ki, İmâm-ı Ma'sûm hazretleri geldi. Elinde olan ibriği o arslana fırlattı.

Arslanda hareket edecek kuvvet kalmadı. Sonra hocam gözümde kayboldu. Beni o arslandan kurtardı. Bundan sonra, o ibriğin kırılmış parçalarını yerden topladım. Hâlâ yanımda saklıyorum.”

Sofî Payende Tılâ Kâbilî anlatır: “Muhammed Ma’sûm hazretleri bana icâzet verdikten sonra, memleketime gidip, insanları irşâd etmemi emretti. Ben de dedim ki: “Efendim, irşâd makamında bulunmak, masraf ister. Gelen giden çok olur. Benim ise sarfedecek birşeyim yoktur.” Bu sözler üzerine bana buyurdu ki: “Ey Sofî! Bir parça kırmızı ve bir parça da siyah kâğıt getir.” Hemen gidip getirdim. Mübârek elleri ile o kâğıtları, para şeklinde kesti. Sonra ıslatıp, bana verdi. Bu kâğıtlar o anda altın ve gümüş para oldu. Hayretler içerisinde kaldım. Kendi kendime; “Bu tasarrufu bana ihsân etselerdi, ne iyi olurdu” dedim. Kalbimden geçeni anlayıp, bana tekrar buyurdu ki: “Peki bu tasarrufu Hak teâlânın izniyle sana verdim. Ama ihtiyâcın olduğu zaman, kullanırsın. Kırmızı kâğıdı yuvarlak yapar, ıslatırsan altın olur. Siyah kâğıdı ıslatırsan gümüş olur.” Sonra ben izin alarak, memleketime gittim. Evimize hergün misâfir geliyordu. Buyurdıkları gibi yapıyordum. Kâğıtlar, altın veya gümüş para oluyordu. Hocamın bu tasarrufu ile gereken her masrafı karşılayıp irşâd vazîfesine devam ettim. Halk tarafından çok sevildim ve böylece onlara hizmet ettim.” Bu talebesinin ismi, altın yapan Kâbillî Sofî ma’nâsında; “Sofî Payende Tılâ Kâbilî” diye meşhûr olmuştur.

Hüdâperest Hân adında bir vâli, vâliliği bırakıp, Muhammed Ma’sûm hazretlerine talebe olmuştu. Birgün evine altı misâfir gelmişti. Onlara yedirecek ve ikram edecek birşeyi yoktu. Sohbet ve hatmi kaçırmamak için hocası Muhammed Ma’sûm’un (r.aleyh) huzûruna gitti. Hocası Muhammed Ma’sûm hazretleri onun sıkıntısını kerâmetiyle anlayıp, sohbetten sonra, kendisine ve altı misâfirine onar tane olmak üzere yetmiş tane, “Enbe” denilen yemiş verdi. Ayrıca altı misâfiri için, “Eşrefî” denilen altı altın para verdi ve; “Sen bizim oğlumuz yerindesin, burada bulunduğun müddetçe, sana misâfir gelirse hiç çekinmeden bize haber ver” buyurdu.

Muhammed Ma’sûm hazretlerinin, Sofî Payende Kerbâs adında bir talebesi, huzûrunda yetişip halîfelerinden oldu. Yanından ayrılıp memleketine giderken, ona biraz kumaş vermişti. Verirken de; “Bu kumaşta bereket vardır” buyurmuştu. Sofî Payende uzun zaman o kumaştan bir parça keserek satıp ihtiyâçlarını te’min etti. Kumaş hiç eksilmiyordu. Hayâtının sonuna kadar böyle devam etti. Vefâtından sonra da vasiyyeti üzerine o kumaş kendisine kefen yapıldı. Bunun için, kumaş yapan Sofî ma’nâsında “Sofî Payende Kerbâs” ismi ile meşhûr olmuştur.

Muhammed Ma’sûm hazretlerinin talebelerinin meşhûrlarından ve halîfelerinden olan Hâce Muhammed Sıddîk’a, Peşâver’de irşâd (talebe yetiştirme) vazîfesi verilmişti. Bu talebesi şöyle anlatmıştır: “Hocam Muhammed Ma’sûm hazretlerini çok özlemiştim. Mübârek yüzünü görüp, sohbetinde bulunmak için Peşâver’den, Serhend’e gitmek üzere yola çıktım. Bir katıra binip yola devam ediyordum. Yolda katır birden bire ürküp kaçmaya başladı. Sonra da beni düşürdü. Ayağım üzengeye takıldı, bir türlü kurtaramadım. Katır, beni sürüklemeye başladı. Yanımda ve çevremde beni bu hâlden kurtaracak hiçbir kimse de yoktu. Tam bu çaresizlik içinde iken hocam Muhammed Ma’sûm hazretlerini hatırladım. Allahü teâlânın izni ile hocamın imdâdına yetişmesini istedim. Daha böyle düşünür düşünmez hocam aniden gözüküverdi. Katırı tutup durdurdu. Ben ayağımı üzengeiden kurtarıp, yerden kalkıncaya kadar bekledi. Ayağa kalkınca hocamın ayaklarına kapanıp, bu yardımından dolayı memnuniyetimi ve muhabbetimi arz etmek istedim. Fakat ben ayağa kalkar kalkmaz hocam gözden kayboldu, onu orada göremedim.”

Yine, talebelerinin büyüklerinden Hâce Muhammed Sıddîk şöyle anlatmıştır: “Hocam Muhammed Ma’sûm hazretlerinin sohbetine ve derslerine devam ettiğim sırada, memleketime gidip gelmek üzere izin almıştım. Yola çıkıp bir müddet gittikten sonra, yolda derin bir su kenarında durdum. Gömleğimi yıkamak istedim. Fakat bu sırada ayağım kaydı. Birden bire suya düşüp batmaya başladım. Suyu gömülmüştüm. Yüzme de bilmiyordum. Bir batıyor bir çıkıyordum, ölmek üzere idim. Tam bu sırada hocam Muhammed Ma’sûm hazretleri gözüküp elimden tutarak, beni suda boğulmaktan kurtardı. Sonra da gözden kayboldu.”

Yine bu talebesi şöyle anlatmıştır: “Birgün kendimden geçip muhabbet ateşiyle yanarak sahralara düşmüştüm. O kadar gitmişim ki sahraya dalıp şehirden çok uzaklaşmışım. Sahrada öyle susamıştım ki, neredeyse susuzluktan ölecektim. Ben bu hâlde çaresiz iken, hocam

Muhammed Ma'sûm hazretleri uzaktan gözüküverdi. Hemen şevk ile sevinerek hocamın yanına koştum. Tam huzûruna varınca hocam gözden kayboldu. Fakat hocamın bana gözüküp, sonra da gözden kaybolduğu yerde bir su pınarı buldum ve o sudan içtim. Böylece şiddetli susuzluktan helak olmaktan, kurtuldum.”

Muhammed Ma'sûm hazretlerinin sohbetinde bulunmakla şereflenen ve talebesi Hâce Muhammed Sıddîk'ın talebesi olan bir zât şöyle anlatmıştır: “Bir defasında hayvanıma odun yükleyip getirmekte idim. Yolda odun yükü, hayvanın üzerinden devrilip yere düştü. Yolda yalnızdım. Yükleme için yardım edecek kimse yoktu. Çaresiz kalakaldım. Tam bu sırada Muhammed Ma'sûm hazretleri birden bire karşıma çıkıverdi. Yıkılan odun yükünü tutup hayvanın üzerine koydu ve gözden kayboldu.”

Muhammed Ma'sûm hazretleri birgün hizmetçilerinden birine; “Git dışardan taş ve tuğla topla gel” buyurdu. Hizmetçi gidip bir miktar taş ve tuğla getirdi ve huzûruna koydu. Muhammed Ma'sûm hazretleri taşların altın olması için duâ edip; “Hepiniz altın olun!” buyurdu. Getirilen taş ve tuğlaların hepsi altın oldu.

Kabil şehrinden bir zât, Muhammed Ma'sûm hazretlerini rü'yâsında görmüştü. Rü'yâsında ona bir takke hediye etti. Rü'yâyı gören zât uyanınca, kendisine hediye edilen takkeyi yanında buldu.

Muhammed Ma'sûm hazretlerinin talebelerinin büyüklerinden olan Hâce Mûsâ şöyle anlatmıştır: “Hocam Muhammed Ma'sûm hazretleri bana, icâzeti mutlaka ve hilâfet verip; “Size itaat ederler, sözünüzü dinlerler” buyurup, memleketime dönmemi söylediği zaman kendisine; “Bizim memleketimizdeki halk, sert tabiatlıdır, böyle şeyleri bilmezler, zâhirî bir kerâmet ve tasarruf görmezlerse bu yola girmezler. Hattâ böyle olunca alay ederler. Oradaki insanlar, şiddetli ve sıkıntı vericidirler. Onlar hakkında öyle bir teveccüh buyurunuz ki, itaat etsinler. Böyle olunca elbette oradakiler de sevenlerden ve muhlislerden olurlar” diye bildirdim.

Bunun üzerine hocam buyurdu ki: “Senin isminin anıldığı yerde, sana itaat ederler. Bir de, senin duân her hastalığa şifâdır. Onunla hastaları iyi edersin. Oradaki bütün insanlar sizi severler.” Gerçekten hocamın buyurduğu gibi oldu.”

Bir genç, Muhammed Ma'sûm hazretlerinin sohbetine gelirdi. Bu genç, bir kıza âşık olup, dalgın ve dağınık bir hâlde idi. Muhammed Ma'sûm hazretleri birgün o gencin hâlini anlayıp buyurdu ki: “Bu bozuk düşünceden ve lüzumsuz hayâlden vaz geç! Himmet ve arzu yüzünü hakîkat bahçesine çevir! Ma'rîfet bostanından meyveler topla! Elbette bu diğerinden daha iyi olacaktır.” Bu hâl içerisinde ezilen ve sıkıntı içinde olan genç, Hâfız-ı Şîrâzî'nin bir beytini okuyarak bu hâlden kurtulması için duâ ve himmet etmesini istedi. Muhammed Ma'sûm hazretleri, gencin bu sözü üzerine, o hâlden kurtulması için duâ ve himmet etti ve; “Seni bu hâlden kurtardılar!” buyurdu. Genç bu sözü duyar duymaz, kendini toplayıp aklı başına geldi ve insana âid olan aşk ve sevgisi, hakîkî aşk hâline döndü. Muhammed Ma'sûm hazretlerinin sâdik talebelerinden oldu. Hattâ onun feyz ve bereketlerinden o kadar fâidelendi ki, sâlih, velî ve kâmil bir zât oldu.

Sa'dullah Hân, Şah Cihân'ın yanında iken, Muhammed Ma'sûm hazretlerinin büyük bir mürşid-i kâmil olduğunu inkâr ederek, dil uzatıp hâllerini yalanlamıştı. O anda kulunç hastalığına tutuldu. Bu hastalığa birdenbire yakalanıvermesinin Muhammed Ma'sûm hazretleri hakkında söylediği kötü sözler sebebiyle olduğunun farkına vardı. Pişman oldu ve Muhammed Ma'sûm hazretlerine beşyüz rüpye (o zamanın parası) ve ba'zı hediyeler gönderdi. “Benim kusur ve anlayışsızlığımı affetsin” diye haber yolladı. Bir bardak içerisinde de su gönderip şifâ olması için suya okumasını da istemişti. Fakat Muhammed Ma'sûm hazretleri bunları asla kabûl etmedi. Oğulları o kimseyi kurtarmak için çok yalvarınca, buyurdu ki: “Yalan söyleyenlerin nefesinde bereket ve şifâ olmaz. Bize yalancı dedi.” O hânın adamlarına; “Çabuk gidiniz. Onun rûhu, bu cevâbı bekliyor” buyurdu. Sa'dullah'ın adamları, utanarak geri döndüler. Sa'dullah Hân'a duyduklarını söylediler. Sa'dullah Hân bu sözleri işitince o anda öldü.

Birgün İran kumandanlarından râfîzî i'tikâdlı bir kumandan, Hindistan'ın başşehrine gitmek üzere yola çıkmıştı. Serhend şehrinden geçerken, alay edencesine, hizmetçilerinden birini

Muhammed Ma'sûm hazretlerinin huzûruna gönderip, ziyâretine gelmek istediğini bildirdi. Muhammed Ma'sûm hazretleri; "Misâfir kâfir de olsa ona ikramda bulununuz" sözü gereğince, misâfir için hazırlık yaptırdı, ikindiye kadar beklediler. Gelmedi. Haber geldi ki, o kumandan gitmiş. Maksudı, Ehl-i sünnetin en büyük âlimlerinden ve koruyucularından olan Muhammed Ma'sûm (kuddise sirruh) ile alay etmek, onu tahfif ve tasgir etmekmiş.

O sırada, Muhammed Ma'sûm hazretlerinin en yüksek halîfelerinden olan Hâce Muhammed Hanîf-i Kabili misâfir geldi. Hazır olan yemekleri onun için getirdiler. Hâce Muhammed Hanîf, hediye olarak birkaç tane bıçak getirmişti. Başka hediyeler de vardı. Muhammed Ma'sûm hazretleri bıçaklardan birini alıp; "Bir salatalık getirin" buyurdu. Salatalık getirdiler. O bıçakla salatalığı kesti ve buyurdu ki; "Salatalığı keserken, bizimle alay etmeye kalkışan o râfîzînin de başının kesildiğini gördüm." Hakîkaten buyurduğu gibi oldu. Beyt:

Burada oynama, yoksa başınla oynarsın,
Ne kendin ne köpeğin, meydana çıkmayasın.

Muhammed Ma'sûm hazretleri, birgün iştahla meyve yiyordu. Yediği bu meyve Hindistan'ın büyük ve sık ormanlarında yetişen, ham iken ekşice, olgunlasınca gayet tatlı olan bir ağacın meyvesi idi. Hind dilinde buna "Enbe" derlerdi. Mahremlerinden olan sâliha bir hanım ziyâretlerine gelmişti. Vaziyeti görünce, kalbinden; "Evliyâullah, yemek husûsunda bu kadar istekli, harareti olurlar mı? Acaba bunun sebebi nedir?" diye geçti. O anda Muhammed Ma'sûm hazretleri bu düşüncelerini anladı ve buyurdu ki: "Evliyânın yediği nûr olur..."

Ekberâbâd şehrinde tasavvufta yetişmiş bir âlim var idi. Hastalanıp ölmek üzere iken, talebesi olan kız kardeşinin oğlunu istedi. Buyurdu ki; "Senin hâllerin tamamlanmadı. Ben de ölüyorum. Şimdi senin, Muhammed Ma'sûm hazretlerinin huzûruna gidip, sülûk eylemen, tasavvufta yetişmen ve böylece kemâl mertebelerine kavuşman gerekiyor. Zannedersen, bu büyük ni'mete ancak, on iki sene sonra kavuşabileceksin." Bu zât söylenilen müddet içinde, her ne kadar birçok yere gittiye de, irşâd diyârı olan Serhend'e yolu düşmedi. Ancak oniki sene sonra, Serhend şehrine geldi. Muhammed Ma'sûm hazretlerinin ziyâreti ile şereflendi. Muhammed Ma'sûm hazretleri onu görünce buyurdu ki: "Üstadının sana söylediği oniki sene bugün doldu." Gelen talebe hesâb etti. Buyurdukları gibi çıktı. Buyurdular ki: "Bu ma'nâyı, üstadının büyüklüğünü göstermek için izhâr eyledim. Burada bulunanlar da, onun kemâlini böylece öğrensiner diye söyledim" buyurdu.

"Berekât-ı Ma'sûmî" kitabının müellifi şöyle anlatmıştır: "Birgün Evrenkzîb'in oğlu, zamanın pâdişâhı, Muhammed Muazzam Şâh'ın meclisinde idim. Muhammed Ma'sûm hazretlerinin tasarruflarından bahsediliyordu. Muhammed Muazzam Şâh dedi ki: "Hazret-i Evrenkzîb, Keşmîr'e giderken, irşâd diyârı olan Serhend'den geçiyordu. Urvet-ül-vüskâ Muhammed Ma'sûm hazretlerini ziyâret ile şereflendi. O sene, pâdişâh olmasının beşinci senesi idi. Ben de babamın yanında idim. Muhammed Ma'sûm hazretleri buyurdu ki: "Baban vefât ettikten sonra, padişahlık sana geçecektir." Kırkbeş sene sonra bu müjdesi doğru çıktı. Evrenkzîb'in padişahlık müddeti elli sene idi."

Muhammed Ma'sûm hazretlerinin menkıbelerini, makamlarını, keşflerini, kerâmetlerini ve bu yüksek hânedânın hâllerini anlatan çok kitap yazılmış olup, beş tanesi her memlekette yayılmıştır. Bu eserler şunlardır: 1- Zübdet-ül-makâmât, 2- Hadârât-ül-Kuds, 3- Hadâik-ül-verdiyye fî hakâik-ı ecillâ-in-Nakşibendiyye, 4- Hadîkat-ül-evliyâ, 5- Umdet-ül-makâmât.

Vefâtı: Muhammed Ma'sûm hazretlerinin, vefât ettiği sene, Şa'bân ayının onbeşinci geces, ya'nî duâların kabûl olduğu, ecellerin takdîr edildiği Berât gecesinde, talebelerinden bazı hâdiseleri sorup cevap aldı. Sonra da; "Bir kutbun ismini yaşayanlar defterinden sildiler" buyurarak, vefât edeceğine işâret etmiştir. Yine vefâtına yakın bir zamanda bir yerde durup; "Pek yakında kemâl sahiplerinden birinin mezarı burası olur" buyurdu. Vefât edince kabrinin

orası olduğunu görenler bu sözdeki işâreti anladılar. Yine o günlerde babası İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin kabrini ziyâret ettiği sırada ondan âhiretin hâllerini sorduğunu ve babasının cevâbında; “Burada herşey rahmet iledir” buyurduğunu bildirdi ve ertesi gün vefât etti. Vefâtı 1079 (m. 1667) senesi Rebî’ul-evvel ayının dokuzuncu günü öğle vakti idi. Cenâzesini, Ahund Sücâdil yıkadı. Mübârek ağzını yıkamaya sıra gelince, yıkayıcı; “Bu mübârek ağzı açmaya takat getiremiyorum” dedi. Bunun üzerine Muhammed Ma’sûm hazretleri kendisi, hayatta olanlar gibi ağzını açtı, suyu ağzına aldı ve ağzını çalkaladı. Orada bulunanlar bu hâli görünce şaşırdılar. Namazını en küçük kardeşi, Şeyh Yahyâ kıldırdı.

Mezârı, hayatta iken; “Burada kemâl mertebelerine kavuşan bir fakirin mezarı bulunur” buyurduğu yer oldu. Bâbü sultânı ve talebesi olan Evrenkzîb Alemgir, kabri üzerine yüksek kubbeli bir türbe yaptırdı. Türbesi, babası İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin türbesinin birkaçyüz metre kuzeyindedir. İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin “Mektûbât’ında, bu oğluna yazılmış olan mektûplar vardır.

Muhammed Ma’sûm hazretlerinin kıymetli neslinden pekçok evliyâ yetişmiş ve zamanlarının kutbu olmuşlardır. Bütün İslâm memleketlerine feyzleri yayılıp nûrlandırmıştır. Ecdâdlarının vârisleri ve yeryüzünün meşhûrları olmuşlardır. Hidâyet ve irşâdda yüksek derece kazanmışlardır.

Muhammed Ma’sûm hazretlerinin üç ciltlik; “Mektûbât-ı Ma’sûmiyye” adlı bir eseri vardır. Bu üç cildde toplam altıyüzelliiki (652) mektûp vardır. Son olarak 1396 (m. 1976) senesinde Pakistan’ın Karaçi şehrinde bastırılmıştır. Fârisî olan bu mektûplar arasından yüz kırk bir adet seçilerek; “Müntehâbât-ı Ma’sûmiyye” adı ile Hakikat Kitabevi tarafından bastırılmıştır. “Mektûbât-ı Ma’sûmiyye” adlı eserinden ba’zı mektûplar:

“Bu bir köşede unutulmuşu hatırlıyarak, kardeşim Mevlânâ Muhammed Hanîf ile gönderdiğiniz mektûp geldi. Okuyunca, çok sevindirdi. Ortağı, benzeri olmayan cenâb-ı Hakka bağlılığınızı ve O’nun muhabbetinin ateşi ile yandığınızı okuyunca, sevincimiz kat kat arttı. Bu âhır zaman fitne ve zulmeti içinde, Allahü teâlâ, bir kulunun kalbine, kendi sevgisini yerleştirir ve kendi hicranı, ayrılığı ile onu yakarsa ne büyük ni’mettir! Bu ni’metin kıymetini bilip, şükrünü yapmak lâzımdır. Durmayıp, bunun artmasına çalışarak, aşk-ı ilâhînin, en son derecesine yükselmesini beklemelidir. Hakiki matlûbdan başka hiçbirşeye gönül bağlamamalı, fâidesi olmayan şeylerle uğraşmamalıdır. Muhabbet ateşi, nefis-i emmârenin azgınlığından, yükselmesinden meydana gelen, izzet-i nefis perdesini tamamen yakarak, ezeli ve ebedi kemâlâtın nûrları, kalbi aydınlatmalıdır. “Ni’metlerime şükr ederseniz, onları arttırırım” buyurulmuştur.

Ey mes’ud ve bahtiyar kerdeşim!

Allahü teâlânın sevdiği kullarının yolunda yürümek arzusunda isen, bu yolun şartlarını ve edeblerini gözetmelisin! En önce sünnet-i seniyyeye yapışmak ve bid’atlerden sakınmak lâzımdır. Çünkü Allahü teâlânın sevgisine ulaştıran yolun esâsı bu ikisidir. İşlerinizi, sözlerinizi ve ahlâkınızı, dînini bilen ve seven, dindar âlimlerin sözlerine ve kitaplarına uydurmalısınız. Sâlih kullar gibi olmalısınız ve onları sevmelisiniz. Uykuda, yemekte ve söylemekte aşırı gitmeyip, orta derecede olmalısınız. Seher vakti (ya’nî gecelerin sonunda) kalkmağa gayret etmelisiniz.. Bu vakitlerde istiğfar etmeyi, ağlamayı, Allahü teâlâyâ yalvarmayı ganîmet bilmelisiniz. Sâlihlerle beraber olmayı aramalısınız. “İnsanın dîni, arkadaşının dini gibidir” hadîs-i şerîfini unutmayınız! Şunu, iyi biliniz ki, âhireti (se’âdet-i ebediyyeyi) isteyenlerin, dünyâ lezzetlerine düşkün olmaması lâzımdır.

Mübah olan lezzetleri bırakamazsanız, hiç olmazsa, haramlardan ve şübhelilerden kaçınınız ki, âhirette kurtulmak umulsun. Fakat, her türlü altın ve gümüş eşyanın ve çayırda otlayan hayvanların ve ticâret eşyasının zekâtını, topraktan, tarladan, ağaçtan alınan mahsûllerin uşrunu da her halükârda vermek lâzımdır. Bunların verilecek miktarları, fıkıh kitaplarında bildirilmiştir.

Zekâtı ve fitraları, İslâmiyetin emrettiği kimselere seve seve vermelidir. Akrabayı ziyâret etmeli, mektûpla gönüllerini almalıdır. Komşuların haklarını gözetmelidir. Fakirlere ve borç isteyenlere merhamet etmelidir. Malı, parayı, İslâmiyetin izin vermediği yerlere harcetmemeli, izin verilen

yere de, isrâf etmemelidir. Bunlara dikkat edince, mal zarardan kurtulur ve dünyalıklar, âhiretlik hâlini alır. Belki de bunlara dünyâ denmez.

İyi biliniz ki, namaz dînin direğidir. Namaz kılan bir insan, dînini doğrultmuş olur. Namaz kılmayanın dîni yıkılır. Namazları, müstehap zamanlarda, şartlarına ve edeblerine uygun olarak kılmalıdır. Bunlar fıkıh kitaplarında bildirilmiştir. Namazları cemâatle kılmalı, birinci tekbîri İmâm ile birlikte almağa çalışmalıdır ve birinci safta yer bulmalıdır. (Câmiye geç gelip, birinci safa geçmek için, safları yarmak, cemâate eziyet vermek haramdır.) Bunlardan biri yapılmazsa matem tutmalıdır. Kâmil bir müslüman, namaza durunca, sanki dünyâdan çıkıp âhirete girer. Çünkü dünyâda Allahü teâlâyâ yaklaşmak, çok az nasîb olur. Eğer nasîb olursa o da zille, gölgeye, sûrete yakınlıktır. Ahiret ise, asla yakınlık yeridir. İşte namazda, âhirete girerek, burada nasîb olan devletten hisse alır. Bu dünyâda hasret ve firak ateşi ile yanan susuzlar, ancak namaz çeşmesinin hayat suyu ile serinleyip rahat bulur. Büyüklük ve ma'bûdluk sahrasında şaşırılmış kalmış olanlar, namaz gelininin çadır etekleri altında vuslatın (matlûba kavuşmanın) kokusunu duyarak hayran olurlar. Allahü teâlânın Peygamberi (aleyhisselâm) buyurdu ki: “Bir mü'min namaz kılmağa başlayınca, Cennet kapıları onun için açılır. Rabbi ile onun arasında bulunan perdeler kalkar. Cennette olan hûrîler onu karşılar. Bu hâl, namaz bitinceye kadar devam eder.”

Bu yolun büyüklerinden birini buluncaya kadar; Kur'ân-ı kerîm okuyarak, ibâdetleri yaparak, kıymetli kitaplarda ve hadîs-i şerîflerde bildirilen duâları, tesbihleri okuyarak vakitlerinizi ma'mûr ediniz! Bu duâ, tesbih ve ibâdetlerden bir kısmını bu fakîr toplamıştım. Mevlânâ Muhammed Hanîf, almıştı. Zamanınızın çoğunu; “La ilahe illallah” kelimesini söylemekle geçiriniz. Kalbi temizlemekte çok te'sîrlidir. Hergün, belli miktar okursanız iyi olur. Abdestli ve abdestsiz söylenebilir. Bu yolun büyüklerini sevmeyi saadetin sermâyesi biliniz! Bu yolda ilerleten en kuvvetli vâsitanın, bu muhabbet olduğunu biliniz. Fârisî beyt tercümesi:

Aradığın hazînenin nişanını verdim sana

Belki sen kavuşursun, biz varamadıksa da

Allahü teâlâ size ve doğru yolda gidenlerin hepsine selâmet ve rahatlıklar versin!” (Birinci cild, ondördüncü mektûp.)

Muhammed Ma'sûm, ikinci cildin, yüzellisekizinci mektûbunda buyurdu ki: “Se'âdetin başı, iki şeye kavuşmaktır. Birincisi, bâtının (ya'nî kalbin) mahlûklara düşkün olmaktan kurtulmasıdır. İkincisi, zâhirin (ya'nî bedeninin) “Ahkâm-ı İslâmiyye”ye sarılmakla süslenmesidir. Bu iki ni'mete kavuşmak, tasavvuf ehlinin sohbetinde kolay nasîb olur. Başka yoldan kavuşmak güçtür, İslâmiyete tam yapışabilmek, ibâdetleri kolay yapabilmek ve yasak olunanlardan sakınabilmek için, nefsin fânî olması (teslim olması) lâzımdır. Nefs, azgın olarak, âsî olarak ve kendini beğenici olarak yaratılmıştır. Bu kötülüklerden kurtulmadıkça ve teslim olmadıkça, İslâmiyetin hakîkati hâsıl olamaz. Teslimden, itminandan önce, İslâmiyetin sûreti, görünüşü vardır. Nefsin itminanından sonra, İslâmiyetin hakîkati hâsıl olur. Sûretle hakikat arasındaki fark, yerle gök arasındaki fark gibidir. Sûret ehli, İslâmiyetin sûretine, hakikat ehli de, İslâmiyetin hakikatine kavuşur. Avvâmın (ya'nî câhillerin) îmânına “İmân-ı mecazî” denir. Bu îmân, bozulabilir ve yok olabilir. Havvâsın (ya'nî hakikat ehlinin) îmânları, zevalden ve halelden mahfûzdur. Nisa sûresinin 175, âyetindeki meâlen; “Ey îmân edenler! Allaha ve O'nun Peygamberine îmân ediniz!” emri, bu hakîkî îmânı göstermektedir.

Muhammed Mâ'sûm hazretleri buyurdu ki: “Peygamber efendimizi sevip, O'na tâbi olmadıkça, Allahü teâlâyı sevmek saadeti ele geçmez. Allahü teâlâ, Kur'ân-ı kerîmde İmrân sûresi 31. âyetinde meâlen, Peygamber efendimize (aleyhisselâm) buyurdu ki: “De ki, Allahü teâlâyı seviyorsanız, bana tâbi olunuz! Bana uyanları Allah sever!”

Se'âdete kavuşmak isteyen kimse, bütün âdetlerini, ibâdetlerini ve alışverişlerini O'nun gibi yapmağa çalışmalıdır. Ya'nî ilmihâl kitaplarında bildirildiği gibi yapmalıdır.

Allahü teâlâ, Resûlullah efendimize; "Habîbim" buyurmuştur. Ya'nî çok sevmektedir. Allahü teâlâ, Resûlullah efendimizi (aleyhisselâm) sevip, O'nun bildirdiği yoldan giden, tâbi olan ve O'na benzemeye çalışanları da sevmektedir. Allahü teâlânın sevdiğini seven, her zaman sevilir. Allahü teâlânın sevdiğine düşman olanlar da, bunun için sevilmez.

Görünen ve görünmeyen bütün iyilikler, bütün üstünlükler, ancak O yüce peygamberi sevmekle ele geçebilir. Yükselbilmenin, ilerlemenin ölçüsü, bu sevgidir. Allahü teâlâ, sevgili Peygamberini, insanların en güzeli, en iyisi, olarak yarattı. Her iyiliği her güzelliği, her üstünlüğü O'nda topladı. Eshâb-ı Kirâmın hepsi, O'na âşık idi. Hepsinin kalbi, O'nun sevgisi ile yanıyordu. O'nun ay yüzünü, nûr saçan cemâlini görmeleri lezzetlerin en tatlısı idi. O'nun sevgisi uğruna canlarını, mallarını feda ettiler. O'nu canlarından, mallarından kısaca her şeyden daha çok sevdiler. O'nu çok fazla sevdikleri için, O'nu sevenleri de sevip, dost oldular. Bunun için Eshâb-ı Kirâm, birbirini çok severdi. Resûlullah efendimizin üstünlüğünü anlayamayıp, O'nun güzelliğini göremeyen, O'nu sevmek saadetine kavuşamayanlara, O'na düşman olanlara düşman oldular. Bu sevgileri, dostlukları ve düşmanlıkları ile, Allahü teâlânın sevgisini, rızâsını kazandılar. Yükseldiler, insanların en üstünleri, en kıymetlileri, en şereflipleri oldular. Çünkü tâatlerin, iyiliklerin başı, Allahü teâlânın dostlarını sevmek ve düşmanlarını sevmemektir.

Allahü teâlâyı seviyorum diyen kimsenin, Peygamber efendimizi, eshâbının hepsini ve onların yolunda giden İslâm âlimlerini sevmesi ve bunlara benzemeye çalışması lâzımdır. Seven bir kimse, sevdiğinin sevdiklerini de sever. Sevdiğinin düşmanlarına da düşman olur. Hadîs-i şerîfte buyuruldu ki: Allahü teâlâ Mûsâ aleyhisselâma; "Benim için ne işledin" diye sordukda, "Yâ Rabbî! Senin için namaz kıldım, oruç tuttum, zekât verdim. İsmi çok zikr ettim" deyince, "Yâ Mûsâ, namazların sana burhandır. Oruçların Cehennemden siperdir. Zekât kıyâmet gününün sıcaklığından koruyan gölgedir. İsmimi söylemen de, kabir ve kıyâmet karanlığında seni aydınlatan nûrdur. Ya'nî bunların fâideleri hep sanadır. Benim için ne yaptın?" buyurdukda, Mûsâ (aleyhisselâm); "Yâ Rabbî! Senin için olan ameli bana bildir!" diye yalvardı. Cenâb-ı Hak: "Yâ Mûsâ! Dostlarımı benim için sevdin mi ve düşmanlarıma benim için düşmanlık ettin mi?" buyurdu.

Mûsâ (aleyhisselâm) da, Allah için amelin, "Hubb-i fillâh" ve "Buğd-i fillâh" olduğunu anladı.

Muhammed Ma'sûm Fârûkî hazretleri, "Mektûbât" kitabında, ikinci cildin yüzonuncu mektûbunda, tasavvufun ve tasavvuf yolunda olanın nasıl olduğunu şöyle bildirmektedir: "Bid'at işleyenden, mezhebsiz olandan kaçınınız! Yahyâ bin Mu'âz Râzî hazretleri, üç kişiden sakınınız buyurdu: Gâfil olan din adamlarından, yaltakçı olan hafızlardan ve câhil olan tarikatçılardan! Tekke şeyhi veya mürşid denilen bir kimse, Resûlullahın sünnetine uymazsa ve İslâmiyeti gözetmezse, sakın onun yanına yaklaşmayınız! Onun bulunduğu şehirde bile oturmayınız! Belki birgün olur da, onunla karşılaşır, zarara girersiniz. Böyle kimse, yankesiciye benzer. Şeytanın, müslümanları avlamak için kurduğu bir tuzaktır. Hârika, kerâmetler gösterse, dünyâyâ düşkün değilmiş gibi görünse de, ondan arslandan kaçır gibi kaçınız! Tasavvuf yolunun büyüklerinden Cüneyd-i Bağdadî (radiyallahü anh) buyuruyor ki: "Tasavvuf yollarından, yalnız Resûlullahın izinde gidenlerin yolu, insanı kemâle ulaştırır. Başka yollar çıkmaz sokağa benzer." Yine buyurdu ki: "Kur'ân-ı kerîmin çizdiği sınırları gözetmeyen ve hadîs-i şerîfleri bilmeyen kimse, mürşid, yol gösterici olamaz. Çünkü, tasavvuf yolu, Allahü teâlânın kitabına ve Resûlullahın sünnetine bağlıdır. Tasavvuf büyükleri, dîne uyan âlimlerdir. Resûlullahın vârisleridir. Sözlerinde, işlerinde ve huylarında hep Resûlullahı uyarlar. Yâ Rabbî! O büyüklerden feyz almamızı, bereketlenmemizi bizlere nasîb eyle! Amîn! Her zaman söylüyorum. Yine bildiriyorum ki, Resûlullahı uymakta gevşeklik eden, onun sünnet-i seniyyesini terk eden, mutasavvıf olamaz. Onu Allah adamı sanmayınız! Onun dünyâdan kaçınır görünmesine, hârikalar göstermesine aldanmayınız!

Onun zühd ve tevekkül ve ma'rifetler anlatan sözlerini kendinden bilmeyiniz! Kıymetli işlerini gösterebilirler."

Ebû Amr bin Necîb (radiyallahü anh) buyurdu ki: Din bilgilerine dayanmayan hâller, ne kadar üstün görünseler de, zararları fâidelerinden daha çoktur.” Tasavvuf nedir diye sorulduğunda; “Tasavvuf, İslâmiyetin emirlerini ve yasaklarını gözetmektir” buyuruldu.

Tasavvufun temeli, İslâmiyete uymaktır. Ahirette insanı kurtaracak iş, Resûlullahın (aleyhisselâm) izinde gitmektir. Doğru yolda olan ile sapık olanı ayıran şey, Resûlullah'a uyup uymamaktır. O'na uygun olmayan zühd ve dünyâdan sakınmak, hiçbirşeye yaramaz. O'nu araya katmadan yapılan zikirler, fikirler, şevkler ve zevkler, insanı hiçbirşeye kavuşturmaz. Hârîka ve kerâmet denilen şeyler, açlıkla ve nefsi ezmekle elde edilir. Bunların Allahü teâlâyı tanımakla ilgileri yoktur. Abdullah bin Mübârek hazretleri buyuruyor ki: “Edeblerde, müstehablarda gevşeklik yapan kimse, sünnetleri yapamaz. Sünnetlerde gevşek davranan da, farzları yapmaktan mahrûm kalır. Farzlarda gevşeklik yapan da, Allahü teâlâyı tanımaktan mahrûm kalır.” Bunun içindir ki, hadîs-i şerîfde “Günah işlemek, küfre yol açar” buyuruldu. Şeyh Ebû Sa’îd-i Ebû’l-Hayr hazretlerine, biri için; “Su üstünde yürüyor” dediklerinde; “Kurbağa da suda yüzüyor” buyurdu. Biri için; “Havada uçuyor” dediklerinde; “Karga ve sinek de uçuyor” buyurdu. Biri için; “Bir anda bir şehirden bir şehre gidiyor” dediklerinde; “Şeytan da bir solukta şarktan garba gidiyor,” buyurdu. Bunların hiç kıymeti yoktur. Herkesin arasında bulunup, alış-veriş yapıp ve evlenip, Allahü teâlâyı bir an unutmamak gibi kıymetli birşey yoktur” buyurdu. Evliyânın büyüklerinden olan Ebû Ali Rodbâri hazretlerine dediler ki: “Tasavvufun sonuna yükseldim. Herşey bana helâl oldu. Günah denilen şeyler bana zarar vermez diyen bir kimse için ne dersiniz?” “Evet o kavuşmuştur. Fakat Cehenneme kavuşmuştur” dedi. Ebû Süleymân Dârânî hazretleri buyurdu ki: “Çok oluyor ki, kalbime bilgiler doğuyor. Bunları, iki şâhid olan Allahın kitabı ve Resûlullahın sünneti ile birlikte olmadıkça, kabûl etmiyorum.” Hadîs-i şerîfde; “Bid’at işleyenler, Cehennemdekilerin köpekleri olacaklardır” buyuruldu. Bir hadîs-i şerîfde; “Bid’at işleyen kimseye, şeytan çok ibâdet yaptırır, onu Allahdan korkuyor gösterip, hep ağlatır” buyuruldu. Bir hadîs-i şerîfde; “Allahü teâlâ, bid’at sahibinin orucunu, namazını, haccını, umresini, cihâdını, farzlarını ve nafilâ ibâdetlerini kabûl etmez. Hamurdan kıl çıkar gibi, müslümanlıktan çıkar” buyuruldu. Kabûl etmez demek, şartlarına uygun olup sahih olsa da, sevâbı, fâidesi olmaz demektir. Şeyh İbni Ebî Bekr; “Me’âric-ül-hidâye” kitabında buyurdu ki: “Doğruyu öğren ve sıdk ile hâllen! İnsanların iyiliği, olgunluğu ve zîneti, her işlerinde, düşüncelerinde, huylarında, âdet ve ibâdetlerinde, Muhammed Mustafâ (aleyhisselâm) hazretlerine uymaları ile olur. Çünkü, bütün saadetler, O’nun sünnetine, ya’nî emirlerine ve yasaklarına uymaktadır. Bütün organlar, kalb ve nefsi. O’nun dînine bağlanmalıdır! Bu da ancak kalbin, zikir ve Kur’ân okumakla nûrlanması ve iyi huylarla temizlenmesi ile olur.”

Günah işleyince, hemen tövbe etmelidir. Gizli işlenen günâhın tövbesi gizli yapılır. Açık işlenmiş günâhın tövbesinin de açık yapılması lâzımdır. Tövbe etmeyi geciktirmemelidir. Kırâmen kâtibîn melekleri, bir günah işlenince, yazmak için üç saat bekler. Bu zamanda tövbe yapılırsa, o günâhı yazmazlar. Tövbe etmezse, o zaman yazarlar. Ca’fer bin Sinân (r.aleyh) buyurdu ki: “Tövbeyi geciktirmek de, ayrıca bir günahdır. Hattâ, işlenen günahdan daha büyük günahdır. (Bundan anlaşılıyor ki, farz namazı özürlü olmadan, vaktinde kılmayanın, hemen kaza etmesi lâzımdır. Kazayı geciktirmek, daha büyük günah olur.) Tövbe, hemen yapılmazsa, başka zamanlarda hemen yapmaya çalışmalıdır. Ecel gelmeden önce tövbe etmelidir. Tövbe her zaman kabûl olur. Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki: “Allahü teâlâ, gündüz işlenen günahlar için, o gece tövbe edilmesini bekler. Gece işlenen günahlar için, ertesi gün tövbe edilmesini bekler.” Vera’ ve takvâya sarılmalıdır. Haramlardan ve şüphelilerden sakınmalıdır. Tasavvuf yolunda yasaklardan sakınmak emirleri yapmaktan daha çok fâidelidir.

Büyüklerden biri buyuruyor ki: “İyiliği iyi olan da, kötü olan da yapar. Günahlardan yalnız iyiler sakınır.” Ma’rûf-i Kerhî hazretleri buyurdu ki: “Harama bakmaktan çok sakınınız!” Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki: “Kıyâmet günü, Allahü teâlânın rızâsına, ihsânlarına kavuşacak olanlar, dünyâda zühd ve takvâ üzere olanlardır.” Bir hadîs-i şerîfde buyuruldu ki: “Vera’ sahibi ile kılınan namaz kabûl olur. Vera’ sahibi ile oturmak ibâdettir. Onunla konuşmak sadaka vermek gibidir.” Bütün işlerini, hâllerini kusurlu bilip, tövbe ve istiğfar etmelidir. Ca’fer bin Sinân buyuruyor ki: “İbâdet edenlerin, kendilerini beğenmeleri, kendilerini, günah işliyenlerden iyi bilmeleri, onların günah işlemelerinden daha büyük günahdır.” Muhammed Mürteiş hazretlerini

Ramazanın son on gününde sokakda görüp, niçin i'tikâf yapmadığını sordular. "Câmide, hafızların kendilerini beğenmelerini görünce dışarı kaçdım" buyurdu.

Kendinin ve çoluk-çocuğunun ihtiyaçlarını karşılamak için, bir iş yapmalıdır. Bir işde çalışmak, tasavvuf yolunda ilerlemek için zararlı olmaz. Hattâ, bu yolda ilerlemek için, fâideli olur. Tasavvuf büyükleri, ticâret, san'at gibi bir iş yapmışlardır. Çalışıp kazanmanın sevâb olduğunu bildiren hadîs-i şerîfler çoktur. Tevekkül etmek de elbet iyidir. Fakat, tevekkül edenlerin, başkasının sırtından geçinmek niyetleri olmaması lâzımdır. Muhammed bin Sâlim hazretlerine; "Çalışıp kazanmak mı, yoksa âhiret için çalışıp, dünyâ için tevekkül etmek mi daha uygun olur" denildikde; "Tevekkül Resûlullahın hâlidir. Çalışıp kazanmak da Resûlullahın sünnetidir" buyurdu. Tevekkülün şartlarını yerine getirmeyenin çalışması lâzımdır. Muhammed bin Menâzil (kuddise sirruh); "Çalışıp da tevekkül etmek, çalışıp kazanmaksızın yapılan tevekkülden daha iyidir" buyurdu. Orta derecede yiyip içmelidir. Şâh-ı Nakşibend Behâeddîn-i Buhârî hazretleri; "İyi ye, iyi çalış" buyurdu. Sözü'nün kısası, ibâdete yardımcı olan miktar iyi ve mübârek olur. İbâdete zarar verecek kadar yemek yasaktır.

Her işte, her harekette, iyi niyet hâsıl olmadıkça, birşeye başlanmamalıdır. Çok kimse ile görüşmemeli, çok söylememelidir. Hadîs-i şerîfte buyuruldu ki: "Hikmet, ya'nî fâideli şeyler, ondur. Bunun dokuzu, yalnızlıktadır. Biri de az söylemektedir." insanlarla, lüzumu kadar görüşmeli, başka zamanları zikir ve murâkabe ile geçirmelidir. Fâideli olmak ve fâidelenmek için olan sohbet çok kıymetlidir. Lüzumsuz ve fâidesiz konuşulmıyan sohbetler fâidelidir. Bid'at sahibleri ile, mezhebsizlerle görüşmemelidir. İyi ve kötü, herkese karşı güler yüzlü olmalıdır. Özür dileyeni af etmelidir. Kimse ile münâkaşa etmemeli, kimsenin sözünü aşağı görmemelidir. Herkese yumuşak söylemelidir. Ancak Allah için, sert konuşulur. Şeyh Abdullah Bayâl (r.aleyh) buyurdu ki "Dervişlik, yalnız namaz, oruç ve geceleri ibâdet yapmak değildir. Bunlar, kulluk vazîfeleridir. Her müslümanın bunları yapması lâzımdır. Dervişlik, kimseyi incitmemektir. Bunu yapabilen kavuşur." Muhammed bin Sâlim hazretlerine, evliyâ nasıl belli olur denildikde; "Yumuşak sözleri, iyi huyları, güler yüzleri, cömertlikleri, her sözü kabûl etmeleri, özür dileyenleri af eylemeleri ve herkese merhamet etmeleri ile anlaşılır" buyurdu.

Herşeyi Hak teâlâdan beklemelidir. Allahü teâlâ, kulunun her işine kifâyet eder. Bütün kullarını sana yardımcı kılar. Yahyâ Mu'âz-ı Râzî (r.aleyh) buyurdu ki: "Sen Allahı sevdiğin kadar, herkes seni sever. Sen Allahdan korktuğun kadar, herkes senden korkar. Sen Allahın emrini yaptığın kadar, herkes senin işlerini yapar." Allahü teâlâ ile kul arasında en büyük perde, kulun kendi nefsinin isteklerinin arkasından koşması ve kendi gibi zavallı olanlara güvenmesidir.

Sıkıntılı zamanlarda Allahdan ümidi kesmemelidir. Sevinçli zamanlarda, İslâmiyete sarılmakta gevşeklik yapmamalıdır. Kimsenin ayıbını aramamalı, kendi ayıplarını görmelidir. Kendini müslümanlardan yüksek bilmemelidir. Her müslümanı görünce, benim en büyük kazancım bunun duâsını kazanmaktır demelidir. Üzerinde hakkı bulunanların esîri olmalıdır. Tasavvuf, edeb demektir. Edepleri gözetmeyen, Rabbine kavuşamaz!"

Muhammed Ma'sûm Fârûkî hazretlerinin Mektûbât'ından özet olarak seçmeler: "Âdet olarak, riya, gösteriş olarak değil de, Allah rızası için, fakirlere yemek, sadaka verip, sevâplarını meyyitin rûhuna göndermek iyi olur ve büyük ibâdet olur."

"İnsanın ömrü çok azdır. Sonsuz olan âhiret hayâtında, insanın karşılaşacağı şeyler, dünyâda yaşadığı hâle bağlıdır. Akli başında olan, ileriye görebilen bir kimse, dünyâdaki kısa hayâtında, âhirette iyi ve rahat yaşamağa sebep olan şeyleri yapar. Âhiret yolcusuna lâzım olan şeyleri hazırlar."

"Bir kimse âhirete yönelirse, Allahü teâlâ keremiyle, onun dünyâ ve âhiret ihtiyaçlarını giderir."

"İnsanlar arasına karışmak, eğer onların haklarını yerine getirmek için olursa zikir olur."

"Belâların ve şiddetli şeylerin kalkması için istiğfar etmek çok faydalıdır."

"Kulun ıslah olması, kalbinin ıslah olmasına bağlıdır. Fesadı da kalbin fesadına bağlıdır."

“Sâlih amellerin sevâbını bütün mü’minlerin rûhuna hediye etmek iyi ve makbûldür. Her birine ayrı sevâb ulaşır. Hakkında hediye etmek için niyet edilip okunan ve hediye edilen meyyitin sevâbı hiç eksilmez.”

“İnsanın izzeti, îmân ve ma’rifet iledir. Mal ve mevkî ile değildir.”

“İnsan her neye kavuşursa, başına ne gelirse bunların hepsi takdîr-i ezeliyye iledir.”

“İnsandan bu fânî dünyâda istenen, kulluk vazîfesini yerine getirip, ibâdetleri yapmasıdır.”

“Allahü teâlâ insanı beyhude yaratmadı ki, insan kendi hâline terk olunsun, istediğini yapsın, hevâ-yı nefse ve hoşuna giden şeye uysun! O, emirlere uymakla ve yasaklardan sakınmakla mükellef kılınmıştır, insan için bunu yapmaktan başka çâre yoktur. Bunu yapmayıp, nefesine, arzu ve hevesine uyanlar, âsi, inadcı kul olup, Allahü teâlânın gadabına uğrarlar ve çeşitli azâblara müstehak olurlar.”

“Vakitleri zikr ve tefekkür ile ma’mûr etmek lâzımdır. Vakti en mühim işler ile geçirmelidir. Yalnızken ve başkaları ile birlikte iken takvâ ve havf (korku) üzere olmalı ve ölüm ânını düşünüp, tefekkürü terk etmemelidir.”

“Allahü teâlânın rızâsını kazanmak için can atarak gayret göstermek, vakti zikr ve tefekkür ile geçirmek lâzımdır. Gecelerin karanlığını istiğfar ile aydınlatmalı (geceleri çok tövbe etmeli) ve bu az vakitte (dünyâ hayâtında) âhîret azığını hazırlamalıdır.

“Bid’at ehline Resûlullah (aleyhisselâm) la’net edip; “Allahü teâlânın, melaikenin ve bütün insanların la’netleri üzerine olsun” buyurdu.

“Hadîs-i şerîfte buyuruldu ki: “Bid’at ehline buğz için ondan yüz çeviren kimsenin kalbini, Allahü teâlâ îmân ve eman ile doldurur. Bid’at sahibini sürûr ile (neş’e ile) karşılayan, İslâmiyeti hafife almış olur.”

“Bid’atler yayılıp sünnetler terkedildiği zulmetli zamanda, İslâm ilimlerinin tahsili ve neşri en mühim işlerdendir. Ve Muhammed aleyhisselâmın sünnetini yaymak en büyük maksattandır.”

“Günahlardan hemen sonra tövbe yapılırsa ve tövbe günahattan sonra üç saat içinde yapılırsa o günah amel defterine yazılmaz.”

“Tövbe kapısı açıktır. Allahü teâlâ raûf ve rahimdir. Kimse kusurdan hâli değildir. Ümidli olmalıdır.”

“Kur’ân-ı kerîm okumak, Allahü teâlâ ile tekellüm (konuşmak) olur.”

“Cennete girmek ancak rahmet-i ilâhî iledir.”

“Ömrün en kıymetli zamanı gençlik zamanıdır. En kıymetli şey ise ma’rifetullahdır. Gençliğini en kötü şey olan hevâ ve heves peşinde harcayıp, ma’rifetullahı, ömrün en kötü zamanı olan ihtiyârlık zamanına bırakanlara yazıklar olsun!”

“Kıymetli ömrünü bu fânî ve denî (alçak) olan dünyâ için sarf eden kabiliyetli gençlere çok yazık! Onlar gençliklerini dünyâ için harcamakla, aldatıcı bir kahpeye âşık olmuşlar, kıymetli cevherleri saksı parçaları ile değişmişlerdir!”

“Mü’minin hesabı kısa bir zaman için olacaktır. Birinin hesabı diğerinin hesabını geciktirmez.”

“Dünyâ hayâtı çok kısadır. Bu birkaç günlük kısa fırsat zamanında, kabri ve kıyâmeti unutmamak (hazırlanmak) lâzımdır.”

“Dünyâ hayâtı gayet kısadır. Ebedî saadete kavuşmak dünyâ hayâtına bağlıdır. Saâdetli kimse; bu kısa dünyâ hayatındaki fırsatı ganîmet bilip, âhîrette kurtuluşa sebep olacak işleri yapan ve âhîret azığını hazırlayandır.”

“Son nefes korkusu bir ni’mettir ki, Hakkın dostları bu derde giriftardır (tutulmuşlardır).”

“Dünyâ hayâtı geçicidir. Bu birkaç günlük hayâtı ganîmet bilip, Allahü teâlânın rızâsını kazanmaya sarfetmek lâzımdır. Denî dünyânın ni’metlerine dalmayıp, âhireti istemek lâzımdır. Ebedî olan âhireti ve âhiret ni’metlerini kazanmak için çalışmalıdır.”

“Rızık mukadderdir. Ziyâde ve noksan ihtimâli yoktur. Rızkın noksan veya ziyâde olması, Hak teâlânın husûsî fadlı iledir. Hiç kimsenin bunda bir katkısı yoktur.”

“Ticâret eşyasının ve sâimenin (senenin ekserisinde çayırda otlayan dört ayaklı hayvanların) zekâtını, müslüman fakirlere başına kakmadan seve seve vermelidir. Mal, zekâtını vermekle eksilmez. Hadîs-i şerifte bildirildi ki: “Altın ve gümüş sahibi (bunlardan nisâb, ya’nî zekât verecek miktar kadarına sâhib olan), zekâtını vermezse, kıyâmet gününde altın ve gümüşleri levha yapıp, Cehennem ateşinde kızartılıp, sahibinin alnı ve sırtı bunlar ile dağlanacaktır. Soğudukça yeniden kızartılıp tekrar dağlanacaktır. Kullar arasında hesaplaşmanın süreceği ve Cennet ehlinin Cennete, Cehennem ehlinin de Cehenneme girmesine kadar geçen ellibin sene müddetince, zekâtını vermeyen kimseye böyle azâb olunacaktır.”

“Sadakanın sevâbını evvelâ Resûlullahın (aleyhisselâm) rûhuna, sonra da diğer meyyitin rûhuna hediye etmelidir.”

“Seher vakitlerinde ağlamayı ve istiğfar etmeyi ganîmet bilip, en büyük iş olarak addetmelidir.”

“Seher vaktinde uyanık olmayı mümkün olduğu kadar elden bırakmamalı. Seher vaktinde ağlayarak namaz kılıp istiğfar etmeli ganîmet bilmelidir.”

“Attâr-ı Şibli (r.aleyh) kırk sene ağladı ve başını kaldırıp semâya bakmadı. Ağlamasının sebebi sorulunca; “Kabrin korkusundan ve kıyâmet gününün heybetinden ağlamaktayım” dedi. Semâya neden bakmıyorsun? diye sorulunca da; “Meclislerde kahkaha atarak çok güldüm. Bundan dolayı utanıp başımı kaldırıp bakamıyorum” buyurdu.

“İslâmiyete uymadıkça, hiçbir vakit ma’rifet-i ilâhî hâsıl olmaz.”

- 1) Mektûbât-ı Ma’sûmiyye (Muhammed Ma’sûm (kuddise sirruh))
- 2) Tam İlmihâl Se’âdet-i Ebediyye sh. 1044
- 3) Zübdet-ül-makâmât sh. 315
- 4) Hadarât-ül-Kuds sh. 262
- 5) Umdet-ül-makâmât sh. 251
- 6) Hadâik-ül-verdiyye sh. 191
- 7) Hak Sözü’n Vesîkaları sh. 319
- 8) Kıyâmet ve Âhiret sh. 102
- 9) İrgâm-ül-merid sh. 72
- 10) Hadîkat-ül-evliyâ sh. 109
- 11) Reşehât zeyli sh. 39
- 12) Nesimât-ül-üns
- 13) Ma’den-i cevâhir
- 14) Eşcâr-ül-huld
- 15) Esmâr-ül-eşcâr
- 16) Mahzen-ül-envâr-ı safî fî keşfi esrâr-il-müceddidî
- 17) Câmi’u kerâmât-il-evliyâ cild-1, sh. 199
- 18) Rehber Ansiklopedisi cild-12, sh. 291

- 19) Yevâkîf-ül-Haremeyn
20) Makâmât-ı ahyâr sh. 28

SEYFEDDİN-İ FÂRUKÎ

Evliyânın büyüklerinden. İnsanların i'tikâd, ibâdet ve ahlâk husûsunda doğruyu öğrenmelerini ve öğrendikleri bu bilgiler ile amel etmelerini sağlayan, insanları Allahü teâlânın rızasına kavuşturmak için rehberlik eden ve kendilerine silsile-i aliyye denilen İslâm âlimlerinin yirmibeşincisidir. İkinci bin yılının müceddidi olan İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin torunu, Urvet-ül-vüskâ Muhammed Ma'sûm-ı Fârûkî'nin beşinci oğludur. Muhammed Ma'sûm-ı Fârûkî hazretlerinin altı oğlu olup, hepsi de kemâle ermiş Vilâyet-i hâssa-i Muhammediyye ile şereflenmişlerdir. Beşinci oğlu Muhammed Seyfeddîn (r.aleyh) de tasavvuf bilgilerinin mütehasısı idi. "Muhyissünne" adı ile meşhûr oldu. 1049 (m. 1639) senesinde Serhend'de doğdu. 1098 (m. 1696) senesinde yine Serhend'de vefât etti. Kabri mübârek babasının medfûn bulunduğu türbenin birkaç yüz metre güneyindeki türbededir.

Boyu uzun, yüzü esmer ve heybetli, gözleri büyükçe, sakalının iki tarafı az seyrek idi. Zâhir ve bâtın ilimlerinde çok yüksek olan Muhammed Seyfeddîn-i Fârûkî hazretlerinin doğumundan i'tibâren büyük bir zât olacağı ve insanlara hidâyet rehberi olacağı belliydi. Nakledilir ki: Doğum zamanında bir melek görünüp; "Doğduğu gün, öldüğü gün ve tekrar dirildiği gün Allah'ın selâmı üzerine olsun" meâlindeki, Meryem sûresi 15. âyet-i kerîmeyi okuyarak müjde vermişti.

İlim, irfan kaynağı ve kerâmetler sahibi Seyfeddîn-i Fârûkî hazretleri, küçük yaşından i'tibâren ilme yönelip ders okuyabilecek yaşa geldiği zaman, Kur'ân-ı kerîmi ezberledi. Sonra da amcası Muhammed Sa'îd'den aklî ve naklî ilimleri tahsil edip kısa zamanda çok şeyler öğrendi. Zamanının bir tanesi ve ma'rifet deryası olan babası Muhammed Ma'sûm-ı Fârûkî'nin teveccühü ve sohbetleriyle, Nakşibendiyye yolunun usûl ve âdabı üzere tasavvuf yolunda ilerleyip, kısa müddet içinde Vilâyet-i hâssa-i Muhammediyye'ye kavuştu. Birçok hâller ve kerâmetler sahibi oldu. Önce gelenlerin ve sonra gelenlerin olgunluk ve üstünlüklerini ve güzel ahlâkını üzerinde topladı. Ma'nevî derecelere kavuşup, ârifler semâsının ayı ve âlimlerin baştacı oldu. Kendisine, ilâhî hazînelerin kapıları aralanıp, birçok ihsânlar kavuştu.

Zâhiren ve bâtinen olgunlaştıktan sonra yüksek babasının emriyle insanlara, Allahü teâlânın dînini, sevgili Peygamberimizin (aleyhisselâm) güzel ahlâkını anlatmak ve vaktin Sultânı Evrenkzîb Âlemgîr Hân'ın dînî terbiyesi için vazîfelendirilip Delhi'ye gitti. Ömrünün her saatini, Emr-i bil-ma'rûf ve nehy-i anil-münker yapmakla geçiren Seyfeddîn-i Fârûkî hazretleri, Delhi'ye vardığı zaman, şehrin kapısında iki azgın fil ve bunları zabt etmeye çalışan iki heybetli pehlivanın resimlerinin asılı olduğunu gördü. Sultâna o resimleri indirtip yok edinceye kadar şehre girmeyeceğini bildirdi.

Sultan resimleri indirtip yok ettirdi ve o zaman şehre girdi. Sultan Âlemgîr Hân, kendi isteğiyle ve samimî olarak Seyfeddîn-i Fârûkî hazretlerine talebe oldu. Onun sohbetleriyle şereflendi. Yaşı ilerlemiş olmasına rağmen Kur'ân-ı kerîm okumayı öğrenip ezberledi. Sohbetlerinin bereketiyle Hindistan'da yayılmış birçok bid'at ve sapıklık, Sultan Âlemgîr Hân tarafından ferman çıkartılarak ortadan kaldırıldı ve Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) unutulmuş ve kaybolmuş sünnetleri ortaya çıkarıldı. Diğer vezirler, vâliler ve devlet adamları da Seyfeddîn-i Fârûkî hazretlerinin sohbetleriyle şereflenip hidâyete kavuştular. Ona son derece saygı duyup huzûrunda ayakta dururlardı.

Muhammed Seyfeddîn-i Fârûkî hazretlerinin himmet ve bereketiyle, Hindistan'ın her tarafında İslâmiyet yayılıp müslümanlar kuvvetlendi. Bid'at sahipleri ve kâfirler perişan olup, hiçbir yerde kabûl görmediler. Hindistan hiçbir zaman böyle bir devir görmemişti.

Muhammed Seyfeddîn-i Fârûkî hazretleri, Delhi'deki bu gelişmeleri ve Sultan Âlemgîr Hân'ın sevindirici hâlini babasına mektûp yazarak bildirdiği zaman, babası çok sevinip duâ etti.

Sultan Âlemgîr Hân, birgün Muhammed Seyfeddîn Fârûkî'yi (r.aleyh) husûsî bahçesine da'vet etti. Bu bahçenin ortasında gayet süslü bir havuz, havuzun içinde, gözleri elmas olan, altından yapılmış balık şekilleri var idi. Sultan oturmak için burayı seçmişti. Seyfeddîn Fârûkî (kuddise sirruh) buraya gelince; "Önce altından yapılmış bu balıkları kırım" buyurdu. Hepsini kırıp yok ettiler. Sultan; zekî, kabiliyetli, tasavvuf ehline ve Allah adamlarına karşı muhabbet beslediği

için, bu durumlara memnun oluyor, Allahü teâlâyâ şükredip; “Benim saltanatım zamanında böyle evliyâ yetiştiği için, Rabbime sayısız şükürler olsun” diyordu.

Delhi’de, onun sohbet meclisleri çok bereketli ve kalabalık olurdu. Kâfirler, fâcirler, fâsıklar dahî onun sohbet meclisine gelip, yüksek huzûruyla şereflenince, hidâyete kavuşup eski günahlarına tövbe edip, istiğfar ederek geri dönerlerdi. Onun sohbeti bereketiyle, binlerce kişi hidâyete ve kemâle kavuşup, yüksek derecelere ulaşmıştı. Dergâhına hergün binlerce kimse gelir feyz alırdı.

Birgün Şehzâde Muhammed a’zam Şah, teveccühüne kavuşmak ve sohbetiyle şereflenmek için Muhammed Seyfeddîn hazretlerinin dergâhına geldi. Dergâhın kapısı o kadar kalabalıktı ki, kalabalık arasından zor geçip huzûra girebildi. Bu sırada başından sarığı düşüp, kaftanı kenara takıldı. Muhammed Seyfeddîn’in feyzli ve bereketli sohbetiyle şereflendikten sonra babasının yanına döndü. İnsanların, Muhammed Seyfeddîn hazretlerine karşı duyduğu iştîyâkı, arzuyu ve gösterdiği rağbeti anlatınca, Sultan çok sevinip; “Allahü teâlâyâ hamd olsun ki, benim zamanımda sultanların bile huzûruna zorlukla çıkabileceği evliyâ kullar yarattı” diye şükr etti.

Muhammed Seyfeddîn (r.aleyh), insanların haklarına ve kardeşlerine karşı hürmet eder, haklarını gözetirdi. Birgün aynı Şehzâde kendisini da’vet edince, kardeşlerinden, yaşça kendinden büyük olanını da beraberinde götürmüştü. Şehzâde, bu veli kardeşlerin ellerine su dökmek için leğen ve ibriği almış bekliyordu. Muhammed Seyfeddîn hazretleri şehzâdenin elinden ibriği ve leğeni alıp, ağabeyinin eline su döktü. Sonra ibriği şehzâdeye verdi. Şehzâde de onun eline su döktü.

Dünyâyı sevenler ve dünyalık isteyenlerle arkadaşlık etmekten ve beraber oturmaktan şiddetle kaçınırdı. Yüksek sohbet meclisinde bulunanlar onun bir an evvel gelmesini şevkle beklerlerdi. Meclisinde olanlardan birisi, “Allah” ismi celâlini söylese, Muhammed Seyfeddîn (r.aleyh) dehşete düşerek, kendinden geçip, kuş gibi çırpınırdı. Gayr-i ihtiyârî olarak kendilerinden pekçok hâller ve kerâmetler zuhur ederdi.

Buyururdu ki: “Açlık ve mücâhede, hârika ve kerâmeti arttırır. Evliyânın sohbeti ise kalbe zikri yerleştirir. Sünnete tâbi olmayı kolaylaştırır. Yetecek kadar yiyiniz. Zîrâ yolumuzun büyükleri, bu yolu vukûf-u kalbiye (kalb bilgisi) devam ve sohbet üzerine kurmuşlardır. Zühd ve şiddetli mücâhedenin (Nefsin istemediği şeyleri yapmak) neticesi, kerâmet ve tasavvuftan ibârettir. Biz bunları işden bile saymayız. Bizim maksadımız ancak zikre devam, Allahü teâlânın yasaklarından kaçınıp emirlerine uymak, Resûlullah (aleyhisselâm) efendimizin sünnet-i şerîfine tâbi olmak ve daha çok feyz ve bereketlere kavuşmaktır.”

Nakledilir ki: Birgün Muhammed Seyfeddîn hazretlerinin meclisinde bulunan kimselerden birisinin hatırlarından; “Şeyh çok büyükleniyor” diye geçti. Bu durum, Muhammed Seyfeddîn’e (kuddise sirruh) Allahü teâlânın yardımıyla zâhir olunca, ona; “Benim bu hâlim, Allahü teâlânın kibriyâ sıfatının tecellîsidir” buyurdu.

Bir başka defa da, birisi onun büyüklüğünü inkâr etmişti. Kabûl etmemişti. O gece rü’yâsında bir grup gece bekçisi gelip onu şiddetli bir şekilde döğmeye başladılar ve; “Allahü teâlânın sevgilisi olduğu hâlde, sen Muhammed Seyfeddîn hazretlerinin üstünlüğünü inkâr ediyorsun öyle mi?” dediler. Bu korkuyla uyanıp, yaptığına tövbe etti ve onun talebeleri arasına girdi.

Cüzzâm hastalığına yakalanmış olan birisi, Muhammed Seyfeddîn hazretlerine gelip şifâ bulması için duâ etmesini istedi. O da okuyup duâ etti ve hasta iyileşti.

Muhammed Seyfeddîn hazretleri bindörtü yüz velî yetiştirdi. Birçok evliyâ ve mürşid-i kâmil yetiştirip, insanların hidayete kavuşmalarına vesile oldu. Seyyid Muhammed Bedevânî, yetiştirdiği talebelerinin en büyüğü ve kâmilidir. Sekiz oğlu vardı. Üçü kendi huzûrunda kemâle geldi. Beş tanesi henüz küçük idi. Büyük olan oğulları Şeyh Muhammed a’zam, Şeyh Muhammed Hüseyin ve Şeyh Muhammed Şuayb’dır. Diğer oğulları; Muhammed İsâ, Muhammed Mûsâ, Muhammed Kelimetullah, Muhammed Osman ve Abdürrahmân’dır. Altı kızı vardı. Bunlar; Cennet, Habîbe, Sâire, Şehrî, Refiunnisâ ve Zehrâ’dır.

“Mektûbât-ı Seyfiyye” adlı bir eseri olup, içinde yüzdoksan mektûp vardır. Bu kıymetli eseri, oğlu Muhammed a’zam toplayıp kitap hâline getirmiş, 1331 (m. 1913) senesinde Hindistan’ın Haydarâbâd şehrinde basılmıştır. Bu “Mektûbât’ından ba’zı mektûplar:

“Sonsuz ni’metlerin sahibi Allahü teâlâyâ hamd olsun. Peygamberlerin efendisine salât ve selâm olsun. Allahü teâlâ hepimizi dâima kendisiyle bulundursun ve mâsivâ ile meşgûl olmaktan bizleri korusun. Beyt:

Allah sevgisinden başka ne varsa,
Hepsi cana zehirdir, şeker dahî olsa.

Allahü teâlâ sonsuz ihsanıyla kendi rızasına uygun yaşamamızı nasîb eylesin. Çok eski bir düşman olan bu alçak dünyâ, ister dostu, ister düşmanı olsun hiç kimseyi kendi hâline bırakmaz ve hiç kimseye acımaz. En sonunda herkesi aldatarak vefasızca ebediyyen terk eder. Akıllı o kimsedir ki, şu birkaç günlük ömründe Allahü teâlâyâ kulluk ederek, O’nun va’d ettiği sonsuz saadet yolunu tutar. Beyt:

Se’âdet topu ortaya kondu,
Topu kapan yok, erlere n’oldu?

Bütün hareketlerde, yemede, uyumada, konuşmada, ahkâm-ı İslâmiyyeye tam uymalı, bilhassa bu zamanda, giyinmede dikkatli olmalıdır. Erkeklerle ipek elbise giymek haramdır. Adet hâlini almış olan bu tehlikeye düşmemek için çok uyanık olmalıdır. Zikre o kadar devam ediniz ki, Allahü teâlâdan başka hiçbir şey asla kalbinize gelmesin. Bu hâle, bu yolun büyükleri “kalbin fânî olması” demişlerdir.

Büyüklerle karşı tam muhabbetinizi ve hürmetinizi bildiren şerefli mektûbunuz geldi. Bizleri son derece sevindirdi. Karşılıklı görüşünceye kadar hâlinizi bildiren mektûplarınızı devamlı gönderiniz. Gıyabınızda duâ ve teveccühlere sebep olacaktır. Vesselâm.” (Kırkbirinci mektûp)

“Bekâra sûresi 156. âyet-i kerîmesinde meâlen; “Ey Resûlüm! Belâyâ ve musibete sabredenlere müjdele ki, onlar belâ ve musibet gelince dediler ki: “Biz hayâtımızda Allahü teâlânın kuluyuz ve öldükten sonra da yine O’na döneceğiz” buyuruldu. Üzüntümü nasıl anlatacağımı ve ne yazacağımı bilemiyorum. Herkesin sevdiği ve Allahü teâlânın sonsuz affına muhtaç, Seyyid Emîr Hân’ın insanı ürperten ölüm haberini işitince ne kadar elemelere gark olduğumuz, ne türlü gam ve sıkıntılara düştüğümüz, söz ve yazıya sığmaz. Birgün bu haber gelince, bütün ev halkı dayanılmaz acılara ve hüzne kapıldılar. Hastalık gibi ba’zı mâniler olmasaydı, bu fakîr bizzat gelerek başsağlığı dileyecektim. Bu acı yalnız sizin değil, hepimizin, bütün dostlarımızın müşterek acısıdır. Lâkin elden ne gelir ki, hiç kimse ölümden kurtulamıyacaktır. Enbiyâ (aleyhimüsselâm) ve evliyâ (kaddesallahü esrârehum) bu ölüm köprüsünden geçince başka insanlar ne yapabilir ki? Zümer sûresi 30. âyet-i kerîmesinde meâlen; “Ey Resûlüm! Elbette sen öleceksin ve Mekke müşrikleri de ölecektir” buyuruldu. Bu âyet-i kerîme sözümüze kat’î delîldir. Sizin için de bizim için de ölüm hemen önümüzdedir, gelecektir. Nâziât sûresi 7. âyet-i kerîmesinde meâlen; “Kıyâmet günü birinci sûr ile bütün gökler harekete geçecek, bütün mahlûkât yok olacak, herkes ölecektir, ikinci sûr ile bütün mahlûkât yeniden hayat bulacaktır” buyuruldu. Hazret-i müceddîd-i elf-i sâni (r.aleyh), İmâm-ı Nevevî’nin (r.aleyh) Hilyet-ül-ebrâr kitabından naklen buyurmuşlardı ki: “Abdullah İbni Zübeyr (radiyallahü anh) zamanında insanlar üç gün tâ’ün hastalığına yakalandılar. Bu salgın hastalıkta, Peygamberimize (aleyhisselâm) hizmet eden Enes’in (radiyallahü anh) seksenüç oğlu ve Abdurrahmân İbni Ebî Bekr’in (radiyallahü anh) ise kırk oğlu vefât etmiştir.” insanların en hayırlısı Peygamberimizin (aleyhisselâm) Eshâb-ı kirâmına (r.anhüm) öyle muâmele yapıncı, bizim gibi âsîler hangi hesaba dâhil edileceğiz? Yine yüksek dedemiz ve ma’nevî rehberimiz Müceddîd-i elf-i sâni (r.aleyh) hazretleri, Muhammed Sâdık (r.aleyh) amcamın

tâ'undan vefâtı esnasında Mahdûm-zâde Kilân'a yazdıkları mektûpta buyurmuşlar ki: "En azîz oğlumdan ayrılık en büyük musibet ve belâlardandır. Bilemiyorum ki başka bir kimseye bunun gibi bir musibet isâbet etmiş midir. Amma Allahü teâlâ hazretlerinin bu musibet esnasında, bu zayıf kalbe ihsân ettiği sabırlar ve şükürler, O'nun en büyük ni'metlerindendir. Allahü teâlâ hazretlerinden bu belânın mükâfatını âhirette vermesini dilemeliyiz. Bir hadîs-i kudsîde buyurulmuştur ki: "Ey insanoğlu! Gönderdiğim belâ ve musibete sabr edersen, ben de âhirette senin için Cennete girmenden başka bir mükâfata râzı olmayacağım" vesselâm." (Kırkyedinci mektûp)

"Sûre-i Hacc'ın 40. âyet-i kerîmesinde meâlen; "Allahü teâlânın dînine kim yardım ederse, Allahü teâlâ da o kimseye yardım eder" buyurulmaktadır. Peygamberimiz (aleyhisselâm) buyurdular ki: "İstihare yapan ümitsizliğe düşmez, istişâre eden de pişman olmaz." Mektûbunuzda yazmış olduğunuz yukarıdaki âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîf tarafımızdan okunarak anlaşıldı. Bu fakir, duâların kabûl olduğu ve fakirlerin sohbet ettiği zamanlarda, afaki ve enfûsî (içteki ve dıştaki) bütün düşmanlarınıza gâlib gelmeniz ve büyük zaferlere kavuşmanız için Allahü teâlâyâ yalvarıyor ve ondan yardım diliyorum. Çünkü Hind yarımadasında ve Asya kıt'asında İslâmın kuvvetlenmesi ve yayılması, duâ ordusunun yardımıyla, kazanacağınız kesin zaferlere ve neticede devletinizin güçlenmesine bağlıdır.

Yardım iki kısımdır: Birinci kısmı, görünen sebeplere bağlı kılmışlardır. Bu ise yardımın sûreti, zâhirî ve bedeni gibidir. Zaferin maddî sebebinin ve zâhirini teşkil eden sebep, muharebe meydanlarında harb eden gazâ ordularıdır. İkinci kısım ise, yardımın ma'nevî kısmını ve rûhunu teşkil eden, gözle görülmeyen duâ ordularıdır. Ma'nevî ordular, maddî ordulardan daha kıymetlidir ve yardımın özü ve rûhudur. Yardımları, sebepleri, fethi ve zaferi isteyip yaratan Allahü teâlâdır. Enfâl sûresi 10. âyet-i kerîmesinde meâlen; "Yardım, yalnız Allahü teâlâdan gelmektedir" buyurulmaktadır."

Duâ ordusu, hakîkî yardımı gönderen Allahü teâlâ ile yine O'nun yarattığı zâhirî sebep olan gazâ ordusu arasında vâsıta ve delîldir. Ayrıca duâlar, kazayı ve belâyı def eder. Hep doğru söyleyici Peygamberimiz (aleyhisselâm) buyurdular ki: "Kazayı hiç bir şey geri çeviremez. Yalnız duâ geri çevirebilir." Duâdaki bu te'sîr bu kudret, silâhlarda asla yoktur. Duâ ordusu görünüşte zayıf, âciz olsa da, gazâ ordusundan daha kuvvetlidir. Aynı şekilde duâ ordusu rûh gibidir, gazâ ordusu da maddî beden gibidir. Gazâ ordusunun duâ ordusuna sığınmasından başka çaresi yoktur. Çünkü, rûhsuz beden, kuvvet alamaz, zaferler elde edemez. Nitekim Peygamberimiz (aleyhisselâm) Muhacirinin fakirlerini vesile ederek, Allahü teâlâyâ duâ ederlerdi. Her ne kadar bu fakîr, duâ ordusundan sayılmaya lâyık değilsem de, yalnız ismim fakir olduğu için duâlarımın kabûl olma ihtimâlini düşünerek, dâima ümidliyim ve devamlı sizin zaferiniz için duâ ediyorum. Hazırladığınız Dekken seferinde, Allahü teâlâ sizlere galibiyet ve zaferler nasîb eylesin. Bekâra sûresi 127. âyet-i kerîmesinde meâlen; "Yâ Rabbî! Sen duâlarımızı işitirsin, arzularımızı bilirsın, duâlarımızı kabûl eyle" buyurulmaktadır. Vesselâm"

(Kırkıncı mektûp)

Allahü teâlâyâ hamd olsun, İki cihanın efendisi Muhammed aleyhisselâma salât-ü selâm olsun. Allahü teâlâyâ vâsıl olanların İmâmı, hadîs âlimlerinin önderi; yüzbin hadîs-i şerîfi ezbere bilen Hâfız Abdülazîm Münzîrî "Kırk Hadîs-i şerîf adlı kitabında, İbn-i Ömer'den (radiyallahü anh) rivâyet ediyor "Resûlullah (aleyhisselâm) efendimiz buyurdular ki: "Kim ki bir mü'min kardeşinin ihtiyâcını te'min ederse, mahşer günü ameller tartılırken terazinin başında duracağım. Benden imdâd isteyince, o zâta mutlaka şefaate edeceğim." İbn-i Abbâs (radiyallahü anh) Peygamberimizden (aleyhisselâm) şöyle rivâyet etmiştir: "Hayır ve şer Allahü teâlâ hazretlerindendir. Hayır anahtarları ellerine verilmiş olanlara müjdeler olsun. Şer anahtarları ellerine verilen kimselere yazıklar olsun." Enes bin Mâlik'den (radiyallahü anh) rivâyet olunmuştur: "Bütün mahlûkâtı Allahü teâlâ yaratmıştır. Onların her türlü ihtiyâcını irâde ederek, yaratıp göndermektedir. Allahü teâlânın rızâsı için O'nun kullarına kim daha çok hizmet ederse, Allahü teâlâ da o kullarını o kadar çok sever." Afv el-Müzenî babasından o da

dedesinden (rıdvânullahi aleyhim ecmaîn) şöyle rivâyet eder: “Peygamberimiz (aleyhisselâm) buyurdular ki: “Allahü teâlâ, insanların ihtiyâclarını gördürmek için öyle kullar yaratmıştır ki, onlara Cehennem azâbı yoktur. Kıyâmet günü olunca onlar için nûrdan kürsüler hazır olur. İnsanlar hesaba çekilirken onlar Allahü teâlâ ile sohbet ederler.” Ali İbni Ebî Talib (radiyallahü anh) rivâyet etti. Peygamberimiz (aleyhisselâm) buyurdular ki: “Kim ki, bir mü'min kardeşine yardım etmek ve ihtiyâcını te'min etmek için harekete geçip yürürse, Allahü teâlânın yolunda harb eden mücâhidler sevâbı verilir”.

Ebû Hüreyre (radiyallahü anh) şöyle rivâyet etti. Peygamberimiz (aleyhisselâm) buyurdular ki: “Kim ki bir müslûman kardeşinin ihtiyâcını te'min ederse, Allahü teâlânın yakın dostu ve velî kulu olur. Bir kimse mü'min kardeşinin sıkıntısını gidererek sevindirirse, Allahü teâlâ o mü'mine mahşerde, sıratı geçerken iki tane nûrdan ışık verir. Bu iki nûrun ziyasının kudretini yalnız Allahü teâlâ verir.” Vesselâm evvelen ve ahiren.” (Altmışaltıncı mektûp)

“Noksan sıfatlardan münezze olan Allahü teâlânın şerefli ismiyle başlıyorum. Kıymetli kardeşim, Allahü teâlâ size sonsuz saadet yolunda devamlı yükselmeler nasîb eylesin. Bu büyükleri sevme saâdetiyle, hiçbir üstünlük ölçülemez. Bu büyüklere muhabbet, sizin en üstün vasfınız olmuştur. Bu sebeple sonsuz derecelere yükselmeniz ümîd edilmektedir. Allah adamlarını sevmenin insana kazandıracığı üstünlükler ve dereceler, yazı ile ifâde edilemez, kitaplara sığdınamaz. Bu sebeple kalemimi burada bırakıyorum. Vesselâm.”

(Yüzonüçüncü mektûp)

Seyfeddîn-i Fârûkî hazretlerinin değişik zâtlara yazmış olduğu mektûplardan ba'zı kısımlar:

“Hadîs-i şerîfte buyuruldu ki: “İslâm ve sultan ikiz kardeş gibidir. O ikisinden birisi ancak diğeri ile iyi olur. Temeli olmayan bir şey yıkılır. Muhafızı olmayan bir şey ise zayı olur.”

Bekâra sûresi 201. âyet-i kerîmesinde meâlen; “Kimi de; “Ey Rabbimiz! Bize dünyâda da iyi hâl ver, âhirette de iyi hâl ver ve bizi o ateş (Cehennem) azâbından koru” der.” buyuruldu. İmâm-ı Fahreddîn-i Râzî bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde buyurdu ki:

“Allahü teâlâyâ duâ edenler iki kısımdır: Birinci kısım, sâdece dünyalık elde etmek için duâ ederler. İkinci kısmı hem dünyâ, hem de âhiret için duâ ederler. Üçüncü bir kısım daha vardır ki, onlar sâdece âhiret için duâ ederler. Sâdece âhiret için duâ etmenin doğru olup olmadığı husûsunda âlimler ihtilâf ettiler. Âlimlerin ekserisi, sırf böyle duâ etmenin doğru olmayacağını söylediler. Çünkü insan muhtaç ve zayıf bir varlıktır. Ne dünyânın elem ve acılarına, ne de âhiretin sıkıntı ve meşakkatlarına güçleri yetmez. En uygun olanı dünyâ ve âhiretteki kötülüklerden Allahü teâlâyâ sığınmak, her iki âlemde de iyi hâl üzere bulunmayı O'ndan istemektir.”

Yine Fahreddîn-i Râzî (radiyallahü anh) tefsîrinde, Enes bin Mâlik'in şöyle anlattığını haber veriyor “Bir defasında Resûlullah (aleyhisselâm) bir zâtın ziyâretine gitti. Hastalık sebebiyle o kimse gayet zayıf ve halsiz düşmüş idi. Resûlullah efendimiz o kimseye; “Sen Allahü teâlâyâ nasıl duâ ederdin?” diye sordu. O da; “Ben; “Allahım! Ahirette eziyetle olmayayım da dünyâda nasıl olursam olayım. Ahirette sıkıntı çekeceksem onu bana dünyâda iken ver” diye duâ ederdim” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdu ki: “Senin buna gücün yetmez. Sen şöyle de: “Rabbimiz! Bize dünyâda da âhirette de iyilik ver. Bizi Cehennem azâbından koru!” Sonra Resûlullah efendimiz o kimseye duâ etti. O kimse Allahü teâlânın izni ile şifâ buldu.

Eğer Allahü teâlâ kullarına, hiç dert ve elem vermemiş olsa veya çok az vermiş olsaydı, insanlar O'na ibâdet etmekten ve O'nu zikretmekten gâfil olurlardı. İnsanın, dünyâ ve âhiret saadetine, Allahü teâlânın rahmetine kavuşabilmek için, ibâdet ve tâatten ve zikrden geri kalmaması şart olduğuna göre ve hiçbir kimsenin Allahü teâlânın rahmetine muhtaç olmamasının mümkün olmadığına göre, iyi düşününce dert ve sıkıntıların, aslında birer ni'met oldukları, insanı Allahü teâlâyâ çeken birer kemend oldukları anlaşılır.”

- 1) Umdet-ül-makâmât sh. 392
- 2) Hadâik-ül-verdiyye sh. 199
- 3) İrgâm-ül-merîd sh. 75
- 4) Hadîkat-ül-evliyâ sh. 112
- 5) Reşehât zeyli sh. 46-49
- 6) Tam İlmihâl Se'âdet-i Ebediyye sh. 1065
- 7) Âdâb sh. 63
- 8) Rehber Ansiklopedisi cild-12, sh. 299
- 9) Mektûbât-ı Seyfiyye
- 10) Câmi'u kerâmât-il-evliyâ cild-1, sh. 204
- 11) Makâmât-ı ahyâr sh. 57

SEYYİD NÛR MUHAMMED BEDEVÂNÎ

Evliyânın büyüklerinden. İnsanları Hakka da'vet eden, doğru yolu gösterip hakîkî saadete kavuşturan ve kendilerine "Silsile-i aliyye" denilen büyük âlim ve velîlerin yirmialtıncısıdır. Hindistan'ın Bedevân şehridir. Doğum târihi bilinmemekte olup, 1135 (m. 1722) senesinde vefât etti. Türbesi Hindistan'ın Delhi şehrinin güney tarafındadır. Nizâmüddîn Evliyâ'nın türbesinin batısında olup ziyaret edilmektedir.

Seyyid nûr Muhammed Bedevânî hazretleri, ilmini ve feyzini İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin torunu, büyük âlim ve mürşid-i kâmil Muhammed Seyfüddîn-i Fârûkî'den aldı. Ayrıca Mirzâ Hâfız Muhsin'den de ilim öğrendi. Seyfüddîn-i Fârûkî hazretlerinin derslerinde ve sohbetlerinde yetişip icâzet aldı. İlimde o kadar yükselmişti ki; sarf, nahiv, mantık, me'ânî, tefsîr, hadîs ilimlerinde ve tasavvufda zamanının yegâne âlimi ve rehberi idi. Tasavvuf ehli onunla iftihar etmişlerdir. İnsanlar ondan feyz almak için sohbetine koşmuşlardır. Bir teveccühü ile talebelerinin kalbleri zikretmeye başladılar. "Sokakda fâsıkla karşılaşmak kalbde zulmet hâsıl eder" buyururdu ve talebelerinin hangi fısı, günahı işleyenle karşılaştığını haber verirdi. Yetiştirdiği talebelerin en meşhûru ve halîfesi, "Mazhar-ı Cân-ı Cânân" hazretleri olup, evliyânın büyüklerindendir.

Seyyid nûr Muhammed Bedevânî hazretleri, dînin emirlerine tam uyardı. Şüpheli şeylerden ve haramlardan sakınma husûsunda gayreti son dereceye ulaşmıştı. Yiyeceği ekmeğin ununu helâlden tedârik eder, hamurunu kendi yoğurup, pişirir ve açlık ağır bastıkça azar azar yedi. İstiğrak ve cezbe hâlleri ya'nî tasavvufda ilâhî aşk ile kendinden geçme hâli pek ziyâde idi. Onbeş sene bu hâl üzere tasavvufî hâllere gark olmuştur. Ömrünün son zamanlarında bu hâlden ayıklık hâline dönmüştür. Sünnet-i seniyyeye uymakta, edeb ve âdetlerde de Peygamber efendimize (aleyhisselâm) tâbi olmakta büyük bir dikkat gösterirdi. Peygamberimizin (aleyhisselâm) hayatını ve yüksek ahlâkını anlatan kitapları devamlı yanında bulundurur, bunları okuyup, hâllerinde ve işlerinde Resûlullah'a (aleyhisselâm) uymaya çalışırdı.

Bir defasında helaya girerken, yanlışlıkla önce sağ ayağını içeri atmıştı. Bunun üzerine tasavvufdaki halleri bağlandı. Üç gün Allahü teâlâya yalvarıp, tazarru ve niyazda bulunduktan sonra hâlleri tekrar açıldı. Dünyâyâ düşkün olanlar ile görüşmekten tamamen sakınırdı. Yiyeceklerinin helâl olması husûsunda çok dikkatli davranırdı. O kadar murâkabe yapardı ki, ya'nî Allahü teâlâdan başka herşeyi unutup, Allahü teâlâyâ yönelerek o kadar çok ibâdet ve tâat yapardı ki, bu sebeple beli bükülmüştü. Buyurmuştur ki: "Otuz seneden beri kalbimden insanın tabîî gıdası olan şeyleri yemek geçmedi. Ne zaman yiyeceğe ihtiyâç duysam yanımda bulduğumu yedim. Günde yalnız bir defa yemek yer idi. Kazançları ve yemekleri şüpheli olanların yemeğini asla yemezdi.

Birgün birisi yiyecek bir şey hediye getirmişti. Kendisine takdim edilince, nâzik bir tavırla; "Bu yiyecekde bir zulmet gözüktüyor, bir araştırınız!" buyurdu. Bu yiyecek helâldendir diye arzettiler. Fakat araştırınca, bu yiyeceğin gösteriş niyetiyle hazırlanıp getirildiğini anladılar. Dünyâyâ düşkün olan bir kimse, kendisinden emânet bir kitap istediğinde verirdi. Kitap geri getirilince o kitabı bir yere kor üç gün bekletirdi. Verdiği kimseden kitap üzerine sirayet eden zulmet, sohbeti bereketiyle dağıldıktan sonra alıp okurdu. Evliyânın büyüklerinden ve Seyyid nûr Muhammed Bedevânî hazretlerinin en başta gelen talebesi olan Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri ondan bahsederken, gözleri yaşla dolar ve talebelerine şöyle derdi; "Sizler Seyyid nûr Muhammed Bedevânî hazretlerine yetişemediniz, onu görmediniz. Eğer görmüş olsaydınız, îmânınız tazelenir ve Allahü teâlâ ne büyük kudret sahibidir ki, böyle mübârek bir zât yaratmış derdiniz. Onun keşfi son derece kuvvetli idi. Başkalarının baş gözüyle göremediklerini o, kalb gözüyle görür ve anlardı. Hayatı baştan sona fazilet ve kerâmetler ile doludur."

Bir defasında bir talebesi huzûruna giderken, yolda gözü yabancı bir kadına takılıp ona bakmıştı. Hocası Seyyid nûr Muhammed Bedevânî'nin huzûruna girince, sende zinâ zulmeti görüyoruz buyurarak yabancı kadına bakması sebebiyle günaha girdiğine işâret etmiştir.

Bir gün ihtiyâr bir kadın, Seyyid nûr Muhammed Bedevânî hazretlerinin huzûruna gelip; “Cinler kızımı kaçırdılar! Ne yaptıysak bir çâre bulup onların elinden kurtaramadık. Sizden istirhâm ediyorum, kızımın cinlerin elinden kurtulması için bir çâre bulunuz!” dedi. Bunun üzerine Seyyid nûr Muhammed Bedevânî hazretleri bir müddet oturup murâkabeye daldı. Sonra da o ihtiyâr kadına dedi ki: “İnşâallah kızın falan vakit gelecek!” Buyurduğu gibi vâki olup, cinlerin kaçırdığı kız işâret ettiği vakitte geldi. Cinlerin elinden kurtulup gelen kıza nasıl kurtulup geldin? diye sorduklarında; “Sahrada cinlerin elinde esîr idim. Birden bire mübârek bir zât gözükp beni onların elinden kurtardı ve bir anda buraya getirdi” dedi. Bu hâdiseye şahid olan bir zât, Seyyid nûr Muhammed Bedevânî hazretlerine; “Neden oturup murâkabeye daldıktan sonra, kadına kızın falan vakit gelecek dediniz de murâkabeye dalmadan hemen söylemediniz?” diye sorunca; “O kızın kurtulması için himmet gösterip Allahü teâlâyâ duâ ettim. Sonra bana ilhamı ilâhî ile kurtulacağı bildirildi. Bu fakirin teveccühü ve himmeti bu işe te’sîr etti” buyurdu.

Bir defasında râfîzî i’tikâdlı iki kişi, Seyyid nûr Muhammed Bedevânî hazretlerinin huzûruna gelmişlerdi. Râfîzî olduklarını saklayıp, kendisine tâbi olmak istediklerini söylemişlerdi. Onların sapık i’tikâdda olduklarını anlayıp; “Önce bozuk i’tikâdınızdan vazgeçin sonra tâbi olma arzusunda bulunun” buyurdu. Bu iki râfîzîden biri huzûrunda tövbe edip, sapık i’tikâdından vazgeçti ve saadete erdi. Diğeri ise sapıklığında ısrar edip, saadetten mahrum oldu.

Seyyid nûr Muhammed Bedevânî hazretlerinin evinin yakınında oturan bir kişi, bir dükkân açıp, afyon, esrâr satmaya başladı. Bunun üzerine Seyyid nûr Muhammed Bedevânî hazretleri, “Afyonunun zulmeti bizim bâtın nisbetimizi kederlendirdi” dedi. Bunu işiten talebeleri afyon satan adamın dükkânını yıkıp harâb ettiler. Seyyid nûr Muhammed Bedevânî hazretleri, bu işi duyunca üzüldü; “Onun dükkânını harâb etmeniz bizi daha çok kederlendirdi. Çünkü onun afyon, esrâr satmasına mâni olma işi, devletin hâkiminin vazîfesidir. Siz başkasının işine müdâhale ettiniz. Böylece dînin emrine muhalif iş yapıldı. Önce ona; haram olan bu işten vazgeçmesi yumuşak bir dil ile anlatılır. Sonra vaz geçmezse mâni olunurdu” dedi. Sonra dükkânı harâb edilen kimseye altın gönderdi. Talebelerine onunla helâllaşmalarını söyledi. Talebeleri altını verip onunla helâllaştılar. Bunun üzerine, afyon ve esrâr satmaktan vazgeçip, tövbe etti. Sonra da Seyyid nûr Muhammed Bedevânî hazretlerinin talebesi olup, sâlih bir zât oldu.

Seyyid nûr Muhammed Bedevânî hazretleri şöyle anlatmıştır: “Bir gün hocam Mirzâ Hâfız Muhsin’in kabrini ziyârete gitmiştim. Kabri başında murâkabeye daldım. Bu hâlde iken kendimden geçtim ve hocamı kabrinde görüp, konuştum. Kefeni ve bedeni hiç çürümemişti. Sâdece ayaklarının alt kısımlarına toprak te’sîr edip hafif dökülmüştü. Bunun sebebini kendisinden sordum, dedi ki: “Sahibinden izinsiz, sahibi geldiği zaman geri vermek niyetiyle bir taş alıp, abdest aldığım yere koydum. Abdest alırken o taşın üzerine bastım. Ayaklarımda gördüğün toprağın te’sîri bu sebeptedir.” Şu muhakkaktır ki, takvâda çok ileri giden evliyâlıkta çok yükselir.”

- 1) Tam İlmiyhâl Se’âdet-i Ebediyye sh. 1066
- 2) Makâmât-ı Mazhariyye sh. 10
- 3) Hadâik-ül-verdiyye sh. 200
- 4) Hadikat-ül-evliyâ sh. 115
- 5) İrgâm-ül-merid sh. 75
- 6) Reşehât zeyli sh. 49
- 7) Hadâik-ün-nediyye sh. 8
- 8) Seffnet-ül-evliyâ cild-2, sh. 27
- 9) Behcet-üs-seniyye sh. 8
- 10) Rehber Ansiklopedisi cild-15, sh. 185

MAZHAR-I CÂN-I CÂNÂN

Evliyânın büyüklerinden. İnsanları Hakka da'vet eden, doğru yolu göstererek hakîkî saadete kavuşturan ve kendilerine "Silsile-i aliyye" denilen âlim ve velîlerin meşhûrlarındandır. İsmi, Şemseddîn Habîbullah'dır. Babası Mirzâ Can'dır. Onun ismine izafeten Cân-ı Cânân denilmiştir. 1111 (m. 1699) veya 1113 (m. 1701) senesinde Ramazân-ı şerîfin onbirinde Cum'a günü doğdu. 1195 (m. 1781) senesinde Delhi'de şehîd edildi. Kabri, Şah Cihan Câmii yakınındaki Dergâh Câmii'nde olup, oradaki dört kabirden biridir. Talebesi Abdullah-ı Dehlevî'nin de kabri oradadır. Hazreti Ali'nin soyundan olup, seyyiddir. Yirmisekiz batında, soyu Hazreti Ali'ye ulaşır. Ceddi ümerâdan olup, Teymûriyye sultanlarına yakınlıkları vardı. Bütün dedeleri, mürüvvet, adâlet, şecaat, sehâvet (cömertlik) ve dîne son derece bağlı olmalarıyla tanınmış olup, beğenilen ve medhedilen bütün üstün vasıflara sâhib idiler. Ayrıca herbiri, devlet idâresinde mevki ve makam sahibi idiler. Babası Mirzâ Can, mevkî ve makamı terkedip, fakirliği ve kanâati tercih etti. Servetini Allah için fakirlere dağıttı. Kızının nikâhı için ayırdığı yirmibeşbin rub'iyye miktarındaki altını, bir dostunun şiddetli bir sıkıntıda olduğunu işitince, tamamen ona hediye etti. Babası, memleketinde, merhameti, üstün ahlâkı, insanî meziyetlerinin üstünlüğü ile tanınmış bir zât idi. Zamanın mürşid-i kâmillerinden olan Şah Abdürrahmân Kâdiri'nin sohbetinde kemâle gelmiştir.

Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri, daha küçük yaşta iken alnında rüşd ve hidâyet nûru parlıyordu. Zekâsının ve fehminin (anlayışının) parlaklığını gören firâset erbâbı, onun yüksek bir fıtrata sâhib olduğunu söylerlerdi. Babası, onun terbiye ve ta'liminde, ilim öğrenmesi husûsunda çok dikkat göstermiştir. Daha küçük yaşta ilim, ma'rifet öğrenmeye ve çeşitli maharetler kazanmağa başlamıştı. Kıymetli ömrünü çocukluğundan itibaren gayet iyi değerlendirip, heba etmemiştir. İlim ve ma'rifeti yanında ayrıca çeşitli san'at ve maharetleri öğrenmişti. Kendisi şöyle demiştir: "Çocukluğumda İbrâhim aleyhisselâmı rû'yâmda görüp, çok iltifât ve ihsânlarına kavuştum. Yine çocukluğumda Hazreti Ebû Bekr'i ne zaman hatırlayıp ismini ansam, mübârek sûreti karşıma çıkardı. Rûhâniyetini gözümle görürdüm. Bana çok iltifâtta bulunurdu." Yine şöyle anlatmıştır: "Çocukluğumda idi. Bir kimse babamla konuşuyordu, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinden bahsettiler. Ben o anda İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin rûhâniyetini gördüm. Bana oradan kalkmam için işâret etti. Bu hâli babama söyledim. Babam dedi ki: "Anlaşıldı ki, sen onların yolundan istifâde edeceksin." Allahü teâlâ benim tînetime sünnet-i seniyyeye ittiba' etme hasletini yerleştirmiş."

Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin fıtratında bir yükseklik, büyükler yolunda ilerlemeye büyük bir kabiliyet, onları sevmek ve muhabbet gösterme husûsiyeti vardı. Buyurdu ki: "Aşk ve muhabbet, benim tînetimin hamurunun mayasıdır." Zamanın meşhûr âlimlerinden onun hâlini görenler; "Bu çocuk âşıkane bir mîzâca sâhibdir" demişlerdir. Babası ona şöyle demiştir: "Senin dünyâya gelişin benim için çok mübârek oldu. Çünkü senin doğduğun sene, ben dünyâya âit bağlılıkları, dünyâya düşkün olmayı terkedip, kanâati tercih ettim."

Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri şöyle anlatmıştır: "Ben onaltı yaşında iken babam vefât etti. Vefât etmeden önce bana şöyle vasiyyet etti: "Bütün vaktini, kemâlâtı, olgunlukları ve üstün dereceleri elde etmek için harca. Kıymetli ömrünü boş şeyler ile geçirme." Babamın vefâtından sonra vasiyyetine uyarak ilim öğrenmeye ve öğrendiğim ilimle amel etmeye başladım. Büyük zâtların sohbetlerine devam ettim. Ben bu hâlde iken çevremdekiler, dedelerimin eskiden beri makam ve mevki sahipleri olması hasebiyle, benim de bir mevkî ve makam sahibi olmamı istediler. Bu iş için beni pâdişâhın sarayına götürdüler. Fakat o gün pâdişâh hasta olduğu için makamında yok idi. Pâdişâhla görüşmem mümkün olmadı. O günün gecesini bir rû'yâ gördüm. Rû'yâmda evliyânın büyüklerinden bir zât, mezarından kalkıp yanıma geldi ve kendi külahını benim başıma koydu. Rû'yâda gördüğüm o zât, Hâce Kutbüddîn hazretleri idi. Bu rû'yâdan sonra gönlümde makam ve mevkî arzusu hiç kalmadı. Ondan sonra, evliyâ zâtların sohbetine koştum. Onların sohbetine kavuşma şevki, arzusu beni sarmıştı. Nerede büyük bir zâtın olduğunu duysam, hemen onun ziyâretine giderdim. O zamanın en meşhûr âlimlerinden biri de Kelîmullah Çeştî idi. Huzûruna gittim. Hadîs-i şerîf dersi veriyordu. Sıra bir hadîs-i şerîfin izahına gelmişti. O hadîs-i şerîfin izahında şöyle dedi: "Bir gece vakti Resûlullah (aleyhisselâm), cinlerden biri hücum edip yakalamak istedi. Resûlullah (aleyhisselâm), Süleymân

aleyhisselâmın duâsını okuyup, cinnin tasallutundan kurtuldu.” Onun böyle izahı sırasında, böyle bir sözü söylemesinin sebebini düşünerek; “Acaba bundan ne kastediyor” dedim. Kalbimden geçeni anlayıp; “Bu hadîs-i şerîften anlaşılıyor ki, bir talebeye onun hocasından izinsiz başka bir hoca tasarrufta bulunamaz” dedi. (Bu sözüyle onun asıl mürşidinin başka bir zât olacağına işâret etmiştir.)

Bu zâtın sonra Şah Muzaffer Kâdirî’nin ziyâretine gittim. Sohbetini dinlerken orada bulunanlardan biri; “Şimdi, zamanımızda ebdâl ve evtâd denilen evliyâ zâtlar var mıdır?” diye sordu. Bu suâl üzerine; “Allahü teâlânın dostları, sevgili kulları olan evliyâ zâtlar her zaman bulunur. Her kim ebdâl denilen evliyâ zâtlardan birini görmek isterse şu gence baksın!” diyerek beni gösterdi. Ben o sırada henüz tasavvufda yetişmeye başlamamıştım. O zât firâset nûruyla benim hakkımda böyle buyurmuştu. Sonra Şah Gulâm Muhammed Muvahhid’in ziyâretine gittim. Onun dergâhı Cüneyd-i Bağdadî hazretlerinin dergâhı gibi, sabır, kanâat, zühd ve tevekkül dergâhı idi. Daha sonra da Mîr Hâşim Câlîserî’nin sohbetine gittim. Bu zât, hocasının beşbin hatim okuduğunu söylemişti. Mir Hâşim Câlîserî’nin vefâtı yaklaşıncı, kendisine Keşmir’de vefât edeceği ilham olunmuş. Bunun üzerine o anda Keşmir’den çok uzak bir yerde olmasına rağmen, kerâmetiyle bir anda Keşmir’e gidip, orada vefât etmiştir. Bu evliyâ zâtlardan başka pekçok büyük zâtın sohbetinde bulundum.”

Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri, bir mektûbunda şöyle yazmıştır: “Birkaç defa bu fakirin neseb ve hasebini, ya’nî baba ve annelerinin kim olduklarını sormuştunuz. Aslında bu fakirin vücûdu, başlangıçta bir damla su, sonunda ise bir avuç topraktır. Babalarımın bahsetmek icâb ederse, şöyle derim: “Yirmisekizinci batında dedemiz hazret-i Ali’ye ulaşmaktadır. Emîr Kemâleddîn ismindeki dedem, 800 (m. 1398) yıllarında Tâif’den Türkistan’a geldi. O memlekette bulunan Kaksalân reîsinin kızıyla evlendi. Kaksalân reîsinin oğlu olmadığı için, o havâlinin idâresi Emîr Kemâleddîn’e ve evlâdına kaldı. Hümâyûn Şah, Hindistan’ı Afganlıların elinden alınca, o hânedandan soyu üç vâsıta ile adı geçen emîre ulaşan Mahbûb Hân ve Bâbâ Hân adındaki iki kardeşi de birlikte getirdi. Bu ikisi Ekberî târihlerinde yazılıdır. Bu büyüklerin nesebi ise Timur Hân’a ulaşır. Fakirin nesebi ise, dört vâsıta ile Bâbâ Hân’a ulaşır. Babam, Evrengzîb’in hizmetinde ömrünü tamamladı. Ömrünün sonunda, makam ve me’mûriyeti bırakıp, dünyâdan el çekti. Kadirî yolunun halîfelerinden bir büyüğün hizmet ve huzûru ile şereflenip, kesb-i kemâlât eyledi. 1130 (m. 1717)’de vefât etti.

Bu fakîr 1113 (m. 1701) senesinde dünyâya gelmişim. Babam vefât ettiği zaman, ben onaltı yaşında idim. Bütün varlığımla yüzümü dünyâdan âhirete döndüm. O zamanki ilimleri babamın sağlığında tahsil ettim. Hadîs kitaplarını, Şeyh-ül-muhaddisîn Şeyh Abdullah bin Sâlim Mekki’nin yetiştirdiği Hacı Muhammed Efdal Siyalkûtî’nin huzûrunda, Kur’ân-ı kerîmi, Şeyh-ül-kurrâ Şeyh Abdülhâlık Şevkî’nin talebesi Hâfız Abdürresûl Dehlevî’den okudum. Nakşibendî yolunda mutlak icâzeti, iki vâsıta ile İmâm-ı Rabbânî Müceddîd-i elf-i sâni’ye (kuddise sirruh) ulaşan Seyyid nûr Muhammed Bedevânî hazretlerinden aldım ve ömrümün bir kısmı onun hizmet ve huzûrunda geçti. Onun vefâtından sonra, bu yolun diğer büyüklerinden istifâde ettim. Sonunda yine iki vâsıta ile İmâm-ı Rabbânî hazretlerine ulaşan Şeyh-uş-şuyûh Muhammed Âbid hazretlerinin feyz saçan huzûr ve sohbetine kavuştum. Bir zaman hizmetlerinde bulundum. Kadirî, Çeştî ve Sühreverdî yollarında da icâzet aldım. Bugün 1185 (m. 1771) senesidir, bu büyüklerin yolunda otuz yıldır, Allahü teâlâyı isteyen talibleri terbiye ile meşgûlüm. Allahü teâlâ sonumu Habîbinin (aleyhisselâm) bereketi ile hayırlı eylesin.”

Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri, küçük yaşta zâhirî ilimleri öğrendikten sonra tasavvufa yönelip, Seyyid nûr Muhammed Bedevânî’den feyz alarak yükseldi. Dört sene bu hocasının sohbetine devam edip hilâfet aldı. Hocası Seyyid nûr Muhammed’in, vefâtından sonra, altı sene Şeyh Gülşenî ve oniki sene Muhammed Efdal ve Hâfız Sa’dullah’ın, sekiz sene Muhammed Âbid-i Senâmî’nin sohbetlerine devam ederek tasavvufda Müceddidiyye yolunda yüksek derecelere kavuştu. Ayrıca Kâdiriyye, Çeştiyye, Sühreverdiyye ve Kübreviyye yollarından da icâzet (diploma) aldı. Zâhirî ve bâtinî ilimleri öğrendikten sonra insanları irşâd etmeye başladı. Derslerine ve sohbetlerine âlimler, âmirler, veliler ve halk devam edip ondan feyz aldılar. Mîr Müsliman, Senâullah Pâni-pütî, Gülâm Kâki, Seyyid Alîmullah, Seyyid Abdullah Dehlevî gibi büyük âlimler ve velîler yetişti.

Tasavvufda hocası olan Seyyid nûr Muhammed Bedevânî hazretlerine talebe olmasını şöyle anlatmıştır: “Onsekiz yaşında idim. Bir zât bana Seyyid nûr Muhammed Bedevânî hazretlerinin büyüklüğünden, kemâlâtından bahsetmişti. Onun üstün vasıflarını işitince, gayr-ı ihtiyârî kalbim ona tutuldu, huzûruna gittim. Mübârek yüzünü görünce ma’rifet sahibi bir zât olduğunu anladım. Sünnet-i seniyyeye son derece bağlı, dînin emirlerine tam uyan, yüksek ahlâk sahibi bir zât idi. Sohbeti kalbe safa veriyor, cana can katıyordu. İyice anlaşılmıştı ki, arayanlar maksada onun huzûrunda kavuşuyor, ölmüş kalb onun huzûrunda dirilip itminana eriyor, Hakka kavuşmak orada müyesser oluyordu. Beni talebeliğe kabûl etmesini arzedenince, istihâresiz talebe kabûl etmediği hâlde beni derhal kabûl etti. Feyzleri o kadar bereketli ve te’sîrli idi ki, bir teveccüh ile talebesinin kalbi zikretmeye başladılar. Ona talebe olup feyzlerine kavuşunca gönlüm aydınlandı. Çok iltifâtına kavuştum. Haramlardan sakınmayı çok tenbîh ederdi. Bir talebesi sokakta harama” baksa, sohbeti sırasında, “Sizde günah zulmeti görünüyor!” derdi. Yolda bir fâsıkla, sarhoşla karşılaşsak, huzûruna gidince; “Sizde şarab zulmeti görünüyor” diyerek buyururdu ki: “Fâsık kimseler ile karşılaşmak bâtın nûrunu örter.” Allah korusun ya günah işleyip, fâsık olmak nasıl olur. Bunun gibi talebeleri duâ ve zikirle meşgûl olsa, Kelime-i tevhîd söylese, onu da müşâhede ederdi. Huzûruna Kelime-i tevhîd okuduktan sonra gittiğimde; “Bugün Kelime-i tevhîdi çok oku”, eğer birgün okumasam; “Bu gün seni nûrlardan uzak görüyorum!” buyururdu.

Kısa zamanda nûr Muhammed Bedevânî hazretlerinin sohbetinde yetiştim. Tasavvuf hâllerine gark olmuştum. Beni öyle bir muhabbet-i ilâhî sarmıştı ki, cezbenin (çekilmenin) çokluğundan uykuyu, istirahatı, yemeyi, içmeyi terk etmiştim. İnsanlardan uzaklaşıp yalnız başıma yalın ayak, baş açık, viranelerde dolaşmaya başladım. Açlığın şiddetinden ağaç yaprağı yemiştım. Vaktim hep kendimden geçmiş bir vaziyette ve murâkabe hâlinde geçiyordu. Asıl maksada kavuşmayı böylece bekledim. Nihâyet o hâle geldim ki; “Rabbini görüyormuş gibi ibâdet et” hadîs-i şerîfinde istenen vasfa ulaştım. Mahviyyet, fenâ ve bekâ hâllerine ulaştım. Büyüklerin ta’rîf ettiği maksada, sırr-ı tevhîde kavuştum... Hocam Seyyid nûr Muhammed Bedevânî’nin sohbetine dört sene devam ettim. Sonra bana icâzet verdi. Bana Ehl-i sünnet i’tikâdî üzere olmamı, sünneti seniyyeye uymamı ve bid’atlerden sakınmamı vasiyyet etti.”

Kendisi ilim tahsilini şöyle anlatmıştır: “Fârisî lisanım ve diğer ba’zı bilgileri babamdan, Kur’ân-ı kerîmi, tecvîd ve kırâat ilmini Kâri Abdürresûl’dan, aklî ve naklî ilimleri de zamanımızın âlimlerinden öğrendim. Babamın vefâtından sonra da, Hacı Muhammed Efdal’dan, tefsîr ve hadîs ilmi öğrendim. Onbeş yaşında iken kendisinden ilim öğrendiğim hocam Hacı Muhammed Efdal, bana bir takke hediye etmişti. Bunun bana öyle bir bereketi oldu ki, zihnim iyice açıldı. Hiçbir şeyi okuyup öğrenmekte zorluk çekmedim. Tahsilimi tamamladıktan sonra, bir müddet de talebelere ders verdim. Bundan sonra tasavvufa yönelme arzusu iyice fazlalaşmıştı. Bir defasında rû’yâmda gaybdan bir ses; “Bizim seninle işimiz var. İnsanların hidâyete kavuşması ve onları hidâyete kavuşturacak yolun yayılması senin sebebinle olacak!” dedi. Bu rû’yâyı da görünce tasavvufa yönelip, bâtın nisbetini elde etmek arzum iyice kesinleşti. Bu maksadıma kavuşmak için Seyyid nûr Muhammed Bedevânî’nin huzûruna gidip, ona talebe oldum. Beni talebeliğe kabûl edip, çok iltifât ve ihsânda bulundu. Benim hâllerime bakıp, bana karşı tevâzu’ ile, büyük bir sevgi ve alâka gösterdi. Birgün, ikimiz karşı karşıya otururken; “İki güneş karşı karşıya gelmiş, birinin nûrundan diğeri görülüyor. Eğer tâliblerin terbiyesine yönelsen âlem nûrlanır” buyurdu. Yine birgün bana; “Sende Allahü teâlâyâ ve resûlüne karşı muhabbet yüksek derecededir. Bizim yolumuz, senin teveccühlerin ile yayılacak. Sana Şemseddîn Habîbullah ismi verildi” buyurdu ve talebelerinden bir kısmının yetiştirilmesini bana havale etti. Ben hocamın sohbetine devam ederken, havale ettiği o talebeleri de yetiştirdim ve hocamın sohbetine bıraktım. Her ne kadar Resûlullahın (aleyhisselâm) zamânında bulunup görmekle şereflemedik ama, Allahü teâlâyâ binlerce şükürler olsun ki, Resûlullahın nâiblerinden olan (O’nun yolunu anlatan) hocam Seyyid nûr Muhammed Bedevânî’nin sohbetinde bulunmakla şerefledim. Hayâtın meyvesi, asıl maksat ele geçti. Büyüklerin çok iltifâtına kavuştum. Birgün büyük bir tevâzu’ ile benim ayakkabılarımı çevirip, giymem için koydu ve; “Sen, Allahü teâlânın makbûl kullarındansın” buyurdu. Yine hocalarımın Hacı Muhammed Efdal; “Sendeki nisbetin kemâlâtından dolayı ayağa kalktım” diyerek, beni görünce ayağa kalktı ve defalarca; “Allahü teâlâ senin gibileri çoğaltsın” buyurdu. Yine hocalarımın Hâfız Sa’dullah bana iltifâtlarda

bulunup; “Sen bizim medâr-ı iftihânımızsın” buyurdu. Bir defasında İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin soyundan olan ve Serhend’e giden bir zâta; “İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin kabrini ziyâret edince, benim selâmımı da söyle” diye tenbîh ettim. O zât gidip döndükten sonra, durumu bana şöyle anlattı: “İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin kabri başına varıp ziyâret ettim ve sizin selâmınızı söyledim. Sizin selâmınızı söyler söylemez, mübârek başını göğsüne kadar mezardan çıkarıp; “Hangi Mirzâ, bizim hangi divânemiz, hangi âşığımız? aleyke ve aleyhisselâm (sanada ona da selâm olsun)” buyurdu. Sizin vâsitanızla ben de bu saadete kavuştum” dedi.”

Hadîs âlimlerinin meşhûrlarından olan Şah Veliyyullah buyurdu ki: “Allahü teâlâ, bize sahih keşfler ihsân eyledi. Bu zamanda, hiç bir yerde Mirzâ Cân-ı Cânân’ın benzeri yoktur. Makamlarda ilerlemek isteyen onun hizmetine gelsin!” Hadîs öğrenmek için kendisine gelenleri, istifâde etmeleri için Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerine gönderirdi. Ona yazdığı mektûplarda; “Allahü teâlâ, faziletlerin tecellî yeri olan sizlere uzun zaman selâmet versin ve bütün müslümanları bereketlerinize kavuştursun!” derdi.

Yine hadîs âlimlerinin büyüklerinden Hâcî Muhammed Fahir de şöyle demiştir: “Mirzâ Cân-ı Cânân’ın, Resûlullahın (aleyhisselâm) sünnet-i seniyyesine tâbî olma husûsunda büyük bir şânı vardır. Bir gece rû’yâmda şöyle gördüm: Resûlullahın (aleyhisselâm) kapılarında eğilenip donatılmış iyi cins bir binek atı vardı. “Bu at kimindir?” diye sor um. Birisi bana; “Bu Resûlullah (aleyhisselâm) âittir” dedi. Sonra içeri girdim, başka birisi; “O at Mirzâ Cân-ı Cânân’ındır” dedi. Bu rû’yâmı ta’bir edip anladım ki, Mirzâ Cân-ı Cânân’ın yolu, Resûlullahın (aleyhisselâm) sünnet-i seniyyesine uymaktır. Resûlullahın (aleyhisselâm) bildirdiği, doğru yolda ilerlemektir.

Mevlevî Senâullah Sebinhelî şöyle anlatmıştır: Rû’yâmda Peygamber efendimizi görüp; “Hocam Mirzâ Cân-ı Cânân’ın yolu ve hizmetleri makbûl ve mu’teber midir? dedim. “Evet” buyurdu. Hazreti Ebû Bekr de vardı. O da tasdik etti.”

Hâcî Muhammed Efdal’in halîfelerinden Şeyh Muhammed A’zam da şöyle buyurmuştur: “Bu zâtın (ya’nî Mirzâ Cân-ı Cânân’ın) büyük bir şânı vardır. Başka bir kimse onunla kıyas olunamaz.” Hâce Mîr Derd de şöyle buyurmuştur: “Mirzâ Cân-ı Cânân’ın eshâbından, talebelerinden her kimi gördüysem, azîzânın (büyüklerin) nispetinden büyük pay almış, derecelere, hâllere ve makamlara kavuşmuş buldum.” Şeyh Abdülâdl Zebîrî hazretleri de şöyle buyurmuştur: “Bugün Mirzâ Cân-ı Cânân’ın huzûrunda Allahü teâlânın rızâsına kavuşmak için toplanan taliblerin toplanması gibi bir cemâat hiçbir yerde yoktur. O, zamanımızda İmâm-ı Rabbânî Müceddîd-i elf-i sâni hazretlerinin vekîlidir.”

Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri buyurdu ki: “Allahü teâlâ bize akl-ı kâmil, isâbeti re’yi belîğ ihsân etti. Saltanat işlerinin idâresi ve memleketin nizâmı husûsunda, herkesin hâline uygun en güzel usûlü öğrenmiş idim. Bunun için zamanın meşhûr ümerâsı, alacakları silahları ve diğer mühim şeyleri bizden sorarlar ve bizden aldıkları cevâba göre hareket ederlerdi.” Yine şöyle buyurmuştur: “Muhterem babamın bereketli terbiyesiyle yetiştikten sonra bende öyle bir hâl hâsıl oldu ki, bir bakışla herkesin ne olduğunu tanırdım. Onun âdemiyyet cevherini ve kalbindekini anlardım. Bulunduğum yolun (tarikatin) nûruyla insanların saadet veya şekavet ehli olduğunu, alınlarından okurdum.”

Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri kemâl derecede zühd ve tevekkül sahibi idi. Dünyâdan ve dünyâyâ düşkün olanlardan son derece sakınırdı. Kendisine verilmek istenen hediyeleri kabûl etmezdi. Kabûl ettiği çok nâdir olurdu. Zamanın pâdişâhı Muhammed Şah, veziri Kameruddîn Hân ile Mirzâ Cân-ı Cânân’a haber gönderip, şöyle dedi. “Allahü teâlâ bize öyle bir mülk verdi ki, hatırlarından her ne geçerse hediye olarak göndeririz, yeter ki istesinler.” Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri bu teklif üzerine şu cevâbı verdi: “Allahü teâlâ Kur’ân-ı Kerimde; “... Onlara şöyle de; dünyânın metâi pek azdır...” (Nisâ-77) buyurarak dünyânın yedi iklimindeki mal ve mülkün az birşey olduğunu bildirdi. Az bir şey olan bu yedi iklimden biri de Hindistan olup, o da senin elinde bulunmaktadır. Bunun kıymeti nedir ki? Büyüklerin himmetinin esâsı ise, ondan uzak durmaktır.” Yine o havalenin ümerâsından biri, Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri için bir dergâh yaptırdı ve bütün dervişlerin ihtiyâcını da karşılayacağını bildirerek kabûl etmeleri için

arzetti. Fakat Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri kabûl etmedi ve; “Bizim için her yer birdir. Allahü teâlânın indinde herkesin rızkı takdîr edilmiştir. Vakti gelince herkes rızkına kavuşur. Dervişlerin hazînesi sabır ve kanâat olup, bu kâfidir” buyurdu.

Nevvâb Hân Firûzcenk, Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerini, soğuğu şiddetli bir kış gününde, üzerinde eski bir elbiseyle gördü. Bu hâlini görünce ağladı. Yanında bulunan adamlarından birine; “Biz ne bedbaht insanız ki büyüklerimizden bir zât hediye kabûl etmiyor ve ona hizmet etmekle şereflenemiyoruz” dedi. Bu hâdise üzerine Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri; “Biz, zenginlerden birşey kabûl etmemeğe, almamağa kararlıyız. Hayat güneşimiz batmaya yüz tuttu, ömür bitmek üzere. Şimdiye kadar kabûl etmedik” buyurdu. Sonra Nevvâb Nizâmülmülk, otuzbin rub’iye para hediye etmek istedi. Kabûl buyurmadı ve; “Biz sizin servetinizin yiyicisi değiliz, onu fakirlere dağıtınız” dedi. Yine Afgan serdârlarından biri, eşrefi denilen üçyüz altın göndermişti. Bunu da kabûl buyurmayıp; “Her ne kadar hediye kabûl etmek lazımsa da, mutlaka kabûl etmek lâzım olduğuna dâir bir emir yokdur. Bize kendi talebelerimiz, ihlâs ve ihtiyâtla, haram karışmaması için dikkat ederek hazırladıkları hediyeleri getiriyorlar, onları bile kabûl etmiyoruz. Kaldı ki, ümerânın ve zenginlerin hediye edeceği şeylerin tam helâlden hazırlanmış olduğu şüpheli olanları hiç kabûl etmeyiz. Onda insanların hakkı vardır. Kıyâmet günü onun hesabını vermek zordur. İmâm-ı Tirmizî’nin (r.aleyh) Ebû Berze’den (r.aleyh) getirerek yazdığı hadîs-i şerîfde Peygamberimiz (aleyhisselâm) buyurdu ki: “Kıyâmet günü herkes, dört suâle cevap vermedikçe hesaptan kurtulamıyacaktır: Ömrünü nasıl geçirdi. İlmi ile nasıl amel etti. Malını nereden nasıl kazandı ve nerelere harcadı. Cismini, bedenini nerede yordu, hırpaladı.” Bunun için çok dikkat etmek lâzımdır” buyurdu.

Mazhar-ı Cân-ı Cânân’a yine ümerâdan biri Hindistan’ın meşhûr meyvesi olan “Enbe”den (Hint kirazı) bir hediye göndermişti ve kabûl etmesi için de çok yalvarmıştı. Bunun üzerine iki tâne “Enbe” alıp gerisini îade etmişti ve “Bu fakirin gönlü, bunları kabul etmek istemiyor” buyurdu. Biraz sonru huzûruna bir bahçe sahibi gelip “Falan emîr, size gönderdiği enbeleri bizden zulüm ile alıp size hediye etti” dedi. Bunun üzerine mazlûmun hakkının verilmesini ve himâye edilmesini söyledi. Sonra da; “Sübhânallah, onun getirdiği bu yiyecek bizim bâtınımıza zararlı oldu” buyurdu. Ondan sonra da malı şüpheli olan kimselerin ikrâmını hiç kabûl etmedi. Yine bu hâdise üzerine şöyle buyurdu: “Yiyeceklerin en zararlısı kazançları şüpheli olan zenginlerin ikram ettiği yiyeceklerdir. Hattâ fakirlerin ikrâmları da şüphelidir. Çünkü onlar da, bu yemekleri hazırlamak için, kazançları şüpheli olan zenginlerden borç alıyorlar.”

Bir defâsında bir iftar vaktinde yemek yerken, gâfil birine âit olan bir ekmeği talebeleri paylaşmışlar, bir parça da Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerine vermişlerdi. O gece teravih namazından sonra yenilen o ekmeğe sebebiyle, bâtınlarına te’sîr edip zarar verdiğini belirterek; “Bu zarardan ancak namaz kılmak ve okunan Kur’ân-ı kerîm’i dinlemekle kurtuldum” buyurdu. Talebesi Abdullah-ı Dehlevî hazretleri bu söz üzerine: “Şüpheli bir lokma, onların mübârek bâtınlarında nûr deryâlarında böyle bir değişmeye, zarara sebep olursa, bizim hâlimize ne denir.” buyurmuştur. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri bu husûsta şöyle buyurmuştur: “Yenilen lokmalar insanı muvaffakiyete kavuşturmalı ve tâatın nûrunu arttırmalıdır. Fakirliği zenginliğe tercih etmeli, sabır ve kanâatı seçmeli. Teslimiyeti ve rızâyı seciye hâline getirmelidir. Resûlullahın “Allahım! Âl-i Muhammed’in rızkını kâfi gelecek kadar kıl” buyurduğu duâsına uygun olarak, insân için lâzım olan şeyleri kâfi gelecek kadar istemelidir.

Eshâb-ı Kirâm da böyle duâ ederdi. İsrâfa düşürecek kadar zengin; sıkıntıya, borca düşürecek kadar da fakir olmamalıdır. İnsanların çoğu bu hâlden düşmüştür. Bu hâlde iken ölüm gelip yakalamaktadır. Kulluk vazîfesini yerine getirip, ölüme hazır beklemeli, gönlü başka arzulara bağlamamalıdır. Ölüm, ilâhî bir hediyedir. Allahü teâlâyâ kavuşmak ve Resûlullahın (aleyhisselâm) dîdârını, mübârek yüzünü görmektedir.”

Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri hocalarına büyük bir muhabbet ve ihlâs ile bağlı idi. Bilhassa İmâm-ı Rabbânî hazretlerine derin bir muhabbeti vardı. “Her neye kavuşmuşsam, hocalarıma olan muhabbetim sebebiyle kavuştum. Kulun amelleri nedir ki, Allahü teâlânın rızâsına kavuştursun! Fakat Allahü teâlânın rızâsına kavuşmuş ve makbûl kullarından olan zâtları

sevmek, onlara muhabbet beslemek, Allahü teâlânın rızâsına kavuşmak için en kuvvetli vâsıta"dır" buyurdu.

Menkıbeleri ve kerâmetleri:

Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri şöyle anlatmıştır: "Bir defa cihanın süsü, kâinatın Serverini (aleyhisselâm) rü'yâda görmekle şereflendim. Yanyana uzanmış yatıyorduk. O kadar yakındık ki, mübârek nefesi yüzüme geliyordu. Bu esnada susadım. Serhend büyüğünün oğulları, ya'nî İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin evlâdı da orada idiler. Resûlullah, onlardan birine su getirmesini emir buyurdu. Fakîr; "Yâ Resûlallah, onlar benim pîrimin evlâdıdır" diye arzettim. "Onlar bizim sözümüzü tutarlar" buyurdu. Onlardan bir azîz, kalkıp su getirdi. Kana kana içtim. Sonra; "Yâ Resûlallah, hazretiniz Müceddîd-i elf-i sâni hakkında ne buyurursunuz?" diye arzettim. "Ümmetimde onun bir benzeri başka kim vardır?" buyurdu. "Yâ Resûlallah! İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin Mektûbât'ı, mübârek nazarlarınızdan geçti mi?" dedim. Buyurdu ki: "Eğer ondan hatırladığın bir yer varsa oku." Ben de, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin ba'zı mektûplarında geçen ve Allahü teâlâ için; "O, verâ-ül-verâ sonra yine verâ-ül-verâ'dır, (ya'nî Allahü teâlâ ötelere ötesidir. Akıl neyi düşünür ve neyi tasavvur ederse O değildir)" buyurduğunu okudum. Resûlullah (aleyhisselâm) bunu çok beğendi ve; "Tekrar oku" buyurdu. Ben de tekrar okudum. Bu ifâdeleri çok güzel buldu. Bu hâl epey bir müddet devam etti. Sabah olunca büyüklerden bir zât erkenden gelip bana dedi ki: "Ben bu gece rü'yâmda sizin bir rü'yâ gördüğünüzü gördüm. O rü'yâyı bana anlat" Ben ona gördüğüm rü'yâyı anlattım. Çok beğenip, hayret etti. Ben gördüğüm bu rü'yâda, Resûlullahın (aleyhisselâm) mübârek nefesinin ve sohbetinin bereketiyle kendimi tamamen nûr ve huzûr içinde buldum. Uyanık iken ele geçen şeylerden daha çok bereketli olan bu rü'yânın bereketiyle günlerce acıkmadım ve susamadım."

Birgün Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin talebelerinden biri huzûruna gelip; "Efendim! Kardeşim, Azîmâbad'a gitmişti. Sevenlerinizdendir. Bir iftiraya uğrayıp haksız yere hapsedilmiş. Kurtulması için duâ ve teveccühde bulunmanızı istirhâm ederiz" dedi. Bunun üzerine Mazhar-ı Cân-ı Cânân bir mektûp yazıp, kardeşine ulaştırması için ona verdi ve; "Bu eline geçtikten bir saat sonra hapisten kurtulur" buyurdu. O talebe mektûbu kardeşine ulaştırınca, işâret edildiği gibi hapisten kurtuldu.

Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri, büyük günah işlemiş bir kadının kabri yanına oturmuştu. Kabre teveccüh eyledi. "Bu mezarda Cehennem ateşi var. Kadının imanlı olmasında şüpheli ediyorum. Rûhuna hatm-i tehlîl (Yetmişbin Kelime-i tevhîd) sevâbı bağışlıyacağım. İmânı varsa affolur" buyurdu. Hatm-i tehlîlin sevâbını bağışladıktan sonra; "Elhamdülillah, imânı varmış. Kelime-i tayyibe, te'sîrini gösterip azâbdan kurtuldu" buyurdu. Hadîs-i şerîfde; "Bir kimse, kendisi için veya başkası için yetmiş bin adet Kelime-i tevhîd okursa, günahları affolur" buyuruldu.

Seyyid Gulâm Ali (Abdullah-ı Dehlîvî) hazretleri anlatır: "Birgün Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin sohbetinde bulunuyordum. İhtiyâr bir adam gelip; "Şeyhin şöhreti Rahmânî mi, yoksa değil mi? Onu anlamağa geldim" dedi. Bu küstahça söz karşısında, Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri son derece müteessir oldu ve öfkelenerek o ihtiyâra, keskin ve dik dik baktı. O esnada ihtiyâr yere düşüp çırpınmağa başladı. Sonra; "Tövbe ettim. Allah için beni affet" diye yalvarmağa başladı. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri, Allahü teâlânın ismi araya girince, kalktı ve ihtiyârın kolundan tutarak kaldırdı, ihtiyâr hemen düzeldi."

Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerini sevenlerden bir zât, birgün murâkabeden sonra, mübârek eteğini tutup; "Kızımın bir oğlu olacağını bana müjdelemeszen eteğini elimden bırakmam" dedi. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri biraz murâkabeden sonra; "Gönlün hoş olsun! Cenâb-ı Hak senin kızına bir erkek çocuk ihsân eyledi" buyurdu. Hakîkaten bu adamın kızının dokuz ay sonra bir erkek çocuğu oldu.

Birgün yağmur yağmıştı. Soğuk ve şiddetli de bir rüzgâr esiyordu. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri üşüdü. "Yâ Rabbî; üzerimize değil etrâfımıza yağsın!" buyurdu. Üzerlerindeki bulut etrâfa doğru açıldı, dağıldı. Duâsının bereketi ile üzerlerine yağmadı.

Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri talebeleri ile birlikte bir yolculuğa çıkmıştı. Yanlarında azık olarak hiç bir yiyecek yoktu. Gittikleri yerde de misâfir kalabilecekleri bir tanıdıkları bulunmuyordu. Talebeleri bu durumu bildiklerinden merak edip; “Bakalım hâlimiz ne olur?” diyerek yola devam ettiler. Her yemek vakti geldiğinde, Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin kerâmeti ile gaybdan önlerine sofraya kuruluyordu. Sofra üzerinde çeşit çeşit ve gayet nefis yemekler bulunuyordu. Bu nefis yemekleri yiyip yolculuğa devam ettiler. Talebeleri hayatlarında öyle güzel ve çeşitli yemekler yememişlerdi. Bu hâl seferlerinden dönünceye kadar devam etti.

Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri bir defasında birisine gücendi ve; “Sıddîk-ı ekbere (radiyallahü anh) kadar bütün meşâyihın, ondan yüz çevirdiklerini gördüm” buyurdu. Ve o adam üç gün sonra öldü.

Bir kimse, ölüsünün azâbda olduğunu rû'yâda görüp, Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerine mağfiret olunması için duâ etmesini istihâm etti. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri de duâ edip; “Allahü teâlâ, ölünün günahlarını mağfiret eyledi” diye de ona müjde verdi. O kimse tekrar ölüsünü rû'yâda gördü ve ölüsü kendisine; “Hazret-i Mazhar'ın duâsı bereketi ile, azâbdan kurtuldum” dedi.

Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri, ekseriya, talebelerine yüksek müjdeler verirdi. Ba'zı eksik kimseler bunu inkâr ettiler. Bu inkârlarını keşfedip onlara; “Bana inanmıyorsanız, eski evliyâdan hakem seçiniz. Gelsin ve sözlerimin doğruluğunu ondan dinleyiniz” buyurdu. Onlar, en büyük hakem Resûlullahdır (aleyhisselâm) dediler. Peki buyurdu. Sonra teveccüh etti ve Fâtîha okudu. O münkirler de murâkabe ettiler. Murâkabe esnasında Resûlullahı gördüler. Kendilerine; “Mazhar'ın müjdeleri doğrudur” buyurup inkâr edenlerini men eyledi.

Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin bir komşusu vardı. Onu severdi. Ölüm hâline gelmişti. Şefkatinin çokluğundan; “Yâ Rabbî, onun ayrılığına dayanamam, ona en kısa zamanda şifâ ver” dedi. Hemen şifâ buldu. Sanki hiç hasta olmamıştı.

Vefâtı: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri, şehid olarak vefât etti. Vefâtından birkaç gün önce, bu fânî dünyâdan gitme zamanının geldiği ve Allahü teâlâyâ kavuşacağı için bambaşka bir aşk ve şevk içinde idi. O günlerde ibâdet ve tâatlarını daha da artırmıştı. Bir taraftan da talebeleri ve sevenleri akın akın onun sohbetine geliyorlardı. Sohbetleri ve murâkabeleri büyük bir huzûr hâli içinde geçiyordu. Sohbetleri sırasında huzûrunda toplananlar yüz kişiden ziyâde olurdu. Sohbetinde bulunanlar bereketlere ve feyzlere kavuşurlardı. Vefâtının yaklaştığı günlerde talebelerinden Molla Nesîm, memleketine gidip dönmek üzere izin istediğinde, bu talebesine; “Artık seninle bir daha görüşeceğimiz ma'lûm değildir!” buyurdu. Bu sözleriyle vefât edeceğine işâret etmişti. Bunu işiten talebeleri ağlaşmaya başlayıp gözyaşlarını tutamadılar. Yine vefâtının yaklaştığı günlerde talebelerinden Molla Abdürrezzâk'a yazdığı bir mektûpda; “Ömrüm seksen yaşını geçti. Ecelim yaklaştı. Bize hayır duâda bulun!” diye yazmıştı. Bu sıralarda talebelerinden diğerlerine yazdığı mektûplarında da aynı şekilde işâret etmiştir.

Yine vefâtının yaklaştığı günlerde kavuştuğu ni'metleri dile getirerek ve şükrederek şöyle buyurdu: “Kalbimden her ne geçtiyse ve her ne ni'mete kavuşmak istediysem, Allahü teâlâ onları bana ihsân etti. Beni İslâm-ı hakiki ile şereflendirdi ve çok ilim ihsân etti. Sâlih amel üzere istikâmet verdi. Büyüklerin tasavvuf yolunda bildirdiği şeylerin hepsini verip keşf, tasarruf ve kerâmet ihsân etti. Beni dünyâyâ düşkün olmaktan ve dünyâyâ düşkün olanlardan da uzak eyledi. Ancak Allahü teâlâyâ yaklaşmakta, yüksek derece olan şehitlik derecesine kavuşamadım. Hocalarımın, mürşidlerimin çoğu şehitlik şerbetini içmekle şereflendiler. Şu anda ben yaşlandım, vücûdum zayıf düştü. Cihâd edecek ve böylece şehitliğe kavuşacak gücüm, takatim kalmadı. Ölümü sevmeyen, istemiyenlere şaşılır, ölüm Allahü teâlâyâ kavuşmaya sebeptir. Ölüm, Resûlullahı (aleyhisselâm) ziyâret etmeye, evliyâyâ kavuşmaya, onların mübârek yüzlerini görerek mesrûr olmaya sebeptir. Ölüm; Resûlullah (aleyhisselâm), Halîlürrahmân İbrâhim aleyhisselâm, Emîr-ülümü'nîn Hazreti Ebû Bekr-i Sıddîk, İmâm-ı Hasen, Cüneyd-i Bağdadî, Şâh-ı Nakşîbend Bahâeddîn Buhârî ve Müceddîd-i elf-i sâni İmâm-ı Rabbânî hazretleri ile görüşmeye, onlara kavuşmaya vesiledir. Kalbimde bu büyüklere karşı

husûsi bir muhabbet vardır. Onlar zâhirî ve batınî şehâdete kavuştular, en yüksek mertebelere ulaştılar.”

Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri böylece, şehitlik derecesine kavuşmayı çok arzu ettiğini dile getirmişti. Ömrünün son günlerini yaşadığı sıralarda huzûruna gelip gidenler iyice artmıştı. 1195 (m. 1781) senesinin Muharrem ayının yedisinde Çarşamba gecesi kapısının önünde pekçok kimse toplanmıştı. Bunlar arasından üç kişi ısrarla içeri girmek istiyorlardı. Nihâyet izin alıp içeri girdiler. Bunlar Moğol ve Mecûsî idiler. Huzûruna girince, Mazhar-ı Cân-ı Cânân sen misin dediler. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri de; “Evet benim” buyurdu. Meğer bunlar Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerine kastedip, öldürmek üzere gelmişlerdi. İçlerinden biri üzerine hücum edip hançer vurmaya başladılar. Vurulan hançer darbesi kalbine yakın bir yere isâbet etmiş, ağır yaralanmış ve yere yıkılmıştı. Durumdan haberdâr olan Nevvâb Necef Hân sabah erkenden frenk bir tabib gönderdi. Tabibe; “Çabuk gidip bu mübârek zâtı tedâvi et, onu yaralayanlar da yakalanınca kısas yapılsın” dedi. Frenk tabib gidip Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin yarasına baktı ve geri dönüp kasten Nevvâb Necef Hân’a; “İyileşip kurtulur, başka tabib göndermeye lüzum yok” dedi. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri bu yaralı haliyle üç gün daha yaşadı. Yaralarından devamlı kan aktı. Üçüncü gün, Cum’a günü idi. Öğle vakti ellerini açıp Fâtîha-i şerîfi okudu. İkinci vaktinde; “Günün bitmesine kaç saat vardır? buyurdu. Dört saat vardır dediler. O gün hem Cum’a, hem de aşure günü idi. Akşam olunca üç defa derin nefes aldı ve şehid olarak vefât etti. Vefâtında ebced hesabında târih olarak meâlen: “Allaha ve Peygambere itaat edenler, işte bunlar Allahın kendilerine ni’met verdiği, Peygamberlerle, sıddıklarla, şehîdlerle ve iyi kimselerle beraberdirler. Bunlarsa ne güzel birer arkadaşı!” buyurulan Nisa sûresi 69. âyet-i kerîmesinden; “Ülâike ma’allezîne en’amellahü aleyhim” kısmı söylendi. Yine Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) bir hadîs-i şerîfinde; “Medhe şayan olarak yaşadı ve şehid olarak öldü” ma’nâsında; “Âşe hamiden mâte şehîden” buyurduğu kısım ile ebced hesabına göre vefât târihi söylendi.

Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin şehid olarak vefât etmesinden sonra, sevenleri, onun büyük bir kayıp olduğunu ifâde eden rû’yâlar görmüşlerdir.

Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri, İslâmiyetin yayılması ve insanların hakiki saadete kavuşmaları için çok üstün hizmetler yapmıştır. Her biri üstün birer cevher olan kıymetli zâtlar yetiştirmiş ve onları insanlara rehberlik yapmakla vazîfelendirmiştir. Talebeleri de bulundukları yerlerde insanlara İslâmiyeti öğretmişler, îmânlarının vicdânileşmesini sağlamışlardır. Böylece her biri bulunduğu yerde İslâmiyete uyulmasına, güzel ahlâkın yayılmasına ve insanların birbirlerine karşı iyi muâmelede bulunmalarını sağlamışlardır. Onları tanıyıp seven insanlar, onlar vasıtasıyla temiz bir hayat yaşamak ve saadete kavuşmakla şereflenmişlerdir.

Talebeleri: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin yetiştirdiği talebelerden elli tanesi, tasavvufda “Makâmât-ı Ahmediyye” denilen yüksek dereceye ulaşmıştır. En meşhûr talebeleri şu zâtlardır.

1-Abdullah-i Dehlevî: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin en başta gelen halifesi olup seyyiddir. Tasavvuf ilminin mütehasıslarından olup, müslümanların gözbebeğidir. Sohbetine gelen sâdık kimselerin kalblerine bir teveccüh ederek feyz ve bereketle doldururdu. Binlerce âşık, bir bakışta cezbelere ve vâridat-ı ilâhiyyeye kavuştururdu. Hocası Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin hayâtını, kerâmetlerini ve nasihatlerini ve tasavvufu anlatan, “Makâmât-ı Mazhariyye” kitabını yazmıştır. Kabri, hocası Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri ile yanyanadır.

2-Seyyid Mir Müslimân: Tasavvufda yetişmiş büyük bir zât olup, zâhirî ve batınî ilimlerde âlim ve mürşid-i kâmil idi.

3-Senâullah Osmanî Pâni-püfî: Yedi yaşında Kur’ân-ı kerîmi ezberlemişti. Büyük bir âlim ve meşhûr bir mürşid-i kâmil idi. Aklî ve naklî ilimlerde derin âlim idi. Bilhassa usûl ve fıkıh ilminde çok yüksek derecede olup, ictihâd derecesine yükselmiş idi. Dehlî’de Şah Veliyyullah Dehlevî’den hadîs ilmini öğrenip kemâle geldi. Önce Mevlânâ Muhammed Âbid-i Semâmî’nin, bunun vefâtından sonra da Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin teveccühleri ile büyük velî oldu. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin sohbetinde yetişip icâzet aldıktan sonra, vatani olan Pâni-

püt şehrine gidip, vefâtına kadar orada kadılık vazîfesi yaptı. Otuzdan fazla kitap yazmıştır. “Tefsîr-i Mazharî” ismindeki tefsîri on cild olup, çok kıymetlidir. Tasavvufda “İrşâd-üt-tâlibîn” kitabı ve fıkha dâir yazdığı eseri de çok kıymetlidir. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri bu talebesi hakkında; “Kıyâmet günü, bana, ne getirdin denilince, Senâullah-ı Pâni-pütî’yi getirdim, diyeceğim” buyurmuştur.

4-Mevlevî Fadlullah: Zâhirî ilimlerde derin âlim idi. Senâullah-ı Pâni-pütî hazretlerinin kardeşidir. Tasavvufda Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin sohbetiyle kemâle ermiştir. Tasavvuf hâllerinde yüksek derecede idi. Kardeşi Senâullah-ı Pâni-pütî vefât edince çok üzülmüştü. Bunun üzerine kardeşi Senâullah-ı Pâni-pütî hazretleri ona rû’yâsında şöyle buyurmuştur: “Ey kardeşim bu kadar gam ve elem nedir? Kur’ân-ı kerîmde meâlen; “Biliniz ki, Allahın velîleri için hiçbir korku yoktur ve onlar mahzûn da olmayacaklardır.” (Yûnus-62) buyurulmuştur. Bize burada rahatlık ve hesaba gelmez ni’metler ihsân olundu.”

5-Mevlevî Ahmedullah: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin meşhûr talebelerinden olup, Senâullah-ı Pâni-pütî hazretlerinin oğludur. Zâhir ilimlerini babasından, tasavvuf ilmini Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinden öğrenip kemâle gelmişti. Bilhassa kırâat ilminde derin âlim idi. Hergün yirmibir cüz Kur’ân-ı kerîm okurdu. Devamlı zikir, murâkabe ve tasavvuf hâlleri ile meşgûl idi.

6-Şeyh Muhammed Murâd: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin ilk talebelerinden olup, dört sene hergün sohbetinde bulunmuştur. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin talebeleri arasından tasavvufda yüksek derecelere kavuşanlardandır. Onun hakkında hocası Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri şöyle buyurmuştur: “Benim talebelerim arasında nisbetinin yüksekliği bakımından onun gibisi yoktur. Bütün kemâlâtı, olgunlukları kendinde toplamıştır.” Mevlevî Naîmullah onun hakkında; “O, duâsı makbûl bir zât idi. Bu, tecrübe ile sabittir” demiştir. Abdûllah-i Dehlevî hazretleri de şöyle buyurmuştur: “Duânın kabûl olunması için üç şart vardır. Bunlar, helâl lokma yemek, doğru sözlü olmak ve ihlâslı olmak. O, bu üç şarta da sâhib idi. Onun gibi olmak herkese nasîb değildir. Allahü teâlâ ona selâmet versin.”

7-Şeyh Abdürrahmân: Şeyh Muhammed Murâd’ın kardeşidir. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin sohbetlerinde kemâle ermiştir. Senâullah-ı Pâni-pütî hazretleri onu medhedip; “Görüldükleri zaman Allahü teâlâ hatırlanır” hadîs-i şerîfi onun hâli ve vasfı idi” buyurmuştur.

8-Mîr Alîmullah Kenkûî: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin ilk talebelerinden ve halîfelerinin büyüklerindendir. Tasavvufda yüksek derecelere ve hâllere kavuşmuştur. Allahü teâlânın aşkı ile kendinden geçmiş bir hâlde olup, ağlayıp göz yaşı dökmek onun hâllerinden idi.

9-Şeyh Murâdullah Ârif Gulâm Kâkî: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin en meşhûr talebelerinden ve halîfelerinden olup, ilimde ve amelde yüksek bir şânı vardı. İnsanları irşâd ile vazîfelendirilmiş olup, pek çok kimse onun sohbetinde yetişip, kemâl derecelerine ermiştir. Hocasından önce vefât etmiştir.

10-Şeyh Muhammed İhsân: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin eski talebelerinden ve halîfelerindendir. Gençliğinde talebe olmakla şereflenmiştir. Rû’yâsında Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerini sütlaç yerken görmüştü. Kalan kısmını da ona vermişti. Bu rû’yâ üzerine huzûruna gelip talebesi olmuştur. Şevkinin ve aşkının çokluğundan kendinden geçmiş ve cezbe hâlinde idi. Tasavvufdaki şevki ve aşkı onu o hâle sokmuştu ki, hararetinden soğuk kış günlerinde bile ince bir elbise giyerdi. Allahü teâlânın ismi yanında zikredilince, takat getiremeyip kendinden geçerek bağırırdı. Bir defasında zikir ve murâkabe yaparken de melekleri görmüş ve aşk ile feryâd etmiştir. Birgün birisi onun yanında Senâullah-ı Pâni-pütî’nin; “İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin sinelerinden ırmak gibi bir nûr akardı ki kalblerden zulmeti temizlerdi” dediğini bildirdi. Bu sözü duyar duymaz aşkıdan feryâd edip yere yıkılmıştır.

11-Şeyh Gulâm Hasen: Şeyh Muhammed İhsân’ın kardeşi olup, Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin meşhûr talebelerindendir. Vaktini hep zikir ile geçirirdi.

12-Şeyh Muhammed Münîr: Ferîdüddîn-i Genc-i Şeker hazretlerinin torunlarından olup, Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin halîfelerinin meşhûrlarındandır. Önce Çeştiyye yolunda yetişmiş, sonra da Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin talebesi olup, Nakşibendiyye yolunda

kemâl derecelere kavuşmuştur. Kuvvetli hür nisbete ve yüksek hâllere sahih idi. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin sohbetlerine devam ettiği sıralarda, göğüs hastalığına tutularak vefât etmiştir. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri, onun vefâtından dolayı çok üzülmüştür. Senâullah Sebnelî'ye yazdığı bir mektûpda bu üzüntüsünü şöyle bildirmiştir “Şeyh Muhammed Münir bizim dostlarımızın seçilmişlerinden idi. Zilhicce ayının ondokuzunda vefât etti. Bundan dolayı çok üzgünüm. Ancak benim de vefâtım yaklaştığı için bununla teselli buluyorum.”

13- Hâce İbadullah: Hâce Nakşibend hazretlerinin soyundan olup, önce Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri'nin halifesi Şeyh Muhammed Münir'e talebe oldu. Onun vefâtından sonra da Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin sohbetlerine devam ederek tasavvufda yetişti.

14- Hâce Cemâleddîn: Bu zât da önce Şeyh Muhammed Münir'in sohbetinde bulundu. Onun vefâtından sonra Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin sohbetinde yetişti.

15- Mevlânâ Kalender Bahş: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin en meşhûr talebelerinden ve halîfelerindendir. Aklî ve naklî ilimleri öğrendikten sonra, Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin huzûruna gelerek tasavvufda yetişip icâzet ile şereflendi. İnsanlara doğru yolu göstermek ile vazîfelendirildi. Ayrıca tıp ilminde de âlim idi. Tıp ilmi ile insanların bedenlerini, tasavvuf ilmi ile de kalblerini tedâvi eder idi. Kur'ân-ı kerîmi ezberlemiş olup, Hâfız idi. Sesi çok güzel olup, Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerine ve talebelerine teravih namazı kıldırırdı. Kur'ân-ı kerîmi tertil üzere gayet hoş okurdu. Onun kırâati, Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin çok hoşuna giderdi. Yüksek derecede bir ihlâsa sâhib olup, Mazhar-ı Cân-ı Cânân'ın has talebelerinden idi. Talebelere ilim öğretmek ve tasavvufda yetiştirmekle meşgûl idi. İrşâd ile vazîfelendirildikten sonra, her sene memleketinden Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerini ziyârete giderdi. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin vefâtına kadar böyle devam etti.

16- Mir Naîmullah: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin halifelerinin büyüklerindendir. Önce Hacı Muhammed Efdal'in sohbetinde bulundu. Bundan sonra Şeyh Muhammed A'zam'ın sohbetine devam etti. Daha sonra da Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin sohbetine devam ederek kemâle erdi. Tasavvufda yetişip icâzet ile şereflendikten sonra irşâd ile vazîfelendirildi. Yüksek bir edebe ve üstün bir ahlâka sahib idi. Hocası Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerine derin bir muhabbeti vardı. Talebelere zâhirî ilimleri öğretmekle ve onları tasavvufda yetiştirmekle meşgûl olmuştur. Hâfız idi. Kırâat ilmini Kâri Abdülgaflûr'dan öğrenmiştir. Ramazân-ı şerîfde, Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerine ve eshâbına teravih namazı kıldırırdı. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri onun Kur'ân-ı kerîm okuyuşunu dinlemekten çok zevk alırdı. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri buyurdu ki: “Mevlevî Kalender Bahş ve Seyyid Naimullah'dan hiç incinmedim. Çünkü onlar güzel ahlâk sahibidirler.” Bu talebesi de Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinden önce vefât etti.

17- Mevlânâ Senâullah Sebnelî: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin halifelerinin büyüklerindendir. Önce zâhirî ilimleri öğrendi. Şah Veliyyullah Dehlevî'den tefsîr ve hadîs ilmini öğrendi. Tasavvuf ilmini önce Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin halîfelerinden olan Hâce Mûsâ Hân'dan öğrendi. Sonra bu hocasının emri ile Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin hizmetine gitti. Onun sohbetinde yetişip icâzet ile şereflendi. Tasavvufta yetişip, kemâle erdikden sonra, Sebnelî'de zâhirî ilimleri öğretmekle ve tasavvufda talebe yetiştirmekle vazîfelendirildi. İlmi ile amel eden, sabır, istikâmet, yüksek ahlâk sahibi bir zât idi. Bu talebesi bir defasında Peygamber efendimizi (aleyhisselâm) rû'yâsında görmüştü. Peygamber efendimiz ona rû'yâsında bir günlük masrafı için bir rub'iyye vermiştir. Bu rû'yâsı üzerine şöyle anlatmıştır: “Bu rû'yâyı gördükten sonra, zenginlerden biri hergün bir rub'iyye tahsis etti ve hergün günlük ihtiyâcım için o parayı bana verdi.”

18- Seyyid Ahmed Ali: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin hizmetinde bulunup, talebe yetiştirmek üzere icâzetle şereflenen talebelerindendir. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin hizmetinde yetişip, tasavvufda yüksek dereceye gelmişti. Kalbi nisbetin cezbelerine kapılmıştı. Tasavvuf hâllerinden olan kararsızlık ve kendinden geçme hâlinde idi. Bu hâli sebebiyle uykuyu, yemeyi, içmeyi terk etmişti.

19- Mir Abdülbâkî: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin seçkin talebelerinden olup, hem zâhirî hem de bâtînî ilimlerde âlim idi. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri mühim işlerde onun istihâre

yapmasını emir buyururdu. İstihâreleri isâbetli idi. Dört defa Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) kabri şerîfini ziyârete gitmiştir.

20- Halife Muhammed Cemil: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin yüksek halîfelerindendir. Daha küçük yaşta babasıyla Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin huzûruna gelip iltifâtlarına kavuşmuştur. Önce zâhirî ilimleri ve tıb ilmini öğrendi. Allahü teâlâ ona çok ilim öğrenmek nasîb etti. Sonra Mahzar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinden tasavvuf ilmini öğrenip, kemâle erdi. Kendisi şöyle demiştir: “Asıl maksada kavuşmak için pekçok kimsenin yanına gittim. Maksada kavuşma çârelerini aradım. Hiç bir yerde bulamadım. Ancak Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin huzûrunda maksada kavuştum. İcâzet ve hilâfetle şerefledim.” Dînin emirlerine uyma husûsunda çok dikkatli, insanların sıkıntılarına katlanan, temkin ve istikâmet üzere olan bir zât idi. Tasavvufda kemâle erdikten sonra irşâd vazîfesi yapmıştır. Tıb ilmini de bildiği için, bu ilimle insanların beden hastalıklarını, tasavvuf ilmi ile de kalb hastalıklarını tedâvi etmiştir. Bu talebesi de Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri hayatta iken vefât etmiştir.

21-Hazret-i Şâh Behîk: İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin torunlarından. Dedelerinin yoluna, Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerine talebe olmak sûretiyle kavuştu ve bu yolda yetişip yükseldi. Tasavvufda kemâle erdiken sonra icâzet ile şerefledi. Sünnet-i seniyyeye uyma husûsunda ve tasavvufda, yüksek derecede büyük bir zât idi. Şah Behîk hazretleri vefât ettikten sonra, bir defasında Hind kâfirleri Serhend'deki müslüman mezarlarını yakıp, yıkıyorlardı. Askerlerden biri de, Şah Behîk hazretlerinin kabri yanına yaklaşıp harâb etmeye teşebbüs etmişti. Bu sırada Şah Behîk hazretleri, kabrinde gözükererek, kabrini yıkmak üzere gelen askere şiddetli bir darbe vurdu. Asker hemen düşüp öldü. Bu hâli gören küffâr askeri can korkusu ile kaçıp oradan uzaklaştılar. Bir daha da müslümanların mezarlarına dokunamadılar.

22- Mevlevi Abdülhak: Şah Behîk hazretlerinin kardeşi olup, bu zât da İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin torunlarından. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerine talebe olup, tasavvufda “Fenâ-i kalb” denilen makama ulaşmış idi. Üstün hâllere kavuşmuştu. Talebelere ilim öğretmekte iken genç yaşta vefât etti.

23- Şah Muhammed Sâlim: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin ileri gelen halîfelerindendir. On sene sohbetinde bulunmuştur. Tasavvufda” yetişip üstün derecelere kavuşmuş, icâzet ve hilâfetle şereflenmiştir. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri bu talebesine yazdığı bir mektûpda şöyle buyurmuştur: “Biz afiyet üzereyiz. Dînin emirlerine uy ve tasavvuf ile meşgûl ol. İnsanlara karşı mütevâzî olup, hoş muâmelede bulun. Nefsin kemâle ermesi; kendini bırakıp Allahü teâlâyâ itaat etmesi ve teslim olmasıyla. Âlimler ve fakirler ile sohbet et. Zamanın sıkıntılarına karşı sabırlı ol. Dünyâ mü'minler için zindandır. Rahat edecek zaman âhırettedir. Allahü teâlânın ni'metlerine şükret. Eğer bir kimse tasavvufda yetişmek için sana gelirse ona hizmetçi ol. Büyük bir muhabbet hâsıl oluncaya kadar ondan hizmet bekleme. Kendini sıkıntıya sokma. Her nerede olursan ol Allahü teâlâyı unutma, istikâmet üzere bulun. Bu yolun büyüklerine karşı muhabbet besle. Vesselâm.”

24- Şah Rahmetullah: Bu zât da halîfelerindendir. Allahü teâlânın rızâsına kavuşmak için çok çalışmış ve gayret göstermiş bir zâtdır. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin sohbetine kavuşmadan önce, nerede bir tasavvuf ehli duysa yanına gitmiştir. Bir müddet Şah Veliyyullah Dehlevî'nin derslerine devam ettikten sonra, Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin huzûruna gitmiştir. Tasavvufda yetişip icâzet ve hilâfet ile şereflenmiştir.

25- Muhammed Şah: Önce Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin halîfelerinden Sûfî Abdürrahmân'ın sohbetinde bulunmuştur. Sonra Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin hizmetinde bulunarak tasavvufda yetişmiş ve icâzetle şereflenmiştir.

26- Mîr Mübîn Hân: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin, sohbetinde yetiştirdiği ve tasavvufda talebe yetiştirmek üzere icâzet verdiği meşhûr talebelerindendir. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri bu talebesi hakkında; “Mîr Mübîn, velî kulların büyüklerindendir” buyurmuştur. Melekleri ve rûhları açıkça görürdü. Mîr Mübîn Hân'ın talebelerinden olan Pîr Muhammed şöyle anlatmıştır: “Soğuk bir günde gusl abdesti almak üzere bir göle girmiştik. Ben göle girince gölün dışına kurtlar toplandı. Yüzme de bilmiyordum. Hemen Mîr Mübîn hazretlerine teveccüh

edip, yardımına yetişmesi için duâ ettim. Mîr Mübîn hazretleri elinde bir sopa ile gözüküverdi. Kurtları oradan uzaklaştırdı. Beni kurtardı.”

27- Mîr Muhammed Mu’în Hân: Mir Mübîn Hân’ın kardeşi olup, Mazhar-ı Cân-ı Cânân’ın hizmetinde yetişip, tasavvufda yükselmiştir. Hocasına karşı derin bir muhabbeti vardı. Bu husûsda çoklarını geçmiştir. Edeb ve güzel ahlâk timsali idi.

28- Mîr Ali Asgar Mîr Mekhûr: Mîr Mübîn Hân’ın akrabası olup, Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin sohbetinde kemâle gelip, icâzetle şereflendi. Mürşid-âbâd denilen bölgede insanları irşâd ile vazîfelendirildi. Orada pekçok talebe yetiştirmiştir. Helâl lokma yemek için ticâretle meşgûl olurdu. Ticâretle meşgûl olmasına rağmen, kalbi dünyâ ile hiç meşgûl değildi.

29- Muhammed Hasen Arab: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin çok kıymetli bir talebesi idi. Hergün binlerce defa Kelime-i tevhîd söyler, İhlâs sûresini okur ve istiğfar ederdi. Devamlı oruç tutardı. Geceleri uyumaz, vaktini ibâdet ve tâatle geçirirdi. Gündüzleri de hocasının sohbetinde bulunup hizmet ederdi. Çok oruç tutması ve çok zikretmesi bereketiyle keşfleri son derece doğru idi. Üç senede tasavvufda yetişip, yüksek derecelere kavuştu. Hilâfet ile şereflenip, kendi memleketinde insanları irşâd etmekle görevlendirildi. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri bu talebesi hakkında şöyle buyurmuştur: “Bize bütün ömrü boyunca Allahü teâlâyı arayan ve Allah yolunun mücâhidi olan bir kişi geldi. O da Muhammed Hasen Arab’dır.”

30- Muhammed Kaim Keşmirî: önce Hâce Mûsâ’nın sohbetinde bulunmuştur. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin sohbetine kavuşmadan önce çok yer dolaşmış pekçok zâtın sohbetinde bulunmuştur. Geceleri, devamlı ibâdet ve tâatle, gündüzleri de oruç tutarak geçirmiştir. Nefsini ıslah etmek için çok mücâhede yapmıştır. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerini tanıyıp, sohbetine kavuşunca, onun feyzleriyle üç senede kemâle ermiştir.

İcâzet verilip tasavvufda talebe yetiştirmekle vazîfelendirilmiştir. Bir ara Hâce Mûsâ Hân’ı ziyâret için Buhârâ’ya gitmişti. Vardığında Hâce Mûsâ Hân’ı ölüm hastalığında buldu. O Buhârâ’da iken, Hâce Mûsâ Hân vefât etti. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin onun üzerinde yüksek teveccühlerini gördü. Buhârâ’da çok iyi bir kabûl görmesine, oradaki insanların kendisinin Buhârâ’da kalmasını çok arzu etmelerine rağmen, hocası Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerine olan derin muhabbeti sebebiyle orada duramadı. Bir defasında şöyle bir rû’yâ gördü, rû’yâsında Medîne-i münevverede bir bahçe gördü. O bahçeden bir nehir, Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin bahçesine akıyordu. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin bahçesinde bu nehrin suyu ile ağaçlar yetişiyor ve güller açıyordu. Bu rû’yâsı sebebiyle Peygamber efendimizin kabr-i şerîfini ve Kâ’be-i muazzamayı ziyâret arzusu çok artmıştı. Nihâyet hacca gitti ve; “Benim iki oğlum var, birini Kâ’be’ye, birini de Mescid-i Nebî’ye (aleyhisselâm) hizmetçi olarak bırakacağım” diye vasiyyet etti.

31- Hâfız Muhammed: önce Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin talebesi Hâce Mûsâ Hân’ın sohbetinde bulundu. Bir ara tasavvufda “Kabz” denilen hâle düşüp, hâlleri bağlandı. Bir türlü “Bast” (yayılma, açılma) hâline dönemedi ve tasavvufda “Fenâ-i nefis” denilen, nefsi ıslah hâline kavuşamadı. Bu hâlde iken rû’yâda Hâce Nakşibend hazretlerini gördü. Hâce Nakşibend hazretleri ona buyurdu ki: “Oğulcağızım bu gayretin daha nedir ki, henüz azdır. Kalbinin düşüncelerden temizlenmesi ve nefsinin ıslah edilmesinin bir zamanı vardır.” Bundan bir müddet sonra Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin sohbetine kavuştu. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri ona; “Senin “Kabz” (tutulma) hâlinin kaldırılma zamanı geldi” buyurarak, onun kalbine teveccühde bulundu. Senelerce kavuşamadığı ni’mete, Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin bir iltifâtı ile kavuştu. Kalbi feyz ve ma’rifetle doldu.

32- Mevlevi Kutbüddîn: Zâhirî ilimlerde âlim olup, tasavvufda yetişmek üzere önce yedi sene Hâce Mûsâ Hân’ın sohbetinde bulundu. Daha sonra Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin sohbetlerine devam ederek, tasavvufda yüksek derecelere ulaşıp kemâle erdi.

33- Mevlevi Gulâm Yahyâ: Âlim, hafız, çok zekî ve faziletli idi. Önceleri Kâdiriyye yolunun büyüklerinden olan bir zâttan feyz almıştı. Daha sonra Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerine talebe olup, beş sene hizmetinde bulundu. Tasavvufda yetişip kemâle erdi. Kendi

memleketinde, tasavvufda talebe yetiştirmek üzere vazîfe verildi. Memleketinde çok iyi kabûl gördü ve talebe yetiştirdi.

34- Mevlevi Gulâm Muhyiddîn: Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin torunlarından olup, seyyid idi. Aklî ve naklî ilimlerde âlim ve hafız idi. Hadîs ilminde de derin âlim idi. Zâhid, âbid ve mâsivâdan yüz çevirmiş idi. Zamanının âlimlerinden birçok zâtın sohbetinde bulunmuşdu. Ancak tasavvufda bütün makamlara kavuşamamıştı. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin huzûruna gelip, talebe olmayı arz edince, ona Dehlî’de bulunan âlimlerin sohbetine bir müddet daha devam etmesini söyledi. Böylece iki sene daha oradaki âlimlerin sohbetine devam etti. Sonra Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin sohbetine gelip, altı sene hizmetinde bulunarak tasavvufda kemâle erdi. Talebe yetiştirmek üzere icâzet ile şereflendi.

35- Mevlevi Naîmullah Behrâyçî: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin halifelerinin meşhûrlarından olup, aklî ve naklî ilimlerde âlim idi. Zâhirî ilimleri tahsil ettiği sırada, bâtinî ilimlerde de ya’nî tasavvuf ilminde de yükselmeyi arzu ediyordu. Bu sırada bir rû’yâ gördü. Rû’yâsında tasavvuf ilminde de yetişip kemâle ereceği müjdelendi. Bunun ancak yetişmiş ve yetiştirebilen bir mürşid-i kâmilin sohbetinde bulunmaya bağlı olduğu ve henüz kendisi için o vaktin gelmemiş olduğu söylendi. Zâhirî ilimlerin tahsilini tamamladıktan sonra, Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin halifesi Muhammed Cemil vasıtasıyla Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerini tanıyıp, sohbetine kavuştu. Dört sene sohbetine devam’ ederek tasavvufda yetişip kemâle erdi. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri, ona icâzet ve hilâfet verip, kendi vatanında insanları irşâd etmekle vazîfelendirdi. Vatanına gidip bu vazîfe ile meşgûl oldu. Pekçok kimse onun vasıtasıyla hidâyete erdi. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri, sohbetlerine dört sene devam eden bu talebesine şöyle buyurmuştur: “Senin bizim sohbetimize dört sene devam etmen, başkalarının oniki sene devam etmesine bedeldir. Senin sohbetinin nûru, âlemi aydınlatacak. Sana her iki cihanın fûtuhatı ihsân olunacak.”

36- Mevlevi Kelîmullah Nebkâlî: Halîfelerinin meşhûrlarındandır. Tasavvufda yetiştikten sonra icâzetle şereflenip, kendi memleketinde irşâd ile vazîfelendirildi. Kendisi şöyle anlatmıştır: “Benim bu büyükleri sevmeme ve Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerine talebe olmama İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin Mektûbât’ını çok okumak sebep oldu.” Yine şöyle anlatmıştır: “Bir rû’yâ görmüştüm. Deniz üzerinde bir gemi içinde idim. Birden bire şiddetli bir rüzgâr esmeye başladı. Sahile ulaşmam mümkün değildi. Çok korktum ne yapacağımı şaşırdım. Bu sırada kulağıma gaybdan bir ses geldi “İmâm-ı Rabbanî, sana yardıma geliyor!” dedi. Bundan sonra rüzgâr sâkinleşti. Bindiğim gemi batmaktan kurtuldu. Birkaç gün bu rû’yânın te’sîri üzerimde devam etti.”

37- Mir Rûhulemîn: Sûnî-pût kasabasındandır. Önce Kadirî yolundaki bir zâttan feyz alıp, tasavvufda hâllere kavuştu. Bu ilk hâllerini şöyle anlatmıştır: “Allahü teâlânın ismini zikretmekle öyle bir mertebe ve öyle bir hâl beni istilâ etti ki, her nereye baksam Allahü teâlânın ism-i şerîfini görürdüm. Bir defasında kible yönünde, bir duvar üzerinde Kâ’be-i muazzamayı açıkça gördüm. Evliyanın rûhlarını da baş gözü ile görürdüm. Fakat henüz kalbimde tam bir itminan hâsıl olmamıştı. Ne zaman ki Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin sohbetine kavuştum, o zaman kalbimde itminan hâsıl oldu. Asıl maksada onun sohbetinde kavuştum.” ömrünün sonuna doğru Kur’ân-ı kerîmi ezberlemeye başladı. Henüz tamamlamadan vefât etti. Bir hadîs-i şerifte, Kur’ân-ı kerîmi ezberlemekte iken tamamlamadan vefât edenlere, melek bir elma vereceği, onu koklarken Kur’ân-ı kerîmi tamâmen ezberlemiş olacağı bildirilmiştir. Mîr Rûhulemîn’in oğlu Mîr Gulâm Hüseyin de, Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin talebelerinden idi. Babası vefât edince bir rû’yâ görmüştür ve bu rû’yâsını şöyle anlatmıştır: “Büyüklerden vefât etmiş olan bir zâtı rû’yâmda gördüm. Ondan babamın hâlini sordum. “Babam, bizim civarımızda Kur’ân-ı kerîm okutmaktadır” dedi.”

38- Şah Muhammed Şefî’: önce azîz bir zâtın, sonra da Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin sohbetinde bulunarak tasavvufda kemâle erdi.

39- Muhammed Vâsıl: önce onsekiz sene bir âlimin sohbetine devam etti. Bu hocasının vefâtından sonra, Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin sohbetine gidip, tasavvufda kemâle erdi. Vefât edince, Muhammed Bâkî-billah hazretlerinin kabri yanına defnedildi.

40- Muhammed Hüseyin: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin sohbetinde senelerce bulunup kemâle ermiştir. Tasavvuf hâllerine dalmış olup, âşikâne şiirler okurdu.

41- Şeyh Gulâm Hüseyin Tehânîseri: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin seçkin eshâbındandır. Fıkıh ilminde de âlim idi. Önce, Şeyh Gulâm Kadir Şah Kâdirî'nin sohbetinde bulundu. Muhammed Mîr ile yedi sene sohbet etti. Şeyhü's-şuyûh Muhammed Abid'i görmüştür. Çok zikreder, günde binlerce Kelime-i tevhîd söylerdi. Daha sonra Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin sohbetinde bulunarak kemâle erdi. Ömrünü Allahü teâlânın ismini zikretmekle ve Resûlullah'a (aleyhisselâm) tâbi olmakla geçirip, vakitlerini kıymetlendirirdi.

42- Mevlevi Abdülkerîm: Püreb'li olup, önce zâhirî ilim tahsiline başlayıp, bu tahsilini tamamladıktan sonra, Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin sohbetine giderek tasavvufda yetişti. Kendisine icâzet verilip, memleketinde irşâd ile vazîfelendirildi.

43- Mevlevi Abdülhakîm: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin sohbetinde yetişmiş bir zât olup, mâsivâyı ya'nî Allahü teâlâdan başka herşeyi terketmiştir.

44- Nevvâb irşâd Hân: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin seçkin talebelerinden olup, güzel ahlâk ile vasıflanmış idi. Hocası Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerine karşı derin bir muhabbeti ve üstün bağlılığı vardı. Tasavvufda kemâle erdikten sonra, insanlara doğru yolu anlatmak ile vazîfelendirilmiştir.

45- Gulâm Mustafa Hân: önce Şah Veliyyullah Dehlevî'nin derslerinde ve sohbetinde bulunmuştur. Sonra da Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinden feyz alarak tasavvufda yetişti. İnsanlara hak ve hakîkatini anlatmakla vazîfelendirildi.

46- nûr Muhammed Kandeğârî: Din ilminde âlim bir zât olup, tasavvufda da yetişip icâzet almıştı. Ancak kavuşmayı arzu ettiği yüksek derecelere Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin sohbetinde bulunduktan sonra kavuştu. Kendisi şöyle demiştir: "Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri vasıtasıyla bu yola kavuştum. Muhammed Ma'sûm hazretlerinin ve Hâce Nakşibend hazretlerinin rûhâniyetlerinden yeni bir nisbete ulaştım."

47- Molla Nesîm: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin halîfelerinin büyüklerindendir. Onun sohbetinde, tasavvufun bütün derecelerine kavuşup, kemâle gelmiştir. Hocası Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerine karşı tam bir ihlâs ile bağlılığı ve derin bir muhabbeti vardı. Hiç bir işini hocasına sormadan yapmazdı. Talebelere ilim öğretmek ve onları tasavvufda yetiştirmekle meşgûl olup, hoş bir ömür geçirmiştir. Memleketinden, her sene hocasını ziyârete gelirdi.

48- Molla Abdürrezzâk: Fıkıh ve usûl ilminde derin âlim idi. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin hizmetinde bulunup, tasavvufda yetişti. Tasavvufda talebe yetiştirmek üzere icâzet verildi. Ömrünü, zâhirî ve bâtinî ilimleri öğretmek ve ibâdetle geçirdi.

49- Molla Celîl: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin sohbetinde kemâle erip, tasavvufda talebe yetiştirmek üzere icâzet verildi. Tasavvufda yetişmek arzusu ile huzûruna gelenlerin kalblerini feyz ile doldururdu.

50- Molla Abdullah: ilimde ve edebde üstün bir zât idi. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin bereketli sohbetinde kemâle ermiştir. İcâzetle şerefledikten sonra kendi memleketine gidip, irşâd ile meşgûl oldu. Molla nûr Muhammed ile de sohbet etmiştir.

51- Molla Teymûr: Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin sohbetinde bulunarak tasavvufda kemâl derecelere kavuşmuş ve irşâd vazîfesi yapmak üzere icâzet verilmiştir. Molla nûr Muhammed ile sohbet etmiş ve Molla Nesîm'in sohbetlerinde de bulunmuştur. Memleketinde insanlara doğru yolu anlatmak ile meşgûl olmuş, pekçok kimse onun vasıtasıyla tasavvufta yetişmiştir. Ayrıca Eshâb-ı Kirâm düşmanlarından pekçok kimse, onun vasıtasıyla bozuk i'tikâdlarını terkedip, Ehl-i sünnet olmakla şerefleşmişlerdir. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin bu talebelerinden başka; Molla Evliyâ, Molla İbrâhim, Şah Lûtfullah, Molla Seyfeddîn, Muhammed Hân, Hâce Muhammed Ömer, Hâce Yûnus, Şeyh Kutbuddîn, Şeyh Muhammed Emîn, Şeyh Gulâm Hüseyin gibi pek çok talebesi vardır.

Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri, mübârek zevcesini de tasavvufda yetiştirip kemâle ulaştırmıştır. Zevcesine, sâliha kadınlara doğru yolu anlatmak, tasavvufda yetiştirmek üzere icâzet vermiştir. Hanımı, rû'yâsında Peygamber efendimizi (aleyhisselâm) ve İmâm-ı Rabbânî hazretlerini görerek feyzlerine kavuşmuştur.

Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin seksenyedi mektûbu ve melfûzâtı “Kelimât-ı tayyibe” denilen kitabı vardır. Mektûplarından ba’zıları şunlardır:

“Allahü teâlâyâ hamd, Resûlüne salâtü selâm ederim. Kayyûm-i Rabbânî Müceddîd-i elf-i sâni ile Mahbûb-i Sübhânî Şeyh Abdülkâdir-i Geylânî (r.anhümâ)’den hangisinin daha üstün olduğunu sual ettiğiniz mektûbunuzu okudum.

Kardeşim, üstünlük iki kısımdır: Cüz’î ve külli. Anlaşıyorki, suâliniz, cüz’î üstünlük için değildir. Külli olan üstünlüğün esâsı ise, Allahü teâlâyâ yakınlığın daha fazla olmasına bağlıdır. Bu ise bâtına, kalbe âid bir iştir. Aklın burada bir işi yoktur. Belki menkıbelerin azlığı ve çokluğu cevap vermeye kolaylık sağlar ama kesinlik ifâde etmez. Kitabdan, sünnetten ve icmâ’dan bir delîl göstermek, ancak asr-ı saadet ve birinci asır içindir. Siz de biliyorsunuz ki, bu iki büyük o zamandan çok sonra dünyâyı şereflendirmişlerdir. O hâlde dînin üç aslı ve delîli bu husûsta bize cevap olmuyor.

Keşf ise, hatâ ihtimâli taşıyabilir. Muhalife de huccet değildir. Hocalarına muhabbetin aşırılığını taşıyan talebelerin sözlerine de i’tibâr olunmaz.

Bunun gibi bu iki büyüğün üstünlüklerini ve kemâlâtını kuşatacak ve ikisinden birinin diğerinden üstün olduğuna hükmedecek bir keşf sahibi de görünmüyor ve bilinmiyor. O hâlde en sağlam yol, bunu Allahü teâlânın ilmine bırakmak ve bilinmesinde bir fâide bulunmayan, bu husûsta susmaktır. İkisinden de çok büyük ve üstün olduğunu söylemek yeter. Edebi gözetip, bu konuda susmak ve konuşmamak daha iyidir. Bu mes’ele, dinde bilinmesi zarurî şeylerden değildir ki, konuşmak zarurî olsun. Hazret-i Müceddîd’e olan büyük muhabbet ve eşsiz aşkımdan da burada bahsetmek münâsib olmaz. Çünkü söz akıl sahasının dışına çıkıyor. Şiir:

Ne ileri gitmeli, ne de geri kalmalı,
Adımı, gereğinden ileri atmamalı.
Âlem, bütün ezeli cemâlin aynasıdır,
Seyretmeli, fakat konuşmamalı.”

(7. mektûp)

“Kardeşim, zamanımız talebesinin zaîfliğinden, evliyâdan keşf ve kerâmet istediklerinden ve birinci asrı göz önünde tutmadıklarından bahseden mektûbunuz geldi. Biliniz ki, başka şeyhlere meyli olan sefihleri, akılsız kimseleri talebe edinmeye lüzum yoktur. Akıllı ve muhlis kimselerden, bu işe tâlib olanları kabûl etmelidir. Üzülmeyiniz. Allahü teâlâ hakîkî hakimdir. Âl-i İmrân sûresi 31. âyetinde meâlen; “Ey Habîbim! Onlara de ki, eğer Allahı seviyorsanız, bana tâbi olunuz. Allah da sizi sever” buyurulması, bütün yollardaki sâliklerin, talebelerin maksadı olan Allahü teâlânın sevgisini ve rızâsını kazanmağı, Peygamber efendimize (aleyhisselâm) tâbi olmaya bağlı kıldı. O mütehasıs doktor, kulları gaflet ve günâh hastalıklarından kurtarmak için, ilâç ve perhiz yerinde olan emir ve yasakları gönderdi. Bu reçeteyi tatbik edip, uygun ilaçları alan, perhize riâyet eden sıhhat ve şifâ bulur. Kaçınan kendini ziyan ve telef etmiş olur.

Bu reçetenin bir sûreti, bir de hakîkati vardır. Sûreti ile avam müslümanları hareket eder. Bu da, i’tikâdını düzelttikten sonra kitab ve sünnete uygun olarak amel edip, emir ve yasaklara uymakla olur. Karşılığı da Cennetin ni’metleri ve Cehennemden kurtulmaktır. Hakîkati ise havassâ, seçkinlere mahsûs olup, kalblerin nûrlanması, parlaması ve nefslerin tezkiyesi, temizlenmesidir. Bunda bildirilmiş olan sûret bulunmakla beraber, riyâzet ve mücâhedeler de vardır. Burada ele geçen, tecellî ve keşflerdir. Sûrete îmân ve İslâm, hakîkate ise ihsân denir. Nitekim Hadîs-i şerîfde; “İhsân; Rabbine, onu görür gibi ibâdet etmendir” buyuruldu. Hakikatsiz sûret, derideki hastalıklara çâre bulmada, çıban ve yaralar üzerine konulan merhem ve ilâçlar

gibidir. Yarayı iyileştirir, çıbanı geçirir. Elbette faydasız değildir. Hakîkatin ise, sûretsiz hiç faydası yoktur. Belki o hakîkat değil, mekr-i ilâhîdir. Bundan Allahü teâlâyâ sığınırız.

Hakîkat, temizlemek, ya'nî hastalıklı, mikroplu, bozuk maddeleri çıkarıp atmak gibidir. Çünkü yerinde kalırlarsa, yine hasta edebilirler. Tam sıhhate kavuşmak, küllî şifâ bulmak, bu iki tedâvinin birlikte yapılmasıyla olur. Bu açıklamadan, Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) tedâvisinin, Eshâb-ı Kirâmın tabiatlarında nasıl sıhhat ve şifâ te'sîrleri yaptığı kolaylıkla anlaşılabilir. Muhakkak ki, o tedâvi ve ilâç, Allahü teâlâyı çok sevmek, bütün gayretiyle Resûlullah'a tâbi olmak, tâat ve ibâdetlerden lezzet duymak ve günahları çirkin görüp, nefret etmekten başkası değildir. Bu da onlarda kalblerin huzûru ve nefslerin temizlenmesi te'sîrini yapıyordu. Resûl-i ekrem (aleyhisselâm) bereketli sohbeti ve İslâmiyet reçetesinin tatbiki ile, bu mertebelere pek kısa zamanda, belki bir anda kavuşuyorlardı. Onlar, daha sonraki asırlarda söylenen zevk ve mevâcidlerden ziyâde, sûret ve hakîkate son derece riâyet ve ihtimâm gösterip, hakîkati koruyan sûreti muhafaza edip, keşf ve kerâmete i'tinâ göstermediler. Bunları kemâlin, olgunluğun îcâb ve şartlarından saymadılar.

O hâlde, tam sıhhate kavuşmak ya'nî Muhammedi nisbet isteyen bir tâlib, Resûlullahın sünnetine uymayı, bütün riyâzet ve mücâhedelerden üstün ve buna âid olan nûr ve bereketleri, bütün feyzlerden efdal bilmelidir. Bütün zevk ve mevâcidlere, bâtın cem'iyyeti ve devamlı huzûr yanında değer vermemeli ve bu öz ve hakîkatlerin elde edilmesine sebep olan büyüğü, Resûlullahın (aleyhisselâm) vekîli bilmeli, ona canla başla hizmet edip, bu yolda, çocuklar gibi, ele geçen ceviz-meviz gibi şeylerle, tatlı olsa da, yetinmemelidir.

Hadîs-i şerîfi ve fıkıh bilgilerini öğreniniz. Âlimlerin sohbetine devam ediniz. Amellerinizi Allahü teâlânın habîbi olan Peygamber efendimize (aleyhisselâm) ittîbâ', uymak niyetiyle yapınız.”
(21. mektûp)

Yine şöyle buyurdu: “Namaz kılarken Allahü teâlâyı görmek mümkün değil ise de, görür gibi bir hâl hâsıl olmaktadır.”

Büyük halifesi Abdüllah-ı Dehlevî hazretleri “Mektûbât” kitabının sekizinci mektûbunda şöyle buyuruyor: “Bâtındaki nisbetin, ya'nî kalbindeki bağlılığın artmasına çalış! Allah ismini, ba'zan Kelime-i tehlîli çok zikrederek, ba'zan salevât okuyarak, Kur'ân-ı kerîm okuyarak, Allahü teâlâyâ yaklaşımağa uğraş! Bu çalışmalarda gevşeklik olursa, bu fakirin rûhaniyetine teveccüh ediniz! Yâhud Mirzâ Mazhar-ı Cân-ı Cânân'ın kabrine geliniz. Ona teveccüh edince; çok terakkî edilir. Ondan hâsıl olan fâide, bin dirinin fâidesinden daha çoktur. Gavs-üs-sakaleyn Abdülkâdir-i Geylânî ve Şâh-ı Nakşibend Behâeddîn-i Buhârî hazretleri ile de murâkabe ediniz!”

Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri buyurdu ki: “Her kim ki dünyâyâ düşkün olanlar arasına karışır, sohbetin bereketlerine ve tasavvufun nûrlarına kavuşamaz! Bir kimse dünyâyâ düşkün olanlar arasına ihtiyâç olduğu kadar karışır ve hâlis niyetle ve bâtın nisbetini muhafaza ederek aralarında bulunursa zararı yoktur.”

“Dünyâ mel'ûndur ve dünyâda olan şeylerden Allah için yapılmayanlar da mel'ûndur. Allahü teâlânın sevgisi ile dünyâ sevgisi bir araya gelmez. Allahü teâlânın rızâsına kavuşmak için mâsivâyı ya'nî Allahü teâlâdan başka herşeyi ve bütün maksatları terketmek lâzımdır.”

Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin kendi eshâbına, talebelerine nasîhatları şöyledir:

“Takvânın ve vera'ın (haramlardan ve şüpheli şeylerden sakınmanın) yolu, Resûlullah'a (aleyhisselâm) mütâbeat, uymak ve onun bildirdiklerini candan kabûl etmektir. Kendi hâlinizi, kitab ve sünnette bildirilen husûslar ile karşılaştırınız. Eğer hâliniz, kitab ve sünnette bildirilen husûslara ya'nî dînin emirlerine uygun ise makbûldür. Uygun değilse merdûddur, reddedilecektir. Ehl-i sünnet ve cemâat i'tikâdı üzere olmak lâzımdır.”

1) Tam İlmi'hâl Se'âdet-i Ebediyye sh. 1034

2) Makâmât-ı Mazhariyye sh. 20 vd.

- 3) Hadâik-ül-verdiyye sh. 201
- 4) İrgâm-ül-merîd sh. 58
- 5) Hadîkat-ül-evliyâ sh. 118
- 6) Reşehât zeyli sh. 83
- 7) Câmi'u kerâmât-il-evliya cild-1, sh. 129
- 8) Sefînet-ül-evliyâ cild-2, sh. 343
- 9) Hadîkat Ün-nediyye sh. 16
- 10) Rehber Ansiklopedisi cild-11, sh. 295

ABDULLAH-I DEHLEVÎ

Hindistan'da yaşayan âlim ve evliyânın en büyüklerinden, insanları hakka da'vet eden, onlara doğru yolu gösterip, hakîkî saadete kavuşturan ve kendilerine "Silsile-i aliyye" denilen büyük âlim ve velîlerin yirmisekizincisidir. Tasavvuf mütehasşsılarının üstadı, müslümanların gözbebeğidir. Seyyid olup, Hazreti Ali efendimizin soyundandır. 1158 (m. 1745) senesinde Hindistan'ın Pencap şehrinde doğdu. Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerine talebe oldu. Onun sohbeti ve teveccühleri ile kemâle gelerek, zamanının bir tanesi oldu. Çok kerâmetleri görüldü. En büyük kerâmeti, kendisine gelen sâdık kimselerin kalblerine bir teveccüh ederek, feyz ve bereketle doldurmasıydı. Binlerce âşık bir bakışta cezbelere ve vâridât-ı ilâhiyyeye kavuştururdu. İnsanların Cehennemden kurtulması için zamanın sultanlarına, komutanlarına, beylere, âlimlere, cemiyete hükmeden kimselere mektûplar yazar, onlara nasihatlerde bulunurdu. Çeşitli memleketlere göndermiş olduğu mektûplarından yüzyirmibeş adedi, talebelerinden Rauf Ahmed Müceddidî tarafından toplanarak, "Mekâtîb-i şerîfe" ismi verildi. Abdullah-ı Dehlevî hazretleri, 1240 (m. 1824) senesinde Delhi'de vefât eyledi. Şah Cihan Câmii yakınındaki kendi dergâhında, mermerden yapılmış mezar içinde, üstâdının yanında ve onun batı tarafında medfûndur. Binlerce âşık her zaman ziyârete gelmekte, onun feyz ve bereketlerinden istifâde etmektedir.

Abdullah-ı Dehlevî'nin babası Abdüllatîf Efendi, riyâzet ve mücâhede eder, nefsinin istediklerini yapmayıp, istemediklerini yaparak tasavvuf yolunda kemâle gelmeye, olgunlaşmaya çalışırdı. Hattâ insanların hazırladıklarını şüpheli korkusuyla yemez, kırlarda yetişen meyvelerle yetinirdi. Nefsini terbiye etmek için kırk gece hiç uyumadı. Sahralarda Allahü teâlânın ism-i şerîfini söyleyerek, O'nun yarattıkları hakkında tefekkür eder, bir an olsun Rabbini unutmazdı. Onun hocası Şeyh Nâsırüddîn Kadirî hazretleri idi. Çeştiyye ve Şattâriyye yolundan da pay almıştı.

Abdüllatîf Efendi, oğlunun doğumundan birgün önce rû'yâsında Hazreti Ali'yi gördü. Kendisine; "Ey Abdüllatîf! Hak teâlâ hazretleri sana bir oğul ihsân edecek. O çok yüksek bir insan olacak. Ona bizim ismimizi koyasın" diye tavsiyede bulundu. Annesi de o günlerde rû'yâsında, Gavs-ı a'zam Seyyid Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerini, gördü. O da; "Yakında dünyâya gelecek mübârek oğluna bizim ismimizi koyarsın" diye tavsiye etti. Amcası büyük bir evliyâ idi. O da rû'yâsında Peygamber efendimizi (aleyhisselâm) gördü. Doğacak çocuğa Abdullah ismi verilmesi emrini aldı. Çocuk doğduğu zaman ismini, babası Ali, annesi Abdülkâdir, amcası da Abdullah koydu. Pencap'ın Bîtâle kasabasında dünyâya gelen Abdullah-ı Dehlevî'nin doğumu için; "Mazhar-ı cûd: Cömertlik aynası" târihini düşürdüler. Abdullah-ı Dehlevî beş-altı yaşına geldiğinde, kendisine Ali demekten haya edip; Gulâm-ı Ali ya'nî Ali'nin hizmetçisi dedi ve "Gulâm Ali" olarak tanındı.

Abdullah-ı Dehlevî, küçük yaşından itibaren babasının yanında ilim öğrenmeye başladı. On üç yaşına gelince, babası onu, kendi hocası olan Nâsırüddîn hazretlerinin sohbetinde bulunup, ilim öğrenmesi için Delhi'ye götürdü. O sırada Şeyh Nâsırüddîn vefât ettiği için görüşmek mümkün olmadı. Bunun üzerine babası; "Ey oğlum! Ben seni üstadım Nâsırüddîn hazretlerinden ilim öğrenip, onun terbiyesi altında yetişmen için getirmiştım. Ne yapalım, nasip değilmiş. Şimdi serbestsin. Mübârek kalbine nereden bir ma'rifet kokusu gelir, seni yetiştirecek bir âlim ve velî bulabilirsen, ona gidip büyüklerin yolunu öğrenebilirsin" dedi. Abdullah-ı Dehlevî, bunun üzerine Delhi'de Allah adamlarının sohbetlerinde bulunmaya gayret etti. Evliyânın büyüklerinden Hâce Zübeyr, onun halîfelerinden Ziyâullah ve Abdüladl, Hâce Nâsırüddîn'in oğlu Hâce Mîr Dürer, Mevlânâ Fahreddîn, Fahr-i Cihân-ı Çeştî Dehlevî, Hâce Nânû, Hâce Gulâm-ı Çeştî gibi büyük zâtların sohbetleriyle şereflendi. Yirmiiki yaşına kadar onlardan tefsîr, hadîs, fıkıh gibi zâhirî ilimleri öğrendi. Tasavvuf yolunda yetişip büyük bir velî olmak için çalıştı. Yirmiiki yaşından sonra, zamanın bir tanesi, dünyânın en büyük âlim ve evliyâsı, insanları hakka da'vet eden, Resûlullah efendimizden (aleyhisselâm) gelen feyz ve bereketleri alıp başkalarına aktarabilen, velîler zincirinin halkalarından Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleriyle karşılaştı. Hâline şu beyt çok uygun idi:

“Aşk secdesi için bir eşik buldum,
Ve bir yeri göklere şerik buldum.”

Seyyid Mazhar-ı Cân-ı Cânân'ın kendisini talebeliğe kabûl buyurması için yalvardı. O da; “Evlâdım! Bizim yolumuz, tuzsuz taş yalamak gibidir. Bunun için sen kendine, zevk ve şevk ile dolu olan yerler bul” buyurdu. Onun büyüklüğünü anlayan Abdullah-ı Dehlevî ise; “Ben de tuzsuz taş yalamayı arzu ediyordum. Bunu hepsinden çok seviyorum. Ne olur bu fakiri kabûl buyurunuz” dedi. Mazhar-ı Cân-ı Cânân “Peki” buyurup kabûl etti. Önce zâhirî ilimleri öğretti. Zamanın fen ilimlerinde yetiştirdi. Sonra da tasavvufta yetiştirmeye başladı. Nakşibendiyye yolunun edeblerini öğretti. Onbeş sene Mazhar-ı Cân-ı Cânân'ın şerefli sohbetinde bulundu. Huzûrunda nihâyete kavuşunca, ya'nî evliyâlık mertebelerinin sonuna ulaşınca, kendisine Nakşibendiyye, Kâdiriyye, Çeştiyye, Sühreverdiyye ve Kübreviyyede irşâd için icâzet verdi. Abdullah-ı Dehlevî anlattı ki: “Hocam tasavvufta yetişmem için Kadirî yolunu öğrettikten sonra Nakşibendî Müceddidî yolunu anlattı ve iyice öğrenmemi sağladı. Onbeş sene Allahü teâlâyı zikir ve onun yarattıkları hakkında tefekkür edip, murâkabe ettim. Nefsimin isteklerini yapmayıp, istemediklerini yaparak nefsimi terbiye ettim. Sonra bu âcize mutlak icâzet (diploma) verip, halîfesi yapmakla şereflendirdi.

İlk zamanlarda, “Nakşibendiyye yoluna girip, bu yolda çalışmamdan dolayı Gavs-ül-a'zam Seyyid Abdülkâdir-i Geylânî hazretleri râzı olurlar mı?” diye tereddütler geçirdim. Birgün ma'nâ âleminde gördüm ki, Seyyid Abdülkâdir-i Geylânî hazretleri bir makama gelip oturdu. O makamın tam karşısına da Şâh-ı Nakşibend Muhammed Behâeddîn hazretleri teşrîf etti. Şâh-ı Nakşibend'in yanına gitmek istedim. Gavs-ül-a'zam; “Maksat, Allahü teâlâyı kavuşmaktır. Oraya gitmenizde hiçbir mahzur yoktur” buyurdu.

Hazret-i Abdullah-ı Dehlevî, kendi hâlini şöyle anlattı: “Cihânâbâd (Dehlî) Câmii şerîfinde aç ve uykusuz olarak Allahü teâlâyı zikretmek ile meşgûl olurdum. Çok acıksam ve susasam, Câmî'deki havuzdan biraz su içerdim. Her gün Kur'ân-ı azîmden on cüz okurdum. Ve günde onbin adet; “La ilahe illallah” derdim. Kalb ile söyledim. İşte bu sûretle devâm-ı zikir ve huzûr ile kalb hâllerim o kadar kuvvetlendi ki, Câmî'nin içerisini nûr ile dolu görürdüm. Nereye dönsem, orası nûr ile dolardı. Gittiğim her yerde bir azîzin mezarının yanından geçsem, beni bırakmaz, geri çekerdi. Dönerdim, o büyüğe tevâzu'un gereğini yerine getirirdim. Beyt:

Şu kadar haberim var, benim dermansızlığımdan,
Gözümü alamıyorum, senin yüzüne bakmaktan.

Yine Abdullah-ı Dehlevî hazretleri anlattı ki: “İlk zamanlar geçiminde zorluklarla, güçlüklerle karşılaştım. Elimde olan ne kadar dünyâ malı varsa hepsi bitti. Allahü teâlâyı tevekkülü, ahlâk edindim. Eski bir hasırı yatak, bir tuğla taşını yastık edindim. Bir elbiseyi yıllarca giydim. Bu şekilde, on beş senedir kanâat köşesinde oturdum. Bir defasında o kadar çaresiz kaldım, bitkin düştüm ki, artık bulunduğum bu hücre benim mezârım olacaktır diye düşünmeye başladım. İşte bu düşünce bende hâsıl olunca Allahü teâlânın yardımı ulaştı. O'nun ihsân denizine gark oldum. Kalb gözüm açıldı. Melekler âlemini görmeye başladım. Ondan sonraki günlerde hücreme bir kimse gelip; “Kapıyı açınız” dedi. Açmadım. Tekrar açınız dedi. Yine açmadım. Bunun üzerine pencereden bir miktar para atıp gitti.”

Abdullah-ı Dehlevî hazretleri, hocasının vefâtından sonra talebe okutmağa başladı. Âlim ve sâlihlerden yüzlerce kimse, uzak yolculuklara katlanarak Abdullah-ı Dehlevî hazretlerinin huzûruna koştular. Onun hizmetiyle şereflenip, kalblere deva olan sohbetlerine kavuştular. Teveccühleri bereketiyle yüksek makamlar sahibi oldular. Resûlullah efendimizden (aleyhisselâm) i'tibâren gelen nübüvvet yolunun feyzlerine mazhar oldular. Bunların en başta geleni, Bağdat'tan gelen Mevlânâ Hâlid hazretleridir.

Abdullah-ı Dehlevî hazretleri, yüksek makamlar, dereceler sahibi olduğu hâlde, devamlı kırıklık ve tevâzu içinde yaşardı. Birgün karşıdan gelen bir köpeğe bakarak; “Yâ Rabbî! Şu mahlûkun hürmetine bana merhamet eyle. Her taraftan talebeler akın akın Allahü teâlâyâ kavuşmak için geliyor. Bizi vesile ve vâsıta yapıyorlar. Hâlbuki, ben o gelenlerin hatırı için Rabbimden istiyorum” buyurdu.

Abdullah-ı Dehlevî'nin dergâhında hergün ortalama ikiyüz kişi bulunurdu. Dergâha gönderilen az bir yiyeceğe veya mala Allahü teâlâ bereket verir, herkesin bütün ihtiyaçları bununla karşılanırdı.

Abdullah-ı Dehlevî, günlük hayâtını hadîs-i şerîflere uygun olarak geçirirdi. Çok az uyurdu. Teheccüd namazına kalktığında, talebelerini de uyandırırdu. Namazdan sonra yatmaz, Kur'ân-ı kerîm okur, murâkabe ve Allahü teâlâyı zikir ile meşgûl olurdu. Sabah namazını evvel vaktinde cemâatle kılar, talebeleriyle birlikte işrak vaktine kadar murâkabe ve Allahü teâlânın yüce ismi-i şerîfini kalbleriyle anarlardı. Her bir talebesine ayrı ayrı teveccüh ederek, onların tasavvuf yolunda ilerlemelerini sağlardı. İşraktan sonra talebelere hadîs-i şerîf ve tefsîr dersi verirdi. Ziyâret için gelenlere ikramlarda bulunur, onlarla kısaca görüşür, sıkıntılarını giderdikten sonra gitmelerine müsâade ederdi. Makam sahibi olanlara da aynı muâameleyi yapar, diğerlerinden ayırt etmezdi. Birgün Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin torunlarından Nevvâb Muhammed Emîr Hân kendisini ziyârete geldi. Bir müddet sohbetten sonra Abdullah-ı Dehlevî; “Kusura bakmayınız. Bugünlük bu kadar yeter” buyurup kalkmasını istedi. Emîr Hân ise, muhabbetinin çokluğundan pek kalkmak istemedi. Bunun üzerine; “Siz kalkmazsanız biz kalkarız” buyurup kalktı.

Öğleye doğru birazcık yemek yerd. Zenginlerin gönderdikleri mükellef yemekleri kendisi yemediği gibi, talebelerine dahî yedirmez, komşulara, dergâha gelen misâfirlere verirdi. Birisi para gönderse ve bu paranın şüpheli yerden kazanılmadığını anlarsa, önce paranın kırkta birini ayırırdı. Çünkü İmâm-ı a'zam hazretlerine göre nisaba mâlik olunca, bir sene doldurmadan zekâtını vermek caizdir. Ayrıca zekâta nafîle sevâbı da eklenmiş olur.

Sonra sevâbı, “Silsile-i aliyye” büyüklerinin rûhlarına olmak üzere, tatlı ve yemekler hazırlatır, fakirlere dağıtırdı. Dergâhta bulunan talebelerin ihtiyaçlarını giderir, borçlarını verir, arzu edene fazlasıyla dağıtıp gönüllerini alırdı.

Öğleye yakın, sünnet-i şerîfe uymak için bir müddet kaylûle yapar, ezan okunduğunda kalkıp namazını cemâatle kılardı. Talebelerine “Nefahât”, “Âdâb-ül-mürîdîn” ve benzeri kitapları okuturdu. Daha sonra ikindiye kadar hadîs ve tefsîr kitapları okuturdu. İkinci namazından sonra yine hadîs-i şerîf ve Mektûbât-ı İmâm-ı Rabbânî, Avârif-ül-me'ârif, Risâle-i Kuşeyrîyye gibi kitaplardan okuturdu. Akşam namazını kıldıktan sonra Allahü teâlâyı zikreder ve talebelerine teveccüh ederek, evliyâlık makamlarında pay sahibi olmalarına çalışırdı. Akşam çok az, birkaç lokma hâlinde yemeğini yer, yatsı namazını kılardı. Gecenin çoğunu zikir ile geçirir, uykusu geldiğinde seccadesi üzerine sağ yanı üzere yatardı. Ayaklarını uzatarak yattığı hiç görülmedi. Çoğu zaman dizleri üzerine oturmuş hâlde iken uyurdu. Sert ve kaba elbise giyerdi. Birisi kıymetli bir elbise hediye etse onu satar, parasıyla bir kaç elbise alarak, fakirlere sadaka olarak dağıtırdı. Buyurdu ki: “Birkaç kişinin giyinmesi bir kişinin giyinmesinden daha iyidir.” Nitekim Peygamber efendimiz de (aleyhisselâm) sert ve kalın elbise giyerdi. Hattâ vefâtı esnasında üzerlerinde böyle bir elbise vardı.

Cömertliği dillere destan idi. Hayası o kadar çoktu ki, insanlarla göz göze gelmemeye çalışır, aynada kendi yüzüne dahî bakmazdı. Müslümanlara o kadar şefkatli ve merhametli idi ki, kendisine kötülük yapanlara bile gece seher vakitlerinde duâ ederdi. Hâkim Kudretullah Hân, Abdullah-ı Dehlevî hazretlerinin komşusu idi. Çoğu zaman Abdullah-ı Dehlevî'yi gıybet eder, aleyhinde konuşurdu. Birgün hapse düştü. Abdullah-ı Dehlevî hazretleri onu hapishânen çıkartmak için her türlü çâyere başvurdu. Hapisten çıktığında yaptıklarına utanıp, Abdullah-ı Dehlevî'nin huzûruna geldi. Tövbe ettiğini bildirdi ve ona çok bağlı talebelerinden oldu.

Abdullah-ı Dehlevî'nin meclisinde dünyâ kelâmı konuşulmazdı. Birisi gıybet etse ona; “Kötülenmeye lâıyk olan benim” buyururdu. Birgün yanında, pâdişâhı kötülerdi. O gün de Abdullah-ı Dehlevî oruçlu idi. O kötöleyene dönerek; “Orucumuz gitti” buyurdu. O kimse; “Siz

kimseyi kötülemediniz ki” dediğinde; “Evet biz gıybet etmedik, ama dinledik. Gıybette söyleyen de dinleyen de aynıdır” buyurdu.

İnsanlara Allahü teâlânın emirlerini hatırlatır yasak ettiklerinden kaçınmaları için a’zamî gayret gösterirdi. Ya’nî emr-i ma’rûf, nehy-i anil münker ederdi. Zamanın pâdişâhına dahî çekinmeden emr-i ma’rûfda bulunurdu. Bir defasında Nevvâb Şimşir Behâdır Hân, Abdullah-ı Dehlevî hazretlerinin huzûruna hıristiyan kıyâfeti giyerek gelmişti. Abdullah-ı Dehlevî, onu o hâlde görünce çok üzüldü ve; “Bir daha bunu giymeyin! buyurdu. O da; “Eğer bana emr-i ma’rûf yaptıysanız bir daha buraya gelmem” deyince; “Allahü teâlâ sizi, bizim evimize getirmesin” buyurdu. Behâdır Hân, hak söze âşık olan kimselerdendi, önceki sözünden vazgeçerek hıristiyan kıyâfetini çıkarıp çöpe attı. Abdullah-ı Dehlevî’nin elini öptü ve onun en bağlı talebeleri arasına girdi.

Abdullah-ı Dehlevî, haramlardan şiddetle kaçır, mübahların bile şüpheli korkusuyla fazlasını terkeder, dünyâyâ hiçbir zaman meyletmezdi. Dünyâyı terk etmekte o hâle geldi ki, zamanın pâdişâhı ve diğer devlet adamları dergâhta harcanmak üzere para gönderir, kabûl buyurması için yalvarırlardı. Birgün, önde gelen talebelerinden Rauf Ahmed’e buyurdu ki; “Hediye gönderen Emîr Hân’a şu beyti cevap olarak yazınız:

Biz fakr-ü kanâati şeref biliriz,
Emîr Hân’a söyle ki, mukadderdir rızkımız.

Ve biz, Allahü teâlânın meâlen; “Semâda ise, rızkınız ve va’d olduğunuz Cennet vardır.” (Zâriyât-22) âyet-i kerîmesine güveniniz.” Allahü teâlâ, Abdullah-ı Dehlevî hazretlerinin dergâhının ihtiyâçlarını çoğu zaman gaybdan gönderirdi.

Abdullah-ı Dehlevî’nin, Peygamber efendimize çok fazla muhabbeti vardı. Şerefli ismini duyduğu zaman, kendinden geçecek gibi olurdu. Bir defa hizmetçisi su getirdiğinde; “Resûlullahın (aleyhisselâm) mübârek sayesinde, ya’nî feyz ve nûr gölgesi üzerinize olsun” dedi. Bu sözü duyunca birden yüzlerinin rengi değişti, kendinden geçer gibi oldu ve hizmetçinin alnından öpüp; “Biz, o şerefe lâyık bir kimse olabilir miyiz?” diyerek tevâzu ettiler ve hizmetçiye duâ ettiler. Kur’ân-ı kerîmi okumaktan ve dinlemekten çok zevk alırdı. Eğer şevk hâlinin galip olduğu zamanlar dinleseydi, düşer kalır ve; “Daha okumayınız, dayanamıyorum” buyururdu. Ekseriya, Celâleddîn-i Rûmî’nin Mesnevî’sini okutup dinlerdi. Onunla vecd hâline kavuşur. Kendini kaybedercesine ilâhî aşka dalarlardı. Fakat, başkalarının yaptığı gibi dînin-emir ve yasaklarına uymayan taşkınlıklarda bulunmazdı. Onun her hali dîne uygundu. Çok nâzik ve nazîf (temiz) idiler.

Yakın talebeleri anlattılar “Mübârek hocamızın odasından zaman zaman çok güzel kokular duyardık. O zaman anlardık ki, Resûlullah efendimizin (aleyhisselâm) ve büyük âlim ve evliyânın rûhları ziyârete gelmişler. Hocamız; “Hâce Nakşibend’in ve İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin mübârek yüzlerini baş gözümle görüyorum. Bir defa karnım ağrıdı. Hazret-i İmâm-ı Rabbânî’nin rûhâniyetinden yardım istedim. O anda hazret-i İmâm’ın sûretini havada gördüm. Yanıma geldiler ve rahatsızlığımı ânında giderdiler” buyururdu. Hocamız, Peygamber efendimizin sünnet-i şerîflerine o kadar bağlıydı ki, birgün; “Biz muhabbet şerbetini içenlerdeniz. Bizim muhabbetimizin artmasına sebep olan, kalblerimize çeşit çeşit zevk bahşeden hadîs-i şerîfler ve salevât-ı şerîfelerdir” buyurdu.

Ba’zı kerâmetleri: Bütün âlimler, evliyâ ve sonsuz feyz talibleri bilirler ki; hiçbir kerâmet ve hârika, Allahü teâlâyı sevmek ve peygamberlerin Efendisine (aleyhisselâm) tâbi olmak gibi olamaz. Bu iki ana madde, Abdullah-ı Dehlevî hazretlerinde kemâl üzere idi. Ya’nî kerâmetten üstün diye bildirilen istikâmet sahibi idi.

Kerâmetlerinin en büyüğü, hârikalarının en üstünü, taliblerin gönüllerine tasarruf etmeleri ve Hakkın feyz ve bereketlerini onların kalblerine akıtmaları idi. Bu büyük iş, Abdullah-ı Dehlevî’de o kadar çok oldu ki, anlatması ve misâlleri, cildlerle kitap olur. Binlerce talibin kalbini devamlı

Allahü teâlâyı anar hâle getirdi. Yüzlercesini cezbelere ve ilâhî feyzlere kavuşturdu. Çoklarını yüksek makam ve hâllere erıştirdiler. Bununla beraber dünyâyâ âit kerâmetleri ilâhî ilhamlarla gaybdan haber vermeleri de çok idi. İnsanların müşküllerini çözer, derdleri ve istekleri için duâ ederdi. Çoklarının işleri onun duâları ile hallolurdu. Beyt:

İşlerin olması mutlak Allahdandır.

Sakın zannetmeyin Abdullahdandır.

O yüksek makamlar sahibinin her sözü hârika olup, Allahın Peygamberinin (aleyhisselâm) mu'cizelerinin şuaları idi.

Birçokları Abdullah-ı Dehlevî'yi rü'yâda görüp, büyüklerin yolunu anlar, içine düşen şevk ile huzûrlarına gelir, yüksek makamlara kavuşur, memleketlerine dönerlerdi. Taliblerin sayısı çok olduğu hâlde, teveccühle herbirini makamdan makama geçirir, hâlden hâle ulaştırırdı. Teveccühünün kuvvetli oluşundandır ki, senelerce sürecekt işleri, günlere sığdırırlardı. Çok fâsık ve fâcirler, yüksek teveccühleri sebebiyle tövbe edip, doğru yola gelmişlerdir. Ba'zı kâfirler, küçük bir iltifâtı ile İslâmı müşerref olmuşlardır.

Abdullah-ı Dehlevî şöyle anlattı: Birgün, Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) muhabbet ateşinden dayanamaz hâle geldim. O'nun ayrılık acısıyla çok ağladım. O gece hocam Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin önde gelen talebelerinden Mîr Rûhullah'ı rü'yâda gördüm. Bana; "Resûl-i ekrem efendimiz (aleyhisselâm) oturmuş sizi bekliyorlar" dedi. Son derece istek ve şevkle huzûrlarına gittim. Boynuma sarıldılar. Boynuma sarılıncaya kadar kendi mübârek şekillerinde idiler. Sonra Seyyid Emîr Kûlâl hazretlerinin şekline girdiler.

Yine birgün, yatsı namazından önce uyumuştum. Resûlullah (aleyhisselâm) gelip, men'ettiler. (Ya'nî o saatte yatmaktan men'ettiler) ve bunun cezasını bildirdiler.

Bir defa rü'yâda Peygamber efendimize (aleyhisselâm) suâl edip; "Yâ Resûlallah; "Beni gören gerçekten beni görmüştür" sizin hadîsiniz midir?" dedim. "Evet" buyurdu. Devamlı tesbih ve tahmîd okuyup, mübârek rûhuna hediye ederdim. Bir defa okuyamadım. Rü'yâda Resûlullahı, Tirmizî'nin Şemâil'inde anlatılan şekilde gördüm. Geldi ve; "Okumamışsın" buyurdu.

Ber defa Cehennem ateşi korkusu bini kapladı. Rü'yâda Resûl-i ekremi (aleyhisselâm) gördüm. Geldi ve; "Bizi seven, Cehenneme girmeyecek" buyurdu.

Bir defa O yüksek hazreti (aleyhisselâm); gördüm "Senin ismin, Abdullah ve Abdülmüheymin'dir" buyurdu.

Bir defa gördüm ki, yüzümün şekli Sultân-ül-meşâyih hazretlerinin (Ya'nî Nizâmeddîn Evliyâ'nın) mübârek yüzüne çok benziyor.

Bir defa gördüm ki, bir şahıs, Sultân-ül-meşâyih hazretlerinin gömleğini getirdi ve; "Onlar, sizin üstâdınızdır" dedi. Dedim ki: "Benim üstâdım Mirzâ Cân-ı Cânân hazretleridir." Birkaç defa tekrar etti. Sonunda; "Sultân-ül-meşâyih, sizin sohbet hocanızdır" dedi.

Bir defa İmâm-ı Rabbânî Müceddîd-i elf-i sani hazretleri teşrîf eylediler. "Sen benim halîfemsin!" buyurdular.

Bir defa hazret-i Şâh-ı Nakşibend teşrîf buyurdu. Gömleğimin içine girdiler.

Birgün Hâce Bâkî-billah hazretlerinin mezarına gittim. Teveccüh buyurmalarını arzettim. Mezardan kalktı ve teveccüh eylediler.

Birgün Hâce Kutbuddîn (Bahtiyar Kâkî) hazretlerinin kabrini ziyârete gidip; "Allah için bana bir şey verin" dedim. Su ile dolu bir havuz gördüm. Kenarından su akıyordu. Kalbime; "Senin kalbin, Müceddidî muhabbetiyle doludur. Başkasını almaz" diye bildirildi.

Birgün Sultân-ül-meşâyih Nizâmeddîn-i Evliyâ'nın mezârına gittim. Teveccüh etmelerini arzettim. "Kemâlât-ı Ahmedî sizde hâsıl olmuştur" buyurdu. "Kendi bağılılığınızı muhabbetinizi de ihsân ediniz" diye arzettim. Teveccüh ettiler. Gördüm ki, çehresi benim yüzüm gibi olmuş. Çok memnun ve mesrûr oldum. Son derece haz duydum.

Bir defa hazret-i Hâce Muhammed Zübeyr'in vefâtının sene-i devriyesi gününde bulundum. Toplu hâlde oturmuş Hâce Muhammed hakkında sohbet ediyorduk. Bir ara kapı açıldı, içeri Hâce Muhammed Zübeyr girdi ve; "Çok ibâdet ediniz, bu yolda kulluk yapmaya çalışmak lâzımdır ki, tasarrufdan bir kapı açsınlar" dedi. "Siz bu mertebeye nasıl kavuştunuz?" diye arzettim. "Çok ibâdet etmekten" buyurdu.

Birgün şüpheli bir yemek yemiştım. Gördüm ki, Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretleri istifra ediyor ve ardından; "Her yerde yemek yememelidir" buyuruyordu. Ben de yediklerimi istifra edip kustum.

Birgün kendi kendime "Oturduğumuz ev geniş olsaydı" diye düşündüm. "Çoluk-çocuğun yok, ne yapacaksın" diye ilham olundu. Bir gece; "Yâ Resûlallah!" dedim. "Söyle, ey sâlih kul!" diye cevap geldi.

Talebesinden Mevlevi Kerâmetullah, zâtülcenb hastalığına yakalanmışdı. Abdullah-ı Dehlevî hazretlerinin elini hastanın üzerine temas ettirmesiyle, hastalık Allahü teâlânın izniyle geçti.

Delhi Câmîi'nin imamının çocuğu uzun zamandır hasta yatıyordu. Bir gece rû'yâda, Abdullah-ı Dehlevî hazretleri kendi evine gelip, hasta oğluna birşey içirdi. Sabah olunca oğlunun tamamen iyileştiğini gördü. Çok sevindi. Sıdk ve hâlis bir niyet ile biraz para alıp, huzûruna geldi ve; "Bunları kabûl ediniz" diye arzetti. Abdullah-ı Dehlevî tebessüm ederek; "Bu bizim geceki hizmetimizin ücreti midir?" diyerek keşf-i kerâmet buyurduğunda, Mevlevi Fadl Ahmed (Câmî'nin İmâmı); "Hayır efendim, bu ancak bu geceki, lütf ve inâyetinize şükür bile olamaz" dedi.

Talebelerinin ileri gelenlerinden Ahmed Yâr, ticâret için sefere çıkmıştı. Dönerken hocası Abdullah-ı Dehlevî'yi yanında yürüyor gördü. Ahmed Yâr'a; "Hızlı yürü, kâfile geride kalsın! Çünkü yolda, soyguncular, yol kesiciler vardır. Kâfileyi basmak istiyorlar" buyurdu ve kayboldu. Ahmed Yâr anlattı: "Acele ettim. Kervandan çok ileri geçtim. Yol kesiciler gelip, arımdan kâfileyi bastılar. Ben kurtuldum. Sağ sâlim evime geldim."

Hazret-i Zülf Şah anlattı: Abdullah-ı Dehlevî'yi ziyârete gidiyordum. Fakat onu hiç görmemiştım. Memleketim Delhi'den çok uzaktı. Yolu şaşırdım. Heybetli bir zât karşıma çıktı ve bana yolu gösterdi. "Sen kimsin" dedim. "Ben, ziyâreti için yola çıktığın kimseyim" buyurdu. Bu hâl, bana iki kerre oldu.

Eshâbının büyüklerinden Mîr Ekber Ali'nin akrabasından bir kadın hastalanmıştı. Abdullah-ı Dehlevî hazretlerinden, hastalığının azalması için duâ etmesini rica etti. Fakat o duâ etmedi. İlle duâ etmesini istihâm edince; "Bu kadın, onbeş günden çok yaşamaz" buyurdu. Allahü teâlânın takdîri ile onbeşinci gün vefât etti. Lâkin Mîr Ali, kadına teveccüh edip, hastalığının kalkmasına uğraşdı. Ama yaşamasına fâide vermedi. Abdullah-ı Dehlevî hazretleri cenâzesinde bulundu ve; "Mîr'in teveccühlerinin bereketleri, bu hanımın üzerinde açıkça görülmektedir" buyurdu.

Abdullah-ı Dehlevî, birgün Hakîm Nâmdâr Hân'ı ziyârete gitti. Onu sekerât hâlinde, gözlerini kapamış ve şuuru gitmiş buldu. Yakınları; "Allahü teâlâyâ, hastalığının gitmesi için teveccüh ediniz" dedi. O da, hastaya bir baktı. O anda hastanın şuuru yerine geldi, gözlerini açtı. Bir müddet, rahat olarak onunla konuştu. Sonra Abdullah-ı Dehlevî kalkıp mübârek adımını, kapısından dışarı atıp çıkınca hasta hemen vefât etti.

Ahmed Yâr'ın amcasını, sultan hapsetmişdi. Ahmed Yâr ağlayarak hocasının huzûruna geldi ve durumu arz etti. Abdullah-ı Dehlevî; "Birisini gönder, onu hapisten çıkarsın" buyurdu. Ahmed Yâr ise; "Bu nasıl olur, kalenin etrâfı muhafız askerler ve nöbetçilerle kuşatılmıştır" dedi. Hocası da; "Sen orasını düşünme, sözümü dinle git, onu kurtarırsın" buyurdu. Ahmed Yâr anlattı ki: "Gittik, onu hapisten kurtardık ve nöbetçilerden hiçbiri bize müdâhalede bulunmadı."

Abdullah-ı Dehlevî'nin huzûruna bir şahıs gelip; "Ey yüksek efendim! Oğlum iki aydan beri kayıbdır: Çocuğumu bana vermesi için Allahü teâlâyâ duâ eder misin?" dedi. O da; "Çocuğunuz evdedir" buyurdu. Gelen çok şaşırarak; "Ben şimdi evden buraya geldim" dedi. Tekrar; "Evinize gidiniz. Çocuğunuz evdedir" buyurdu. O kimse emre uyarak evine gitti ve gerçekten çocuğunu evde buldu.

Hakîm Rükneddîn Hân başvezir olunca, Abdullah-ı Dehlevî, sevdiklerinden birini bir iş için ona gönderdi. Rükneddîn Hân onunla ilgilenmedi. Abdullah-ı Dehlevî'nin kalbi kırıldı. Kısa bir süre sonra hiçbir sebep yok iken Rükneddîn Hân azlolundu ve bir daha o yüksek makama gelemedi. Başka bir seferinde Delhi vâlisine kalbi kırıldı ve o gün o vâli de azledildi.

Abdullah-ı Dehlevî'nin talebelerinden biri, ahabâbları ile bir yolculuktan hocalarına dönüyordu. Yolda kendi aralarında konuşuyorlar ve; "Hocamızın yüksek huzûrlarına kavuştuğumuzda, bize ikram olarak ne istiyelim?" dediler. Biri; "Bana bir seccade vermesin", öbürü; "Bana bir takke vermesini arzu ederiz" diye konuştular. Huzûrlarına varınca, Abdullah-ı Dehlevî herkese, arzu ettiği şeyi ikram etti.

Ölüm hâline yaklaşan birisini, dostlarından biri sırtına alıp, seher vaktinde Abdullah-ı Dehlevî'nin huzûruna getirdi. Abdullah-ı Dehlevî hazretleri duâ ettikten sonra hastaya bir teveccüh buyurdu. O anda hasta iyileşti.

Abdullah-ı Dehlevî hazretlerine, hasta sahipleri gelir hastalarının iyi olması için duâ isterlerdi. O da, gelenleri boş çevirmez, sıhate kavuşmaları için duâ buyururdu. Allahü teâlâ, böyle sevgili bir kulunun duâsını kabûl buyurduğu için, hasta ânında iyi olurdu. Bunu işiten herkes, Abdullah-ı Dehlevî'nin hâne-i saadetlerinin önünde birikirler, dertlerine derman ararlardı. Buna rağmen Abdullah-ı Dehlevî'nin mübârek vücûtlarında üçten ziyâde hastalık mevcûd idi. Bu hastalıklar sebebiyle namazlarını dahî özürlü olanlar gibi kılardı. Bunu bilen dostlarından biri dayanamayıp; "Efendim! Herkes hastalıktan kurtulmak için sizden duâ istiyor. Cenâb-ı Hak da bu duâlarınızı reddetmiyor. Her gelen, şifâyâ kavuşmuş olarak huzûrunuzdan ayrılıyor. Hâlbuki kendi üzerinizde birden çok hastalık var. Bir duâ buyursanız da bu dertlerden kurtulsanız olmaz mı?" diye sordu. O da cevaben; "Onlar hastalıktan kurtulmak için duâ istiyorlar. Biz ise, Allahü teâlânın verdiği bu dert ve belâlardan, O gönderdiği için râzıyız. Dert ve belâlar, kemend-i mahbûbtur. Allahü teâlâ, bu dertleri sevdiği kullarına, dilediklerine verir. Bu sebeple dertlerin bizden gitmesini değil, gönderilmesini isteriz" buyurdu.

Delhi'de kıtlık, kuraklık vâki oldu. Abdullah-ı Dehlevî hazretleri mescidin avlusuna çıkıp, kızgın güneşin altında oturdu ve; "Yâ Rabbî, sen yağmur yağdırmayınca, buradan kalkıp gitmem" dedi. Bir saat geçmeden yağmur yağdı.

Bid'at sahiplerinden biri, Muhammed Bâkî-billah hazretlerinin kabrinin yanında oturmuştu. O anda Abdullah-ı Dehlevî de orada idi. "Orada oturma!" buyurdu. O kimse bu sözü dinlemedi. Bunun üzerine; "Allahü teâlânın hakkı için, orada oturamazsın" buyurdu. O anda söz dinlemeyen bid'at ehli kimse, titretici bir sıtmaya yakalandı. Oradan istemeyerek kalktı gitti. Üç gün sonra öldü.

Birgün güzel, yakışıklı bir gayr-i müslim genç, Abdullah-ı Dehlevî'nin meclisine, severek gelip, sohbetini dinlemeye başladı. Mecliste olanların hepsi, onun bu hâline hayret ettiler. Abdullah-ı Dehlevî hazretlerinin mübârek nazarları o gence değince, gencin kalbinde bir değişiklik oldu. Hemen küfürden tövbe ederek İslama geldi. Böylece yüz güzelliğine bir de İslâmın ve îmânın güzelliği, nûru eklendi. Beyt:

Evliyâyla, onları candan severek otur,
Onlarla oturan kul, kalkınca sultan olur.

Yine Meyan Ahmed Yâr anlattı: "Birgün mübârek hocam ile birlikte, kızı vefât etmiş olan yaşlı bir hanımın evine ta'ziyeye gittik. Hazret-i Şeyh, o hanıma hitaben; "Allahü teâlâ, sana ona karşılık daha iyisini ihsân eder" dedi. Kadın; "Hocam! Ben ihtiyârım, kocam da çok ihtiyârdır.

Bu durumda bizim artık çocuğumuz olmaz” diye cevap verdi. Hocam buyurdu ki: “Hak teâlâ herşeye kâdirdir.” Sonra hocam ile birlikte o evden çıktık. O kadının evinin bitişiğinde olan mescide geldik. Hocam abdestini tazeledi ve iki rek’at namaz kıldı. O kadına çocuk vermesi için Allahü teâlâyâ duâ etti. Sonra bana dönüp; “Allahü teâlâyâ, o kadına bir çocuk vermesi için arz-ı hacette bulundum. Duâmın kabûl oluşuna dâir alâmetleri gördüm. İnşâallah çocuğu olacaktır” buyurdu. Daha sonra hocamın buyurduğu gibi, Allahü teâlâ, o kadına bir oğul verdi ve çok yaşadı.

Mübârek dergâhlarının yakınında, Eshâb-ı Kirâma düşman olan birinin yeri vardı. Abdullah-ı Dehlevî’nin talebesi çok olduğundan dergâh küçük geliyordu. Bunun için genişletilmesi lâzımdı. Sahibi olan kadından, o yeri istediler. Kadın vermedi. Nihâyet Delhi’nin ileri gelenlerinden olan Hâkim Şerîf Hân’ı ona gönderdiler ve; “Eğer satıp, para almaktan utanıyorsan, kıymetini gizli olarak gönderelim. Siz, nezr, hediye gibi bir isimle bize verdiğinizizi söyleyin” dediler. Allahın velî kullarına düşman olan bu kadın, Hâkim’in sözünü kabûl etmedi. Ayrıca Abdullah-ı Dehlevî hakkında, râfızîlerin âdetleri olduğu üzere çirkin, kaba sözler söyledi. Hâkim kalktı. Abdullah-ı Dehlevî’nin yanına geldi ve duruma anlattı. Abdullah-ı Dehlevî hazretleri ellerini açarak; “Yâ Rabbî, söylediklerini duydun!” dedi. Allahın takdîri ile o evde bir çocuk hâriç, hepsi kısa zamanda öldü. Çocuk da hastalandı. Anladılar ki, yaptığımız kötü iş sebebiyledir. O oğlanı Abdullah-ı Dehlevî’nin huzûruna yolladılar. O yeri de hediye ettiler.

Mevlânâ Kerâmetullah Sâhib anlattı: “Abdullah-ı Dehlevî hazretlerinin şerefli huzûrunda bulunduğum zamanlar, acâib ve garîb şeyler müşâhede ederdim. Bir defasında sabah namazından sonra murâkabe ve zikr zamanında, kitabı koltuğumun altına alıp, okumak niyeti ile geldim. Bakışlarını bana çevirdi ve; “Otur ve meşgûl ol” buyurdu. Büyük küstahlık edip; “Sizin huzûrunuza gelmemin sebebi, zahmet ve zorluk çekmeden öğrenmek istememdir. Sıkıntı ve zorluk çektikten sonra her yerde mümkündür” dedim. “Şâh-ı Nakşibend Behâeddîn’in hürmetine sana sıkıntısız ve zahmetsiz vereceğim, otur” buyurdu. O esnada bana teveccüh eyledi. Kendimden geçtim ve düştüm. Sanki yüreğim, göğsümden dışarı çıkmış idi. Bir zaman sonra kendime geldim. Abdullah-ı Dehlevî zikri bitirmişti. Güneş de doğmuştu. Şah Ebû Sa’îd gibi seçkin eshâbı hâlâ orada idiler. Mahcûb oldum. “Ne oldu” dediler. “Uyku bastırdı” dedim. Tebessüm ettiler.”

Abdullah-ı Dehlevî, ömrünün sonlarında hastalıklardan çok güçsüz kaldı. İbâdetlerini zevkle, fakat büyük zorluklar içinde yapardı. Buyururdu ki: “Şu şiiri okuduğum zaman Allahü teâlâ, vücûduma bir güç kuvvet veriyor, gençleşiyorum:

“Gerçi ihtiyârım, kalbim hasta, dermansızım,
Yüzünü andıkça kuvvet gelir, gençleşirim.”

Ya’nî; “Her ne kadar ihtiyâr, hasta ve mecalsiz olsam da, hakîkî ma’şûk, aşk ve şevkinin nûrlarını gösterdikçe gençleşirim.”

Vefâtları: Abdullah-ı Dehlevî her zaman şehîd olmayı arzu ederdi. Lâkin buyururlardı ki: “Mürşidim ve üstadımın, ya’nî Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin şehîd edilmesinden insanlara çok sıkıntılar geldi. Üç sene büyük kıtlık olup, binlerce insan öldü. Yine o şehîdlik hâdisesi üzerine insanlar arasında olan kavga ve gürültülerde ölenler, herkesin bildiği gibi yazıya sığmayacak kadar fazla oldu. Onun için şehîd olmaktan vaz geçtim.” Abdullah-ı Dehlevî’nin son hastalığında basur ve kaşıntısı arttı. Bu sırada Luknov’da bulunan Ebû Sa’îd Fârûkî’ye kısa zamanda birçok mektûplar yazıp; “Benden sonra yerime siz oturursunuz” dediler. Bu haberler üzerine Ebû Sa’îd çok şaşırıldı. Çoluk çocuğunu Luknov’da bırakıp sür’atle geldi. Huzûrlarına gelince; “Sizinle karşılaştığım zaman içimden çok ağlayacağım diyordum. Fakat öyle bir vakitte geldiniz ki, ağlayacak gücüm de yok” buyurup, çok ihsânlarda bulundular. Âdetleri öyle idi ki, hastalandığında vasiyyetname yazdırırlardı. Şimdi de hem yazdırırlar, hem söz ile anlattılar ve buyurdular ki: “Devamlı zikrediniz. Büyüklere bağlılığımızı muhafaza ediniz. Güzel ahlâklı olup, insanlarla iyi geçininiz. Kaza ve kader husûsunda nasıl ve niçini bırakınız. Yol kardeşleri ile birlik olmayı lâzım biliniz. Fakr, kanâat, rızâ, teslim, tevekkül ve feragat üzere olunuz. Benim cenâzemi, âsâr-i nebeviyyenin bulunduğu Delhi’deki Büyük Câmi’ye götürünüz

Allahın Resûlünden (aleyhisselâm) şefa'at isteyiniz.” Yine buyurdu ki: “Hazret-i Hâce Behâeddîn Nakşibend (r.aleyh); “Bizim cenâzemizin önünde;

Huzûruna müflis olarak geldim,
Yüzünün güzelliğinden birşey isterim.

Şu boş zenbilime elini uzat,
O mübârek eline güvenirim

beytlerini okuyun” buyurmuşlardı. Ben de, bu şiirin ve ayrıca aslı Arabî olan şu şiirin güzel sesle okunmasını istiyorum:

Kerîmin huzûruna azıksız geldim,
Ne iyiliğim var, ne doğru kalbim,
Bundan daha çirkin hangi şey olur?
Azık götürürsün, O ise kerîm.”

Cumartesi günü idi. Mevlevî Kerâmetullah Sâhib'e; “Çabuk Meyan Sâhib'i (ya'nî Şah Ebû Sa'îd'i) (rahmetullahi aleyh) çağırınız” buyurdular. Mevlevî Sâhib ecele kalkıp, Ebû Sa'îd hazretlerini çağırdı. Kapıdan içeri girince, bakışlarını ona çevirdi ve bu hâlde, 22 Safer 1240 (m. 1824) senesinde, kuşluk vakti murâkabe hâlinde iken, bu sıkıntılarla dolu dünyâdan ayrıldılar. İnsanlık için büyük üzüntü ve zarar olan vefâtı haberini duyan binlerce insan toplandı. Cenâze namazı, Büyük Câmî'de kılındı. Şah Ebû Sa'îd imâm oldu. Cenâzesi, üstâdı Mazhar-ı Cân-ı Cânân hazretlerinin medfûn bulunduğu kabrin sağ yanına defnolundu.

Şimdi orada bulunan üç kabirden biri de Şah Ebû Sa'îd hazretlerininidir. Hacdân dönerlerken Tunek'de vefât etti. Cenâzesini oradan getirip, Abdullah-ı Dehlevî'nin sağ yanına defnettiler. Bu duruma göre, Abdullah-ı Dehlevî'nin mezârı ortada olmalıdır. Abdullah-ı Dehlevî'nin vefâtı için; “Nevverallahu madca'ahû: Allahü teâlâ kabrini nûrlandırısın” “Can be-Hak Nakşibend-i sâni dâd: İkinci Nakşibend hakka can verdi” târih düşürüldü. Şâh Rauf Ahmed de pek güzel bir ruba'i söyledi ki şöyledir:

Zamanının kayyûmu Şâh Ahdullah-ı Dehlevî,
Vefât etti, açıldı ona, Cennât-i kerîm
Kalbimden vefâtına târih aradım, buldum:
Fî ravhın ve reyhânın ve Cennât-in-na'îm (1240)

Abdullah-ı Dehlevî hazretlerinin en büyük kerâmeti, yetiştirdiği binlerce âlim ve evliyadır. Bunların içinde en büyükleri şunlardır: Mevlânâ Hâlid Ziyâeddîn Bağdâdî, Ebû Sa'îd Fârûkî, Mevlânâ Besâretullah, Mevlânâ Pîr-zâde, Rauf Ahmed, Mevlânâ Muhammed Can, Mevlânâ Fadıl Gulâm, Mevlânâ Şeyh Sa'dullah Sahib, Mevlânâ Şeyh Abdülkerîm, Mevlânâ Şeyh Gulâm Muhammed, Mevlânâ Abdürrahmân, Mevlânâ Seyyid Ahmed, Mevlânâ Seyyid Abdullah Magribî, Mevlânâ Pîr Muhammed Mevlânâ Muhammed Münevver.

Abdullah-ı Dehlevî hazretleri, “Makâmât-ı Mazhariyye” isimli eserinde, mübârek hocası Mazhar-ı Cân-ı Cânân'ı pek güzel anlatmaktadır. “Mekâtib-i şerîfe” isimli kitabı ise, çok fâideli bilgi ve sırları açıklayan bir hazinedir. Bu kitaptan birkaç mektûp Tam İlmi'hâl Se'âdet-i Ebediyye isimli eserde, Türkçeye tercüme edilmiştir. Bu mektûpları okuyanlar Abdullah-ı Dehlevî hazretlerinin ilminin, derecesinin yüksekliğini açıkça görmektedir. Talebelerinden Rauf Ahmed Müceddidî, hocasının son bir sene içinde yaptığı sohbetleri yazarak, bir kitap hâlinde

toplamıştır. Bu kitaba; “Dürr-ül-me’ârif” ismini vermiştir ki, çok fâideli bir eserdir. Bu iki kitap, Hakikat Kitabevi tarafından neşredilmiştir.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri, hocası Abdullah-ı Dehlevî hazretlerini, Dîvân’ında şöyle anlatmaktadır:

“Mübârek hocam karanlık ufukları aydınlatıp, mahlûkâtı dalâletten hidâyete kavuşturmaya vesile oldu.

Bu büyük zât, Gulâm Ali Abdullah’dır ki, bir teveccühü ile çürümüş kemikler dirilir.

Onu anlatmak kelimelerle ifâde etmek öyle kolay değildir. Ancak edibler onu anlatmak için, temsil yapıp, misâl vermekte bir beis görmediler.

O, bir fazilet denizi bir cömertlik ve kerem dağıdır. Her fazilet ve iyi hallerin kaynağı, menbaidir.

O, hidâyet yıldızı, karanlık gecelerin dolunayı, takvâ ummanı, feyzler definesi, yüksek hâller ve kerâmetler hazinesidir.

O, hilmde yer, vekarda dağlar, ziya bakımından güneş, yükseklikte semâ gibidir.

O, dîn-i İslâmı en güzel bilen bir kaynak, irfan ma’deni, mahlûkâtın yardımcısı, iyilik ve ihsân menbaidir.

O, Allahü teâlâyâ kavuşturucuların kutbu, evtâdın rehberi, mahlûkların gavsı (yardımcısı), ebdâl isimli Hak âşıklarının maksadı, hedefidir.

O, mahlûkların şeyhülislâmı, müslümanların baş tacı, büyüklerin reîsi, müşkillerde müracaat yeridir.

Gizli bir rehberlikle en iyiye götürücü, en iyi yol göstericidir. Bütün gücü ile insanları Allahü teâlâyâ da’vet edici, çağırıcıdır.

O, âlemlerin Rabbinin sevdiği bir kuldur. Kim onun gösterdiği doğru yoldan giderse, sen o kimseye; “Ey emsallerine rehber olan zât” diye hitâb et.

Nefsi hevasının bukağısıyla bağlanmış nice câhilleri, o, bir nazarla, teveccühle nefsinin elinden kurtarmıştır.

Nice kâmil velîler, ondan yüzçevirdiği için yüksek hâllerden ve ma’rifetlerden mahrûm kalmıştır.

Onun yüksekliğini inkâr eden nice kimseler helak olmuş, Allahü teâlânın şiddetli azâbına yakalanmıştır.

O, noksan olanların kemâle gelmesine vesile olan, bütün kemâl ehlinin de noksanını tamamlayandır.

Şânı yüce Allahü teâlâ, onu, azamet ve heybet kubbesi altında gizlemiştir.”

Abdullah-ı Dehlevî hazretlerinin kalblere şifâ olan pek kıymetli sözlerinden ba’zıları:

“Dünyâ sevgisi bütün kötülüklerin, günahların başıdır. Günahların başı da küfürdür.”

“Hizmet görmek isteyen, hocasına hizmet etsin.”

“Talibin her vakit, her ibâdetten ayrı ayrı lezzet alması lâzımdır. Namazda nasıl hâllere kavuştuğunu, Kur’ân-ı kerîm okurken nasıl bir bağlılığın zuhur ettiğini, hadîs-i şerîf dersinde nasıl şevklerin hâsıl olduğunu, Kelime-i tevhîd söylerken nasıl bir zevkin meydana geldiğini bilmelidir. Bunun gibi şüpheli lokmalardan nasıl bir zulmetin yükseldiğini ve diğer günahları da buna benzeterek te’sîrlerini bilmelidir.”

“Zevk, şevk, keşf ve kerâmet peşinde olan, Allahü teâlâyı arayıcı değildir.”

“Nefsinin arzularına tâbi olan, Allahü teâlâyâ nasıl kul olur? Ey insan! Kime tâbi isen onun kulu olursun.”

“Müceddidî yolu, dört feyz denizini birlikte bulundurur: Nakşibendî, Kadirî, Çeştî ve Sühreverdî. Lâkin birincisi galiptir.”

“Bu fakirin rûhâniyetine teveccüh ediniz! Yahut, Mirzâ Mazhar-ı Cân-ı Cânân'ın mezarına gidip, onun rûhâniyetine teveccüh edince, Allahü teâlânın feyzlerine kavuşulur. O, zamânımızdaki binlerce diriden daha fâidelidir.”

“Yemekde, bir nefsin rızâsı (beğenmesi), bir de nefsin hakkı vardır. Nefsin rızâsı, çok ve iyi yemekler yemektir. Nefsin hakkı ise, farzları ve sünnetleri yerine getirecek kadar kuvvet verecek gıdalardır.”

“Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) bütün kemâlâtı kendinde toplamış idi. Ama o kemâllerden, her asırdaki ümmetinde o vakte uygun olanlar zuhur etmiştir ve edecektir. Feyzler hazînesi olan mübârek bedeninin kemâlleri, aç durmak, cihâd ve ibâdet etmek olup, Eshâb-ı Kirâmda göründü. Resûlullahın (aleyhisselâm) mübârek kalbi ile alâkalı olan kemâller, istiğrak (nurlara gömülme), kendinden geçme, zevk ve şevk, âh, feryâd ve vahdet-i vücûd sırları olup, Cüneyd-i Bağdâdî'nin (r.aleyh) dilinden evliyâyâ verildi. Bâtın nisbetinde kendini yok etmek ve yok olmak, Nakşibendî büyükleri ile Hâce Nakşibend Muhammed Buhârî hazretlerinde ortaya çıktı. Şerefli Muhammed ismi ile alâkalı kemâl mertebeleri ve olgunluklar, Müceddid-i elf-i sâni zamanında zuhur etti.”

“Duâ ederken nûrlar akıp gelir. Duânın kabûl olması yönünden bu bereketleri ayırmak zordur. Ba'zıları demişlerdir ki, eğer iki elde ağırlık hissedilirse, duânın kabûl alâmetidir. Biz de deriz ki, eğer sadrın inşirahı, ya'nî göğüste bir genişleme, kalbde bir açıklık hâsıl olursa, kabûl alâmetidir.”

“İnsanlar dört kısımdır: “Nâmerdler, merdler, civânmerdler ve ferdlerdir. Dünyâyı isteyen nâmerd. âhireti isteyen merd, âhiretle birlikte Hak teâlâyı isteyen civânmerd, yalnız, Hakkı isteyen ferddir.”

“Resûlullahdan (aleyhisselâm) üveysî olmak isteyen, yatsı namazından sonra, Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) mübârek ellerini, kendi elinde imiş gibi tutup şöyle demelidir: “Ey Allahın Resûlü, sana beş şeyde bî'at ettim: Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resûlühü demek, namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan'da oruç tutmak ve gücüm olduğunda Kâ'be'ye gidip hacetmek.” Birkaç gece bunu yapmalıdır. Eğer büyüklerden birine üveysî olmak istiyorsa, yalnız olarak oturup, iki rek'at namaz kılıp, sevâbını onun rûhuna göndermeli ve rûhuna müteveccihen oturmalıdır.”

“Allahü teâlâ bana öyle bir idrâk, ya'nî anlama kuvveti ihsân etti ki, bedenim de, kalb gibi oldu. Önden, arkadan, sağdan, soldan kim gelirse bilirim.”

“Sa'dî Şîrâzî, Sühreverdî yolunda, anlayış sahibi idi. İki sözde tasavvufu ne güzel anlatır.

Âlim, mürşid, üstâd Şihâbüddîn Sühreverdî. Bana unutulmayan iki nasihat verdi.

Biri, asla kendini hiç iyi bilmemektir,

Diğeri, başkasını hiç kötü görmemektir.”

“Bizden konuşan, bizim elbisemizi giyinir ve bizim tavrımızı seçmiş olur.”

Abdullah-ı Dehlevî hazretlerinin Mekâtib-i şerîfe adında bir mektûbâtı vardır. Farsçadır. Çok hoş, çok tatlı, fâideli ve bereketli bir eserdir. Mektûplarından bazı bölümler aşağıdadır:

“Allahü teâlâyâ, çok, temiz, sevdiği ve beğendiği gibi hamd-ü sena olsun. Ni'metlerine şükretmeyi, ni'metlerini arttırması için vesile kıldı. O'na, nasıl ve ne kadar hamd ve şükredeceğimizi bilemiyoruz. Zîrâ bizi Muhammed aleyhisselâmın ümmetinden edip, Ehl-i sünnet ve cemâat i'tikâdî ile şereflendirdi. Ehl-i sünnette, Şeyhayn'ı ya'nî Hazreti Ebû Bekr ile Hazreti Ömer'i diğer bütün ümmetten üstün tutmak, iki dâmâdı, ya'nî hazret-i Osman'la hazret-

i Ali'yi sevmek, Ehl-i beyti sevmek ve ta'zim etmek, Eshâb-ı Kirâma (r.anhüm) hürmet etmek esastır. Bu sevgi ve ta'zim, îmân ve kurtuluşun iki esâsıdır. Yine Allahü teâlâyâ hamd olsun ki, bize peygamberleri evliyâdan üstün tutma i'tikâdını ihsân eyledi.

Hiçbir velînin zevk, şevk, sır ve ilimleri, hiçbir peygamberin yüksek derecelerine ulaşamaz. Çünkü velîdekiler sıfatların, peygamberdekiler zâtın tecellîsinden hâsıl olmaktadır. Bunun için evliyâ, enbiyâyâ tâbi oldu. Hattâ Eshâb-ı Kirâmın da (r.anhüm) evliyâ üzerine üstünlüğü sabittir. Peygamberlerin en üstününün bereketli sohbetinde bulunmakla, ilâhî hikmet çeşmeleri ve nihâyetsiz feyz pınarları oldular ve Ümmet-i Muhammedin hidâyet ve saadetine çalıştılar. Resûlullahın (aleyhisselâm) inâyet nazarlarından, kalblerinde öyle feyz ve nûr buldular ki, sabır, kanâat, tevekkül, rızâ ve teslimiyet, hayatlarının sermâyesi oldu. Teheccüd ve nafile ibâdetler, kendilerine güzel ahlâk oldu. Allahü teâlâyâ ve Resûlullah'a (aleyhisselâm) olan aşırı muhabbetlerinden, îmân etmemiş akrabaları ile muharebeyi iki dünyâ saadeti ve kurtuluşu bildiler. Canları pahasına, din ve İslâmın yücelmesi için, cihâddan hiç geri durmadılar. Ya'nî diğer insanların müslüman olması için, onlara İslâmı duyurmak için, kendi canlarını verdiler.

O hâlde hiçbir velî, en aşağı derecedeki bir sahâbînin derecesine erişemez. Eshâb-ı Kirâmın (r.anhüm) hepsine teşekkür etmek, bütün müslümanlara lâzım oldu. Allahü teâlâ onlara en iyi karşılıklar versin. Buradan Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) mübârek ve mukaddes sohbetinin ne kadar te'sîrli, bereketli olduğu anlaşılmaktadır. Önceki âlim ve evliyâ sonrakilerden üstündür. Yakînen biliyor ve inanıyoruz ki, evvelki büyüklerin bereketli terbiye ve telkinleri ile, sonrakilerde hâller, sırlar ve ma'rifetler hâsıl oldu. Bizim büyüğümüz hazret-i Müceddîd İmâm-ı Rabbânî buyurdu ki: "Şeyh Muhyiddîn İbnî Arabî (r.aleyh), ma'rifet ve sırlarda İmâm ve rehberdir. Biz sona kalanlar, onların ni'met sofrasından birşeylere kavuştuk, üzerinde durulmamış ba'zı cüz'î şeyler, mes'eleler kalmıştı, onları açıkladık. Nitekim nahiv ilminin İmâmı Sibeveyh, Ahveş ve benzerleridir, İbn-i Hâcib, Radî ve benzerleri, ba'zı incelikleri ortaya çıkardılar. Fukahâdan sonra gelen âlimler, fer'î ve cüz'î çok mes'ele açıkladılar. Ama bütün bunlara, İmâm-ı a'zam ve İmâm-ı Muhammed'den (r.aleyhimâ) ettikleri istifâdelerle kavuştular."

İmâm-ı Rabbânî hazretleri, beyân eylediği kendi yolunun ilim, ma'rifet ve tarikat ıstılâhlarının hepsi, velîlerin üstadı Hâce Muhammed Bâkî-billah hazretlerinin onları terbiyesi ile hâsıl olmuştur.

Onlar, ya'nî İmâm-ı Rabbânî hazretleri, Müceddîd-i elf-i sâni'dir. Hicri ikinci bin yılında İslâm dîninin yenileyicisi ve kuvvetlendiricisidir. Beyân ettiği hakikatler, incelikler, ilâhî ma'rifetler, feyzler, bereketler, kalblere feyz akıtıp ıslâh etmeler, yüksek makamlar, Allahü teâlâyâ yaklaştıracı dereceler hakkında bildirdikleri ile, sofîye-i alîyenin ilimlerini yenilemiş, zamanına kadar hiçbir tasavvuf kitabında bulunmayan mertebe, makam, ıstılâh ve hâllerden, sır ve ma'rifetlerden bahsetmiş, müceddidlik vazîfesini yapmıştır. O hâlde, inkarcılardan olma!

Bütün bunlar, İmâm-ı Rabbânî hazretleri, Hâce Ma'rûf-ı Kerhî, hazret-i Gavs-is-sekaleyn, Hâce Mu'înuddîn, Hâce Şâh-ı Nakşibend, Hâce Alâüddeve Semnânî ve hazret-i İmâm-ı Gazâlî (r.aleyhim) gibi hepsi müceddid idiler. Bunların nûrları, ilimleri, ma'rifetleri ve feyzleri, müceddid olduklarının delîlidir."

"Yüksek makamlar ve beğenilen hâller sahibi. Allahü teâlâ size selâmet versin. Esselâmü aleyküm ve rahmetullah. Münşî Na'imüddîn Hân, iyi hâllerinizden çok bahsettiler. Bunun için, bu birkaç satır, kırık dökük ifâdeler yığını mektûbu yazdım ki, uzakta kalmış olanları inâyet nazarınızdan unutmayasınız ve teveccüh ediniz. Zîrâ bu ihtiyârın ömrü günah işlemekle geçti. Şikâyet, gıybet, dil uzatma, ayıblama, la'net etme, büyükleri anlayamama neticesi sitemler şeklinde açık günahlar, yahut huzûr içinde olmayan, tecvide riâyet edilmeden namaz kılma, boş ve lüzumsuz şeylerden kesilmeden oruç tutma, ma'nâsını düşünmeden Kur'ân-ı kerîm okuma ve boş vakitleri Allah korkusu ve huzûru ile geçirmeme ve sayılı nefesleri gafletle harcama şeklindeki diğer günahlar o kadar çoktur ki, amel defterimi kararttılar. Binlerce teessüfler, esefler olsun ki, cihan bahçesine gül için geldik, ama diken topladık. Hasretler, ziyanlar olsun ki, bize sıhhat, afiyet ve rahatlık verildi. Hepsinin şükründe kusur ve eksiklik eyledik. Pişmanlıklar olsun ki, Kur'ân-ı kerîm ve Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) gibi

eşsiz iki ni'met ihsân olundu. Biz ise onların şükründe olacak yerde hâlâ gafletteyiz. Allah korusun. Hayrettelim. Yarın ne yüzle Allahü teâlânın ve Peygamberinin (aleyhisselâm) huzûrunda kabûl görürüz. Bu ne anlayışsızlıktır. Bu uygunsuzluk ve liyakatsizlikle, şefaat ve mağfiret derecesine ulaşmak çok zordur. Ancak Allahü teâlânın gadabını aşmış rahmeti, ümîdimizdir. Mücerred ihsânı ile muâmelesine güveniyoruz. Yoksa hiç özrümüz, özür dileyecek yüzümüz yoktur.

Ölüm başımızın ucunda, kıyâmet çok yakın, işe yarar hangi ameli işledik. İyiler Cennete girip, Cennet ni'metlerine ve Hakkın dîdârına kavuşurlar. Bizim gibi gafiller, ellibin senelik hesâb günü bizi hesaba çektirecek, bırakmayacak şeylerle meşgûlüz. Düşünmek lâzımdır ki, yarın hasret, ziyan elde kalmasın. Allah katında kıymetli kulların yaptıkları gibi, seher vaktinde kalkıp, gözlerden hasret gözyaşları akıtmağı, mücâhede ve can çıkarırcasına gayretle ibâdet ve kullukta bulunmayı Hak teâlâ nasîb eylesin. Hazret-i Münşî Na'îmüddîn Hân ve sevgili zât-ı âliniz, husûsî zamanlarınızda, yolda kalmış ihtiyârları hatırlayınız. Gıyabî duâ kabûle daha yakındır. Buradakiler ve bu fakîr size her zaman duâ ediyoruz. Allahü teâlâ iki dünyâ se'âdeti versin."

"Allahü teâlâyâ hamd ve Resûlüne salât-ü selâmdan sonra, o bereketli memleketin (Orta Doğu) âlimleri, fâdılları, hafızları, emirleri, hâkimleri, şerîfleri ve ileri gelenleri! Hepinizin ma'lûmu olsun ki, zâhir ve bâtin faziletlerini, ya'nî İslâm dîninin görünen ve görünmeyen güzellik, üstünlük ve meziyetlerini kendinde toplamış olan Mevlânâ Hâlid (r.aleyh), gaybî işâretlerle, Hindistan'da, Şâhchânâbâd'da (Delhi) bu aşağı kulun yanına geldi. Zikr, murâkabe ve diğer vazîfeler ile meşgûl oldu. Allahü teâlânın yardımı ve meşâyih-ı Kirâmın vâsıtası ile kendilerinde huzûr, Cem'iyet, kendinden geçme, cezbeler, varidat, keyfiyetler, hâller, nûrlar hâsıl oldu. Nakşibendîde, kalb nisbeti denilen mertebeye kavuştu. Bu hâl ve makamlarla, talibleri yetiştirmek ve Hakka kavuşturmak için, kendilerine icâzet ve hilâfet verilip, vatanına gitti. Büyük kabûl gördü ve o diyarda Ahrâriyye yüksek yolunu yaydı. Bunun için Allahü teâlâyâ hamd olsun!

Mevlânâ Hâlid'in eli benim elimdir. Onu görmek beni görmektir. Onu sevmek beni sevmektir. Bunun gibi onu sevmemek, ona düşman olmak da, bana ulaşır. Onun makbûlü, benim pîrân-ı kibârımın ya'nî Şâh-ı Nakşibend, Hâce Ubeydullah-i Ahrâr, Hâce Muhammed Bâkî-billah, İmâm-ı Rabbânî'nin (r.aleyhim) makbûlûdür. Mevlânâ Hâlid'e ta'zim ve hürmet etmek, o memleketteki Müslümanlara lâzımdır. Ona hayır duâ edip, çok yaşamasına, kaza ve belâlardan korunmasına duâ etmek ise bu fakîre vâcibdir. Hadîs-i şerîfde; "İnsanların en hayırlısı, insanlara faydalı olan kimsedir" buyuruldu.

Mevlânâ'nın varlığını büyük ni'met, onu sevmeyi ve edebini gözetmeyi vâcib biliniz. Hadîs-i şerîfde; "İslâmın dört cüz'ü vardır: Tevhîd ve ameller, îmân, ihsân ve kıyâmetin tasdiki" buyuruldu. İhsân mertebesi İslâm dîninin rûhudur. Sübhânellahi! Mevlânâ Hâlid'in huzûr ve sohbetinde bu mertebe ele geçiyor. Âhirete yönelme kuvvetlenip, dünyâdan yüz çevirme, soğuma hâsıl oluyor. Eshâb-ı Kirâm (aleyhimürrıdvân) zamanında, Peygamber efendimizden (aleyhisselâm) gelen feyzler, Eshâb-ı Kirâmın kalblerinde huzûra sebep olurdu. Peygamber efendimizden sonra, O'nu göremeyen evliyânın kalblerine gelen feyzler, dayanamayıp kendinden geçmelere, ızdırlara, velvele ve cezbelere sebep oldu. (Bu, Peygamber efendimizi (aleyhisselâm) görememenin, kavuşamamanın neticesi idi.)

Sübhânellahi ve bihamdihi. Allahü teâlâyâ hamd olsun ki, Mevlânâ Hâlid, bütün feyz ve hâl derecelerinden, nasîbini aldı ve taliblerin istidat ve kabiliyetlerine göre o feyzleri kalblerine akıtmakla meşgûldür. Böyle bulunmaz bir cevherin şimdi o memlekette olması, o ülkeler için saadet, ondan istifâde etmek isteyenler için, en büyük kurtuluş vesilesidir. Tasavvuf ehli arasında, hiçbir asırda, hiçbir devirde, onun kadar çok feyz toplamış bir başkasını bilmiyorum. Onu himâye, ona yardım, ihlâs, muhabbet ve ondan istifâde vâcibdir. Hâce Muhammed Bâkî'nin talebeleri içinde İmâm-ı Rabbânî Müceddîd-i elf-i sâni'nin, İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin talebeleri arasında, Seyyid Âdem Bennûrî'nin ve bu hiçbir işe yaramayanın talebeleri arasında Mevlânâ Hâlid hazretlerinin imtiyazları vardır. Belki bu kadar çok feyzler, o büyüklerin sohbetlerinde bile yoktu.

Elhamdülillah, tekrar elhamdülillah. Mevlânâ Hâlid'i çekemeyenlerin eziyet ve düşmanlıklarına mâni olunuz. Mübârek kalbini üzmesinler ve kılina kimseyi dokundurmasınlar ve bu hareketleri ile sevâba kavuşsunlar.

Yoksa yardımcı ve mu'în olmada Allahü teâlâ kâfidir.”

Şâh-ı Dehlevî Gulâm Ali Abdullah hazretleri, talebesinin büyüklerinden Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'ye (r.aleyh) gönderdikleri bir mektûpda, Mevlânâ'nın derece ve faziletlerini uzun uzun anlattıktan sonra, İmâm-ı Rabbânî (kuddise sirruh) hakkında şöyle buyuruyor: “Âlimler ve ârifler söylemişler ve yazmışlardır ki: “İmâm-ı Rabbânî'yi sevenler, mü'min ve müttekî olanlardır. Sevmiyenler de, münâfık ve şakilerdir. İslâm memleketleri hazret-i Müceddîd'in feyz ve nûrları ile doldu. Bütün müslümanlara, hazret-i Müceddîd'in (r.aleyh) ni'metlerine şûkr ve hamd etmesi vâcib oldu.” Başka bir mektûbunda; “İnsanda bulunabilecek her kemâli, her üstünlüğü, Allahü teâlâ, İmâm-ı Rabbânî hazretlerine vermiştir. Vermediği yalnız peygamberlik makamı kalmıştır” demiş ve aşağıdaki rubaiyi yazmıştır:

Her letâfett ki, nihân bûd pes-i perde-i gayb,
Heme der sûret-i hûb-i tu ıyân sahte end,

Herçi ber safha-i endîşe keşed kilik-i hıyâl,
Şekl-i matbû'î tû zîbâ-ter ezan sahte end.

Ma'nâsı:

Gayb perdesi ardında bulunan güzellikler,
Senin eşsiz simanda hepsi zuhur ettiler.

Hayal kalemi gönül sayfasına ne çizse,
Senin düzgün şeklini, ondan güzel ettiler.

“Talebe, sâdık olan tâlib demektir. Allahü teâlânın sevgisi ile ve O'nun sevgisine kavuşmak arzusu ile yanmaktadır. Bilmediği, anılamadığı bir aşk ile şaşkın hâldedir. Uykusu kaçır, gözyaşları dinmez. Geçmişdeki günahlarından utanarak başını kaldıramaz. Her işinde Allahdan korkar, titrer, Allahü teâlânın sevgisine kavuşduracak işleri yapmak için çırpınır. Her işinde sabreder. Her geçimsizlikde, sıkıntıda kusuru kendisinde görür. Her nefesde Allahını düşünür. Gaflet ile yaşamaz. Kimseyle münâkaşa etmez.

Bir kalbi incitmekten korkar. Kalbleri Allahü teâlânın evi bilir. Eshâb-ı Kirâmın hepsini “r.anhüm” diyerek iyi bilir. Hepsinin iyi olduğunu söyler. Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) Eshâbı Kirâm arasında olan şeyleri konuşmamağı emir buyurdu. Sâlih müslüman, bunları konuşmaz, yazmaz ve okumaz. Böylece, o büyüklerle karşı bir edepsizlikde bulunmaktan kendini korur. O büyükleri sevmek, Allahın Resûlünü (aleyhisselâm) sevmenin nişanıdır, alâmetidir. Kendi bilgisi ile, kendi görüşü ile evliyâ-yı Kirâmı, birbirinden aşağı ve yukarı diye ayırmaz. Birinin, daha yüksek, daha üstün olduğu ancak âyet-i kerîme, hadîs-i şerîf ve Sahâbe-i Kirâmın sözbirliği ile anlaşılır. Muhabbet sarhoşluğu elbet başkadır. Aşk sahibi ma'zûrdur.

Namazı cemâat ile kılmak ve “tümânînet” (rükû'da, secdelerde, kavmede ve celsede her uzvun hareketsiz durması) ile kılmak, rükû'dan sonra “Kavme” (kalkıp, ayakta her uzv yerine yerleşecek şekilde dik durmak) yapmak ve iki secde arasında “Celse” (dik oturmak) yapmak bizlere Allahın Peygamberi (aleyhisselâm) tarafından bildirildi. Kavmenin ve celsenin farz olduğunu bildiren âlimler vardır. Hanefî mezhebinin müftîlerinden Kâdîhân, bu ikisinin vâcib olduğunu, ikisinden birisini unutunca secde-i sehiv yapmak vâcib olduğunu ve bilerek yapmayanın namazı tekrar kılmasını bildirmiştir. Mükked sünnet olduklarını bildirenler de, vacibe yakın sünnet demişlerdir. Sünneti hafif görerek, ehemmiyet vermiyerek terk etmek

küfürdür. Namazın kıyâmında, rükû'unda, kavmesinde, celsesinde, secdelerinde ve oturulduğu zamanında, ayrı ayrı, başka başka keyfiyetler, hâller hâsıl olur. Bütün ibâdetler namaz içinde toplanmıştır. Kur'ân-ı kerîm okumak, tesbih söylemek (ya'nî sübhânallah demek), Resûlullah'a (aleyhisselâm) salevât söylemek, günahlara istiğfar etmek ve ihtiyaçları yalnız Allahü teâlâdan istiyerek O'na duâ etmek, namaz içinde toplanmıştır. Ağaçlar, otlar, namazda durur gibi dik duruyorlar. Hayvanlar, rükû' hâlinde, cansızlar da namazda (ka'dede) oturuyor gibi yere serilmişlerdir. Namaz kılan, bunların ibâdetlerinin hepsini yapmaktadır. Namaz kılmak, mi'râc gecesi farz oldu. O gece mi'râc yapmakla şereflenen, Allahü teâlânın sevgili Peygamberine (aleyhisselâm) uymağı düşünerek namaz kılan bir müslüman, O yüce peygamber (aleyhisselâm) gibi, Allahü teâlâyâ yaklaşırdan makamlarda yükselir. Allahü teâlâyâ ve O'nun Resûlüne karşı edebi takınarak huzûr ile namaz kılanlar, bu mertebelere yükseldiklerini anlarlar. Allahü teâlâ ve O'nun Peygamberi, bu ümmete merhamet ederek, büyük ihsânda bulunmuşlar, namaz kılmağı farz etmişlerdir. Bunun için Rabbimize hamd ve şükür olsun! O'nun sevgili Peygamberine (aleyhisselâm) salevât ve tehiyyât ve duâlar ederiz! Namaz kılarken hâsıl olan safa ve huzûr şaşılabacak şeydir. Üstadım (Mazhar-ı Cân-ı Cânân) buyurdu ki: "Namaz kılarken, Allahü teâlâyı görmek mümkün değil ise de, görür gibi bir hâl hâsıl olmaktadır." Bu hâlin hâsıl olduğunu tasavvuf büyükleri sözbirliği ile bildirmişlerdir. İslâmiyetin başlangıcında namaz Kudüs'e karşı kılınırdı. Beyt-ül-mukaddese karşı kılmağı bırakıp, İbrâhim aleyhisselâmın kiblesine dönmek emîr olduğu zaman, Medine'deki yuhudiler kızdılar. "Beyt-ül-mukaddese karşı kılmağı olduğunuz namazlar ne olacak?" dediler. Bekâra sûresinin 143. âyet-i kerîmesi gelerek; "Allahü teâlâ îmânlarınızı zayi eylemez!" meâlinde buyuruldu. Namazların karşılıksız kalmayacakları bildirildi. Namaz, îmân kelimesi ile bildirildi. Bundan anlaşılıyor ki, namazı sünnete uygun olarak kılmamak, îmânı zayi etmek olur. Resûlullah efendimiz (aleyhisselâm) "Gözümün nûru ve lezzeti namazdadır" buyurdu. Bu hadîs-i şerîf; "Allahü teâlâ namazda zuhur ediyor, müşâhede olunuyor. Böylece gözüme rahatlık geliyor" demektir. Bir hadîs-i şerîfde; "Ya Bilâl (radiyallahü anh) Beni rahatlandır!" buyuruldu ki; "Ey Bilâl! Ezan okuyarak ve namazın ikâmetini söyliyerek, beni rahata kavuşdur" demektir. Namazdan başka bir şeyde rahatlık arayan bir kimse, makbûl değildir. Namazı zayi eden, elden kaçırın, başka din işlerini daha çok kaçırır.

Faidesiz şeyler söylemek, müslümanları gıybet etmek, orucun sevâbını giderir. Gıybet etmek, ibâdetlerin sevâblarını yok eder. Gıybetden sakınmak vâcibdir. Zahmet çekerek, sıkıntılara katlanarak ibâdet yapıp da, bunun sevâbını yok etmek, ne kadar akılsızlıktır. İbâdetler, Allahü teâlâyâ arz olunur. Gıybeti ve fâidesiz sözleri sahibinin huzûruna çıkarmak, O'na karşı edepsizliktir.

Din büyüklerinin resimlerini yaparak ziyâret ediyorlar. Bunları ziyâret, Allahü teâlânın rızasına kavuşdurur diyorlar. İslâmiyetde böyle şeyler yoktur. Görmeden uydurma yapılan resimlere büyüklerin ismini koymak iftira olur. Allahü teâlâ bunlara tövbe etmek nasîb eylesin! Medîne-i münevverenin büyük âlimlerinden, hadîs ilmi mütehasısı Seyyid İsmâil Efendi (r.aleyh), ulûm-i Müceddidî'ye kavuşmak için, Medîne-i münevvereden Hindistan'a kadar bu fakiri görmeğe geldi. Bu zâtı "Âsâr-ı şerîfi (ya'nî mukaddes emânetleri) ziyâret etmesi için Büyük Mescid'e (ya'nî Asya'nın en büyük câmii olan Delhi'deki Şah Cihan Câmi'ine) gönderdim. Hemen geri gelip, orada Resûlullahın (aleyhisselâm) nûrları bulunmakla beraber, putların zulmeti de duyuluyor dedi. Câmi'deki vazîfelilerden araştırdım. Odadaki bir sandıkta büyüklerin ismini taşıyan resimlerin bulunduğunu öğrendim. Seyyid İsmâil Efendi'nin, bu zulmetlerin te'sîri altında kaldığını anlamış oldum. Resûlullah'a (aleyhisselâm), İbrâhim aleyhisselâmın resmini gösterdiklerinde, mübârek eli ile bu resmi yırttı. Yûsuf sûresinin 106. âyet-i kerîmesinin; "Onların çoğu Allahü teâlâyâ îmân ediyoruz derler. Fakat imansızdırlar. Başka şeylere ibâdet ederek müşrik olmuşlardır" meâl-i şerîfi, bu hâli haber vermektedir. Horoz döğüştürmek, güvercinle oynamak gibi her oyun haramdır. Bir taşı yontarak, "Kadem-i şerîf adını takıp, Peygamberin ayağının izidir demek de resimlere, putlara tapınmak gibidir.

Nevruz günü (ve Noel gecesi), mecûsîler gibi bayram yapmak, kâfirlere teşebbüh (benzetmek) olur. Tarikatçılar, şeyhler bu çirkin işleri yapınca talebelerine nümûne olur) sened olur. Onlar da bu felâkete, bu akıntıya kapılırlar. Hocalık ve talebelik, takvâ ile olur. Şirkden ve

haramlardan sakınmakla olur. Kalbde hâllerin hâsıl olması ve ba'zı şeylerin keşf olunması, görülmesi ve fen bilgilerinin dışında, akılları şaşırtacak işlerin yapılması, kâfirlerde de hâsıl olur. Riyâzetler çekmek, belli şeyleri ibâdet olarak yapmak, muska yazmağı, hastaları, büyülenmiş olanları okumağı, üflemeği, san'at hâline getirmek din işleri değildir. Câhilleri, ahmakları toplamak ve dünyâlık ele geçirmek için yapılmaktadır. İslâmiyetde bunların kıymeti ve ehemmiyeti yoktur. İslâmiyetde kıymeti olan ve ehemmiyeti olan ve insanı Allahü teâlâyâ yaklaştıran şey, ancak, O'nun Peygamberine (aleyhisselâm) uymak, o yüce Peygamberin (aleyhisselâm) izinde bulunmaktır. Eshâb-ı Kirâmın ve Ehl-i beyt-i izâmın (r.anhüm) yolu budur. Kur'ân-ı kerîm bu yolu göstermek için gönderilmiştir. Allahü teâlâ, hepimizi sevgili Peygamberinin (aleyhisselâm), Eshâb-ı Kirâmın ve Ehl-i beyt-i izâmın yolunda bulundursun! Âmin.

İmânı olmayan kimsenin sonsuz olarak Cehennem ateşinde yanacağını Peygamber efendimiz haber verdi. Bu haber elbette doğrudur. Buna inanmak, Allahü teâlânın var olduğuna, bir olduğuna inanmak gibi lâzımdır. Sonsuz olarak ateşde yanmak ne demektir? Herhangi bir insan sonsuz olarak ateşde yanmak felâketini düşünürse, korkudan aklını kaçırması lâzım gelir. Bu korkunç felâketden kurtulmak çâresini arar. Bunun çâresi ise, çok kolaydır. "Allahü teâlânın var ve bir olduğuna ve Muhammed aleyhisselâmın O'nun son peygamberi olduğuna ve O'nun haber verdiği şeylerin hepsinin doğru olduğuna inanmak" insanı bu sonsuz felâketten kurtarmaktadır. Bir kimse ben bu sonsuz yanmaya inanmıyorum, bunun için böyle bir felâketten korkmuyorum, bu felâketten kurtulmak çâresini aramıyorum derse, buna deriz ki: "İnanmamak için elinde senedin, vesîkan var mı? Hangi ilim, hangi fen inanmana mâni oluyor?" Elbet vesîka gösteremeyecektir) senedi, vesîkası olmayan söze ilim, fen denir mi? Buna zan ve ihtimâl denir. Milyonda, milyarda bir ihtimâlî olsa da, "Sonsuz olarak ateşde yanmak" felâketinden sakınmak lâzım olmaz mı? Az bir akıllı olan kimse bile böyle felâketten sakınmaz mı? Sonsuz ateşte yanmak ihtimâlinde kurtulmak çâresini aramaz mı? Görülüyor ki, her akıl sahibinin imân etmesi lâzımdır. İmân etmek için vergi vermek, mal ödemek, yük taşımak, ibâdet zahmeti çekmek, zevkli, tatlı şeylerden kaçınmak gibi sıkıntılara katlanmak lâzım değildir. Yalnız kalb ile, ihlâs ile, samimî olarak inanmak kâfidir. Bu inancını, inanmayanlara bildirmek de şart değildir. İmâm-ı Rabbânî (r.aleyh) yetmişüçüncü mektûpda buyuruyor ki: "Sonsuz ateşde yanmaya inanmayanın, buna çok az da bir ihtimâl vermesi, zannetmesi akıl icâbıdır." Sonsuz olarak ateşde yanmak ihtimâlî karşısında, bunun yegâne ve kat'î çâresi olan "İmân" ni'metinden kaçınmak, akılsızlık, hem de çok büyük şaşkınlık olmaz mı?"

"Resûlullah efendimiz (aleyhisselâm), bütün peygamberlerin efendisi olup, kemâlât-ı ilâhiyyeyi, ya'nî Allahü teâlânın ihsân ettiği kemâlâtın cümlesini kendinde toplamıştır. Âlimlerin ve velîlerin gıpta ettiği ilimler ve feyzler, O hazretin (aleyhisselâm) kemâlâtından bir nûr zerresidir. Peygamber efendimiz (aleyhisselâm), kendinde toplanan bu kemâlâtı, Eshâb-ı Kirâmın (r.anhüm) gönüllerine akıtarak, onları, Allahü teâlâyâ olan yakınlık mertebelerinin en üstününe ulaştırdı. Böylece Eshâb, ihsân, iyilik, yakîn, muhabbet ve ma'rîfet derecelerinde en büyük mertebeye yükseldiler. Dünyâdan yüz çevirmeyi, âhirete dönmeyi ve Peygamber efendimizin bütün sünnetlerine uymayı âdet edindiler. Mü'minin mi'râcı olan ve sünnet üzere (Peygamber efendimize tam uyarak) kıldıkları namazdan, Kur'ân-ı kerîm okumaktan, zikirlerden nasîbdâr oldular. Vatanlarını, mal ve mülklerini terk ederek, kâfirlerle muharebe edip, Allah yolunda şehîd olmayı arzu ettiler. Sekîne ve itminanda öyle idiler ki, Resûlullahın huzûrunda iken, onları taş sanarak başlarına kuş konardı. Resûlullah efendimizin (aleyhisselâm) sohbeti ile öyle yüksek derecelere kavuşurlardı ki, O'nun (aleyhisselâm) şereflediği rû'yet, sanki bunlara da nasîb olurdu. Bu sebeple Eshâb, sohbetten sonra; "Cenâb-ı Hakkın şühûdunda idik" derlerdi."

- 1) Mu'cem-ül-müellifin cild-6, sh. 77
- 2) Esmâ-ül-müellifin cild-1, sh. 490
- 3) Makamât-ı Mazhariyye sh. 159
- 4) Hadâik-ül-verdiyye sh. 209

- 5) İrgâm-ül-merid sh. 70
- 6) Adâb sh. 10
- 7) Behcet-üs-seniyye sh. 8
- 8) Hadîkat-ül-evliyâ sh. 122
- 9) Reşehat, zeyli sh. 72
- 10) Tam İlmihâl Se'âdet-i Ebediyye sh. 431, 690, 701, 734, 920, 957, 979, 1081
- 11) Rehber Ansiklopedisi cild-1, sh. 18

MEVLÂNÂ HÂLİD-İ BAĞDÂDÎ

Evliyânın en büyüklerinden. İslâm bilgilerinin mütehassısı, insanlara doğru yolu göstererek, hakîkî saadete kavuşturan ve kendilerine “Silsile-i aliyye” ismi verilen âlimler ve velîler zincirinin yirmidokuzuncusudur. Asrının müceddidi idi. İsmi, Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî Osmânî olup, lakabı Ziyâüddîn’dir. Hazret-i Osman bin Affân soyundandır. Annesinin soyu ise Hazret-i Ali’ye ulaşır. Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî, 1192 (m. 1778) senesinde, Bağdat’ın kuzeyinde bulunan Zûr şehrinde doğdu. 1242 (m. 1826) senesinde, Şevval ayının yirmialtıncı günü Şam’da vefât etti. Cenâze namazını, talebesi olmakla şereflenen ve; “Beş vakit namazda Ettehiyyâtü okurken Resûlullah efendimizi (aleyhisselâm) baş gözüyle görmezsem, o namazımı iade ederim” diyen, Hanefî mezhebinde büyük fıkıh âlimi Seyyid Muhammed Emîn İbn-i Âbidîn (rahmetullahi aleyh) kıldırıldı. Kasiyûn dağında bir tepeye getirilip, Cum’a günü defnedildi. Şimdi bu yere Sâlihiyye denir. Burada yediyüz peygamberin ve nice Eshâb-ı Kirâm ve evliyâ-yı kibârın medfûn olduğu rivâyet edilmiştir. Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri kabre konurken, mübârek na’şlarından çıkan güzel koku, her tarafa yayıldı ve bu kokuyu almayan kimse kalmadı. Ziyâret edenler, bu güzel kokunun şimdi de kabirlerinden hissedildiğini söylemektedirler. Tahsili: Mevlânâ Hâlid hazretleri, daha küçük yaşlardan itibaren, keskin zekâsı, kuvvetli hafızası, sağlam irâdesi ve çalışkanlığı ile, aklî ve naklî ilimlerde üstün bir dereceye yükseldi. Tefsîr, hadîs, fıkıh, tasavvuf, akâid, sarf, nahiv, beyân, me’ânî, bedî’, vad’, arûz, edebiyat, lûgat, usûl, mantık, hikmet (fen), hey’et (astronomi), geometri, hesâb ve diğer ilimleri öğrenip, Fîrûzâbâdî’nin “Kâmûs”unu ezberledi. Bütün ilimlerde, din ve fen adamlarına hocalık yapacak derecede üstün bir bilgiye sahip oldu. Din ve fen ilimlerindeki kudretiyle, bu geniş bilgi ve derin görüşleriyle, zamanın bütün âlim ve velîlerinin takdîrlerini kazandı. Hangi ilimden ne sorulsa, derhal cevâbını verir, zekâ ve bilgisi karşısında akıllar hayrete düşerdi.

Hocaları: Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri, zamanının en büyük âlimlerinden olan; Muhammed bin Âdem-i Kürdî, Sâlih-i Kürdî, Abdürrahmân-ı Kürdî, Abdürrahîm Berzenci ve onun kardeşi Abdülkerîm Berzencî, Abdullah-ı Harpânî ve daha pekçok âlimden ilim öğrendi. İcâzet (diploma) aldı.

İlimdeki üstünlüğü: Mevlânâ Hâlid hazretleri, zamanındaki Bağdat âlimlerinin ve tasavvuf ehlinin, belki asrındaki bütün âlimlerin en üstünü idi. Kur’ân-ı kerîmin esrârına vâkıf idi. Bütün ömrü zühd ve takvâ ile geçti. Onu gören, ismini işiten her âlim, yüksekliğini, üstünlüğünü anlatırdı. Her ilimden, her kitaptan sorulan suâllere rahatlıkla en uygun cevâbı verirdi. Bu hâlî herkesi hayrette bırakırdı. Arabî ve Fârisî olarak yazdığı kaside ve manzûmeleri vardır. Çeşitli vesilelerle ve seyahatleri esnasında söylediği beytler, nâzik rûhunun terennümleridir. “Dîvân”ını görenler hayran olur.

Süleymâniye mutasarrıfı Abdürrahmân Paşa, Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî’den rica edip; “Efendim, Süleymâniye medreselerinden hangisi hoşunuza giderse, hangisinde rahat ederseniz, oranın müderrisi olunuz. Bu köleniz, bulunduğunuz medresenin her ihtiyâcını karşılayacak maddî yardımı yapmaya hazırım. Yeter ki bu ihtiyâçlar için sizi meşgul etmesinler” dedi. Mevlânâ Hâlid, dünyâ malının işe karıştığını görünce; “Bu hizmetin ehli değilim” buyurup teklifi kabûl etmedi.

1203 (m. 1788) senesinde, üstadı Seyyid Abdülkerîm Berzencî tâ’ûndan vefât edince, onun talebesi bos kalmasın diye ders vermeye başladı. Her taraftan âlimler dersine koştu. Her müşkili çözer her derde deva olurdu. Dünyâyâ ehemmiyet vermez, gece gündüz ibâdet ederdi. Böylece yirmibir yaşında iken, ulemâyâ ve talebeye üstad olmuş, yedi sene ders okutmakla meşgûl olmuştur.

Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) sevgisi, temiz kalbine aşk ateşi saldığından, dünyâ lezzet ve zevklerine bir defa olsun göz ucu ile bile bakmadı. Bütün düşüncesi. Allahü teâlânın sevgilisi olan Peygamberimizin (aleyhisselâm) ziyâretine gitmek idi. Herkesten yüz çevirmiş, her işini Allahü teâlâyâ ısmarlamıştı. Sözü te'sîrli, avâm ve havâs arasında sözü delîl olan şerefli bir zât idi.

1220 (m. 1805) senesinde hacca gitti. Yolda Şam âlimlerinden çok saygı gördü. Tevâzu'undan dolayı, Allâme Muhammed Kuzberî'den Kâdirî yolu icâzeti aldı.

Bir müddet Şam'da kaldıktan sonra, Hicaz'a gitmek için yola çıktı. Medîne-i münevvereye kavuştuğu zaman, kasîde-i Muhammediyye'yi Fârisî olarak yazdı. Bu kasidenin bir kısmı şöyledir:

“Gül, rûy-i Muhammed'e gipta eder (aleyhisselâm).
Kokumu, O'nun terinden aldım der...”

Ey güzeller güzeli, beni sevdanla yaktın!
Görmüyor birşey gözüm, her an hülyanla aklım!

Sen “Kabe kavseyn” şahı, ben ise azgın köle,
Sana konuk olmağı, nasıl söyler bu şaşkın?
Acıyıp bir bakınca, ölü kalbler dirilttin,
Sonsuz merhametine sığınıp, kapın çaldım.

İyilik kaynağısın, dermanlar deryâsısın!
Bir damla lütf et bana, derde devasız kaldım!

Herkes gelir Mekke'ye, Kâ'be, Safa, Merve'ye,
Ben ise senin için, dağlar tepeler aştım.

Dün gece, bir rû'yâda, göklere değdi başım,
Kapındaki uşaklar, enseme bastı sandım.

Ey Câmî hazretleri, sevgilimin bülbülü!
Şi'rlerin arasından, şu beyti seçtim aldım:

“Dili aşağı sarkık, uyuz köpekler gibi,
Bir damlacık umarak, ihsân deryana vardım.”

Ey günahlılar sığınağı, sana sığınmağa geldim!
Çok kabahatler işledim, sana yalvarmağa geldim!

Karanlık yerlere saptım, bataklıklara saplandım,
Doğru yolu aydınlatan, ı ışık kaynağına geldim

Çıkacak bir canım kaldı, ey bütün canların canı!
Uygun olur mu söylemek, canımı fedaya geldim.

Derdilere tabibsin, ben ise gönül hastası,
Kalb yarama deva için, kapını çalmağa geldim.

Cömerdlerin kapısına, birşey götürmek hatâdır.
Basmakla şeref verdiğin, toprağı öpmeğe geldim.

Günahlarım çok, dağ gibi, yüzüm kara, katran gibi,
Bu yükten ve siyahlıktan tamam kurtulmağa geldim.

Temizler elbet hepsini, ihsân deryandan bir damla,
Gerçi yüzüm gibi kara, amel defterimle geldim.

Kapına yüz sürebilsem, ey canımdan azîz cânân!
Su ile olmayan işler, hâsıl olur o topraktan!"

Medîne-i münevvereye geldiğinde, kâmil bir velî bulup ona teslim olmak arzusundaydı. Birgün Yemenli fazilet sahibi bir zâta rastladı. Câhilin âlimden nasihat istemesi gibi ondan nasihat istedi. O zât dedi ki: "Ey Hâlid Mekke-i mükerreremeye gittiğin zaman edebe uymayan birşey görürsen hemen reddetme." Mevlânâ Hâlid hazretleri Mekke-i mükerreremde bir Cum'a günü Kâ'be-i şerîfe karşı Delâil-i hayrât'ı okurken câhil kılıklı, siyah sakallı birinin, Kâ'be'ye sırt çevirip kendine bakdığını gördü. "Utanmadan Kâ'be'ye arkasını çevirmiş. Edebi gözetmiyor!" diye düşünürken, o kimse; "Mü'mine hürmet, Kâ'be'ye hürmetden daha öncedir. Bunun için yüzümü sana çevirdim. Niçin beni kötülüyorsun. Medine'deki zâtın nasihatini unuttun mu?" dedi. Mevlânâ Hâlid hazretleri bunun büyük velîlerden olduğunu anladı. Ondan af diledi ve; "Beni talebeliğe kabûl et." diye yalvardı. O da; "Sen burada olgunlaşamazsın" dedikten sonra eli ile Hindistan'ı göstererek: "Senin işin orada tamam olur" dedi ve gitti.

Mevlânâ Hâlid hazretleri, memleketi Süleymâniye'ye dönüp ders vermeye başladı. Fakat gece-gündüz Hindistan'ı düşünüyordu. Birgün bu düşünceler içinde iken, Hindistan'ın Dehlî şehrinde bulunan evliyânın en büyüklerinden Abdullah-i Dehlevî'nin (rahmetullahi aleyh) talebelerinden Mirzâ Abdürrahîm isimli bir zât çıkageldi. O talebe Abdullah-ı Dehlevî'nin Mevlânâ Hâlid'e; "Selâmımızı söyle, bu tarafa gelsin!" buyurduğunu bildirdi. Uzun zaman başbaşa görüştüler. Mevlânâ Hâlid talebelerine ders vermeye gelmez oldu. Talebeler, Hindli'ye kızmaya başladı. Bir süre sonra, 1224 (m. 1809) senesinde ikisi birlikte İran ve Afganistan üzerinden Hind yolculuğuna çıktılar. Umulmadık bir zamanda medreseyi ve talebeyi bırakıp bu ani ayrılışına

şehrin bütün halk ve talebeleri çok üzüldüler. Yoldan çevirmek için çok ısrar ettiler ve yalvardılsa da fâide vermedi. Hindistan'ın karanlıklar ve tehlikeler içinde bulunduğunu söyleyip vaz geçirmek istediler. Onlara; "Âb-ı hayât zulûmâtta bulunur" şeklinde cevap veren Mevlânâ Hâlid hazretleri, gülün kokusunu, almış bülbül gibi kimseyi dinlemedi.

Göz yaşları içinde uğurlandı. Herkes; "Bizleri hüzn ve eleme garkettiniz. İnşâallah yine huzûrunuz ile şerefleniriz" dedi.

Mevlânâ Hâlid hazretleri, arkadaşı Mirzâ Abdürrahîm ile yaya olarak önce Tahran'a geldiler. Burada meşhûr şîî âlimi İsmâil Kâşî'yi, talebesinin önünde rezîl etti. Mevlânâ Hâlid, ba'zı şîî tefsîr kitaplarını okumuş, Kur'ân-ı kerîmin birçok âyet-i kerîmelerinin şîîler tarafından değiştirilmiş olduğunu, ma'nâlarının tahrif edilmiş bulunduğunu görmüştü. Meselâ; Enfâl sûresi 70. âyetinde meâlen; "Bedr gazâsındaki esîrleri salıverdiğin için Allahü teâlâ seni affeyledi" âyet-i kerîmesi Ebû Bekr-i Sıddîk'ın (radiyallahü anh) hakkındadır, şeklinde tefsîr ediyorlardı. Mevlânâ Hâlid, İsmâil Kâşî' ye; "Peygamberler günah işler mi?" dedi. Kâşî; "Bütün peygamberler ma'sûmdur, günah işlemezler" dedi. Mevlânâ Hâlid: "Peki, Kur'ân-ı kerîm'in; "Bedr gazâsındaki esîrleri salıverdiğin için Allahü teâlâ seni affeyledi" meâlindeki âyet-i kerîmede; "Af söylendiğine göre, günah işlemiş ma'nâsına gelmiyor mu? Hâlbuki peygamberlerden günah olan bir iş meydana gelmemiştir" deyince, Kâşî; "Bu âyet-i kerîme Ebû Bekr'i ezarlamaktadır, onun hakkındadır, Peygamberimizin hakkında değildir" dedi. O zaman Mevlânâ Hâlid hazretleri; "O hâlde, Allahü teâlâ Ebû Bekr'i affettim buyuruyor da siz niçin affetmiyorsunuz?" dedi. Kâşî cevap veremeyip, mahcup ve rezîl oldu.

Mevlânâ Hâlid, Tahran'dan; Bistâm, Harkan, Semnân ve Nişâbur'a geçti. Geçtiği yerlerdeki evliyâyı, şîirleriyle medheyledi. Âriflerin kutbu Bâyezîd-i Bistâmî'nin (rahmetullahi aleyh) kabrini ziyâret ettiği zaman meşhûr bir kaside söyledi:

"Sultan Bâyezîd türbesi hürmetine yâ Rab!

Burhan Bâyezîd tîneti hürmetine Yâ Rab!

Mekansızlık kartalı yuvası hürmetine yâ Rab!

Ya'nî Bâyezîd'in sana yakınlığı hürmetine yâ Rab!

Bu garîb bîçâre, şikeste Hâlid'e yâ Rab!

Bâyezîd'in irfanından bir kapı aç yâ Rab!

Beni sana kavuştur kendimden kurtar yâ Rab!

Onun kölelerinden biri olayım yâ Rab!

Sonra Tûs (Meşhed) şehrine geldi. Orada, oniki İmâmın dokuzuncusu Mûsâ Kâzım'ın (rahmetullahi aleyh) oğlu İmâm Ali Rızâ'nın (rahmetullahi aleyh) türbesini ziyâretinde de, çok güzel bir kaside okuyarak onu medheyledi.

Mevlânâ Hâlid, Ahmed Nâmîkî Câmî'nin (rahmetullahi aleyh) kabrini ziyâret etti. Onu da Fârisî bir kasideyle medheyledi. Buradan Afganistan'a geçti. Hırat'a uğradı. Hırat'ın bütün âlimleri, fazilet sahipleri, ziyâretine geldiler. Gelenler arasında Abdullah-i Hıratî (Hırevî) de vardı. Bu zât sonradan Mevlânâ Hâlid hazretlerinin talebesi oldu. Her şehirden ayrılırken; âlimler, vâli ve kumandanlar ve halk ona âşık olup saatlerce yola uğurluyorlardı. Kandehâr, Kabil, Peşâver âlimlerinin suâllerine verdiği cevaplarla hepsini hayran bıraktı. Peşâver'de çok hürmet ve ta'zimle karşılandı. Âlimler onun üstünlüğünü tasdik ve ikrâr ettiler. Sonra Lâhor şehrinin bir

kasabasında kâmil bir velî olan Allâme Mevlânâ Senâullah'ı (rahmetullahi aleyh) ziyâret etti. Mevlânâ Senâullah. Mazhar-ı Cân-ı Cânân'ın (rahmetullahi aleyh) en üstün talebelerinden idi.

Mevlânâ Hâlid (rahmetullahi aleyh); burada başından geçenleri şöyle anlatır: “Bu kasabada bir gece kaldım. Rü'yâda gördüm ki, Şah Abdullah-ı Dehlevî hazretleri yanağımdan tutup beni kuvvetle kendine çekiyordu. Sabahleyin Mevlânâ Senâullah'ın huzûruna gittiğim zaman, daha rü'yâmı anlatmadan; “Kardeşimiz ve seyyidimiz Abdullah-ı Dehlevî'nin huzûr ve hizmetlerini cana minnet bilmeli, huzûr ve hizmetinde bulunmayı, sana va'dolunan ni'metlere kavuşmaya sebep bilmelisin” dedi. Daha sonra o kasabadan ayrıldım. Hindistan'ın başşehri olan Dehlî ismi ile meşhûr Cihânâbâd'a geldim.”

Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri aylarca süren yolculuktan sonra tam bir senede Dehlî'ye (Cihânâbâd'a) geldi. Yolda başından geçen şeyleri bildiren Arabî ve Fârisî beytler söyledi. Hocası Abdullah-ı Dehlevî hazretlerine kavuşma aşkını ifâde eden beytlerinde özetle şöyle demektedir:

“Arzuların kıblesine (Abdullah-ı Dehlevî hazretlerine) giden yol ve aradaki mesafe sona erdi. Bu mesafeyi sona erdirmekle lütfeden, Allahü teâlâyâ hamd-ü senalar olsun.”

“Allahü teâlâ, bir işe yaramaz yorgun bineğimi artık geceleyin yürümekten, kâh konmak ve kâh göç etmek külfetinden...”

“Beni, bukağı gibi insanın ayağını bağlayan akraba ve vatan te'sîrinden, dostlar ile dünyâ servetine karşı duyulan alâkadan...”

“Annemi düşünmekten, kardeşlerime hasret duymaktan, amcam veya dayımı akla getirmekten...”

“Bana “Abdullah-ı Dehlevî'ye gitme!” diyenlerin te'sîrleri altında kalmaktan, çekemeyenler ile kınayanların sözlerine kulak vermekten kurtardı.”

“Beni, haddinden fazla yalancı ve son derece câhil bir cemâatin, bir zümrenin şerrinden korudu.”

“Ya'nî iş ve davranışlarında mahlûkların en berbatı olan Âzerbeycan râfizîlerinin şerrinden muhafaza buyurdu.

“Çünkü onları yoldan çıkaran “İsmâil Kâşî”, münâzara ve mübâhase ateşini tutuşturunca yenilgiye uğradı.”

“Allahü teâlâyâ hamd-ü senalar olsun ki, beni meram ve maksatların en yücesine erdirdi. Ya'nî çok faziletli kâmil mürşide kavuşmayı bana nasîb eyledi.”

“O mürşid (Abdullah-ı Dehlevî hazretleri), karanlık ufukları aydınlatan ve herkesi dalâletten hidâyete kavuşturan zâttır.”

“O reîs, “Gulâm Ali'dir” (Abdullah-ı Dehlevî hazretleridir). Bakışı ile, çürümüş ve dağılmış şeyler dirilir. Ma'nen ölmüş kimseler, onun feyziyle hayâta kavuşurlar.”

“Gulâm Ali, bir ni'met denizi ve cömertlik dağdır. Bütün fazilet ve iyi hasletlerin de kaynağıdır.”

“O hidâyet yıldızı, karanlık gecelerin dolunayı, takvâ ummanı, feyzler definesi ve kerâmetler hazinesidir.”

“Abdullah-ı Dehlevî sükûnette arz, sarsılmazlıkta dağ, her tarafa ışık saçmakta güneş ve yücelikte gök gibidir.

“İslâmiyet pınarı, irfan ma'deni, mahlûkların yardımcısı ve fazl-ü ihsânın kaynağıdır.”

“Halkın şeyhülislâmı, müslümanların gönül kıblesi, büyüklerin reîsi ve zor işlerin merciidir.”

“Mahrem bir rehberlikte en iyiye götürücü ve yüksek sesle (alenen) halkı Allahü teâlâyâ da'vet edicidir.”

“O, herşeyin Rabbi tarafından sevilmektedir. Kim onun irşâdına uyarsa, sen o kimseye; “Ey emsallerine örnek olan zât!” diye hitâb et.”

“Abdullah-ı Dehlevî, kemâle ermemişlerin hepsine kemâl veren ve bütün kâmil insanların kusurlarını da giderendir.”

“Ey âlemlerin Rabbi! Mürşidin hatırı için, bu yüce zâta layık bir edeb ve terbiyeyi bize de nasîb eyle.”

“Ömrümün bir kısmını onun ömrüne ekle. Onun himâyesi sebebi ile halkı rahatlık gölgesi altında dâim kıl.”

“Beni hocamın hüsn-ü kabûlü ile mutlu kıl. Onu memnun edecek hizmetleri bana nasîb eyle.”

“Bütün hâllerde, hayatta kaldığım müddetçe, hergün benim kalbimde onun kadrini biraz daha arttır.”

“Ey Rabbim! Uhrevî kurtuluşu te'min edecek bir tarzda hocam benden râzı, ben de ondan râzı olarak canımı al.”

Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri Dehlî'ye vardığında, Abdullah-ı Dehlevî hazretlerinin bulunduğu şehre gelmenin sevinci ile, seferde iken yanında bulunan şeylerin hepsini, fakirlere dağıttı. Sonra da, Hindistan'ın en büyük velisi, insanların imdâdına yetiştirici, hakikatler menbâı, hikmet ve ma'rifet ma'deni, ilim, irfan ve ilham rehberi, ma'nevî üstünlükler sahibi, büyük İslâm âlimi, Şah Abdullah-ı Dehlevî'nin (rahmetullahi aleyh) huzûruna kavuştu.

Abdullah-ı Dehlevî, onu talebeliğe kabûl etti. Ona nefsinin terbiyesi için dergâhı temizleme vazifesini verdi. Mevlânâ Hâlid, bu kadar ilimde âlim olmasına rağmen, hiç i'tirâz etmeden, eline kovağını, süpürgesini alarak hizmete başladı. Kuyudan, kovağına suyu doldurur, kalın bir sopanın uçlarına bağlayıp omuzunda taşırdı. Hergün defalarca kuyu ve dergâh arasında gidip gelir, dergâhı temizler, abdest suyunu depolara doldururdu. Eğer nefsi bu ağır vazîfeden kaçınsa, ona en şiddetli cezayı verirdi. Birgün yerleri temizleme işi nefsine zor geldi. Derhal nefesine; “Eğer mübârek hocamın verdiği bu şerefli vazîfeden kaçarsan yerleri süpürge ile değil, bu sakalınla süpürtürüm” diyerek hitâb etti. Artık bundan sonra hatırına böyle hiçbir düşünce gelmedi. Aylarca canla başla bu hizmeti yapmak için uğraştı. Öyle ki, su taşıya taşıya mübârek omuzları yara oldu. Birgün yine böyle su taşıırken, hocası Abdullah-ı Dehlevî hazretleri ile karşılaştı. Abdullah-ı Dehlevî, onun mübârek omuzları üzerinden Arş'a doğru muazzam bir nûrun yükseldiğini ve meleklerin ona gıpta ve hayranlıkla baktıklarına şahid oldu. Abdullah-ı Dehlevî, Mevlânâ'nın tasavvufta pek yüksek derecelere eriştiğini, kemâle gelip olgunlaştığını görünce, bu vazîfeden alıp, devamlı huzûruna bulunmasını emretti. Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri, orada da hocasına canla başla hizmet ederek, büyük mücâhede ve çetin riyâzetler çekti. Abdullah-ı Dehlevî'nin huzûruna beş ay çalışıp sohbetleri ve nazarlarıyla büyük velîlerden olmak saadetine erişti. Huzûr ve müşâhede makamına kavuştu. Vilâyet-i kübrâ hâsıl oldu. Müceddidiyye, Kâdiriyye, Sühreverdiyye, Kübreviyye ve Çeştiyye yolunda kemâle geldi. Abdullah-ı Dehlevî'nin kalbindeki bütün esrâra (ma'nevî üstünlüklere) mazhar oldu, kavuştu.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri, hocası Abdullah-ı Dehlevî hazretlerinin huzûruna kavuşmasını, bir mektûbunda şöyle anlatmaktadır:

“1224 (m. 1810) senesi Zilhicce ayının yirmialtasında Dehlî şehrine ulaştım. Aynı gün ikindiden sonra, zamanın büyüğü ve İmâmı, yüksek hocamın elini öpmek saadetine nail oldum. Sonra da onun ebedî saadet kaynağı olan feyzlerine kavuştum. Bunun için Allahü teâlâyâ sayısız hamd olsun.

Allahü teâlâ bize hidâyet vermese, doğru ve hakîkî yolu göstermese, biz kendiliğimizden hidâyete kavuşamazdık. Hocamın feyz ve bereket yuvası olan yüksek kapısının toprağını ümid gözümün sürmesi eyledim. Gece gündüz, aşikâre nûr deryası olan huzûrunda bulundum. Rabbimin sırf mücerred ihsânı ile, yüzü kara, tepeden tırnağa kadar günahlara batmış bu kuluna ihsân ettiği sonsuz devlet ve saadetin şükrü için; Nûh aleyhisselâmın ömrü kadar, Eyyûb aleyhisselâmın sabrı içinde, o cihan sultânının kapısının süpürgesi olsam, haklarını ödeyemem.

Bu fakirin dostlarına ve sevenlerine nasihati odur ki; herkes elinden geldiği kadar Rabbine dönsün. Dünyâ, para ve elbiseler değildir. Kul neye râğbet eder, neyi elde etmeye canla başla çalışırsa, onun dünyâsı o olur. Sevdiklerimiz için Allahü teâlâdan isteğimiz, günbe gün Hakkın divânında yüzlerini ak edecek amellerle meşgûl olmalarıdır. Yüzleri sarartan o dehşetli günden el-amân! “Sâlih amel eden kendine, kötü amel işleyen de yine kendine etmiştir.” Vesselâm.”

Abdullah-ı Dehlevî hazretleri de, yüksek talebesi Mevlânâ Hâlid’e (rahmetullahi aleyh) yazdığı bir mektûbunda, onun kıymet ve derecesini, üstünlüğünü şöyle bildirmektedir:

“Mektûbuma Rahmân ve Rahîm olan Allahü teâlânın şerefli ismi ile başlıyorum. Allahü teâlânın sevgili kulu mübârek Mevlânâ Hâlid! Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berakâtühü. Tepeden tırnağa kadar kusurlu olan bu fakire, her an ziyâdesi ile gelmekte olan Allahü teâlânın ni’metlerine şükür ve hamd etmek yazıya ve söze sığmaz. Beyt:

“Vücûdumun her kılı gelse de dile,
Şükrünün binde birini edemez bile.”

Ömrünü boşa geçirmiş bu ihtiyâr kuluna, Allahü teâlânın ihsân ettiği ni’metlerden biri; sizin, Ebû Sa’îd’in ve oğlu Rauf Ahmed’in (ki bu üçü İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin torunlarındandır), Beşâretullah’ın ve Fadıl Gulâm Muhyiddîn gibi azîzlerin bizden inâbet almanızdır. Sizler kısa zamanda hazret-i Müceddîd’in (İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin) nisbetlerine kavuştunuz.

Mübârek zâtınız, bu fakirin şeref ve iftihar vesîlesisiniz. Çünkü bu yol, sizinle revaç bulmakta, yayılmakta, kuvvetlenmekte. Âlem yüksek teveccühlerinize kavuşmakla başka âlem olmaktadır. Elhamdülillah! Elhamdülillah! Elhamdülillah! Hâce Muhammed Bâkî’nin, hazret-i Müceddîd gibi (İmâm-ı Rabbânî Ahmed Fârûkî Serhendî hazretleri), hazret-i Müceddîd’in de Seyyid Âdem Bennûrî gibi talebeleri vardı. Tekrar tekrar söylemişimdir ki, Mevlânâ Hâlid, benim iftihar vesîlemidir. Allahü teâlâ, beğendiği bu yolda size ve bu kuluna istikâmet versin! Âmin.

Bu büyük yolun feyzlerini taliblere sunun. Hatırınıza hiçbir yaramaz düşünce getirmeyin. Sizi o memleketin feyz vâsıtası ve kutbu yapmışlardır. Kötü maksadlılar size zarar veremez. İftirâları bizce makbûl değildir. Vel-hamdülillahi ve sallallahü alâ seyyidinâ Muhammedin evvelen ve ahiren.

Siz, istifâde etmek isteyenlere yardımcı olunuz. Onlar da emredilen zikir ve diğer vazîfeleri yerine getirip, saadetlerini bunlardan bilsinler. Büyüklerin yolunu inkâr edenlerle görüşmesinler.” “Hocana kötülük edenle iyi olursan, köpek senden daha iyidir” sözü meşhûrdur. İmâm-ı Rabbânî hazretlerine i’tirâz edenlerden uzak olunuz. Âlimler ve ârifler söylemişler ve yazmışlardır ki: “İmâm-ı Rabbânî hazretlerini sevenler, mü’min ve müttekîlerdir. Ona buğz edenler münâfık ve şakilerdir.” İslâm memleketleri hazret-i Müceddîd’in feyzleriyle doldu. Ve bütün müslümanlara, hazret-i Müceddîd’in (rahmetullahi aleyh) ni’metlerine şükür ve hamd etmek vâcib oldu.

O memleketin âlimlerinin, şerîflerinin ve âmirlerinin üzerine lâzımdır ki: Mübârek varlığını ni’met bileler, sizden istifâde edeler, size ta’zim ve hürmette kusur etmeyeler, muhaliflerinize, size sû-i kasd edenlere ve sizi çekemeyenlere mâni olalar. Bu fakîr, bunları nasihat yollu yazdım. Resûlullah (aleyhisselâm); “Din nasihattir” buyurdu.

Allahü teâlâ, sizi, Şâh-ı Nakşibend'in, Müceddîd-i elf-i sâñînin ve kalbimin kıblesi Mirzâ Sâhib'in halîfesi etmiştir. Hiç kimse sizin yerinizi alamaz. Sizin eliniz, benim elimdir ve sizi görmek, beni görmektir. O uzak yerden buraya gelmeğe kalkmayın. İhtiyâc yüzünü bu tarafa çevirmek ve kalb ile hatırlamak yetişir. Allahü teâlâ kendi rızâsına ve Habîbine uymağa muvaffak eylesin! Âmîn."

Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri, feyz ve kemâl bulunca, evliyânın kutbu, âriflerin önderi, feyz ve nûr menbâi olan Abdullah-ı Dehlevî hazretleri ona; "Ey Hâlid, şimdi memleketine ve Bağdat'a git! Oradaki Hak âşıklarını, sevdiklerine, ya'nî Allahü teâlâyâ kavuştur" buyurunca, Mevlânâ Hâlid hazretleri; "Ey benim sebab-i devletim, yüksek sığınağım, efendim! Orada Hayderî ve Berzencî seyyidleri çoktur, insanlara doğru yolu anlatmakla nasıl meşgûl olurum. Çünkü, onlar şöhret ve i'tibâr sahibi ve âlimlerin sığınağı durumundadırlar. Böyle bir işe kalkışsam, diğer insanlar bile beni men ederler" diye arzetti. "Sen, memleketine git. İrşâd ile meşgûl ol. Bütün seyyidler, senin ayağının toprağına yüz sürerler ve şerefli zâtına hizmetçi olurlar. Oranın vâilileri, emînleri, âlimleri, fazilet sahipleri, mübârek ayağını öperler. Şimdi ne istersen vereyim, iste yâ Hâlid!" buyurdu. "Din için dünyalık isterim" dedi. "Git, her istediğini verdim" deyip; "Yolun üzerinde, filân yerde, evliyânın büyüklerinden, iki seneden beri yemez, içmez, konuşmaz, Hakka gönlünü vermiş, ölü gibi hareketsiz durup, Hakkın sevgisine dalmış şerefli bir zât var. Ona selâmımı söyle, hayırlı duâsını al ve şerefli elini öp!" buyurdu. Sonra bütün talebe ve sevdikleriyle, dört millik mesafeye kadar Mevlânâ Hâlid'i uğurladı. Daha sonra; "Hâlid bürd", ya'nî "Hâlid herşeyi aldı götürdü" buyurdu.

Mevlânâ Hâlid, o velînin olduğu beldeye gelince, yerini sordu. Uzaktan gösterdiler. Bulunduğu yere doğru yürüyünce, velînin heybetinden Mevlânâ Hâlid'i (rahmetullahi aleyh) bir korku ve dehşet kaplayıp, gidemedi, olduğu yerde kaldı. Hemen Şâh-ı Dehlevî hazretlerini hatırladı. Korkusu gitti. O zâtın yanına gidip, Farsça olarak hocasının selâmını bildirdi. O da başını murâkabeden kaldırıp; "Aleyke ve aleyhisselâm" buyurdu. Sonra; "Ey Hâlid, senin fûtuhatın ve irşâdının yayılma yeri Bağdat'tır" deyip, tekrar murâkabeye daldı. Mevlânâ Hâlid hazretleri, o zâtın, nisbet-i Muhammedi denizine gömülmesine, feyz nûrları içinde bir an cemâl-i Hakdan ve O'nu murâkabeden ayrılmamasına hayran kalarak oradan ayrıldı. Bender denilen yere gelinceye kadar, elli-altmış gün ne birşey yedi, ne de birşey içti.

Mevlânâ Hâlid Şîrâz'a, oradan İsfahan'a sonra Hemedan'a gitti. Güzel âdetlerinden idi ki, hangi şehre teşrîf etse, Allahü teâlânın emirlerini ve yasaklarını hatırlatırdı. Bu şehirlerdeki va'z ve nasihatlerini duyan i'tikâd bozuk kimseler ona kötülük yapmak istedilerse de, Allahü teâlânın koruması ve Mevlânâ Hâlid'in heybeti sebebiyle korkup birşey yapamadılar. Sonra Senendec'e, oradan da 1226 (m. 1811) senesinde vatanları olan Süleymâniye'ye gittiler. Bütün âlimler, fazilet sahipleri, talebe, şehrin ileri gelenleri ve halk sevinç ve neş'e ile onu karşılamağa çıktı. Süleymâniye'de bir bayram havası yaşandı.

Bir müddet burada kalıp, evliyâyı ziyâret için ve hocasının ma'nevî işâreti ile, merhum Süleymân Paşa'nın oğlu Sa'îd Paşa'nın vâililiği zamanında, Bağdat'a teşrîf buyurdu. Orada Seyyid Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin yüksek dergâhına yerleşti. Evliyâyı ziyâretten sonra beş ay kadar irşâdla (insanlara doğru yolu anlatmakla) meşgûl oldu. Sonra yine hocasının ma'nevî işâretiyle Süleymâniye'ye döndü. Orada ilme susamışlara Hak ve hakîkati anlattı. Ba'zı hasedci ve münkir kimseler ortaya çıkıp, söz ve yazı ile onu kötülemeye ve iftiraya başladılar. Türlü türlü iftiraları, açık yalanları ve düzme lafları etrâfa yaydılar. Mevlânâ Hâlid, iftiracılar ne kadar nasihat ettiyse de dinlemediler. Buna rağmen Mevlânâ Hâlid hazretleri sünnete uyarak, Allahü teâlâdan, onların uyanmalarını doğru yolu görmelerini niyaz eyledi.

Sultan Mahmûd'un saray nâzırlarından Halet Efendi, Mevlânâ Hâlid'in şöhret ve i'tibârını çekemeyerek, kendisini Halîfe'ye çekıştirdi ve; "Onbinlerle adamı vardır. Devlet ve saltanat için tehlikelidir. Ortadan kaldırılması lâzımdır" dedi. Sultan Mahmûd Hân da; "Din adamlarından devlete zarar gelmez" diyerek sözüne kıymet vermedi. Mevlânâ Hâlid hazretleri bunu işitince, Halîfe'ye hayır ve selâmetle duâ eyledi, ve; "Halet Efendi'nin işi, pîri Celâleddîn-i Rûmî hazretlerine havale olundu. Onu, huzûruna çekip, cezasını verecektir" buyurdu. Az zaman

sonra Sultan Mahmûd Hân, Mora isyanına sebep olduğu için, onu Konya'ya sürdü. Halet Efendi orada idâm olundu.

Mevlânâ Hâlid hazretleri, ikinci defa Bağdat'a teşrîflerinde, çok kimseler kendisine talebe oldu. İrşâd nûrları, gün gibi her tarafı aydınlattı. Bağdat'ta en önce kendisine talebe olan, Bağdat müftîsi Seyyid Abdullah Hayderî Efendi idi. Bu Müftî, Vâli Sa'îd Paşa'nın yardımıyla, İhsâniyye Medresesi'ni ta'mir ettirip, Mevlânâ Hâlid'e arzetti. Mevlânâ Hâlid hazretleri oraya yerleşip ilim ve edeb neşretmeye başladı.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri, irşâda (insanlara hak yolu gösterip, dünyâ ve âhîret saadetine kavuşmalarına çalışmak) başladığı günlerde, Bağdat vâlisi Sa'îd Paşa, ziyâretlerine geldi. Birçok âlimin sessiz, başları önüne eğik, hizmetçiler gibi edeble huzûrunda oturmuş olduklarını gördü. Mevlânâ Hâlid hazretlerinin heybetini görünce, diz çöküp titremeğe başladı. Mevlânâ Hâlid'in celâl hâli gidince, Sa'îd Paşa'nın titremesi geçti ve duâ istedi. Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri ona duâ edip; "Kıyâmette, herkes kendi nefsinden suâl olunur. Sen ise nefsinden, ya'nî kendinden ve emrin altında olanların hepsinden suâl olunursun. Hak teâlâdan kork! Çünkü, senin için önünde öyle bir gün vardır ki, o günün korku ve dehşetinden evlâdına süt veren analar, evlâdını unuturlar. Hâmile olanlar, korkudan vakitsiz doğururlar. İnsanları sarhoş görürsün. Onlar sarhoş değil, ancak Allahü teâlânın azâbı çok şiddetlidir" deyip, nasihat buyurunca, Sa'îd Paşa yine titremeğe başladı ve yüksek sesle ağladı.

Talebeleri: Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri ikinci defa, Bağdat'tan Süleymâniye'ye hicret etti. Yeni bir dergâh inşâ edilip, orada talebe yetiştirmekle meşgûl oldu. Uzak memleketlerden birçok âlim ve fazilet sahipleri, ilim öğrenmek, feyz ve nûrlara kavuşmak için huzûruna geldi. Huzûrlarında yüzlerce, binlerce âlim ve velî yetişti. Dörtbini, ilimde ve tasavvufta en yüksek dereceye çıkıp icâzet (diploma) aldı. Mevlânâ Hâlid hazretlerinin yetiştirdiği talebelerinden ba'zıları şunlardır: Rabbanî âlimlerinden meşhûr Seyyid Abdullah Geylânî Şemdînî Hakkâri (Mevlânâ'nın medrese arkadaşı idi.), Seyyid Tâhâ Geylânî Şemdînî Hakkâri, Şeyh Muhammed Hâfız Urfalı, Şeyh Ahmed Eğribozî, Feyzullah Erzurûmî. Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri, huzûrlarında kemâle gelen binlerce talebesini, insanları Cehennem'in ebedî azâbından kurtarmak için, çeşitli şehir ve memleketlere gönderdi.

Mekke, Medine, Kudûs, Şam, Haleb, Irak, Bağdat, Basra, Kerkük, Erbil, İmâdiye, Cezîre, Şemzîn (Şemdinli), Mardin, Ayıntab, Urfa, Diyarbekir, Anadolu'nun birçok şehirleri, İstanbul, Hindistan, Afganistan, Dağıstan (Kafkasya), Mâverâünnehr, Mısır, Umman, Magrib, Girit ve diğer İslâm memleketleri, Mevlânâ Hâlid'in yetiştirdiği bu talebeler vesilesiyle Hak ile bâtılı öğrendiler. Peygamberimiz (aleyhisselâm) ve Eshâbın yolunda çalıştılar, insanlara hizmet için uğraştılar. Mevlânâ Hâlid hazretleri Bağdat'ta iken, Magrib'den, ya'nî Atlas ülkeleri denilen Kuzey Afrika'dan, veliy-yi kâmil Şeyh Muhammed Magribî hazretleri gelip, icâzet aldı, sonra da memleketine döndü. Şeyh Seyyid Es'ad Sadruddîn, Müftî Hayderî Bağdadî, Şeyh Abdürrahmân Rûzbehânî, Abdullah Ceselî ve diğer nice tanınmış âlimler ve müellifler, hizmetine koşup, feyz ve nûrlarından istifâde ettiler.

Şeyh Muhammed Kudsî, Osmân-ı Kürdî Tavîlî, Ubeydullah Hayderî, İbrâhim Fasih Hayderî Efendi, Muhammed-i Cedîd, Seyyid Abdülgafûr, Mûsâ Cübûrî, İsmâil Enârenî (Ki bu zât hakkında Mevlânâ Hâlid; "Ey sevgili dostlar size İsmâil'i bıraktığım müddetçe ben diriyim" buyurdu.), Abdullah Herâti, Abdülfettâh Akrî (Hâlid-i Bağdadî'nin talebelerindendir. Senelerce İstanbul halkını irşâd etti. 1281 (m. 1865) senesi Muharrem ayının dokuzunda Cum'a günü vefât etti. Kabri, Üsküdar'da Eski Vâlide Câmii'nden Karacaahmed mezarlığına çıkan yol ile Selîmiye-Bağlarbaşı caddesinin kesiştiği köşedeki, Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey'in kabristanındadır.), Seyyid Abdullah Geylânî Şemdînî Hakkâri (Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî'nin Süleymâniye kazâsındaki medrese arkadaşı ve talebesinin büyüklerindendir.), Abdullah Erzincânî Mekkî, İsmâil Şirvânî, Ahmed Eğribozî, Şeyh Muhammed Hâfız Urfalı, İsmâil Berzenci, Molla Ebû Bekr-i Bağdadî, Abdülgafûr Kürdî, Muhammed Meczûb İmâdî (Şeyda diye meşhûr), Şeyh Hasen Hâfız Kozani, Şeyh Hâlid-i Cezîrî, âlim, mürşid-i kâmil, Rabbanî ilimler sahibi Seyyid Tâhâ Geylânî Şemdînî Hakkâri, Ahmed Hatîb Erbîlî, İsmâil-i Basrî, Şeyh Yûsuf-i İslâmbolî, Feyzullah Erzurûmî, Muhammed Hâni, Şeyh Fırâkî, Tâhir-i Akrî, Şeyh Tekrîti, Mûsâ

Bendenîhî, Âşık-ı Mısırî (Son icâzet verdiği talebesidir.), Hasen-ı Kudsi, Hüseyin Vâ'iz Malatî, Ahmed Hicâr Halebî, Sâlih Kazzâz-ı Dimeşkî, Ahmed Bikâ'î, Ahmed bin Süleymân Trablûsî Ervâdî, Şeyh Ahmed Tevzekî, ilim ve fazilet sahibi mücâhid-i kâmil Şeyh Şâmil-i Dağıstânî, Abdürrahîm Bustânî Hamevî, Ahmed Kürdî Zemlikânî, Ahmed-i Kürdî, Şeyh Ali Paluvî (Bu zâta, Mevlânâ Hâlid hazretleri, görmeden icâzet vermişlerdir. Kendileri kerâmet sahibi bir zât idi.

Sonra huzûruna kavuştu.). Bunlardan başka çok sayıda icâzetli talebeleri vardır. Meselâ bunlardan biri Şeyh İsrâîl (Ezra'î) olup, Girit adasında insanlara va'z ve nasihatla meşgûl iken, Rumların Girit katliâmı üzerine bütün talebeleri ile bir gemiye binerek, Güney-Amerika'ya gidip orada İslâmiyeti anlatmaya devam etti.

Yüksek kapılarından ilim ve edeb öğrenmekle şereflenen diğer büyük âlimlerden ba'zıları da şunlardır: Bağdat'ta Hanefî müftisi Seyyid Şerîf Es'ad Sadreddîn Hayderî, Şafîî müftisi Seyyid Sibgatullah Hayderî, Seyyid Abdülkâdir Sıdkî Hayderî, Şeyh Yahyâ Mervezî İmâdî, Abdürrahmân Rûzbehânî, Küçük Molla Erbilî, Müderris Tâhâ Harîrî, Ahmed Nevdeşî, İsmâil Köysancakî (Köysancalı müftisi), Mahmûd Ömer Künbedi Mustafa Erbilî, Muhammed Rûzbehânî, Muhammed İmâdî, Osman bin Sindî Necdî, Muhammed Emîn, Muhammed Sa'îd, Ebû Bekr-i Hamevî, Muhammed Erbilî ve başkalarıdır.

Talebeleri son derece kendisine bağlı idi. Bağdat müftisi Şeyh Sadrüddîn hazretleri buyurdu ki: "Eğer bana hocam Mevlânâ Hâlid hazretleri, şu süt kasasını başının üstüne al, çarşı ve pazarda sat, diye emir buyursalar, hiç karşı gelmez, emrine uyarak satardım."

Menkıbe ve kerâmetleri: Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretlerinden sayılamıyacak kadar kerâmet görüldü. Hâlleri ve kerâmetleri dilden dile dolaşıp her yere yayıldı. Menkıbe ve kerâmetlerine dâir müstakil eserler yazıldı. En meşhûr menkıbelerinden ba'zıları şunlardır:

Süleymâniye'de iken, Berzenciler'den silâhlı ikiyüz kişi, Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretlerinin öldürülmesine karar verdiler. Cum'a günü, silâhlı olarak mescidin dış kapısında beklemeye başladılar. Cum'a namazı kılındıktan sonra, bütün halk câmiden dışarı çıktı. Hâlid-i Bağdadî hazretleri, her zaman câmiden en son çıkardı. Dışarı çıkanlar bu silâhlı kişilerin Mevlânâ Hâlid hazretlerine kötülük yapmak niyetinde olduklarını anladılar. Mevlânâ Hâlid hazretleri, mescidin kapısından çıkıp, bu silâhlı ve kötü niyetli kimselere öyle heybetli bir nazarla baktılar ki, bu nazarlar karşısında hepsinin kalbinde müthiş bir korku hâsıl oldu. Öldürmek için gelenlerden ba'zısı nâra atarak kaçıştılar, ba'zıları da yüzüstü düşerek perişan oldu. Bundan sonra, Mevlânâ Hâlid hazretleri ile bütün talebeleri, hiçbir şey olmamış gibi, Cennet misâli olan hânegâha gittiler. Kaçan bu düşmanların çoğu dediler ki: "Mevlânâ câmiden çıkınca, onun omuzlarında heybetli bir arslanın ağzını açmış, üzerimize atlamak üzere olduğunu gördük. O anda aklımız başımızdan gitti, kaçacak yer bulamadık."

Bağdat'ta, sâlih ve faziletli bir insan olan İbrâhim Berzencî hazretleri vefât etmişti. Bu zât geriye ellibin kuruş borç bırakmıştı. Alacaklılar paralarını oğlu Muhammed Efendi'den istediler. Oğlu, bir evi ve kitaplarından başka birşeyi olmadığını söyledi. Alacaklılar, ev ve kitapların, alacaklarına karşılık olmak üzere kendilerine verilmesini istediler. Muhammed Efendi de, derhal Mevlânâ Hâlid hazretlerine gidip durumu anlattı. Hâlid-i Bağdadî (rahmetullahi aleyh) alacaklıları yanına çağırarak; "Sizin alacağınızı ben vereceğim. Muhammed Efendi'den bir ay hiçbir şey istemeyeceksiniz. Ay sonunda size paranızın tamâmını vereceğime senet veriyorum. Vakti gelince parayı benden alır, senedi de Muhammed Efendi'ye verirsiniz" buyurdu. Ay sonunda, alacaklılar gelip, Mevlânâ Hâlid'den parayı aldılar. Sevinerek gittiler.

Bağdat'ta iken Hacı Mahmûd Efendi isminde, servet sahibi, kendisine bağlı bir talebesi vardı. Bu zât, Mevlânâ Hâlid'in şerefli hânegâhlarına ve diğer yerlere kendi eliyle yüzbin kuruş harcaşıp borçlanmıştı. Birgün Mevlânâ Hâlid'in huzûrlarına gidip; "Efendim, borcumun çokluğundan dışarı çıkmağa yüzüm kalmadı" deyince, Mevlânâ Hâlid (rahmetullahi aleyh) buyurdular ki: "Bir ay sabret." O, bunun üzerine; "Aman efendim, sabra takatim kalmadı" diyerek iki defa tekrarladı. Bu tekrar çok yakınlığından ve samimiyetinden idi. Mevlânâ Hâlid de (rahmetullahi aleyh); "Mademki öyle, kaldır şu hasır istediğin kadar al" buyurdu. Mahmûd Efendi de hasırı kaldırdı ve altında bir altın gördü. Altını aldı, başka bir altın gördü ve böylece

her aldığı altının yerinde yeni bir altın gördü. Yüzbin kuruş tamamlanıncaya kadar bu işe devam etti. Mahmûd Efendi bu kerâmeti görünce, Mevlânâ Hâlid'in ellerini öptü.

İsmâil bin Ali adlı zât anlatır: “Şam-ı şerifte iken birgün, Mevlânâ Hâlid hazretlerinin bulundukları yere gittim. Mukaddes iltifâtlarına nail olunca, cezbe hâli gelip, bir nevî gösteriş yaptım. Gözlerimi açınca Mevlânâ Hâlid, Şeyh Muhammed Nâsih hazretlerine şöyle buyurdu: “İsmâil'e söyle, hâl ile cezbe ortaya çıktığında onu tutmak gerekir. Niye izhâr eder de cezbisini tutmaz. Zira zorla cezbe göstermek riyadır. Riya ise zinâdan daha büyük günahtır. Hâline tövbe etsin.” Mevlânâ hazretleri hâlimden kalbimi keşfetmişti.

Bağdat vâlisi Dâvûd Paşa'nın vezirliği esnasında, Osmanlı şehirlerinden birkaçını İranlılar işgal ettiler. O kasabalarda bulunan halkın kitaplarını yağma ettiler. Oradaki âlimlerden birisi, Hâlid-i Bağdadî hazretlerine geldi. Huzûrlarına girip, başından geçen hâdiseyi arz ederek; “Efendim bir kitap alamayacak hâle geldim. Ne yapayım? Hangi işte bulunayım? Sizin merhametinize güvenerek geldim” dedi. Mevlânâ Hâlid hazretleri, yanlarındaki onyedibin kitabı o âlime hediye ettiler. Böylece yanlarında bir kitap bile kalmadı.

Bağdat'ta, tasavvuf büyükleriyle alay eden birisi, ba'zı kendini bilmezleri de toplayarak, Hatm-ı Hâcegân-ı şerif halkası gibi bir halka dizerek, alay etmeye kalkıştı. O saatte cinnet getirdi. Elbiselerini yırtarak attı. Serserice çıplak bir hâlde çöllere düştü. Mevlânâ Hâlid (rahmetullahi aleyh) talebeleriyle sahraya çıkmışlardı. Deliren adamın çocukları ve akrabası ağlayarak Mevlânâ Hâlid'in yanına geldiler. Mecnûnun affedilmesi için yalvardılar. Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri çok sevdiği talebesi Şeyh Mûsâ Cubûrî'nin elinden tutup; “Şimdi o mecnûna doğru git. O hâlden kurtulduğunu bildir” dedi. Talebe, buyurulanı yapmak için o mecnûna gittiğinde, mecnûnu iyileşmiş gördü, iyileşen mecnûn, yaptıklarına tövbe ve istiğfar etti. Duâ ve ibâdetlerle alay etmekten vazgeçti.

Hacca gitmek için, Şam'a uğradığında, bir yalancı ve fâsık, kadıya müracaat edip; “Üç ay önce katırım çalınmıştı. Şimdi Hâlid-i Bağdadî'yi katırımın üstünde gördüm. Katırımı isterim” dedi. Dînin emri gereğince, Mevlânâ Hâlid, hâkimin huzûruna çağrıldı. Fâsık ve yalancı kişi, şâhidlerini de getirip konuşturdu. Hâkim, katırın O iftiracının (yalancının) olduğuna hükmeyletti. Mevlânâ Hâlid hazretleri, katırı o yalancıya teslim etti ve: “Hâkimin hükmüyle hayvan senindir. Lâkin bende bir şüphe var ki, bu hayvan benim yanımda dünyâya geldi, ama bunu kimse bilmez. Ey kişi, müslümanların şehâdeti ile, hayvan senindir. Ben ise, Hak teâlânın müslüman kullarına sû-i zan etmem. Allahü teâlâ, senin katırını getirip benim evime, benim evimde doğan katırı alıp, senin evine koymağa kâdirdir. Irak'dan Şam'a kadar binme ücretini de vereyim. Hakkınız bende kalsın” buyurup, ücreti de verdi. O anda Allahü teâlânın izni ile, yalancının evindeki katır oraya geldi. Yalancının katırını gören iftiracı şâhidler, mübârek ellerine kapanıp; “Efendim, bu adama verdiğiniz hayvan sizindir. Bizler iftira eyledik. Sizi anlamadık. Hayvanı alınız” dediler. Hazret-i Mevlânâ; “Müslümanların şehâdeti ile ve hâkimin hükmü ile, hayvan onundur. Binme ücretini de verdik. Artık geri alınmaz” deyip gözden kayboldu. Hâkim durumu öğrendi. Mevlânâ Hâlid'i aradı, bulamadı. Bu işe sebep olanlar ise barınamayıp, o belden kaçtılar ve perişan bir hâle düştüler.

Mevlânâ Hâlid hazretleri, Şeyh Abdülvehhâb Sûsî'yi, kendilerine vekîl olarak İstanbul'a gönderdi. O da, devlet adamları ile çok görüşüp, kibir ve ucba kapıldı. Büyüklerin yolundan ayrıldı, talebelikten reddedildi. Şeyh Abdülvehhâb Sûsî geri dönüp, Şeyh Yahyâ Mezverî'ye giderek af edilmek için tavassutunu rica etti. O da, Mevlânâ Hâlid hazretlerine gidip durumu arzetti. Mevlânâ hazretleri; “Af etmek benim elimde olsaydı af ederdim. Ne çâre ki “Silsile-i aliyye” (evliyânın) büyüklerinin rûhları onu kapılarından tard etmişlerdir” buyurdu.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri, talebeleri ile, büyük bir cemâat hâlinde, Bağdat'tan Şam-ı şerife hicret ediyorlardı. Şam arazisine geldikleri zaman, Safvek bin Fâris diye meşhûr Şemmer kabilesinden bir yol kesici, birçok yardımcılar ile beraber kâfileyi soymak istedi. Safvek bin Fâris, bu hâdiseyi şöyle anlatır: “Pekçok yardımcılarım ile Mevlânâ Hâlid'in kâfilesine hücum edeceğim zaman, kâfileden beyaz elbiseli, ata binmiş, heybetli birisi görüldü. O zât gözlerimiz önünde o kadar büyüdü ki, büyük bir dağ kadar oldu. Geçen kâfile ile aramızda büyük bir engel teşkil etti. Artık kâfiledekileri seçemez olduk. Boyunun uzunluğu semâyâ kadar

varan bir büyük dağ misâli olan bu zâtı görünce, bir korku titremesi gelerek, mızraklarımız elimizden düştü. Sonra da herkes hayvanlarından aşağı yuvarlandı. Bu hâdiseden sonra kâfilede Allahın sevgili bir kulu olduğunu anladık. Bir ağızdan; “Aman aman, affedin affedin!” diye bağırdık. Daha sonra kâfile görünmeye başladı. Kâfilede Mevlânâ Hâlid’i görünce, hepimiz kusurlarımızın affını rica ve niyaz ettik. Ellerine sarılarak tövbe ve istiğfar eyledik.”

Fazilet sahibi bir zât olan Abdülbâkî Mûsulî anlatır: “Musul vâlisi Yahyâ Paşa, beni, Bağdat vâlisi Dâvûd Paşa’ya ba’zı işlerin halledilmesi için gönderdi. Bağdat’a ulaştığımda, geceyi sarfiyat muhâsebecisi Muhammed Efendi’nin yanında geçirdim. Orada bir ay kalmama rağmen, işleri yoluna koyamamıştım. Param da kalmamıştı, öteden beri Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretlerini severdim. Açlık ve üzüntü ile, bir akşam uykuya dalmıştım. Sabahleyin gusl abdesti almam îcâb etti. Hamam ücreti olmadığı için hamama gidemedim. Hâlimi hadememe açıkladım. Hademem de; “Efendim, Mevlânâ Hâlid hazretleri hakîki bir velî ise, hâlini keşfederek birkaç dirhem gönderir” dedi. Bu söz esnasında kapı çalındı. Elinde bir beyaz mendil ile bir zât içeri girdi. Elindeki mendili teslim edip; “Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretlerinin selâmı var. Bu hediyeyi kabûl etsinler buyurdu” dedi. Hemen gitti. Mendili açtığımızda, hepsi altın olmak üzere yirmibin kuruş vardı. Bu para ile, bütün ihtiyaçlarımı gördüm. Daha sonra duâlarına kavuşmak üzere hânegâhına gittim.”

Âlim ve fazilet sahibi bir zât olan Şeyh Muhammed Hâfız Urfalı anlatır: “Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri, Bağdat’ta kalan hanımı ve oğlu Şihâbüddîn’in Şam’a gelmesi için mektûp yazdı. Onlar da yola çıkıp Urfa’ya geldiler. Bu esnada Mevlânâ Hâlid hazretleri bana hitaben; “Hâfiz! Çoluk-çocuğumuz Urfa’ya geldiler. Sizin evinize indiler. Lâkin Şihâbüddîn vefât eyledi” buyurdu. Bu sözün söylendiği târihi yazdım. Sonra Urfa’ya gittiğimde sordum. Tam buyurdıkları zamanda Şihâbüddîn’in vefâtı vâki olmuştu.”

Âlim ve fazilet sahibi olan Şeyh Ali Süveydî, büyük muhaddislerden (hadîs âlimi) idi. Hadîs-i şerîf senedlerinde kuvvetli bilgisi vardı. İmtihan etmek maksadıyla, Mevlânâ Hâlid hazretlerine geldi. Mûsâfeha esnasında bir hadîs-i şerîf okudu. Mevlânâ hazretleri de bir hadîs-i şerîf okuyup oturdular. Aynı zât, Kütüb-i sitte’de yazılı olan hadîslerden üç hadîsi senedleri ile, imtihan yollu okudu. Mevlânâ hazretleri de, bu hadîslerin asıl senedlerini sahîh olarak okuyunca, o muhaddis, hemen Mevlânâ Hâlid hazretlerinin ellerine kapanıp, kalbine gelen imtihan düşüncesinden tövbe ederek af diledi. Sonradan ilim meclislerinde; “Mevlânâ en büyük velîlerden olup, zâhir ve bâtın ilimlerinde sonsuz bir deniz, biz ise bir damlayız” derdi.

Mevlânâ Hâlid hazretleri çok heybetli idi. Kalbleri çok temiz, berrak ayna gibi idi. Birgün Bağdat’ta talebeleri ile sohbet esnasında; “Bir zulmet geliyor” buyurdular. Yarım saat sonra râfîzî âlimlerinin büyüklerinden Mûsâ Necefi ve on arkadaşı, imtihan için yüksek huzûrlarına geldiler. Beş dakika kadar ayakta durdular. Hepsini bir titreme aldı. Mevlânâ Hâlid hazretleri parmakları ile, râfîzîlere “Oturun!” diye işâret ettiler. Oturduklarında titremenin çokluğundan başlarını yerlere vurdular. On dakika bu hâl devam etti. Mevlânâ Hâlid, onlara hiç iltifât etmedi. Dicleye doğru baktı. Sonra kalkıp nafilâ namaz için mescide gitti. Bunu gören râfîzîler dehşette kaldılar. Kendilerine geldiklerinde; “Bu âlimde büyük bir sır vardır. Hakîkatini biz bilemeyiz” deyip gittiler.

Hacı Halîl Efendi, Sultan Mahmûd Hân’ın saray hizmetçisi idi. Halîl Efendi hacca gitmeye niyet etti. İstanbul’dan Üsküdar’a geçtiğinde, Üsküdar mezarlıklarının içinden bir zât, elinde bir mektûp olduğu hâlde hızlı adımlarla ona doğru koşarak geldi ve; “Aman Hacı Halîl Efendi şu mektûbumu al! Lütfen Şam’a vardığınızda, velîlerin önderi, âriflerin büyüğü Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretlerine ver. Buyurdıklarını ve mektûbu verdiğiniz târihi de unutmayınız. Döndüğünüzde cevâbı alınız” dedi ve yine kabristanlığa doğru yürüyüp uzaklaştı. Halîl Efendi Şam’a gidip, vâlinin konağına misâfir oldu. O akşam Mevlânâ Hâlid hazretleri, hizmetçisine feneri hazırlamasını emredip, vâlinin konağına gideceklerini bildirdi. Konağa teşrîflerinde vâli hürmetle karşılayıp; “Efendim, teşrîfinizden çok memnun olduk. Bunun bu gecede olmasının bir hikmeti olsa gerek” dedi. Halîl Efendi de orada idi. Mevlânâ Hâlid hazretleri bir müddet oturup sonra ayağa kalktılar ve; “Gidelim” buyurdular. Vâli ve Hacı Halîl Efendi de saygıyla kalktı. Mevlânâ Hâlid hazretleri gitmekten vazgeçip durdu. Az sonra tekrar kalktılar. Bu hâl üç

defa tekrar etti. Mevlânâ Hâlid hazretleri son defa kalktıklarında, Hacı Halîl Efendi'ye dönerek; "Hacı Halîl Efendi! Bizim sizde bir emânetimiz vardır" buyurdu. Halîl Efendi de: "Efendim böyle bir emânet yoktur" dedi. Mevlânâ Hâlid hazretleri tekrar; "Elbet olacak. Cebinize ve eşyanıza baksanız" buyurdu. Halîl Efendi'nin hatırına mektûp gelmeyince; "Halîl Efendi! Üsküdar kabristanlığından geçerken, şöyle şöyle bir zât size bir mektûp vermişti" buyurdu. Hacı Halîl Efendi hatırladı ve derhal elini cebine sokup mektûbu çıkarıp verdi. O zaman Mevlânâ Hâlid hazretleri buyurdu ki: "Hacı Halîl Efendi bizimdir (bizim misâfirimizdir)." Vâli de; "Biz köleniz de Efendimindir" dedi. Mevlânâ Hâlid hazretleri; "O başka" buyurdular ve birkaç defa; "Hacı Halîl Efendi bizimdir" buyurunca, Hacı Halîl Efendi: "İnşâallahü teâlâ hacdan sonra efendimizin ayaklarının toprağına yüz sürerim (ziyâret edip misâfir olurum)" dedi. O zaman Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri; "Hacdan sonra gelerseniz bizi bulamazsınız" buyurdu. Hacı Halîl Efendi de; "İnşâallah buluruz" dedi. Mevlânâ Hâlid hazretleri; "Nasîb!" buyurdu. Daha sonra mektûbu açıp okudu ve; "Bize hüsn-i zan etmişler. Zannettikleri gibi olsun" buyurdu. Halîl Efendi hacdan sonra bizi bulamazsınız buyurmasının hikmetini anlayamayıp Hicaz yoluna koyuldu. Mekke-i mükerremeye geldi. Kalabalık bir topluluğun cenâze namazı kıldığını gördü. Onlara; "Ortada cenâze yok. Kimin namazını kılıyorsunuz?" diye sordu. Onlar da: "Şam-ı şerîfte Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri vefât etti. Onun namazını kılıyoruz" cevâbını verdiler. Bu vefât haberini alınca, Halîl Efendi kendine geldi. Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretlerinin kerâmetini anladı. Haccı edadan sonra, Şam'a oradan da İstanbul'a gitti. Üsküdar'a geldiğinde kabristanlığın kenarında mektûbu veren zâtı gördü. O zât Halîl Efendi'ye; "Efendim! Siz mektûbu verdiniz, bizim de işimiz oldu" deyip, kabristanlığa doğru uzaklaştı.

Mevlânâ Hâlid hazretleri, birgün yolda yürürken bir hıristiyana nazar ve iltifât etti. Hıristiyan, feryâd edip cezbeye kapıldı ve ağlayarak Mevlânâ'nın arkasından yürüdü. Hânegâha girdi. Müslüman oldu. Se'âdete kavuşanlar arasına girdi. Bu hâl açıkta olduğundan herkes gördü.

Süleymâniye'nin meşhûr âlimlerinden ba'zısı, Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretlerini, aklî ve naklî ilimlerin en zor ve ince mes'eleleri ile mağlup etmek istediler ise de, kendileri yenildiler. Yanlarında câhil gibi kaldılar. Çaresiz kalıp, Irak'ın her bakımdan en büyük âlimlerinin allâmesi, müslümanların âlimi olan ve huccet-ül-İslâm denen hucceti, efendimiz, üstadımız Şeyh Yahyâ Mezverî İmâdî hazretlerine mektûp yazıp; "Süleymâniye âlimleri tarafından, dîn dünyâ ilimlerinin allâmesi, müslümanların hucceti, efendimiz, üstadımız Yahyâ Mezverî İmâdî hazretlerinedir. Hak teâlâ müslümanları uzun hayatınızla bereketlendirsün. Şehrimizde, Hâlid isminde bir zât zuhur eyledi. Hindistan'a gidip geldikten sonra, vilâyet-i kübrâ ve insanları irşâd da'vâsında bulunuyor. Bu zât, din ilimlerini mükemmel bir sûrette tahsîl ettikten sonra, terk eyledi. Yanlış yollara saptı. Bizler onu ilimde yenemedik. Büyüğümüz sizsiniz! Üzerinize vâcibdir ki, bu tarafa gelip, yanlışlığını ve zararlarını def edip, onu yenesiniz. Gelmeyecek olursanız, bu fikirleri bütün insanlara ve diğer şehirlere yayılacaktır" dediler. Bu mektûp, Şeyh Yahyâ'nın eline geçince, ba'zı talebesi ile birlikte, Süleymâniye yolunu tuttu. Şehre yaklaşıncı, bütün âlimler, karşılamağa çıkıp, eline yüz sürüp, herbiri kendi evine da'vet ettiyse de, kabûl etmedi ve; "Bu saatte o zâtla görüşmem lâzımdır" deyip, Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî'nin hânegâhına doğru gitti. O devlethâneye girince, Mevlânâ Hâlid hazretleri kalkıp kapıda karşıladı ve müsâfeha ettikten sonra, yanlarına oturttu. Şeyh Yahyâ'nın kalbinde, bir takım ince ve zor mes'eleler vardı. Bunları sorup imtihan edecekti. Daha ağzını açmadan, hazret-i Mevlânâ, Şeyh'e hitaben; "Din ilimlerinde çok müşkil mes'eleler vardır. İşte biri şudur ve cevâbı budur; diğeri şudur, cevâbı budur" buyurup, Şeyh'in kalbindeki bütün suâlleri ve cevaplarını söyledi. Şeyh Yahyâ anladı ki, bu mübârek zât, evliyânın büyüklerindendir. Hemen özür ve af diledi. Tövbe edip Mevlânâ hazretlerinin büyük talebelerinden oldu. İftiracılar bunu duyunca perişan oldular. Mevlânâ hazretleri, Şeyh Yahyâ'yı çok severdi.

Şam'da tâ'ûn hastalığı vâki oldu. Mevlânâ Hâlid hazretleri oradan ayrılmak istemediler. Tâ'undan ölenlerin şehîd olacağı hakkında hadîs-i şerîfleri okurlardı ve bu yüksek dereceye kavuşmak isterlerdi. O sırada birisi gelip; "Efendim duâ edin de bana tâ'ûn bulaşmasın" diye yalvarınca, ona duâ ettiler. O kişi kurtuldu. Kendileri için ise; "Rabbime kavuşmağı istememekten haya ederim" buyurdu.

Mevlânâ Hâlid hazretlerinin çocukları: Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretlerinin dört oğlu vardı. Biri Şihâbüddîn olup, Urfa'da vefât etti. Sonra Behâüddîn vefât etti. Ardından Abdürrahmân vefât etti. Dördüncü oğlu Necmüddîn, babasının vefâtından sonra dünyâyâ geldi. Onun da iki oğlu dünyâyâ gelmiştir. Temiz soyu devam etmektedir.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretlerinin oğlu Muhammed Behâüddîn'in beş yaşına girmesine birkaç ayı vardı ki, bu yaşta çok güzel Kur'ân-ı kerîm okurdu. Muhterem hocaları, Şeyh Muhammed Nâsîh hazretleri idi. Arapça, Farsça ve mahallî dilleri çok güzel konuşurdu. Şekil, tabiat, cömertlik ve merhamet bakımından Mevlânâ Hâlid hazretlerine çok benzerdi. Çok küçük yaşta olmasına rağmen şefkatinin çokluğundan, bir kimseye bir belâ ve âfet gelse, o kişinin bu durumdan kurtulmasına çalışırdı. Tâ'una yakalandığı zaman, babasının nûr yüzünde hüzün alâmetleri belirmişti. Cum'a gecesini sabaha kadar hastalığı devam etti. Şeyh İsmâil Gazzî hazretleri buyurdu ki: "Kapıcı kapımı çalınca, gözbebeğimin vefât ettiğini anladım. Hemen evin kapısından dışarı çıktım. Kapıcı vefât haberini söyleyerek; "Mevlânâ Hâlid hazretleri sizi istiyor" dedi. Derhal yanına vardım. Evin güneşliğinde oturduğunu gördüm ve hemen ellerini öptüm. Sıkılganlığımdan, huzûrlarında ayakta durdum. Bir saat geçtikten sonra edeblice oturdum. Mübârek, nurlu elleriyle başımdan tutup alnımdan öptü. Cenâb-ı Hakka şu şekilde duâ etti:

"Ey Rabbim! Bu musibete sabır ve genişlik verip, beni sevinçle rızıklandırdın. Önümde rûhunu aldın. İnşâallah yüksek katınızda büyük bir nasîbi olur. Oğlum Behâüddîn mîknatısımızdır. Bizi kendisine çeker. Biz ona uyarız. Vekîlimizdir" buyurdu. Nûrlu yüzlerinde sevinç doğmuştu. Merhum oğluna sabır ve tahammül etmenin faziletlerini içine alan sohbet ve va'za başladı. Âhirete göç eden bu temiz yavrunun Kasiyûn dağındaki bir tepeye defnolunmasını emretti. Bu yere bundan evvel kimse defnolunmamıştı. Şeyh İsmâil ve Şeyh Muhammed Nâsîh hazretlerine techiz ve tekfinini emir buyurdu. Cenâze yıkandıktan sonra, müslümanların omuzlarında, adı geçen yere götürüldü. Bizzat Mevlânâ Hâlid hazretleri İmâm olup, cenâze namazını kıldırdıktan sonra defneylediler. Ağlayanlara ve kalbi mahzûn olanlara teselli verip insanları teskin ederdi. Definden sonra Addâs Câmî'ne giderek, Cuma namazını kıldırdıktan sonra, adı geçen Câmî'nin hücresinde tâ'una tutulmuş değerli talebelerinden Molla İsmâ hazretlerinin yanına vararak, hâl ve hatırını sorup, alâka gösterdi. Molla İsmâ'ya şöyle buyurdu: "Ey İsmâ!.. Ölümünden hiç korkma. Dâima uyku ile uyanıklık arasında bulun. Zîrâ senin kalbine yöneldik. Artık şeytan tasallut edemez. Oğlum Behâüddîn ile karşılaştığında selâmımı ulaştır. Ona korkmamasını söyle. Yakın zamanda inşâallah biz de geleceğiz." Vedâdan sonra Cennet misâli yüksek hânegâhına gitti.

Behâüddîn'in vefâtından sonra, diğer oğlu Abdürrahmân da aynı senenin Zilka'de ayında tâ'undan vefât etti. Abdürrahmân gayet zekî, merhamet sahibi, akıllı bir çocuk idi. O da defin hazırlıkları bitince Kasiyûn isimli tepeye, kardeşi Behâüddîn'in mezarının kuzey tarafına defnedildi. Çok kalabalık bir cemâat cenâzesinde bulundu.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri, oğlu Behâüddîn'in defnine gittiği zaman, kendisinin de yakında vefât edeceğini anladı. Bunun üzerine kabrinin kazılmasına dâir Şeyh Abdülkâdir Deymânî'ye emir verip, nerede defnolunacağını bildirdi.

Abdürrahmân'ın defninde, daha önce ta'yin ettiği kabrin kazılmamış ve hazırlanmamış olduğunu görünce üzüldü. Şeyh Abdülkâdir'e; "Zannedersem, kazıcıya verecek paran yoktur" buyurup, bu talebelerine birkaç gümüş verdi ve; "Muhakkak, bugün kazın! Kazınca bir taşta rastlarsınız. Vefâtım günü, o kayayı kırma sebebiyle zahmet çekip, kabrimi belki vaktinde kazıp, yetiştiremezsiniz. Mezar, boyunuz derinliğinde olsun" buyurdu. Gerçekten iki arşın miktarı kazıldıktan sonra, buyurdıkları gibi, büyükçe bir taş görüldü. Bu kerâmetini de herkes gördü. Buyurdıkları miktarda kazıldı.

Vefâtı: Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri, son zamanlarına doğru, yanlarında bulunan emânet kitapları sahiplerine vermek için ayırmağa başladılar. Bir ara talebelerinden birini gönderip, Şeyh İsmâil Angârî'yi çağırttı. Ona; "Buradan hiç bir yere çıkmam. Ancak oğlum Behâüddîn'in yanına gitmeyi isterim? buyurdu. Şeyh İsmâil: "Efendim güneşin hararetinden oraya gitmek ve orada oturmak mümkün olmaz" deyince Mevlânâ Hâlid hazretleri; "Güneşin

harareti bize zarar vermez” buyurdu. Daha sonra kütüphânesinin önünde oturdu ve; “Ey İsmâil; Beni dinle, asla muhalefet etme. Vefâtımdan sonra, çoluk-çocuğum, fıkıh kitaplarım, diğer hukukî işlerim için yerime vasî olarak, İsmâil Enârenî’yi ta’yin ettim. Ondan sonra Muhammed Nâsih, sonra Abdülfettâh, ondan sonra da seni seçtim. Malımın üçte birini namaz, borcumun iskâtı için ayırın. Bir su sarnıcı inşâ edin. Ben zannederim ki, ümmetin iyi zâtlarından ba’zı ihlâs sahipleri, bu makamda, sevdiklerimiz için dergâh bina ederler. Malımın üçte birinden geri kalanı da, kapımızda olan fakirlere ve yoksullara verilsin. Ölümümden daha büyük bir musibet size gelmez. Ona karşı sabır ve tahammül gösteriniz. İnsanlarla münâkaşa etmeyiniz” buyurdu. Şeyh İsmâil de; “Efendim, bugün kalblerimizi hüzün ve kederle doldurdunuz. İnşâallah bu emir gelmez de ömrünüz uzun olur” dedi. Mevlânâ Hâlid hazretleri, “Ey İsmâil! Biz Şam’a ancak ölmek için geldik. Buraya geliş gayemiz başka bir şey değildir. Cenâb-ı Hak, Beyt-i mukaddesi ve Nebiyy-i zîşânı ziyâreti ve Hâcc-ı ekberi, bize geçmiş senelerde nasîb etti. İnşâallah saâdet-i ebediyyeye nail oluruz. Başka birşey istemiyoruz. Ba’zı inkarcıların size yapacağı eza ve cefâdan korkuyoruz. Bilhassa falan kimsenin eza ve cefâsından korkuyoruz. Hak teâlâyâ yalvararak duâ ediyoruz ki, size eziyet verecek olan o kimse fazla yaşamasın. Çünkü sevdiklerimize iftira ederek zahmet verir” buyurdu. Buyurdıkları gibi, kendilerinden kısa bir müddet sonra o kimse öldü.

Birgün Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri, Şeyh İsmâil Gazzî’ye buyurdular ki: “Bütün kitaplarımı vakfettim.” O esnada içeriye Şeyh Muhammed Nâsih Efendi girdi ve; “Efendim Seyyid Hüseyin Efendi ve beraberinde ba’zı âlim zâtlar, size ta’ziyeye geldiler” dedi. Daha sonra onları karşılayıp, oturmalarına müsâade ettiler. Oğlu Abdürrahmân için ta’ziyelerini kabûl etti. Ziyâretçiler gidince, Şeyh İsmâil Efendi de izin alıp ayrılmak istedi. Mevlânâ hazretleri: “Bugün burada kalınız” buyurdu.

Sonra da; “İnsanların; “Mevlânâ Hâlid kerâmet izhar ediyor” demelerinden korkmasaydım, bütün arkadaş ve dostlarımla vedâlaşırdım. Bu Cum’a gecesi gideceğimizi zannediyorum” buyurdu. Daha sonra kendisine yemek getirildiğinde; “Bu ve bundan başka yemeklerden yiyemeyeceğim, ölümü isteyen hem de yemek yiyen hiç bir kimse gördünüz mü?” buyurdu. Uzun bir müddet dünyâ yemeklerinden yemedi. Sonra; “Dünyâ yemeklerine doymuş olduğum hâlde, Rabbime kavuşmayı arzu etmem” diyerek, evlâdı ile şakalaşan bir baba gibi, ayaklarını evin içinde yere vurdu. Bundan önce böyle bir hâl kendilerinden görülmemişti. Bundan sonra kitapların bulunduğu yere gitti. Emânet aldığı kitapları sahiplerine göndermeğe başladı. Çoluk-çocuğuna teker teker nasihat ve vasiyyet ederek vedâlaştıktan sonra; “Biz bu Cum’a gidiyoruz” buyurdu. Sonra mescide teşrîf etti. İkinci namazını kıldıktan sonra, medresenin olduğu tarafa yöneldi. Kapısına geldiklerinde, sevdiklerinden İsmâil Gazzî’yi yanına çağırıp iltifât etti. Kütüphânesinin önünde oturdu, önceki vasiyyetini ve nasihati tekrar etti. Şöyle buyurdu; “Namaz borcumun iskâtı için vasiyyet ettim. Allahın birliğine yemîn ederim ki: Baliğ olduğum zamandan bugüne kadar bir vakit namazımı kazaya bırakmadım. Kuşluk ve teheccüd namazlarını da eda ettim. Bu sözleri işitip de, “Mevlânâ Hâlid, hayrat ve hasenata muhtaç değildir” demeyiniz. Vefâtımdan sonra, hayır ve iyiliklerde bulunup, fakirlere yemek yediriniz. Fâtiha-i şerîfe ve İhlâs-ı şerîflerde bizi unutmayınız. Bir kimse yukarıda işâret ettiğim haklarıma muhalefet ederse, âhirette beni göremez. Çoluk-çocuğuma hoş nazarla bakınız. Seçtiğim vasim Şeyh İsmâil Enârenî’dir. Benden sonra irşâd vazîfesinde bulunacak seçtiğim talebemdir. Bu husûsu hiç kimse hatırlından çıkarmasın” buyurup, İsmâil Gazzî’ye: “Bana kalemi ver, vakıf şartlarını yazayım” buyurdu ve mübârek ellerine kalem alıp; “Bu kitapları Allah için vakfettim. Vakfımın şartları şunlardır” diyerek şartlarını yazdı. Sonunda da; “Bu yazılan şartlarla vakfettiğim kitaplarımın küçük bir tanesi de olsa değiştiren, noksanlaştıran kimseler üzerine; Allahın, meleklerinin ve bütün insanların la’neti yağısın” buyurdular. O esnada talebelerinden olan Hanefî mezhebi fıkıh âlimlerinin büyüklerinden Seyyid Muhammed Emîn İbn-i Âbidîn içeri girdi ve ba’zı sorular sordu. Mevlânâ Hâlid hazretleri, her soruya cevap verdikten sonra da, hangi kitaplarda olduğunu söyledi ve bu arada; “Şu kitabı getirin” buyurdu. O kitaptaki delîllerini de gösterdi. O zaman İbn-i Âbidîn hazretleri; “Efendim! Dün gece rü’yâmda Hazreti Osman’ın vefât etmiş olduğunu gördüm. Çok büyük bir kalabalık oldu. Cenâze namazını ben kıldırıdım” diyerek rü’yâsını anlattı. Mevlânâ Hâlid hazretleri de; “Ey İbn-i Âbidîn! Yakında ben vefât ederim. Sen de kalabalık bir cemâat ile cenâze namazımızı kıldırırsın. Çünkü ben, Hazreti

Osman'ın evlâdındanım" buyurdu. İbn-i Âbidîn bunu duyunca çok üzüldü ve rû'yâsını anlattığına çok pişman oldu.

Daha sonra Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri, sevdiklerine şöyle vasiyyette bulundu: "Muhammed aleyhisselâmın sünnetine uyunuz. Üzerinde bulunduğumuz doğru yol üzere olunuz. Karşılaşacağınız güçlüklerle sabr ve tahammül gösteriniz. Bizim vefâtımızdan daha büyük musibet size ulaşmaz. Şekil ve şemailimi sayarak, bağırıp çağırarak ağlamak sûreti ile, rûhuma zahmet vermeyiniz. Etrâfa mektûplar yazarak, vefâtıma hiçbir kimsenin üzülmemesini ve ağlamamasını tenbîh ediniz. Beni seven ve bana muhabbet eden, Allah rızâsı için kurban kesip sevâbını benim rûhuma göndersin. Rûhuma Kur'ân-ı kerîm ve Fâtihalar, kıymetli duâlar göndersin. Dünyâ sevgisi ile gönülleri dolan kimseler gibi sakın siz de; "Sadakaya muhtaç değilim. Ancak Fâtîha ve İhlâs-ı şerîflere muhtâcım" demeyiniz. Benim için iyiliklerde bulununuz. Sadaka veriniz sizi bize yaklaştıracak işler işleyiniz, ömrümüz elliye ulaşmıştır. Otuzbeş senelik farzları iskat ve kaza edersiniz, ömrümüzde kuşluk ve teheccüd namazlarını diğer beş vakit farz namazlar gibi hiç terk etmedim. Ey İsmâil, talebe ve arkadaşlarımla kıymetini biliyorsun. Onlara sıkıntı verecek şeylerden sakın. Zannederim ki, yakın zamanda talebelerim için bir dergâh inşâ edilir."

Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri bu nasihatleri yaptığında, sıhhatleri ve afiyetleri yerinde idi. Sonra evlerine girdiler. Uzun zaman evden çıkmadıkları görülünce, talebeler, evinin hizmetçisinden haber sorup, içeri girmek ve mübârek cemâlini görmek arzularını bildirdiler. İçeri girmemeleri hakkında haber gelince, talebeleri bir hüzün ve elem kapladı. Bir daha yanlarına girmemek şartı ile tekrar izin istediler. O zaman içeri girilmesine müsâade ettiler. İsmâil Efendi beraberlerinde olduğu hâlde, yirmi kişi huzûrlarına girip, ziyârette bulundular. Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri, sağ yanlarına yatmış bir vaziyette murâkabe hâlinde idi. Hâl ve hatırları sorulunca, teşekkür ve iltifât olarak gözlerini açıp, fazla kalmamalarını ve fazla konuşmamalarını işâret ettiler. Talebelerinden İsmâil Efendi; "Efendim zât-ı âlileriniz su isterler mi?" dedi. Mevlânâ Hâlid hazretleri hâl ile; "Dünyâ ve içindekilerden vazgeçtim. Şu anda Hak ile meşgûlüm" demek istediler. Bu hâllere şâhid olanların hepsi, mübârek ellerini öpüp, titreyerek ve büyük bir şaşkınlık içinde dışarı çıktılar. Dışarıda başka talebeler ve sevenleri, Mevlânâ Hâlid hazretlerinin hâlinin nasıl olduğunu haber almak için bekleyiyorlardı. Onlara gördüklerini anlattılar.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri, o gece yatsıdan sonra çoluk-çocuğunu yanlarına çağırdılar. Onlara hitaben; "Hepinize hakkımı helâl ediyorum. Birbirinizden ayrılmayınız. Vefâtınıza kadar bu evde kalınız" buyurdular. Abdest alıp bir miktar namaz kıldıktan sonra; "Şu anda tâ'ûna tutuldum" buyurdular. Mübârek yüzleri sarardı. Sabahleyin de çoluk-çocuğuna dönerek tekrar buyurdu ki: "Bundan sonra beni meşgûl edip benden birşey istemeyiniz. Bir şey isterseniz vekîlimden isteyiniz. Beni Hakla meşgûl olmaktan alıkoymayınız. Hiçbir kimse ile sohbet etmek istemiyorum. Rabbim ile meşgûlüm. Yanımda hiç kimse bulunmasın." Göz uçları ile kibleye yönelip sağ yanı üzere yatarak, murâkabe ve Allahü teâlânın kudretini tefekkürle meşgûl olmaya başladı. Hastalığının şiddetinden; "Ah! vah!" gibi sesler asla duyulmayıp, her a'zâsından, hattâ mübârek saçlarından Hakkın zikrinin belirtileri görülüyordu. Müezzin ezan okumağa başladığında, Mevlânâ Hâlid hazretleri Fecr sûresinin son âyetlerini okudu. Meâlen; "(Sonra Allah mü'min kimselere şöyle buyurur) Ey (îmânda sebat gösteren Allahı anmakta huzûra kavuşan) itaatkâr nefis, dön rabbine (Cennetle sana hazırladığı ni'metlere) sen O'ndan (sana verdiklerinden ötürü) râzı, O da senden (îmânın sebebiyle) râzı olarak. Haydi gir (sâlih) kullarımın içine. Gir Cennetime." Bu âyet-i kerîmeleri okuyup bitirdikten sonra, mübârek rûhları Cennet-i a'lâyâ uçtu ve Allahü teâlâyâ kavuştu.

Kapısında bulunan âbidler, talebeleri, sevdikleri, vefâtlarını işitince, müteessir olarak kendilerinden geçtiler. Talebelerinden İsmâil Efendi, oradakilere; "Evliyânın vefâtı, bir evden öteki eve gidişi gibidir" hadîs-i şerîfini naklederek, nasihatte bulundu. Talebelerinin önde gelenlerinden İsmâil Efendi, Muhammed Nâsih, Ahmed Efendi, Ahmed Mekkî Efendi, Muhammed Sâlih Efendi ve Şeyh Abdülkâdir Efendi beraberce Mevlânâ Hâlid hazretlerinin vefât ettiği odasına girdiler. Onu saf ve temiz, ebedî istirahatata çekilmiş bir şekilde görünce, mübârek ayaklarından öpüp göz yaşları döktüler. Daha sonra Şeyh İsmâil Efendi; "Kendimi,

öldükten sonra dirileceğimiz yer olan haşr meydanında sanmıştım. Mevlânâ Hâlid Efendimizin yüzleri, gözleri kamaştıracak derecede nurlu idi. Her hâli ile nûr saçışları, veliliğine işâret ediyordu” dedi. Şeyh İsmâil sözlerine devamla, “Elini öptüğüm zaman, mübârek terlerinin misk gibi koktuğuna şahid oldum. Böyle hoş koku şimdiye kadar koklamış değildim. O güzel kokuyu yüzüme ve gözüme sürmeye başlamıştım. Cân-ü gönlüm, şeker lezzeti bularak hayat buldu” diyerek o günkü hâllerini anlattı.

Önde gelen talebeleri, Mevlânâ Hâlid hazretlerinin nâzik vücûdlarını tam bir hürmet ve saygı ile medresede kendileri için yaptırdıkları teneşir tahtasına koydular. Şeyh İsmâil Efendi, Şeyh Muhammed Nâsih Efendi, Şeyh Abdülfettâh Efendi, Şeyh Muhammed Efendi, Mevlânâ Hâlid hazretlerini yıkama, techiz ve tekfinleri ile meşgûl oldular. Sonra mescidde yüksek bir mahalle konarak, bütün halka ziyâret için izin verildi. Herkes girerek, mübârek na’şları etrâfında halka oldu. Sabaha kadar Kur’ân-ı kerîm, salât-ü selâm, Kelime-i tevhîd ve duâlar okundu. Sabah namazı kılındıktan sonra, Cennet misâli hânegâhtan, Emevî Câmii’ne, müslümanların parmakları üzerinde kalabalık bir cemâat ile götürüldü. Kalabalık, çarşı ve pazarları doldurdu.

Çok dehşetli o günde, nurlu na’şlarını mezkûr câminin musallasına izzet, ihtiram ve şerefle koydukları zaman, binlerce insan cenâze namazlarını kıldılar. Namazda, talebesi ve Hanefî mezhebi fıkıh âlimi İbn-i Âbidîn hazretleri imamlık yaptı. Kalabalıktan ötürü cenâze namazını kılamayan birçok kimse, Şafî mezhebine göre tekrar kılınan cenâze namazına iştirâk ettiler. Şeyh İsmâil Enârenî, sonradan kılınan cenâze namazını kıldırmak için, Şeyh İsmâil el-Kuzberî’ye emir ve ruhsat verdi. Evliyâ kâfilesinin reîsi Mevlânâ Hâlid hazretlerinin tabutu başında, Emevî Câmii baş müezzini;

“Velîlerin reîsinin rûhu beden kafesinden uçup bekâ bahçesine gitti” diyerek, yüksek sesle vefâtını îlân etti. Sonra duâ ederek; “Ezel ve ebedde yalnız olan, bir olan cenâb-ı Hakki tesbih ve tenzih ederim. Kuvvetlilerin zarar veremediğini tenzih ve tesbih ederim. Herşey yok olacaktır. Sâdece O’nun zâtı bakî kalacaktır. Hüküm O’nundur. O’na dönülecektir. Tâat ederek Allahü teâlâyâ yalvarın! Biliniz ki, muhakkak âlimlerin ölümü, âlemin ölümü gibidir. Duâlarımız, büyük velî ve bu âlemin kutbu Mevlânâ Hâlid hazretlerinin üzerine olsun, ölmeyen ve hayat sahibi olan Allahü teâlâyı tesbih ve tenzih ederim” dedi. Göz yaşartan bu duâyı okudukça, bütün cemâat ağlamaya başladı. Ondan sonra tabut, müslümanların parmakları üzerinde taşınarak, Kasiyûn’da “Tel” denen tepeye getirildi. Bu yer, şimdi Sâlihiyye adı ile anılmaktadır. Cenâzenin defni sırasında hoş bir koku etrâfa yayıldı. Bunu orada bulunanların hepsi hissetti. O hoş kokunun hâlâ orada mevcûd bulunduğu, ziyâret edenlerce söylenmektedir.

Talebelerinden dört kişi kabrin içerisine girip, mübârek cesedi tam bir olgunlukla ve hürmetle, Allahü teâlâyı zikrederek, âşıkların gözlerinden gizlediler. Bu esnada halk ağlayarak ayrılış gözyaşları döktüler.

Sünnet olan telkin, Şeyh Ebû Bekr hazretlerine havale edildi. Telkinden sonra Şeyh Ebû Bekr, mis kokulu kabirleri üzerine kapanıp, çok zaman geçtikten sonra kendisine gelebildi. Sonra bütün cemâat yavaş yavaş geri döndü.

Mevlânâ Hâlid hazretlerinin vefâtından sonra, sevenlerinden biri, rû’yâsında Muhyiddîn-i Arabî’nin kabirden çıktığını, Kasiyûn dağına gelip, Mevlânâ Hâlid hazretlerine selâm verip, ziyâret ettiğini gördü. Rû’yâsını şöyle anlattı: “Ben de onunla birlikte oraya gittim. Orada çok yüksek binaların bulunduğunu, Mevlânâ hazretlerinin de Muhyiddîn-i Arabî’ye kavuşmak için sür’atle yürüdüğünü, birbirlerinin boynuna sarıldıklarını, selâmlaştıklarını gördüm. Muhyiddîn-i Arabî (rahmetullahi aleyh); “Gözlerimiz yolda kaldı, neden bu kadar geciktiniz?” dedi. Bunun üzerine Mevlânâ; “Ben meşgûlüm. Rabbim, bana sekiz Cennet kapısını açtı. Her kapıya, bana tâbi olanlardan birinin oturmasını buyurdu. Hattâ tâ’undan ölenleri de Cennete koyuyorlar” buyurdu. Bunun üzerine Cennetin sekiz kapısının açıldığını ve içindeki ni’metlerin güzelliğini, her kapıda Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî’nin talebelerinden birinin, gelenleri seyrederek bulunduğunu gördüm. O anda Mevlânâ’dan yardım isteyip, tâ’unun Şam’dan kalkmasında şefaâtçi olmasını istirhâm ettim ve; “Allahü teâlânın izni ile kalkar” buyurdu. Çok geçmeden Şam’dan tâ’un (veba) kalktı.

Mevlânâ Hâlid hazretleri; uzuna yakın boylu, iri yapılı, buğday tenli, burnunun ortası yüksekçe, gözleri iri ve siyah, sakalı sünnete uygun olup, siyahı beyazından fazla idi. Güler yüzlü, kolları uzunca, geniş göğüslü, vakarlı ve çok heybetli idi.

Eserleri: Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri, çeşitli ilimlerde eserler yazdı. Bilhassa “İrâde-i cüz’iyye” risalesinin bir benzeri o zamana kadar yazılmamıştı. “Rabita risalesi”nin birçok şerh, tetimme ve ta’likleri vardır. Hele Fârisî dil ile yazdığı, ince rûhunun terennümlerini bildiren “Dîvân”ı, bir şaheserdir. Okuyanlar, zekâsının kuvvetini, görüşünün keskinliğini, aklının üstünlüğünü, kalbinin temizliğini, san’atkarâne üslûbunu, evliyâlıktaki derecesini ve muhabbetinin çokluğunu görür. Eserlerinden biri de “İ’tikâdnâme” olup bu kitap, İslâmın beş şartını ve İmânın altı şartını bildirmektedir. Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri bu eserini Farsça olarak yazıp, “İ’tikâdnâme” adını verdi. Mevlânâ Hâlid hazretlerinin kardeşi, büyük velî Mevlânâ Mahmûd Sâhib’in talebelerinden Kemahlı Hacı Feyzullah Efendi de, bu kitabı Türkçeye tercüme ederek, “Ferâid-ül-fevâid” ismini verdi. Her müslümanın okuması ve çoluk-çocuğuna okutması gerekli olan bu eser, Hakikat Kitabevi yayınları arasında, “Herkes Lâzım Olan İmân” ismiyle neşredilmiştir. Ayrıca bunun Almanca, Fransızca, İngilizce ve Arapça tercümeleri de yapılarak bastırılmış, Hakikat Kitabevi tarafından bütün dünyâya dağıtılmıştır.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretlerinin bir de “Câliyet-ül-ekdâr” adında, salevâtü şerîfe kitabı vardır. Okunması, keder ve üzüntüleri giderir. Bundan başka; Cem’ul-fevâid min câmi’il-usûl ve mecmeu’z-zevâid, Hayâlî haşiyesi, Şerh-ur-Remlî haşiyesi, Risâletün fil-ibâde, Arabî ve Fârisî mektûbât, Risâletün fî isbât-ır-râbita, Risâletün fî âdâb-il-mürîd maaşseyhihî, Risâletün fit-tarîk, Makâmât-ı Harîri haşiyesi (tam değil), Zemahşerî’nin “Etbâk-üz-zeheb”i üzerine Fârisî bir şerh, Siyâlkûtî haşiyesi, Şerh-i akâid-i Adûdiyye, El-lkd-ül-cevherî fil-farkı beyne kesbî el-Mâtürîdî vel-Eş’arî v.b.dir.

Eserlerinden seçmeler:

Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî, hocası Abdullah-i Dehilevî hazretlerinin, Hindistan’daki vekîli, Ebû Sa’îd Müceddidi hazretlerine gönderdiği bir mektûbunda özetle buyuruyor ki:

“Ebû Sa’îd Müceddidi Ma’sûmi hazretlerinin yüksek huzûrlarına arz ederim. Büyük makamlar, yüksek mertebeler sahibi, baba ve dedelerinizin nihâyetsiz feyz ve yüksekliklerinden, eşsiz hocamızın (canım onu yaradana feda olsun) bu zavallıya ulaştırdıkları, yazıya ve söze sığacak cinsten değildir. Bu büyük ni’metin şükrü için olan çalışmaları arz ediyorum. Bütün Anadolu, Arabistan (Hicaz), Irak, İran’ın bir kısmı, bütün Kuzey Mezopotamya, “Silsile-i aliyye” büyüklerinin cezbe ve te’sîrleriyle dolmuş olup, gece ve gündüz; mahfil, meclis, mescid ve medreselerinde İmâm-ı Rabbânî Müceddid ve Münevvir-i elf-i sâni’nin (rahmetullahi aleyh) medhi ve güzel zikri yapılmaktadır. Küçük-büyük herkesin dilinde hep o anılmaktadır.”

Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri, muhtelif zamanlarda yazdığı mektûplarından ba’zılarında şöyle demektedir:

“Allahü teâlâyâ hamd, Muhammed aleyhisselâma, temiz âline ve seçkin Eshâbına salât ve duâdan sonra biliniz ki, bir kimse kendisini iyi sıfatlarla süslenmiş, güzel ahlâkla bezenmiş bilir ve görür, kendini bir başkasından üstün tutarsa, bu, ulûhiyyet da’vâsına kalkışmak olup, sonsuz olarak tard olmasına sebep olur. Allah korusun! Nitekim İblîs (şeytan); “Ben ondan (Âdem aleyhisselâmdan) iyiyim” dedi ve bu sözü onun kovulmasına sebep oldu.

O hâlde son derece korkmalı ve titremelidir ki, hiçbir talebeyi, hiçbir kimseyi hattâ içki içeni dahi, kendinden aşağı bilmemelidir. Bu, içki içmek haram ve kötü değildir ma'nâsına düşünülmemelidir. Böyle itikâddan Allahü teâlâyâ sığınım. Belki son nefeste kimin imânla gidip gidemeyeceğinin bilinmediğindendir. Çok içki içenler vardır ki, sonunda pişman olup, titreyen elleriyle, Hakîm-i mutlakın dergâhının istiğfar, pişmanlık ve tövbe eteklerine sıkıca tutunmuş, iyiler defterine kayd olmuşlardır. Çok riyâzet çeken zâhidler vardır ki, sonunda fâcirler tarafına kaymış, belki küfür alâmetlerini işlemişlerdir. Allahü teâlâdan dünyâ ve âhirette bize afiyet vermesini isteriz.

O hâlde talebenin çokluğu ve teveccühün te'sîrli oluşuna gurûrlanmamalı, aldanmamalıdır. O te'sîr başka bir yerden olabilir. Bilmelidir ki, muhakkak başka yerdendir. Dünyâ leşini, ya'nî dünyalık sayılan şeyleri, mutlak olarak hiç kimseden, bilhassa talebeden kabûl etmeyiniz. Az veya çok, önemli değildir. Çok kalb kırılmasına sebep olmadıkça, yahut bu taraftan (bizden) bir işâret olmadıkça bu minval üzere olmaya çalışınız. Bütün âlem münkiriniz ve düşmanınız olsa, yahut muhlisiniz ve dostunuz bulunsa, murâd olan şeyden kıl ucu kadar sapmayınız. Sâdece hakiki sevgilinin rızâsını isteyiniz, bu yeter.

Birisi kalkar da; "Bâ'zı evliyâ; kendini büyük görmüş, söz ve hareketleri ile büyüklük taslamış, insanlar onlara kulluk, hizmetçilik yapmış, siz nasıl kendini büyük görmemelidir dersiniz?" diye suâl ederse, cevâbında deriz ki: "Evliyâ, fânîfillah ve bâkîbillahlardır. Fenâ ve bekâ makamlarını aşmışlardır. Nefs-i emmârenin istek ve arzularından geçmiş, tamamen boşalmışlardır. Onlardan meydana gelen her hareket, Allahü teâlânın kudret ve irâdesi iledir. Nefsin icâbı değildir. Bu sebeple bunun gibi işlerin onlarla alâkası yoktur. Enfâl sûresi 17. âyetinde meâlen; "Attınsa da sen atmadın ve lâkin Allah attı..." âyet-i kerîmesi bu makama işârettir.

Özet olarak deriz ki: Evliyânın işleri, görünüşte diğer insanların işlerine benzerse de, hakîkatte o seçilmişlerin amelleri başkadır. Mektûba bu kadar yazılabilir."

Vasıyyettir: İstihâresiz kimseyi kabûl etmeyin. Çünkü sizin kabûlünüz, bu fakirin kabûlüdür. Bu fakirin kabûlü de, daha yukarılara gider. Kendiniz için ve size bağlı olanlar için sözde, harekette, dışta, içte, Muhammed aleyhisselâmın dînine gevşeklik ve tembelliğe cevaz ve imkân vermeyiniz. Zîrâ bu büyük devlet ve ni'metin yanında, yüzbinlerce keşf ve kerâmet değersizdir. Keşf ve kerâmet, dînin emirlerine uymayı arttırmaya sebep olmuyorsa, belâdır.

Hiçbir yeri vatanın bilme! Hiç kimseyi bizzat sevgili tutma. Zira vatan kabirdir ve sevgili, hakiki mahbûb olan Allahü teâlâdır. Bulunduğunuz yerdekilerin çok inkâr ve sıkıntı vermeleri sebebiyle kulluk vazîfelerinde eksiklik ve kusur görünmeye başlarsa, oradan başka yere göçersiniz, ancak bu fakirden izin almayı unutmayınız. Büyüklerimizi incitecek hâl ve hareketlerden sakınınız."

Otuzuncu mektûpdan: "Defalarca söyledim. Bir daha söylüyorum ki: Bütün velîler, dînimizin emir ve yasaklarına uymayan tarikatçılığın, ilhad ve zındıklık olduğunda sözbirliği halindedirler. Behâeddîn-i Buhârî hazretlerinin yolunda olmayan ba'zı kimseler dinimize dal ve kabuk, evliyâlık ma'rifetlerine de; kök, gövde ve öz demişlerdir. Bu söz, büyüklerimiz katında değersizdir. Belki hakiki kök, gövde ve öz, dînimiz İslâmiyet olup, bundan gayrisi dal, budaktır, isterse keşf ve kerâmet olsun.

"Evliyâ bu kadar niye uğraşmışlar, bu kadar sıkıntılara niye katlanmışlar, sülûk ve dervişlik yolunun çilelerini niçin çekmişler ve ne için keşf ve kerâmetten iyi olan bu şeriat ve zühd yolunu tutmamışlardır" denirse, cevâbında deriz ki: Dinimizin yolunda yürüyüp ilerlemek, evliyâdan başkası için çok zordur, belki imkânsızdır. Çünkü nefis-i emmârenin çok belâ ve fitneleri vardır. Bir kimse kitaplardan öğrenilen bütün ilimleri ezberlese, nefsin hilelerinden kurtulamaz. Bir

mürşid-i kâmilin rûhâniyetinin imdâdı ile, makamları geçip, seyr ve sülûk yapmadıkça, zâtın tecellilerine kavuşamaz. Nefs-i emmâreyi terbiye eden, sahibini fenâ makamına kavuşturan bu tecellîlerdir. Böyle bir kimse, bu tecellîlerden sonra tekrar uyanık hâle gelirse, dînimizin yolunda ilerler.

Demek ki, bizim büyüklerimizin yolunda, tarikat; İslâm dininin emirlerini yapmak içindir. Ama tarîkati hakkıyla yapmak da herkesin işi değildir. Bâtınsız ilim vebal, dinimizin emir ve yasaklarına uymayan bâtın (ya'nî tarikat, tasavvuf) sapıklıktır. Sapıklık ve vebâldan Allahü teâlâyâ sığınırız.

Seyyid Ali ile gönderdiğiniz hediye ve mektûbunuz geldi. Nerede ise batınınız sizden tozlanıyor, bulanıyordu. Ama şimdi temizlendi. Mahmûd'un mektûbunda yazdıklarımı yapınız ve talebelerin çokluğuna ve izzetinize kapılıp aldanmayınız. Perdenin arkasında çok oyunlar vardır. Zîrâ büyüklerin yolunda, maksûd olan şey ma'bûddur. Vesselâm.

Otuzsekizinci mektûpdan: "Allahü teâlâ, kalbimin özlediği, rûhumun gözlediği Seyyid Tâhâ'yı, fenâ ve bekâ mertebelerine kavuşmakla şereflendirsin. Allâmenin (ya'nî Seyyid Tâhâ hazretlerinin) bu fakire yazdığı mektûp geldi. İslâmiyetin yayılmasına çalıştığınız ve Kur'ân-ı kerîmin hatmi hakkında yazıyorsunuz. Çok memnun olduk. İhlâs şartı ile Allahü teâlâyâ ne kadar ibâdet ederler, Resûlullahın (aleyhisselâm) sünnetine ne kadar uyarlarsa, sizin vâsitanızla olduğu için, her birinin sevâbı kadar sizin de amel defterinize yazılacaktır. Resûlullahın (aleyhisselâm); "Bir kimse islamda sünnet-i hasene yaparsa, bunun sevâbına ve bunu yapanların sevâblarına kavuşur. Bir kimse islamda bir sünnet-i seyyie çığı açarsa, bunun günâhı ve bunu yapanların günahları kendisine verilir" hadîs-i şerîfi bu sözümüze şâhiddir. Vesselâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtühû."

Talebesi İsmâil Şirvânî'ye yazdığı mektûbunda buyurdu ki:

"Hidâyet yıldızı olan büyüklerin çoğu şöyle buyurdu: "Küfrân-ı ni'met (ni'mete nankörlük etmek), kulun ni'metten istifâde ederken, o ni'metle meşgûliyeti sebebiyle ni'meti vereni unutmamasıdır." Yolumuzun büyükleri buyurdu ki: "Kendi varlığından sıyrılmamış kimselerle kalben beraber olmak, belki o kişinin helakine sebep olur."

Diyarbakır'daki sevenlerinden birine yazdığı bir mektûpda buyurdu ki:

"Var olduğun müddetçe, Allahü teâlânın emir ve yasaklarına iyi yapış. Size Allahü teâlâyı çok anmanızı, O'na sığınmanızı, geçici olan dünyâyâ gönül vermemenizi, devamlı ve sonsuz olan âhîrete çok rağbet etmenizi, ölümü, kabirdeki yalnızlığı, hesap gününe tam olarak hazırlanmayı, sünnet-i seniyyeye yapışmayı, bid'atlerden yüz çevirmeyi, müslümanların muvaffakiyeti, din düşmanlarının ve mürtedlerin hezimetini için duâ etmeyi tavsiye ederim."

Yine Seyyid Ubeydullah Efendi'ye gönderdiği bir diğer mektûbunda buyurdu ki:

"Size; hilm sahibi (yumuşak huylu) olmayı, müsamahayı, câhillerden yüz çevirmeyi, dedikodu yapmamayı, az konuşmayı, iyi işlerle meşgûliyete devamı, son nefeste îmânla gitmenize duâ etmeleri için fakirlere iyilik etmeyi, devamlı yalvarma ve kırık kalp üzere bulunmayı tavsiye ederim."

Akkâ eyâleti hâkimi Abdullah Reşâ'ya yazdığı bir mektûbunda buyurdu ki:

“Zât-ı âlinize, müslüman sultanlara, vezirlere, devlet büyüklerine, kumandanlara, kadılara ve müftilere duâ etmenin, bizlerin boynuna borç olduğunu bildiririm. Çünkü memleketin ve içerisinde yaşayanların huzûr ve rahatı, onların iyi olmasındadır. Onların iyi olmasında umûmun iyiliği vardır. Eğer onların durumu kötü olursa, umûmun durumu kötü olur.

Eğer kalb ehlinin nazarlarına tam olarak kavuşmak istersen, inat ehlinin sözlerine kulak verme. Çünkü büyüklerimiz şöyle buyururlar: “Allahü teâlânın bir kulundan yüz çevirdiğinin alâmeti, o kimsenin Allahü teâlânın velî kullarına dil uzatmasıdır.” O büyüklere dil uzatanları dinleyen kimse de onlardandır. Bilakis o büyükleri inkâr edenlere, iftiracılara mâni olması lâzımdır.”

Süleymâniye’de, kardeşi Şeyh Mahmûd Sâhib’e yazdığı bir mektûbunda buyurdu ki:

“Size tavsiyem şudur ki: Takvâ üzere olun. Allahü teâlâyâ itaat edin. İnsanlara eziyet ve sıkıntı vermeyin. Bilhassa Mekke-i mükerrerme ve Medîne-i münevvere haremlerinde (içinde) böyle bir durumdan sakının. İnsanlar seni gıybet etseler de, sen kimseyi gıybet etme! Kimseyi hor ve hakîr görme. Kendini başkasından üstün tutma. Bütün gayretinle kalbi ve bedenî ibâdet ve tâatleri yerine getirmek için çalış. Kendini hiçbir hayır iş yapmamış kabûl et. Niyet, ibâdetin rûhudur. Niyet ise ihlâsla mu’teber olur. Ben doğduğumdan beri hiçbir hayır yapmadığımı kabûl ediyorum. Hâlbuki sen, beni senden daha üstün biliyorsun. Eğer kendini her hayırda iflâs etmiş kabûl etsen bile, Allahü teâlânın rahmetinden ümit kesme.

Allahü teâlânın bir kimseye lütuf ve ihsânda bulunması, o kimsenin insanlar ve cinlerin ameli kadar ameli olmasından hayırlıdır. Ancak Allahü teâlânın fadl ve ihsânına tama’, ibâdetleri terke sebep olmamalıdır. Kalb zikrine ve murâkabeye devam et. Bunlarda gevşek olma. Yürürken bile olsa bunlara devam et. Bu yolun büyüklerinin rûhâniyetlerine sarıl. İlim ve Kur’ân-ı kerîm ehline i’tibâr eyle. Mümkün olduğu kadar Kur’ân-ı kerîm okumakla meşgûl ol. Fıkıh ilmi ile çok meşgûl ol. Kalbi huzûru muhafaza etme düşüncesi seni bundan alıkoymasın. (Eğer kaza borcun yoksa) teheccüd, işrâk, duhâ, evvâbîn namazlarına devam et. Devamlı abdestli ol. Az uyu, “Sübhânallahi ve bi hamdihî adede halkihî ve rıdâe nefsihî ve zinete arşihî ve midâdi kelimâtihi” duâsını üç defa oku. Sana teklif de etseler, siyâset işlerine girme. Başkalarını ıslâh işini, devlet reîsine bırak. Allahü teâlâdan, İslâm düşmanlarına karşı muzaffer kılmasını iste. Mevcûtle kanâat eyle. Çok çalış. Resûlullah (aleyhisselâm) efendimizin mübârek yoluna uy.”

Bağdat’taki bir talebesine yazdığı mektûbunda buyurdu ki;

“Size önemle sünnet-i seniyyeye yapışmanızı, câhiliyye âdetlerinden ve pek aşağı olan bid’atlerden sakınmanızı, gösteriş işlere kapılmamanızı, halktan, bedeni beslemeye çok ehemmiyet verenlere, kendilerinden bir şey beklemek sûretiyle makam ve mevki sahipleri ile görüşmeyi terk etmenizi tavsiye ederim. Çünkü bu şekilde onlarla görüşmek, onların lekelenildiği şeylerle sizin de lekelenmenize sebep olur. Yapmak mecbûriyetinde olduğunuz iki bozuk işle karşılaştığınızda en hafif olanını yapmak lâzımdır. Devlet reîslerine dil uzatmayınız, onların iyilikleri için duâ ediniz. Çünkü onların iyiliği, sizin iyiliğinize vesile olur. Şunu iyi biliniz ki, sizin bana en sevgiliniz; dünyâ ehline alâkası en az olanınız, başkasına yük olmayanınız, fıkıh ve hadîsle meşgûl olanınızdır.”

Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî Osmanî hazretleri, kardeşi Mevlânâ Muhammed Sâhib hazretlerine, İmâm-ı Nevevî’nin. (rahmetullahi aleyh) “Hadîs-i erba’în” kitabındaki ikinci hadîs olan ve “Hadîs-i Cibril” adı ile meşhûr hadîs-i şerîfi okuturken, Mevlânâ Mahmûd-i Sâhib bu hadîs-i

şerîfi açıklayarak yazmasını büyük kardeşinden dilemişti. Mevlânâ Hâlid hazretleri, kardeşinin nurlu kalbini hoş etmek için, bu dileği kabûl buyurmuştu. Bu hadîs-i şerîfi Fârisî dil ile şerh etti.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri, bu eserine, İmâm-ı Rabbânî Ahmed Fârûkî Serhendî'nin "Mektûbât" kitabının üçüncü cildinin onyedinci mektûbu ile başlayarak, kitabına zînet ve bereket vermek istemiştir. İmâm-ı Rabbânî (rahmetullahi aleyh), bu mektûbunda buyuruyor ki:

"Mektûbuma Besmele ile başlıyorum. Bizlere her ni'meti gönderen ve en büyük ni'met olarak müslüman yapmakla şereflendiren ve Muhammed aleyhisselâma ümmet kılmakla kıymetlendiren Allahü teâlâyâ hamd ve şükür olsun!

İyice düşünmeli, anlamalıdır ki, herkese her ni'meti gönderen, yalnız Allahü teâlâdır. Herşeyi var eden, ancak O'dur. Her varlığı, her an varlıkta durduran hep O'dur. Kullardaki üstün ve iyi sıfatlar, O'nun lütfu ve ihsânıdır. Hayâtımız, aklımız, bilgimiz, gücümüz, görmemiz, işitmemiz, söyleyebilmemiz, hep O'ndandır. Saymakla bitirilemeyen çeşitli ni'metleri, iyilikleri gönderen O'dur. İnsanları güçlüklerden, sıkıntılardan kurtaran, duâları kabûl eden, derdleri, belâları gideren O'dur. Rızkları yaratan, ulaştıran yalnız O'dur. İhsânı o kadar boldur ki, günah işleyenlerin rızkını kesmiyor. Günahları örtmesi o kadar çoktur ki, emrini dinlemeyen, yasaklarından sakınmayan azgınları, herkese rezîl ve rüsvâ etmiyor, namus perdelerini yırtmıyor. Affı ve merhameti o kadar çoktur ki, cezayı ve azâbı hak edenlere azâb vermekte acele etmiyor. Ni'metlerini, ihsânlarını, dostlarına ve düşmanlarına saçıyor. Kimseden birşey esirgemiyor. Bütün ni'metlerinin en üstünü, en kıymetlisi olarak da, doğru yolu, saadet ve kurtuluş yolunu gösteriyor. Yoldan sapmamak, Cennete girmek için teşvik buyuruyor.

Cennetteki sonsuz ni'metlere, bitmez, tükenmez zevklere ve kendi rızâsına, sevgisine kavuşabilmemiz için, sevgili Peygamberine uymamızı emrediyor. İşte, Allahü teâlânın ni'metleri güneş gibi meydandadır. Başkalarından gelen iyilikler, yine O'ndan gelmektedir. Başkalarını vâsita kılan, onlara iyilik yapmak isteğini veren, onlara iyilik yapabilecek gücü, kuvveti veren yine O'dur. Bunun için, her yerden, herkesten gelen ni'metleri gönderen hep O'dur. O'ndan başkasından iyilik, ihsân beklemek, emanetçiden, emanet olarak birşey istemeğe ve fakirden sadaka istemeğe benzer. Bu sözlerimizin, yerinde ve doğru olduğunu, câhil olanlar da, âlimler gibi; kalın kafalılar da, zeki, keskin görüşlü olanlar gibi bilir. Çünkü, anlatılanlar, meydana olan, düşünmeğe bile lüzum olmayan bilgilerdir.

İnsanın, bu ni'metleri gönderen Allahü teâlâyâ, gücü yettiği kadar şükretmesi, insanlık vazifesidir. Aklın emrettiği bir vazife, bir borçdur. Fakat, Allahü teâlâyâ yapılması lüzumlu olan bu şükürüne yerine getirebilmek kolay bir iş değildir. Çünkü insanlar, yok iken sonradan yaratılmış, zaif, muhtaç, ayıblı ve kusurludur. Allahü teâlâ ise, hep var, sonsuz vardır. Ayıblardan, kusurlardan, uzaktır. Bütün Üstünlüklerin sahibidir. İnsanların Allahü teâlâyâ hiçbir bakımdan benzerlikleri, yakınlıkları yoktur. Böyle aşağı kullar, öyle bir yüce Allahın şânına yakışacak bir şükür yapabilir mi? Çünkü, çok şey vardır ki, insanlar onları güzel ve kıymetli sanır. Fakat Allahü teâlâ, bunları kötülük bilir ve beğenmez. Saygı ve şükür sandığımız şeyler, beğenilmeyen, bayağı şeyler olabilir. Bunun içindir ki, insanlar, kendi kusurlu akılları, kısa görüşleri ile, Allahü teâlâyâ karşı şükür ve saygı olabilecek şeyleri bulamaz. Şükretmeğe, saygı göstermeğe yarayan vazîfeler, Allahü teâlâ tarafından bildirilmedikçe, övmek sanılan şeyler, kötülemek olabilir.

İşte, insanların Allahü teâlâyâ karşı, kalb, dil ve beden ile yapmaları ve inanmaları lâzım olan şükür borcu, kulluk vazîfeleri, Allahü teâlâ tarafından bildirilmiş ve O'nun sevgili Peygamberi (aleyhisselâm) tarafından ortaya konmuştur. Allahü teâlânın gösterdiği ve emrettiği kulluk vazîfelerine; "İslâmiyet" denir. Allahü teâlâyâ şükür, O'nun Peygamberinin getirdiği yola uymakla olur. Bu yola uymayan, bunun dışında kalan hiçbir şükür, hiçbir ibâdeti Allahü teâlâ tarafından kabûl edilmez, beğenilmez. Çünkü insanların, iyi güzel sandıkları çok şey vardır ki, İslâmiyet, bunları beğenmemekte çirkin olduklarını bildirmektedir.

Demek ki, akli olan kimselerin, Allahü teâlâyâ şükür etmek için, Muhammed aleyhisselâma uymaları lâzımdır. O'nun yoluna "İslâmiyet" denir. Muhammed aleyhisselâma uyan kimseye, "Müslüman" denir. Allahü teâlâyâ şükretmeğe ya'nî Muhammed aleyhisselâma uymağa "İbâdet etmek" denir, İslâmiyet iki kısımdır: 1- Kalb ile itikâd edilmesi, inanılması lâzım olanlar. Bunlara "Üsûl-i dîn" denir. 2- Beden ile ve kalb ile yapılacak ibâdetler. Bunlara "Furu'i dîn" veya "Şeriat" denir."

Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri itikâdnâme kitabında özetle şöyle buyurdu:

Bu itikâdnâme kitabında, Resûl-i ekrem efendimizin (aleyhisselâm) îmânı ve İslâmı bildiren bir hadîs-i şerîfi açıklanacaktır. Bu hadîs-i şerîfin bereketi ile, müslümanların itikâdlarının tamamlanacağını, böylece, salâha ve saadete kavuşacaklarını ve cürmü, günahı çok olan bu Hâlid'in de (rahmetullahi aleyh) kurtulmasına sebep olacağını ümîd ediyorum. Hiçbir şeye muhtaç olmayan ve keremi, ihsânı bol olan ve kullarına çok acıyan Hüdâ-yı teâlâyâ güzel itikâdım şöyledir ki, sermâyesi az, kalbi kara olan bu fakîr Hâlid'in yersiz sözlerini af buyura ve kusurlu ibâdetlerini kabûl eyleye! Yalancı, aldatıcı şeytanın kötülüklerinden (ve İslâm düşmanlarının yalan yanlış sözlerine ve yazılarına aldanmaktan) koruyup, şad eyleye! Merhametlilerin en merhametlisi ve ihsân sahiplerinin en cömerdi ancak O'dur.

İslâm âlimleri buyurdu ki, "Mükellef" olan, ya'nî âkil baliğ olan, kadın, erkek her müslümanın, Allahü teâlânın sıfât-ı zâtıyyesini ve sıfât-ı sübûtiyyesini, doğru bilmesi ve inânması lâzımdır. Herkese ilk farz olan şey budur. Bilmemek özür olmaz. Bilmemek günah olur. Ahmed oğlu Hâlid-i Bağdadî'nin bu kitabı yazması, başkalarına üstünlük ve bilgi satmak ve şöhret sahibi olmak için değildir. Bir yadigâr, bir hizmet bırakmak içindir. Cenab-ı Hak, beceriksiz olan Hâlid'e, kendi kuvveti ile ve Resûlünün mübârek rûhunun yardımı ile imdâd eylesin! Âmîn.

Allahü teâlâdan başka olan herşeye, "Mâsivâ" veya "Âlem" denir. Şimdi "Tabiat" diyorlar. Âlemlerin hepsi yok idi. Hepsini Allahü teâlâ yarattı. Âlemlerin hepsi mümkündür ve hâdisdir. Ya'nî, yok iken var olmuştur. "Allahü teâlâ var idi. Hiçbir şey yok idi" hadîs-i şerîfi, böyle olduğunu bildiriyor.

Âlemlerin şaşılacak bir düzen içinde olduklarını görüyoruz. Fen, her yıl yeni düzenler bulmaktadır. Bu nizâmı yaratanın; "Hay" diri, "Âlim" bilici, "Kadir" gücü yetici, "Mürîd" dileyici, "Semi" işitici, "Basîr" görücü ve "Mütekellim" söyleyici, "Hâlık" yaratıcı olması lâzımdır,

Çünkü, "Ölmek", "Câhil olmak", "Gücü yetmemek", "Zorla yapmak", "Sağırılık", "Körlük" ve "Söyleyememek" birer kusurdur, utanılacak şeylerdir. Bu kâinatı, bu âlemi, bu nizâm üzere yaratanda ve yok olmaktan koruyanda böyle kusurlu sıfatların bulunması olacak şey değildir.

İslâmın Şartları: Bütün âlemleri, her an varlıkta durduran, hiçbir an uyumaz olan, bütün iyiliklerin ve ni'metlerin vericisi olan Allahü teâlânın yardımı ile şimdi, Peygamberimizin (aleyhisselâm) mübârek sözünü açıklamaya başlıyoruz.

Müslümanların kahraman İmâmı, Eshâb-ı Kirâmın yükseklerinden, hep doğru söyleyici olmakla meşhûr, sevgili büyüğümüz, Ömer İbni Hattâb (radiyallahü anh) hazretleri buyuruyor ki:

“Öyle birgün idi ki, Eshâb-ı kirâmdan birkaçımız Resûlullah efendimizin (aleyhisselâm) huzûrunda ve hizmetinde bulunuyorduk.” O gün, o saat, öyle şerefli, öyle kıymetli ve hiç ele geçmez bir gün idi. O gün, Resûlullahın sohbetinde, yanında bulunmakla şereflenmek, rûhlara gıda olan, canlara zevk ve safa veren cemâlini görmek nasîb olmuştu. Bu günün şerefini, kıymetini anlatabilmek için; “Öyle birgün idi ki...” buyurdu. Cebrâil aleyhisselâmı insan şeklinde görmek, onun sesini işitmek, kulların muhtaç olduğu bilgiyi, gayet güzel ve açık olarak, Resûlullahın (aleyhisselâm) mübârek ağzından işitmek nasîb olan bir gün gibi, şerefli ve kıymetli bir vakit bulunabilir mi?

“O vakit, ay doğar gibi, bir zât yanımıza geldi. Elbisesi çok beyaz, saçları pek siyah idi. Üzerinde toz-toprak, ter gibi yoculuk alâmetleri görünmüyordu. Resûlullahın (aleyhisselâm) Eshâbı olan bizlerden hiçbirimiz onu tanıımıyorduk. Ya’nî, görüp bildiğimiz kimselerden değildi. Resûlullahın (aleyhisselâm) huzûrunda oturdu. Dizlerini, mübârek dizlerine yanaştırdı.” Bu gelen Cebrâil ismindeki melek idi. İnsan şekline girmişti. Cebrâil aleyhisselâmın böyle oturması, edebe uymuyor gibi görünüyorsa de, bu hâli, mühim birşeyi bildirmektedir. Ya’nî, din bilgisi öğrenmek için utanmak doğru olmadığını ve üstada gurûr, kibir yakışmayacağını göstermektedir. Herkesin, dinde öğrenmek istediklerini, muallimlere serbestçe ve sıkılmadan sorması lâzım geldiğini Cebrâil aleyhisselâm, Eshâb-ı Kirâma, bu hâli ile anlatmaktadır. Çünkü din öğrenmekte utanmak ve Allahü teâlânın hakkını ödemekte ve öğretmekte ve öğrenmekte sıkılmak doğru olmaz.

“O zât-ı şerîf, ellerini Resûl-i ekrem (aleyhisselâm) efendimizin mübârek dizleri üzerine koydu. Resûlullah (aleyhisselâm) sorarak; “Yâ Resûlallah! Bana İslâmiyeti, müslümanlığı anlat” dedi.”

“İslâm” demek, lügatta, boyun bükerek teslim olmak demektir. Resûlullah (aleyhisselâm), İslâm kelimesinin, İslâmiyette beş temel direğin ismi olduğunu şöyle beyân buyurdu:

1- Resûl-i ekrem (aleyhisselâm) buyurdu ki: İslâmın şartlarından birincisi “Kelime-i şehadet” getirmektir.” Kelime-i şehâdet getirmek demek; “Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve resûlüh” söylemektir. Ya’nî, âkil ve baliğ olan ve konuşabilen kimsenin; “Yerde ve gökte, O’ndan başka, ibâdet edilmeğe hakkı olan ve tapılmağa lâyık olan hiçbir şey ve hiçbir kimse yoktur. Hakîkî ma’bûd ancak, Allahü teâlâdır” O vâcib-ül-vücûddur. Her üstünlük O’ndadır. O’nda hiçbir kusur yoktur. O’nun ismi “Allah” dır demesi ve buna kalb ile kesin olarak inanmasıdır. Ve yine, o gül renkli, beyaz kırmızı, parlak, sevimli yüzlü ve kara kaşlı ve kara gözlü, mübârek alnı açık, güzel huylu, gölgesi yere düşmez ve tatlı sözlü, Arabistan’da Mekke’de doğduğu için Arab denilen, Hâşimî evlâdından; “Abdullah’ın oğlu Muhammed adındaki zât-ı âlî, Allahü teâlânın kulu ve resûlüdür, ya’nî peygamberidir.” Veheb’in kızı olan hazret-i Âmine’nin oğludur. (Milâdın 571) senesi, Nisan ayının yirmisinde Pazartesi sabahı, fecr ağarırken), Mekke şehrinde doğdu. Kırk yaşında iken peygamber olduğu kendisine bildirildi. Bu seneye “Bî’set yılı” denir. Bundan sonra, onüç sene Mekke’de, insanları İslâm dînine çağırırdı. Allahü teâlânın izni ile, Medine şehrine hicret eyledi. Burada İslâmiyeti her tarafa yaydı. On sene sonra, 632 senesi Haziran’ında (Rebî’ul-evvel’in onikisinde Pazartesi günü) Medine’de vefât eyledi.

2- İslâmın şartlarından ikincisi; şartlarına ve farzlarına uygun olarak, hergün beş kerre; “Vakti gelince, namaz kılmaktır”. Namazları; Farzlarına, vâciblerine, sünnetlerine dikkat ederek ve gönlünü Hakka vererek, vakitleri geçmeden kılmalıdır. Kur’ân-ı kerîmde, namaza “Salât” buyuruluyor. Salât; lügatte insanın duâ etmesi, meleklerin istiğfar etmesi, Allahü teâlânın merhamet etmesi, acıması demektir. İslâmiyette “Salât” demek; ilmihâl kitaplarında bildirildiği

şekilde, belli hareketleri yapmak ve belli şeyleri okumak demektir. Namaz kılmağa “İftitâh tekberi” ile başlanır. Ya’nî erkeklerin ellerini kulaklarına kaldırıp göbek altına indirirken; “Allahü ekber” demeleri ile başlanır. Son oturuşta, başı sağ ve sol omuzlara döndürüp, selâm vererek bitirilir.

3- İslâmın şartlarından üçüncüsü; “Malın zekâtını vermektir”. Zekâtın ma’nâsı, temizlik ve övmek ve iyi güzel hâle gelmek demektir. İslâmiyette zekât demek; ihtiyâcından fazla ve “Nisâb” denilen belli bir sınır miktarında “Zekât malı” olan kimsenin, malından belli miktarını ayırıp, Kur’ân-ı kerîmde adı bildirilen müslümanlara, başa kakmadan vermesi demektir. Zekât sekiz çeşit insana verilir. Dört mezhepde de, dört türlü zekât malı vardır: Altın ve gümüş zekâtı, ticâret malı zekâtı, senenin yaridan fazlasında çayırdaki otlayan dört ayaklı kasap hayvanların zekâta ve yerden biten her çeşit ihtiyâç maddesi zekâtıdır. Bu dördüncü zekâta, “Uşr” denir. Yerden mahsûl alınır alınmaz uşr verilir. Diğer üç zekât, nisâb miktarı olduktan bir sene sonra verilir.

4- İslâmın şartlarından dördüncüsü; “Ramazân-ı şerîf ayında, hergün oruç tutmaktır”. Oruç tutmağa “Savm” denir. Savm, lügatte, birşeyi birşeyden korumak demektir. İslâmiyette; şartlarını gözeterek, Ramazan ayında, hergün üç şeyden kendini korumak demektir. Bu üç şey; yemek, içmek ve cimadır. Ramazan ayı, gökte hilâli (yeni ayı) görmeye başlar. Takvimle önceden hesap etmekle başlamaz.

5- İslâmın şartlarından beşincisi; “Gücü yetenin, ömründe bir kerre hac etmesidir”. Yol emîn ve beden sağlam olarak Mekke-i mükerrreme şehrine gidip gelinceye kadar, geride bıraktığı çoluk-çocuğunu geçindirmeğe yetecek maldan fazla kalan para ile oraya gidip gelebilecek kimsenin, ömründe bir kerre, Kâ’be-i muazzamayı tavaf etmesi ve Arafat meydanında durması farzdır.

O zât Resûlullahdan bu cevapları işitince; “Doğru söyledin yâ Resûlallah” dedi. Biz dinleyiciler, onun bu sözüne şaşıktık. Eshâb-ı Kirâmdan, orada bulunanların, o zâtın bu hâline şaşıklarını, hazret-i Ömer haber veriyor. Çünkü, hem soruyor, hem de verilen cevâbın doğru olduğunu tasdik ediyor. Birşeyi sormak, bilmediğini öğrenmeği istemek demektir. Doğru söyledin demek ise, bunları bildiğini gösterir.

Yukarıda bildirilen beş temelden en üstünü; “Kelime-i şehâdet” söylemek ve ma’nâsına inanmaktır. Bundan sonra üstünü, namaz kılmaktır. Daha sonra, oruç tutmak, daha sonra, hac etmektir. En sonra, zekât vermektir. Kelime-i şehâdetin en üstün olduğu, sözbirliği ile bellidir. Geri kalan dördünün üstünlük sırasında, âlimlerin çoğunun sözü, yukarıda bildirdiğimiz gibidir. Kelime-i şehâdet, müslümanlığın başlangıcında ve ilk olarak farz olan oldu. Beş vakit namaz, bi’setin onikinci yılında ve hicretten bir sene ve birkaç ay önce mi’râc gecesinde farz oldu. Ramazân-ı şerîf orucu, hicretin ikinci senesinde, Şa’bân ayında farz oldu. Zekât vermek, orucun farz olduğu sene, Ramazan ayı içinde farz oldu. Hac ise, hicretin dokuzuncu senesinde farz oldu. Üstünlük sırasında, en son zekât gelmekte, farz olma zamanları sırasında ise, en son hac gelmektedir.

Bir kimse, İslâmın bu beş şartından birini inkâr ederse, ya’nî inanmaz, kabûl etmezse, yahut alay eder, saygı göstermezse, ne’ûzübillah, imansız olur. Bunlar gibi, helâl ve haram olduğu açık olarak ve sözbirliği ile bildirilmiş olan başka şeylerden birini de kabûl etmeyen, ya’nî helâl haram diyen veya harama helâl diyen de imansız olur. Dinde zarurî ma’lûm olan, ya’nî İslâm memleketlerinde yaşayan câhillerin bile işittiği, bildiği, din bilgilerinden birini inkâr eden, beğenmeyen, imansız olur.

İmânın şartları: Bu zât yine sorarak; “Yâ Resûlallah (aleyhisselâm)! İmânın ne olduğunu da bana bildir” dedi. İslâmın ne olduğunu sorduktan ve cevap verildikten sonra, Cebrâil (aleyhisselâm) Resûl-i ekrem efendimizden (aleyhisselâm), imânın hakikatini ve mâhiyetini açıklamasını istedi. İmân, lügatta bir kimseyi tam doğru sözlü bilmek, ona inanmak demektir. İslâmiyette imân demek; Resûl-i ekrem efendimizin (aleyhisselâm), Allahın peygamberi olduğunu ve O’nun tarafından seçilmiş, haber verici nebî olduğunu doğru bilmek, inanarak söylemek, O’nun Allahü teâlâ tarafından kısaca bildirdiklerine kısaca inanmak, geniş bildirdiklerine etrâfıca inanmak ve gücü yettikçe Kelime-i şehâdeti dil ile de söylemektir. Kuvvetli imân şöyledir ki, ateşin yaktığına, yılanın zehirleyip öldürdüğüne yakîn üzere inanıp kaçtığı gibi, gönülden tam olarak Allahü teâlâyı ve sıfatlarını büyük bilerek, O’nun rızâsına ve cemâline koşmak, gazâbından, celâletinden kaçmak ve imânı, mermer üzerine yazılan yazı gibi sağlam olarak gönlüne yerleştirmektir.

İmân ile İslâm birdir. Kelime-i şehâdetin ma’nâsına inanmak, berikisinde de vardır. Umûm ve husûs ayrılıkları var ise de, lûgat ma’nâları ayrı olmakla beraber, İslâmiyette ayrılıkları yoktur.

Bu hadîs-i şerîfte, imânın lûgat ma’nası kastedilmemektedir. Çünkü lûgat ma’nâsı, tasdik ve inanmak demek olup, Arab câhillerinden, bu ma’nâyı bilmeyen kimse yoktur. Nerde kaldı ki, Eshâb-ı Kirâm bilmemiş olsunlar. Cebrâil aleyhisselâm, imânın ma’nâsını Eshâb-ı Kirâma öğretmek istiyordu. Bunun için, İslâmiyette neye imân edildiğini sormaktadır. Resûlullah da (aleyhisselâm), imânın belli altı şeye inanmak olduğunu şöyle bildirdi:

1- “Önce Allahü teâlâyı inanmaktır” buyurdu. İmân demek, keşf ile bularak veya vicdanla bularak, yâhut bir delîl ile aklın anlaması yolundan veya seçilmiş, beğenilmiş bir söze güvenerek ve uyarak, belli altı şeye can ve gönülden inanmak ve dil ile de söylemektir.

Bu altı şeyden birincisi, Allahü teâlânın vâcib-ül-vücûd ve hakîkî ma’bûd ve bütün varlıkların yaratıcısı olduğuna inanmaktır. Dünyâ ve âhiret âleminde bulunan herşeyi, maddesiz, zamansız ve benzersiz olarak yoktan var eden, ancak Allahü teâlâdır diye kesin inanmaktır. (Her maddeyi, atomları, molekülleri, elementleri, bileşikleri, organik cisimleri, hücreleri, hayâtı, ölümü, her olayı, her reaksiyonu, her çeşit kuvveti, enerji nev’lerini, hareketleri, kânunları, rûhları, melekleri, canlı cansız her varı yoktan var eden ve hepsini, her an varlıkta bulunduran yalnız O’dur.) Âlemlerde olan herşeyi, (hiçbiri yok iken, bir anda) yarattığı gibi, (her zaman, birbirlerinden de var etmektedir. Kıyâmet zamanı gelince, herşeyi bir anda) yine yok edecektir. Her varlığın yaratıcı, sahibi, hâkimi O’dur. O’nun hâkimi, âmiri, üstünü yoktur diyerek inanmak lâzımdır. Her üstünlük, her kemâl sıfat, O’nundur. O’nda, hiçbir kusur, hiçbir noksan sıfat yoktur. Dilediğini yapabilir. Yaptıkları, kendine veya başkasına faydalı olmak için değildir. Bir karşılık için yapmaz. Bununla beraber, her işinde, hikmetler, faydalar, lütuflar, ihsânlar vardır.

Kullarına iyi olanı, yarar olanı vermeğe, kimisine sevâb, kimisine azâb yapmağa mecbûr değildir. Âsilerin, günah işleyenlerin hepsini Cennete koysa, fadlına, ihsânına yakışır. İtaat, ibâdet edenlerin hepsini Cehenneme atsa, adâlete muhalif olmaz. Fakat, müslümanları ve ibâdet edenleri Cennete sokacağını, bunlara, sonsuz ni’metler, iyilikler vereceğini, kâfirlere ise, Cehennemde sonsuz azâb edeceğini dilemiş ve bildirmiştir. O, sözünden dönmez. Bütün canlılar imân etse, itaat etse, O’na hiçbir fâidesi olmaz. Bütün âlem kâfir olsa, azgın, taşkın olsa, karşı gelse, O’na hiçbir zarar vermez. Kul, birşey yapmak dileyince, O da isterse, o şeyi yaratır. Kullarının her hareketini, her şeyi yaratan O’dur. O dilemezse, yaratmazsa, hiçbir şey hareket edemez. O dilemezse kimse kâfir olamaz. Kimse isyan edemez. Küfrü, günahları diler ise de, bunlardan râzı değildir. O’nun işine, kimse karışamaz. “Niçin böyle yaptı. Şöyle

yapsaydı” demeğe, sebebini sormağa kimsenin gücü ve hakkı yoktur. Şirkten, küfürden başka, herhangi büyük günahı işleyip, tövbesiz ölen kimseyi dilerse affeder. Küçük günah için dilerse azâb eder. Kâfir, mürted olarak ölenleri hiç affetmeyeceğini, bunlara sonsuz azâb edeceğini bildirmiştir.

Müslüman olup, ehl-i kible olup, ibâdet edip, fakat, itikâdı Ehl-i sünnet itikâdına uymayan ve tövbe etmeden ölen kimseye, Cehennemde azâb edecek ise de, böyle bid’at sahibi müslümanlar, Cehennemde sonsuz kalmayacaktır.

Allahü teâlâyı, dünyâda baş gözü ile görmek caizdir. Fakat, kimse görmemiştir. Kıyâmet günü, mahşer yerinde kâfirlere ve günahı olan mü’minlere, kahr ve celâl ile; sâlih olan mü’minlere ise, lütuf ve cemâl ile görünecektir. Mü’minler, Cennette, cemâl sıfatı ile görecektir. Melekler ve kadınlar da görecektir. Kâfirler, bundan mahrûm kalacaklardır. Cinnîlerin de mahrûm kalacaklarını bildiren haber kuvvetlidir. Âlimlerin çoğuna göre; “Mü’minlerin makbûl olanları, her sabah ve akşam, derecesi aşağı olanlar ise, her Cum’a günü ve kadınlar, dünyâ bayramı gibi yılda birkaç kerre, tecellî-i cemâl ile ve rû’yet ile müşerref olacaklardır.”

Allahü teâlâ üzerinden, gece-gündüz ve zaman geçmesi düşünülemez. Allahü teâlâda, hiçbir bakımdan, hiçbir değişiklik olmayacağı için, geçmişte, gelecekte şöyledir, böyledir denemez. Allahü teâlâ, hiçbir şeye hulul etmez. Hiçbir şeyle birleşmez. Allahü teâlânın zıddı, tersi, benzeri, ortağı, yardımcısı, koruyucusu yoktur. Anası, babası, oğlu, kızı, eşi yoktur.

Her zaman, herkes ile hâzır ve herşeyi muhit ve nâzırdır. Herkese can damarından daha yakındır. Fakat, hâzır olması, ihata etmesi, beraber ve yakın olması bizim anladığımız gibi değildir. O’nun yakınlığı âlimlerin ilmi, fen adamlarının zekâsı ve evliyânın keşf ve şühûdü ile anlaşılamaz. Bunların içyüzünü, insan aklı kavrayamaz. Allahü teâlâ, zâtında ve sıfatlarında birdir, hiçbirinde değişiklik, başkalaşmak olmaz.

Allahü teâlânın isimleri “Tevkifi”dir. Ya’nî, İslâmiyette bildirilen isimleri söylemek caiz olup, bunlardan başkasını söylemek caiz değildir. (Meselâ Allahü teâlâyı Alîm denir. Fakat âlim demek olan fakîh denmez. Çünkü İslâmiyet, Allahü teâlâyı fakîh dememiştir. Bunun gibi, “Allah” adı yerine tanrı demek caiz değildir. Çünkü tanrı, ilâh, ma’bûd demektir. Meselâ; “Hindûların tanrıları öküzdür” denilmektedir. “Birdir Allah, O’ndan başka tanrı yok.” denilebilir. Başka dillerdeki Dieu, Gott ve God kelimeleri de, ilâh, ma’bûd ma’nâsına kullanılabilir. “Allah” adı yerine kullanılamaz.)

Allahü teâlânın isimleri sonsuzdur. Bin bir ismi var diye meşhûrdur. Ya’nî, isimlerinden bin bir tanesini insanlara bildirmiştir. Muhammed aleyhisselâmın dininde, bunlardan doksandokuzu bildirilmiştir. Bunlara “Esmâ-i hüsnâ” denir.

Allahü teâlânın “Sıfât-ı zâtıyye”si altıdır. (Bunlar yukarıda bildirilmiştir.) “Sıfât-ı sübûtiyye” si, “Mâtûrîdiyye” mezhebinde sekizdir. Eş’arîlerde ise yedidir. Bu sıfatları da, zâtı gibi ezeldir, ebedîdir. Ya’nî sonsuz olarak vardır. Mukaddestirler. Mahlûkların sıfatları gibi değildirler. Akıl ile, zan ile ve dünyâdakilere benzetilerek anlaşılamazlar. Allahü teâlâ, bu sıfatlarından birer örnek, insanlara ihsân buyurmuştur. Bunları görerek, Allahü teâlânın sıfatları biraz anlaşılabilir. İnsan, Allahü teâlâyı anlayamayacağı için, Allahü teâlâyı düşünmek, anlamağa kalkışmak caiz değildir. Allahü teâlânın sekiz sıfât-ı sübûtiyyesi, zâtının aynı da değildir gayrı da değildir. Ya’nî sıfatları, kendisi değildir. Kendisinden başka da değildir.

Bu sekiz sıfat: Hayât, ilm, sem', basar, irâde, kudret, kelâm ve tekvîn'dir. Eş'ariyye mezhebinde, tekvin sıfatı, kudret sıfatı ile birdir. Meşîyyet de, irâde demektir.

Allahü teâlânın sekiz sıfatından herbiri basitdir, bir hâldedir. Hiçbirinde, hiçbir değişiklik olmaz. Fakat, mahlûklara te'alluk bakımından herbiri çoktur. Bir sıfatın mahlûklara te'alluku, etkisi bakımından çok olması, bunun basit olmasına zarar vermez. Bunun gibi, Allahü teâlâ, bu kadar çeşitli mahlûktan yaratmıştır ve hepsini, her an, yok olmaktan korumaktadır. Fakat, O, yine birdir. O'nda değişiklik olmaz. Her mahlûk, her an, her bakımdan O'na muhtaçtır. O, hiç kimseye muhtaç değildir.

2- İmânın altı esâsından ikincisi; "O'nun meleklerine inanmaktır". Melekler, cisimdir. Latiftir. Gaz hâlinde de daha latiftirler. Nûrânîdirler. Diridirler. Akıllıdır. İnsanlardaki kötülükler, meleklerde yoktur. Her şekle girebilirler. Gazlar, sıvı ve katı olduğu gibi ve katı olunca, şekil aldığı gibi, melekler de güzel şekiller alabilirler. Melekler, büyük insanların bedeninden ayrılan rûhlar değildirler. Hristiyanlar, melekleri, böyle rûh sanıyor. Enerji, kuvvet gibi, maddesiz de değildirler. Eski filozoflardan bir kısmı, böyle zannetti. Hepsine "Melâike" denir. Melek; elçi, haber verici veya kuvvet demektir. Melekler, her canlıdan önce yaratıldı. Onun için, kitaplara imândan önce, meleklerle imân edilmesi bildirildi. Kitaplar da peygamberlerden öncedir. Kur'ân-ı kerîmde inanılacak şeylerin ismi, bu sıra ile bildirilmektedir.

Meleklerle imân şöyle olmalıdır Melekler, Allahü teâlânın kullarıdır. Ortakları değildir. Kızları değildir. Kâfirler, müşrikler, öyle sandılar. Allahü teâlâ, meleklerin hepsinden râzıdır. Allahü teâlânın emirlerine itaat ederler. Günah işlemezler. Emîrlere isyan etmezler. Erkek ve dişi değildirler. Evlenmezler. Çocukları olmaz. Hayat sahibi ya'nî diridirler. Allahü teâlâ, insanları yaratacağını buyurduğu zaman; "Yâ Rabbî! Yer yüzünü ifsâd edecek ve kan dökecek mahlûkları mı yaratacaksın?" gibi meleklerin, "Zelle" denilen soruları, bunların ma'sûm, suçsuz olmalarına zarar vermez.

Sayısı ençok olan mahlûk, meleklerdir. Bunların sayılarını Allahü teâlâdan başka kimse bilmez. Göklerde, meleklerin ibâdet etmedikleri, boş bir yer yoktur. Göklerin her yeri, rûkû'da veya secde de olan meleklerle doludur. Göklerde, yerlerde, otlarda, yıldızlarda, canlılarda, cansızlarda, yağmur damlalarında, ağaçların yapraklarında, her molekülde, her atomda, her reaksiyonda, her harekette, herşeyde meleklerin vazîfeleri vardır. Her yerde, Allahü teâlânın emirlerini yaparlar. Allahü teâlâ ile mahlûkları arasında vâsıtadırlar. Ba'zıları, başka meleklerin âmiridir. Ba'zıları, insanların peygamberlerine haber getirir. Ba'zıları insanların kalbine iyi düşünce getirir ki, buna "İlham" denir. Ba'zılarının, insanlardan ve bütün mahlûklardan haberi yoktur. Allahü teâlânın cemâli karşısında kendilerinden geçmişlerdir. Herbirinin belli yeri vardır. Oradan ayrılamazlar. Ba'zısının iki, ba'zısının dört veya daha çok kanadı vardır. (Her hayvanın kanadı ve uçakların kanatları, kendilerinin yapısında olup, birbirlerine benzemediği gibi, meleklerin kanadı da kendi cinslerindendir. İnsan, görmediği, bilmediği birşeyin adını işitince, bunu bildiği şeyler gibi sanıp aldanır. Meleklerin kanatları vardır, inanırız. Fakat, nasıl olduğunu bilemeyiz. Kiliselerde, ba'zı mecmû'a ve filimlerde, melek diye görülen kanatlı kadın resimleri uydurmadır. Müslümanlar böyle resim yapmaz. Müslüman olmayanların yaptığı bu bozuk resimleri doğru sanmamalı, düşmanlara aldanmamalıdır.) Cennet melekleri, Cennettedir. Bunların büyüklerinin adı "Rıdvan"dır. Cehennem meleklerine "Zebanî" denir. Bunlar, Cehennemde emrolunan vazîfelerini yapar. Cehennem ateşi bunlara zarar vermez. Deniz, balığa zararlı olmadığı gibidir. Cehennem zebanîlerinin büyükleri ondokuz tanedir. En büyüğünün adı "Mâlik"tir.

Her insanın hayr ve şer, bütün işlerini yazan, ikisi gece, ikisi gündüz gelen dört meleğe, “Kirâmen kâtibîn” veya “Hafaza melekleri” denir. Hafaza meleklerinin, bunlardan başka olduğu da rivâyet edilmiştir. Sağ taraftaki melek, soldakinin âmiridir ve iyi işleri yazar. Soldaki, kötülükleri yazar. Kabirlerde, kâfirlere ve âsî müslümanlara azâb edecek melekler ve kabirde suâl soracak melekler vardır. Suâl meleklerine “Münker ve Nekîr” denir. Mü’minlere soranlara, “Mübeşşir ve Beşîr” de denir.

Meleklerin birbirlerinden üstünlükleri vardır. En üstünleri dört tanedir. Bunların birincisi “Cebrâil” aleyhisselâmdır. Bunun vazîfesi, peygamberlere “Vahy” getirmek, emir ve yasakları bildirmektir. İkincisi “Sûr” denilen boruyu üfürecek olan “İsrafil” aleyhisselâmdır. Sûru iki defa üfurecektir. Birincisinde, Allahü teâlâdan başka her diri ölecektir. İkincisinde, hepsi tekrar dirilecektir. Üçüncüsü, “Mikâil” aleyhisselâmdır. Ucuzluk, pahalılık, kıtlık, bolluk yapmak ve her maddeyi hareket ettirmek, bunun vazîfesidir. Dördüncüsü, “Azrail” aleyhisselâmdır. İnsanların rûhunu alan budur. (Fârisî dilinde rûha, can denir.) Bu dört melekten sonra üstün olan, dört sınıftır. “Hamele-i Arş” denen melekler, dört tanedir. Kıyâmette sekiz olacaktır. Huzûr-i ilâhîde bulunan meleklerle “Mukarrebîn” denir. Azâb meleklerinin büyüklerine “Kerûbiyân” denir. Rahmet meleklerine “Rûhâniyân” denir. Bunların hepsi, meleklerin, havası, ya’nî üstünleridir. Bunlar, peygamberlerden başka, bütün insanlardan daha üstündür. Müslümanların sâlihleri ve velîleri, meleklerin avamından, daha efdal, daha üstündür. Meleklerin avamı, müslümanların avamından, ya’nî âsî ve fâsiklardan efdaldır.

Kâfirler ise, her mahlûktan daha aşağıdır. Sûrun birinci Ufûrülmesinde, dört büyük melekten ve hamele-i Arş’dan başka, bütün melekler de yok olacaktır. Bundan sonra, hamele-i Arş ve daha sonra dört melek yok olacaktır. İkincisinde, önce bütün melekler dirilecektir. Hamele-i Arş ile bu dört melek, sûrun ikinci üfûrülmesinden önce dirilecektir. Demek ki, bu melekler, bütün canlılardan önce yaratıldıkları gibi, her canlıdan sonra yok olacaklardır.

3-İmânın altı esâsından üçüncüsü; “Allahü teâlânın indirdiği kitaplarına inanmaktır.” Allahü teâlâ, bu kitapları, ba’zı peygamberlere, meleklerle okutarak, ba’zılarına ise, levha üzerinde yazılı olarak, ba’zılarına da meleksiz işittirerek indirdi. Bu kitapların hepsi Allahü teâlânın kelâmıdır. Ebedî ve ezelîdirler. Mahlûk değildirler. Bunlar, meleklerin icâdı veya peygamberlerin kendi sözleri değildir. Allahü teâlânın kelâmı, bizim yazdığımız ve zihinlerimizde tuttuğumuz ve söylediğimiz kelâm gibi değildir. Yazıda, sözde ve zihinde bulunmak gibi değildir. Harfli ve sesli değildir. Allahü teâlânın ve sıfatlarının nasıl olduğunu, insan anlayamaz. Fakat, o kelâmı, insanlar okur. Zihinlerde saklanır ve yazılır. Bizimle beraber olunca, hadîs olur. Demek ki, Allahü teâlânın kelâmının iki tarafı vardır. İnsanlarla beraber olunca, mahlûk ve hâdisdir. Allahü teâlânın kelâmı olduğu düşünülünce, kadîmdir.

Allahü teâlânın indirdiği kitapların hepsi hak, doğrudur. Yalan, yanlış olmaz. Ceza, azâb yapacağım deyip de affetmesi caiz denildi ise de, bizim bilemediğimiz şartlara bağlıdır. Yahut O’nun irâdesine, isteğine bağlıdır. Yahut, kulun hak ettiği azâbı affeder demektir. Cezayı, azâbı bildiren kelâm, birşeyi haber vermek değildir ki, affedince, yalancılık olsun. Yahut, va’d ettiği ni’metleri vermemesi caiz değil ise de azâbları affetmesi caizdir. Akıl da, insanlar arası kânunlar da, âyet-i kerîmeler de, böyle olduğunu göstermektedir.

Allahü teâlânın indirdiği kitaplarda, ba’zı âyetlerin yalnız okunması, yahut yalnız ma’nâsı veya ikisi birden nesh edilmiş, Allahü teâlâ tarafından değiştirilmiştir. Kur’ân-ı kerîm, bütün kitapları nesh etmiş, hükümlerini yürürlükten kaldırmıştır. Kur’ân-ı kerîmde, kıyâmete kadar, hiçbir zaman, yanlışlık, unutulmak, ziyâde ve noksanlık olmaz. Geçmişteki ve gelecekteki bütün ilimler, Kur’ân-ı kerîmde vardır. Bunun için, bütün kitaplardan üstün ve kıymetlidir. Resûl-i

ekrem efendimizin (aleyhisselâm) en büyük mu'cizesi Kur'ân-ı kerîmdir. Bütün insanlar ve cinler bir araya gelse, hepsi Kur'ân-ı kerîmin en kısa sûresi gibi bir söz söyleyebilmek için uğraşsalar, söyleyemezler. Arabistan'ın belîğ, edîb, fasih şâirleri bir araya geldi. Çok uğraştılar. Üç kısa âyet gibi bir söz söyleyemediler. Kur'ân-ı kerîme karşı duramadılar. Şaşkına döndüler. Allahü teâlâ, İslâm düşmanlarını, Kur'ân-ı kerîm karşısında âciz bırakıp, mağlûb etmektedir. Kur'ân-ı kerîmin belâgati, insan gücünün üstündedir. İnsanlar, O'nun gibi söylemekten âciz kalmaktadır. Kur'ân-ı kerîmin âyetleri, insanların nazmına, vezinli olmayan neşrine, kafiye sözlerine benzemiyor. Bununla beraber, Arabistan'daki edîblerin, belîğlerin sözlerinin yapı taşı olan harflerle söylenmiştir.

Semâvî kitapların bize bildirileni yüzdörttür. Bunlardan on suhûf Âdem aleyhisselâma, elli suhûf Şîş (Şît) aleyhisselâma, otuz suhûf İdrîs aleyhisselâma, on suhûf İbrâhim aleyhisselâma indirildiği meşhûrdur. Tevrat Mûsâ aleyhisselâma, Zebur Dâvûd aleyhisselâma, İncil İsa aleyhisselâma ve Kur'ân-ı kerîm Muhammed aleyhisselâtu vesselâma nâzil olmuş, inmiştir.

4- İnanılacak altı esastan, dördüncüsü; "Allahü teâlânın peygamberlerine inanmaktır." Peygamberler, insanları Allahü teâlânın beğendiği yola kavuşturmak, doğru yolu göstermek için gönderilmişlerdir. Resûl; gönderilmiş zât ve haberci demektir. İslâmiyette "Resûl" demek, yaratılışı, huyu, ilmi, akli, zamanında bulunan bütün inşalardan üstün, kıymetli, muhterem bir adam demektir. Hiçbir kötü huyu, beğenilmeyecek hâli yoktur. Peygamberlerde "İsmet" sıfatı vardır. Ya'nî peygamber olduğu bildirilmeden önce ve bildirildikten sonra, küçük ve büyük hiçbir günah işlemez. (İslâmiyeti içerden yıkmak isteyen kâfirler, Muhammed aleyhisselâm peygamber olmadan önce, heykellerin önünde kurban keserdi diyorlar ve mezhebsizlerin kitaplarını da vesîka olarak gösteriyorlar. Bu çirkin iftiralarının yalan olduğu, yukardaki satırlardan anlaşılmaktadır.) Peygamber olduğu bildirildikten sonra, peygamber olduğu yayıncaya, anlaşılıncaya kadar, körlük, sağırılık ve benzerleri ayıp ve kusurları da olmaz. Her peygamberde şu yedi sıfatın bulunduğuna inanmak lâzımdır Emânet, sıdk, tebliğ, adâlet, ismet, fetânet ve emn-ül-azl. Ya'nî peygamberlikten azl edilmezler. Fetânet, çok akıllı, çok anlayışlı demektir.

Yeni bir din getiren peygamberlere "Resûl" denir. Yeni din getirmeyip, insanları, önceki dîne da'vet eden peygamberlere "Nebî" denir. Emîrleri tebliğ etmekte ve insanları, Allahın dînine çağırmakta, resûl ile nebî arasında bir ayrılık yoktur. Peygamberlere îmân etmek, aralarında hiçbir fark görmeyerek, hepsinin sâdık, doğru sözlü olduğuna inanmak demektir. Onlardan birine inanmayan kimse hiçbirine inanmamış olur. Peygamberlik; çalışmakla, açlık, sıkıntı çekmekle ve çok ibâdet yapmakla ele geçmez. Yalnız Allahü teâlânın ihsânı, seçmesi ile olur. İnsanların dünyâdaki ve âhiretteki işlerinin düzgün ve faydalı olması için ve onları zararlı işlerden koruyup, selâmete, hidâyete, rahata kavuşturmak için, peygamberler vâsıtası ile dinler göndermiştir. Peygamberler, düşmanların çokluğuna, inanmayanların alay etmelerine, üzmelerine rağmen, Allahü teâlânın emirlerini insanlara tebliğ etmekte, bildirmekte, düşmanlardan korkmamış göz kırpmamışlardır. Allahü teâlâ, peygamberlerin sıdk sahibi olduklarını, doğru söylediklerini göstermek için, onları mu'cizelerle kuvvetlendirdi. Hiç kimse bu mu'cizelere karşı gelememi. Peygamberi kabûl edip inanan kimseye, o peygamberin "Ümmeti" denir. Kıyâmet gününde, ümmetlerinden, günahı çok olanlara şefa'at etmeleri için izin verilecek ve şefa'atleri kabûl olacaktır. Ümmetlerinden, âlim, sâlih, velî olanlarına da, şefa'at etmeleri için Allahü teâlâ izin verecek ve şefa'atlerini kabûl buyuracaktır. Peygamberler "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât", mezarlarında, bizim bilmediğimiz bir hayat ile diridir. Mübârek vücudlarını toprak çürütmez. Bunun içindir ki, hadîs-i şerîfte; "Peygamberler, mezarlarında, namaz kılarlar ve hac ederler" buyuruldu.

Peygamberlerin (aleyhisselâm) mübârek gözleri uyurken, kalb gözleri uyumaz. Peygamberlik vazîfelerini görmekte peygamberlik üstünlüklerini taşımakta, bütün peygamberler müsavîdir. Yukarıda bildirilen yedi şey, hepsinde vardır. Peygamberler, peygamberlikten azledilemez. Velîler ise, evliyâlıktan ayrılabilir. Peygamberler (aleyhimüssalevâtü vetteslîmât) insandan olur. Cinden, melekten insanlara peygamber olmaz. Cin ve melek, peygamberlerin derecelerine yükselemez. Peygamberlerin, birbirleri üzerinde, şerefleri, üstünlükleri vardır. Meselâ ümmetlerinin çok olması, gönderildikleri memleketlerin büyük olması, ilim ve ma'rifetlerinin çok yerlere yayılması, mu'cizelerinin daha çok ve devamlı olması ve kendileri için ayrı kıymetler ve ihsânlar bulunması gibi üstünlükler bakımından âhır zaman peygamberi Muhammed aleyhisselâm, bütün peygamberlerden daha üstündür. Ülül'azm olan peygamberler, böyle olmayanlardan ve resûller, resûl olmayan nebilerden daha üstündürler.

Peygamberlerin (aleyhisselâm) sayısı belli değildir. Yüzyirmidörtbinden çok oldukları meşhûrdur. Bunlardan üçyüzonuç veya üçyüzonbeş adedi. Resûldür. Bunların içinden de, altısı daha yüksektir. Bunlara "Ülül'azm" Peygamberler denir. Ülül'azm Peygamberler, "Âdem, Nûh, İbrâhim, Mûsâ, İsâ ve Muhammed Mustafâ" aleyhimüssalâtü vesselâm" hazretleridir.

Peygamberlerin içinde otuzüç adedi meşhûrdur. Bunların adı: Âdem, İdrîs, Şît (Şiş), Nûh, Hûd, Sâlih, İbrâhim, Lût, İsmâil, İshâk, Ya'kûb, Yûsuf, Eyyûb, Şu'ayb, Mûsâ, Hârûn, Hıdır, Yûşa' bin Nûn, İlyâs, Elyesâ', Zülkifl, Şem'un, İsmoil, Yûnus bin Meta, Dâvûd, Süleymân, Lokman, Zekeriyâ, Yahyâ, Uzeyr, İsâ bin Meryem, Zülkarneyn ve Muhammed aleyhi ve aleyhimüssalâtü vesselâmdır.

Bunlardan, yalnız yirmisekizinin isimleri Kur'ân-ı kerîmde bildirilmiştir. Şît, Hıdır, Yûşa', Şem'un ve İsmoil bildirilmemiştir. Bu yirmisekizden Zülkarneyn, Lokman ve Uzeyr'in peygamber olup olmadıkları kat'î belli değildir. Zülkifl aleyhisselâmın ikinci adı Kartal'dır. Bunun İlyâs veya İdrîs yâhud Zekeriyâ olduğunu söyleyenler de vardır.

İbrâhim aleyhisselâm, Halîlullahdır. Çünkü, bunun kalbinde, Allah sevgisinden başka, hiçbir mahlûkun sevgisi yoktu. Mûsâ aleyhisselâm, Kelîmullah'tır. Çünkü, Allahü teâlâ ile konuştu. İsâ aleyhisselâm, Kelimetullah'tır. Çünkü, babası yoktur. Yalnız "Ol" kelime-i ilâhiyyesi ile anasından dünyâya geldi. Bundan başka, Allahü teâlânın hikmet dolu kelimelerini, va'z vererek, insanların kulaklarına ulaştırırdı.

Mahlûkların yaratılmasına sebep olan ve Âdemoğullarının en üstünü, en şerefli, en kıymetlisi bulunan Muhammed aleyhisselâm, Habîbullah'tır. O'nun Habîbullah olduğunu ve büyüklüğünü, üstünlüğünü, gösteren şeyler pek çoktur. Bunun için O'na, "Mağlûb olmak", "Bozguna uğramak" gibi sözler söylenemez. Kıyâmette, herkesten önce kabirden kalkacaktır. Mahşer yerine önce gidecektir. Cennete herkesten önce girecektir. Güzel ahlâkı, sayılmakla bitmez ve anlatmaya insan gücü yetişmez ise de, birkaçını yazmakla, yazılarımızı süsleyelim:

Mu'cizelerinden biri, mi'râca çıkmasıdır. Yatağında iken uyandırılıp mübârek bedeni ile, Mekke şehrinden Kudüs'deki Mescid-i aksâ'ya ve oradan göklere ve yedinci gökten sonra, Allahü teâlânın dilediği yerlere götürüldü. Mi'râca, böylece inanmak lâzımdır. (İsmâilî sapık fırkasında olanlar ve İslâm âlimi şekline bürünen din düşmanları, mi'râc bir hâl idi, rûh ile oldu. Beden ile gitmedi diyerek ve yazarak gençleri aldatmağa çalışıyorlar. Mi'râcın nasıl olduğu, birçok kıymetli kitapta, meselâ "Şifâ-i şerîf de uzun yazılıdır. Mekke-i mükerrermeden "Sidret-ül-müntehâ" ya kadar, Cebrâil aleyhisselâm ile birlikte gitti. "Sidret-ül-müntehâ" altıncı ve yedinci göklerde bir ağaçtır ki, bütün bilgiler ve bütün yükselişler, oradan ileri geçemez. Resûl-i ekrem

efendimiz (aleyhisselâm), Sidre'de, Cebrâil aleyhisselâmı, altıyüz kanadı ile kendi şeklinde gördü. Cebrâil aleyhisselâm Sidre'de kaldı. Mekke'den Kudüs-i şerîfe kadar veya yedinci göke kadar, burak üstünde götürüldü. Burak, beyaz renkli, katırdan küçük ve merkebtten büyük bir Cennet hayvanıdır. Dünyâ hayvanlarından değildir. Erkekliği, dişiliği yoktur. Çok hızlı giderdi. Gözün görebildiği uzaklığa ayağını basardı. Resûlullah (aleyhisselâm) Mescid-i aksâ'da, peygamberlere İmâm olup, yatsı yahut sabah namazını kıldırdı. Peygamberlerin rûhları, kendi insan şekillerinde orada bulundu. Kudüs'den yedinci göke kadar "Mi'râc" adındaki bilinmeyen bir merdivenle bir anda çıkarıldı. Yolda melekler, sağa sola dizilmiş, Resûlullahı medh-ü sena ederlerdi. Her göke gelince, Cebrâil aleyhisselâm Resûlullahın teşrîf ettiğini haber ve müjde verirdi. Her birinde, bir peygamberi görüp selâmlaştı. Sidre'de şaşılacak çok şeyler gördü. Cennetteki ni'metleri, Cehennemdeki azâbları gördü. Cenâb-ı Hakkın cemâlini görmek arzusundan ve zevkinden, Cennetteki ni'metlerin hiçbirine bakmadı. Sidre'den ileriye, yalnız olarak, nûrlar arasında ilerledi. Meleklerin kalemlerinin seslerini işitti. Yetmişbin perdeden geçti. İki perde arası, beşyüz senelik yol gibi idi. Bundan sonra, güneşten daha parlak "Refref" adında bir döşek üzerinde Kürsî'den geçti. Arş-ı ilâhiye erişti. Arş'tan, zamandan, mekândan, madde âlemlerinden dışarı çıktı. Cenâb-ı Hakkın kelâmını işitecek makama vardı.

Zamansız ve mekansız olarak, âhirette Allahü teâlânın görüleceği gibi, anlaşılamayan ve anlatılamayan bir hâlde, Allahü teâlâyı gördü. Harfsiz ve sessiz olarak, Allahü teâlâ ile konuştu. Allahü teâlâyı, tesbih, hamd ve sena eyledi. Sayısız ikramlara, şereflere kavuştu. Kendine ve ümmetine elli vakit namaz farz oldu ise de, Mûsâ aleyhisselâmın işâreti ile, yavaş yavaş beş vakte kadar indirildi. Bundan önce, yalnız sabah ile ikindi yahut yatsı namazları kılınırdı. Bu kadar uzun yolculuktan ve ikramlara, ihsânlara kavuştuktan sonra ve şaşılacak nice şeyler görüp işittikten sonra, yatağına geldi. Yeri daha soğumamış idi. Bildirdiklerimizin bir kısmı, âyet-i kerîmelerle, bir kısmı da, hadîs-i şerîflerle anlaşılmıştır. Hepsine inanmak vâcib değil ise de, Ehl-i sünnet âlimleri bildirdiği için, bu haberleri kabûl etmeyen, Ehl-i sünnetten ayrılmış olur. Âyet-i kerîmeye veya hadîs-i şerîflere inanmayan ise, imansız olur.

Muhammed aleyhisselâmın seyyid-ül-enbiyâ olduğunu, ya'nî peygamberlerin (aleyhisselâm) en üstünü olduğunu gösteren sayısız şeylerden birkaçını bildirelim:

Kıyâmet günü, bütün peygamberler, O'nun sancağı altında gölgeleneceklerdir. Allahü teâlâ, her peygambere emir buyurdu ki: Mahlûklarımın içinde, seçip sevdiğim, habîbim Muhammed aleyhisselâmın peygamber olduğu zamana erişerseniz, O'na îmân ediniz ve yardımcı olunuz! Bütün peygamberler de, ümmetlerine böyle vasiyyet ve emreyledi.

Muhammed aleyhisselâm, "Hâtem-ül-enbiyâ"dır. Ya'nî O'ndan sonra hiç peygamber gelmeyecektir. Mübârek rûhu, her peygamberden önce yaratıldı. Peygamberlik makamı, en önce O'na verildi. Peygamberlik, O'nun dünyâyâ teşrîf etmesi ile tamamlandı. İsmâ aleyhisselâm, kıyâmete doğru, hazret-i Mehdî zamanında gökten Şam'a inecek ise de, yer yüzüne, Muhammed aleyhisselâmın dînini yayacaktır. O'nun ümmetinden olacaktır.

5- İmân edilmesi lâzım olan esaslardan beşincisi: "Âhiret gününe inanmaktır." Âhiret gününün başlangıcı, insanın öldüğü gündür. Kıyâmetin sonuna kadardır. Son gün denilmesi, arkasından gece gelmediği içindir. Yahut dünyâdan sonra geldiği içindir. Bu hadîs-i şerîfde bildirilen gün, bildiğimiz gece-gündüz demek değildir. Bir vakit, bir zaman demektir. Kıyâmetin ne zaman kopacağı bildirilmedi, zamanını kimse anlayamadı. Fakat, Peygamberimiz (aleyhisselâm) birçok alâmetlerini ve başlangıçlarını şöyle haber verdi: Hazret-i Mehdî gelecek, İsmâ aleyhisselâm gökten Şam'a inecek, Deccâl çıkacak. Ye'cüc me'cüc denilen kimseler heryeri karıştıracak. Güneş batıdan doğacak. Büyük zelzeleler olacak. Din bilgileri unutulacak. Fısk,

kötülük çoğalacak. Dinsiz, ahlâksız, namussuz kimseler emîr olacak. Allahü teâlânın emirleri yaptırılmayacak. Haramlar her yerde işlenecek, Yemen'den ateş çıkacak. Gökler ve dağlar parçalanacak. Güneş ve ay kararacak. Denizler birbirine karışacak ve kaynayıp kuruyacaktır.

Günah işleri yapan müslümanlara fâsık denir. Fâsıklara ve bütün kâfirlere kabirde azâb vardır. Bunlara elbette inanmak lâzımdır. Mevta kabre konunca, bilinmeyen bir hayat ile dirilecek, rahat veya azâb görecektir. “Münker” ve “Nekir” adındaki iki meleğin, bilinmeyen korkunç insan şeklinde mezara gelip suâl soracaklarını hadîs-i şerîfler açıkça bildirmektedir. Kabir suâli, ba’zı âlimlere göre, ba’zı akâidden olacak, ba’zılarına göre ise, bütün akâidden olacaktır. (Bunun için çocuklara; “Rabbin kim? Dînin hangi dindir? Kimin ümmetindensin? Kitabın nedir? Kıblen neresidir? İ’tikâdda ve amelde mezhebin nedir?” suâllerinin cevaplarını öğretmelidir! Ehl-i sünnet olmayanın doğru cevap veremeyeceği, “Tezkire-i Kurtubî”de yazılıdır.) Güzel cevap verenlerin kabri genişleyecek, Cennetten bir pencere açılacaktır. Sabah ve akşam, Cennetteki yerlerini görüp, melekler tarafından iyilikler yapılacak müjdeler verilecektir. İyi cevap veremezse, demir tokmaklarla öyle vurulacak ki, bağırmasını, insandan ve cinden başka her mahlûk işitecektir. Kabir o kadar daralır ki, kemiklerini birbirine geçirecek gibi sıkır, Cehennemden bir delik açılır. Sabah ve akşam Cehennemdeki yerini görüp, mezarda, mahşere kadar, acı azâblar çeker.

Öldükten sonra, yine dirilmeğe inanmak lâzımdır. Kemikler, etler çürüyüp toprak ve gaz olduktan sonra, hepsi yine bir araya gelecek, rûhlardan bedenlerine girip, herkes mezardan kalkacaktır. Bunun için, bu zamana “Kıyâmet günü” denir.

Bütün canlılar, “Mahşer” yerinde toplanacak. Her insanın amel defterleri uçarak sahibine gelecektir. Bunları, yerlerin, göklerin, zerrelerin, yıldızların yaratanı, sonsuz kudret sahibi olan Allahü teâlâ yapacaktır. Bunların olacağını, Allahü teâlânın Resûlü (aleyhisselâm) haber vermiştir. O’nun söyledikleri elbette doğrudur. Elbette hepsi olacaktır.

Sâlihlerin, iyilerin defteri sağ tarafından, fâsıkların, kötülerin arka veya sol tarafından verilecektir. İyi ve kötü, büyük ve küçük, gizli ve meydanda yapılmış olan her şey defterde bulunacaktır. “Kirâmen kâtibîn” meleklerinin bilmediği işler bile, a’zânın haber vermesi ile ve Allahü teâlânın bilmesi ile ortaya çıkarılacak, herşeyden suâl ve hesap olunacaktır. Mahşerde, Allahü teâlânın dilediği her gizli şey meydana çıkacaktır. Meleklerle; “Yerlerde, göklerde neler yaptınız?”, Peygamberlere (aleyhisselâm); “Allahü teâlânın hükümlerini kullara nasıl bildirdiniz?” herkese de; “Peygamberlere nasıl uydunuz, sizlere bildirilen vazîfeleri nasıl yaptınız? Birbiriniz arasında bulunan hakları nasıl gözettiniz?” diye sorulacaktır. Mahşerde, îmânı olup, ameli ve ahlâkı güzel olanlara mükâfat ve ihsânlar olacak, kötü huylu, bozuk amelli olanlara ağır cezalar verilecektir.

Allahü teâlâ, adâleti ile, ba’zı küçük günahlar için de azâb yapacak, dilediği mü’minlerin büyük ve küçük bütün günahlarını, fadlı ile, ihsânı ile affedecektir. Şirkden ve küfürden başka, her günahı dilerse affedecek, dilerse, küçük günah için de azâb edecektir. Müşrik ve kâfir olarak öleni hiç affetmeyeceğini bildirmektedir. Kitâblı ve kitâbsız kâfirler, ya’nî Muhammed aleyhisselâmın bütün insanlara Peygamber olduğuna inanmayan, O’nun bildirdiği ahkâmdan, ya’nî emir ve yasaklardan birisini bile beğenmeyenler, bu hâlde ölürlerse, elbette Cehenneme sokulacak, sonsuz azâb çekeceklerdir.

Kıyâmet günü, amelleri, işleri ölçmek için, bilmediğimiz bir “Mîzân” bir ölçü âleti, bir terazi vardır. Yer ve gök bir gözüne sığar. Sevâb gözü, parlak olup, Arş’ın sağında Cennet

tarafındadır. Günah tarafı Arş'ın solunda Cehennem tarafında, karanlıktadır. Dünyâda yapılan işler, sözler, düşünceler, bakışlar, orada şekil alarak, iyilikler parlak, kötülükler karanlık ve iğrenç görünüp, bu terazide tartılacaktır. Bu terazi, dünyâ terazilerine benzemez. Ağır tarafı yukarı kalkar. Hafif tarafı aşağı iner denildi. Âlimlerin (rahmetullahi aleyhim) bir kısmına göre, çeşitli teraziler olacaktır.

“Sırat köprüsü” vardır. Sırat köprüsü, Allahü teâlânın emri ile, Cehennemin üstünde kurulacaktır. Herkese, bu köprüden geçmesi emrolunacaktır. O gün, bütün peygamberler; “Yâ Rabbî! Selâmet ver” diye yalvaracaklardır. Cennetlik olanlar, köprüden kolayca geçerek, Cennete gideceklerdir. Bunlardan ba’zısı şimşek gibi, bir kısmı rüzgâr gibi, ba’zısı koşan at gibi geçeceklerdir. Sırat köprüsü kıldan ince, kılıçtan keskindir. Dünyâda İslâmiyete uymak da böyledir. İslâmiyete tam uymağa uğraşmak, Sırat köprüsünden geçmek gibidir. Burada, nefis ile mücâdele güçlüğüne katlananlar, orada Sırât’ı kolay ve rahat geçecektir. İslâmiyete uymayan, nefislerine düşkün olanlar, Sırât’ı güç geçecektir. Bunun içindir ki, Allahü teâlâ İslâmiyetin gösterdiği doğru yola “Sırât-ı müstakim” adını verdi. Bu isim benzerliği de, İslâmiyet yolunda bulunmanın, Sırat köprüsünü geçmek gibi olduğunu göstermektedir. Cehennemlik olanlar, Sırât’tan Cehenneme düşeceklerdir.

Peygamber efendimize (aleyhisselâm) mahsûs olan “Kevser havuzu” vardır. Büyüklüğü, bir aylık yol gibidir. Suyu süttten daha beyaz, kokusu miskten daha güzeldir. Etrâfındaki kadehler, yıldızlardan daha çoktur. Bir içen, Cehennemde olsa bile, bir daha susamaz.

“Şefaât” haktır. Tövbesiz ölen mü’minlerin küçük ve büyük günahlarının affedilmesi için, peygamberler, velîler, sâlihler, melekler ve Allahü teâlânın izin verdiği kimseler, şefaât edecek ve kabûl edilecektir. Mahşerde, şefaât beş türdür.

Birincisi, kıyâmet günü, mahşer yerinde kalabalıktan, çok uzun beklemekten usanan günahkârlar, feryâd ederek, hesabın bir ân önce yapılmasını isteyeceklerdir. Bunun için şefaât olunacaktır.

İkincisi, suâlin ve hesabın kolay ve çabuk olması için, şefaât edilecektir.

Üçüncüsü, günahı olan mü’minlerin, Sırât’tan Cehenneme düşmemeleri, Cehennem azâbından korunmaları için şefaât olunacaktır.

Dördüncüsü, günahı çok olan mü’minleri, Cehennemden çıkarmak için şefaât olunacaktır.

Beşincisi, Cennette sayısız ni’metler olacak ve sonsuz kalınacak ise de, sekiz derecesi vardır. Herkesin derecesi, makamı, îmânının ve amellerinin miktârınca olacaktır. Cennettekilerin derecelerinin yükselmeleri için de şefaât olunacaktır.

Cennet ve Cehennem şimdi vardır. Cennet, yedi kat göklerin üstündedir. Cehennem, herşeyin altındadır. Sekiz Cennet, yedi Cehennem vardır. Cennet, yer küresinde, güneşten ve göklerden daha büyüktür. Cehennem de güneşten büyüktür.

6- İnanılması lâzım olan esaslardan altıncısı; “Kadere, hayır ve şerlerin Allahü teâlâdan olduğuna inanmaktır”. İnsanlara gelen hayır ve şer, fayda ve zarar, kazanç ve ziyanların hepsi, Allahü teâlânın takdîr etmesi ileler. “Kader” bir çokluğu ölçmek, hüküm ve emir demektir. Çokluk ve büyüklük ma’nâsına da gelir. Allahü teâlânın, birşeyin varlığını dilemesine kader denilmiştir. Kaderin, ya’nî varlığı dilenilen şeyin var olmasına “Kaza” denir. Kaza ve kader kelimeleri, birbirinin yerine de kullanılır. Buna göre kaza demek, ezelden ebede kadar yaratılmış ve yaratılacak şeyleri, Allahü teâlânın ezelde dilemesidir. Bütün bu eşyanın, kazaya uygun olarak, daha az ve daha çok olmayarak yaratılmasına kader denir. Allahü teâlâ, olacak herşeyi ezelde, sonsuz öncelerde, biliyordu, işte bu bilgisine “Kaza ve kader” denir. Eski Yunan felsefecileri, buna, “İnâyet-i ezeliyye” dedi. Bu varlıklar, o kazadan meydana gelmiştir. Bu ilme uygun olarak, eşyanın var olmasına da, “Kaza ve kader” denir. Kadere imân etmek için, iyi bilmeli ve inanmalıdır ki, Allahü teâlâ, birşeyi yaratacağını ezelde irâde etti. Diledi ise, az veya daha çok olmaksızın, dilediği gibi var olması lâzımdır. Olmasını dilediği şeylerin var olmaması ve yok olduğunu dilediği eşyanın var olması imkânsızdır.

Bütün hayvanların, nebâtların, cansız varlıkların (katıların, sıvıların, gazların, yıldızların, moleküllerin, atomların, elektronların, elektro-magnetik dalgaların, kısaca her varlığın hareketi, fizik olayları, kimya tepkimeleri, çekirdek reaksiyonları, enerji alış-verişleri, canlılardaki fizyolojik faaliyetler), herşeyin olup olmaması, kulların iyi ve kötü işleri, dünyâda ve âhirette, bunların cezasını görmeleri ve herşey, ezelde, Allahü teâlânın ilminde var idi. Bunların hepsini ezelde biliyordu. Ezelden ebede kadar olacak; eşyayı, özellikleri, hareketleri, olayları, ezelde bildiğine uygun olarak yaratmaktadır. İnsanların iyi ve kötü bütün işlerini, müslüman olmalarını, küfürlerini, istekli ve isteksiz bütün işlerini, Allahü teâlâ yaratmaktadır. Yaratın, yapan yalnız O’dur. Sebeplerin meydana getirdiği herşeyi yaratan O’dur. Herşeyi bir sebep ile yaratmaktadır.

Meselâ, ateş yakıcıdır. Hâlbuki, yakan Allahü teâlâdır. Ateşin, yakmakta, hiçbir ilgisi yoktur. Fakat, âdeti şöyledir ki, birşeye ateş dokunmadıkça, yakmağı yaratmaz. (Ateş, tutuşma sıcaklığına kadar ısıtmaktan başka birşey yapmaz. Organik cisimlerin yapısında bulunan karbona, hidrojene, oksijenle birleşmek ilgisi veren, elektron alış-verişlerini sağlayan, ateş değildir. Doğruyu göremeyenler, bunları ateş yapıyor sanır. Yakan, yanına tepkisini yapan, ateş değildir. Oksijen de değildir. Isı da değildir. Elektron alış-verişi de değildir. Yakan, yalnız Allahü teâlâdır. Bunların hepsini, yanmak için sebep olarak yaratmıştır. Bilgisi olmayan kimse, ateş yakıyor sanır. İlkokulu bitiren bir kimse; “Ateş yakıyor” sözünü beğenmez. “Hava yakıyor” der. Orta okulu bitiren de, bunu kabûl etmez. “Havadaki oksijen yakıyor” der. Liseyi bitiren; “Yakıcılık oksijene mahsûs değildir. Her elektron çeken element yakıcıdır” der. Üniversiteli ise; “Madde ile birlikte enerjiyi de hesaba katar. Görülüyor ki, ilim ilerledikçe, işin içyüzüne yaklaşılmakta, sebep sanılan şeylerin arkasında, daha nice sebeplerin bulunduğu anlaşılmaktadır. İlimin, fennin en yüksek derecesinde bulunan, hakikatleri tam gören peygamberler (aleyhisselâm) ve o büyüklerin izinde giderek, ilim deryalarından damlalara kavuşan İslâm âlimleri (rahmetullahi aleyhim), bugün yakıcı, yapıcı sanılan şeylerin, âciz, zavallı birer vasıta ve mahlûk olduklarını, hakiki yapıcının, yaratıcının araya koyduğu sebepler olduklarını bildiriyor.) Yakıcı, Allahü teâlâdır. Ateşsiz de yakar. Fakat, ateş ile yakmak âdetidir. Yakmak istemezse, ateş içinde de yakmaz. İbrâhim aleyhisselâmı ateşte yakmadı. Onu çok sevdiği için, âdetini bozdu. (Nitekim ateşin yakmasını önleyen maddeler de yaratmıştır. Bu maddeleri, kimyagerler bulmaktadır.)

Allahü teâlâ dileseydi, herşeyi sebepsiz yarattı. Ateşsiz yakardı. Yemeden doyururdu. Fakat lütfederek, kullarına iyilik ederek, herşeyi yaratmasını bir sebebe bağladı. Belirli şeyleri, belli sebeplerle yaratmağı diledi. İşlerini, sebeplerin altında gizledi. Kudretini sebepler altında sakladı. O’nun birşeyi yaratmasını isteyen, o şeyin sebebine yapışır, o şeye kavuşur.

(Lâmbayı yakmak isteyen, kibrit kullanır. Zeytinyağı çıkarmak isteyen, baskı âleti kullanır. Baş ağrıyan, aspirin kullanır. Cennete gidip, sonsuz ni'metlere kavuşmak isteyen, İslâmiyete uyar. Kendine tabanca çeken ölür. Zehir içen ölür. Terli iken su içen, hasta olur. Günah işleyen, î mânını gideren de, Cehenneme gider. Herkes hangi sebebe başvurursa, o sebebin vâsıtâ kılındığı şeye kavuşur. Müslüman kitaplarını okuyan, müslümanlığı öğrenir, sever, müslüman olur. Dinsizlerin arasında yaşayan, onların sözlerini dinleyen, din câhili olur. Din câhillerinin çoğu imansız olur. İnsan hangi yerin vâsıtâsına binerse, oraya gider.)

Allahü teâlâ, işlerini sebeplerle yaratmamış olsaydı, kimse kimseye muhtaç olmazdı. Herkes, herşeyi Allahü teâlâdan ister, hiçbir şeye başvurmazdı. Böyle olunca, insanlar arasında, âmir, me'mûr, işçi, san'atkâr, talebe, hoca ve nice insanlık bağları kalmaz, dünyâ ve âhiretin nizâmı bozulurdu. Güzel ile çirkin, iyi ile fenâ ve mutî ile âsî arasında fark kalmazdı.

Allahü teâlâ dileseydi, âdetini başka türlü yapardı. Herşeyi, âdetine göre yaratırdı. Meselâ dileseydi, kâfirleri, dünyâda zevk ve safâsına düşkün olanları, can yakanları, aldatanları Cennete sokardı. İmânı olanları, ibâdet edenleri, iyilik yapanları Cehenneme sokardı. Fakat, âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerîfler, böyle dilemediğini göstermektedir.

İnsanların her işini, istekli ve isteksiz, bütün hareketlerini yaratan O'dur. Kulların, ihtiyârî, ya'nî istekli hareketlerini, işlerini yaratması için, kullarında "İrâde" yaratmış, bu irâdelerini, dilemelerini, işleri yaratmasına sebep kılmıştır. Bir kul, birşey yapmak isteyince, Allahü teâlâ da dilerse, o işi yaratır. Kul istemezse, Allahü teâlâ da dilemezse, o şeyi yaratmaz. O şey, yalnız kulun dilemesi ile de yaratılmaz. O da dilerse yaratır. Kullarının istekli işlerini yaratması, birşeye ateş değerse, o şeyde yakmağı yaratması, ateş değmezse, yakmağı yaratmaması gibidir. Bıçak değince, kesmeğı yaratmaktadır. Kesen, bıçak değildir. O'dur. Bıçağı, kesmek için sebep kılmıştır. Demek ki, kulların istekli hareketlerini, onların ihtiyâr etmeleri, dilemeleri sebebi ile yaratmaktadır. Fakat tabiattaki hareketler, kulların ihtiyâr etmelerine bağlı değildir. Bunlar, yalnız Allahü teâlâ dileyince, başka sebeplerle yaratılmaktadır. Herşeyin, güneşlerin, zerrelerin, damlaların, hücrelerin, mikropların, atomların maddelerini, özelliklerini, hareketlerini yaratan yalnız O'dur. O'ndan başka yaratıcı yoktur. Ancak, cansız maddelerin hareketleri ile, insan ve hayvanların istekli hareketleri arasında şu ayrılık vardır ki, kullar dileyince, O da dilerse, kulu harekete geçiriyor ve yaratıyor. Kulun hareket etmesi kulun elinde değildir. Hattâ nasıl hareket ettiğinden haberi bile yoktur. (İnsanın hareketi, nice fizik ve kimya olayları ile hâsıl olmaktadır.) Cansızların hareketlerinde "İhtiyâr etmek" yoktur. Ateş değdiği zaman, yakmak yaratılması, ateşin dilemesi ile değildir.

(Sevdiği, acıdığı kullarının, iyi fâideli isteklerini, O da ister ve yaratır. Bunların kötü ve zararlı isteklerini, O istemez ve yaratmaz. Bu kullarından hep iyi, fâideli işler hâsıl olur. Bunlar, birçok işlerinin hâsıl olmadığı için üzürlüler. Bu işlerin zararlı oldukları için yaratılmadığını düşünmüş, anlamış olsalardı, hiç üzülmazlerdi. Bunun için sevinirler, Allahü teâlâyâ şükrederlerdi. Allahü teâlâ, insanların istekli işlerini, onların irâde etmelerinden sonra yaratmağı, ezelde irâde etmiş, böyle olmasını dilemiştir. Ezelde böyle dilemeseydi, istekli hareketlerimizi de, biz istemeden, hep O zorla yaratırdı. İstekli işlerimizi biz istedikten sonra yaratması, ezelde, böyle istemiş olduğu içindir. Demek ki, O'nun irâdesi hâkim olmaktadır.)

Kulların istekli hareketleri, iki şeyden meydana gelmektedir Birincisi; kulun irâde ve kudreti iledir. Bunun için, kulun hareketlerine "Kesb etmek", edinmek denir. Kesb, insanın sıfatıdır. İkincisi; Allahü teâlânın yaratması, var etmesi iledir. Allahü teâlânın emirler, yasaklar, sevâblar ve azâblar yapması, insanda kesb bulunduğu içindir. Sâffât sûresinin 96. âyet-i kerîmesinde meâlen buyruldu ki: "Allahü teâlâ, sizi yarattı ve işlerinizi yarattı." Bu âyet-i kerîme, hem,

insanlarda kesb, ya'nî hareketlerinde "İrâde-i cüz'iyeye" bulunduğunu göstermektedir. Cebr olmadığını açıkça isbât etmektedir. Bunun için "İnsanın işi" denilmektedir. Meselâ, "Ah" vurdu, kirdi" denir. Hem de, herşeyin kaza ve kaderle yaratıldığını belli etmektedir.

Kulun işinin yapılmasında, yaratılmasında, önce, kulun bu işi irâde etmesi lâzımdır. Bu isteğe "Kesb" denir. Âmidî merhum, bu kesbin, işlerin yaratılmasında sebep olduğunu, te'sîr ettiğini bildiriyor. "Bu kesbin ihtiyârî olan işin yaratılmasına te'sîri olmaz" demek de zarar vermez. Çünkü yaratılan iş ile kulun istediği iş, başka değildir. Demek ki, kul her istediğini yapamaz, istemedikleri de olabilir. Kulun, her istediğini yapması, her istemediğinin olmaması, kulluk değildir. Ülûhiyyete kalkışmaktır. Allahü teâlâ, lütf ederek, ihsân ederek, acıyarak, kullarına muhtaç oldukları kadar ve emirlere, yasaklara uyabilecek kadar kuvvet ve kudret, ya'nî enerji vermiştir. Meselâ, sıhhati ve parası olan kimse, ömründe bir kerre hacca gidebilir. Gökte Ramazan hilâlini görünce, her sene bir ay oruç tutabilir. Yirmidört saatte, beş vakit farz olan namazı kılabilir. Nisâb miktarı malı, parası olan, bir hicrî sene sonra, bunun kırkta bir miktarı altın ve gümüşü ayırıp müslümanlara zekât verebilir. Görülüyor ki, insan kendi istekli işlerini, isterse yapar, istemezse, yapmaz. Allahü teâlânın büyüklüğü, buradan da anlaşılmaktadır. Câhil ve ahmak olanlar, kaza ve kader bilgilerini anlayamadıkları için, Ehl-i sünnet âlimlerinin sözlerine inanmaz. Kulların kudret ve ihtiyârlarında şüphe ederler. İnsanı, istekli işlerinde âciz ve mecbûr sanırlar. Ba'zı işlerde kulların ihtiyârı olmadığını görerek, Ehl-i sünnete dil uzatırlar. Bu bozuk sözleri, kendilerinde irâde ve ihtiyâr bulunduğunu göstermektedir.

Bir işi yapıp yapmamağa gücü yetmeğe "Kudret" denir. Yapmağı veya yapmamağı istemeğe "İrâde", dilemek denir. Bir işi kabûl etmeğe, karşı gelmemeğe "Rızâ", beğenmek denir. İşin yapılmasına te'sîr etmek şartı ile, irâde ile kudretin bir araya gelmesine "Halk", yaratmak denir. Te'sîrli olmayarak bir araya gelmelerine "Kesb" denir. Te'sîr etmek ve etmemek şart olmazsa "İhtiyâr" denir. Her ihtiyâr edenin, halik olması lâzım gelmez. Bunun gibi, her irâde edilen şeyden, râzı olmak lâzım gelmez, ihtiyâr ve kesb, birlikte bulunabilir. İhtiyâr, halk ile de birlikte bulunabilir. Bunun için, Allahü teâlâyâ "Halik" ve "Muhtâr" denir. Kula, "Kâsib" ve "Muhtâr" denir.

Allahü teâlâ, kullarının tâatlarını, günahlarını irâde eder ve yaratır. Fakat, tâatten râzıdır. Günahdan râzı değildir, beğenmez. Herşey, O'nun irâde ve halk etmesi ile var olmaktadır. En'âm sûresinin 102. âyet-i kerîmesinin meâli şöyledir: "O'ndan başka ilâh yoktur. Herşeyin hâlıkı, ancak O'dur"

Dîvân'ından ba'zı kısımlar:

Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretlerinin Fârisî Dîvân'ı bir şaheserdir. Dîvân'ında Allahü teâlânın sevgili Peygamberini ve O'nun insan hayâlinin varamayacağı yükseldiğini, ince rûhunun terennümleri, edebiyattaki büyük mahareti ve san'atı ile, pek veciz ve çok güzel anlatmıştır. Okuyup anlayabilenleri hayran bırakmaktadır. Türkçeye tercümesinde o ince san'ata ve derin ma'nâları anlatmak mümkün değil ise de birşeyler duyurabilmek için, Kabr-i saadeti ziyâret ederken söylemiş olduğu beytlerden birkaçının tercümesi yazıldı:

Ey âsîler melcei! Ben himâyene geldim,
Ancak sayısız hatâ, huzûruna getirdim.

Dalâlet sahrasında dolaştım senelerce,

Şimdi yüzüm, hidâyet güneşine getirdim.

Bu dağın eteğinden çok hoş koku geliyor,
Dersin ki, nesîm-i subh, bûy-ı yâr getiriyor.

Toprağından kalbimin yaraları düzeldi,
Teâlâllah hangi misk, bu devayı veriyor.

Vasl-ı dost hilâlinden her an nişan belirir,
Atın ayağından ki, sana doğru kopuyor.

Nereden gelir bilmem, yalnız şunu bilirim,
Tablâ-ı attârdan hep güzel koku geliyor.

Gece-gündüz nişanı aradan kalktı, çünkü,
Arkası kesilmeden dâima nûr geliyor.

O, misk gazellerinin en üstünü değilse,
Yâ niçin bu topraktan eşsiz koku geliyor!

Âlemin maşukunun zuhur yeri burası,
Misâlini anlatmak, akla çok zor geliyor.

Saatte bir an eğer, o can zuhur ederse,
O yerden mahşere dek, gül kokusu geliyor.

Her menzilde göründü ayağından bir nişan,
Ülül-ebşâr gözüne, ondan sürme oluyor.

Peygamberler, boynun bendleri olup da,
O'na göstermek için, salınarak yürüyor.

Kanlı yaşım damlası Cem yüzüğünün taşı,
O'na kavuşmak şevki, gözden kan yağıdırıyor.

Uyan gönül, ezelf güzel zuhuru burda,
Bitmez tecelli burda, hûşyâr kalbe oluyor.

Rü'yâda görmediğim, uyanıkken elverdi,
Se'âdetime bak ki, uyanıkken geliyor.

Hâlid, sözü kes artık, sabah rüzgârı ile,
Kûy-i Ahmed muhtârın, bûy-u hâki geliyor.

Lî me'allah emîni, mâ evhâ sır mahremi,
Vasfını söyleyemem, izaha zor geliyor.
Leamrûk tahtı şahı levlâke şehsuvân,
Adâlet sahibi Hak, seni çok medh ediyor.
Ayağını öpmekle, yer Arş'tan üstün oldu,
Bedbaht olan zavallı bunu inkâr ediyor.

Celâlin sarayından saf olmuş meleklerle,
Kapıdan, pencereden "Açıl!" sesi geliyor.

Ne büyük saraydır ki, en ednâ kölesinden,
Şehinşâhi cihâna, hicâb ve ar geliyor.

Aşağı mertebenden fikir kuşu Arş'a dek,
Çıkar, maksada ermez, ağzından kan geliyor.

Ayağın öpmek aşkı, feleği mecnûn etti;
Bunun için dâima, böyle dönüp duruyor.

Yolunda, inatçıdan kalbine diken batar;
Gülçine, gül dikenini nasıl acı geliyor.

Zülfünün teli için kavgaya girişirim,
Nerde en güzel miskten bir bahis açılıyor.

Öyle bir pâdişâh ki, O'nu anlatmak için,
Arş-ı a'zamdan ancak, eşsiz inci geliyor.

Saçının teli, tesbih san'atını yok eder;
Güzelliğin yazıya ve şiire sığmıyor.

Akıl O'nu övmekte çok sıkıntıya düştü,
Maazallah mümkün mü, o bu kadar anlıyor.

O'nu hulkuyla övmek, abes iştigal olun
O'nu hakkıyla öven, ancak Rabbi oluyor.

Âlemi bir zerreye sığdırmak mümkün olur.
O'nu sözle anlatmak, bundan da zor geliyor.

Bir zât ki hürmetine var oldu iki cihan,
Her yüksekten yüksektir desem, ne kâr yeriyor.

Kalbindeki esrârdan Cebrâil agâh olmaz,
Gerçi kalbin şak için bir anda yüz kez geliyor.

Bu mevsimde sahrayı boşuna geçme, hacı!

Kâ'be, şimdi Ravdâ'yı, tavaf için geliyor.

Af edici ve kerîm ve o kadar cömerttir,
Sudan inci; taşdan cevher, dikenden gül geliyor.

Eğer gül bahcesinde O'ndan bahsedilirse,
Mütebessim dudağın, herkes gonca buluyor.

Peygamberlerin bile âh eyledikleri gün,
Hüsn-i iltifâtıyla, halâs mümkün oluyor.

Gah ay iki şak olur, parmağın hünerinden,

Gah parmağı dibinden, berrak sular akıyor.

Saç kıvrımını teşbih Çin miskine, hatâdır,
Bu her yaraya merhem, oysa yara ediyor.

Sâdece dağ geyiği, O'nu tasdik etmedi,
İ'câzını kara taş bile ikrâr ediyor.

Uzun yolu, bir anda gitti ve geri geldi,
Akl üstadına bunu, ölçmek çok zor geliyor.

Melekler sidreye dek, yolunda saf olmuşlar;
Müjde, dikkatle bakın! Seyyid-i muhtâr geliyor.

Abaya yüzünün güneşi zâhir olsa,
Yûsuf, can pahasına bu pazara geliyor.

Hicrinden odun ağlar, sen ise ölmüyorsun,
Merd isen, bu yaşaman, sana çok ar geliyor.

Boy ve yüzünü tesbih olamaz taze güle,
Bu uygunsuz fikirden, akıl çok mahcûb oluyor.

Güneş nûr saçıyorsa, O'nun nûrlarındandır,
Güldeki ter damlam, gül yüzünden geliyor.

Yüzünden parlıyan nûr, aşkından cezbe olur,
Yalvarmak âşıktan ve nâz maşuktan oluyor.

Vadi Eymen ağacı tesellisi O'ndandır,
Tûr'da Mûsâ'nın Hakla talebi, Ondan geliyor.

Kuvvetinden bahsetmek faydalıdır; kısaca,
Eli yeninden çıksa, pençe-i kakhâr oluyor.

Cûdunda, bulut kendine ağlasa yeridir;

Köpüğü yüzbinlerce, deryalara gülüyor.

İhsânından toprağa bir damla damlar ise,
Çorak toprak her yandan, taşıp deniz oluyor.

Bu işte gâfil âlim, vâsıtayı görmeyip,
Yanılıp, bunlar, dönen felekten olur diyor.

Pak sinesi sırrından “Elem Neşrah” verir haber,
Bunu bil yeter, esrâr ma’deni O oluyor.
Mahşer günü mevkifte eğer zâhir olmasa,
Nebilerde cesâret, kalması olurdu zor.

Perdeni kaldırmakla, Cebrâil pek övünür,
Bu devlet meleklerde O’na nasîb oluyor.

O’nu vasfetmek bundan daha yüksektir amma,
Daha yüksek söylersem, ağıyar inkâr ediyor.

Melekler meclisinde, üstün insandan bahis,
Olursa, önce Muhacir, sonra Ensâr geliyor.

Düşmanı yıkan mertler, konuşulsa bir yerde,
Hepsinde Peygamberin, evsâfı söyleniyor.

Cömertliğinden utan, sen ey Hâtem-i Tâî,
Ki O’nun Eshâbının, işar bahsi geçiyor.

Îmân sermâyeleri, başka kimsede yoktur,
Ebrârın kitabında, önce onlar geliyor.

Yârı Sıddîk-i Ekber ki, şânında Kur’ân’da,
“Sâniyesneyni iz hümâ fil gâri” bildiriyor.
Hep melekler örtündü, yamalı hırkasından,
Birbirine Allahın, rızâsın müjdeliyor.

Sanma ta her muhabbet, böyle olur yâr için,
Ayağını yılanın, ağzına sokuyor.

Azametinden şeytan, kaçıyor sinek gibi,
Ondan başka böyle iş, kimden zuhur ediyor.

İlim, hilim, adâlet ve fadl, ma'rifet ve kemâli,
Akıl anlayamayıp, hayret içre kalıyor.

Medh olunmaz hiç biri, kalemi kenara koy,
Çünkü sıra Allahın arslanına geliyor.

Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî hazretleri bir şiirinde de şöyle demektedir;

Âh Yazık:

Ömrüm boş şeylerle geçti, âh yazık!
Yârını hiç düşünmedim, âh yazık.
Hep havaya bina kurdum, şaşkınca,
Din temeli çürük oldu, âh yazık!

Affı sonsuzdur diyerek, pek azdım,
(Kahhâr) ismini unuttum âh yazık!
Daldım günaha, yapmadım hiç hayr,
Niçin doğru yoldan saptım âh yazık.

Mal için, makam için hep uğraştım,
Sonsuz ni'metlerden oldum, âh yazık.
Yol bozuk ve karanlık, önde şeytan,
Günah ağır, ağlarım hep, âh yazık.

Hesap defterimde yok bir iyilik,
Nasıl kurtulur bu Hâlid? Âh yazık.

Mevlânâ Hâlid hazretlerinin mübârek sözlerinden ba'zıları:

“Sizlere vasiyyetim; hocaya i'tirâzı terk, Resûlullahın dînine ittiba' ve kendini aradan çekip, yok etmeği bu yolun esâsı biliniz. Bu üçü olmadan bu yolda ilerleme olmaz.”

“Bu yolun büyükleri kendilerine bağlı olanlardan gâfil değillerdir. Onlara kimse kafa tutamaz. Onlara kafa tutanın işi de, başı da, saadeti de gider.”

“Hanım, çocuklar, mal ve mülk, Allahü teâlânın emânetleridir. Emânetlerini istediği zaman alır.”

“Nefs-i emmâreden kurtulmanın alâmeti, insanların kabûlü ile inkârını, övmesi ile ayıplamasını, kabûl veya red etmelerini eşit görmektir. İnsanların rağbetine sevinip, aramamalarına, etrâfında dolaşmamalarına üzûlmek, basitlik, büyük akılsızlık ve anlayışsızlıktır.”

“Binlerce keşf ve kerâmeti, bir sünneti ihyâ etmekle eşit tutmak, olgun olmamanın alâmetidir.”

“Hangi şekilde olursa olsun, bu büyüklere bağlılık büyük ni'mettir.”

“Bu büyüklerin yolunun azını çok biliniz. Bu büyük hânedana bağlanmayı, iki dünyâ devlet ve saadetinin sermâyesi kabûl ediniz.”

“En mühim vasiyyetim şudur ki; ölümü, âhıret hâllerini ve ni'metlerin hakîkî sahibini unutmayınız. Elden geldiği kadar peygamberlerin Efendisi'nin (aleyhisselâm) sünnetine ittiba'da (uymada) ileri gitmeye çalışınız. Günde bin kerre duyulmayacak kadar alçak sesle, Kelime-i tehlîl söyleyiniz. Hem kalbe yönelerek, hem de ma'nâsını düşünerek olsun. Böylece kalbte, hakikî matlûbdan başka birşey kalmasın. Zîrâ büyüklerin yolunda, maksûd olan mâ'bûddur.”

“Elden geldiği kadar kaç kötü arkadaştan,
Kötü ahbâb kötüdür, en zehirli yılandan.

Yılan zehir akıtıp, insanı candan eder,
Ama kötü arkadaş, can ve imândan eder.”

“Günahların çokluğu ümitsizliğe düşürmesin ve bu yoldan şeytana fırsat verilmesin.”

“İhlâs ne kadar çok olursa, evliyânın yardımı o kadar ziyâde olur.”

“Evliyânın kalbleri, ilâhî nûrların çıkıp geldiği kaynaklardır. Onların hoşnut olduğundan, Hak teâlâ da hoşnuttur. Onların kalblerinde yer eden, büyük devlete kavuşmuştur.”

“İnsanoğlu dünyâyı elde etmek uğruna, nice sonsuz devlet ve saadetleri kaçırdı.”

“Bizim yolumuz, İslâm dînine ittiba' (uyuma) yoludur. Herkes elinden geldiği kadar buna çalışmalıdır.”

“Sahih keşfle sabittir ki, kalbi zikredene, imânının gitmesi için şeytan musallat olamaz.”

“Allah adamlarının iğnesini (dokunaklı sözlerini) ilâç gibi bilmelidir. Çünkü bu taifenin celâli, cemâl ile karışıktır. Ya'nî kızmalarında da merhamet vardır.”

“Bütün gayretle, sünnetin yayılmasına ve bid’atlerin yok edilmesine çalışmalı, müslümanların, Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdikleri doğru i’tikâd üzere olmalarına uğraşmalıdır. Bu işle uğraşmadan yapılan zühd ve ibâdeti; kör, kötürüm ve ihtiyârlar da yapar.”

“Namazın şart ve rükünlerini, sünnet ve edeblerini anlatan kitapları insanlara okuyup, tavsiye ediniz ki, büyük devlettir.”

“İhlâsı olan kurtulur.”

“İnsanlardan gelen sıkıntılara katlanmak, Allahü teâlânın beğendiği, Resûlullahın sevdiği ve büyük evliyânın özendiği bir ahlâktır.”

“İslâmiyet yolunda en önemli edebler şunlardır: İslâm dininin ahkâmına tam tâbi olmak, genişlik ve darlıkta sabretmek, rahatlık ve bollukta tam şükretmek, sünneti ihyâ etmek, bid’atten sakınmak, kırıklık içinde devamlı Rabbine yalvarıp yakarmak, Allahdan başkasının hatıra gelmemesi için çok çalışmak, görmek gözün işi olduğu gibi, huzûru da kalbin işi, melekesi hâline getirmek, hattâ kalbin, dünyâ ve âhirete âit her şeyden yüz çevirip, hakikî mahbûb, ya’nî gerçek sevgili olan Allahü teâlâdan başkasına bağlılığının kalmamasını sağlamak.”

“Mektûplaşmak, görüşmenin yarısıdır.”

1) Şems-üş-şümûs tercümesi (Hasen Şükrü) İstanbul 1302

2) Mecd-i tâlid tercümesi (İbrâhim Fasih Hayderi), Hüdâvendigâr vilâyeti (Bursa) 1308

3) Tezkâr-ür-ricâl el-cüz-ül-evvel Mevlana Halid-in-Nakşibendî Bağdat 1399

4) Reşahât ayn-ül-hayât (Muhammed Murâd-ı Kazânî) sh. 160

5) Hadâik-ül-verdiyye (Abdûlmecîd Hânî) sh. 223

6) İrgâm-ül-merîd (Muhammed Zâhid Düzcevi) İstanbul 1328, sh. 78

7) Hadîkat-ün-nediyye (Muhammed bin Süleymân Bağdadî), İstanbul 1981, sh. 49

8) Kitâb-ül-Behçet-üs-seniyye (Muhammed Hânî) İstanbul 1977, sh. 3

- 9) Âdâb risalesi (Muhammed Hâni) 1326, sh. 67
- 10) Makâmât-ı Mazhariyye İstanbul 1986, sh. 179
- 11) Hadîkat-ül-evliyâ, İstanbul 1318, sh. 156
- 12) Tam İlmihâl Se'âdet-i Ebediyye sh. 1066
- 13) Herkese Lâzım Olan İmân (Kemahlı Feyzullah)
- 14) Sefînet-ül-evliyâ cild-2, sh. 162
- 15) Rehber Ansiklopedisi cild-7, sh. 54
- 16) Osmanlı Müellifleri cild-1, sh. 66
- 17) El-İmân vel-İslâm (İstanbul 1984)
- 18) Divân (Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî)

SEYYİD ABDULLAH (Abdullah-ı Şemdîni)

Anadolu'da yetişen evliyânın büyüklerinden. Kendilerine "Silsile-i aliyye" denilen büyük âlim ve velîler silsilesinin otuzuncusudur. İsmi, Seyyid Abdullah-ı Şemdîni'dir. Ahlâkı, hazret-i Osman'ın güzel ahlâkını hatırlatan çok yüksek bir velî idi. Şafî mezhebi âlimlerindendir. Lakabı Sirâcüddîn ve Menba'ul-hilm'dir. Nisbesi; Nekşibendî, Hâlidî, Müceddidî, Şemdîni ve Nehrî'dir. Hakkârî vilâyetinin Şemdînân (veya Semzînân, şimdiki adıyla Şemdinli) kasabasıındandır. Doğum târihi bilinmemektedir. 1228 (m. 1813) senesinde vefât etti. Şemdînân'ın Nehri kasabasında medfûndur.

Rivâyet edilir ki: Seyyid Abdullah, Irak'da Süleymâniye beldesindeki medresede ilim tahsil ederken, Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî de orada idi. İkisi medrese arkadaşı idiler. Burada zâhirî ilimleri tahsil ederlerken, bir taraftan da kendilerine hep bir rehber (kendilerini ma'nevî olarak terbiye edip, bâtinî ilimleri öğretecek, yetiştirecek bir yol gösterici) arıyorlardı. Bu iki samîmi talebenin birbirlerine olan muhabbetleri o derecede idi ki, aradıkları rehberi, ikisinden hangisi daha evvel bulursa, o büyük zâttan alacağı feyz ve bereketin aralarında müşterek olması için anlaşmışlar, bu husûsta birbirlerine söz vermişlerdi. Ya'nî aradıkları o büyük velîyi hangisi daha evvel bulur, tanırsa, hemen diğer arkadaşının da o zâtı tanımaya, ona bağlanmasına ve feyz almasına sebep olacaktı.

Mecd-i tâlid ve diğer mu'teber kaynaklarda bildirildiğine göre, Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî, aldığı bazı işâretler üzerine Hindistan'a gitmeye karar verdiğinde, Seyyid Abdullah da beraber gitmek istemişti. Bunun üzerine Mevlânâ ona; "Ben gideyim oradan alıp, getirdiğim feyzlere ortağız" demişti. Nihâyet Mevlânâ Hâlid hazretleri Hindistan'a giderek, Şah Gulâm Ali Abdullah-ı Dehlevî hazretlerinin huzûr ve sohbetleri ile şereflenip, lâıyk ve müstehak olduğu fazilet ve kemâlâtı aldı. Hocasından tam bir icâzet ve hilâfetle me'zûn oldu. Hocasının tam ve

mutlak vekîli olarak aldığı yüksek feyz ve kemâlâtı, ilim ve edeb âşıklarına sunmak, onları yetiştirmek üzere Bağdat'a gönderildi. Bundan sonra bütün âlem, vasıtalı ve vasıtasız olarak, irşâd ve feyz kaynağı olan Mevlânâ hazretlerinin bâtinî nûru ile nûrlanmaya başladı. Böylece Bağdat'ta feyz ve nûr saçan bir şems-i rahmet (rahmet güneşi) doğmuştu.

Daha evvelki anlaşmalarının îcâbı olarak, bu günlerde Seyyid Abdullah Süleymâniye'de bulunan Mevlânâ Hâlid hazretlerinin ziyâretine gitti. Mevlânâ'nın Hindistan'da elde ettiği ma'rifet ve kemâlâtını görünce, ona olan muhabbeti daha da arttı. Talebelikte arkadaşı olduğunu düşünmeyip, o evliyâlık güneşinin sohbetlerine devam etmeye başladı. Talebelerinden oldu. Kendisinde bulunan asâlet ve yüksek istidâd ile Mevlânâ hazretlerinin talebe yetiştirmek husûsundaki maharetinin birleşmesiyle, kısa zamanda bütün ilimlerde ve tasavvuf hâllerinde yetişerek kemâle gelen Seyyid Abdullah hazretleri, binlerce talebe arasında, Mevlânâ Hâlid hazretlerinin en gözde talebesi, halîfelerinin birincisi oldu.

Mevlânâ Hâlid hazretlerinden sonra talebelerin başına geçip, onları yetiştirmeye başlayan Seyyid Abdullah-ı Şemdînî, derin âlim, ilmiyle âmil, haysiyet, şeref, vekâr ve heybet sahibi, pek yüksek bir zât, çok üstün bir velî idi. Zâhirî ve bâtinî kemâlâtı kendinde toplamış idi. Haya ve edebin kaynağı, güzel huyların hazînesi idi. Her hâli doğruluk üzere idi. Sohbetleri hasta rûhlara gıda, bakışları karamış kalblere şifâ idi. Kurtuluş ve saadet kapısının anahtarı idi. Evliyâlık yolunun sırlarına, ince bilgilerine kavuşmuş idi.

Hocasından icâzet ve hilâfet alanların Üçüncüsü olan Seyyid Abdullah, Şemdinli civarında Nehri kasabasında ikâmet eder, orada tâliblere feyz saçardı. Vefâtına kadar orada bulunup, bu mühim hizmete devam etti. Kabr-i şerîfi Nehri kabristanının girişindedir. Kabrinin üzerinde sâde bir türbe vardır. Mübârek kabri ziyâret olunmakta, o büyük zâtın asıldan, duâ edip mübârek rûhundan istifâde etmekte, onu vesile ederek duâ edenlerin, maddî ve ma'nevî dertlerine derman buldukları, dilden dile anlatılmaktadır.

Nehri kasabasında ilk defa feyz ve irşâd kaynağı olan Seyyid Abdullah hazretleridir. Bu temeli o kurmuş, medrese, tekke ve zaviyeler yaptırarak, Türkiye, Irak ve İran'ın uzak yerlerine kadar âlimlerin feyz ve nûrlarını yaymıştır. Bilhassa edeb ve ahlâktan nasîbi olmayan aşiretler üzerinde çok te'sîrli olup, onların düzelmesine vesile olmuştur. Kabile ve aşiretlere nasihat verici, onları doğru yola götürücü idi. Hayâtında olduğu gibi, vefâtından sonra da çok kerâmetleri görülmüştür.

Seyyid Abdullah hazretleri, yeğeni (Kardeşi Seyyid Ahmed Geylânî hazretlerinin oğlu) Seyyid Tâhâ-i Hakkârî'yi, Mevlânâ hazretlerinin sohbetlerine götürerek, onun da, bu yolda yetişmesine vesile oldu. Mevlânâ'dan sonra, bu yeğenin yetişmesiyle kendisi bizzat meşgûl oldu. O da bu yolda çok yükselerek amcası, Seyyid Abdullah'ın halîfesi oldu.

1) Tam İlmihâl Se'âdet-i Ebediyye sh. 1128

2) Şems-üş-şümûs sh. 136

TÂHÂ-İ HAKKARÎ

Osmanlılar zamanında Anadolu'da yaşayan evliyânın en büyüklerinden. İnsanları Hakka da'vet eden, onlara doğru yolu gösterip hakîkî saadete kavuşturan ve kendilerine "Silsile-i aliyye" denilen büyük âlim ve velîlerin otuzbirincisidir. Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin onbirinci torunudur. Ya'nî Peygamber efendimizin (aleyhisselâm) soyundan olup, seyyiddir. Hâlid-i Bağdâdî'nin talebelerinin büyüklerindendir. Rûh bilgilerinin mütehasısı, Rabbanî ilimlerin hazinesidir. Mevlânâ Hâlid'in talebesi olan Seyyid Abdullah'ın kardeşi Molla Ahmed'in oğludur. Lakabı; Şihâbüddîn, İmâdüddîn ve Kutb-ül-irşâd vel-medâr'dır. Hocası tarafından Şemdinân'da Nehri kasabasında ders vermeğe me'mûr edildi. Bütün İslâm âlimleri gibi,

gecelelerini gündüzlerine katarak İslâmın güzel ahlâkını yaymış, herkesi iyilik yapmağa teşvik etmiştir. 1269 (m. 1853) senesinde Nehrî’de vefât eyledi.

Seyyid Tâhâ, çocukluğundan itibaren büyük bir istidâd, vekar ve heybet sahibi idi. Onu her gören ilerde pek büyük bir zât olacağını söylerdi. Küçük yaşta Kur’ân-ı kerîmi hatmetti ve ezberledi. Sonra ilim tahsiline başladı. Süleymâniye, Kerkük, Irak, Erbîl, Bağdat gibi ilim merkezlerine giderek şöhretli âlimlerden; tefsîr, hadîs, fıkıh gibi zâhirî ilimleri, zamanın fen ve edebiyat bilgilerini öğrendi.

Seyyid Tâhâ, daha ilim talebesi iken, birgün Bağdat’a yakın bir yerde, çok küçük bir akarsudan abdest alıyordu. Arkadaşları; “Bu su çok azdır, bununla abdest olmaz” deyince; “Bu, mâ-i câridir, ya’nî akar sudur. Dînimizde bununla abdeste izin vardır. Siz ilim talebesisiniz, bunları bilirsiniz. Sonra bu suda balık bile yaşar” buyurdu ve elini orada biriken su birikintisine sokup çıkardı. Arkadaşlarına uzatarak; “Bakın bu suda kocaman balıklar yaşamaktadır” deyip elindeki balığı gösterdi. Bu büyük kerâmeti gören arkadaşları; “Bundan sonra sen ne yaparsan yap, bir daha sana i’tirâz etmiyeceğiz” dediler.

Onüçüncü asrın kutbu olan Mevlânâ Hâlid, Hindistan’a giderek, Gulâm Ali Abdullah Dehlevî’nin huzûru ile şereflenip, lââyık ve müstehak oldukları fazilet ve kemâlâtı aldı. Sonra, Allahü teâlânın kullarına doğru yolu gösterip Hakka kavuşturmak için vatanına döndü. Her taraf, Mevlânâ’nın kalbinden saçılan nûrlar ile aydınlanmağa başladı. Bu sırada arkadaşı olan Seyyid Abdullah da, Süleymâniye’de bulunan Mevlâna’yı ziyârete gitti. Onun da sohbetle bulunarak, kemâle geldi ve halîfe-i ekmeli ya’nî en olgun halîfesi oldu. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî’ye, biraderi oğlu Seyyid Tâhâ’nın, harikulade ve yüksek istidâdını anlattı. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretleri de, bir daha gelişinde, onu beraber getirmesini emir buyurdu. Seyyid Abdullah bir dahaki ziyâretlerinde yeğeni Seyyid Tâhâ’yı da götürdü. Mevlânâ hazretleri, Bağdat’ta Seyyid Tâhâ’yı görür görmez, hemen Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin kabri-i şerîfine gidip istihâre etmesini emr eyledi. Seyyid Tâhâ da kabre gidip istihâre eyledi. Ceddi Abdülkâdir-i Geylânî hazretleri, Allahü teâlânın izniyle kabri-i şerîfinden kalktı ve onu çok iyi karşıladı. Sonra; “Benim yolum büyük ise de, şimdi ehli kalmadı. Mevlânâ Hâlid ise, zamanının âlimi, evliyânın en büyüğüdür. Hemen ona git, teslim ol, onun emrine gir” buyurdu.

Seyyid Tâhâ, büyük dedesi Seyyid Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin ma’nevî emri ve izni üzerine, Mevlânânın huzûruna geldi. Bu öyle bir gelişti ki, pek az kimselere nasîb olmuş, nasıl ve neler elde ederek gideceği, bu başlangıç ve gelişden belli oluyordu. Mevlânâ, Seyyid Tâhâ’nın yetişmesine, gözlerin görmediği, kulakların duymadığı, kalblerin düşünemediği manalara erişmesine himmet gösterip yardım etti. İleride zamanın en büyük âlim ve velîsi olacak tarzda, ihtimam ve ciddiyetle onu terbiye etti. Riyâzet ve mücâhededinde hiç eksiklik etmedi. Nefsin istediklerini yaptırmayıp, istemediklerini yaptırdı.

Mevlânâ Hâlid hazretleri, yetiştirme ve terbiye esnasında, Seyyid Tâhâ’ya dağdan istincâ taşları getirtirdi. Bu hâl, talebeleri arasında, taaccüble karşılanır; “Hocamız Mevlânâ, Resûl-i ekremin (aleyhisselâm) Ehl-i beytine çok fazla bağlı olduğu hâlde, Seyyid hazretlerini dağa göndermesinden hikmet nedir?” derlerdi. Hazret-i Mevlâna ise, bu husûsda konuşmaz sükût ederdi.

Seyyid Tâhâ hazretleri, Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî’nin yanında seksen gün kaldıktan sonra, evliyâlıkta pek yüksek derecelere kavuştu. Keşf ve kerâmet sahibi olarak hilâfet-i mutlaka ile şereflendi.

Seyyid Tâhâ hazretleri, hilâfetle müşerref olup Berdesûr’a hareket edeceği zaman, hazret-i Mevlânâ onu büyük bir cemâatle teşyî etti, uğurladı. Vedâdan sonra, Seyyid Tâhâ, Mevlânâ’nın ayrılmış olduğunu hissedip, atına binmek istediğinde, üzeninin bir kimse tarafından tutulduğunu anladı. Baktığında, üzenkiye yapışan ve onu tutanın hocası Mevlânâ’nın olduğunu gördü. “Estağfirullah” deyip, geri çekildi. Hazret-i Mevlânâ, Seyyid Tâhâ hazretlerine hitaben; “Bir zaman nefsinin terbiyesi için size dağdan taş getirtiyordum. Şimdi Resûl-i ekremin Ehl-i beytine olan bağlılığım hasebiyle, üzenini benden başka kimse tutamaz. Siz de bundan kaçınamazsınız” buyurdu. O da sıkılarak, “Emîr edebden üstündür” sözü gereğince ata bindi. Bir müddet binlerce âlim, sâlih, talebe ve halkın katıldığı uğurlama

merasimi ile yürüdü. Sonra, Mevlânâ durdu. Elindeki dizginleri, Seyyid Tâhâ'ya verip; "Bundan sonra dizginlerin senin elindedir. Terbiye ve yetişmende kusur etmedim. Cenâb-ı Hak yardımcın, büyüklerin rûhları sığınağın olsun" buyurdu. Tâhâ-i Hakkârî hazretleri Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin halîfesi olarak Berdesûr'a geldi.

Seyyid Abdullah, Nehrî'de talebe yetiştirmek ile meşgûl iken, oraya çok yakın olan Berdesûr'a Seyyid Tâhâ'nın da gönderilmiş olmasının hikmetini anlayamayan birçokları; "Böyle iki büyük halîfenin bir yere gönderilmesinin sebebi nedir?" dediler. Fakat bunu, kısa bir süre sonra Seyyid Abdullah vefât ettiğinde anladılar. Bunun üzerine, oranın halkı tarafından Seyyid-i Büzûrk (Büyük Efendi) diye bilinen Seyyid Tâhâ hazretleri, Nehri kasabasına gelip talebe yetiştirmeğe başladı. Burada kırkiki sene, ilim talebesine, Hak âşıklarına ve Hakkı arayanlara feyz ve nûr saçtı. Âşıklar, uzaktan yakından pervane gibi bu irşâd ve nûr kaynağının etrafına toplandılar. Nehri, Cennet bahçelerinin gıpta edeceği bir gülistan oldu ki, Allahı arayanların arzusu ve rûhlarının mîknatısı hâline geldi. Şimdi birkaç harab evin bulunduğu Nehri'de, o zaman nüfus onaltıbine yükseldi. Nehri, birkaç câmi, mescid, medreseler, çarşı ve diğer dükkân, han, hamam ve benzeri binalarla o civarın merkezi idi.

Seyyid Tâhâ hazretleri, vefa ve sadâkatte Hazreti Ebû Bekr-i Sıddîk'ı, şecaatte ve adâlette Hazreti İmâm Ömer'i, haya ve hilmde Hazreti Osman'ı, vilâyet-i kübrâda Hazreti İmâm Ali'yi (r.anhüm) temsil ederdi. Tıpkı Resûlullah'a yakın Eshâb-ı Kirâmdan birisi gibi idi.

Seyyid Tâhâ hazretlerinin, murâkabe etmesinin çokluğundan, boynundaki kemik, dışarıya doğru eğilmiş gibi görünürdü. Vekâr ve heybetinden mübârek yüzüne bakılmazdı. Yüzündeki heybet şuası, ondördüncü gecede ay gibi gözleri kamaştırırdı. Alnı geniş, kaşları kesif (sık), iki kaşları arası açık, mübârek gözleri siyah, yüzleri yuvarlak, sakalı top, orta boylu bir nûr parçası idi. Gönül sahipleri görünce, rûhen âşık olurlardı. Hülâsa, ilâhî nûrun tecellîsi idi. Sohbetlerinin ehli olanlar, aşkla kendilerinden geçerlerdi. Nehri hududuna girildiğinde, feyz ve muhabbet kokuları, akıllı olanları ve gönül sahiplerini istilâ ederdi. Ziyâretçiler, abdestsiz olarak Nehri'ye giremezdi. En büyük halîfelerinden meşhûr Molla Tâhâ ki, "Halîfe Köse" lakabıyla tanınır, o buyurdu ki: "İki yerinden başka Nehrî'nin bütün taşları, ağaçları, herşeyi nûrdur. Biri, yahudi mahallesi, öbürü Mûsâ Bey isimindeki bir münâfiğin kalesidir."

Seyyid Tâhâ hazretleri, teheccüd namazını ekseriya saâdetli hânesinde, ba'zan kendi mescidlerinde eda ederlerdi. Kuşluk namazını dâima câmide kılardı. Her gün medreseleri kontrol eder, müderris ve talebelerin tahsillerini tedkik buyururdu. Müderrislerin müşkil mes'elelerini hallederdi. Nehri, karınca yuvası gibi, dâima sâlih kişiler ve talebelerle dolu idi. Binlerce gönül sahipleri feyz almak için boyunlarını büküp, o dergâha akın ederlerdi. Gece-gündüz o makamın, zikr, fikr, ibâdet ve tâatsız bir ânı bulunmazdı. Seyyid Tâhâ hazretleri dergâha teşrîflerinde, herkesin gönülleri, inci saçılan dillerinden çıkacak sözlere bağlanırdı. Nehri kasabası binyediyüz hâne iken, hiçbir evde yemek söz konusu değildi. Hepsı tekkeden yer, içerdi. İkinci namazından sonra "Hatm-i hâcegân-ı kebîr", sonra İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin "Mektûbâtı okunurdu. Seyyid Fehîm hazretleri Nehrî'de ise ona, yok ise, muhterem dâmâdları ve halîfeleri Seyyid Abdülehad hazretlerine okuturlardı. Bu arada ba'zı kelime veya cümle üzerinde geniş bir îzâh, sohbetlerinin mevzû'unun esâsı olurdu. Nehrî'de misâfirlerden, faraza sadrâzam olsa dahî, akşamla yatsı arasında yemek fasılası yoktu. Bu müddet zikr, fikr ve ibâdetle geçirilirdi. Akşam yemeği, akşam üzeri yenirdi. Talebelere teveccüh edip makamlarını yükseltme vakitleri, Seyyid hazretleri tarafından ta'vin buyurulur, gün, saat ve şartlarını îlan ederlerdi. Ba'zan bu teveccühü halîfelerinden birisine yaptırırlardı. Kendisini sevenlerden ve talebelerinden kimseyi unutmazlar, herkesin hâlini genişçe suâl buyururlardı. Kimin bir sıkıntısı olursa, hemen gidermeğe çalışırlardı. Sıla-i rahme ehemmiyet verir, muhtaç olanların ihtiyâçlarını karşılardı. Hocasının tavsiyelerine binâen devlet ricali ile temas buyurmazlar, ancak ba'zı müslûmanların zararını önlemek üzere mektûp yazarlardı. Hâlbuki başta Sultan Abdülmecîd Hân olmak üzere, bütün devlet ricali her emirlerine amade idi.

Seyyid Tâhâ hazretleri, bütün cihâna hükmeden bir hükümdâr olsa, dünyâyı en güzel şekilde idâre edebilirdi. Akıllı, idrâki, idâre ve intizâmı akıllara hayret verirdi. Dünyâ ve âhirete âid

ilimlerdeki maharet ve ihtisası, herkesten üstün idi. Hülâsa, madden ve ma'nen, İslâm âlemine bahşedilen ilâhî lütuflardan bir büyük ni'met idi.

Seyyid Abdülhakîm Arvâsî hazretlerinin babasının dedesi olan Seyyid Muhammed, o zaman Van'dan gelip, bu kaynakdan feyz aldı. Seyyid Tâhâ, Van'ı şereflendirince, Seyyid Muhammed'in evinde misâfir olurdu. Seyyid Muhammed'in birâderi Molla Lütî'nin oğlu Seyyid Sıbgatullah Efendi de, Hizân'dan Van'a gelince, Seyyid Tâhâ'ya talebe oldu. Çok feyz ve bereketlere kavuştu. Sonra Hizan'a babasının yanına gitti. Bundan sonra, yüzlerce talebesi ile, her yıl Nehri'ye Seyyid Tâhâ hazretlerini ziyârete giderdi.

Seyyid Tâhâ hazretleri zamanında, İran Şahı, Şemdinan'a yakın 145 pare köyü, her şeyi ile beraber Seyyid Tâhâ'ya bağışladı. Bu haberi kendisine getirdiklerinde, bir an başını eğip kaldırdıktan sonra; "Elhamdülillah" dedi. İran şahı ölünce, oğlu bu köyleri geri aldı. Haberi Seyyid Tâhâ'ya getirdiklerinde, yine başını eğip bir an sonra kaldırdı ve; "Elhamdülillah" buyurdu. Köse Halife; "Efendim! Köyleri size hediye ettikleri zaman da hamd ettiniz. Geri aldıklarında da hamd ettiniz. Hikmeti nedir?" diye arzedince; "Hediye ettikleri zaman kalbimi yokladım. Dünyâ malına sevinmediğimi gördüm, bunun için hamd ettim. Şimdi geri aldıklarında, yine kalbime baktım. Hiç üzüntü bulunmadığını gördüm. Yine hamd ettim" buyurdu.

Seyyid Tâhâ hazretlerinin, Köse Halife nâmıyla ma'rûf, âlim, âmil ve veliy-yi kâmil bir talebesi var idi. Seyyid Tâhâ'nın halîfelerinden olup ismi Tâhâ idi. Edebinden, "İsmim Tâhâ'dır" demeğe haya ederdi. Üstadından kendisine bir isim vermesini düşünür, fakat arzedemezdi. Sakalı biraz seyrek idi. Birgün, bu düşüncesini ve utancını keşfeden hocası, bir talebesine; "Bizim Köse buraya gelsin" buyurdu. Buna çok sevinip, bu ismi üzerine aldı ve hilâfetle şereflendikten sonra da ismi, "Köse Halife" kaldı.

Seyyid Tâhâ-i Hakkârî'nin kerâmetleri pekçoktur. Bunlardan ba'zıları:

Musul taraflarında şeyhlik iddiasında bulunan bir kimse, talebesinden birini Seyyid Tâhâ hazretlerinin yanına gönderdi ve; "Seyyid Tâhâ'ya, sünnete uymayan bir iş işletmeden, buraya dönme" dedi. O da kalkıp Nehri'ye geldi. Bir ikinci namazından sonra, Seyyid Tâhâ hazretlerinin mescidin kapısında duran ayakkabılarından sol ayağınınkini uzağa koydu. Bununla mescidden sağ ayakla çıkmasını ve sünnete uygun olmayan bir iş yapmasını düşünmüştü. Fakat Seyyid Tâhâ hazretleri, kalabalık içerisinde, o kişiye hitâb edip; "Aldığın ayakkabıyı yerine koy! Senin aradığın şey, bu kapıda yoktur" buyurdu.

Bir gece hırsızın biri, Seyyid Tâhâ hazretlerinin anbarına girip bir çuval un almak istemişti. Çuvalı doldurdu, fakat kaldıramadı. Yarıya kadar boşalttı, yine kaldıramadı. Biraz daha boşalttı. Yine kaldırıp götüremedi. O sırada, Seyyid Tâhâ hazretleri anbara geldi ve; "Ne o, çuvalı kaldıramıyor musun? Yardım edeyim" deyince hırsız, donakalıp birşey diyemedi. Seyyid hazretleri çuvalı kaldırıp, hırsızın sırtına verdikten sonra; "Bunu al git, bizim adamlarımız görmesin, belki canını yakarlar. Bir daha ihtiyâcın olursa, anbara değil, bize gel" buyurduğunda hırsız tövbe edip, sâdik talebelerinden oldu.

Seyyid Tâhâ hazretlerinin kayınpederi, Nehri kadısı idi. Bu mübârek dâmâdını o kadar çok severdi ki, kabrinin, onun kabrine girişte yapılmasını ve; "Seyyid Tâhâ hazretlerinin kabrini ziyâret etmek isteyen Hak âşıkları, benim mezarıma uğrayıp da geçsinler. Belki o mübârek zâtı ziyâret edenlerin hürmetine Allahü teâlâ beni affeder. Yahut onu ziyârete gelenlerin ayaklarına mezarımın toprağı değmekle teberrük ederim" buyurdu. (Gerçekten o mezar, Seyyid Tâhâ hazretlerinin mübârek kabirlerinin tam girişindedir.)

Bir ermeni. Seyyid Tâhâ hazretlerine gelip; "Çocuğum olmuyor, sizin büyük bir zât olduğunuza inanıyorum. Duâ edin de, çocuğum olsun" dedi. Seyyid Tâhâ hazretleri, talebesinden birine; "Git bir beze iki tane koyun kılı koy, sar, getir!" buyurdu. Talebesi emri yerine getirdi. Seyyid Tâhâ, ermeniye; "Bu bezi beline sar, hiç çıkarma" buyurdu. Aynı ermeni beş sene sonra gelip; "Efendim, her bâtında iki çocuk olmak üzere, beş senede on tane çocuğum oldu. Artık yeter" dedi. Seyyid Tâhâ da; "Belindekini artık çıkarabilirsin" buyurdu.

Seyyid Sıbgatullah, Arvas'dan Hizân'a halîfe olarak gönderilmeden önce, Van'a gitmişti. Van vâlisi, Vanlılara nasihat etmek için Van'da kalmasını çok rica etti. O da; "Hocam Seyyid Tâhâ hazretleri müsaade ederlerse kalırım" dedi. Nehrî'ye varınca, vâlinin ricasını ve ilâveten; "Van halkı nasîhata çok muhtaçdır" diyerek arzetti. Seyyid Tâhâ: "Molla Sıbgatullah! Van halkı âsîdir. Ne sen onları ıslah edebilirsin, ne de ben. Ancak bana ma'lûm olduğuna göre, sizin hânedandan büyük âlim ve fâzıl Seyyid Fehîm isminde bir zâtın gizli te'sîrli himmetleri ile Van halkı muvakkaten ıslâh edilecektir. O zâtın şu anda hayatta olup olmadığını bilmiyorum" buyurunca, bu hikmetli beyânlarına karşılık Seyyid Sıbgatullah; "Evet efendim, o zât benim amcazâdemdir. Cezîre'de Şeyh Hâlid Cezîrî'nin yanında, ilim tahsiline devam etmektedir. Gerçekten buyurduğunuz gibi ilim ve fazileti ile meşhûrdur" dedi. Hazret-i Seyyid Tâhâ, bu îzâha çok memnun olup; "İkinci gelişinizde onu mutlaka bana getireceksiniz" buyurdu.

Bir müddet sonra, Seyyid Muhammed, oğlu Seyyid Fehîm'in Seyyid Tâhâ hazretlerinden ilim tahsil etmesi için onunla Nehrî'ye doğru yola çıktılar. Yolda; "Yavrum Fehîm! Huzûruna çıkacağın Seyyid Tâhâ, çok büyük zâtdır. Vilâyet derecelerinin en yükseğindedir. Feyz almadıkça, kemâle ermedikçe, ondan sakın ayrılma" dedi. Nehrî'de Seyyid Tâhâ hazretlerinin elini öptüler. Seyyid Fehîm-i Arvâsî ayakta iken, Tâhâ-i Hakkâri hazretleri bir vazîfe verip, ta'lim buyurdu. Sıcak bir günde anlattıklarını tekrar ettirdi. Seyyid Fehîm, hepsini olduğu gibi söyleyip, yalnız "Hatt-ı tûlânî" yerine "Hatt-ı tûlf" dedi. Seyyid Tâhâ, onu hemen düzeltti. O zaman Seyyid Fehîm pek genç idi. Medrese derslerini henüz bitirmemişti.

Seyyid Tâhâ hazretleri, birgün talebeleriyle birlikte, Ahmed-i Cüzeyri hazretlerinin "Dîvân"ından okuyordu. Bir beytin ma'nâsını talebelerine sordu. Herkes birşeyler söyledi. O zaman, Seyyid Fehîm çok genç idi ve oraya yeni gitmişti. "Sen ne dersin Molla Fehîm?" buyurdu. Seyyid Fehîm hazretleri de, anladığını söyledi. Nihâyet Seyyid Tâhâ; "Söyleyenler içerisinde, Cüzeyrî'nin muradına en yakın olanı Seyyid Fehîm'in söylediğidir. Bununla beraber, onunla, Cüzeyrî'nin muradı arasında yerle gök kadar mesafe vardır" buyurdu. (Cüzeyrî büyük velîlerden ve Hak âşıklarından olup, yaslandığı taş, kalbinin hararetinden, aşkının ateşinden ısınır. Oradan ayrılınca, ihtiyâr bir kadın o taşla hamurunu koyar, biraz sonra hamur pişerek ekmek olurdu. Çok garîb kerâmetleri, çok ince ve yanık ma'nâlı şiirleri vardır. "Dîvân"ı, doğu illerimizde asırlardır okunmaktadır.)

Tâhâ-i Hakkâri hazretleri, Seyyid Fehîm'i öyle yetiştirmişti ki, oğlu Habîb vefât edince, Seyyid Fehîm hazretlerine; "Bir bak bakalım, bizim evlâd nasıldır, ne ile meşgûl oluyor?" buyurdu. Seyyid Fehîm hazretleri, kabrinde murâkabe edip geldi ve; "Oğlunuzu, rahat ve dağılmış inci tesbîh tanelerini toplayıp, bir ipliğe dizmeğe uğraşır gördüm" dedi. Bunun üzerine Seyyid Tâhâ; "Ben de öyle gördüm, onları ancak kıyâmete kadar dizer" buyurdu. (Bu oğullarının kabri, kendi kabirlerinin bitişiğindedir.)

Seyyid Tâhâ, birgün, câmi duvarına dayanarak otururken, oraya Seyyid Fehîm geldi. Seyyid Tâhâ hazretleri mübârek eli ile işâret ederek, onu yanına çağırdı ve buyurdu ki; "Sen zekî bir talebesin. Mutavvel'i okumalısın!" O da; "Efendim kitabım yok. Hem de, memleketimizde okunan bir kitap değildir" deyince, Seyyid Tâhâ kendi kitabını verdi. Seyyid Fehîm tahsilini bitirmek için, Muş'un Bulanık kazası, Âbirî köyünde, Molla Resûl-i Sübkî'nin yanına gitti. Mutavvel'i bunun huzûrunda okuyup, bitirdi. Vilâyet derecelerinde yükselmek için de her yıl iki kerre Nehrî'ye ya'nî Şemdinân'a geliyordu. Her gelişinde, Seyyid Tâhâ'nın çeşitli iltifâtlarıyla şerefleniyordu. Meselâ birgün, câmi sofasında "Mektûbât" okunuyordu. Dinleyenler çok kalabalıktı. Seyyid Fehîm ise uzakta ayakta dinliyordu. Seyyid Tâhâ, kitapdan başını kaldırarak; "Molla Fehîm! Acaba şimdi hiç üstâd yok mu?" buyurunca, Seyyid Fehîm cevap vererek; "Şimdi bulunan üstâd gibi, hiç gelmemiştir" deyiverdi.

Seyyid Tâhâ hazretleri, Seyyid Fehîm'in kemâle gelip olgunlaştığını görünce ona, talebe yetiştirmek üzere mutlak icâzet verdi. Seyyid Fehîm ise, bu işi görmeğe lâyık olmadığını bildirdi. Seyyid Tâhâ ise, ısrarla bu vazîfeyi alması için uğraştı ve kabûl ettirdi. Memleketi olan Arvâs'a gitmesini emir buyurdu. Seyyid Fehîm, Nehrî'deki dağın tepesine çıkıp giderken, tekrar çağırdı. Kitapların içindeki mektûplarını kendisine göstererek; "Bu ihlâs ve sevgi, sizin değil midir? Niçin bu vazîfeden kaçınıyorsun" buyurdu.

Seyyid Tâhâ hazretleri, bir gece rû'yâsında Resûl-i ekrem efendimizi (aleyhisselâm) uçsuz-bucaksız bir sahrada ilerlerken gördü. Önlerinde, yanlarında ve arkalarında, şefaât isteyen pekçok insan vardı. Kimi eteklerine tutunmuş, kimi önlerine geçip dize gelmiş ve başını eğmişti. Seyyid Tâhâ hazretleri bir kenarda bekliyordu. Allahın Resûlü (aleyhisselâm) onu görünce, ona doğru yöneldiler. Ona iltifâtlarda bulundular.

Yine bir gece rû'yâsında, dağdan bol bir suyun aktığını ve herkesin ondan içmeğe koştuğunu gördü. Kendisi ise o gün, suyu kaynağından içmek için dağın tepesine tırmanıyordu. Bir de gördü ki, suyun kaynağında Allahın Resûlü (aleyhisselâm) var. Ve bütün sahrayı kol kol dolaşan sular, O'nun mukaddes parmaklarından akmaktadır... Seyyid Tâhâ, suyu o mübârek parmaklardan ve fışkırış noktasından içmek saadetine erişmek için yaklaştı ve içti.

Hocası Mevlânâ Hâlid hazretleri, kendisine yazdığı Fârisî mektûplarından birinde şöyle buyurdular: "Kıymetli Seyyid Tâhâ! Allahü teâlânın emânında olunuz! Âfet olan şöhetten dâima çok sakınınız! Kişi için, talebelerin çokluğu büyük belâ olabilir. Allahü teâlâ sizi o âfetten korusun! Âmîn. Kalbin acem beldelerine meylini, öldürücü, rûhu kurutucu zehir biliniz! Nerede kaldı ki, onların yanına gidilsin. Onlara yakın olmaktan, tatlı, idâreli dil kullanmaktan çok uzak olmalıdır. İnşâallah bir araya gelmezsiniz. Eğer şah bile bizzat da'vet ederse, gitmemelidir. Nerede kaldı ki, başkalarının da'vetine gidilsin. Böyle da'vete verilecek cevap şudur: "Biz derviş kimseleriz. Bizim işimiz, dünyâdan kesilmek ve İslâm pâdişâhına duâ etmek, insanların dînine hizmettir. Devlet reislerinin meclisinin edeblerini bilmeyiz." Sana emrettiğim üzere ol, muhalefet etme! Molla Mustafa Eşnevî'ye de fakirin selâmını söyle ve bu yazdıklarım aynı zamanda onun içindir. Fitne olan yerden çok uzak olup, dîne hizmet edecek yerde bulunmak ve yerleşmek zarurîdir. Bizden birşey gizli tutulmasın ki, helake sebep olur. Kulların en za'îfi Hâlid-i Nakşibendî Müceddidî."

Seyyid Tâhâ hazretleri, halîfesi Seyyid Sıbgatullah Arvâsî'ye yazdıkları Fârisî bir mektûpda şöyle buyuruyor: "Adı güzel, feyz ve fâide menbâi Molla Sıbgatullah! Selâm eder, duâlarımı bildiririm. Gönderdiğiniz güzel mektûbunuz geldi. Bizi sevindirdi. Allahü teâlâyâ hamd ve şükürler olsun ki, dünyâ ve âhîret saadetine sermâyesi olan fukaraya (evliyâyâ) muhabbetiniz hiç sönmemiş, kızıl kor gibi durmaktadır ve ayrılık günleri onu hiç etkilememiş. İki şeyi muhafaza etmek lâzımdır: Bu dînin sahibine son derece bağlılık ve hocasına ihlâs ve muhabbet üzere olmak. Bu iki şey olunca, ne verilirse ni'mettir. Bu ikisi kuvvetli olup, başka birşey verilmezse, hiç üzülmemelidir. Sonunda verilecektir. Eğer, Allah korusun, bu iki şeyden birinde hâlel (ârıza, sakatlık) olursa, bununla birlikte hâller ve zevkler bulunsa da, bunları istidrâc bilmeli, kendinin harablığı görmelidir. Doğru yol budur. Allahü teâlâ muvaffak eylesin!"

İkinci mektûplarında da; "Duâcınızın hâllerini sorarsanız, Allahü teâlâyâ hamd olsun ki, sevdiklerimizin istediği şekildedir. "Kardeşimin oğlu, birkaç kimse ile birlikte huzûrunuzla şereflemek isterler, izin var mıdır?" diyorsunuz. Buyursunlar! Fakat kendinizi onlara karşı yetersiz göstermemek şartıyla. Her zaman geliniz. Canınız istediği kadar kalınız. Ne zaman gitmek isterseniz gidersiniz. Vesselâm ved-duâ! Kulların en za'îfi Seyyid Tâhâ Hâlid-i Nakşibendî."

Birgün Seyyid Tâhâ hazretlerine; "Amcanız Seyyid Abdullah hazretlerinin üzerinde türbe vardır. Başkalarında ise yoktur. Acaba hikmeti nedir?" diye sordular. Seyyid Tâhâ hazretleri de şöyle buyurdu: "Biz Berdesûr'dan Nehrî'ye gelmeden önce, basit bir şekilde örtmüşler. Amcam sağ olsaydı, babasının üstünü dahî örtmezdi. Madem ki, siz örtünüz, biz birşey demiyoruz. Ama bizim üzerimiz örtülmeyecektir." (Gerçekten bu emir devam etmektedir. Başkale'de, Gayda'da, Arvas'da, Van'da, Ankara'da ve diğer yerlerdeki ona bağlı seyyidlerin hiçbirinin üstü örtülü ya'nî türbe içinde değildir.)

Seyyid Tâhâ hazretleri Şehîdân dağını her yıl iki kere ziyâret ederdi. (Bu dağ, Şemdinli'nin doğusunda, hattâ babalarının medfûn bulunduğu Meleyân köyünün de doğusundadır. İran hududuna yakındır. Hazret-i Ömer (radiyallahü anh) zamanında, Eshâb-ı Kirâm, o belde ve ülkeleri feth için buraya gelmişler ve bu dağda şehîd olmuşlardır. O zamandan beri bu dağın ismi Şehîdân (şehîdler) dağıdır.

Irak'ın Revândız havâlisinde, Berzend kabilesi ile Hayderî kabilesi arasında bir husûmet meydana gelip, birbirlerine harb îlân ettiler. Irak'ta, sözleri geçen bütün halk araya girdiği hâlde, bu fitne ve kavgayı önleyemediler. Önemli mes'ele olduğundan, Seyyid Tâhâ hazretlerine; "Bunu siz hâlledersiniz" dediler. Sulh ve barıştırma dînî bir emir olduğundan, hemen Irak'a, ya'nî Revândız'a hareket eyledi. Her iki taraf Seyyid Tâhâ hazretlerini görünce, birlikte karşılayıp ellerini öperek emirlerine uydular. Bunları barıştırıp, Nehrî'ye geldiklerinde, âdetleri olduğu üzere, Nehri yolunda bulunan nehir kenarındaki Zî Tûvâ Çeşmesi başında istirahat ettiler. Beraberlerinde bulunan bin kişiye öyle bir teveccüh ettiler ki, bunlardan beşyüz kişi derhal, o anda hâl ve kerâmet sahibi oldu. (Bu büyük kerâmet, irşâd târihinde ender zevata nasîb olmuştur. Zî Tûvâ Çeşmesi, bugünkü kaza merkezi ile, Nehri arasındaki dere kenârındadır.)

Irak'tan iki seyyid genç, altı katırı hediyelerle yükleyip, Nehrî'ye, Seyyid Tâhâ hazretlerine getirmek için yola çıktılar. Hârûnân köyünden geçerken, Seyyid Tâhâ hazretlerinin büyüklüğünü inkâr eden Mûsâ Bey adındaki bey, katırları yükleri ile birlikte gasbetti. Gençler ağlayarak Nehrî'ye gelip Seyyid Tâhâ hazretlerini haberdâr ettiler. Seyyid Tâhâ, Mûsâ Bey'e haber gönderip; "Bu katırların yükleri bana âit olduğundan, yükler senin olsun. Bu gençler seyyidirdiler. Onlara merhamet et, katırlarını teslim et" buyurdu. Mûsâ Bey emirlerini dinlemedi. Katırları vermedi. İkinci defa haber gönderip; "Benim nâmıma ve hatırıma versin" buyurdu. Buna da karşı çıkınca, Seyyid Tâhâ büyük hiddetle; "Cum'a gecesi gelsin de o vermesin görelim" buyurdu. Cum'a gecesi, Nehrî'den, talebeler gidip, neticeyi öğrenmek için nöbet beklediler. Meğer Bey, divanhânesinde kendine inananlarla oturmuş, Seyyid Tâhâ'nın evliyâlığını inkâr husûsunda konuşuyormuş. Bu fîsk meclisinin bitişinden sonra, yatak odasına girip yatağına uzanırken, mi'desine bir ağrı girdi. "Karnım!.. karnım!.." diye bağırarak can verdi. Vaziyeti anlayan dokuz oğlu hemen Nehrî'ye gelip, katırları yükleri ile birlikte teslim ederek Seyyid Tâhâ'ya sığındılar. "Lütfen, merhameten babamızın defin merasiminde bulunup, duâ buyurunuz" dediler. Onlara cevaben; "Benim bulunmam, ona bir menfaat sağlamaz buyurdu. Çocukları çok ısrar ettiler. Hazret-i Seyyid nihâyet kalkıp, cenâzeye gitti. Cenâzenin kapkara kömür gibi olduğu görüldü. Definden sonra, Seyyid Tâhâ; "Benim gelişimden zerre kadar menfaatlenmedi" buyurdu. Cenâb-ı Hak, bir seyyide hakaret etmenin onu üzmenin cezasını verdi. Bunu herkes açıkça gördü.

Herkî aşiretinden Molla Abdullah isminde bir müderris, iki talebesi ile birlikte ziyâret için Nehri'ye giderken, çayın başında oturdular. Molla Abdullah, talebelerine; "Herkes abdest alarak Nehri'ye gider. Abdestsiz kimse gitmez. Ben bu âdeti bozup, abdest almadan gideceğim" dedi. Talebeleri; "Hocam, biz bu âdeti bozmayalım, abdest alıp da gidelim" dedilerse de Hoca Efendi: "Sanki bu dînî bir hüküm müdür? Ben yapmam!" dedi. Bu arada elini yüzünü yıkarken, koltuğundan bastonu suya düşdü. Elini uzatıp, bastonu almak isterken, hikmet-i ilâhî baston, onun başına, yüzüne vurarak yüzünü gözünü kan içinde bıraktı. Sonra baston gayb oldu. O da, böyle söylediğine pişman oldu. Yaralarını sarıp, abdest aldı. Nehri'ye gitti. Seyyid hazretlerinin dergâhına girince, bastonu duvarda asılı gördü. Gözleri bastona takılıp kalınca, Seyyid Tâhâ hazretleri; "Herhalde bu bastondan dayak yemiştiniz" buyurdu. Molla Abdullah yaptıklarına pişman olup, tövbe etti, talebelerinden olmakla şereflendi.

Berzencî seyyidlerinden Seyyid Mûsâ, kervanabaşı olarak İran'a gidiyordu. Gayet sarp bir yerde, ayağı kayan katırı uçuruma yuvarlanırken; "İmdâd yâ Seyyid Tâhâ!" diye bağırdı. O anda bir el, hayvanı olduğu yerde durdurdu. Çekip yola çıkardılar. Seyyid Mûsâ, bir müddet sonra ziyâret için Nehri'ye gitti. Seyyid Tâhâ hazretleri; "Yâ Seyyid Mûsâ! Bir katır için bizi İran'a çekiyorsunuz" buyurdu.

Van'ın Gürpınar kazasından bir zât, Nehri'ye gidip, Seyyid Tâhâ'ya talebe olmak istedi. Kabûl edilince de geri dönüp evine geldi. Talebe olduktan birkaç gün sonra, hayvanlarının bir kısmını kurt kaparak telef etti. Şeytan; "Bu hocaya bağlanmak sana yaramadı, uğursuz geldi" diye vesvese verdi. O talebe nihâyet Seyyid Tâhâ hazretlerinin daha önce kendisine hediye ettiği tesbihi iade etti. Maksudı hocasından ayrılmaktı. Tesbih, Seyyid Tâhâ'ya takdim edildiğinde, tebessüm buyurdu. Aradan günler geçmişti. Birgün öğle vakti namaza kalkarken, birden mübârek ellerini uzatıp; "Def ol, yâ la'în" buyurup namaza başladılar. Namazdan sonra Köse

Halîfe; “Efendim, mübârek ellerinizi uzatmadaki hikmet ne idi?” diye suâl etti. O da: “Gürpınar’da bir müslüman sekerâtta iken, şeytan aleyhilla’ne imansız gitmesine çalışıyordu. Büyüklerin bereketiyle defedildi. Adam î mânla vefât etti” buyurdu. Köse Halîfe; “Tesbihi iade eden olmasın?” dedi. “Evet, odur” buyurdu. “Efendim, o edepsizlik ve terbiyesizlik etmişti” deyince de; “Bir zaman bize muhabbeti var idi” buyurdular.

Seyyid Tâhâ hazretleri, birgün câmide büyük bir cemâate namaz kıldırmak için ayağa kalkmıştı. Niyetten önce, mübârek sağ elini birden ileri uzattı. Geri çektiğinde bir miktar su, mübârek cübbelerinin kolundan döküldü. Canlı bir balık da yere düştü ve çırpınmağa başladı. Cemâat hayrette kaldı. Namaz kılındıktan sonra Köse Halîfe cesâret edip; “Efendim, bu su ve balık nereden geldi?” diye arz etti. Seyyid Tâhâ hazretleri cevaben; “Kızıldeniz’de bir gemi batıyordu. Talebelerimizden birinin “İmdât yâ mübârek hocam” diye çağırması üzerine, yardım edip, gemiyi düzelttik. Büyük âlimlerimizin himmeti, bereketiyle kurtuldular. Bu su ve balık oradandır” buyurdu.

Sultan Abdülmecîd Hân zamanında, Müks kaymakamı Derviş Bey, yaptığı bir hatâ sebebiyle kaymakamlıktan çıkarılmış, ayrıca yakalandığında hapse atılması için emir verilmişti. Bu sebeple Derviş Bey, gece gündüz saklanıyor dışarı çıkamıyordu. Kaymakam Derviş Bey’in hatırına, Arvas’ta Seyyid Fehîm hazretleri geldi. Hemen huzûruna gidip, tövbe ettiğini vazîfesine yeniden iade edilmesini, kendisinin affedilmesi için Şark bölgesinin askerî idâre âmiri olan Erzincan müşîrine şefaati olmasını yalvardı. Seyyid Fehîm hazretleri kendisine sığınan kaymakama; “Allahü teâlâyâ hamd ve şükür olsun ki, seyyidimiz ve mürşidimiz hayattadır. Böyle mühim mes’elelere karışmam doğru olmaz. Seni bir mektûpla ona göndereyim. İnşâallah te’sîrini muhakkak görürsünüz” diye müjde verdi. Kaymakam Derviş Bey, Seyyid Tâhâ hazretlerinin huzûruna varınca, takdim olunan mektûbu okudu. Sonra, Seyyid Tâhâ, hemen Erzincan müşîrine şu meâlde bir emirname yazdı: “Derviş Bey’i sana gönderiyorum, işini mutlaka yap. Senin de bana bir işin düşerse yaparım, vesselâm.” Mektûbu Derviş Bey’e verdi. Derviş Bey mektûbu okudu, tatmin olmadı. Fakat; “Bundan başka çâre yoktur” deyip, Erzincan’a yollandı. Bir gece yarısı Erzincan’a ulaştı; “Şimdi bir otele ineyim, yarın müşîrle görüşürüm” deyip, bir otele gitti. Hemen karşısında polisleri gördü. Meğer bütün otellerin kapısındaki polisler, Derviş Bey’i bekliyormuş. İsmi sordular. Derviş olduğunu anlayınca, hürmet gösterip; “Hemen müşîr Bey’e gidelim” dediler. Derviş Bey; “Gecedir, yatıyor, rahatsız etmiyelim” dediyse de, polisler; “Bize verilen emir ve talimat şudur: “Müks’lü Derviş Bey hangi saatte gelirse, derhal bana getirin, uykuda isem uyandırın.” Derviş Bey’i hemen götürüp, müşîre haber verdiler. Müşîr derhal kalkıp, Derviş Bey’in boynuna sarıldı ve; “Bu sekizinci gecedir, hazret-i Seyyid Tâhâ bir an bile uyku ve istirahatime müsâade buyurmadılar; “Derviş Bey’i gönderiyorum, işini mutlaka yap, serbest olsun, aksi takdîrde helak olursun” buyuruyor” dedi. Hemen telgrafla Derviş Bey’in tahliye edilmesini, affedildiğini, vazîfesine iade edildiğini bildirdi. Serbest olarak eski yerine gönderdi. Derviş Bey, dönüşünde teşekkür için Nehri’ye Seyyid Tâhâ hazretlerine gidip, elini öptü; “Sizin yolunuza girip talebeniz olmak istiyorum” deyince, Seyyid hazretleri; “Arvas’a git, Seyyid Fehîm Efendi, yapacağın vazîfeyi söylesin” buyurdu.

Misâfirlerin hizmetlerine me’mûr levazım âmiri, bir akşam üzeri Seyyid Tâhâ hazretlerinin huzûruna gelerek; “Efendim! Bu fakîr, bu akşam üzeri, bin erkek ve beşyüz kadın misâfirlerin yemeklerini çıkartıp yedirdim. Şu anda beşyüz kişi Nehri’ye girmektedir. Anbarlarda un kalmadı, ne yapayım?” diye arz edince, Seyyid Tâhâ; “Anbarlarda olması lâzım” buyurdu. “Efendim, süpürdüm, birşey kalmadı” deyince; “Bir daha bak” diye emretti. Bunun üzerine âmir gidip baktığında, anbarların unla dolu olduğunu hayretle gördü.

Seyyid Tâhâ, Nehri’nin alt tarafında bir değirmen yapmayı düşündü. Bu değirmenin plânı ve projesini bizzat kendisi hazırlayıp, yapıları esnasında talebeleriyle beraber sırtında taş taşıdı. Günlerce çalıştıktan sonra nihâyet değirmenin inşâsı tamamlandı. Değirmen öyle san’atlı, öyle muntazam yapılmıştı ki, hazne kısmına buğday konulduğunda kendiliğinden çalışmaya başlar, haznede buğday bittiğinde de dururdu. Bunu görenler, Seyyid Tâhâ hazretlerinin aklının çokluğuna hayran kalırlardı. Nitekim halîfelerinden Seyyid Sıbgatullah şu beyti söylemiştir:

“Gözümüz revak gibi sizin eşğinizdedir, Kerem et, kalbime gir; evim sizin evinizdir.”

Seyyid hazretleri beyti işitip, iltifâtla yanlarına teşrîf buyurdu.

Bir kimse şehîd olmuş ve büyük bir velînin yanına defnedilmişti. Seyyid Tâhâ onun şehîdlik mertebesini görüp; “Bu kimsenin, şu büyük velîden aşağı olduğu söylenemez” buyurdu.

Seyyid Tâhâ hazretleri, kendisini Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî’ye götüren velîni’meti amcası Seyyid Abdullah hazretlerine, bu büyük ni’metin şükrü olarak, hep hürmet ve hizmet etti. Onu hep iyilikle andı ve rûhuna pekçok sevâblar hediye etti. Ayrıca buyurdu ki: “Vefât ettiğimde benim kabrimi kabristanın en üst tarafına yapınız ki, sırf beni ziyârete gelenler, amcam Abdullah hazretlerinin kabrine uğramak mecbûriyetinde kalsınlar.

Onu da ziyâret ederek mübârek rûhuna sevâblar hediye etsinler.” (O kabristanın bir yolu vardı. Seyyid Abdullah’ın kabri girişte idi. Seyyid Tâhâ hazretlerinin kabrine gitmek isteyen Seyyid Abdullah’ın kabrinin yanından geçmesi lâzımdı.)

Seyyid Tâhâ hazretleri, öyle yüksek dereceli bir âlim idi ki, onu gören müslim veya gayr-i müslim, o anda Allahü teâlâyı hatırlarlardı.

Mevlânâ Hâlid hazretleri; “Beni, Seyyid Abdullah ve Seyyid Tâhâ’dan üstün zannetmeyin” buyurunca, meclisinde olanlar; “Efendim! Siz ikisinin de hocasıınız” dediler. “Benim onlar yanındaki yerim, bir sultanın çocuklarını yetiştiren bir hoca gibidir. Onlar sultanın çocukları olduğu için, bu hocadan üstündürler” buyurdu.

Seyyid Tâhâ hazretleri Seyyid Sıbgatullah’a buyurdular ki: “Molla Sıbgatullah! Üstadına muhabbet ve onunla sohbet, her şeyden üstündür. Çünkü üstâd, kemâl mertebelerinin en yükseğine kavuşturmak ve ona ma’rifetleri vermekle, talebesinin hastalıklarını izâle eder, giderir” buyurdu.

Yine şöyle buyurdu:

“Şâh-ı Nakşibend hazretleri, yolunun esâsını Eshâb-ı Kirâmın (aleyhimürrıdvân) yolu üzere kurdu. Onlar Resûlullahın (aleyhisselâm) muhabbeti ile yetindikleri gibi, bize de üstada muhabbet yeter.”

“Bana Cennet ve Cehennemden bahsetmek işi verilmedi. Bu kapıda olanlara bu ikisi te’sîr etmez.” Bu sözü açıklarken halîfesi Seyyid Sıbgatullah Arvâsî şöyle buyurdu: “Ebrâr, ya’nî iyi mü’minler âhiretleri için amel ederler, mukarrebler, ya’nî Allahü teâlâyâ yakın olan ve hep O’nunla bulunmaktan zevk alan seçkinler, sâdece Allahü teâlâ için amel ederler.”

“Zikr yapılmaksızın yalnız rabîta ile Hakka kavuşmak mümkündür. Zikr ise, rabitasız kavuşturucu değildir.”

Seyyid Sıbgatullah Arvâsî hazretleri, Seyyid Tâhâ hazretlerine; “Nefehât gibi ba’zı kitaplarda, ba’zı evliyâ için (kuddise sirruh) ba’zıları için (r.aleyh) deniyor; hikmeti nedir?” diye suâl edince, şöyle buyurdu: “Birincisi, nefsinden tamamen kurtulanlar, ikincisi kendinde, nefsinden birşeyler kalanlar içindir. Nefsden tamamen kurtulmak, irşâdın şartı değildir. (R.aleyh) denenlerden de bir çoğu, irşâd makamına oturmuşlar, büyüklerin yolunda olup, fâideli olmuşlardır.”

Halîfesine şöyle buyurdu: “Halka önce işâretle muâmele et. Bu fâide vermezse ibâre ile (söz ile) söyle. Bu da fâide vermezse, ondan yüz çevir. Sen birinden yüzünü çevirirsen, Resûlullah (aleyhisselâm) kadar bütün “Silsile-i aliyye” büyükleri ondan yüz çevirir.”

“Münkirden (inkarcıdan) aslandan kaçır gibi kaçın! Münkirin ekmeğini yiyenin kalbi, zikre karşı kırk gün ölür. Bu münkirler, Resûlullahın (aleyhisselâm) zamanında olsaydı, ona îmân etmezlerdi.”

Seyyid Tâhâ hazretleri ba’zan; “Misvakla kılınan bir rek’at namaz, misvaksız kılınan yetmiş rek’attan hayırlıdır” hadîs-i şerîfini okurdu. “Hadîsdeki sivâk, “misvâklamak” ma’nâsına geldiği gibi “sensiz” ma’nâsına da gelir. O zaman hadîs-i şerîfin ma’nâsı; “Sensiz, ya’nî kendini

düşünmeden Rabbinle olduğun bir rekat, kendinle olduğun yetmiş rek'attan fâidelidir" buyururdu.

Birgün, kendilerine; "Nehrî'de sâdık talebeniz kimdir?" dediler. "Molla Muhammed Münhanî'dir" buyurdu. "O, katı tabiatlıdır" dediler. Bunun üzerine Mevlânâ Ahmed Cüzeyrî'nin Dîvân'ındaki şu beyti okudu:

"Ehl-i tarik, makamları seyr ederken renk renktir,
Bir kısmı ilâhî cemâl, bir kısmı celâldedir."

"Amellerinizi ucb (kendini beğenmek, ibâdeti kendinden bilmek) ile örtmeyiniz, yok etmeyiniz."

"Bizim yolumuzda ucb ve riya yoktur. Riya ve ucba helâl diyen, yolumuzda değildir."

"Bizim yolumuzun yolcularının fâideleri, ana ve babalarına dahî ulaşır."

Evliyânın vefâtından sonra istifâde hakkında; "Kılıç kınından çıkmadıkça, (ruh, bedenden çıkmadıkça) kesmez" buyurdu.

Seyyid Tâhâ hazretleri, 1269 (m. 1852) senesinde bir ikindi vakti, Haram Çeşmesi denilen ağaçlık bir mevkide talebeleri ile sohbet ediyordu. Sohbet ânında kendisine iki mektûp arzedildi. Bunları kıymetli dâmâdı Abdülehad Efendi'ye okuttuktan sonra; "Abdülehad! Şöhret âfettir. Artık bizim dünyâdan gitmemizin zamanı geldi" buyurdu. Abdülehad da; "Aman Efendim, Şam'dan gelen bu iki mektûp nedir ki?" dedi. O gün sohbetten sonra hâne-i saadetlerine gitti ve orada hastalandı. Onbir gün hasta yattı. Hastalığının ağır olmasına rağmen namazlarını mümkün olduğu kadar ayakta kılmağa çalıştı. Hastalığının onikinci, Cumartesi günü talebeleri ve yakınları ile helâllaştı, vedâlaştı, vasiyyetini bildirdi. Kardeşi Seyyid Sâlih hazretlerini çağırttı. Onun için; "Birâderim Sâlih, kâmil, olgun bir velîdir. Herkesin başı onun eteği altındadır" buyurdu. Yerine kardeşi Sâlih hazretlerini halîfe bıraktı. İkinci vaktinde, talebelerinin Yâsîn-i şerîf tilâvetleri arasında, mübârek rûhunu Kelime-i tevhîd getirerek teslim eyledi.

Mübârek mezârı Nehrî'dedir. Onu seven âşıkları, uzak yerlerden gelerek, mübârek kabrinden fışkıran nûrlardan, feyzlerden istifâde etmekte, bereketlenmektedirler.

Seyyid Tâhâ hazretlerinin iki oğlu vardı. Biri genç yaşta vefât etti. İsmi Habîbullah idi. Bu oğlunu çok severdi. Diğer oğlu Seyyid Ubeydullah hazretleri olup, babasından istifâde ettikten sonra, amcası Seyyid Muhammed Sâlih hazretlerinden hilâfet aldı. Amcasından sonra, büyük bir metanet ve adâletle Nehri makamını, irşâd ve hükümdârlıkla idâre etmişti. Daha sonra Mekke-i mükerremeye gönderilmiş, Tâifde kendisine konak verilmişti. Mekke-i mükerreme'de hazret-i İbrâhim aleyhisselâmın makamında, tavaf sünnetinin son secdesinde, büyüklere yakışan bir tarzda vefât edip, Cennet-i Mu'allâ kabristanında defnedilmiştir.

1) Tam İlmihâl Se'âdet-i Ebediyye sh. 1075, 1076

2) Eshâb-ı Kirâm sh. 397, 401

3) Rehber Ansiklopedisi cild-16, sh. 109, 110

4) Mecd-i tâlid

5) Şems-üş-şümûs sh. 135

SEYYİD SÂLİH

Osmanlılar zamanında Anadolu'da yaşayan evliyânın büyüklerinden, insanların; i'tikâd, amel, ibâdet ve ahlâk husûsunda doğruyu öğrenmeleri ve yapmaları, böylece Allahü teâlânın rızâsına kavuşmaları için onlara rehberlik edip, buna kavuşturan ve kendilerine "Silsile-i aliyye" denilen İslâm âlimlerinin otuzikincişidir. Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin onbirinci torunu ve

Tâhâ-i Hakkâri hazretlerinin kardeşidir. Molla Ahmed'in oğludur. İlmîni ve feyzini Tâhâ-i Hakkâri'den alıp, tasavvufda yüksek derecelere kavuştu. Çok kimseye doğru yolu göstermiş, onların din ve dünyâ saadetine kavuşmalarına sebep olmuştur. 1281 (m. 1864) senesinde Nehri'de vefât etti. Kabri oradadır.

Seyyid Sâlih, küçük yaşta Kur'ân-ı kerîm okumayı öğrendi. Çok zekî idi. Kısa zamanda Kur'ân-ı kerîmi ezberledi. Medreseye giderek tefsîr, hadîs, fıkıh gibi zâhirî ilimlerle, zamanın fen ve edebiyat bilgilerini öğrenerek büyük bir âlim oldu. Tasavvufda da yetişerek, kalb ilimlerinde ma'rîfet sahibi olmak için, ağabeyi Seyyid Tâhâ-i Hakkâri'nin sohbetiyle şereflendi. Senelerce ona hizmet etti. Mübârek teveccühlerine kavuştu. Vilâyet derecelerinde çok yükseldi. Hocası, ona icâzet vererek, talebe yetiştirmek üzere Berdesûr'a gönderdi. Seyyid Sâlih hazretleri orada talebe yetiştirmeye başladı. Hasta kalblere şifâ olan sohbetleri ile, âşıklarının kemâle gelmesine, Hakka yaklaşıp velî birer zât olmalarına vesile oldu.

Seyyid Sâlih hazretleri, muhabbet ve edeb sahibi idi. Vera'ı ve takvâsı çoktu. Haramlardan şiddetle kaçır, şüpheli korkusuyla mübâhların fazlasını terkederdi. Ekseri günleri oruçlu geçerdi. Gecelerini ibâdetle ihyâ eder, uykusunu öğleye yakın kaylûle yaparak alır, hem de sünnet-i şerife uyardı. Çok merhametli olup, hiç kimseyi incitmezdi. İnsanların Cehennemde yanmamaları için elinden gelen gayreti gösterir, Allahü teâlânın emirlerini bildirir, yasaklarından kaçınmalarını sağlardı. Gayr-i müslimlere dahî iyilik yapardı. Bu sebeple herkes tarafından sevilirdi.

Seyyid Sâlih hazretlerinin mübârek alınlarından nûr fışkırdı. Onu gören, Allahü teâlânın sevgili bir kulu olduğunu hemen anlar, hürmette kusur etmemeye çalışırlardı. Bir gece, hırsızın biri Seyyid Sâlih hazretlerinin evini soymaya karar verdi. O gece ay çıkmamıştı, zifiri karanlıktı. Hırsız bahçe duvarından içeri atladı. Fakat o anda bahçenin birdenbire gündüz gibi aydınlandığını gördü. Hayret etti. Görürler korkusuyla hemen dışarı çıktı. Ortalık yine karanlık oldu. "Herhalde bu defa aydınlık olmaz" düşüncesiyle tekrar bahçeye girdi. Ortalık bir anda yine aydınlandı. Yine çıktı, tekrar girdi. Nihâyet evin penceresine baktığında, Seyyid Sâlih hazretlerini gördü. Seyyid Sâlih, hırsıza; "Buyurun, her ne isterseniz vereyim. Birşey almaya geldiyseniz söyleyin" buyurdu. Hırsız onun güneş gibi parlayan mübârek yüzünü görüp, o cömertçe tatlı sözünü işitince, hayran kaldı. Bahçeye girince meydana gelen aydınlığın Seyyid Sâlih hazretlerinin nûru olduğunu anlayıp, yaptığına pişman oldu. Huzûruna varıp tövbe etti. Ondan sonraki günlerde onun derslerine giderek, ilim öğrenmeye başladı. Talebelerinden oldu.

Seyyid Tâhâ hazretlerinin oğlu Ubeydullah, babasının yerine geçen amcası Seyyid Sâlih hazretlerine talebe olmayıp diğer halifesi Seyyid Fehîm hazretlerine tâbi olmak istedi. Fehîm-i Arvâsî ise ona; "Muhterem babanız, yerine Seyyid Sâlih hazretlerini ta'yin ettiler. Bu sebeple siz de, biz de onun sohbetine gidip, ona tâbi olmamız lâzımdır" buyurdu. Buna rağmen Ubeydullah, buna i'tirâz eyledi. Bunun üzerine Fehîm-i Arvâsî; "Mübârek hocamızın kabri şerîfine gidelim ve soralım. Ne buyurlarsa yapacak mısınız?" buyurdu. O da; "Yaparım" dedi. Gittiler. Kabristana girişte ayakkabılarını çıkarıp, kabrin yanına vardılar. Daha hiçbirşey söylememişlerdi ki, kabirden Tâhâ-i Hakkâri hazretlerinin; "Fehîm! Ubeydullah'ı, kardeşim Sâlih'e götür" buyurduğunu işittiler. Ubeydullah, babasının bu emrine uyararak, sür'atle amcasının huzûruna koştu. Amcası kendisine sarıldı ve sıktı. O anda Ubeydullah'a o kadar muhabbet geçti ki, Ubeydullah'da meydana gelen bu muhabbet ateşinden, amcası; "Ubeydullah bu sarılma ile kemiklerimi eritti" buyurdu.

Seyyid Sâlih, 1281 (m. 1864) senesinde hastalandı. Talebelerini toplayarak herbiriyle vedâlaştı, helâllaştı. Vasiyyetini bildirdi. Kabriyle ilgili olarak da; "Kabrimi ağabeyim Seyyid Tâhâ hazretlerinin kabri şerîfinin ayak ucuna kazınız. Edebi gözetip kabirde de mübârek ayakları başımın üstüne gelecek şekilde olmasını sağlayın. Bizden sonra Seyyid Fehîm'e tâbi olun" buyurdu. Sonra talebelerinin Kur'ân-ı kerîm tilâvetleri arasında vefât edip, sevdiklerine kavuştu. Vasiyyetini aynen yaptılar. Kabrini hocasının ayak ucuna kazdılar. Şimdi bu iki kabrin uç taşı vardır. Ya'nî Seyyid Tâhâ hazretlerinin kabrinin ayak ucundaki taş, Seyyid Sâlih hazretlerinin baş taşıdır.

- 1) Tam İlmihâl Se'âdet-i Ebediyye sh. 842, 889, 1064, 1069, 1075
- 2) Eshâb-ı Kirâm sh. 401
- 3) Rehber Ansiklopedisi cild-15, sh. 186

SIBGATULLAH ARVÂSÎ

Osmanlılar zamanında Anadolu'da yaşayan evliyânın en büyüklerinden. "Gavs-ül-a'zam" ve "Gavs" lakabları ile meşhûrdur. Seyyid olup, Abdürrahmân Kutb hazretlerinin torunudur. İnsanları Hakka da'vet eden, onlara doğru yolu gösterip hakîkî saadete kavuşturan ve kendilerine "Silsile-i aliyye" denilen büyük âlim ve velîlerin otuzbirincisi olan Seyyid Tâhâ-i Hakkâri hazretlerinin talebesidir. 1287 (m. 1870) senesinde vefât etti. Kabri Gayda'dadır.

Seyyid Sıbgatullah'ın babası Seyyid Lütfî, onun da babası Seyyid Abdürrahmân Kutb hazretleridir. Abdürrahmân Kutb için, Seyyid Tâhâ hazretleri "Abdürrahmân nikûnâm" (ismi güzel, şânı yüce) yahut "Kutb-ı Arvâsî" buyururlardı. Mübârek babası Lütfî Efendi, Seyyid Sıbgatullah'a küçük yaştan itibâren ilim öğretmeye başladı. Çok zekî olan Seyyid Sıbgatullah, kısa zamanda zâhirî ilimleri okuyup öğrendi. Zamanın fen bilgilerinde de mütehasıs oldu. Tefsîr, hadîs, fıkıh gibi ilimlerde âlim olan Sıbgatullah Efendi, Tasavvufta da yetişip veliy-yi kâmil bir insan olmak için, Derviş Muhammed'in talebesi Seyyid Muhyiddîn'e gitti. Seyyid Muhyiddîn o zaman Van'da talebe yetiştiriyordu. Seyyid Sıbgatullah, hocasının verdiği vazîfeleri yapmak için canla başla çalıştı. Ağır riyâzetler ve mücâhedeler çekti. Ya'nî nefsinin istediklerini yapmayıp, istemediklerini yaparak nefsini terbiye etti. Uzun yıllar hocasına hizmet ederek, sohbetiyle şereflendi. Nihâyet birgün hocası ona; "Vefât etmiş velîlerden istifâde edecek, fâidelenecek makama geldin" buyurdu. Seyyid Muhyiddîn vefât edince, Şeyh Hâlid-i Cezrî'ye gitti. Bu mübârek zâtın vefâtına kadar sohbetlerine katıldı, verdiği vazîfeleri yaptı. Sonra Seyyid Tâhâ hazretlerinin, Molla Murâd Hurûsî'yle gönderdiği; "Kendi yuvana dön" haberiyle, Tâhâ-i Hakkâri'nin şerefli hizmetine koştu. Hakîkî ve esas yuvaya kavuştu. O'nun paha biçilmez sohbetlerini, çölde susuz kalmış kimseler gibi bir kelime kaçırmayacak şekilde dinledi. Verilen vazîfeleri ânında yerine getirdi. Seyyid Tâhâ hazretleri, Resûlullah efendimizden (aleyhisselâm) hocaları vâsıtası ile gelen feyz ve bereketleri onun kalbine akıttı. Kalb gözü açılan Seyyid Sıbgatullah, tasavvufta yüksek makamlara kavuştu. Öyle ki, Hızır aleyhisselâm ile görüşür, onunla sohbet ederdi. 1269 (m. 1852) senesinde, hocası Tâhâ-i Hakkâri hazretleri vefât edince, onun yerine geçen Seyyid Sâlih hazretlerinin sohbetine devam etti.

Bu mübârek velînin kıymetli teveccühleri ile büyük bir velî olan Seyyid Sıbgatullah hazretleri, talebe yetiştirmeye başladı. Sohbetinde bulunup bir teveccühüne mazhar olanın kalbinde, Allahü teâlânın muhabbeti yerleşirdi. Dînin emirlerine son derece uyar, yasaklarından da sakınırdı.

Seyyid Sıbgatullah hazretleri, gecelerini hep ibâdetle geçirirdi. Uykusunu, öğleye yakın kısa bir müddet kaylûle yaparak alırdı. Hep kıbleye dönerek otururdu, buna son hastalığında dahî çok dikkat etti. Dostlarıyla sohbetinden sonra murâkabe hâlinde olur, Allahü teâlânın mahlûkâtı hakkında tefekkür ederdi.

Yakın talebelerinden biri anlattı: "Abdürrahmân Tâhî, henüz hocamıza bağlanıp talebesi olmak şerefine kavuşmamıştı. Hocamızın, zamanın gavsı olup olmadığı hakkında tereddüdü vardı. Birgün gavsılık alâmetlerini kitaptan okuyarak huzûruna gitmeyi, bu alâmetlerin üzerinde olup olmadığını görmeyi arzu etti. Kitapta; "Gavs olanın üzerine yağmur yağmaz" ibâresi vardı. O, kitaplarla meşgûl iken evine bir talebe geldi ve; "Hocam Sıbgatullah hazretlerinin selâmı var; "Misâfirlerimin kalabalık olması sebebiyle ziyâretine gelemiyorum. Lütfen kendisi buraya kadar zahmet etsin" buyurdu" dedi. Abdürrahmân Tâhî de; "Ben de onu ziyâret etmeyi düşünüyordum. Bugün bizde misâfir ol da yarın beraber gideriz" dedi. Sabahleyin yola çıktılar. Seyyid Sıbgatullah, onların gelmekte olduklarını haber alınca, talebeleriyle kasabanın dışına

çıkıp, bir tepenin başında beklemeye başladılar. Mevsim ilkbahardı, gökyüzünde hiç bulut yoktu. Nihâyet beklenen misâfirler geldiler. Tepenin başında güzel bir sohbet başladı. Bu sırada masmavi olan gökyüzünde bulutlar birikmeğe, şimşekler çakıp gök gürlemeğe başladı. Derken sağnak hâlinde şiddetli bir yağmur başladı. Abdürrahmân Tâhî, Kitaptan okuduğu gavs olanın alâmetlerini hatırladı ve dikkatle Sıbgatullah hazretlerini ta'kib etmeye başladı. Semâdan inen yağmur taneleri mübârek Seyyid'in üzerine inmeden etrâfına meyl ederek yere düşüyor, hiç üzerine yağmıyordu. Hepimiz sırsıklam ısladığımız hâlde onun üzeri kupkuru idi. Abdürrahmân Tâhî, bu hâli görünce bir anda kendini kaybederek bayıldı. Oradakiler telâşa kapıldılar ve; "Herhalde öldü" diyorlardı. Seyyid Sıbgatullah ise; "Korkmayın, telâşa kapılmayın, Allahü teâlânın sevdiği velî kullarının himmeti, bereketli yardımı kuvvetlidir" buyurdu. Biraz sonra Abdürrahmân Tâhî kendine geldi ve hocamın büyüklüğünü kabûl ederek, en önde gelen talebelerinden oldu.

Seyyid Sıbgatullah'ın talebelerine teveccühü, sohbetinden daha ziyâde ve daha fâideli idi. Onun için sohbet süresi çok az olurdu. Talebeleriyle sessiz otururken talebelerinden pekçoğu cezbe kapılır, kendinden geçerdi. Bir defasında oğlu Behâeddîn, babasından izin alarak va'za başladı. İki saat kadar kalpleri aydınlatan güzel sözler söyledi. Fakat hiç kimsede muhabbet ve cezbe emaresi görülmedi. Sohbet bittikten sonra, Seyyid Sıbgatullah; "Haydi kalkınız, ikâmet getiriniz de namazımızı kılalım" der demez, cemâat cereyana kapılmış gibi cezbe tutuldular.

Sevdiği talebelerinden biri anlattı: "Hocamız birgün murâkabe hâlinde otururken tebessüm ettiler. Bu hâli daha önce hiç görmediğimiz için merak ettik ve; "Bu tebessüm etmenizin hikmeti ne idi Efendim?" diye suâl ettik. Buyurdular ki: "Bir talebemiz Botan Çayı'nda başını yıkamış, saçını tararken, tarak saçına takıldı. Canı acıyınca bizden yardım istedi. Onun için tebessüm ettim."

Talebelerinden biri anlattı: "Molla Abdülgafûr isminde, hocamızın büyüklüğüne inanmayan bir kimse vardı ki, değil kendisiyle, bizimle dahî namaz kılmaya tahammül edemezdi. Cum'a günleri bile namazını kılar kılmaz câmiden hemen çıkıp giderdi. Birgün câminin kapısında Seyyid Sıbgatullah ile karşılaştı. Seyyid Sıbgatullah ona; "Molla Abdülgafûr! Sen bizden ne kötülük gördün ki, arkamızdan konuşup gıybetimizi yaparsın?" buyurdu. O da Seyyid Sıbgatullah'ın kolundan tutarak itti ve; "Bunca insanı aldatıp peşinde koşturduğun yetmez mi ki, beni de onların arasına katmak istersin" diyerek itmeye devam etti. Kolunu onun elinden kurtaran Seyyid Sıbgatullah, ona öyle bir celâl ile baktı ki, Abdülgafûr, yıldırım isâbet etmiş çınar ağacı gibi yere yıkıldı. Sonra da kalkıp hocamın elini öpmeye başladı. Bir taraftan da; "Ne olur efendim beni affediniz. Kötü ve yalancı benim. Yaptıklarım pişman oldum. Sizin büyüklüğünüzü anlayamadım, beni affediniz" diyordu. Daha sonra Abdülgafûr'a; "Ne gördün ki, böyle birdenbire değiştin?" diye sordular. O da; "Gavs bana öyle celalli bakınca, yemîn ederim ki, başım tâ Arşa kadar yükseldi. Sonra tekrar yere düştüm. Gavs'ın büyük kerâmetini gördükten sonra, nasıl pişman olmam?" dedi.

Şeyh Hâlid isminde büyük bir âlim var idi. Şark vilâyetlerinin adliye müfettişliğini yapardı. Tefsîr, hadîs ve fıkıh gibi zâhirî ilimlerde, İbn-i Hacer ve Seyyid Şerîf -Cürcânî hazretleri kadar âlim olduğunu iddia ederdi. "Bütün din kitapları ortadan kalksa, bu ilimleri yeniden ihyâ ederim" derdi. İşte bu Şeyh Hâlid, Seyyid Sıbgatullah hazretlerinin ismini ve nâmını işitmiş, gidip görmeyi kafasına koymuştu. Giderken de ba'zı zor sorular hazırlayıp sormayı ve onu müşkül durumda bırakmayı düşündü. Şeyh Hâlid geldiğinde, Seyyid Sıbgatullah onu yolda karşıladı, güzelce misâfir edip ağırladı. Sohbet esnasında da Seyyid Sıbgatullah; "Bir kimse bir talebemize şöyle bir suâl sorsa, talebemiz o sorana şu şekilde cevap verir diyerek, Şeyh Hâlid'in gelirken hazırladığı bütün soruları teker teker, pek güzel cevaplandırdı. Son soruyu cevaplandırdığında, Hâlid; "Üstadım! Beni affediniz, tövbe ettim" diyerek ellerine sarılıp öptü. Birkaç gün sonra müfettişlik gibi dünyâ makamlarını terkederek, Seyyid Sıbgatullah hazretlerinin huzurunda diz çöktü. Pek çetin riyâzet ve mücâhedeler çekerek nefsinin terbiye etmeye başladı. Nefsinin kötülüklerinden kurtulmak için nefsin istediklerini hiç yapmaz, istemediklerini yapardı. Seyyid Sıbgatullah ata binerken, sırtına basarak binsin diyerek koşar, önünde eğilirdi. Sıbgatullah hazretleri ise, onu bundan men eder, bir daha böyle yapmamasını

tenbîh ederdi. Şeyh Hâlid bu ihlâslı hareketleri ile pekçok teveccühlerle kavuşarak, evliyâlıkta yüksek makamlar sahibi oldu.

Seyyid Sıbgatullah hazretleri birgün talebelerine; “Filân tepeye çıkalım, orada sohbet edelim” buyurdular. O gün talebeleriyle yola çıktılar. Tepenin eteklerine gelince, talebelerden ba’zıları önden yürüyüp, oturulacak yerleri, hocaları tepeye çıkıncaya kadar düzeltmek istediler. Seyyid Sıbgatullah, oğlu ve yakın talebesi Abdürrahmân Tâhî, en arkada ve aşağıda idiler. Önden giden talebelerin birinin ayağının altından koca bir taş yuvarlandı. Gittikçe hızlanıyor, hocaları Seyyid hazretlerinin üzerine doğru geliyordu. Bütün talebeler korkuya kapıldılar. Abdürrahmân Tâhî ise birden hocasının önüne geçerek, taşın Seyyid hazretlerine değmesine engel olmak istedi. Taş, hikmet-i ilâhî tam önlerindeki bir kayaya çarparak arkasında kaldı. Hâdiseyi seyretmekte olan Seyyid Sıbgatullah; Abdürrahmân Tâhî’nin, canı pahasına yaptığı bu hareketten, son derece memnun oldu.

Komşu kasabadaki talebelerinden biri hastalanmıştı. Ölüm döşeğinde iken; “Himmetiniziistirhâm ediyorum yâ mübârek hocam!” diyerek yardım istedi. Seyyid Sıbgatullah, o anda talebeleriyle sohbet ediyorlardı. Bir ara sohbeti yarıda keserek, Abdürrahmân Tâhî’yi o talebesine gönderdi. Hemen yola çıkan Abdürrahmân, kısa bir zaman sonra o talebe arkadaşının evine vardı. Eve girdiğinde hasta olan arkadaşını sapasağlam oturuyor gördü.

Seyyid Tâhâ hazretlerinin kendisine yazdığı bir mektûpda; “Talebenin hocasına ihlâs ve muhabbeti tam, ona uyması eksiksiz ise, hâl sahibi olmasa zararı yoktur. Bu üçünden birinde noksanlık olup hâl sahibi ise, Allahü teâlâ muhafaza eylesin istidrâçtır” buyurdu.

1287 (m. 1870) senesinde son rahatsızlığında sekerât-ı mevtinden önce yerine halîfe bıraktığı oğlu Seyyid Behâüddîn’i yanına çağırırdı. “Evlâdım! Talebelerim sana emânet. Onları büyük bir i’tinâ ile yetiştir. Gözün gibi koru. Sohbet ve teveccühlerini üzerlerinden esirgeme. Sakın şöhret isteme. Allahü teâlânın emirlerini yap, yasaklarından kaçın. Dîne muhalif iş yapma. Seni yetiştiren hocanı ve Allahü teâlânın dostlarını incitme, onların her zaman gönüllerini almayı ihmâl etme” buyurdu. Dostlarıyla vedâlaştıktan sonra da; “Ben ölünce arkamdan ağlamayınız” buyurdu. Sonra bir müddet murâkabe hâlinde kaldı. Daha sonra Kelime-i şehâdet getirerek son nefesini verdi. Vefât ettiğiinde, evin içine misk gibi güzel bir koku yayıldı. Mübârek kabri Gayda’da olup, ziyâret edilmekte, sevenleri, feyz ve bereketlerinden istifâde etmektedir.

Seyyid Sıbgatullah hazretleri buyururlardı ki:

“Bizim yolumuz muhabbettir.”

“Talebe, tavus gibi olmalıdır. Güzel kanatlarına, renk renk tüylerine değil, siyah bacaklarına bakmalıdır.”

“Nefsin katli ve ölümü, müslüman olmasından ve kötü sıfatlarının değişmesinden ibârettir.”

“Kalbden geçenleri bilen, buna izinli olmadıkça, bunları söylemez.”

“Sohbet muhakkak lâzımdır.”

“Sohbet, dünyâ bağılıklarını keser ve hakîkî îmânı kazandırır. Eshâb-ı Kirâmdan ba’zılarının; “Gelin bir saat îmân edelim” sözlerindeki îmandan maksat, sohbettir. (Ya’nî bir saat sohbet edelim de îmânımız yenilensin, kuvvetlensin.)”

“İçi dışından iyi olmayan velî olamaz.”

“Kabir azâbı, dünyâ sevgisini âhiret sevgisine tercih edenlere olur. İkisinin sevgisi müsavî, yahut âhireti dünyâdan çok sevene kabir azâbı yoktur.”

Ba’zı sohbetlerinde uzun zaman konuşmazdı. Bu yüksek taifenin hâllerini bilmeyen ba’zı zâhir âlimleri, acaba Şeyh niçin bize birşeyler anlatmıyor dediler. O zaman: “Sükûtumuzdan istifâde edemeyen, konuşmamızdan da edemez” buyururdu.

“Bu zamanda diğer yollardan istifâde edilememesi, kâmil âlimlerin kalmamasından mı, yoksa bid’atler sebebiyle midir?” suâlîne, şu cevâbı verdiler: “Bid’atler karışması sebebiyledir. Zîrâ bu zamanda bid’atler çoğaldı. Bu bid’atlere karşı koyabilecek bir yol, ancak fâide verir.”

“Birşey için olan hırs ve gayret, ona olan sevginin neticesidir.”

“Mü'minin kabrinde yüzünün kıbleden çevrilmiş görünmesi, dünyâ sevgisi üzerine ölmesindendir.”

“Hasedden zararlı kalb hastalığı yoktur. Âlimlerin âfeti de ondandır.”

“Bid'atlerin hepsi karanlıktır. Onlarda güzellik yoktur! Bizim yolumuzun üstünlüğü, bid'at karışmamış olmasıdır. Ortadan kalkan her yol, bid'at yüzünden kalkmıştır.”

“Bu son zamanlarda sünnet, bid'atler arasında, gece karanlığında ışık saçan inci gibidir. Zaman, dînin garîb olduğu zamandır. Bunun için bu zamanda talebeye az bir gayretle, orta zamanlardaki çetin mücâhedelerle elde edilenden daha çok sevâb verilir.”

“Evliyânın menkıbelerini dinlemek, muhabbeti arttırır, Eshâb-ı kirâmın menkıbeleri îmânı kuvvetlendirir, günahları mahveder.”

Seyyid Sıbgatullah Arvâsî hazretleri, onbir kardeş idiler. Seyyid Molla Resûl; zâhid, cömert, velî ve dînin emirlerine uymakta ve yasaklarından kaçınmakta çok meşhûr idi. Hızır aleyhisselâm ile görüşürdü. Diğerleri de Cemâleddîn, Nûreddîn, Abdülmelik, Abdülkahrâr, Abdülgaaffâr, Muhammed, Âbid, Abdülganî, Mevlânâ'dır. Hepsi de âlim ve zâhidlerden olup, zamanlarını, mescid, mekteb ve medresede geçirirlerdi.

1) Eshâb-ı Kirâm sh. 288, 399, 401

2) El-Kelimât-ül-Kudsiyye sh. 1, 69

FEHİM-İ ARVÂSÎ

Doğu Anadolu'da yetişen büyük velîlerden. Silsile-i aliyye adı verilen büyük evliyânın otuz üçüncüsüdür. Osmanlı Devletinin son devirlerinde yaşamıştır. Seyyiddir. "Hazret-i Şeyh" ve "Allâme" lakapları vardır. "Arvâsî" denmekle meşhûr olmuştur. Babası, Seyyid Abdülhamîd Arvâsî'dir. Annesi aynı âilenin Doğubâyezid kolundan Seyyid Hacı İbrâhim Efendinin kızı Seyyide Emine Hanımdır. 1825 (H.1241) senesinde Van'ın Bahçesaray (Müküs) ilçesine bağlı Arvas (Doğanyayla) köyünde doğdu. 1895 (H.1313) senesinde aynı köyde vefât etti. Kabri oradadır ve sevenleri tarafından ziyâret edilmektedir.

Temiz ve asîl âilesi Anadolu'nun doğu vilâyetlerinin ilim, irfân ve güzel ahlâk vasıflarının timsâli (sembolü) idi. Zamanlarının âlimi, fazîlet örneği olan dedeleri Kâdirî ve Çeştî yollarına mensûb idiler. Babası, Arvas'ın tekke, zâviye ve medresesinin sevk ve idâresini yürütürdü. Seyyid Fehim, küçük yaşta babası Seyyid Abdülhamîd Efendiyi kaybetti. Annesi Seyyide Emine Hanım, zâhide, takvâ ve verâ sâhibi sâlihâ bir hanım idi. Pekçok kadın hizmetçileri olduğu halde ilim talebesinin elbisesini kendisi eliyle yıkar ve yardım ederdi.

Küçük yaştan itibaren ilim öğrenmeye başlayan Seyyid Fehîm, kısa zamanda Kur'ân-ı kerîmi hatm ve hıfzetti. Sonra dedelerinin kurduğu ve öteden beri ilim yayan büyük âlimler yetiştiren Arvas Medresesi ile Müküs'teki Mîr Hasan Velî Medresesinde temel dînî bilgileri ve Arabî âlet ilimlerini okudu. Kısa bir müddet ilim tahsiline ara verdi.

Sonra Cizre'ye gidip Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretlerinin halîfelerinden Şeyh Hâlid-i Cezerî'nin ders halkasına dâhil oldu. Kısa zamanda emsallerini geçip ilimde ilerledi. Dînî ilimleri ve zamânın fen bilgilerini öğrendi.

Seyyid Fehim, Cezire'de ilim tahsîli ile meşgûl olduğu sırada, amcaoğlu Seyyid Sıbgatullah Efendi de Cezire'ye gelip, Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretlerinin talebelerinden Şeyh Sâlih Sibkî hazretlerinden ilim öğrendi. Cezire dönüşünde Van'a uğradı. Van'da bulunduğu günlerde büyük velî Seyyid Tâhâ-yı Hakkârî hazretleri de Nehrî'den Van'a gelmişti. Seyyid Tâhâ

hazretlerinin en seçkin eshâbından olan amcası Seyyid Muhammed Efendi, Seyyid Sıbgatullah Efendiye, Seyyid Tâhâ-yı Hakkârî hazretlerine talebe olmasını tavsiye etti. Seyyid Tâhâ'ya talebe olan Seyyid Sıbgatullah, onun hizmetinde ve sohbetinde bulunarak, tasavvuf yolunda ilerledi. Kısa zamanda olgunlaşarak insanlara İslâmiyetin emir ve yasaklarını anlatmak husûsunda icâzet, diploma ve hilâfet aldı. Van vâlisi ve halkı Van'da kalmasını ısrarla istediler. Fakat o; "Nehri'ye gidiyorum. Seyid Tâhâ hazretleri uygun görürlerse burada kalırım." buyurdu. Van'da kalmak istediğini Seyyid Tâhâ hazretlerine arz edince, buyurdu ki: "Yok Molla Sıbgatullah! Van halkı dün-himmettir (eksik, kısa himmetlidir). Van'ın fethi benim ve senin elinde olmaz. Mükâşefe âleminden mâlûmata göre sizin sülâlenizden, yâni Arvâsî hanedânından, ilim ve irfânı ile tanınmış, Allah bilir ama onun [Seyyid Fehimi kasdediyor] vâsıtasıyla, Van'ın irşâdı geçici olarak mümkündür. O zâtın hayatta olup olmadığını bilmiyorum." buyurdu. Seyyid Sıbgatullah Arvâsî hazretleri; "O zât amcamın oğludur. Cezire'de ilim tahsili ile meşgûl, ilim ve irfânla meşhûrdur." dedi. Seyyid Tâhâ; "Bir başka gelişinde o zâtı muhakkak bana getir." diye emir buyurdu.

Seyyid Sıbgatullah hazretleri, hocasını ikinci defâ ziyârete gelişinde, genç yaştaki Seyyid Fehim Arvâsî'yi de Nehri'ye getirdi. Seyyid Tâhâ hazretlerinin huzûruna gidip sohbetiyle şereflendiler. Kalma zamânı bitip ayrılacakları sırada, Seyyid Sıbgatullah ve yanındakiler Seyyid Tâhâ hazretlerinin elini öpüp izin aldıktan sonra, sıra Seyyid Fehime gelince, Seyyid Sıbgatullah geride kaldığını görüp, Seyyid Tâhâ hazretlerinden onun için de izin istedi. Fakat Seyyid Tâhâ hazretleri, Seyyid Fehim'in kalmasını münâsip gördü ve; "O burada kalsın." buyurdu. Seyyid Tâhâ'nın hizmetinde kalan Seyyid Fehim, kısa sürede kemâle geldi. Seyyid Tâhâ hazretleri onun hakkında; "Başkalarının altı ayda aldığı mesâfeyi, Seyyid Fehim yirmi dört saatte aldı." buyurdu.

Seyyid Tâhâ hazretleri bir gün Câmi-i Şerîfin duvarına dayanarak Seyyid Fehim hazretlerine işâret ederek yanına çağırdı. O da yanına gelince; "Çok zekîsin, ilme istekli ve kâbiliyetlisin. Muhakkak Mutavvel kitabını okumalısın." buyurdu. Seyyid Fehim hazretleri; "Kitabım yok. Bizim taraflarda Mutavvel okunmaz." diye arz edince, kendi kitabını hediye etti. Muş'un Bulanık kazâsının Âbirî köyünde Molla Resûl Sibkî ismindeki büyük âlime gidip okumasını tavsiye buyurdu. Huzûrundan ayrılırken; "Sen zekî ve tedkik edici bir ilim tâlibisin. Suâllerine hocalar tatmin edici cevap veremezler ve rahatsız olurlar. Derslerin tâkibi esnâsında bir zorlukla karşılaşırın, onları rahatsız etme. Elini göğsüne koy ve beni hatırla. İnşâallah derhal müşkilini hallederim." buyurdu.

Hocasının elini öpüp duâsını alan Seyyid Fehim Arvâsî, Mutavvel okumak üzere zamânın Doğu Anadolu'daki en büyük âlimlerinden olan Molla Resûl Sibkî'nin huzûruna vardı. Molla Resûl; "Ben Arvas âilesinden birisine ders okutmak arzusundaydım. Çünkü, Arvas'ta Molla Resûl Zekî'den okudum. O âileden gelen bu zâtta zekâ eseri göremiyorum. Hayret o âilenin fertleri çok zekî olurlardı." dedi. Seyyid Fehim Arvâsî, Molla Resûl'den ders almaya başladı. Fakat Seyyid Tâhâ hazretlerinin tavsiyesine uyarak ders esnâsında suâl sormamaya dikkat ediyordu. Hattâ Molla Resûl, Seyyid Fehim'in talebelerinden Molla Hâlid'e; "Senin hocan suâl sormuyor. Zekâsız mıdır, yoksa utanıyor mu?" diye sordu. Molla Hâlid de; "Evet ben başlangıçtan beri bu zâtın yanında okuyordum. Bir zaman hocalarına çok suâl sorar, hocalar ona cevap vermekten âciz kalırlardı. Fakat Nehri'den döndükten sonra ne hikmetse suâl sormayı terk etti. İlim öğrenmedeki kâbiliyetine gelince: "Kusura bakmayın, bendeniz onun sizden yüksek olduğunu tahmin ederim." diye arz etti.

Bir gün Molla Resûl'den Mutavvel'i okurken hocasına; "Burayı anlayamadım." dedi. Molla Resûl tekrar anlattı. Fakat Seyyid Fehim-i Arvâsî yine anlayamadığını söyledi. Molla Resûl cümleyi birkaç defa okuduktan sonra; "Bugün yoruldum, yarın anlatırım." dedi. Ertesi gün okudu fakat yine açıklayamadı. O gece Molla Resûl de, Seyyid Fehim de düşündüler. Üçüncü gün aynı yere gelince, Molla Resûl oradaki inceliği yine açıklayamadı. O sırada Seyyid Fehim hocası Seyyid Tâhâ hazretlerinin; "Ders okurken anlayamadığın yer olursa, beni hatırla." sözünü hatırladı. Molla Resûl dersi mütâlâa etmekle meşgûlken, Seyyid Fehim gözlerini kapayıp, mürşidi Seyyid Tâhâ hazretlerini gözünün önüne getirdi. Seyyid Tâhâ elinde bir kitab ile görüldü. Kitabı Seyyid Fehim'in önüne açtı. Mutavvel'in o sayfasıydı. O satırları açık olarak

okudu. Seyyid Fehim merakla dikkat ediyordu. O cümlelerin arasında bir atıf vavı (ve harfi) fazla okudu. Seyyid Tâhâ hazretleri kaybolunca, Seyyid Fehim gözlerini açtı. Molla Resûl'ün o satırları okuyup düşünmekte olduğunu gördü. Molla Resûl'den izin isteyip, hocasından duyduğu gibi bir (ve) ekleyerek okudu. Molla Resûl bunu işitince; "Mânâ şimdi anlaşıldı." dedi. İkisi de iyice anlamıştı. Molla Resûl; "Bu satırları yirmi senedir okudum, anlattım. Fakat hep anlamadan anlatırdım. Şimdi iyi anladım. Söyle bakalım bunu doğru okumak senin işin değil. Ben senelerce bunu anlayamadım. Sen nasıl anladın? Bu (ve)'yi okudun, mânâ düzeldi." dedi. Seyyid Fehim, mürşidi Seyyid Tâhâ hazretlerini hatırlayıp yardım istediğini söyledi. Mürşidinden nasıl öğrendiğini anlattı. Molla Resûl; "İmândan sonra küfür yoktur." diyerek kitabı kapattı. Seyyid Fehim ile birlikte Nehrî'nin yolunu tuttular. Onlar yolda iken Seyyid Tâhâ hazretleri; "Hazret-i Seyyid Fehim güzel bir hediye ile geliyor." buyurdu. Kısa bir müddet sonra Seyyid Fehim'le birlikte gelen Molla Resûl de Seyyid Tâhâ hazretlerinin sohbetine kavuşup, talebelerinden oldu. Onun huzûrunda mânevî olgunluğa erişip, zâhirî ilimlerde olduğu gibi, tasavvuf ilminde de yetişti. Seyyid Tâhâ hazretleri Molla Resûl'e hilâfet vererek insanlara İslâmiyetin emir ve yasaklarını anlatmakla vazîfelendirdi.

Hocası ve mürşidi Seyyid Tâhâ hazretlerinin huzûruna tekrar dönen Seyyid Fehim, onun hizmet ve sohbetlerinde bulundu. Seyyid Tâhâ hazretlerine olan muhabbet ve bağlılığı sebebiyle onun yattığı odanın dış tarafında pencereye yüzünü döner ve sabahlara kadar ayakta durup, onun güneş gibi nûr saçan feyizlerinden istifâdeye çalışırdı. Hattâ bir defasında bununla yetinmeyip, soğuk bir gecede şiddetli kar yağarken, kapının dışında uzandı. Mübârek başını kapının eşiğine koyarak yattı. Şiddetli yağın kar, mübârek vücûdunu örttü. Fakat muhabbetle yanan kalbi ile kar altında çeşit çeşit feyz ve bereketlere kavuştu. Seyyid Tâhâ hazretleri teheccüd namazını kılmak için mescide gitmek üzere kapıyı açtı. Ayağını kapıdan dışarı atınca, Seyyid Fehim'in sırtına bastı. Seyyid Fehim hemen ayağa kalkıp edeple mürşidinin karşısında durdu. Seyyid Tâhâ hazretleri; "Yeter Molla Fehim. Benim kanâatime göre bugün ilimde bir ummânsınız. Seyyid Şerîf Cürcânî hazretlerinden sonra ilimde seyyidlerin yüzünü siz güldürdünüz. Bu ilmi bu kadar yere sermeyiniz." buyurdu. Seyyid Fehim hazretleri ise; "Bu ilimden bütün istifâdem, hazretinizin bir nazarıyla olana yetişememiştir. Bendeniz menfaatimi arıyorum." diye cevap verdi. Bunun üzerine Seyyid Tâhâ hazretleri onu kucakladı, gecenin karanlığında cihânı aydınlatacak mânevî nûrları ihsân etti. Elini tutarak berâber mescide gittiler.

Seyyid Tâhâ hazretlerinin hizmet ve sohbetinde tasavvuf yolunun en yüksek derecelerine kavuşan Seyyid Fehim "kuddise sirruh" , büyük bir velî oldu. Mutlak hilâfetle şereflenme zamânı gelince, üstadı Seyyid Tâhâ onu huzûruna çağırdı ve insanlara İslâmiyetin emir ve yasaklarını anlatmak, onların dünyâ ve âhirette saâdete, kurtuluşa kavuşmalarına vesîle olmakla vazîfelendirdi. Fakat Seyyid Fehim; "Bu bir ağır yükür. Ben bunu kaldıramam. Hem de buna lâayık değilim." deyip çekingen davrandı. Seyyid Tâhâ hazretleri; "Bu bir emr-i ihtiyârî, isteğe bağlı bir iş değil, emr-i zarûrî olup, mecbûrî iştir." buyurdu. Memleketi olan Arvas'a gitmesini emretti. Yola çıkacağı zaman tekrar huzûruna çağırdı, kitapların içindeki mektuplarını kendisine göstererek; "Bu ihlâs ve muhabbet sizin değil midir? Neden imtinâ ediyorsunuz. Yemin ederim ki sizin hilâfetiniz, Resûl-i ekrem sallallahü aleyhi ve sellem efendimiz tarafından tasdik buyrulmuş ve bütün sâdât-ı kirâm büyükler tasdik buyurmuş, ben de tasdik etmek zorundayım. Siz de kabûl etmek mecbûriyetindeyiz." buyurdu.

Kanâat, tevekkül, zühd, muhabbet, rızâ ve teslimiyette çok yüksek bir mürşid-i kâmil olan ve; "Seyyid Tâhâ'yı gördüm, tarîkat ve hakîkatin ne olduğunu öğrendim." buyuran Seyyid Fehim hazretleri, hocasının emrine uyarak Arvas'a döndü. Arvas Medresesini yeniden îmar ederek talebelere ilim öğretti. Ayrıca, Nakşibendiyye yolunun esaslarını anlatarak insanların saâdetine çalıştı. İslâmiyetin emir ve yasaklarından kıl kadar ayrılmaksızın vazîfesine devâm etti. Her zaman âfet kabûl ettiği şöhretten kaçındı. Arvas Medresesinde en az elli talebeye ders verip Madde-i Kübrâ adlı eseri okuturdu. Seyyid Muhammed Emin, Seyyid Abdülhakîm, Halîfe Derviş, Halîfe Ali, Molla Abdülcelîl ve Şeyh Resûl gibi büyükler onun yetiştirdiği âlim ve velîlerdendir. Ondandır ilim tahsîl edip, mezun olanlar Van ve havâlisinde Reîsü'l-müderrişin

ünvânıyla anıldılar. Seyyid Fehim hazretlerinin ilim ve mârifetteki üstünlüğü kısa zamanda her tarafa yayıldı.

Seyyid Fehim hazretleri hocası Seyyid Tâhâ hazretlerini, ders talebesi gibi her yıl, Arvas'dan Nehrî'ye gelerek, ziyâret ederdi. Vefâtından sonra, yerine geçen birâderi Seyyid Muhammed Sâlih hazretlerini de ziyâret edip, sohbetlerinde bulundu. Zîrâ Seyyid Muhammed Sâlih hazretleri Seyyid Fehim hazretlerinin sohbetinde üstâdıydı.

Üstâdının vefâtından sonra daha da tanınan Seyyid Fehim hazretleri, ilim ve fazîlette iyice meşhûr oldu. Mısır, Irak, Suriye ve bu havâlide halledilemeyen meseleler ona getirildi. Çözülemez gibi görülen müşkil meseleleri hallederdi. Onun sohbetinde bulunmak üzere Arvas'a giden kimseler dünyâdan habersiz, nefsin ve şeytanın şerrinden emniyette olup, muhabbet deryasına daldılar. Ondan feyz alıp, yüksek derecelere kavuştular. Sohbet ve dersleriyle pek çok insanın doğru yola kavuşmasına vesîle oldular. Böylece, Doğu Anadolu halkının Sünnî kalmasını, şîlîğin ve mezheb ayrılığının yöreye girmemesini temin ederek, millî birliğe çok hizmet etti. Doksanüç Harbinde Ruslara karşı Doğu Bâyezîd Cephesine gidip büyük kahramanlıklar ve muvaffakiyetler gösterdiler.

Seyyid Fehim hazretleri hocası Seyyid Tâhâ hazretlerinin vefâtından sonra onun emir ve tavsiyelerine sıkı sıkıya uydu. Senede iki defâ Van'a teşrif ederek halka İslâmiyetin emir ve yasaklarını anlattı. Onların dünyâda ve âhirette saâdete, mutluluğa kavuşmaları için çalıştı. Vâz ve sohbetleriyle Van halkının İslâmiyete bağlılığı ve bu husustaki şöhreti arttı. "Dünyâda Van, âhirette îmân." sözü insanlar arasında yaygın olarak söylenmeye başlandı. Seyyid Fehim hazretlerinin Van'a gelişlerinde büyük bir kalabalık ve izdiham olurdu. Zamânın vâlisi, askerî ve mülkî erkânı onu ziyâret ederek, sohbetlerinden istifâde ederler, varsa müşkil meselelerini sorup cevaplarını alırlardı. Maddî ve mânevî bütün emirleri yerine getirilir, herkes ona saygı ve hürmette kusur etmezdi. Böylece hocası Seyyid Tâhâ'nın seneler önce buyurduğu; "Van'ın fethi Arvâsî hânedânından, ilim ve irfânı ile tanınmış bir zâtın vâsıtasıyla muvakkaten (geçici olarak) mümkündür." sözünün hükmü kerâmet olarak ortaya çıkmıştı.

Seyyid Fehim hazretleri Van'a geldiği zaman umûmiyetle mahkeme başkâtibi Ahmed Beyin evinde misâfir olurdu. Bir gece Ahmed Beyin evinden çıkıp (Hacı Bekir kışlası diye hizmet gören bir askerî kışla yaptıran) Hacı Bekir isminde Van'ın ileri gelenlerinden birinin evine misâfir oldu. Birkaç gün Hacı Bekir'in evinde kaldı. Hacı Bekir, Allahü teâlânın emriyle kızı Gülizâr Hanımı, Seyyid Fehim hazretlerine nikahladı. Bir sohbet sırasında Seyyid Fehim hazretlerine dedi ki: "Şeyhim size burada bir ev yaptırmam lâzım oldu." Seyyid Fehim hazretleri; "Ey Hacı Bekir! Bir şeyi noksan söylediniz. Yanında bir de câmi yaptırın." buyurdu. Hacı Bekir Ağa bu söz üzerine yaptırdığı evin yanına Şâbâniye Câmiini yaptırdı. Sonraları Seyyid Fehim hazretleri, Van'a teşriflerinde kayınpederinin yaptırdığı bu evde kalırdı. İnsanlara İslâmiyetin emir ve yasaklarını Şâbâniye Câmiinde anlattı. Her sene iki üç ay Van'da kaldığı müddet içinde pekçok kimsenin hidâyete kavuşmasına vesîle oldu. Sonra bu câminin yanına bir de medrese yaptırıldı.

Seyyid Fehim hazretlerinin ders verdiği ve vâz ettiği Şâbâniye Külliyesi, Arvas'a benzeyen ilim ve irfân yuvası bir makamı. Bu medresede çok âlim ve velî yetişmişti. Sofu Baba orada yetişen zâtlardandı. Sonraki devirlerde de ilim ve irfân kaynağı olmaya devâm eden bu medreseden, Seyyid Abdülhakîm hazretlerinin oğlu Ahmed Mekkî Efendi ve kardeşi oğlu Cemâl Efendiler de yetişti. Bu mekanlar şimdi harâbe halde bulunmaktadır.

İlim, fazîlet ve güzel ahlâkta zamânının bir tânesi olan Seyyid Fehim hazretleri, İslâmiyetin emirlerine ve sevgili Peygamberimizin sünnet-i seniyyesine titizlikle uyardı. Onu sevenler namazlarını mutlaka câmide cemâatle kılarlardı. Onun en büyük kerâmeti, İslâmiyetin emir ve yasaklarına tam uyması, kendisinden sonra vazîfesini devâm ettirecek olan Seyid Abdülhakîm gibi âlim ve velî bir zâtı yetiştirmesiydi. Bunlardan başka pekçok kerâmetleri görülmüştür.

Seyyid Fehim hazretleri bir defâsında talebeleriyle Van Gölü kıyısında giderken, göldeki Ahtamar Adasında bulunan Ermeni kilisesinden bir papaz çıkarak su üstünde yürümeye başlar. Talebeler bunu görünce, bâzılarının hatırına; "Allah'ın düşmanı dediğimiz papaz, su üzerinde yürüyor da, evliyanın büyüğü, Allahü teâlânın sevdiği, seçtiği kulu bildiğimiz, Seyyid

hazretleri acabâ neden yürümez ve kıyidan dolaşır" diye gelir. Seyyid Fehim, bu düşüncüyü anlayıp, mübârek ayaklarındaki nalınları ellerine alıp, birbirine çarpar. Nalınları çarptıkça papaz suya batar. Boğazına kadar gelince, bir daha çarpar. Papaz, batar ve boğulur. Sonra, böyle düşünen talebesine dönerek; "O, sihir yaparak, su üstünde gidiyor, böylece sizin îmânınızı bozmak istiyordu. Nalınları çarpınca sihri bozulup battı. Müslümanlar sihir yapmaz. Allahü teâlâdan kerâmet istemekten de hayâ ederler." buyurdu. Kerâmeti ile papazın sihrini bozdu. Bu kerâmet, Abdurrahmân Arvâsî hazretleriyle ilgili olarak da anlatılmaktadır.

İstanbul'da, Kağıthâne'de sabun fabrikası olan Rifat Beyin babası Abdülvehhâb Efendi 1963'te vefât etti. Vefâtından birkaç sene evvel dedi ki: "Erzurum'da medrese tahsîlini bitirmiştim. Daha okumak istedim. Aradığım büyük âlimin Bitlis'te Abdülcelîl Efendi olduğunu söylediler. Bitlis'e gittim. Kendisini aradım. Van'a gitti, yakında gelir, bekle dediler. Sabredemedim, Van'a gittim. Sorduğumda; "Müks şeyhi Seyyid Fehim hazretleri Van'a geldi. ŞâbâniyeCâmiinde, onun yanındadır." dediler. Oraya gittim. Hem de büyük âlim Abdülcelîl Efendi, kürsüye çıkmış, herkes onu dinleyip istifâde etmektedir, diye düşünüyordum. Câmiye girdim. Herkes başını eğmiş, edeple oturuyordu. Karşıda nûr gibi, tatlı bakışlı bir zât vardı. Herkes buna karşı saygı ile dönmüştü. Abdülcelîl Efendi, her hâlde karşıdaki heybetli, tesirli zâttır, diyordum. Fakat, soracak kimse yoktu. Herkes, boynunu bükmüş önüne bakıyordu. Ansızın, önüme bir genç geldi. "Ne arıyorsunuz?" dedi. "Abdülcelîl Efendi hazretlerini arıyorum." dedim. "İşte budur." diyerek, en geri sırada boynunu bükmüş edeple oturan birini gösterdi. "İstersen sen de otur." dedi. "Karşıda oturan kimdir?" dedim. "Seyyid Fehim hazretleridir." dedi. Nice zaman sonra, bu gencin, Seyyid Abdülhakîm Efendi olduğunu anladım. Biraz sonra ezan okundu. Sünnetler kılındı. Seyyid Fehim hazretleri imâm oldu. Safları düzelttik. İmâmımla birlikte tekbir getirirken, bütün cemâat, elektrik çarpan kimse gibi titremeye başladık. Şimdi altmış sene oluyor. İmâmın o tekbir sesi hâtırıma geldikçe, titriyorum. Kalbimde, o gün olduğu gibi, bir hal oluyor."

Endis köyünden Hacı Abdullah ismine bir kimse hacca gitmişti. Hac ibâdeti esnâsında cebindeki paralarını kaybetti. Üç ay müddetle müslümanların yardımıyla idâre etti. Bir gün, içinde bulunduğu sıkıntılı hâli düşünerek Mekke-i mükerreremenin sokaklarında yürürken, birden meyve ağaçları, çiçekleri, akan suları ve ortasında çok güzel ve süslü bir câmi bulunan bir makam gördü. Câminin kapısında güzel simâlı bir zât oturuyordu. Kendi kendine düşündü. "Yâ Rabbî! Mekke-i mükerrerede böyle bağ, bahçe ve akan sular yoktur. Bu gördüğüm hayal midir, rüyâ mıdır?" deyip, câminin kapısında duran zâta gitti. Selâm verdi. O zât selâmını aldı ve; "Merhaba, hoş geldin, sefâ geldin ey hacı!" dedi. Hacı Abdullah Efendi hayretini o zâta bildirdi. O zât; "Burası mânevî bir makamdır. Evliyâyâ mahsustur. Cumâ günü ikindi namazlarını bu mübârek mâbedde kılarlar." dedi. Hacı Abdullah Efendi; "İmâmları kimdir?" diye sordu. O zât; "Herhalde tanırırsınız. Seyyid Fehim-i Arvâsî hazretleridir." diye cevap verdi.

Hacı Abdullah Efendi bu söze çok sevindi. Bahçenin bir kenarına çekilip Seyyid Fehim hazretlerinin gelmesini bekledi. Orada durduğu müddet içinde evliyâ-yı kirâm tek tek, grup grup geldiler. Câmi tamâmen doldu. Hepsinden sonra Seyyid Fehim hazretleri büyük bir vekâr ve nâzik bir tavırla geldi. Abdullah Efendi koşup saygıyla ellerini öptü. Sıkıntılı hâlini arz etti. Seyyid Fehim hazretleri; "Hayâtımda bu sırrı ifşâ etmemek şartıyla sâdât-ı kirâmın (bu yolun büyüklerinin) himmet ve bereketleriyle îcâbına bakarız. Eğer sırrı ifşâ ederseniz, gözlerinizden mahrum olursunuz." buyurdu. Câmiye girince bütün velîler ayağa kalkıp onu saygıyla karşıladılar. Seyyid Fehim hazretleri mihrâba geçerek ikindi namazını kıldırdı. Sonra güzel sohbetler oldu. İzâhı mümkün olmayan bir muhabbet, vecd ve şevk hâli hâsıl oldu. Evliyâullah câmiden geldikleri gibi ayrıldılar. En son Seyyid Fehim hazretleri câmiden çıktılar. Hacı Abdullah Efendi tekrar eteklerine yapışıp hâlini arzetti. Seyyid Fehim hazretleri; "Merak etme. İnşâallah şimdi memleketine gidersin. Paran yoktu, nasıl geldin diyenlere bir tüccar yardım etti geldim, dersin. Tekrar ediyorum bu sırrı ifşâ etme." buyurdu ve; "Gözlerini kapa!" diye emretti.

Hacı Abdullah Efendi gözlerini kapadı. Rüyâda gibi uçtuğunu hissediyordu. Nihâyet köyünün dışındaki bir çeşmenin başında oturduğunu gördü. Yavaş yavaş köye indi. Köylüleri ve akrabaları onu karşıladılar. "Hoş geldiniz, haccınız mübârek olsun." dediler. Evine gidince, köylü, cemâat hâlinde gelip, onun hac intibâlarını sordular. Bu arada; "Paranızı kaybettiğinizi, Mekke-i mükerrerede perişan olduğunuzu işittik. Para temin edip, yarın Arvas'a gidecek,

Seyyid Fehim hazretlerine arz edip, onların emredecekleri bir vâsıtaıyla gönderecektik. Elhamdülillah siz geldiniz. Size yardım eden zâttan Allahü teâlâ râzı olsun." dediler.

Hacı Abdullah Efendi o geceyi evinde geçirdikten sonra ertesi gün kalkıp Arvas'a gitti. Seyyid Fehim hazretlerinin huzûruna vardı. Yanlarında birkaç talebesi vardı. Selâm verip ellerini öptü. Seyyid Fehim hazretleri; "Bu sene hacca gittiğinizi duydum. Ne zaman geldiniz?" buyurdu. Abdullah Efendi; "Dün geldim?" diye arz edince; "Niye bu kadar geç kaldınız, üç ayı geçti." diye sordu. "Paramı kaybettim, Mekke'de parasız kaldım. Sonra bir tüccar yardım etti, geldim." dedi. Seyyid Fehim hazretleri; "Allah râzı olsun. Dün eve geldiğinize göre, niye bugün buraya geldiniz. Müslümanlar sizi ziyârete gelirler." buyurdu. Abdullah Efendi; "Sizi temiz iken ziyâret etmek istedim efendim." dedi. "Bu gece kal, sabahleyin durmadan evine git. Sırrın ifşâsı, açıklaması hatâdır, hayâtımda ifşâ etme!" buyurdular. Abdullah Efendi o gece orada kaldıktan sonra ertesi gün evine döndü. Bu gördüklerini de Seyyid Fehîm-i Arvâsî hazretlerinin vefâtından yıllarca sonra anlattı.

Diyarbakır'da adliye müfettişi Mustafa Necâti Bey isminde bir kimse vardı. Vazifeli olarak Van'ın Mükûs kazâsına gitti. Bir bayram günü, bayram namazından sonra kaymakam ve kazânın ileri gelenleri Seyyid Fehim hazretlerini ziyârete gitmek üzere hazırlandılar. Mustafa Necâti Bey de onlarla birlikte gitmek istedi. Gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra yola çıktılar. Yolculuk esnâsında güzel şeylerden bahsedildi. Arvas'ın yakınındaki Kırmızı Köprüyü geçtikten sonra hepsi de ayrı bir mânevî havaya girdiler. Mustafa Necâti Bey de o havadan etkilendi. Fakat kendisi içki içtiği için heybesinde iki şişe içki vardı. Arvas kabristanının altındaki taşlıkta bu şişeleri kimseden habersiz, bir yere sakladı. Arvas'a varıp, Seyyid Fehim hazretlerini ziyâret ettiler. Hepsi sırasıyla saygıyla elini öptüler. Mustafa Necâti Bey de ellerini öpüp, tasavvuf yolunda talebesi olmak istediğini bildirdi. Seyyid Fehim hazretleri ona; "Şişe ile tarikat bir arada olmaz. Git şişeleri kır, dök gel, öyle kabûl edelim." buyurdu. Mustafa Necâti Bey şişeleri oraya koyduğunu kimsenin görmediğini düşündü. Fakat Allahü teâlâ velî kullarına kerâmetle bildirir diye düşünerek gitti. Şişelerden birini kırdı, diğerini de sıkıştırsam kullanırım dedi. Seyyid Fehim hazretlerinin huzûruna gelince; "Git öbürünü de kır gel!" buyurdular. Mustafa Necâti Bey bu durum keyfî değil, zarûrîdir. O şişeyi oraya isteyerek bırakmadım. Zarûrî kalırsam içerim, diye bıraktım." dedi. Seyyid Fehim hazretleri; "Haramda zarûret olmaz." buyurdular. Mustafa Necâti Bey gidip o şişeyi de kırdı. Sonra ellerini öptü ve talebeleri arasına girdi. Bundan sonra içki alışkanlığı kalmadı. Mustafa Necâti Bey, Seyyid Fehim hazretleri hakkında; "Türkiye'yi hemen hemen tamâmen, Arabistan'ın bir kısmını gezdim. Her yerde meşâyıhtan pek çok kimseyle karşılaştım. Bu zât gibi olgun bir ferd görmedim. Peygamber efendimizi ve Eshâb-ı kirâmı temsil ediyordu. Onlardaki ilim, hilim, yumuşaklık, vakar, letâfet ve heybeti hiç kimsede görmedim." diye anlatır ve ağlardı.

Seyyid Tâhâ hazretlerinin oğlu Seyyid Ubeydullah Efendi hacca gitmek istiyordu. Van'a geldi. Kendi kendine; "Arabistan'da babam Tâhâ-yı Hakkârî hazretlerini tanıyanlar çoktur. İlim sohbetleri olur. Yanımda büyük bir âlimin bulunması zarûrîdir. Buna lâayık ancak babamın halîfesi Seyyid Fehim hazretleridir." diye düşünerek onları berâber götürmek üzere Van'a dâvet etti. Seyyid Fehim hazretleri Van'a gelince; "Üstâdim birlikte hacca gidelim." dedi. Seyyid Fehim hazretleri özür beyân edip; "Mâlî ve bedenî durumum müsâid değildir." buyurdu. Seyyid Ubeydullah Efendi; "Mal ve para işi bana âittir. Bedenî durumunuzla ilgili olarak Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretlerinin Dîvân'ına bakalım, ne çıkacak" dedi. Dîvân'ın bâzı sayfalarını açtıkları zaman Medîne-i münevvere ile ilgili beytler çıktı. Bunun üzerine karar verip birlikte hac yolculuğuna çıktılar. İstanbul'a geçip, Fâtih'teki Reşâdiye Oteline indiler. Onların İstanbul'a geldiklerini haber alan zamânın padişâhı Sultan İkinci Abdülhamîd Han, kendilerini saraya dâvet etti. Sarayda misâfir edip, ikrâm ve ihsânlarda bulundu.

Kendisi velî olan, âlim ve velîlere çok hürmet eden Sultan İkinci Abdülhamîd Han, Seyyid Fehim hazretlerinin sohbetlerinde bulunup, duâsını aldı. On iki gün kadar İstanbul'da misâfir ettikten sonra, Haydarpaşa'ya kadar merâsimle, törenle uğurladı.

Seyyid Fehim hazretleri ve Seyyid Ubeydullah Efendi vapurla Mısır'a gittiler. Oradaki âlim ve velîler ile görüşüp sohbette bulundular. O devrin önemli ilim merkezlerinden olan Ezher

Medresesinden yetişen âlimler, Seyyid Fehim hazretlerinin ilim ve fazîletteki üstünlüğünü kabûl ettiler.

Seyyid Fehim hazretleri, hizmetlerinde bulunan Hacı Ömer Efendiyle birlikte Câmi-ül-Ezher Medresesine gittiler. Bir odaya girdiler. Bu odada oturan bir âlimin etrâfında çok sayıda kitaplar ve önünde bir kâğıt olduğu halde oturduğunu gördüler. Âlim, kitaplara bakıyor fakat önündeki kâğıda bir şey yazamıyordu. Seyyid Fehim hazretleri kâğıtta olan yazıyı bir defâda okuyup ezberledi. Çünkü bir defâ okuduğu yazıyı ezberlemek onun husûsiyetlerindendi. Âlim kimse başını kaldırıp; "Sizin okumanız var mıdır?" diye sordu. Seyyid Fehim hazretleri ilimle bir mikdâr meşgûl olduğunu bildirdi. Âlim; "Siz bu kâğıttaki yazının mânâsını bilir misiniz?" dedi. "Evet." cevâbını alınca, hayret etti ve; "Hayret! Câmiü'l-Ezher Medresesi (Üniversitesi) bütün şûbeleri (fakülteleri) ile bir haftadan beri bu meselenin halli için tâtil edildi. Reîsü'l-ulemâ başta olmak üzere bütün âlimler gece-gündüz çalışmaktadır. Bu yazının mânâ ve mefhûmunu anlamaktan âciz kaldı." dedi. Seyyid Fehim hazretleri; "Basit bir meseledir." buyurunca, âlim daha çok hayret etti.

Seyyid Fehim hazretleri anlaşılamayan meseleyi îzâh etmeye başladı. Hayretler vâdisinde dolaşan âlim, saygıyla kalkıp elini öptükten sonra, hemen kâğıt kalem alıp Fehim-i Arvâsî hazretlerinin îzâhını yazdı. Adresini alarak tekrar ellerini öptü ve ayrıldı. Seyyid Fehim hazretleri de Hacı Ömer Efendiyle birlikte kirâladıkları eve döndü.

Bir müddet sonra Câmiü'l-Ezher Medresesi Reîsü'l-ulemâsının (rektörü) gönderdiği dört âlim çıkageldi. Reîsü'l-ulemâ tarafından Câmiü'l-Ezher'e dâvet edildiğini ifâde ettiler. Seyyid Fehim hazretleri dâveti kabûl buyurup, gitti. Büyük bir salonda Reîsü'l-ulemâ başta olmak üzere beş yüze yakın âlim büyük bir saygı ile kendisini karşıladılar. Seyyid Fehim hazretleriyle Reîsü'l-ulemâ yanyana oturdular. Sohbet başladı. Reîsü'l-ulemâ, Seyyid Fehim hazretlerine; "Efendi hazretleri! Tam istenen şekilde açıkladığınız mesele, Câmiü'l-Ezherce müşkil ve mânâsı anlaşılamayan bir mesele hâline gelmişti. Cenâb-ı Hakk'ın yardımıyla bu müşkilâtı bizleri kurtardınız. Câmiü'l-Ezher size sonsuz şükrân borçludur." dedi.

Birçok müşkil meselelerin halledildiği suâlli cevaplı sohbet, saatlerce devâm etti. Bu sırada Seyyid Fehim hazretleri, yanındaki Hacı Ömer Efendiden tütün çubuğunu doldurmasını ve yakmasını istedi. Hacı Ömer Efendinin hazırladığı çubuktan birkaç nefes çekip yerine koydu. Reîsü'l-ulemâ, Seyyid Fehim hazretlerinden müsâde isteyip; "Birkaç nefes de ben çekebilir miyim?" dedi. Seyyid Fehim hazretleri müsâde ettikten sonra birkaç nefes de Reîsü'l-ulemâ çekti. Fakat bu sırada salondaki âlimler arasında fısıltılar başladı. İki âlim gelerek Reîsü'l-ulemâ'ya; "Efendim tütün içmenin kesin haram olduğuna dâir dört fetvâ vermiştiniz. Şimdi içiyorsunuz, hikmeti nedir?" diye sordular. Reîsü'l-ulemâ cevâben; "Yemin ederim ki bizim ilmimiz bu zâtın ilmi yanında denizde bir damla gibidir. Verâ ve takvâmız da bu zâtın verâ ve takvâsı yanında yok gibidir. Bu zâta uyarak bugünden sonra tütün içeceğim. Demek ki yanılmışım. Haram değilmiş. Haram ve günah olsaydı, bu zât ağzına koyar mıydı? Siz serbestsiniz. Benden haram olduğunu duyan herkese haram olmadığını duyurunuz." dedi.

Şöhret sâhibi olmaktan kaçınan Seyyid Fehim hazretleri bir an evvel Mısır'dan ayrılmak istedi. Ancak âlimlerin ve Seyyid Ubeydullah Efendinin ısrarlı istekleri üzerine Mısır âlimlerinin ve halkının müşkil meselelerini halletmek üzere bir müddet daha kaldı. Orada bulunduğu süre içinde ilim meclislerinde ve sohbetlerinde İslâmiyetin emir ve yasaklarını anlattı. Daha sonra Mısır'dan ayrılarak hac ibâdetini yerine getirmek üzere yanındakilerle birlikte Mekke-i mükerreremeye gitti. Mekke-i mükerreremde bulunduğu sırada pek çok âlim ve velî ile görüşüp sohbette bulundu. Şâfiî mezhebi fîkhına dâir İlanetü't-Tâlibîn adlı kitabı te'lif eden Şeyh Seyyid Ebû Bekr (rahmetullahi aleyh) birçok müşkil meselelerini Seyyid Fehim hazretlerine sorup cevâbını aldı. Seyyid Ebû Bekr; "Bu mübârek beldede bulunduğunuz müddetçe teşrif edin, sizden istifâde edelim." dedi. Bir gün Hacı Ömer Efendiye gizlice; "Belki Mısır Reîsü'l-ulemâsı bu zâtın derecesinde olabilir. Ondan başka yeryüzünde bu zât gibi bir âlim bulunduğuna inanmam." dedi. Hacı Ömer Efendi Mısır Reîsü'l-ulemâsı ile olan görüşmeyi anlatınca, Seyyid Ebû Bekr; "Allahü teâlâ ona uzun ömür vermekle bizi nîmetlendirsın. Onun ilminden doğruluğundan, takvâsından ve himmetinden bizleri nasîblendirsın." diye duâ etti.

Seyyid Fehim hazretleri Mekke'de bulunduğu sırada İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin torunlarından Ahmed Saîd'in oğlu Muhammed Mazhâr Müceddîdî ile görüştü. Bu sebeple oğullarının birinin ismini Mazhar koydu.

Hac vazîfesini ifâ ettikten sonra Medîne-i münevvereye giden Seyyid Fehim-i Arvâsî hazretleri, sevgili Peygamberimizin mübârek kabrini ziyâret edip, feyzlerine kavuştu. Sonra tekrar Arvas'a dönüp irşada devâm etti.

Hayâtında cemâatsiz namaz kılmadı. On iki yaşından beri gece teheccüd namazını kaçırmamıştır. Talebelerinden Molla Abdülhakîm veya Molla Şâbân bulundukları zaman onlara uyar, bulunmadıkları zaman kendisi imâm olurdu. Mihrâba geçip tekbir aldığı anda elektrik cereyânı gibi kalplere tesir ederdi. Ramazân-ı şerifte teravih namazını hatimle kılarlar, yâni her rekatte bir sayfa Kur'ân-ı kerîm okunurdu. Terâvih ve duâ biter sahur sofrası hazırlanırdı. Sahurdan sonra sabah ezânı okunur, namazdan sonra, zikir ve murâkabe ile meşgûl olunurdu. Güneş yükseldikten sonra kuşluk, namazı kılınır, kaylûle vaktinde iki saat kadar uyurlardı.

Seyyid Fehim hazretlerinin sohbet ve hizmetinde bulunanlar, kendilerini dünyâdan uzaklaşmış görürlerdi. Arapça, Farsça, Türkçe ile diğer mahalli dilleri bilirdi. Her dildeki mahâreti emsâlinde üstündü. Arapça konuştuğu zaman Mısır Câmiü'l-Ezherinde yetiştiği sanılırdı. Maddî ve mânevî bütün ilimlerde derin âlim, fesâhat ve belâgatları hârikaydı. Seyyid Abdülhakîm hazretleri onun vasıflarını şu şekilde anlatırdı: "O, her ilimde bir okyanustu. Derinliğine kimse inemedi. Ancak oğlu ve halifesi Seyyid Muhammed Emin azıcık anlıyordu. Hattâ Şeyh Sa'dî Şîrâzî'nin Gülistan'ından bir beyt okudular ve îzâh buyurdular. Bir mikdârını anlayabildim. Seyyid Muhammed Emin de bir mikdar daha anladı. Sonra o da anlayamadı. Hülâsa hakikat ve inceliklerini kimse hakkıyla idrâk edemedi.

Seyyid Fehim hazretleri insanlara İslâmiyeti anlattığı gibi, cin tâifesine de anlatırdı. Cinlerden dört binden fazla talebesi vardı.

Seyyid Fehim hazretleri bir gece rüyâsında Resûlullah efendimizi gördü. Resûlullah efendimiz ona; "Abdülhakîm'in terbiyesini sana ısmarladım." buyurdu. Bu emir üzerine Abdülhakîm Efendinin terbiyesine daha çok ihtimâm gösterip, onu tasavvuftaki vilâyet-i Ahmediyye derecesine ulaştırdı.

Seyyid Fehim hazretlerinin önde gelen talebesi Seyyid Abdülhakîm Efendi, onun sohbetlerinden çok istifâde etmişti. Bir gece benzeri olmayan bir sohbet oldu. Seyyid Abdülhakîm bu sohbette dinlediklerini kendisi için yeterli görerek; "Bu sohbet bana yeter, alabileceğim her şeyi bu gece aldım." diye düşündü. Sabah olunca üstâdı kendisinden ibriğini istedi. Abdülhakîm Efendi ibriği bir elma ağacının altında bulunan hocasına götürdü. Bu sırada hazret-i Seyyid; "Abdülhakîm! Bu ağaç ne ağacıdır?" diye sordu. "Elma ağacıdır efendim." diye cevap alınca; "Bu ağacın bir gövdesi, dalları, dallarında da meyveleri vardır. Şimdi bir elmanın içindeki çekirdeği yiyen bir kurt, ben bütün elmayı ve elma ağacını yedim, onda olanları aldım dese, doğru olur mu?" buyurdu. Böylece Seyyid Abdülhakîm Efendiye akşamki düşüncelerinin yanlış olduğunu bildirip, daha çok gayret etmesi gerektiğini işâret buyurdu.

Hazret-i Seyyid talebelerinin en üstünü olan Seyyid Abdülhakîm Efendiye hilâfetnâme vermeden beş yıl önce, kardeşlerine yazdığı mektupta buyurdu ki:

"Sevdiğim, kıymetli Seyyid İbrâhim ve Seyyid Tâhâ. Allahü teâlâ ikinize de selâmet versin. Size çok duâ ettikten ve selâm eyledikten sonra, bildiğiniz gibi kardeşiniz Seyyid Molla Abdülhakîm geçen sonbaharda buraya gelmiş, ders okumaya başlamıştı. Bu fakir de onun dersini gâyet dikkatle ve tahkik ederek anlattım. O da gerek derste, gerek kendi çalışmalarında öylece dikkat ve tahkik eyledi. İlimden başka bir şeye bakmasına vakit bırakmadım. Şimdi, zamânımızdaki usûle göre kitapları bitirdi. Bu fakir, âlet ilimlerini, fıkıh ve hadîs ilimlerini okutmak için, üstadlarımdan nasıl mezun olduysam, onu da öyle mezun eyledim. Sizler artık ona kardeş gözüyle bakmayınız. İlimin şerefini gözetmek için ona karşı çok tevâzû gösteriniz. Bunları sizin iyiliğiniz ve yükselmeniz için yazıyorum. Bundan başka ilme tevâzû göstermek, Allahü teâlâyâ tevâzû etmek demektir. Bu kısa yazımdan çok şeyler anlayınız! Esseyyid Fehim."

Hazret-i Seyyid Abdülhakîm Efendiye 1882 (H.1300) senesinde zâhirî ilimlerde icâzet, diploma verdiği gibi, 1888 (H.1305) senesinde tasavvufta Nakşibendiyye, Kâdiriyye, Sühreverdiyye, Çeştiyye ve Kübreviyye yollarından hilâfet de verdi. İnsanlara İslâmiyetin emir ve yasaklarını anlatmakla vazîfelendirdi. Seyyid Abdülhakîm'e yazdığı bir mektupta buyurdu ki: "Sevgili oğlum, gözümün nûru Seyyid Molla Abdülhakîm! Size, sonsuz duâlarımı bildirdikten sonra arz edeyim ki, uzun zamandan beri, sizden haber almadığım için, gönlüm çok üzülmüyor. Allahü teâlâ her gizli şeyleri bilir. O şâhiddir ki, kalbim hemen her zaman seninledir diyebilirim. Beni bu üzüntüden kurtarmak için, görünür görünmez hallerinizi sık sık bildirmelisiniz! Böylece sevgi bağları oynatılmış olur. Eğer o, gözümün nûru buradaki fakirlerden soracak olursa, Allahü teâlâyâ hamd ve şükürler olsun! Bedenimizin ve etrâfımızın râhatı ve selâmeti günden güne artmaktadır. Hak teâlâ, biz fakirlerin ve bütün kardeşlerimizin kalplerine selâmet ihsân buyursun! Âmin. Şeyh Abdülhamîd'e ve Şeyh Hasan'a ve Seyyid İbrâhim'e bu fakîrin duâlarını bildirin! Tâhâ Efendiye ve Mazhar Efendiye duâ ederim. Her kime uygun görürseniz, bu fakîrin duâlarını bildirmek için, vekilimsiniz. Bundan başka, Nehri'de olanların, doğru eğri hepsinin hallerini yazınız. Ayrıca, Nastûrîlerin taşkınlık yaptıklarını, dört yüz müslüman öldürdüklerini işittik. Bunların neler yaptıklarını ve ne için yaptıklarını da bildirmenizi istiyorum. Vesselâm. Duâcınız günâhkâr Seyyid Fehim."

Ömrünü İslâmiyeti öğrenmek ve öğretmekle geçiren Seyyid Fehim hazretleri vefâtından altı ay öncesinden îtibâren sefer hazırlığına başlamıştı. Sohbetlerinde her zamankinden daha çok ölümden bahsediyordu. Şimdi medfûn bulunduğu kabr-i şerîfin yerine bakarak, Arvas kabristanına defnedilenlerin îmanlı olduğu takdirde bütün günâhlarının affedileceğini beyân buyururlardı.

Ömrünün son günlerine doğru rahatsızlığı fazlalaştı. Bir Cumâ günü hasta haliyle câmiye gitti. O gün halîfesi ve oğlu Seyyid Muhammed Emin Efendi belîğ ve hazîn bir hutbe okudu. Câmînin arkasındaki çeşmeye kadar saflar bağlamış olan cemâat bu hutbenin tesiriyle mahzûn olup, ağladı. Seyyid Fehim hazretleri Cumâ namazını oturarak kıldı. Sonra da Seyyid Abdülhakîm Efendi, Seyyid Muhammed Emîn Efendi, Halîfe Dervîş ve Halîfe Ali adlı dört halîfesini huzûruna dâvet buyurarak vasiyetlerini şöyle bildirdi:

"...Muhammed Emin yerime ikâme edilmiştir. Yâni benim vazîfemi yürütecektir. İnce kalplidir. Bize karşı sevgisi çok kuvvetli olduğu için benden sonra fazla yaşayacağını zannetmiyorum. Ondan sonra Seyyid Abdülhakîm mutlak olarak yerime ikâme buyrulmuştur. Kendisi, Arvas'ta olsun, Başkale'de olsun, İstanbul'da olsun ona itâat ediniz. Onun rızâsı benim rızâmdır. Ona muhâlefet bana muhâlefettir." buyurarak Seyyid Abdülhakîm Efendinin zamanla İstanbul'a geleceğini işâret etti. Dört halîfesinden başka bâzı talebelerinin de bulunduğu sırada vasiyetine devâm ederek buyurdu ki:

"Kitaplarımı Arvas Kütüphanesine vakfettim. Benim bildiğim kimseye borcum yoktur. İhtiyâten îlân edin. Şâyet alacaklılar çıkarsa, ne kadar iddiâ ederlerse, Muhammed Emin tereddütsüz versin. İlmî ve Nakşibendiyye yolunun yayılmasına ihtimâm gösteriniz. Seyyidim ve senedim Seyyid Büzürk (Seyyid Tâhâ-yı Hakkârî) hazretlerinin, her sene asgarî bir defâ Van'a gidip halkı irşâd için fakîre olan emirlerini yerine getiriniz. Hüseyin'in annesinin genç olmasına rağmen çocuklarını bırakıp gideceğine kâni değilim. Bununla berâber himâye etmek lâzımdır." buyurdu. O sırada on yaşında olan Hüseyin Efendi orada oynuyordu. Bir ara; "Can fedâ babacığım. Misâfir çoktur. Dışarıda hep sizi bekliyorlar. Niye yatıyorsunuz. Kalkın misâfire bakın." deyince, çocuğun sözlerine tebessüm ederek; "Bu çocuk sâlihtir." buyurdu.

Vasiyetine devâm ederek; "Benden sonra çok fitne çıkacak, kadınlardan hayâ perdesi kalkıp, çarşı pazarlarda dolaşacaklar. İslâm, Abdülhamîd Hanla kâimdir." buyurdu. Bir ara Seyyid Abdülhakîm Efendiye dönerek; "Cenâb-ı Hak sizi muhâfaza edecektir." buyurdu ve İbrâhim aleyhisselâmın ateşte yanmadığı kıssasını anlattı. "Nakşibendiyye yolunun yayılması için elimden geldiğince, kıl kadar ayrılmamak üzere hizmet ettim. İnşâallah mes'ûl değilim. Tam tedkîk etmeden fetvâ vermeyiniz. Ruhsatlarla yetinmeyiniz. İmkân oldukça azîmetleri esas kabûl ediniz." buyurduktan sonra bir müddet kimseyi yanlarına kabûl buyurmadılar. Allahü

teâlâyı anmakla ve ibâdetle meşgûl oldular. Bir ara karpuz istediler. Fakat o mevsimde Mükûs'de karpuz yoktu. Çatak'a gidip getirdiler. Fakat karpuzu yemeden vefât ettiler.

Fehim-i Arvâsî hazretlerinin hastalığını duyanlar uzak yakın her taraftan gelip ziyâret ettiler. Tedâvî için doktorlar getirdiler. Vefât ettiği günün ikindi namazını oturarak kılan Seyyid Fehim hazretlerinin mübârek vücudları secdeden mübârek başını kaldırmayacak derecede zayıflamıştı. Oğlu Seyyid Muhammed Emin Efendinin yardımıyla başını secdeden kaldırılabiliyordu. Bu sırada hüznü ve üzüntü Arvas ve etrâfını kaplamış, evin etrâfında yüzlerce seveni ve talebesi onun iyileşmesi haberini bekliyordu. O sırada renk renk, çeşit çeşit kuşlar geldiler, havada sıra sıra durarak herkesin hissettiği şekilde hüznlerini izhâr ettiler. Yüzbinlerce kuş, Arvas üzerinde Şemsiye gibi gölge ettiler. O arada gaybdan bir ses; "Yâ eyyetühennefsü'l-mutmeinne..." âyet-i kerîmesini sonuna kadar okudu. Secdeden başını kaldırıp "Er-Refîku'l-a'lâ." dedikten sonra sesli bir kelime-i tevhidden sonra 1895 (H.1313) senesi Şevval ayının on beşinci Salı günü rûhunu teslim etti. Vefât haberi duyulunca, başta sevenleri olmak üzere bütün halk ve yabânî hayvanlar bile üzüldüler.

Seyyid Fehim-i Arvâsî hazretleri, teşhiz ve tekfinden sonra sevenlerinin gözyaşları arasında Arvas kabristanında daha önceden işâret ettiği yerde defnedildi.

Seyyid Fehim-i Arvâsî hazretlerinin Arvas'ta bulunan kabri, sevenleri tarafından ziyâret edilmekte ve bereketlerinden faydalanılmaktadır. Vesîle edilerek yapılan duâlar kabul olmaktadır. Çocuğu olmayanlar çocuğa sâhib olmakta, hasta olanlar şifâyâ kavuşmaktadırlar. Bitlis'in Hizan ilçesine bağlı Karkar Deresi köyünden çocukları olmayan karı-koca Arvas'a gelip Seyyid Fehim hazretlerinin kabrini ziyâret ettiler. Çocukları olması için, Seyyid Fehim hazretlerinin rûhâniyetini vesîle ederek duâ ettiler. Sonra ikiz çocukları oldu. 1980 senesi sonbaharında tekrar Arvas'a gelen karı-koca kabri şerîfi ziyâret ettikten sonra üç defâ ikiz çocuklarının olduğunu bildirdiler. Hasta olup şifâ bulanlar da anlatılmaktadır.

Seyyid Fehim Arvâsî hazretlerinin vazîfesini bir müddet oğlu ve halîfesi Seyyid Muhammed Emîn Efendi devâm ettirdi. Onun vefâtından sonra da mutlak halîfesi Seyyid Abdülhakîm Arvâsî hazretleri devâm ettirdi.

Hazret-i Seyyidin, Güster Hanım, Emetullah, Nâhiye ve Esmâ hanım isimlerinde kızlarından başka on oğlu vardır.

1- Seyyid Muhammed Reşîd Efendi: Genç yaşta Gevaş'ın Tıgnız köyünde vefât etti. Kabri Zeve köyü kabristanında SultanZübeyr hazretlerinin türbesi yanındadır.

2- Seyyid Muhammed Emin Efendi: 1867 (H.1284) senesinde Arvas'ta doğdu. Babasının halîfelerindendir. 1900 (H.1317) senesinde, hac dönüşünde Tûr-i Sinâ'da vefât etti.

3- Seyyid Muhammed Mazhar Efendi: Genç yaşta vefât etmiştir. Kabri Arvas'tadır.

4- Seyyid Muhammed Mâsûm Efendi: 1879 (H.1296)da Arvas'ta doğdu. 1942'de yine Arvas'ta vefât etti. Kabri, babasının bitişiğindedir.

5- Seyyid MuhammedSıddîk Efendi: 1879 (H.1296) senesinde Arvas'ta doğdu. 1916 (H.1334) senesinde Gürpınar'da dere kenarında abdest alırken ermenilerce şehîd edildi. Kabri, Van'ın Gürpınar ilçesine bağlı Mejingir (Yukarı Kaymaz) köyünde olup, ziyâret edilmektedir. Seyyid Abdülhakîm Efendinin halîfesi idi.

6- Seyyid HasanMedenî Efendi: Van müftüsüyken Hicaz'a gidip, yirmi sene Medîne-i münevverede kaldı. 1968 (H. 1388) senesi Berât gecesinde vefât etti.Cennetü'l-Bakî kabristanında defnedildi.

7- Seyyid Hüseyin Efendi: 1887 (H.1304) senesinde doğdu. 1962 (H.1382) senesinde vefât edip, Gevaş'ın Hacı Zive köyünde büyük birâderi MollaMuhammed Reşîd'in yanında defnedildi.

8- Seyyid Muhammed Sâlih Efendi: 1949 (H.1369) senesinde hacca gidip, Medîne-i münevverede vefât etti. Cennetü'l-Bakî'de defnolundu.

9- Seyyid Nizâmeddîn Efendi: Van'da Akköprü kabristanında medfundur.

10- Seyyid Şemseddîn: Küçük yaşta vefât etmiş olup, Arvas'ta medfûndur.

Seyyid Fehim Arvâsî hazretlerinin oğullarından ve kızlarından meydana gelen torunlarıyla nesli devâm etmektedir.

KERÂMET VE MENKÎBELERİ

EFENDİMİZ SÜSLENMEYE BAŞLAMIŞ

Seyyid Fehim hazretlerinin ilim tahsiline ara verdiği günlerdeydi. Bir bayram günü Şırnak'ta î mâl edilen meşhûr tiftik yününden yapılmış bir elbise giymişti. Kendi güzelliğiyle, elbisenin hoşluğu birbirine eklenmiş, fevkalâde bir güzellikle dikkatleri üzerine çekiyordu. Arvas'a yakın bir köyde oturan, akıllı ve olgun, Arvâsîlere çok bağlı Şeyhu diye anılan bir zât, Arvas Câmîinin karşısındaki damda duruyordu. Onu görünce; "Bir zamanlar Arvas'tan meşhur âlimler çıkardı. Şimdi ise güzel ve yakışıklı gençler çıkıyor. Ah, "çok yazık" diye inledi. Bu sözü işiten Seyyid Fehim; "Bu sözü niçin söyledin?" diye sorunca; "Hiç, içimden öyle geldi." dedi. Seyyid Fehim; "Bu sözü söylemenizin bir sebebi vardır muhakkak, söyleyiniz." dedi. Şeyhu; "Medrese âlimsiz, müderrissiz kaldı. Biz inşâallah filan efendimiz yetişir diyorduk. Şimdi bakıyorum da, o efendimiz giyinmeye, süslenmeye başlamış." cevâbını verdi. Bu sözlerin kendisine söylendiğini anlayan Seyyid Fehim hemen eve gidip güzel elbiselerini çıkardı. Kitaplarını çantasına yerleştirip gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra yeniden ilim tahsiline çıktı.

GECE EVDEN NİÇİN AYRILDILAR?

Seyyid Fehim hazretleri her sene Van'a gelişinde bir müddet kalırdı. Âşıkları toplanır, feyz alırlardı. Genellikle kendisini çok seven mahkeme başkâtibi Ahmed Beyin evinde misâfir olurdu. Bir sene Ahmed Bey hacca gitmişti. Van'a bir gelişinde yine onun evinde kaldı. Bir gece yarısı yakınlarından birini çağırdı ve; "Arkadaşlarını uyandır! Şimdi buradan çıkıp, falan eve gideceğiz." buyurdu. O kimse; "Efendim gece yarısı gitmek ayıp olur. Yarın gitsek olmaz mı?" dedi. "Hayır şimdi gideceğiz. Hem Ahmed Beyin oğullarına da haber ver." buyurdu. Durumu öğrenen Ahmed Beyin oğulları gelip yalvardılar. "Efendim bir kusur yaptıkça af buyurun. Bizden ayrılmayın. Babamız iştirse üzülür. Biz ona ne cevap vereceğiz, lutfediniz, ihsân ediniz! Kabahatimizi bağışlayınız." dediler. Çok göz yaş döktiler. Seyyid Fehim hazretleri; "Hayır sizden çok râzıyım, bize her hizmeti fazlası ile yapıyorsunuz. Sizlere duâ etmekteyim. Fakat şimdi gitmemiz lâzım." buyurdu. Ahmed Beyin oğulları; "Emir buyurduğunuz gibi olsun." dediler. Gece yarısı sevdiklerinden bir başkasının evine gittiler.

Ertesi gün oğlu Muhammed Emin Efendi, Ahmed Beyin oğullarının pekçok üzüldüklerini söyledi ve; "Babacığım o evde sabaha kadar kalsaydık ne olurdu?" diye sorunca, Seyyid Fehim hazretleri; "Oğlum! Şimdi kimseye söyleme. Bu gece Ahmed Bey Mekke-i mükerrerede vefât etti. Ev yetim evi oldu. Mal mîrâsçılara kaldı. Evvelce her şeyi kullanıyor, yiyip içiyorduk. Çünkü Ahmed Beyin seve seve helâl edeceğini biliyordum. Şimdi ise tanışmadığımız mîrâsçılarının hakkı olduğundan bir şeyi kullanmak câiz olmaz. Kul hakkından kaçınmak için acele ayrıldım." buyurdu. Bir ay sonra hacılar döndü. Herkes geldi. Ahmed Bey gelmedi. "Bir gece yarısı Mekke'de vefât etti." dediler. Hesâb ettiler, Seyyid Fehim hazretlerinin evden ayrıldığı geceye rastlıyordu. Onun kerâmeti olduğunu anladılar.

ŞEYHİN SENİ ÖLDÜRTMEZ

Van'ın Gürpınar Muhammed Pîrân aşîretinden Ali isminde bir zât gelerek Seyyid Fehim hazretlerine talebe oldu. Bir yolculuk sırasında vaktiyle hasmı olan bir kimse yolunu kesti. Ali ismindeki zâtı öldürmek üzere silâhına sarıldı. Nişan aldığı sırada Ali ismindeki zât; "Beni öldürme! Hazret-i Şeyhe (Seyyid Fehim) talebe oldum. Bütün dünyâ düşüncelerinden sıyrıldım." diyerek, hasmını iknâ etmeye çalıştı. Fakat silâhlı kimse onu dinlemeyip silâhının tetiğine bastı. Beş tane fişeği vardı. Hepsini attı fakat hiç ses duyulmadığı gibi, Ali Efendiye de herhangi bir şey olmadı. Silâhlı kimse, fişek yuvasına baktı, fişekleri göremedi. Olanlar karşısında şaşırıp kaldı. "Şeyhin seni öldürtmez." diyerek ayrılıp gitti.

Ali Efendi bir müddet sonra Seyyid Fehim-i Arvâsî hazretlerini ziyâret etmek üzere Arvas'a gitti. Ziyâret esnâsında Seyyid Fehim hazretleri ona; "Köyün tepesinde çok korktunuz mu?" diye sordu. Ali Efendi; "Evet efendim." dedi. Seyyid Fehim hazretleri oturduğu postun altından beş adet fişeği çıkararak Ali Efendiye verdi ve; "Kul hakkıdır. Üzerimizde kalsın." buyurup fişekleri sâhibine vermeyi emretti. Ali Efendi bu fişekleri sâhibine götürüp verdi. Hâdisе sırasında zâten hayret içinde kalmış olan silâhlı kimse, yaptıklarına pişman oldu. Tövbe edip, Arvas'a gitti ve Seyyid Fehim hazretlerine talebe oldu.

BEYİTLER

SOFU BABA'NIN AŞKI

Seyyid Fehîm her sene, Van'a gidip bir defâ
Güzel sohbetleriyle, nûr saçardı etrafa.

Mevsim yaz olduğundan, hava bir sıcaktı ki,
İnsanlar harâretten, kavruluyordu sanki.

Gençten bir kimse vardı, hem de Fehîm isminde,
Yaşardı o zamanlar, günah işler içinde.

Bu genç, dağdan bir tabak, kar temin edip bir gün,
Getirip huzûruna, arz etti o büyüğün.

Seyyid Fehîm o gence, buyurdu: "İsmin nedir?"
O gâyet sıkılarak, dedi: "İsmim Fehîm'dir."

Bir makbûl olmuştu ki, getirdiği soğuk kar,
Şefkatle etti ona, bir teveccüh ve nazar.

Bu, öyle bir teveccüh, öyle nazardı ki hem,
Kalbi, Seyyid Fehîm'in, aşkıyla doldu o dem.

Öyle bir muhabbetle, bağlandı ki o zâta,

Onun muhabbetiyle yanar oldu âdetâ.

Sonradan Seyyid Fehîm, Arvas'a etti avdet,
O sene kış mevsimi, şiddetli geçti gâyet.

Ve lâkin yanıyordu, o aşkla onun gönlü,
Onun ayrılığına, yoktu hiç tahammülü.

En son dayanamayıp, dedi ki: "Anneciğim,
Heybemi hazır et ki, Arvas'a gideceğim."

Dedi: "Gitme evladım, bir baksana şu kışa,
Çıkarsan yem olursun, dağlarda kurda kuşa."

Lâkin o, kararını, vermiş idi pek kat'i,
Zîrâ onun aşkından, kalmamıştı tâkati.

Heybesini alarak, düştü Arvas yoluna,
Ona kavuşmak için, bir mâni yoktu ona.

Her an ölüm saçarken, aç kurtlar, soğuk ve kar
O, dağ dere demeyip, gidiyordu bir karar.

Zîrâ onu götüren, bir sevgiydi, bir aşktı.
Çünkü Seyyid Fehîm'e, varıp kavuşacaktı.

Bir dağın tepesinde, tam bu aşkla giderken,
Baktı ki karşısına, bir adam çıktı birden.

Ve sordu ki: "Nereye, gidiyorsun ey Fehîm?
Eğer arzû edersen, sana yardım edeyim."

Lâkin o, cevap bile, vermiyerek hiç ona,
Yine aynı aşk ile, devam etti yoluna.

Çünkü Seyyid Fehîm'le, berâberdi o zâten,
Ve onun aşkı ile, gidiyordu esâsen.

Ve bir akşam, Arvas'ta, ezân okundu, fakat,
Namaz için mihrâba, geçmedi o büyük zât.

Herkes merak ederken, niçin beklediğini,
Seyyid Fehîm bildirdi, bu işin hikmetini.

Buyurdu: "Bir yolcumuz, geliyor, yolda şu an,
Hem de donmak üzere, neredeyse soğuktan."

Biraz sonra genç Fehîm, bir kardan adam gibi,
Kavuştu ma'şûkuna, dinlemeyip kar tipi.

Buyurdu ki: "Ey Fehîm, o yolda rast geldiğin,
Hızır'dı, niçin ondan, bir yardım istemedin?"

Dedi ki: "Beraberdim, o anda sizin ile,
Çok kolay geliyordum, sizin himmetinizle.

Siz de geliyordunuz, o yolda yanım sıra,
Sizinle beraberken, bakar mıyım Hızır'a.

Ben sizin aşkınızla, dağları aşıyordum.
Her adımda daha çok, size yaklaşıyordum."

Sofu Baba derler ki, ona Van civârında,
Ziyâret etmektedir, sevenler, mezarında.

KIR O ŞİŞELERİ

Necâti Bey isminde, var idi ki bir kişi,
Vaktiyle Adliye'de, müfettişlikti işi.

İşte bu Necâti Bey, vazîfeyle bir sene,
Bir Arefe gününde, gitti "Müks" ilçesine,

Kendisi anlatır ki: Müks'e vardığımda ben,

Bayram namazı için, câmiye gittik hemen.

Kaymakam ve ilçenin, bâzı mühim zâtları,
Baktım, namazdan sonra, çıkardılar atları.

Tahmîn ettim, bir yere, gidiliyordu derhâl,
"Bir yere yolculuk mu, var?" diye ettim suâl.

Dediler: "Bayramlarda, şudur ki âdetimiz,
Namazı müteâkip, Arvas'a gideriz biz.

Orada Seyyid Fehîm, diye var bir evliyâ,
Onu ziyâret edip, alırsız hayır duâ."

Dedim ki: "Vaziyetim, değilse de pek iyi,
Beni dahî götürün, göreyim o velîyi."

"Olur" deyip bana da, hazırladılar bir at,
Yola düştük ise de, bir hoş oldum ben fakat.

Çünkü benim aslında, din ile yoktu ilgim,
İslâmî husûslarda, yok idi hiç bir bilgim.

Ayrıca da mâlesef, mübtelâydım içkiye,
Şimdiyse gidiyorduk, bir evliyâ kişiye.

Vaktâ ki sınırından, duhûl ettik Arvas'ın,
Sanki başka bir âlem, zuhur etti ansızın.

Ömrümde hiç böyle şey, görmemiştim doğrusu,
Girince sardı bizi, sanki "Cennet koku"su.

Alışkın olduğumdan, içkiye ve lâkin ben,
Heybeme"iki şişe", koymuştum ihtiyâten.

Zîrâ mübtelâ idim, içmeden edemezdim,
İçmediğim zamanlar, kararırdı gözlerim.

Varınca biraz sonra, Arvas kabristanına,
Sakladım şişeleri, taşların arasına.

Kimseye sezdirmeden, yapmıştım ben bu işi,
Yol arkadaşlarımdan, görmedi hiç bir kişi.

Orada "Fâtiha"lar, okuyarak mevtâya,
Sonra gittik hepimiz, o büyük evliyâya.

Huzûruna girip de, görür görmez o zâtı,
Düşündüm ki "Var bunda, sanki melek sıfatı.

Önce görmüş olduğum, insanlardan değildir,
Bu çok büyük bir insan, bu mürşid-i kâmilidir,"

Kendisine gönülden teslîm oldum bin aşkla,
Ellerine sarılıp, öptüm bir iştiyâkla.

Büyük bir arzû ile, arz ettim ki: "Efendim,
Bu tasavvuf yoluna, ben de girmek isterim."

Gülerek buyurdu ki: "Bu, böyle olmaz fakat,
Olur mu bir arada, şişe ile bu hayat?

Gidip kabristandaki, kır o iki şişeyi,
Ondan sonra gel bizden, talep eyle bu şeyi."

"Peki efendim" deyip, birini kırıp attım,
Her ihtimâle karşı, öbürünü bıraktım.

Huzûruna gelince, buyurdu: "Ey müfettiş,
Git, öbür şişeyi de, kır gel ki, bitsin bu iş."

"Peki" dedim ve gidip, kırdım öbürünü de,
Gelip tövbe eyledim, o büyüğün önünde.

Çok memleket dolaştım, çok âlim gördüm, fakat,
Görmedim hiç bir yerde, onun gibi büyük zât.

KAYNAKLAR

- 1) Tam İlmihâl Seâdet-i Ebediyye; (49. Baskı) s.1077,1142
- 2) Eshâb-ı Kirâm (14. Baskı); s.158-162
- 3) İslâm Meşhûrları Ansiklopedisi; c.2, s.771-817

SEYYİD ABDÜLHAKİM-İ ARVASI HAZRETLERİ

Son asırda yetişen, zahir ve batın ilimlerinde kamil ve dört mezhebin fıkıh bilgilerinde mahir, büyük âlim ve ruh bilgilerinin mütehassısı büyük velidir. Babası Seyyid Mustafa Efendidir. 1865 yılında Van'ın Başkale kazasında doğdu. 1943'de Ankara'da vefat etti. Kabirleri Ankara'nın Bağlum nahiyesindedir.

Babası Seyyid Mustafa Efendi ve bütün dedeleri, zamanlarının âlim ve fadılları idiler. İmam-ı Ali Rıza bin Musa Kazım soyundan olup, seyyid oldukları Irak'taki şer'i mahkeme defterlerinde yazılıdır. Arvasi ailesi, altı yüz seneden beri ilim yaymakla ve en üstün insanlık meziyetlerinde numune olmakla tanınmış ve halk arasındaki ayrılıkları gidermekte, milli birliği sağlamakta büyük vazifeler üstlenmiş ve bunları devam ettiregelmişlerdir.

İlk tahsilini babasının huzurunda gördü. Seyyid Abdülhakim Arvasi hazretleri Nehri'de gördüğü bir rüya üzerine tahsiline daha büyük ehemmiyet verdi. Bu rüyayı şöyle anlatmaktadır:

Nehri isimli kasabada din ve fen ilimleri üzerine tahsil görüyordum. Ramazan ayını ailemle birlikte geçirmek üzere memleketime döndüm. Henüz ilk mektep kitaplarını tahsil ettiğim zamanlardı. Ramazan ayının on beşinci Salı gecesı, rüyada Allah'ın Resulünü gördüm. Yüce bir taht üzerinde risalet makamında oturmuşlardı. Onun heybet ve celali karşısında dehşete düşmüş, yere bakarken, arkamdan bir kimse yavaş yavaş sağ tarafıma yanaştı. Göz ucuyla kendisine baktım. Kısaya yakın orta boylu, sakallı, aydınlık alınlı bir zat... Bu zat sağ kulağıma işitilmeyecek kadar hafif bir sesle, fıkıh ilminin hayz meselelerinden bir sual sordu: "Hayz zamanında bir kadının, camiye girmesi uygun değilken, iki kapılı bir caminin bir kapısından girip öbür kapısından çıkmakta şer'an serbest midir?" Allah Resulünün heybetlerinden büzülmüştüm. Suali tekrar sormaması için gayet yavaşça ve alçak bir sesle; "Dinin sahibi hazırdır, buradadır" diye cevap verdim. Maksadım, onun huzurunda kimsenin din meselelerine el atamayacağını anlatmaktı. Resulullah efendimiz, ses işitilemeyecek bir mesafede bulunmalarına rağmen cevabımı duydular. Durmadan; "Cevap veriniz!" diye üst üste iki defa emir buyurdular.

Ertesi gün, öğle namazı vaktinde pederimin camiye geliş yolları üzerinde durdum. Kendilerine bir şeyi arz edeceğimi hissederek yanıma geldiler. Rüyamı anlattım. Yüzlerine büyük bir sevinç dalgası yayılırken; "Seni müjdelerim! Âlemin Fahri seni mezun ve din bilgilerini tebliğe memur buyurdular. İnşâallah âlim olursun! Bütün gücünle çalış" diyerek rüyamı tabir etti. Babama; "Kâinatın efendisi huzurunda, bunca din meselesi dururken bana hayz bahsinden sual

açılmasının ve cevabının tarafımdan verilmesi hakkındaki Resulullahın emrinin hikmeti nedir?" diye sordum şu cevabı verdi:

"Hayz, fıkıh bilgilerinin en zoru olduğu için, böyle bir sual, senin ileride din ilimleri bakımından çok yükseleceğine işarettir."

Bu rüyadan sonra, on sene müddetle, Cuma gecelerinden başka hiç bir geceyi yorgan altında geçirdiğimi hatırlamıyorum. Sabahlara kadar dersle uğraşıp insanlık icâbı uykuyu kitap üzerinde geçirdim. İnsan gücünün üstünde denilebilecek bir gayret ve istekle çalıştım.

Seyyid Abdülhakim Arvasi hazretleri, öğrendiği fıkıh, tefsir gibi ilimlerin yanında kendisini mânevi yoldan yetiştirecek bir rehberle kavuşma arzusu ile yanıyordu. Diğer taraftan Seyyid Tâhâ-i Hakkârî'nin halifesi Seyyid Fehim-i Arvasi, rüyasında Allahü teâlânın Resulünü gördü. Peygamber efendimiz kendisine; "Abdülhakim'in terbiyesini sana ısmarladım" buyurmuştu.

Nihayet Seyyid Abdülhakim Arvasi, 1878 (H.1295) yılında Seyyid Fehim-i Arvasi hazretlerinin huzuruna kavuştu ve hocasından aldığı ilk emir, tevbe ve istihare oldu. İstiharede şöyle bir rüya gördü:

Seyyid Tâhâ hazretleri, camide, talebesi Seyyid Fehim'e şu emri veriyordu: "Abdülhakimi al, elbisesini soy, cevâzimât-ı hams çeşmelerinde kendi elinle tamamen yıka! Sonra ikimize de imam olsun!.. Seyyid Fehim hazretleri onu alıp cevâzimât-ı hams çeşmelerinde yıkıyor, o da elini onun omuzuna koyarak, sağ ayağını kendisi için serilmiş olan seccadeye bırakıyordu.

Bu rüya onun talebeliğe kabul edildiğine dair gayet açıktı. Tabire muhtaç kısmı sadece cevâzimât-ı hams tabiri idi. Cevâzim cezm'in çoğulu olup kat'i, kesin demektir. Hams yani beş adedi ise âlem-i emrin, latifenin tasfiyesine işaret olduğu açıktı. Rüyanın başka tabire muhtaç olmayan açıklığı ayrı bir ilahi lütuf ve sonsuz bir ihsandı.

Seyyid Abdülhakim Arvasi, gördüğü bu rüyanın tesiri ile büyük bir aşkla ilim tahsil edip, ilimde ilerlediği gibi, Seyyid Fehim hazretlerinin sohbet ve teveccühleri ile gönlünü nurlandırdı.

Yüksek tahsilini zamanın en büyük âlim ve evliyası Seyyid Fehim Arvasi hazretlerinin huzurunda tamamladı. 1300 hicri sene başında ilm-i sarf, nahv, mantık, münazara, vad', beyan, meani, bedi', belagat, kelâm, usul-i fıkıh, tefsir, tasavvuf, ulum-i hikemiyye yani hikmet-i tabi'iyeye (fizik, biyoloji), hikmet-i ilahiyye, riyaziyye (yani matematik, geometri), hey'et (astronomi) gibi zahir ilimlerde icazet (diploma); tasavvufun Nakşibendiyye, Kadirîyye, Kübrevîyye, Sühreverdiyye ve Çeştiyye yollarından hilafet aldı. Başkale'de otuz yıl kadar tedris ve irşad ile meşgul oldu. Yani ders okuttu ve insanlara Allahü teâlânın emir ve yasaklarını anlattı.

1914 (H. 1332)te Birinci Dünya Harbi çıkıp Ruslar Doğu Anadolu'yu işgal edince, Başkale'den hicret edip, Irak'a, oradan Adana, Eskişehir ve 1919 (H. 1337)da İstanbul'a geldi. Eyüp Sultan'da önce yazılı medreseye, sonra Gümüşsuyu Tepesindeki Mürteza Efendi Dergahına yerleşti ve Kaşgari Hanekahı meşihatına tayin olundu. İslam halifelerinin ve Osmanlı Sultanlarının sonuncusu olan Sultan Vahideddin tarafından Medrese-i mütehasşısın denilen İlahiyat Fakültesinde tasavvuf müderrisi yani ordinaryüs profesörü olarak 8 Zilkade 1919 (H. 1337) tarihli ferman ile tayin edildi.

Anadolu'da çarpışan Kuvay-ı Milliye'nin galip gelmesi için para, mal ve dua ile yardım edilmesi, eli silah tutanların onlara katılmaları için milleti teşvik ederek çok kimseyi Anadolu'ya gönderdi. Çok yardım yapılmasına sebep oldu. Uzun zaman irşad, vaaz ve tedris ile meşgul olup hayatının sonuna doğru İzmir'e gönderildi. Zor şartlar altında İzmir'de kaldığı sırada ihtiyarlığın da verdiği takatsizlikle hastalandı. Ankara'ya getirildi. Ankara'ya geldikten birkaç gün sonra 27 Kasım 1943 (H. 1362) tarihinde sıkıntılarla dolu dünyadan ahirete intikal etti. Ankara'nın kuzeyinde bulunan Bağlum nahiyesinde defnolundu. Kabri ziyaret edilmekte, huzurunda yapılan dualar kabul olunmaktadır.

Seyyid Abdülhakim Arvasi vücutça gayet mutedil ve kusursuzdu. Buğday tenliydi. Alnı geniş ve açıktı. Kaşları birer hilal gibi olup, kabarık ince ve ölçülüydü. Nur bakışlı gözleri iriceydi. Burnu ahenkli ve normalden büyükçeydi. Yüzü zayıfça olup sakalı sıkı. Bedeni iri yapılı olup, insana mutlak surette hürmet telkin edici bir vakar ve heybeti vardı.

Her hâli ve hareketi ile İslamiyet'e uyardı. Çok mütevazı olup; "Ben" dediği işitilmemişti. Çok heybetli ve temkin sahibiydi. Çok misafir severdi. Yardım yapmaktan hoşlanırdı. Ziyaretlere gider, davetlere icabet ederdi.

Seyyid Abdülhakim Arvasi din bilgilerinde ve tasavvufun ince marifetlerinde derin bir derya idi. Üniversite mensupları, fen ve devlet adamları, çözülemez sandıkları güç bilgileri sormaya gelir; sohbetinde, dersinde bir saat kadar oturunca, cevabını alır; sormaya lüzum kalmadan o bilgi ile doymuş olarak geri dönerdi. Teveccühünü, sevgisini kazananlar, sayısız kerametlerini görürdü. Çok mütevazı, pek alçak gönüllüydü. Eyüp Sultan, Fatih, Bayezid, Bakırköy, Kadıköy, Beyoğlu'nda Ağa Cami-i şerifleri kürsilerinde senelerce ilim neşretmiştir. Sultan Selim Cami-i şerifi yanındaki Süleymaniyye Medresesinde, tasavvuf müderrisi (profesörü) iken Er-Riyad-üt-Tasavvufiyye kitabını yazmıştır. Tasavvuf hakkında risale büyüklüğünde müteaddid mektupları vardır. Mevlid okunmasının ve tesbih kullanmanın başlangıç ve meşruiyeti hakkında bir risale, Rabita-i Şerife Risalesi, Sahâbe-i Kirâm ve Ecdad-ı Peygamberi risaleleri, İslam Hukuku, Keşkul ve Sefer-i Ahiret isimli eserleri, Arabi, Farisi ve Türkçe şiirleri pek kıymetlidir.

Yetiştirdiği seçkin din adamlarının en selahiyyetlisi; çeşitli din ve fen kitaplarının yazarı, eczacı, kimyager ve emekli öğretmen albay Hüseyin Hilmi Işık beyefendidir. 1929'dan 1943 senesine kadar o büyük zattan ders almış, Arabi ve Farisi tercümeler yaparak gençliğe hizmet için çalışmıştır. Türkçe, Arabi, Farisi, Almanca, Fransızca ve İngilizcenin yanında, başka dillerde de çeşitli din kitapları neşretmiştir. Bütün ilim ve feyzini, Abdülhakim Arvasi'den aldığını eserlerinde belirtmektedir.

25 yıl önceki rüyadaki şahıs

Seyyid Abdülhakim Efendi, 1897 yılında hac vazifesi ile Hicaz'a geldiğinde önce Medine'ye gelip Peygamber efendimizin kabri şerifini ziyaret etti. Yanında Hacı Ömer Efendi isimli eşraftan bir zat vardı. Onunla beraber bir gece, mübarek Ravza'da akşam namazından sonra, yüzünü saadet şebekesine döndürmüş, son derece edep ve hürmet içerisinde beklerken, sağ tarafında oturan Hacı

Ömer Efendi kulağına eğilip yavaşça:

"Refikam, şu anda özür sahibidir. Peygamber Mescidini ziyarete gelemez. Bâb-üs-Selâm'dan girerek Peygamber huzurunda bir selam verip, Bâb-ı Cibril'den çıkmasına şer'an müsaade var mıdır?" dedi.

Seyyid Abdülhakim hazretleri o anda 25 yıl önceki rüyanın hatırına gelmesi ile korkuyla sarsıldı. Hacı Ömer Efendinin yüzüne bir daha baktı. Evet 25 yıl önce rüyasında gördüğü şahıs da bu şahıstı.

Yavaşça:

"Bu sualin cevabına mezun olmak şöyle dursun, bilakis memurum!" buyurdu. Ancak rüyada olduğu gibi Resulullah efendimizin huzurunda bulunduğundan cevap vermekte mazur olduğunu bildirdi. Bâb-ı Rahme'den dışarı çıktıktan sonra hem meseleyi cevaplandırdı ve hem de rüyayı tafsilatı ile anlattı.

Sultanın dua ve yardım istemesi

Sultan Vahideddin Han kendilerini çok sever, takdir ederdi ve dualarını isterdi. Nitekim Abdülhakim Efendi hazretleri şöyle anlattı:

Memleketin işgal altında bulunduğu ve kurtuluş savaşının başladığı günlerdi. Beşiktaş'ta Sinanpaşa Câmîinde vaaz edip çıkıyordum. Kapı önünde duran bir saray arabasından, kibar bir bey inip; "El melikü yakraükesselâm ve yed'uke iletta'âm" yani "Sultan sana selam ediyor ve seni iftara çağırıyor" dedi. Araba ile saraya gittik. İstanbul'un seçilmiş vaizleri, imamları çağırılmıştı. Yemekten sonra ser müsâhib geldi. Sultanın selamı var. Hepinizden rica ediyor. Anadolu'da kâfirlerle çarpışan kuvây-ı milliyenin galip gelmesi için dua etmenizi ve Anadolu'daki mücahidlere para ve dua ile yardım etmeleri, eli silah tutanların onlara katılmaları için milleti teşvik etmenizi rica ediyor, dedi. Bu emir üzerine çok kimseyi Anadolu'ya gönderdim. Çok yardım yapılmasına sebep oldum.

Bir defasında da Sultan Vahideddin Han, Ramazân-ı şerif ayında Hırka-ı seâdetin bulunduğu odayı ziyaret edecekti. Seyyid Abdülhakim Efendi'yi de davet etti. Diğer ileri gelen devlet adamları ve din adamları da oradaydı. Bu vakanın devamını hizmetlerini gören Şakir Efendi şöyle nakletmektedir:

Sultan tam Hırka-i seâdetin bulunduğu odanın kapısına gelince, Abdülhakim Efendi nerededir? diye sordu. Oradaki kalabalık birbirlerine bakiştılar. O isimde birini tanımıyorlardı. Arkaya doğru haber verdiler. Efendi hazretleri, benim ismim Abdülhakim der demez, sultan sizi bekliyor diyerek, hemen yol açtılar. Sultan kendilerini bekleyip yan yana biri dünya, biri ahiret sultanı olarak, Sultanü'l-enbiya Peygamber efendimizin seâdetli hırkalarının bulunduğu odaya girdiler. Beraberce ziyaret ettiler. Çıkınca Sultan bereket sayarak orada olanlara birer mendil, ona ise iki mendil hediye etmişler. Ben dış kapıda Efendi'yi bekliyordum. Geldiler ve ziyaretlerini anlattılar. (Sultan herkese bir mendil verdi, bana iki tane verdi. Biri senindir) buyurup birini bana verdiler.

Abdülhakim Arvasi hazretleri siyasete hiç karışmamış, siyasi fırkalara bağlanmamıştır. Bölücülüğe karşıydı. Talebeleri kendisine tekkelerin kapatılması ile ilgili olarak sorduklarında:

"Hükümet, tekkeleri değil, boş mekanları kapattı. Onlar kendi kendilerini çoktan kapatmışlardı" demiştir. Bu muazzam görüş, o günlerin umumi manada tekke ve dergah tipine ait teşhislerin en güzelidir.

Kanunlara uymakta çok titiz davranır, konuşmalarında da bunu tavsiye ederdi.

Abdülhakim Efendinin yemesi, içmesi, yatması, kalkması, konuşması, susması, gülmesi, ağlaması hep İslamiyet'e ve Resulullah efendimizin hâline uygundu. Onun yemesini gören sanki âdet yerini bulsun diye yiyor zannederdi. Az yer, lokmaları küçük alır ve yavaş yerd. Yakınları onu otuz senedir kaylule yaparken veya yatarken bir defa olsun sırt üstü veya sol tarafına dönüp yatmadığını söylemişlerdir. Hep sağ yanı üzerine yatar, sağ elinin içini sağ yanağı altına koyar, öyle yatardı. Her hâli istikamet üzere idi. "İstikamet yani Allahü teâlânın beğendiği doğru yol üzere olmak kerametın üstündedir" sözünü sık sık tekrar ederdi.

Çok mütevazı, pek alçak gönüllü idi. Ben dediği hiç işitilmemişti. İslam âlimlerinin adı geçtiği zaman:

"Bizler o büyüklerin yanında hazır olsak sorulmayız, gaib olsak aranmayız." Ve, "Bizler o büyüklerin yazılarını anlayamayız. Ancak bereketlenmek için okuruz" buyururdu. Halbuki kendisi bu bilgilerin mütehassısı idi.

Abdülhakim Arvasi hazretlerinin kıymetli sözlerinden bazıları:

"Her peygamber, kendi zamanında, kendi mekanında, kendi kavminin hepsinden, her bakımdan üstündür. Muhammed aleyhisselam ise her zamanda her memlekette, yani dünya yaratıldığı günden kıyamet kopuncaya kadar, gelmiş ve gelecek, bütün varlıkların, her bakımdan en üstünüdür. Hiç kimse, hiçbir bakımdan Onun üstünde değildir. Bu olamayacak bir şey değildir. Dilediğini yapan, her istediğini yaratan, Onu böyle yaratmıştır. Hiçbir insanın Onu methedecek gücü yoktur. Hiçbir insanın Onu tenkit edecek iktidarı yoktur."

"Hak teâlânın hakimliğini tanıdığınız, emaneti ve emniyeti bozmayarak çalıştığınız zaman, birbirinizi ne kadar sevecek, birbirinize ne kadar bağlı kardeşler olacaksınız. Sizin o kardeşliğinizden Allah'ın merhameti neler yaratacaktır. Kavuştuğunuz her nimet, hep Hakk'a imanin hasıl ettiği kardeşliğin neticesi ve Allahü teâlânın merhamet ve ihsanıdır. Gördüğünüz her musibet ve felaket de; hep kızgınlığın, nefretin ve düşmanlığın neticesidir. Bunlar ise hakkı tanımamanın, zulüm ve haksızlık etmenin cezasıdır."

"Büyüklerin sözü, sözlerin büyüğüdür."

"Evliyanın sözünde rabbani tesir vardır."

"İnsanı kaplayan sıkıntıların birinci sebebi, Hakk'a karşı şirk ve müşrikliktir. İlim ve fen ilerlediği halde, insanlığın ufuklarını sarmış olan fesat karanlığı hep şirkin, imansızlığın, vahdetsizliğin ve sevişmezliğin neticesidir. Beşeriyet ne kadar uğraşırsa uğraşsın, sevip sevilmedikçe, ızdırap ve felaketten kurtulamaz. Hakk'ı tanımadıkça, Hakk'ı sevmedikçe, Hak teâlâyı hakim bilip, Ona kulluk etmedikçe, insanlar, birbiri ile sevişemez. Hak'dan ve Hak yolundan başka her ne düşünülse, hepsi ayrılık ve perişanlık yoludur."

"Müslümanların öğrenmesi lazım olan bilgilere Ulum-i İslamiyye (Müslümanlık Bilgileri) denir. İslam dininin emrettiği bu bilgileri Resulullah aleyhisselam ikiye ayırmıştır. Biri, "ulum-i nakliyye", yani din bilgileri; diğeri "ulum-i aklıyye" yani fen bilgileridir, buyurmuştur. Din bilgileri, dünyada ve ahirette, huzuru, saadeti kazandıran bilgilerdir.

Bunlar da ikiye ayrılır: "Ulum-i aliyye" yani yüksek din bilgileri ve "ulum-i ibtidaiyye" yani alet ilimleri. İslam ilimlerinin ikinci kısmı olan akıl bilgilerinin yani tecrübi ilimlerin iyi öğrenilmesi, ince ve derin din bilgilerinin kolay ve açık anlaşılmasına yardım eder. Riyazi fizik öğrenmek, din bilgilerini kuvvetlendirir. Astronomi, aritmetik ve geometri, dine yardımcı bilgilerdir. Tecrübi fizikteki (tecrübe ve isbat edilenlere esasen uymayan) birkaç yanlış teori ve hipotezden başka hepsi dine uymakta, imanı kuvvetlendirmektedir. İlahi fizik (metafizik) bilgilerinden, çürük, bozuk olanları dine uymaz. Bu ilimler öğrenilince, din bilgilerinin akli ilimlere uyan ve akli bilgilerle çözülmeyen yerleri ve sebepleri meydana çıkar ve akla uygun sanılmayan, aklın erişemediği meselelerin inkâr edilemeyeceği anlaşılır."

"Kur'an-ı kerimden ve Resul aleyhisselamın hadis-i şeriflerinden sonra en kıymetli kitap, İmam-ı Rabbani hazretlerinin Mektubat kitabıdır. Hanefi mezhebinde en mükemmel ve en kıymetli fıkıh kitabı, İbni Abidin'in Dürrül-Muhtar haşiyesidir. Şafii'de Tuhfet-ül-Muhtac kitabıdır."

"İslam dini, Allahü teâlânın, Cebrail ismindeki melek vasıtası ile, sevgili Peygamberi Muhammed aleyhisselama gönderdiği, insanların, dünyada ve ahirette rahat ve mesut olmalarını sağlayan, usul ve kaidelerdir. Bütün üstünlükler, faydalı şeyler, İslamiyet'in içindedir. Eski dinlerin görünür görünmez bütün iyiliklerini, İslamiyet, kendinde toplamıştır. Bütün saadetler, muvaffakiyetler ondadır. Yanılmayan, şaşırmanın, akılların kabul edeceği esaslardan ve ahlaktan ibarettir. Yaradılışında kusursuz olanlar onu reddetmez ve nefret etmez, İslamiyet'in içinde hiçbir zarar yoktur. İslamiyet'in dışında hiçbir menfaat yoktur ve olamaz."

"Son zamanlarda, tekkeler cahillerin eline düştü. Dinden, imandan haberi olmayanlara şeyh denildi. Din düşmanları da, bu şeyhlerin sözlerini, oyunlarını ele alarak dine hurafeler karıştırmıştı, dedi. Halbuki bozuk tarikatçıların sözlerini, işlerini din sanmak, bunları tasavvuf büyükleri ile karıştırmak, çok yanlıştır. Dini bilmemek, anlamamaktır. Dinde söz sahibi olmak için, Ehl-i sünnet âlimlerini tanımak, o büyüklerin kitaplarını okuyup, iyi anlayabilmek ve bildiğini yapmak lazımdır. Böyle bir âlim bulunmazsa, din düşmanları, meydanı boş bulup, din adamı şekline girer. Vaazları ile, kitapları ile, gençlerin imanını çalarak millet ve memleketi felakete götürürler."

"Temiz ve yeni elbise giyiniz. Gittiğiniz yerlerde, ahlakınızla, sözlerinizle, İslam'ın vakarını, kıymetini gösterdiğiniz gibi, giyiminizle de saygı ve ilgi toplayınız."

"Çeşitli, lezzetli yemeklerle ve tatlı, soğuk şerbetlerle bedenlerinizi rahat ve hoş tutunuz."

"Allahü teâlâ, her şeyi bir sebep altında yaratmaktadır. Bu sebeplere, iş yapabilecek tesir, kuvvet vermiştir. Bu kuvvetlere, tabiat kuvvetleri, fizik, kimya ve biyoloji kanunları diyoruz. Bir iş yapmamız, bir şeyi elde etmemiz için, bu işin sebeplerine yapışmamız lazımdır. Mesela buğday hasıl olması için, tarlayı sürmek, ekmek, ekini biçmek lazımdır. İnsanların bütün hareketleri, işleri, Allahü teâlânın bu âdeti içinde meydana gelmektedir. Allahü teâlâ sevdiği insanlara iyilik, ikram olmak için ve azılı düşmanlarını aldatmak için bunlara, âdetini bozarak sebepsiz şeyler yaratıyor."

"Tek vakit namazımı kaçırmaktansa, bin kere ölmeyi tercih ederim."

"Namaz, aman namaz, nerede ve ne şart altında olursa olsun mutlaka namaz kılın."

"En büyük edep, ilahi hududu muhafazadır, gözetmektir."

"Allahü teâlâ bir kuluna iman vermişse ona daha ne vermemiştir. İman vermemişse ona daha ne vermiştir!"

"Bizim meclisimizde bulunanlar, sükut içinde otursalar ve sükuttan başka bir şey görmeseler bile, din bahsinde âlim geçinenlerin hatalarını keşfederler, bir bir çıkarırlar."

"Kur'an-ı kerim şifadır. Fakat şifa, suyun geldiği boruya tâbidir. Pis borudan şifa gelmez."

"Gerçek keramet, kerametın gizlenmesidir. Bunun dışında görünenler, velinin irade ve ihtiyarı ile değildir. İlahi hikmet öyle gerektiriyor demektir."

"Allahü teâlâ sırrını eminine verir. Bilen söylemez, söyleyen bilmez."

"Ahmaklık, hatada ısrar etmektir."

"Din bilgileri, dünyada ve ahirette, huzuru, saadeti kazandıran bilgilerdir."

"Allahü teâlâ dilediğini yapar. İster sebepli ister sebepsiz, dilediği gibi azap veya lütfeder. Güzel ve doğru Onun dilediğidir."

"Allahü teâlâ bize rahmetiyle muamele etsin. Adaletiyle muamele ederse yanarız."

"Riya olmasın diye cemaatten kaçanlar ayrı bir riya içindedirler."

"İlim cehli izale eder, yok eder, ahmaklığı değil."

"Cemiyetteki ruh hastalıklarının sebebi, iman eksikliğidir."

Talebelerinden bazıları o ilim deryası büyük veliden şu sözleri ve menkıbeleri nakletmişlerdir.

Talebelerinden Hâfız Hüseyin Efendi anlatır:

Tahsilimi İstanbul'da yaptım. Arabi ve Farisi'yi iyi bilirdim. Her toplulukta söz sahibiydim. Bir gün beni Abdülhakim Arvasi hazretlerine götürdüler. Maksadım orada da söz sahibi olmaktı. Kendisine çok yakın bir sandalyeye oturdum. Sohbet başladı. Hemen sonra sandalyede oturmadan haya edip, yere indim. Sohbet, hiç bilmediğim, duymadığım şeyleri anlatıyordu. Yakınında yere oturmadan da haya edip biraz geri çekildim. Biraz daha biraz daha derken

nihayet kendimi kapının önünde buldum. Nerede ise kapıdan dışarı çıkacak hâle gelmişim. Ben yıllarca şeyhlik postunda oturmuş talebeleri olan biriydim. Seyyid Abdülhakimi görünce ancak talebe olacağımı anladım ve talebelerime:

"Seyyid Abdülhakim Efendiyi görünce, tanıyınca şeyhliğin ne olduğunu anladım, eteğine yapışmaktan başka işim kalmadı" dedim. O büyük zata talebe olmakla şereflendim.

Otuz yıl boyunca yanından ayrılmayan yakını Şakir Efendi anlatır:

Bir sabah dergahın mescidinde namaz kılıyorduk. Efendi ile ikimizdik. Her zamanki gibi beni imam yaptılar. Mescidin giriş kısmı baştan başa camekân olduğundan girişteki sofa şeklinde oturma yerinden mescidin içi apaçık görülürdü. Biz namaza hazırlanırken zevcem de gelip sofa kısmında çaylarımızı hazırlamaya koyulmuştu. Namaz ve dua bitince, sofaya geçtik. Gördük ki semaverin etrafında iki çay bardağı yerine bir sürü bardak. Zevceme, bu kadar bardağa lüzum olmadığını söyleyip, niçin ikiden çok bardak getirdin, deyince, şu cevabı aldım: "Hayret! Arkanızda büyük bir cemaat vardı. Şimdi dağılmış."

Talebelerinden İlyas Efendi anlatır:

Bir gün yaşlı bir kadın marangoz dükkanına gelip; "Bir odalı evim var. İkinci bir oda yaptırıyorum. Kiraya verip onunla geçineceğim. Bedelini kira parasından vermek üzere, bana bir kapı ve pencere yapar mısınız?" dedi. Yarın gel, konuşuruz dedim. Maksudım, Seyyid Abdülhakim Efendi'ye gidip danışmaktı. İkinci vakti dergâhlarına gittim. Hâlimi sordular. "Müşteri geliyor mu?" dediler. "Geliyor" dedim. Fakat sormak için gittiğim kadını unutmuştum. "Sipariş veren oluyor mu?" dediler. "Bugün yok" dedim. "Kadın müşterileriniz oluyor mu?" buyurdular. Gene hatırlamadım. Bunun üzerine; "Bugün gelen kadının işini gör!" buyurdular. Ancak o zaman hatırlayabildim.

Bir gün Bayezid Camiinde vaaz verirlerken konu ile hiç ilgisi olmadığı halde; "Sizden biriniz, eve gidip, çocuğunu çatıya kiremitler üzerine çıkmış, güvercin kovalar görürse, bağırmadan, güzellikle, yavrum bak sana neler getirdim, şeker aldım, desin, onu tutup içeri aldıktan sonra azarlasın" buyurdu. Vaazı dinleyen Akhisarlı bir zat içinden şimdi bunun da ne ilgisi var diye geçirdi. Vaazdan sonra evine gidince baktı ki çocuğu evin damına çıkmış, kiremitler üzerinde güvercin yakalamak peşinde, nerede ise kenardan düşecek halde. Çocuk küçük olup üç-dört yaşındaydı. Hemen Abdülhakim Efendinin nasihatlerini hatırladı ve öyle yaptı. Çocuk düşmekten kurtuldu.

Necib Fazıl Kısakürek anlatır:

Sene 1941... Almanlar sınırimızda. Ben, bir gazetede çıkan yazılarımda da üstüne bastığım gibi, İkinci Dünya Harbine girmemizin bir an meselesi olduğuna kâniim. Bu meseleyi huzurlarında savunuyorum. Lütfen dinliyorlar. Etraflarında yakınlarından birkaç kişi ve avukat Mahmud Veziroğlu isminde kendisini sevenlerden bir zat... Harbe sürüklenmek mecburiyetimizi riyaî bir vâkıa hâlinde gösteriyor ve anlatıyorum. Sonuna kadar dinledikten sonra buyurdular ki: "Harbe girilmez. Yalnız Birinci Cihan Harbinde olduğu gibi pahalılık olmasa, vesika usulü çıkmasa." Buyurdıkları gibi oldu. Harbe girmedik. Fakat pahalılık, vesika usulü milleti kavurdu. Mahmud Bey, bana bu kerameti sık sık tekrar eder ve; "Müthiş, müthiş!.. herkes harbi beklerken; "Harbe girilmez" ve kimse vesika usulünü beklemezken "O olacak" buyurmaları büyük keramet" derdi.

Faruk Bey anlatır:

Bundan yıllarca evvel, oğlum Nevzad, o zamanlar oturduğumuz apartman katının balkonundan aşağıya, beton bir zemin üzerine düştü. Çocuğu koma hâlinde bir hastaneye yetiştirdik. Ayıldı. Fakat akli melekelerini kaybetmiş haldeydi. İstanbul'a götürdük. Bütün mütehassıs sinir ve akıl doktorlarına gösterdik. Hemen hepsi ümit göremediklerini söylediler. Bir Rum doktor erken bunama teşhisini koydu ve şifası yok hükmünü bastı. Büluğ çağındaki çocuğumu, büyük amcası Abdülhakim Efendinin kollarına teslim ettim. Çocuk tekkede kırk gün kaldı. Bu müddet içinde, onu nazarlarından ayırmadılar. Sadece; "Mahzunum, mahzunum!" diye içlenerek işi, Allahü teâlâya havale ettiler. Kırk gün sonra Nevzad, hiç bir zaman sahip olmadığı maddi ve manevi bir sıhate kavuştu. Hukuk Fakültesini bitirdi. Uzun yıllar DSİ'de avukatlık yaptı, oradan emekli oldu. Abdülhakim Efendi, biraderzadeleri olan Faruk Işık Efendiyi çok severdi. Birini methetmek isteseydi; "Faruk hariç hepimizden iyidir" derdi. Kabri, Abdülhakim Arvasi'nin ayak ucundadır.

Bayezid Camiinde; Erzincan zelzele felaketinden bir hafta kadar önce: "Allahü teâlâ, zinanın aşikâr olduğu yerlere zelzele ile ceza verir. Erzincan gibi" buyurmuşlar. Kimse o esnada bu manayı anlayamamış, ama bir hafta sonra, duyanlar bu büyük bir kerametti, anlayamadık demişlerdir.

Talebelerinden Tahir Efendi anlatır:

Abdülhakim Efendi hazretleri buyurdular ki: "Evliyanın huzuruna dolu giden boş, boş giden dolu döner." Bir gün bana; "Tahir Efendi, evinde kitap kalmasın, kitapları evden çıkar, başkalarına ver" buyurdular. Eve gittim. Kıymetli kitaplarıma kıyamadım. Emirleri yerine gelsin diye, birkaç kitap verdim. Yatsıdan sonra yattım. Abdülhakim Efendiyi gördüm. "Tahir, kitapları evden çıkardın mı?" buyurdular. Kalktım. Abdest aldım. İki rekat namaz kıldım. Yine yattım. Daha uyuyamamıştım. Abdülhakim Efendi geldi. "Hâlâ kitapları evde mi saklıyorsun?" buyurup, celâllendi. Korktum. Hemen kalkıp, bütün kitaplarımı evden çıkardım. Geldim yattım. Ancak uyuyabildim. Sonradan anladım ki, bizi terbiye etmek için, kitaplardan uzaklaştırıp, bende olanları alıp, kendinde olanları bize vermek için bu yolu seçmişlerdi.

Ne zaman Abdülhakim Efendi hazretlerine gitsem, Ziya Bey yanında otururdu. Ziya Beye bir kitap verir, okuturlar ve izah ederlerdi. Bir gün yine öyle bir sohbette, Ziya Beye kitap okutup, kendileri izah ediyordu. İçimden, benim Arabi ve Farisim Ziya Beyden iyidir. Niçin hep ona okuturlar da, bana hiç okutmazlar diye geçti. O gece rüyada Abdülhakim Efendinin huzurunda idim. Gene Ziya Beye bir kitap vermişler, okutuyorlardı. Ama Ziya Beyi sarıklı, âlim kıyafetinde gördüm. Abdülhakim Efendi, Ziya Beyi bana gösterip; "Biz, boşuna emek vermeyiz" buyurdular. Uyanınca o düşünceme çok pişman oldum.

Bir gün Abdülhakim Efendiye gidiyordum. Yolda, kendi kendime, Abdülhakim Efendiye arz edeyim, evliyalıkta yükselmek büyük iş, bizim küçük gayretimizle elde edilmez, himmet buyursunlar teveccüh eylesinler de, o yüksek makamlara beni kavuştursunlar diye düşünüyordum. Vardım. Bahçede yalnız oturuyorlardı. Selam verip ellerini öptüm. Yüzüme bakıp; "Tahir, şu ağaç ne ağacıdır?" buyurdu. "Manolya" dedim. "Şu nedir?" buyurdu. "Gül" dedim. "Ya Tahir, bunların suyu bir, havası bir, toprağı bir de, niçin boyları farklıdır? Mesela şu çimene ne yapılsa gül ağacı olabilir mi, gül de, manolya kadar büyür mü?" buyurdu. "Hayır efendim" dedim. "Demek ki, farklılık istidatlarından kabiliyetten geliyor. Ve demek ki, çim; ot, gül gibi, gül de manolya gibi olmaz!" buyurup tekrar bana baktılar. "Kusurumu bağışlayın efendim" dedim.

Diş hekimi emekli albay Sabri Bey anlatır:

Abdülhakim Efendi, arada bir bana, teyemmüm nasıl yapılır diye göstererek öğretirdi. Kendi kendime, şimdi su olmayan yer yok, acaba neden bu kadar teyemmüm üzerinde duruyor derdim. Vefatından otuz sene sonra, ellerimde yara çıktı. Hatta bir başparmağımı kestiler. Doktorlar ellerine su vurmayacaksın dediler. Üç sene teyemmümle yani onların gösterdiği şekilde teyemmüm ederek namaz kılmak zorunda kaldım.

Halid Turhan Bey anlatır:

Bir gün ziyaretlerine gitmiştim. Kütüphanelerinden bir kitap çekip, bir yerini açıp bana verdiler ve; "Buyurun, okuyun!" buyurdular. Arapça idi. Okumaya çalıştım. Yanlış okuyunca düzeltirlerdi. Bir daha okuttular ve gene yanlışlarımı düzelttiler. Sonra; "Türkçeye çevirin!" buyurdular. Takıldığım çok ibareler oldu. Yardım ettiler, hatta kendileri tercüme ettiler. Bir daha okutup, bir daha tercüme ettirdiler. İyice anlamıştım. Vefatlarından yirmi sene kadar sonra, kütüphane müdürlüğü için, Ankara'da imtihana girdim. İmtihanda elime bir Arapça kitap verdiler ve bir yerini açıp, okuyun dediler. Bir de ne göreyim, Abdülhakim Efendinin verdiği kitap ve açtıkları sayfa değil mi? Okudum, tercüme ettim. İmtihani kazandım. Kütüphane müdürü oldum. Ama imtihandan çıkınca, Efendinin bu büyük ve açık kerametini görünce hüngür hüngür ağladım.

HÜSEYİN HİLMİ IŞIK EFENDİ

Din bilgilerinde derin âlim ve tasavvuf marifetlerinde kâmil ve mükemmil olan kerametler, harikalar sahibi Seyyid Abdülhakim Arvasi hazretlerinin yetiştirdiği yetkili bir âlimdir. Kitapları bütün ülkelerde okunmaktadır. Tam İlmihal Seadet-i Ebediyye başta olmak üzere, 14 Türkçe, 60 Arapça ve 25 Farsça ve bunlardan tercüme edilen, Fransızca, İngilizce, Almanca, Rusça ve diğer dillerdeki yüzlerce kitabı hazırlayanıdır. 8 Mart 1911'de, Eyüp Sultan'da doğdu, 26 Ekim 2001'de vefat etti. Çok sayıda insanın katıldığı cenaze namazından sonra Eyüp Sultan'daki aile kabristanına defnedildi.

Von Mises'den yüksek matematik, Prager'den mekanik, Dember'den fizik, Goss'dan teknik kimya okudu. Kimya profesörü Arndt'ın yanında çalıştı, takdirlerini kazandı. Arndt'ın yanında altı ay travay yaptı ve İstanbul Üniversitesi'nde çalışarak, Phenyl-cyan-nitromethan cisminin sentezini yaptı ve formülünü tespit etti. 1936 senesi sonunda 1/1 sayılı Kimya Yüksek Mühendisliği diplomasını aldı. Albaylığa kadar Türk ordusunda zehirli gazlar mütehassıslığı ve kimya öğretmenliği yapmıştır.

Siyasete hiç karışmadı, hiçbir partiye bağlanmadı. Bölücülüğe ve kanunlara karşı gelmeye karşı idi. Bunu eserlerinde açıkça bildirmiştir. Dünyanın her yerine gönderdiği çeşitli dillerdeki kitaplarında, İslam dininin doğru olarak anlaşılması, İslam ahkâmının ve ahlakının yayılması için çalıştı. Bunun için, dini dünya çıkarlarına alet edenlerin ve mezhepsizlerin iftira oklarına hedef oldu. (Eczacı, kimyager, dinden ne anlar? O mesleğinde çalışsın, bizim işimize karışmasın) diyenler oldu. Evet, bu zat, eczacı ve kimya yüksek mühendisi olarak milletine 30 yıldan fazla hizmet etti. Fakat din tahsili de yaparak ve geceli gündüzlü çalışarak, büyük İslam âliminden icazet almakla da şereflendi. Hiçbir zaman kendi görüşünü, kendi fikrini yazmayıp, daima Ehl-i sünnet âlimlerinin, anlayabilenleri hayran eden kıymetli yazılarını Arapça ve Farsça'dan tercüme ederek kitaplarında yayınlamıştır.

İnsanlara olan şefkat ve merhameti de, O'nu hizmete zorlayarak, Ehl-i sünnet âlimlerinin kitaplarından seçtiği yazıları tercüme etmiş ve herkesin anlayabileceği şekilde açıklamaya çalışmıştır. Aldığı sayısız tebrik ve takdir yazılarının yanı sıra, tek tük cahilin serzeniş ve iftiralara da hedef olmuştur. Rabbine ve vicdanına karşı ihlâsında ve sadakatinde bir şüphesi olmadığı için, Allahü teâlâyâ tevekkül ve Resulünün ve salih kullarının mübarek ruhlarına tevessül ederek, hizmete devam etmiştir. Bütün bu hizmetlerin, İslâm âlimlerine olan aşırı sevgi ve saygısının bereketi ile olduğunu söylerdi. Her sohbetinde İslâm âlimlerinin kitaplarından okur, İmam-ı Rabbani ve Abdülhakim Arvasi hazretlerinin sözlerini aktarırken gözleri yaşarır ve (Kelâm-ı kibâr, kibâr-ı kelâmet), yani büyüklerin sözü, sözlerin büyüğüdür buyururdu.

İstanbul Evliyalrı kitabında deniyor ki:

Hüseyin Hilmi Efendi, maddî ve manevî, dünyevî, uhrevî ve bilhassa fen, tıp ve eczacılık ilimlerinde zamanın ileri gelenlerinden idi. Her sözü ilme, fenne ve tecrübeye dayanan ve bu bilgilerini, tecrübelerini dinin temel miyarlarıyla karşılaştırıp tartarak söylediğinden, hikmet konuşan yani her sözünde dünyevi veya uhrevî faydalar bulunan, belki eşi bir daha zor bulunabilecek, âlim bir zat idi.

En kıymetli kitaplardan tercüme ve derlemelerle, telif eserler vücuda getirdi. Akaid hususunda, bilhassa Ehl-i sünnet vel-cemaat inancını sade bir dille açıklayıp, bu inancın yayılmasında, öncülük etti. Hanefi, Maliki, Şafii ve Hanbeli mezheplerinden birinde bulunmanın Ehl-i sünnetin alameti olduğunu, herkesin kendi mezhebine göre amel etmesinin şart olduğunu, zaruret ve ihtiyaç halindeyse, hak olan dört mezhepten birinin taklit edilebileceğini, Ehl-i sünnet kitaplarından alarak açıkladı. Seadet-i Ebediyye ve diğer kitaplarında, binlerce mesele yazdı. Unutulmuş ilimleri ihya etti. (Ümmetim bozulduğu zaman bir sünnetimi ihya edene yüz şehit sevâbı verilir) hadis-i şerifini hep göz önünde tutarak, farzları, vacibleri, sünnetleri, hatta müstehabları uzun uzun yazdı.

Dünyanın her tarafındaki insanlara İslamiyet'i doğru olarak tanıttı. Ehl-i sünnet âlimlerince tasvip edilen ve övülen, yüzlerce Arabî ve Fârisî eseri, Hakikat Kitabevi vasıtasıyla yedi iklim, dört bucağa yaydı. Vehhabi, Hurufi, Kadiyani gibi bozuk fırkaların doğru yoldan ayrıldıkları noktaları, bütün dünyaya vesikalarla tanıttı. Ehl-i sünnet itikadı canlanmaya, kıpırdamaya ve yeşermeye başladı. Bu bakımdan yaptıkları işi, dini tecdid ile isimlendiren zatlar oldu. Tecdid, dini yenileyip kuvvetlendirmek demektir.

Başarılarının sebeplerini soranlara, "(Helekel müsevvifun) yani (Sonra yaparım diyenler helak oldu), hadis-i şerifine uyarak bugünün işini yarına bırakmadım ve kendi işimi kendim gördüm, yapamadığım işi bir başkasına havale ettiğim zaman neticesini takip ettim" cevabını verirdi. (Bu zamanda İslamiyet'e hizmeti başarıyla yapabilmek için muhatabın anlayacağı gibi konuşmalı ve herkese tatlı dilli güler yüzlü olmalıdır) buyururdu. Gerçek bir tevazuya sahipti. Kendisini asla başkalarından üstün görmezdi. Kendisinden büyüklerin yanında konuşmaz, kimseyle münakaşa etmez, edebi gözetir, ekseriya iki dizi üzerine otururdu. Bursa'da, eski müderrislerden Ali Haydar Efendiyi ziyaretinde, saatlerce iki dizi üzerinde oturunca, Ali Haydar Efendi talebelerine, (Hilmi Beyden edeb öğrenin, edeb!) demişti. Hüseyin Hilmi Işık Efendi, ailesinden Osmanlı terbiyesi, Abdülhakim Arvasi hazretlerinden de tasavvuf edebi almıştı... Hayatı hakkında geniş bilgi için tıklayınız:

www.huseyinhilmiisik.com

Bir aşk hikayesi

Dondurucu bir kıştı. Kar yağdı yağacaktı. İstanbul semalarında kirli bir sis hakimdi. Havada uçuşan martılar çığlıklarıyla kulakları tırmalıyor; boğazın hırçın dalgaları birazdan çıkacak fırtınanın haberini veriyordu. Çarşı pazar kışa rağmen halen alışverişteydi. Meydanda satış yapan simitçi ve salepçilerin çığırkanlıkları hoş bir harmoni oluştuyordu. Kimileri markalı ve sıcak mağazaları tercih ederken, kimileri de bütçesine uygun işportacılar da soluğu alıyordu. Eminönü her zamanki gibiydi anlaşılan. Telaşlı, heyecanlı, kalabalık...

* * *

Kar taneleri usul usul düşmeye başlamıştı. Bense yorgun bedenimi o ihtişamlı Yeni Cami'nin adırvanına dayamış, üşümek için parkama sıkıca sarılmıştım. Eminönü Camii... Nam-ı diğer Yeni Cami. Ne zaman yolum İstanbul'a düşse o kocaman minarelerinin gölgesinde dinlenir, namazgahında huzurla secde ederdim. Hele ikinci ezanlarında, Eminönü Camii ile Süleymaniye Camii müezzinlerinin serenatı büyüleyici bir etki bırakırdı üzerimde. Halen tazeliğini koruyan bir sürü hatıram canlandı gözlerimde. Kimi zaman üzmüş, kimi zaman da mutlu etmişti beni bu şehir. Bazen bir aşka mahkum etmiş, bazen de aşksız bırakmıştı. Renkli alemim, hayal şehrimdi burası. Dalıp gitmişim bunları düşünerek. Soğuğa ve üşümeme aldırmadan... Birden, okunan Cuma salası ile irkilmiş; artık gitme vaktimin geldiğini anlamıştım. Yağan kara aldırış etmeden süratlice İETT otobüs durağına yönelmiş, bineceğim otobüsün güzergah numaralarını takibe başlamıştım bile. Eyüp'e gidecektim. Cumayı Eyüp Sultan'da kılmaktı niyetim. Sonra da o yüce sahabeye edeple selam verecek, yolunun yolcusunu ziyaret için, yine ondan müsaade isteyecektim.

* * *

Ömrünü; ülkesine, milletine ve İslam'a hizmetle geçirmişti. Hocası Seyyid Abdülhakim Arvasi hazretlerine biat etmiş, Ehl-i sünnet reçetesini bizzat onun elinden almıştı. Halıcıoğlu Askeri Lisesinde okumuş, eczacılık fakültesini bitirmişti. Aynı zamanda hocasının emriyle Kimya Yüksek Mühendisliği de tahsil etmiş ve Türkiye'nin ilk yüksek kimya mühendisi olmuştu. Talebeliği ve meşguliyeti hiçbir zaman onu Ehl-i sünnet itikadından alıkoyamamış; başarılarının sırrını hep buna bağlamıştı. Albay rütbesiyle Askeri okullarda hizmet etmiş, binlerce talebe yetiştirmişti. Hocası Seyyid Abdülhakim Arvasi Hazretlerinden seneler boyunca öğrendiği Ehl-i Sünnet bilgilerini, İslamiyet'i ve hakikat ilminin gereklerini öğrencilerine anlatmıştı.

Kitaplarında din, astronomi, fizik, kimya, tıp, matematik gibi ilimleri konu almış, İslam'ı anlama ve tanıma noktasında insanlara ebedi saadet yolunu göstermişti. Sohbetlerinde, "Ehl-i Sünnet âlimlerini tanıyabilmek ve aralarında bulunmak büyük bir nimettir. Resulullahın yolu, onların gösterdikleri yoldur. Dünyada ve ahirette saadete kavuşmak isteyen büyüklerin yoluna sınıksız sarılsın. Devletinize ve milletinize hizmet edin. Asla fitne çıkarmayın" buyururdu. O, bir İslam âlimi ve mütefekkiriydi. O, doksan yıllık ömrünü bu dava için yaşamıştı. Siyasetten hep uzak durmuş, şanı ve şöhreti hiç benimsememişti. O, sevenlerinin biricik aşkı ve "ışık"ıydı.

* * *

Cuma namazını eda etmiş, Eyüp Sultan hazretlerinin yüce makamlarından edeple ayrılmıştım. Namazdan önce usul usul yağan kar, birden şeklini tipiye çevirmişti. Göz gözü görmüyordu. Kabristanlığa çıkan yol karla dolmuş, Cuma ziyaretçilerine geçit vermiyordu. Dallarındaki karın ağırlığından olsa gerek, yola doğru uzanan çamların arasında düşe kalka patika yolu tırmanmaya çalışıyordum. Karların altında masum bir şekilde yatan ve ziyaretçilerini bekleyen ebedi Eyüp Sultanlılara selam veriyor, caminin avlusunda okumaya başladığım Yasin-i şerifi onlara duyurmaya ve hediye etmeye çalışıyordum. Heyecanlıydım. Birazdan, örnek yaşantısıyla sevenlerine ışık olan kıymetli hocamıza kavuşacaktım. Ve... Üstünde biriken karları temizleyecek, sadece "Hilmi" yazan namsız, nişansız, işaretli kabir taşına sıkıca sarılacaktım.

Abdurrahman KARAL

Üsküdar Barbaros Camii İmam-Hatibi

Diyanet Haber sitesi yazarı

Hüseyin Hilmi Işık hazretleri buyuruyorlar ki:

“İmam-ı Şafii hazretlerinin bir kitabı var, (Kitâb-ı Üm). Buradaki fetvalardan birini seyyid Abdulhakim Arvasi efendi hazretleri şöyle anlattı:

(Bir odada yoğurt bulunsa, oradan dışarıya bir köpek ağzı yoğurt bulaşıklarıyla çıksa ve gidip bakılsa, yoğurt tasında köpeğin ağzı kadar yer eksilmiş olsa, bu köpek o yoğurttan yemiştir mi? İmam-ı Şafii hazretleri, “yerken görülmediği için yememiştir” buyuruyor. Bir mahalle imamı bu fetvaya kalben itiraz edermiş. Bu adam sözü geçen, sevilen de biriymiş, Kurban bayramında bazı kişiler teberrüken kurbanlarını ona kestirirlermiş, o da sırayla kesiverip kurban sahipleri kendisi yüzermiş. Bir evden bir eve giderken abdesti sıkışmış. Tenha bir yere gitmiş, o esnada devriyeler bunu yakalamışlar. Meğer tam o yerde gece cinayet olmuş, bunu da elinde kanlı bıçak, üstü kanlı olarak bulunca katil diye tutup kadıya götürmüşler. Kadı hüküm vermek için (Kitâb-ı Üm)ü açmış ve İmam-ı Şafii hazretlerinin yoğurt fetvasını okumuş ve askerlere sormuş: “Siz bunu adamı öldürürken gördünüz mü?” Onlar da, “görmedik” demişler. Kadı, “öyleyse bu katil değil” demiş. Bu imamın beğenmediği fetva kendi hayatını kurtarmış ve haline tevbe etmiş ve bir şeyler okuyup İmam-ı Şafii hazretlerine hediye etmiş.)

Bu konuda Hüseyin Hilmi Işık hazretlerinden diğer bir rivayet: Bir Müslümanın dükkanında bir kiracı varmış. Kadın satıyormuş. Bunu mahkemeye verip çıkartmak istiyormuş. Ama mahkemede kirayı ödemedi diye yemin etmesi gerekiyormuş. “Bu yemini etmem câiz mi?” diye sordurmuş. Hüseyin Hilmi Işık hazretleri buyurmuşlar ki: “Efendim, kadın sattığını nereden biliyor. Şeref, namus meselesinde dört şahit lâzımdır. şahitler âdil ve Müslüman olmalıdır”. Soran kişi de “efendim Müslüman birisine vermek için yapamaz mı” deyince, “Müslüman olmadığını nereden biliyormuş” dediler ve şu menkıbeyi anlattılar: “Bir kadın İmam-ı Şafii hazretlerine gidip, komşunun köpeğinin kendi evine girip yoğurdunu yediğini söylemiş. İmam-ı Şafii (nereden biliyorsun onun yediğini) deyince, (efendim evden çıkarken gördüm, ağzında yoğurt bulaşığı vardı, yoğurt da eksilmişti) demiş. İmam-ı Şafii (gözünle gördün mü, gören var mı) deyince, (ben görmedim, gören de yok) demiş. (O hâlde yememiştir) diye hüküm vermiş. Kadın bu ne biçim hüküm diyerek gitmiş. Bir gün bu kadın elinde bıçak ciğer doğrarken, dışarıdan bir feryat işitmiş. Telaşla dışarı çıkmış, bakmış ki kanlar içinde bir adam cesedi. Feryadı duyanlar cesedin yanına gelmişler. Kadını elinde kanlı bıçak ve üzerinde de kan lekeleriyle cesedin yanında görmüşler. Katil diye tevkif etmişler. İmam-ı Şafii hazretlerinin huzuruna götürmüşler. İmam-ı Şafii hazretleri (bu kadını adamı bıçaklarken gören var mı?) diye sormuş. (Yok) demişler. (O hâlde masum sayılır) demiş. Sonra da kadına dönmüş;

- (Köpek yoğurdu yemiştir mi?) diye sormuş. Kadın;

- (Vallahi de yemedi, billahi de yemedi, tallahi de yemedi) demiş.